UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 03 22 02 010 8

OCT 15 1986

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

HX
915
K939
1913
c.1
ROBA

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/moderneisenshafu00krop

פערלאג „ארבייטער פריינד".

אידישע סאציאליסטישע
ביבליאטהעק
Modern

מאדערנע וויסענשאפט

און

אנארכיע.

פון

-ם ... דעם אנ-
... געזעלשאפטען.
ענטוויק...ען אין צוויי פאר-
פעטער קראפא... האב געצייגט די בעציהונגען,
...ען און די שטרעבונג, וואס
וויסענשאפטען, צו ערקלערען
ער ... אנדלונג פון ... יונ-
...זעהן
אין

איבערזעצט פון ר. ...ר.

.191...

513

„ארבייטער ... 1... רושבולי סטריט, א.

LIBRARY
NOV
15
1964
UNIVERSITY
OF TORONTO

HX
915
K939
1913

אידישע סאציאליסטישע
ביבליאטהעק

פאָרוואָרט.

ווען מיר אַנאַליזירען אַ געוויסע סאָציאַלע טעאָריע, בעמערקען מיר גלייך, אַז ניט בלויז שטעלט זי מיט זיך פאָר אַ פּאַרטיי-פּראָגראַם און אַ אידעאַל פון אַ געזעלשאַפטליכער איבערבויאונג, נור אַז זי איז אין אַל־געמיין פערבונדען מיט אַ געוויסען פילאָזאָפישען סיסטעם – דעם אַל-געמיינעם בעגריף פון דער נאַטור און פון די מענשליכע געזעלשאַפטען. אָט די דאָזיגע אידעע האָב איך פערזוכט צו ענטוויקלען אין צוויי פאָר־לעזונגען איבער דער אַנאַרכיע, וואו איך האָב געצייגט די בעציהונגען, וועלכע עקזיסטירען צווישען אונזערע אידעען און די שטרעבונג, וואָס שפיגעלט זיך אַזוי גוט אָב איצט אין די נאַטור-וויסענשאַפטען, צו ערקלערען די גרויסע ערשיינונגען פון דער נאַטור מיט דער האַנדלונג פון די אונ-ענדליך קליינע, — דאָרט וואו מען האָט פריהער ניט געזעהן ווי די האַנד-לונג פון די גרויסע מאַסען, — און צו אָנערקענען, אין די סאָציאַלע וויסענשאַפטען, די רעכטע פון דעם אינדיווידואום, דאָרט וואו ביז איצט האָט מען בלויז אָנערקענט די אינטערעסען פון'ם שטאַאַט.

אין דיין בוך פערזוך איך אַצינד צו צייגען, אַז אונזער בעגריף וועגען דער אַנאַרכיע שטעלט מיט זיך פאָר אַ נויטווענדיגע קאָנסעקווענץ פון די אַלגעמיינעם גרויסען אויפוואַכען פון די נאַטור־וויסענשאַפטען, וועלכער האָט שטאַטגעפונען וועהרענד דעם 19טען יאָהרהונדערט. די לעהרע פון דעם דאָזיגען גרויסען אויפוואַכען, ווי אויך פון די מערקוויר-דיגע עראָבערונגען, וואָס די וויסענשאַפט האָט געמאַכט וועהרענד די לעצטע צעהן אָדער צוועלף יאָהר פון'ם יאָהרהונדערט, וועלכער האָט זיך ערשט געשלאָסען, האָבען עס מיר אינספּירירט צו שרייבען דאָס דאָזיגע ווערק.

עס איז בעקאַנט, אַז די לעצטע יאָהרען פֿון'ם פֿערגאַנגענעם יאָהר־הונדערט האָבען זיך אויסגעצייכענט דורך וואונדערבאַרע פֿאָרטשריטע אין די נאַטירליכע וויסענשאַפֿטען. אָט די דאָזיגע פֿאָרטשריטע איז עס צו דאַנקען די ענטדעקונג פֿון'ם דראָטלאָזען טעלעגראַף, פֿון אַ רייהע פֿון ביז דאַן אונבעקאַנטע שטראַהלונגען, פֿון אַ גרופּע אונטהעטיגע גאַזען, וואָס ענטזאָגען זיך אַריינצוטרעטען אין כעמישע פֿערבינדונגען, פֿון נייע עלעמענטאַרע פֿאָרמען פֿון דער לעבעדיגער מאַטעריע און אַזוי ווייטער. און עס האָט מיך געפֿיהרט צו דער גרינדליכער לעהרע פֿון די דאָזיגע נייע עראָבערונגען פֿון דער וויסענשאַפֿט.

אין 1891, אין דער זעלבער צייט ווען די דאָזיגע ענטדעקונגען האָבען זיך אַזוי שנעל געפֿאָלגט איינע די אַנדערע, האָט מיר דער רעדאַקטאָר פֿון דער Nineteenth Century, מר. דזשיימס נאָולס, פֿאָרגעשלאָגען פֿאָרצוזעצען אין זיין צייטשריפֿט די סעריע אַרטיקלען איבער דער מאָדערנער וויסענשאַפֿט, וואָס ה א ק ס ל י י האָט ביז דאַן געמאַכט און וועלכע דער גרויסער נאָכפֿאָלגער פֿון דאַרווין'ן האָט זיך געפֿיהלט געצוואונגען אָבצולאָזען צוליעב געזונדהייט'ס אורזאַכען. מען פֿערשטעהט ווי שווער עס איז מיר געווען זיך צו ענטשליסען אָנצונעהמען דעם פֿאָרשלאַג. ניט עלעגאַנטע בעשפּרעכונגען איבער וויסענשאַפֿטליכע טהעמאַס פֿלעגט האַקסליי מאַכען, זאָנדערן אַרטיקלען יעדע פֿון וועלכע פֿלעגט גרינדליך בעהאַנדלען צוויי אָדער דריי פֿון די גרויסע וויסענשאַפֿטליכע פֿראַגען פֿון טאָג און פֿלעגט געבען דעם לעזער, אין אַ פֿערשטענדליכען סטיל, אַ בעגרינדעטען און קריטישען אַנאַליז פֿון די ענטדעקונגען, וואָס אָנבעטרעפֿען די דאָזיגע פֿראַגען. מר. נאָולס האָט זיך אָבער איינגעשפּאַרט און כדי צו פֿערלייכטערן מיין אַרבייט האָט די Royal Society מיר צוגעשיקט אַן איינלאַדונג בייצואוואויהנען איהרע זיצונגען. איך האָב ענדליך אָנגענומען, און וועהרענד צעהן יאָהר, פֿון 1892, האָב איך געשריבען די סעריע אַרטיקלען "Recent Science" פֿאַר דער Nineteenth Century ביז וואַנען אַ האַרץ־פֿעהלער האָט אויך מיך געצוואונגען אָבצולאָזען די שווערע אַרבייט.

זייענדיג אויף אַזאַ אופן געפֿיהרט צום ערנסטען שטודיום פֿון די וואונדערבאַרע ענטדעקונגען פֿון יענע יאָהרען, בין איך געקומען צו אַ דאָפּעלטען רעזולטאַט. איך האָב געזעהן פֿון איין זייט ווי אַזוי — אַלץ אַ דאַנק דער אינדוקטיווער מעטהאָדע — נייע ענטדעקונגען פֿון אונגעהויער וויכטיגקייט פֿאַר דער אויפֿפֿאַסונג פֿון דער נאַטור זיינען צוגעקומען

צוּ די יעניגע וואָס האָבען זיך אויסגעצייכענט אין די יאָהרען 1856—1862, אוּן ווי אַזוי אַ טיעפֿערע לעהרע פֿוּן די גרויסע ענטדעקוּנגען, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרען פֿוּן מאַיער, גראָוו, ווירץ, דאַרווין אוּן פֿיעלע אַנדערע אין מיטען פֿוּן'ם יאָהרהוּנדערט, אין דערזעלבער צייט וואָס זי האָט אַרויפֿגעשטעלט נייע פֿראַגען פֿוּן אַן אוּנגעהויער גרויסער פֿילאָזאָפֿישער וויכטיגקייט, האָט אויך געוואָרפֿען אַ נייעם ליכט אויף די פֿריהערדיגע ענטדעקוּנגען, אוּן האָט דער וויסענשאַפֿט געעפֿענט נייע האָריזאָנטען. אוּן דאָרט וואוּ געוויסע וויסענשאַפֿטסלייט, צוּ אוּנגעדוּלדיגע, אָדער אפשר צוּ דוּרכגעדרוּנגען מיט זייער אַלטער ערציהוּנג, האָבען געוואָלט דערזעהן „אַ באַנקראָט פֿוּן דער וויסענשאַפֿט", האָב איך געזעהן בלויז אַ נאָרמאַלע, ביי די מאַטעמאַטיקער גאַנץ געוועהנליכע ערשיינוּנג, דער איבערגאַנג פֿוּן אַן ערשטער אָננעהערוּנג צוּ די ווייטערע.

מיר זעהען, ווירקליך, שטענדיג דעם אַסטראָנאָם, דעם פֿיזיקער, בעוויזען די עקזיסטענץ פֿוּן געוויסע בעציהוּנגען צווישען פֿערשיעדענע ערשיינוּנגען, בעציהוּנגען, וועלכע מיר רוּפֿען אָן אַ „פֿיזישער געזעץ". נאָך דעם נעהמען זיך אַן אָנצאָהל פֿוּן פֿאָרשער צוּ דער אויספֿיהרליכער לעהרע פֿוּן די אָנווענדוּנגען פֿוּן'ם דאָזיגען געזעץ. גלייך אָבער ווי די פֿאַקטען קלייבען זיך אָן אַ דאַנק זייערע אַרבייטען, געפֿינען באַלד די דאָזיגע פֿאָרשער אויס אַז דאָס געזעץ, וואָס זיי שטוּדירען איז בלויז אַן „ערשטע אָננעהערוּנג": אַז די פֿאַקטען, וועלכע מען דאַרף ערקלערען זיינען אַסך קאָמפליצירטער ווי זיי זעהען עס אויס. כדי צוּ נעהמען זעהר אַ בעקאַנטען ביישפיעל, איז עס דער פֿאַל מיט „קעפלער'ס געזעצען" וואָס אָנבעלאַנגט די בעוועגוּנג פֿוּן די פלאַנעטען אַרוּם דער זוּן. אַ גענויע לעהרע פֿוּן די פלאַנעטען בעוועגוּנגען האָט צוּערשט בעשטעטיגט די דאָזיגע געזעצען. זי האָט בעוויזען, אַז די סאַטעליטען פֿוּן דער זוּן בעוועגען זיך ווירקליך אוּנגעפֿעהר אויף אַן עליפטישען שטייגער מיט דער זוּן אַלס איינע פֿוּן די מיטעלפוּנקטען. מען האָט זיך אָבער גלייך אַרוּמגעזעהן, אַז די עליפטישע פֿאָרם איז בלויז אַן ערשטע אָננעהערוּנג. אין דער ווירקליכקייט ענטשטעהען די פלאַנעטען אויס פֿערשיעדענע אָבלענקוּנגען אין זייער עליפטישען דוּרכגאַנג. אוּן ווען מען האָט אויסשטוּדירט די דאָזיגע אָבלענקוּנגען, וואָס ווערען אַרויסגערוּפֿען צוּליעב דער ווירקוּנג פֿוּן פלאַנעטען איינע אויף די אַנדערע, זיינען די אַסטראָנאָמען אימשטאַנד געווען צוּ ערגרייכען אַ צווייטע אוּן אַ דריטע אָננעהערוּנג, וועלכע האָבען געוויזען, פֿיעל בעסער ווי די ערשטע, די ווירקליכע בעוועגוּנג פֿוּן די פלאַנעטען.

גענוי דאָסזעלבע קומט פֿאַר אַצינד אין די נאַטור־וויסענשאַפֿטען. נאָך די גרויסע ענטדעקונגען וועגען דער אונפֿערניכטבאַרקייט פֿון דער מאַטעריע, וועגען דער איינהייט פֿון פֿיזישע קרעפֿטען, וואָס ווירקען אין דער לעבעדיגער מאַטעריע ווי אין דער ניטלעבענדיגער מאַטעריע; נאָך דעם ווי די פֿערענדערליכקייט פֿון די מינים איז פֿעסטגעשטעלט געוואָרען, און אַזוי ווייטער, זוכען אַצינד די וויסענשאַפֿטען וואָס שטודירען אין זייערע איינצעלהייטען די פֿאָלגען פֿון די דאָזיגע ענטדעקונגען, די „צווייטע אָננעהערונגען", וועלכע זאָלען מיט מעהר פֿאָלקאָמענהייט ענט־שפּרעכען די לעבענסווירקליכקייטען פֿון דער נאַטור.

די כלומרשט'ע „באַנקראָטען פֿון דער וויסענשאַפֿט", וואָס זיינען אַצינד אויסגענוצט פֿון די מאָדישע פֿילאָזאָפֿען — זיינען בלויז די פֿאָר־שונגען פֿון די צווייטע און דריטע אָננעהערונגען מיט וועלכע די וויסענשאַפֿט גיט זיך שטענדיג אָב נאָך יעדער פעריאָדע פֿון גרויסע ענטדעקונגען.

איך וועל זיך דערפֿאַר דאָ לאַנג ניט אָבשטעלען צו דיסקוטירען די ווערק פֿון דיזע עטליכע גלענצענדע, אָבער אויבערפֿלעכליכע, פֿילאָזאָפֿען, וועלכע זוכען זיך אויסצונוצען מיט די אונפֿערמיידליכע אָבשטעלונגען פֿון די וויסענשאַפֿטען, כדי צו פֿרוידיגען די מיסטישע זעלבסטערקענטנים און צו דיסקרעדיטירען די וויסענשאַפֿטען אין אַלגעמיין אין די אויגען פֿון יענע, וועלכע זיינען ניט פֿעהיג אַליין צו קאָנטראָלירען אַזעלכע קריטיקען. איך וואָלט געוועזען געצוואונגען דאָ צו ווידערהאָלען דאָס וואָס איז בעשריבען אין'ם טעקסט פֿון'ם בוך וועגען דעם מיסברויך פֿון די מעטאַ־פֿיזיקער בנוגע צו דער דיאַלעקטישער מעטהאָדע. עס וועט גענוג זיין אָנצואווייזען, פֿאַר דעם לעזער וועלכער אינטערעסירט זיך אין די דאָזיגע פֿראַגען, אויף דאָס ווערק פֿון Modern Science : Hugh S. R. Elliot (די מאָדערנע וויסענשאַפֿט and the illusions of Professor Bergson און די אילוזיעס פֿון פּראָפֿעסאָר בערגסאָן), וועלכעס איז לעצטענס ערשיענען אין ענגלאַנד, מיט אַ גלענצענדען פֿאָרוואָרט פֿון סירריי לאַנ־קעסטער. אין דעם דאָזיגען ווערק וועט מען קענען זעהן מיט וועלכע אייגענווילליגע און ריין דיאַלעקטישע מעטהאָדען, און מיט וועלכע שפּראַ־כען־פֿייער־ווערק עררייכט דער ליעבלינגס פֿאָרשטעהער פֿון דער דאָזיגער שטרעבונג צו זיינע שליסע.

פֿון דער צווייטער זייט, שטודירענדיג די לעצטע פֿאָרטשריטע פֿון די נאַטור־וויסענשאַפֿטען און אויסגעפֿינענדיג אין יעדער נייער ענטדע־קונג אַ נייע אָנווענדונג פֿון דער אינדוקטיווער מעטהאָדע, האָב איך אין דערזעלבער צייט געזעהן ווי אַזוי די אַנאַרכיסטישע אידעען, וואָס זיינען

פֿאָרמולירט געווען פֿון גאָדווין און פּרודהאָן און זיינען ענטוויקעלט געוואָרען פֿון זייערע נאָכפֿאָלגער, האָבען אויך פֿאָרגעשטעלט די אָנווענדונג פֿון דערזעלבער מעטהאָדע צו די וויסענשאַפֿטען, וועלכע שטודירען דעם לעבען פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען. איך האָב דערפֿאַר פֿערזוכט צו צייגען, אין דעם ערשטען טהייל פֿון דיזען בוך ביז וועלכער שטופֿע די ענטוויקלונג פֿון דער אַנאַרכיסטישער אידעע איז געגאַנגען האַנד אין האַנד מיט די פֿאָרטשריטע פֿון די נאַטור־וויסענשאַפֿטען. און איך האָב פֿערזוכט אָנצוגעבען ווי אַזוי און פֿאַרוואָס געפֿינט די פֿילאָזאָפֿיע פֿון דער אַנאַרכיע איהר בעשטימטען פּלאַץ אין די לעצטע פֿערזוכען אויס־צואַרבייטען אַ סינטעטישע פֿילאָזאָפֿיע, ד.ה. דער בעגריף פֿון דער וועלט אין איהר גאַנצעס.

אין דעם צווייטען טהייל פֿון'ם בוך, וועלכער איז אַ נויטווענדיגע ערגענצונג פֿון'ם ערשטען טהייל, בעהאַנדעל איך די פֿראַגע פֿון דעם שטאַאַט. פֿון אָנפֿאַנג דרוק איך איבער אַן ארטיקעל וועגען דער היסטאָ־רישער ראָלע פֿון'ם שטאַאַט, וועלכער איז ערשיענען אַלס בראָשורע מיט איינינע יאָהר צוריק; נאָך דעם פֿאָלגט אַן אָבהאַנדלונג וועגען דעם מאָדערנעם שטאַאַט אין זיין ראָלע פֿון מאָנאָפּאָלען פֿערשאַפֿער צו גונסטען פֿון אַ מינאָריטעט פֿון פּריווילעגירטע. דאָרט אונטערזוך איך אויך די ראָלע פֿון מלחמות אין דער אָנזאַמלונג פֿון רייכטימער אין די הענד פֿון אַ פּריווילעגירטער מינאָריטעט, און די גלייכצייטיגע, נויט־ווענדיגע, אַרמוטה פֿון די מאַסען. ערגרייפֿענדיג די דאָזיגע ברייטע פֿראַגע פֿון'ם שטאַאַט אַלס שאַפֿער פֿון מאָנאָפּאָלען, האָב איך פֿון דעסטוועגען געמוזט זיך בענוגענען בלויז אָנצוצייגען די וויכטיגסטע שטריכען, און איך האָב עס מיט אַן אַלין גרעסערער צופֿריעדענהייט געמאַכט, ווייענדיג זיכער אַז עס וועט זיך אימיצער געפֿינען, וועלכער וועט אין קורצען זיך נעהמען צו דער דאָזיגער אַרבייט, און אויסנוצענדיג די מאַסע דאָקומענטען וואָס זיינען ערשיענען לעצטענס אין פֿראַנקרייך, אין דייטשלאַנד און אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען, וועט ווייזען אין פֿולען די מאָנאָפּאָליסטישע ראָלע פֿון'ם שטאַאַט, וועלכע ווערט טאָג טעגליך אַן אַלין מעהר און מעהר שווידערליכע געפֿאַהר.

ענדליך ערלויב איך מיר, ביים שלוס פֿון'ם בוך, צו שטעלען אונ־טער'ן נאָמען פֿון „ערקלעהרונגס נאָטיצען" אָנמערקונגען וועגען די פֿערפֿאַסער וועמעס נעמען זיינען אָנגעדייטעט אין דיזען ווערק, און וועגען איינינע וויסענשאַפֿטליכע טערמינען. נעהמענדיג אין אָנבעטראַכט די

אָנצאָהל פֿון נעמען וואָס זיינען אָנגעדרייטעט אין דיזע זייטען — אַם מעהרסטען וויניג בעקאַנט צו מיינע אַרבייטער לעזער — האָב איך געדרוקט, אַז די דאָזיגע נאָטיצען וועלען מיינע לעזער צונוץ קומען.

אין דערזעלבער צייט אייל איך זיך אויסצודריקען מיין בעסטען דאַנק צו מיין פֿריינד, דר. מאַקס נעטלוי, וועלכער האָט געהאַט די ליעבענסווירדיגקייט מיר צו העלפֿען מיט זיינע ברייטע קענטניסע פֿון דער סאָציאַליסטישער און אַנאַרכיסטישער ליטעראַטור פֿאַר די היסטאָרישע קאַפּיטלען פֿון מיין בוך, און פֿאַר די „ערקלערונגס נאָטיצען“.

ברייטאָן, פֿעברואַר, 1913.

I.

דער אורשפּרונג פון אנארכיזם.

דער אַנארכיזם איז ניט קיין פּראָדוקט פון וויסענשאפטליכע פאָרשונגען אָדער פון וואָס פאַר עס איז ניט פילאזאפישען סיסטעם. די סאָציאלע וויסענשאַפטען האָבען נאָך לאנג ניט דערגרייכט אַז דעם גראַד פון גע־נויאיגקייט און זיכערהייט ווי די פיזיק אָדער כעמיע. די מעטעאָראָלאָגיע איז נאָך ווייט ניט אימשטאנד צו בעשטימען אין פאָראויס, וואָס פאַר אַ וועטער מיר וועלען האָבען נעכסטען מאָנאַט (אָדער וואָגאַר נעכסטע וואָך; און עס וואָלט געווען נאריש פון אונז צו בעהויפּטען, אז מיט דער הילף פון אַזאַ יונגע וויסענשאַפט ווי די סאָציאָלאָגיע, וועלכע בעשעפטיגט זיך מיט פיעל קאָמפּליצירטערע נאַטור־ערשיינונגען ווי ווינד און רעגען, וועלען מיר אין פאָראויס און אויף אַ וויסענשאַפטליכען אופן קענען בעשטימען די סאָציאַלע פאַסירונגען פון דער צוקונפט. מיר דאַרפען אויך ניט פערגעסען, אז די מענער פון דער וויסענשאַפט זיינען אויך בלויז מענשען ווי אַלע אנדערע; די מעהרהייט פון זיי בעלאנגט צו די פּריווילעגירטע קלאַסען און זיינען פאָלגליך דורכגעדרונגען מיט אלע פאָראורטהיילען פון זייער קלאַס; די מייסטע פון זיי זיינען וואָגאר דירעקט בעצאָהלט פון'ם שטאַאט. דער־פאר איז גאַנץ קלאָהר, אַז די אַנאַרכיע קומט ניט אַרויס פון די אוניווער־זיטעטען.

אזוי ווי דער סאָציאַליזם אין אַלגעמיין און ווי יעדע אַנדערע סאָציאַלע בעוועגונג, איז אויך דער אַנאַרכיזם אַרויסגעוואַקסען פון'ם פאָלק גייסט, און זיין לעבענס־פעהיגקייט, זיינע שעפערישע קרעפטען וועלען אויך אזוי לאַנג אנהאַלטען, אזוי לאַנג ער וועט בלייבען אַ בעוועגונג פון די מאַסען.

אין אַלע צייטען האָבען עקזיסטירט צוויי פֿערשידענע ריכטונגען פֿון דענקען און האַנדלען אין דער מענשליכער געזעלשאַפֿט, וועלכע האָבען זיך בעקעמפּפֿט איינע די אַנדערע. פֿון איין זייט די מאַסען, דאָס פֿאָלק, וועלכע האָבען זיך אויסגעאַרבייט זייער וועג פֿון לעבען און אַ גאַנצער ריהע פֿון נויטווענדיגע אינסטיטוציאָנען, אום צו שאַפֿען אַ מעגליכקייט פֿאַר דער סאָציאַלער עקזיסטענץ, אויפֿצוהאַלטען דעם פֿריעדען, אויסצוגלייכען שטרייטיגקייטען און צו פּראַקטיצירען געגענזייטיגע הילפֿע, ווען די אומשטענדען האָבען געפֿאָדערט אַ פֿעראייניגונג פֿון זייערע קרעפֿטען. די סאָציאַלע מנהגים פֿון דעם שטאַם ביי די ווילדע, די דאָרף-געמיינדעס און שפּעטער די האַנדווערקער-גילדעס אין די שטעדט פֿון'ם מיטעל-אַלטער, די ערשטע פֿונדאַמענטען פֿון דעם אינטערנאַציאָנאַלען רעכט, וועלכע זיינען אויסגעאַרבייט געוואָרען אין די דאָזיגע קאָמונעס, אום אויפֿצולייגען ווייטערע געגענזייטיגע בעציהונגען — אַט די אַלע און נאָך פֿיעלע אַנדערע ענליכע אינסטיטוציאָנען זיינען ענטוויקעלט און אויסגעאַרבייט געוואָרען ניט דורך דער געזעץ-געבונג, נאָר דורך דעם שעפּפֿערישען גייסט פֿון די מאַסען.

פֿון דער אַנדערער זייט האָבען אין אַלע צייטען עקזיסטירט מכשפות, צויבערער, רעגען-מאַכערס, נביאים און פּריעסטער, וועלכע האָבען בעגרינדעט און אייפֿגעהאַלטען די ערשטע פּרימיטיווע קענטניסע פֿון דער נאַטור און די ערשטע עלעמענטען פֿון רעליגיעזער פֿערעהרונג (פֿערעהרונג פֿון דער זון, פֿון דער לבנה, פֿון די נאַטור-קרעפֿטען און פֿון די נשמות פֿון די געשטאָרבענע). וויסען און אַבערגלויבען זיינען אין יענע צייטען געגאַנגען האַנד אין האַנד. די ערשטע אָנפֿאַנגען פֿון דער וויסענשאַפֿט, דער אָנהויב פֿון אַלע קונסטע און מלאכות איז דורכגעקנאָטען געווען מיט צויבעריי און מיט רעליגיעזע מנהגים און צערעמאָניעס, וועלכע מען האָט פֿאָרזיכטיג בעהאַלטען פֿון די אַנדערע, וואָס האָבען דערפֿון ניט געוואוסט. נעבען די דאָזיגע ערשטע פֿערטרעטער פֿון רעליגיאָן און וויסענשאַפֿט זיינען נאָך געווען די קענער פֿון די אַלטע מנהגים און געוואוינהייטען. יענע מענער, וועלכע — ענליך ווי די ב ר ע ה אָ נ ס אין אירלאַנד — האָבען געהאַלטען אין זכרון די פֿריהערדיגע ביישפּיעלען און ענטשיידונגען פֿון'ם געזעץ. און דאַן זיינען נאָך געווען די אָנפֿיהרער פֿון די מיליטערישע באַנדעס, פֿון וועמען מען האָט געגלויבט, אַז זיי וויסען די מאַגישע סעקרעטען, ווי אָנצופֿיהרען ערפֿאָלגרייכע מלחמות.

די דאָזיגע דריי גרופּען מענשען האָבען פֿאָרמירט צווישען זיך געהיימע געזעלשאַפֿטען, כדי דעם צוועק צו בעהאַלטען דעם סוד פֿון זייער וויסען און קענען צווישען זיך און איהם נור איבערצוגעבען נאָך אַ לאַנגער און

ביבליאָטעק

שמידגליכער פֿאָרבעריטונג — צו די, וועלכע זיי האָבען געפֿונען פֿאַר נייטיג. אויב די דאָזיגע גרופּען האָבען זיך צייטענווייז בעקעמפֿט איינע די אַנדערע, זיינען זיי אָבער אין אַלגעמיין שטענדיג געווען פֿעראייניגט אין דעם לאַנגען פֿערלויף פֿון דער געשיכטע: זיי האָבען זיך פֿעראייניגט און געהאָלפֿען זיך איינע די אַנדערע אין פֿערשיעדענע בעציהונגען, כדי זיי זאָלען זיין אימשטאַנד צו רעגירען די מאַסען, צו בעהערשען און בעדריקען זיי, צו לעבען פֿון זייער ארבייט און אויף זייער רעכנונג.

עס איז גאַנץ קלאָר, אַז די אַנאַרכיע שטעלט פֿאַר מיט זיך די ערשטע פֿון די צוויי אויבען דערמאָהנטע שטרעבונגען, דאָס הייסט, זי פֿערקערפּערט מיט זיך די שעפּֿערישע און קאָנסטרוקטיווע קראַפֿט פֿון די מאַסען, וועלכע האָט אויסגעאַרבייט די אינסטיטוציאָנען פֿון דעם אַלגעמיינעם לעבען, מיט דעם צוועק צו פֿערטהיידיגען זיך געגען א רעגירענדע מינדערהייט. און עס איז אויך היינט ווידער די שעפּֿערישע און קאָנסטרוקטיווע קראַפֿט פֿון'ם פֿאָלק, אונטערשטיצט דורך דער גאַנצער מאַכט פֿון דער מאָדערנער ווי־סענשאַפֿט און טעכניק, מיט וועמענס הילפֿע דער אַנאַרכיזם זוכט צו שאַפֿען נייע, אונבעדינגט נויטהווענדיגע איינריכטונגען, אום צו פֿערזיכערן די פֿרייע ענטוויקלונג פֿון דער געזעלשאַפֿט אין געגענזאַץ צו יענע ריכטונגען, וועלכע שטעלען זייער גאַנצע האָפֿנונג אויף די געזעצע, וואָס ווערען געמאַכט פֿון די רעגירענדע מינאָריטעטען.

מיר קענען דעריבער זאָגען, דאָס אין אַלע צייטען האָבען עקזיסטירט אַנאַרכיסטען און אָנהייננער פֿון'ם שטאַאַט.

נאָך אַן ערשיינונג קענען מיר בעאָבאַכטען אין דער געשיכטע. מיר געפֿינען שטענדיג, דאָס אינסטיטוציאָנען, זאָגאַר אַזעלכע, וואָס זיינען אור־שפּרינגליך געשאַפֿען געוואָרען, אום אויפֿצוהאַלטען די גלייכהייט, דעם פֿריעדען און די געגענזייטיגע הילפֿע אין דער געזעלשאַפֿט, ווערען מיט דער צייט פֿערשטיינערט, ווען זיי דערגרייכען אַ געוויסען עלטער. זיי פֿערלירען זייער אורשפּרינגליכע בעדייטונג, פֿאַלען אַריין אין די הענד פֿון אַמביציעזע מינאָריטעטען און ווערען ביסלעכווייז א הינדערניס פֿאַר די ווייטערע ענט־וויקלונג פֿון דער געזעלשאַפֿט. פֿון אָט דעם מאָמענט הויבט זיך אָן דער קאַמפּף פֿון איינצעלנע, מעהר אָדער ווייניגער איזאָלירטע אינדיווידוען געגען די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען. אין דער צייט אָבער, ווען אַ טהייל פֿון אָט די אונצופֿרידענע רעוואָלטירען געגען אַן אונערטרעגליך געוואָרענע אינסטי־טוציאָן, פֿערזוכען איהר צו מאָדיפֿיצירען פֿאַר דעם וואָהלזיין פֿון אַלעמען און פֿריהער פֿון אַלעם אויסצומאַכען מיט אַן אויטאָריטעט, וועלכע האָט אין אָנפֿאַנג ניט בלויז איבערהויפּט קיין שום שייכות געהאַט צו איהר,

נגר זי איז מיט דער צייט וואָס מעכטיגער געוואָרען פון דער אינסטיטוציאָן גופא — געפינען זיך אויך אנדערע, וואָס ווילען זיך אין גאנצען בעפרייען פון אלע אינסטיטוציאָנען פאר געגענזייטיגער הילפע. זיי זאָגען זיך אָב פון די שבט מנהג'ים, פון די דאָרף-געמיינדעס, פון די גילדעס א.ז.וו. מיט דער אבזיכט אריינצודרייסען זיך און זיך אין גאנצען צו שטעלען העכער פון אלע סאָציאלע אינסטיטוציאָנען, כדי זיי זאָלען קענען בעהערשען די איבעריגע מיטגלידער פון דער געזעלשאַפט און אָנצוקלייבען רייכטהימער אויף דעם רעכנונג פון דער אַלגעמיינהייט.

אלע אמת'ע רעליגיעזע, פאליטישע אדער עקאָנאָמישע רעפאָרמאַטאָרים האבען בעלאנגט צו דער ערשטער פון די ביידע קאטעגאָריעס; און צווישען זיי זיינען שטענדיג געווען איינצעלנע אינדיווידוען, וועלכע, ניט וואַרטענדיג ביז זייערע מיטבירגער, אדער אפילו א געוויסער טהייל פון זיי, וועלען זיין דורכגעדרונגען מיט עהנליכע אידעען, האבען געשטרעבט אויפצורייצען מעהר אדער וועניגער צאָהלרייכע גרופּעס געגען דער אונטערדריקונג, אדער וועלכע האבען אליין געהאנדעלט, ווען זיי האבען ניט געפונען קיין אונטערשטיצער. אזעלכע רעוואָלוציאָנערען האבען עקזיסטירט אין אלע פעריאָדען פון דער געשיכטע.

* * *

צווישען די דאָזיגע רעוואָלוציאָנערען קען מען אונטערשיידען צוויי פערשידענע טיפּען. איין טהייל פון זיי, רעוואָלטירענדיג געגען דער אויטאָריטעט, וועלכע האט אונטערדריקט די געזעלשאַפט, איז פאר קיין פאל ניט אויסען געווען צו צושטערען אָט די אויטאָריטעט; זיי האבען איינפאך געזוכט אריינצובעקומען די עפענטליכע מאכט אין זייערע אייגענע הענד. אויף דעם פלאץ פון דער מאכט, וועלכע האט פערשקלאַפט די מאסען, האבען זיי געוואָלט אַוועקשטעלען א נייע מאכט, זייער אייגענע מאכט, און זיי האבען פערשפּראָכען — און אָפטמאָל האבען זיי ווירקליך גאנץ עהרליך געמיינט — אז די נייע אויטאָריטעט, וועלכע מען וועט איבערגעבען צו זיי, וועט שטענדיג האבען אין זינען דעם וואָהלזיין פון'ם פאלק און וועט זיין דער אמת'ער פערטרעטער פון די מאסען — א פערשפּרעכען, וועלכער איז שפעטער שטענדיג פערגעסען געוואָרען. אויף אזא אופן האט זיך אנטוויקעלט די קייזערליכע אויטאָריטעט פון די צעזאַרען, די אויטאָריטעט פון דער קירכע אין די ערשטע יאָהרהונדערטע פון אונזער צייטרעכנונג, די מאכט פון די איינצעלנע דיקטאטאָרס אין די אבשטאַרבענדע קאָמונע פון'ם מיטעל-אַלטער א.ז.וו. די זעלבע געדאנקען-ריכטונג האט געפיהרט צו דער קעניגליכער אויטאָריטעט אין אייראָפּא ביי דער ענדע

פֿון דער פעאדאלער פעריאָדע. דער גלויבען אין א קייזער, אַ צעזאר, „ווי הערשען דעם פֿאלק" עקזיסטירט אפילו ביז היינטיגען טאג.

אָבער זייט ביי זייט מיט דער אויטאָריטערער ריכטונג איז נאך געווען אן אנדערע, ווען עס האט זיך געפֿיהלט א נויטווענדיגקייט איבערצובייטען די עקזיסטירענדע אינסטיטוציאָנען. אין אלע צייטען, פֿון די אלטע גריכענלאַנד ביז היינט צו טאָג, זיינען געווען איינצעלנע אינדיווידוען, און געוויסע ריכטונגען אין׳ם דיינקען און האנדלען פֿון די מענשען, וועלכע זיינען ניט צופֿרידען געווען איבערצובייטען די אַלטע פֿאָרמען פֿון אויטאָריטעט אויף נייע, נאָר זייער ציעל איז געווען צו פֿערניכטען אין גאנצען די אויטאָריטעט, וואס האט זיך צוגעשטעפּט צו די פֿאָלקס־אינסטיטוציאָנען. זיי האָבען פּראָקלאַמירט די סאָווערעניטעט פֿון דעם אינדיווידואום און פֿון׳ם פֿאָלק און פֿערזוכט צו בעפֿרייען די פֿאָלקס־אינסטיטוציאָנען פֿון דער אויטאָריטערער איבערמאכט; זיי האָבען געאַרבייט פֿאַר דער פֿרייער ענטוויקלונג פֿון דעם קאָלעקטיווען גייסט פֿון די מאַסען, כדי דער זשעניע פֿון׳ם פֿאָלק זאָל קענען צוריק אויסאַרבייטען אינסטיטוציאָנען פֿאַר געגענזייטיגע הילפֿע און געמיינשאַפֿטליכע פּראָטעקציאָן, וועלכע זאָלען שטעהן אין אָנקלאַנג מיט די נייטווענדיגקייטען און מיט די נייע בעדינגונגען פֿון׳ם לעבען. אין די קאָמונעס פֿון די אלטע גריכענלאַנד און הויפּטזעכליך אין די פֿרייע שטעדט פֿון׳ם מיטעל־אַלטער — פֿלאָרענץ, פּסקאָוו א.ז.וו. — געפֿינען מיר אסך ביישפּיעלען פֿון דעם דאָזיגען קאַמפּף.

אַז דערפֿאַר מעגען מיר זאָגען, אַז צווישען די רעפֿאָרמערס און רעוואָלוציאָנערען האָבען זיך געפֿונען אין אַלע צייטען יאַקאָבינער און אנאַרכיסטען.

* * *

די פֿערגאַנגענהייט ווייזט פֿון מעהרערע גרויסע און מעכטיגע פֿאָלקס־בעוועגונגען, וועלכע האָבען געהאַט אַן אַנאַרכיסטישען כאַראַקטער. גאַנצע דערפֿער און שטעדט האָבען זיך אויפֿגעהייבען געגען דעם פּרינציפּ פֿון רעגירונג, געגען די פֿערטהיידיגער פֿון׳ם שטאַאַט, געגען זיינע געריכטען און געזעצע און האָבען פּראָקלאַמירט די העכסטע רעכטע פֿון׳ם מענשען. זיי האָבען זיך אָבגעזאָגט פֿון אַלע געשריבענע געזעצע און ערקלערט, אַז יעדער מענש דאַרף זיך אַליין רעגירען, אַזוי ווי זיין געוויסען הייסט איהם. אויף אַזאַ אופֿן האָבען זיי פֿערזוכט צו גרינדען א נייע געזעלשאַפֿט אויף דעם באַזיס פֿון גלייכהייט, פֿולע פֿרייהייט און אַרבייט. אין דער קריסטליכער בעוועגונג פֿון דעם לאַנד יהודה, אונטער דער רעגירונג פֿון קייזער

אייגוסטוס, געגען דעם רוימישען גייסט, דעם רוימישען שטאַאט און געגען דער מאָראַליטעט, אָדער בעסער געזאָגט, געגען דער אינמאָראַליטעט פֿון יענער צייט, האָבען, אָהן אַ צווייפֿעל, עקזיסטירט אַסך אַנאַרכיסטישע עלעמענטען. אָבער די דאָזיגע בעוועגונג האָט ביסלעכווייז אָנגענומען אַ ריין קירכליכען כאַראַקטער נאָך דעם מוסטער פֿון דער אַלטער העברעאישער קירכע און דעם רוימישען קייזעררייך; די דאָזיגע ענטוויקלונג האָט, פֿערשטעהט זיך, געמוזט דערשטיקען דעם אָמאָליגען אַנאַרכיסטישען גייסט, זי האָט געגעבען דער קריסטליכער לעהרע אַ רוימישע פֿאָרם און איז ביסלעכווייז געוואָרען דער הויפט־פֿונדאַמענט פֿון אימפּעריזם, שטאַאטס־שקלאַפֿעריי און אונטערדריקונג. די ערשטע זריעה פֿון „אַפּאָרטוניזם" אין דעם קריסטענטהום צייגט זיך שוין שטאַרק אַרויס אין די פֿיער עוואַנגעליומס און אין די האַנדלונגען פֿון די אַפּאָסטלען, אויב די בעריכטען אין דעם נייעם טעסטאַמענט זיינען ריכטיג.

די אַנאַבאַפּטיסטישע בעוועגונג פֿון'ם 16־טען יאָהרהונדערט, וועלכע איז טהאַטזעכליך געווען די איינלייטונג פֿון דער רעפֿאָרמאַציאָן, האָט אויך געהאַט אַן אַנאַרכיסטישען באַזיס. אָבער די בעוועגונג איז דערשטיקט געוואָרען דורך לוטהער און זיינע אָנהייננגער, וועלכע האָבען זיך פֿעראייניגט מיט די פֿירסטען געגען די רעבעלישע בויערן, זי איז דערטרונקען געוואָרען אין דעם בלוט פֿון די בויערן און פֿון די שטאָדטישע קבצנים, וועלכע איז פֿערגאָסען געוואָרען טייכענווייז. דערנאָך איז דער רעכטער פֿליגעל פֿון די רעפֿאָרמאַטאָרס ביסלעכווייז וואָס ווייטער אַלץ מעהר קאָרומפּירט געוואָרען, ביז וואַנען עס איז מעהר ניט איבערגעבליבען ווי יענער קאָמפּראָמיס צווישען דעם אייגענעם געוויסען און דעם שטאַאט, וועלכער רופֿט זיך היינט פּראָטעסטאַנטיזם.

* * *

דער אַנאַרכיזם האָט אַלזאָ צו פֿערדאַנקען זיין אורשפּרונג דער שעפֿפֿערישער און קאָנסטרוקטיווער טהעטיגקייט פֿון די מאַסען, וועלכע האָט אויסגעאַרבייט אין דער פֿערגאַנגענהייט אַלע סאָציאַלע אינסטיטוציאָנען פֿון דער מענשהייט, און די רעוואָלטען פֿון דעם אינדיווידואום און פֿון די נאַציאָנען געגען די פֿערטרעטער פֿון דער ברוטאַלער געוואַלד אייסערהאַלב די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען, וועלכע האָבען אַרויפֿגעלייגט זייערע הענד אויף זיי און זיך בענוצט מיט זיי פֿאַר זייער אייגענעם נוצען. יענע רעבעלען, וועמענס ציעל עס איז געווען צוריק אויפֿצואוועקען דעם שאַפֿענדען געניוס פֿון די מאַסען און די נויטווענדיגע פֿרייהייט פֿאַר זיין שעפֿפֿערישע טהעטיגקייט, כדי ער זאָל קענען אויסאַרבייטען די נייע אינסטי־

טוציאָנען, וועלכע די צייט האָט געפֿאָדערט, זיינען געווען דורכגעדרונגען מיט דעם גייסט פֿון'ם אַנאַרכיזם.

דער אַנאַרכיזם פֿון אונזער צייט איז ענטשטאַנען דורך דעמזעלבען קריטישען און רעוואָלוציאָנערען פּראָטעסט, וועלכער האָט ארויסגערופֿען דעם סאָציאַליזם אין אַלגעמיין. איין טהייל אָבער פֿון די סאָציאַליסטען, נאָכדעם ווי ער האָט זיך דורכגעאַרבייט ביז צו דער נעגאַציאָן פֿון'ם קאַפּיטאַליזם און פֿון דער געזעלשאַפֿט, וועלכע גרינדעט זיך אויף דער הערשאַפֿט פֿון'ם קאַפּיטאַל איבער דער אַרבייט, האָט זיך אָבגעשטעלט אויף אָט דער שטופֿע פֿון זיין ענטוויקלונג. זיי האָבען זיך ניט ערקלעהרט פֿאַר אויסגעשפּראָכענע שונאים פֿון אָט דער מאַכט, וועלכע שטעלט פֿאָר מיט זיך די אייגענטליכע קראַפֿט פֿון'ם קאַפּיטאַליזם: געגען דעם שטאַאט און זיינע וויכטיגסטע פֿונדאַמענטען — די צענטראַליזאַציאָן פֿון אויטאָריטעט און דעם געזעץ, וועלכער ווערט שטענדיג געמאַכט פֿון אַ קליינער מינאָריטעט פֿאַר איהרע אייגענע אינטערעסען, און געגען אַזאַ פֿאָרם פֿון יוסטיץ, וועמענס וויכטיגסטע אויפֿגאַבע איז צו בעשיצען אויטאָריטעט און קאַפּיטאַליזם. דער אַנאַרכיזם האָט זיך ניט אָבגעשטעלט פֿאַר קיינע פֿון די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען אין זיין קריטיק. ער בעקעמפֿט ניט בלויז דעם קאַפּיטאַליזם, נאָר זיין קאַמפֿ ריכטעט זיך אויך אין דערזעלבער צייט געגען די הויפּט-פֿונדאַמענטען פֿון'ם קאַפּיטאַליזם: געגען געזעץ, אויטאָריטעט און שטאַאט.

II.

די אינטעלעקטועלע בעוועגונג פֿון'ם 18-טען יאהרהונדערט.

אויב דער אַנאַרכיזם, אזוי ווי אַלע אַנדערע רעוואָלוציאָנערע בעוועגונגען, איז דירעקט אַרויסגעוואַקסען פֿון'ם פֿאָלק גופא אין אונרוהיגע צייטען פֿון קאַמפֿ און אויפֿשטאַנד און ניט פֿון דעם שטודיר-צימער פֿון ערגעץ אַ געלעהרטען, איז אָבער פֿון דעסטוועגען וויכטיג צו וויסען, וואָס פֿאַר אַ פּלאַץ ער פֿאַרנעהמט צווישען די פֿערשידענע וויסענשאַפֿטליכע און פֿילאָזאָפֿישע גייסטיגע שטרעבונגען פֿון אונזער צייט. וואָס פֿאַר אַ בעציהונגען בעשטעהען צווישען איהם און די דאָזיגע שטרעבונגען? אויף וועלכע פֿון זיי שטיצט ער זיך הויפּטזעכליך? מיט וועלכע מעטהאָדען בענוצט ער זיך

אין זיינע פֿאַרשונגען, אום צו בעווייזען די ריכטיגקייט פֿון זיינע שליסע? מיט אַנדערע ווערטער: צו וואָס פֿאַר אַ שולע פֿון דער מאָדערנער רעכטס-פֿילאָזאָפֿיע בעלאַנגט דער אַנאַרכיזם? מיט וואָס פֿאַר אַ ריכטונג פֿון דער מאָדערנער וויסענשאַפֿט איז ער אַם בעסטען איינשטימיג?

ווען מיר דערמאָהנען זיך ווי שטאַרק די סאָציאַליסטען האָבען זיך געלאָזט פֿערבלענדען פֿון דער עקאָנאָמישער מעטאַפֿיזיק — א פֿאַקט, וועלכער האָט זיך ערשט ניט לאנג צוריק ווידער דייטליך אַרויסגעצייגט — מוזען מיר צוגעבען, אז די דאָזיגע פֿראַגע איז פֿון דער גרעסטער וויכטיגקייט. און דערפֿאַר וויל איך פֿערזוכען צו פֿערענטפֿערען אזוי קורץ און איינפֿאַך ווי נור מעגליך און אויסמיידען אַלע שווערע ווערטער, וואו נור מען קען זיי אויסמיידען.

* * *

די גייסטיגע בעוועגונג פֿון'ם 19־טען יאָהרהונדערט האָט איהר אורשפרונג אין די שריפֿטען פֿון די שאָטישע און פֿראַנצויזישע פֿילאָזאָפֿען, וועלכע האָבען געלעבט און געווירקט אין דער מיט און אין דעם לעצטען העלפֿט פֿון דעם פֿריהערדיגען יאָהרהונדערט.

דער ערוואַכען פֿון דעם מענשליכען געדאַנק אין יענער צייט האָט ענטוויקעלט ביי די דאָזיגע דענקער דעם וואונש צו פֿעראיינינגען אַלע מענשליכע קענטניסען אין אַן אַלגעמיינעם סיסטעם — אין אַ סיסטעם פֿון דער נאַטור. פֿערוואַרפֿענדיג די סקאָלאַסטישע און מעטאַפֿיזישע אַנשויאונגען פֿון'ם מיטעל־אַלטער, האָבען זיי געהאַט דעם מוטה צו בעטראַכטען די גאַנצע נאַטור — דעם וועלט־רוים מיט זיינע שטערען, אונזער פלאַנעטען־סיסטעם, די ערד, די ענטוויקלונג פֿון פֿלאַנצונגען, חיות און פֿון דער מענשליכער געזעלשאַפֿט אויף איהר — אַלס אַ סעריע פֿון פֿאַקטען, וועלכע מען דאַרף שטודירען אויף דעמזעלבען שטייגער, ווי מען שטודירט די נאַטור־וויסענשאַפֿטען.

בענוצענדיג זיך מיט דער אמת'ער וויסענשאַפֿטליכער מעטהאָדע, ד. ה. מיט דער אינדוקטיוו־דעדוקטיווער מעטהאָדע האָבען זיי זיך פֿאָרגענומען צו שטודירען אַלע פֿאַקטען, וועלכע די נאַטור גיט אונז, צי עס האַנדעלט זיך וועגען דער וועלט פֿון די שטערען אָדער וועגען דער וועלט פֿון די חיות, צי וועגען ערגעץ אַ רעליגיאָנס־סיסטעם אָדער וועגען וואָס פֿאַר עס איז ניט מענשליכער אינסטיטוציאָן, אויף דעמזעלבען שטייגער ווי אַ נאַטור־פֿאָרשער שטודירט די פֿראַגען פֿון דער פֿיזיק. זיי האָבען פֿריהער געקליבען די פֿאַקטען, און ווען זיי האָבען דערנאָך פֿערזוכט צו ציהען אַלגעמיינע שליסע, האָבען זיי עס געטהאָן אויף דעם וועג

פון אינדוקציאן. זיי האבען מאנכעסמאל אויפגעשטעלט געוויסע היפאטעזען, אבער זיי האבען צו זיי ניט צוגעלייגט קיין גרעסערע בעדייטונג, ווי דארווין האט געטהאן, ווען ער האט אויפגעשטעלט זיין היפאטעזע מכח דער ענטשטעהונג פון נייע מינים דורך נאטירליכע אויסוואהל אין דעם קאמפף אום דאזיין, אדער ווי מענדעלעעוו האט צוגעלייגט צו זיין „פעריאדישען געזעץ". זיי האבען אין די דאזיגע היפאטעזען מעהר ניט געזעהן, ווי פארלויפיגע ערקלערונגען, אום צו פערלייכטערן די גרופירונג פון די פאקטען און זייער שפעטערדיגען שטודיום. אבער אזעלכע היפאטעזען האבען פריהער געמוזט בעשטעטיגט ווערען דורך דעם, וואס מען האט זיי אנגעווענדעט אויף א גרויסע צאהל פאקטען און ערקלערט זיי אויף א טהעארעטישען, דעדוקטיווען שטייגער; און מען האט זיי ניט בעפאר אנערקענט אלס נאטור־געזעצע אידער זיי האבען ניט אויסגעהאלטען יעדע פראבע און אידער מען האט ניט געקענט ערקלערען די אורזאכען פון זייער שטענדיגער ריכטיגקייט.

* * *

ווען דער צענטער פון דער פילאזאפישער בעוועגונג האט זיך פון שאטלאנד און ענגלאנד נאך פראנקרייך איבערגעטראגען, האבען די פראנצויזישע פילאזאפען מיט דער כאראקטעריסטישער פעהיגקייט פאר אלעס סיסטעמאטישע, וועלכע צייכענט אויס די פראנצויזישע דענקער, אנגעהויבען אויפצובויען אלע מענשליכע וויסענשאפטען, נאך איין אלגעמיינעם פלאן און נאך דיזעלבע פרינציפען. זיי האבען פערזוכט צוזאמענצושטעלען די „פעראלגעמיינערטע קענטניסע", ד. ה. די פילאזאפיע פון דעם וועלט-רוים און פון אלע לעבעדיגע ערשיינונגען אויף א שטרענג וויסענשאפטליכען באזיס. דערפאר האבען זיי פערווארפען אלע מעטאפיזישע קאנסטרוקציאנען פון די פריהערדיגע פילאזאפען און האבען ערקלערט אלע ערשיינונגען דורך דער טהעטיגקייט פון דיזעלבע פיזישע קרעפטען (ד. ה. דורך מעכאנישע ווירקונגען און געגענ-ווירקונגען). דאס איז פאר זיי געווען גענוג, אום צו ערקלערען דעם אויפשפרונג און די ענטוויקלונג פון דעם ערד-קוגעל.

מען זאגט, אז ווען נאפאלעאן דער ערשטער, ריידענדיג מיט לאפלאס וועגען זיין „ערקלערונג פון דעם וועלט-סיסטעם" האט בעמערקט, אז ער דערמאהנט אין ערגעץ ניט גאט, האט לאפלאס איהם געענטפערט: „איך נויטיג זיך ניט אין דער דאזיגער היפאטעזע". אבער לאפלאס האט נאך מעהר געטהאן. ער האט זיך קיינמאל ניט בענוצט מיט די גרויסע ווערטער פון דער מעטאפיזיק, אונטער וועלכע עס בעהאלט זיך געוועהנליך די אונפעהיגקייט צו פערשטעהן די ערשיינונגען פון דער נאטור,

אָדער זיי נור האַלב צו פֿערשטעהען, מיט אַנדערע ווערטער, די אונפֿעהיגקייט צו בעגרייפֿען די פֿאַקטען אין זייער קאָנקרעטער פֿאָרם אַלס מעסבאַרע קוואַנטיטעטען. לאַפּלאַס האָט זיך ניט געניטיגט אין דער מעטאַפֿיזיק, פּונקט ווי ער האָט זיך ניט געניטיגט אין דער היפּאָטעזע פֿון א הימלישען בעשעפֿער. און אַבוואָהל זיין „ערקלערונג פֿון'ם וועלט־סיסטעם" ענטהאַלט ניט קיין שום מאַטעמאַטישע בערעכנונגען און איז אָנגעשריבען אין אַזאַ איינפֿאַכען און פֿערשטענדליכען סטיל, אַז יעדער אינטעליגענטער לעזער קען עס פֿערשטעהן, זיינען אָבער די מאַטהעמאַטיקער שפּעטער אימשטאַנד געווען אויסצודריקען יעדען בעזונדערען געדאַנק פֿון דעם דאָזיגען ווערק אין מאַטהעמאַטישע גלייכונגען; ד. ה. אַלס גלייכע בעציהונגען צווישען מעסבאַרע קוואַנטיטעטען. אַזוי אַקוראַט און ריכטיג האָט לאַפּלאַס אויסגעאַרבייט יעדע איינצעלהייט פֿון זיין ווערק.

* * *

דאָס, וואָס לאַפּלאַס האָט געטהאָן פֿאַר דער מעכאַנישער ערקלערונג פֿון די הימעלס־ערשיינונגען, דאָסזעלבע האָבען די פֿילאָזאָפֿען פֿון'ם 18-טען יאָהרהונדערט געטהאַן פֿאַר דעם שטודיום פֿון די גייסטע ערשיינונגען פֿון'ם לעבען, ווי אויך פֿאַר די ערשיינונגען פֿון דעם מענשליכען פֿערשטאַנד און געפֿיהל, ד. ה. פֿאַר דער פּסיכאָלאָגיע. אין זייערע שריפֿטען געפֿינען מיר אין ערגעץ ניט די מעטאַפֿיזישע בעהויפּטונגען, וועלכע מיר געפֿינען אין די ווערק פֿון זייערע פֿאָרגייער און די שריפֿטען פֿון דעם דייטשען פֿילאָזאָף אימאַנועל קאַנט.

מיר ווייסען, אַז קאַנט צ.ב.ש. האָט ערקלערט דעם מאָראַלישען געפֿיהל פֿון'ם מענשען פֿאַר אַ „קאַטעגאָרישען אימפּעראַטיוו" און איז געווען מיט דער מיינונג, דאָס אַ בעזונדערער פּרינציפּ פֿון אויפֿפֿיהרונג מוז עקזיסטירען, אויב מיר בעטראַכטען דעם דאָזיגען געפֿיהל פֿאַר אַ געוויס, וואָס קען אָנגענומען ווערען פֿאַר אַן אַלגעמיינע, אַן אוניווערזאַלע טהאַטזאַך". אָבער יעדעס וואָרט אין דער דאָזיגער דעפֿיניציאָן האָט פֿאָרגעשטעלט מיט זיך נעבעלדיגעס און אונפֿערשטענדליכעס („אימפּעראַטיוו", „קאַטעגאָריש", „געוויס", „אוניווערזאַל!"), וואָס מען האָט איינגעפֿיהרט, אָנשטאָט פֿון מאָראַלישע פֿאַקטען, וועלכע זיינען בעקאַנט צו אַלעמען, און וועלכע ער האָט זיך אונטערגענומען צו ערקלערען.

די פֿראַנצויזישע ענציקלאָפּעדיסטען האָבען זיך ניט געקענט צופֿריעדענשטעלען מיט אַזעלכע „גרויסע ווערטער" און מיט דער דאָזיגער אַרט פֿון „ערקלערונגען". אַזוי ווי זייערע שאָטישע און ענגלישע פֿאָרגענגער, ווען זיי האָבען געוואָלט ערקלערען, פֿון וואַנען דער מענש האָט

געקומען זיינע אנשויאונגען מכח גוט און שלעכט, האבען זיי זיך נים געוואלט בענוגענען מיט א ווארט, וואו עס האט זיי אויסגעפעהלט אן אידעע, ווי געטהע זאגט. זיי האבען שטודירט דעם מענשען גופא; און אקוראט ווי האטשעסאן (1725) און ווי שפעטער אדאם סמיטה אין זיין בעסטען ווערק, „דער אורשפרונג פון מאראלישע געפיהלען", האבען זיי איסגעפונען, אז דער מאראלישער אינסטינקט פון'ם מענשען האט זיך גענומען פון א געפיהל פון מיטלייד און סימפאטהיע, וועלכער ערוועקט זיך אין אונז, ווען מיר זעהען אנדערע ליידען; ער איז א פראדוקט פון אונזער פעהיגקייט צו קענען זיך אידענטיפיצירען מיט אנדערע און איז אזוי שטארק, אז מיר פיהלען במעט א פיזישען שמערץ, ווען מען שלאגט א קינד; אונזער גאנצע נאטור עמפעהרט זיך געגען אזא האנדלונג.

אנהייבענדיג מיט אזעלכע אלטעגליכע בעאבאכטונגען און מיט גוט בעקאנטע פאקטען, זיינען די ענציקלאפעדיסטען געקומען צו ברייטע אלגעמיינע שליסע. אויף אזא אופן האבען זיי ווירקליך ערקלערט דעם מאראלישען געפיהל, וועלכער איז א צוזאמענגעזעצטער, פערוויקעלטער פאקט, דורך דעם וואס זיי האבען אויפגעוויזען, פון וועלכע איינפאכע פאקטען ער האט זיך גענומען. אבער זיי האבען קיינמאל נים פערזוכט צו בענוצען זיך מיט אונפערשטענדליכע, נעבעלדיגע ווערטער, וועלכע ערקלערען קיין זאך נים — אזעלכע ווערטער ווי „אימפעראטיוו" און „קאטעגאריש" אדער „אוניווערזאלער געזעץ" — אנשטאט מיט בעקאנטע און פערשטענדליכע פאקטען.

דעם ווערטה פון אזא מעטהאדע קען יעדער בעגרייפען. אנשטאט צו ווארטען אויף אן „אינספיראציאן פון אויבען", אנשטאט צו זוכען אן איבערנאטירליכען אורשפרונג איבערהאלב דער מענשהייט, אום צו ערקלערען דעם מאראלישען געפיהל, האבען זיי אזוי געזאגט: „אט דא איז אייער מענשליכער געפיהל פון מיטלייד און סימפאטהיע, וועלכען דער מענש האט בעקומען בירושה ביי דעם סאמע אורשפרונג פון זיין ענטשטעהונג; ער האט איהם בעשטעטיגט, בעאבאכטענדיג אלע איבעריגע בעשעפענישען און האט איהם ביסלעכוויז פערפאלקאמענט דורך זיינע ערפאהרונגען אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען."

* * *

מיר זעהען אלזא, אז די דענקער פון'ם 18טען יאהרהונדערט האבען נים איבערגעבישען זייער מעטהאדע, ווען זיי זיינען אריבער־געגאנגען פון דער וועלט פון די הימעלס-קערפער און די פיזיקאלישע סיסטעמען

צו דער וועלט פֿון כעמיע, אָדער פֿון דער פֿיזישער און כעמישער וועלט צום לעבען פֿון די פֿלאַנצונגען און חיות, צום מענשען און צו דער ענטוויקלונג פֿון די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע פֿאָרמען פֿון דער מענש-ליכער געזעלשאַפֿט און צולעצט צו דער ענטוויקלונג פֿון דעם מאָראַלי-שען געפֿיהל, פֿון דער רעליגיאָן א.ז.וו.

זייער מעטהאָדע איז געבליבען דיזעלבע; עס איז געווען די אינ-דוקטיווע מעטהאָדע, וועלכע זיי האָבען אָנגעווענדעט איף אַלע צווייגען פֿון דער וויסענשאַפֿט. און עס האָט זיך זיי קיינמאָל ניט געטראָפֿען, אַז זייער מעטהאָדע איז דורכגעפֿאַלען, אָדער אַז זיי האָבען זיך געדאַרפֿט בענוצען מיט אַן אַנדער מעטהאָדע — צי זיי האָבען שטודירט די רע-ליגיאָנען, צי זיי האָבען אַנאַליזירט דעם געפֿיהל פֿון מאָראַל. קיינמאָל זיינען זיי ניט געצוואונגען געווען צו בענוצען זיך מיט מעטאַפֿיזישע בע-גריפֿען („די אונשטערבליכע זעעלע", „אימפּעראַטיווע און קאַטעגאָרישע געזעצע" א.ז.וו.) אָדער מיט וואָס פֿאַר עס איז ניט דיאַלעקטישער מע-טהאָדע. און פֿאָלגליך האָבען זיי זיך בעמיהט צו ערקלערען דעם גאַנצען וועלט-רוים מיט זיינע אַלע ערשיינונגען אויף דעמזעלביגען אופֿן ווי די נאַטור-פֿאָרשער.

אין יענער אונפֿערגעסליכער צייט, ווען דער וויסענשאַפֿטליכער גע-דאַנק האָט זיך אויפֿגעוועקט, האָבען די ענציקלאָפּעדיסטען צונויפֿגע-שטעלט זייער גראַנדיאָזע ענציקלאָפּעדיאַ. לאַפּלאַס האָט פֿערעפֿענטליכט זיין „סיסטעם פֿון'ם וועלט-רוים" און האָלבאַך זיין „סיסטעם פֿון דער נאַטור". לאַוואַזיע האָט פֿערטהיידיגט די טהעאָריע פֿון דער אונצו-שטערבאַרקייט פֿון דער מאַטעריע און פֿאָלגליך די אונצושטערבאַרקייט פֿון קראַפֿט און בעוועגונג. לאָמאָנאָסאָוו, אינספּירירט פֿון בעילי, האָט שוין דאַמאָלס סקיצירט זיין מעכאַנישע טהעאָריע פֿון וואַרעמקייט. לאַמאַרק האָט ערקלערט דעם אורשפּרונג פֿון די אונענדליך פֿער-שידענע מינים פֿון פֿלאַנצונגען און חיות, דורך דעם וואָס זיי האָבען זיך צוגעפּאַסט צו די פֿערשידענע אומשטענדען, וועלכע האָבען זיי אַרומ-גערינגעלט. דידראָ האָט געגעבען זיין ערקלערונג פֿון מאָראַלישע געפֿיהלען, מאָראַלישע געוואוינהייטען פֿון פּרימיטיווע און רעליגיעזע אינסטיטוציאָ-נען, ניט וואַרטענדיג אויף אַן אינספּיראַציאָן פֿון אויבען. רוסאָ האָט פֿערזוכט צו ערקלערען די ענטשטעהונג פֿון פּאָליטישע אינסטיטוציאָנען דורך אַ סאָציאַלען קאָנטראַקט — ד.ה. דורך אַן אַקט פֿון'ם מענשליכען ווילען. מיט איין וואָרט, עס איז ניט געווען איין געביעט, וועלכען זיי האָבען ניט שטודירט מיט דער הילפֿע פֿון דערזעלבער מעטהאָדע, פֿון

וויסענשאַפטליכער אינדוקציאָן און רעדוקציאָן, וועלכע איז בעשטעטיגט געוואָרען דורך די פאַקטען גופא.

פערשטעהט זיך, אַז מעהר ווי איין פעהלער איז געמאכט געוואָרען ביי אָט דעם גרויסען און מיטהיגען פערזוך. דאָרטען, וואו מען האָט זיך געניטיגט אין מעהר ווי‎סען האָט מען זיך מאַנכעסמאָל בענוצט מיט פאַלשע און אונבעשטימטע מיינונגען. אָבער א נייע מעטהאָדע איז אָנגעווענדעט געוואָרען פאַר אַלע צווייגען פון׳ם מענשליכען וויסען און צו דאנקען דער דאזיגער נייער מעטהאָדע האָט מען אַליין אויסגעפונען אַלע טעות׳ן און זיי פערריכט. אויף אַזא אופן האָט דאָס 19טע יאָהרהונדערט בירושה אַ מעכטיגען אינסטרומענט פאַר וויסענשאַפטליכע אונטערזוכונגען פון דעם 18טען יאָהרהונדערט. און מיט דעם דאָזיגען אינסטרומענט האָט די מאָדערנע וויסענשאַפט אויסגעאַרבייט אונזער גאַנצען בעגריף וועגען דעם וועלט־רוים און זיינע אַלע ערשיינונגען אויף אַ וויסענשאַפטליכען באַזיס און האָט אַוועקגעמאַכט מיט אַלע פאָראורטהיילען, מיט אַלע נעבעלדיגע ווערטער, וועלכע מיינען קיין זאַך ניט, און מיט וועלכע מען האָט זיך אַמאָל בלויז בענוצט, וויייל מען האָט מורא געהאַט פאַר רעליגיעזע פערפאָלגונגען, אָדער אום פטור צו ווערען פון שווערע פראָבלעמען.

III.

די רעאַקציאָן אין אָנפאַנג פון׳ם 19 טען יאָהרהונדערט.

אין דער ערשטער פעריאָדע פון׳ם 19-טען יאָהרהונדערט, נאָך דער נידערלאַגע פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, האָט אייראָפּאַ, ווי מיר וויסען, איבערגעלעבט אַ צייט פון אַלגעמיינער רעאַקציאָן אויף אַלע געביעטען, אין דער פּאָליטיק ווי אויך אין דער וויסענשאַפט און פילאָזאָפיע. דער „ווייסער טעראָר" פון די בורבאָנען אין פראַנקרייך; די גרינדונג פון דער „היילינער אַליאַנץ" צווישען עסטרייך, דייטשלאַנד און רוסלאַנד, וועלכע איז אין 1815 אין ווין פערפאָלשטענדיגט געוואָרען; די הערשאַפט פון מיסטיציזם און פיעטיזם אין די קעניגליכע הויפען אין ביי די פריווילעגירטע קלאַסען און איבעראַל דער דעספּאָטיזם פון דער פּאָליציי — דאָס איז געווען דער צושטאַנד אין יענער צייט. פון

דעסטוועגען זיינען אָבער די גרויסע פֿונדאַמענטאַלע פּרינציפּען פֿון דער רעוואָליוציאָן ניט אונטערגעגאַנגען. די ביסלעכווייזע בעפֿרייאונג פֿון די בויערן און שטאָדט־אַרבייטער פֿון א צושטאַנד פֿון האַלבער לייב־אייגענשאַפֿט, אין וועלכען זיי האָבען געלעבט די גאַנצע צייט, די גלייכהייט בעפֿאָר דעם געזעץ און די רעפּרעזענטאַטיווע רעגירונג — אָט די דריי פּרינציפּען, וועלכע די רעוואָליוציאָן האט פּראָקלאַמירט, און וועלכע זיינען פֿערשפּרייט געוואָרען איבער גאַנץ אייראָפּאַ, ביז נאָך פּוילען און רוסלאַנד דורך דעם זיעג רייכען מאַרש פֿון די פֿראַנצויזישע אַרמייען, האָבען זיך ביסלעכווייז דורכגעבראָכען אַ וועג אין פֿראַנקרייך און אין די איבעריגע לענדער. נאָך דער שטורעמדיגער רעוואָלוציאָן, וועלכע האָט אָנגעשריבען די גרויסע פּרינציפּען פֿון פֿרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט אויף איהר פֿאָהן, האָט זיך אָנגעהויבען די עוואָלוציאָן, ד.ה. די לאַנגזאַמע און ביסלעכווייזע פֿערוואַנדלונג פֿון די שטאַאַטליכע און געזעלשאַפֿטליכע אינסטיטוציאָנען און די פּראַקטישע אָנווענדונג פֿון די אידעען, וועלכע זיינען פּראָקלאַמירט געוואָרען אין פֿראַנקרייך אין דער צייט פֿון 1789 ביז 1793, אין'ם אַל־טעגליכען לעבען. די דאָזיגע לאַנגזאַמע פֿערווירקליכונג פֿון פּרינציפּען, וועלכע זיינען פּראָקלאַמירט געוואָרען וועהרענד דער פֿערגאַנגענער רעוואָלוציאָנערער פּעריאָדע, אין דער שפּעטערדיגער עפּאָכע פֿון עוואָלוציאָן, קען זאָגאַר אָנגענומען ווערען אַלס איין אַלגעמיינער געזעץ פֿון דער מענשליכער ענטוויקלונג.

אָבוואָהל די קירכע, דער שטאַאַט און די וויסענשאַפֿט האָבען גע־טראָטען מיט די פֿיס דעם באַנער, אויף וועלכען די רעוואָליוציאָן האָט אָנגעשריבען דעם מאָטאָ „פֿרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט"; אָבוואָהל דער קאָמפּראָמיס מיט די עקזיסטירענדע בעדינגונגען, מיט דער פּאָליטישער און עקאָנאָמישער לייב־אייגענשאַפֿט, איז געוואָרען דער פּאַס־וואָרט פֿון דעם מאָמענט, אפילו ביי די פֿילאָזאָפֿען פֿון יענער צייט — העגעל אין דייטשלאַנד און קוזען אין פֿראַנקרייך — האָבען אָבער די גרויסע פּרינציפּען פֿון פֿרייהייט ביסלעכווייז דאָך געפֿונען זייער וועג אין לעבען. אמת, די לייב־אייגענשאַפֿט פֿון די בויערן אין מזרח־זייט פֿון אייראָפּאַ און די אינקוויזיציאָן, וועלכע איז אָבגעשאַפֿט געוואָרען אין איטאַליען און שפּאַניען דורך די אַרמייען פֿון דער רעוואָלוציאָן, זיינען צוריק איינגעפֿיהרט געוואָרען. אָבער די רעוואָלוציאָן האָט די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען געגעבען אַ טויט־קלאַפּ, פֿון וועלכען זיי האָבען זיך קיינמאָל מעהר ניט געקענט צוריק אויפֿהויבען.

די כוואַליע פֿון בעפֿרייאונג האָט צוערשט דערגרייכט דעם מערב־זייט

פֿון דייטשלאַנד, דערנאָך האָט זי זיך אויפֿגעהויבען אין פּרייסען און עסטרייך אין 1848 און האָט זיך פֿערשפּרייט איבער שפּאַניען און איטאַליען, ביז וואַנען זי האָט צולעצט דערגרייכט ביז רוסלאַנד, וואו די לייב־איינגענשאַפֿט איז אָבגעשאַפֿט געוואָרען אין 1861, און די באַלקאַן לענדער, וואו זי האָט עקזיסטירט ביז 1878. די שקלאַפֿעריי פֿון די נעגערס אין אַמעריקאַ האָט זיך געענדיגט אין 1863.

די אידעען פֿון גלייכהייט פֿאַר אַלעמען בעפֿאָר דעם געזעץ און די פּאַרלאַמענטאַרישע רעגירונג האָבען אין דערזעלבער צייט אויך געפֿונען זייער וועג פֿון מערב קיין מזרח, און צו ענדע פֿון׳ם 19-טען יאהרהונדערט האָבען בלויז רוסלאַנד און די טערקיי זיך נאָך געשלעפּט מיט דעם יאָך פֿון׳ם אויטאָקראַטישען רעזשים; אָבער אויך דאָרטען איז דער אַבסאָלוטיזם שוין אַזוי שוואַך, אַז עס וועט מעהר ניט נעהמען קיין לאַנגע צייט, ביז ער וועט אין גאַנצען פֿערשווינדען.

* * *

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס. שוין אויף דעם גרענעץ, וועלכער האָט אָבגעטהיילט דעם 18-טען פֿון׳ם 19-טען יאָהרהונדערט, האָט מען שוין עפֿענטליך און ענערגיש פּראָפּאַגאַנדירט די אידעען פֿון עקאָנאָמישער בעפֿרייאונג. באַלד נאָך דער אָבשאַפֿונג פֿון׳ם קעניגטהום, דורך דעם אויפֿשטאַנד פֿון דעם פֿאָלק פֿון פּאַריז אַם 10־טען אויגוסט 1792, און הויפּטזעכליך נאָך דעם אונטערגאַנג פֿון די זשיראָנדיסטען אַם 2־טען יוני 1793, האָט זיך מאַניפֿעסטירט אין פּאַריז און אין די פּראָווינצען אַ שטאַרקער אויסברוך פֿון קאָמוניסטישע שטרעבונגען, וועלכער האָט ארויסגערופֿען אַ דירעקטע אַקציאָן אין דער דאָזיגער ריכטונג ביי די רעוואָלוציאָנערע סעקציאָנען פֿון די גרויסע שטעדט און אין די מוניציפּאַל-פֿערוואַלטונגען פֿון די קלענערע שטעדט און דערפֿער פֿון אַ גרויסען טהייל פֿון פֿראַנקרייך.

דאָס פֿאָלק האָט איינפֿאַך ערקלערט, אַז די צייט איז געקומען, ווען די גלייכהייט דאַרף ניט זיין מעהר קיין פּוסטעס וואָרט, נאָר אַ *לעבענדיגער פֿאַקט*; און ווייל די אונגעהייערע לאַסט פֿון דער מלחמה, וועלכע די רעפּובליק האָט געדאַרפֿט אָנפֿיהרען געגען די פֿעראייניגטע קעניגע, איז הויפּטזעכליך געפֿאַלען אויף די אָרעמע, האָט דאָס פֿאָלק געצוואונגען די קאָמיסאַרען פֿון דעם קאָנווענט אין די פּראָווינצען אנצו-ווענדען קאָמוניסטישע מאַסרעגלען.

דער קאָנווענט גופא איז געצוואונגען געוואָרען פֿון׳ם פֿאָלק צו

בענוצען זיך מיט קאָמוניסטישע מיטלען, אום „אָבצושאַפֿען דאָס עלענד" אין „אויסצוגלייכען די פֿערמעגענס". און נאָך דעם ווי די זשיראָנדיסטען, די פּאַרטיי פֿון די בורזשואַזע רעפּובליקאַנער, האָבען פֿערלאָרען די מאַכט אין דער צייט פֿון'ם 31-טען מאַי ביז דעם 2-טען יוני 1793, זיינען דער קאָנווענט און דער בורזשואַזער קלוב פֿון די יאַקאָבינער געווען געצוואונגען אָנצונעהמען אַ גאַנצע סעריע פֿון מאַסרעגלען, וועלכע האָבען ניט בלויז געציעלט צו נאַציאָנאַליזירען די ערד, נור אויך דעם האַנדעל פֿון די נויטווענדיגסטע לעבענס מיטלען.

די דאָזיגע בעוועגונג, וועלכע האָט נעהאַט אַ טיפֿען הינטערגרונד איז אָנגעגאַנגען ביז יולי 1794. ווען די בורזשואַזע רעאַקציאָן פֿון די פֿעראייניגטע זשיראָנדיסטען און מאָנאַרכיסטען האָט בעקומען די אויבערהאַנד. אָבער זי האָט געגעבען דעם 19 טען יאָהרהונדערט אַ ספּעציפֿישען כאַראַקטער — די קאָמוניסטישע און סאָציאַליסטישע טענדענצן פֿון זיינע פֿאָרטגעשריטענסטע עלעמענטען.

אַזוי לאַנג ווי די בעוועגונג איז אָנגעגאַנגען, האָט זי געהאַט פֿערשידענע פֿערטרעטער פֿון'ם פֿאָלק גופא. אָבער צווישען די שרייבער פֿון יענער פּעריאָדע האָט זיך ניט געפֿונען קיינער, וועלכער איז געווען פֿעהיג צו געבען די דאָזיגע אידעען און שטרעבונגען אַ ליטעראַרישען אויסדרוק און צו פּראָפּאַגאַנדירען זיי אויף אַזאַ שטייגער, אַז זיי זאָלען מאַכען אַן אומפֿערגעסליכען איינדרוק אויף די מוחות פֿון די צייט-גענאָסען.

ערשט אין 1793 און אין ענגלאַנד, האָט וויליאַם גאָדווין פֿערעפֿענטליכט זיין ווירקליך בעדייטענדעס ווערק: „אַן אונטערזוכונג פֿון דער פּאָליטישער גערעכטיגקייט און איהר איינפֿלוס אויף דער עפֿענטליכער מאָראַל". גאָדווין איז געווען דער ערשטער טהעאָרעטיקער פֿון דעם סאָציאַליזם אָהן אַ רעגירונג; ד. ה. פֿון'ם אַנאַרכיזם; וועהרעד אין דער פּערזאָן פֿון באַבעף, וועלכער איז פֿילייכט אינספּירירט געוואָרען פֿון בואָנאַראָטי האָט דער צענטראַליסטישער סאָציאַליזם אָדער דער שטאַאַטס-סאָציאַליזם געפֿונען זיין ערשטען טהעאָרעטיקער אין 1796.

שפּעטער זיינען ערשיענען פֿוריע, סענט סימאָן און ראָבערט אָוען, די דריי בעגרינדער פֿון דעם מאָדערנעם סאָציאַליזם און די פֿערטרעטער פֿון זיינע דריי וויכטיגסטע ריכטונגען, און האָבען ענטוויקעלט די פּרינציפּען, וועלכע דאָס פֿראַנצויזישע פֿאָלק האָט שוין אַרויסגעשטעלט אין דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט. און אין די פֿערציגער יאָהרען איז געקומען פּרודהאָן, וועלכער, ניט וויסענדיג פֿון גאָדווין'ס ווערק, האָט פֿון דאָס ניי אויפֿגעשטעלט דעם פֿונדאַמענט פֿון'ם אַנאַרכיזם.

דער וויסענשאַפּטליכער באַזים פֿון׳ם סאָציאַליזם — אי פֿון׳ם שטאַאטס־סאָציאַליזם, אי פֿון דעם אַנטי־שטאַאטליכען סאָציאַליזם — איז אַלזאָ שוין אויסגעאַרבייט געוואָרען אין אָנפֿאַנג פֿון׳ם 19־טען יאָהרהונדערט מיט אַזאַ גרינדליכקייט און אַזאַ וואונדערבאַרער רייכקייט פֿון אידעען, מיט וועלכע די מייסטע פֿון אונזערע צייט־גענאָסען זיינען לייַדער ניט בעקאַנט. דער פֿאַקט איז, אַז דער מאָדערנער סאָציאַליזם, וועלכער דאַטירט פֿין דער גרינדונג פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָציאַציאָן" אין 1864, האָט בלויז אַרויסגעשטעלט צוויי נייע פּונקטען, וועלכע האָבען, אָהן אַ צווייפֿעל, אַן ענטשיידענע בעדייטונג. דער מאָדערנער סאָציאַליזם האָט ערקלערט, אַז זיין אייפֿגאַבע קען נור פֿערווירקליכט ווערן דורך אַ סאָציאַלע רעוואָלוציאָן, אַ זאַך, פֿון וועלכע פֿוריע, סענט סימאָן און ראָבערט אָוען האָבען ניט געוואָלט אָדער ניט געוואַגט צו ריידען. איבערדעם האָט ער זיך אָבגעזאָגט פֿון אַלע רעליגיעזע פֿאָרשטעלונגען, פֿין דעם גלויבען אין „קריסטוס דעם סאָציאַליסט און רעוואָלוציאָנער", מיט וועלכען מען פֿלעגט אָפֿטמאָל פּאַראַדירען בעפֿאָר 1848.

דער מאָדערנער סאָציאַליזם האָט פֿערשטאַנען, דאָס אַ סאָציאַלע רעוואָלוציאָן איז אונבעדינגט נויטווענדיג, אום צו פֿערווירקליכען זיינע אידעען, אַ רעוואָלוציאָן ניט אין דעם זין, ווי מען פֿערשטעהט געוועהנליך, ריידענדיג פֿון אַ רעוואָלוציאָן אין דער אינדוסטריע אָדער פֿון אַ רעוואָלוציאָן אין דער וויסענשאַפֿט, נאָר אַן אמת׳ע רעוואָלוציאָן אין דער קאָנקרעטער און אייגענטליכער בעדייטונג פֿון דעם וואָרט, דאָס היסט אַן אַלגעמיינע און דירעקטע רעקאָנסטרוקציאָן פֿון אַלע פֿונדאַמענטען פֿון דער געזעלשאַפֿט גופֿא. דער מאָדערנער סאָציאַליזם האָט אויך אויפֿגעהערט צו־ניי־פֿצומישען זיינע פּרינציפּען מיט געוויסע אונשולדיגע רעפֿאָרמען און סענטימענטאַלע פֿערבעסערונגען, וועלכע ווערען פֿערטראָטען פֿון עטליכע קריסטליכע רעפֿאָרמערס. עס איז נייטיג צו בעמערקען, אז אָט די לעצטע אייפֿגאַבע איז שוין ערפֿילט געוואָרען פֿון גאָדווין, פֿוריע און ראָבערט אָוען. וואָס אָנבעלאַנגט דעם צענטראַליזם און דעם קולטוס פֿון אויטאָריטעט און דיסציפּלין, וועלכע די מענשהייט האָט צו פֿערדאַנקען דער טהעאָקראַטיע אין דעם קייזערליך־רוימישען געזעץ — אַלעס איבערבלייבען פֿון אַ פֿינסטערער פֿערגאַנגענהייט — זיינען נאָך אַלץ פֿאַרהאַן אַסך מאָדערנע סאָציאַליסטען, וועלכע קענען זיך ניט בעפֿרייען פֿין אָט די אַלטע פֿאָרשטעלונגען; זיי האָבען אפילו ביז איצט ניט דערגרייכט די שטופֿע פֿון זייערע צוויי פֿאָרגענגער גאָדווין און פּרודהאָן.

עס וואָלט געווען אַ צו שווערע אויפֿגאַבע צו געבען דאָ אַ מעה־
אָדער ווייניגער אויספֿיהרליכען איבערבליק איבער דער אַלגעמיינער רע־
אַקציאָן, וועלכע האָט בעהערשט גאַנץ אייראָפּאַ נאָך דער פֿראַנצויזישער
רעוואָלוציאָן, און איבער דעם איינפֿלוס, וואָס זי האָט געהאַט אויף דער
ענטוויקלונג פֿון דער וויסענשאַפֿט. עס איז גענוג צו קאָנסטאַטירען, דאָס
אַלעס, מיט וואָס די מאָדערנע וויסענשאַפֿט שטאָלצירט היינט אַזוי פֿיעל,
איז שוין אָנגעדייטעט און אָפֿטמאָל זאָגאַר וויסענשאַפֿטליך ערקלערט
געוואָרען אין דער לעצטער פעריאָדע פֿון'ם 18־טען יאָהר־הונדערט. די
מעכאַנישע טהעאָריע פֿון וואַרעמקייט; די אונצערשטערבאַרקייט פֿון דער
בעוועגונג (די אייפֿהאַלטונג פֿון דער קראַפֿט); די פֿערענדערליכקייט
פֿון די מינים דורך דעם דירעקטען איינפֿלוס פֿון זייער אומגעבונג. פֿיזיי־
אָלאָגישע פּסיכאָלאָגיע; די אַנטהראָפּאָלאָגישע בעהאַנדלונג פֿון דער גע־
שיכטע, רעליגיאָן און געזעצגעבונג; די געזעצע פֿון דער געדאַנקען
ענטוויקלונג — מיט איין וואָרט, די גאַנצע מעכאַנישע וועלט־אויפֿפֿאַסונג
און די סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע — אַ פֿילאָזאָפֿיע, וועלכע בעהאַנדעלט
דעם פֿונדאַמענט פֿון אַלע פֿיזישע, כעמישע, לעבעדיגע און געזעלשאַפֿט־
ליכע ערשיינונגען אַלס אַ גאַנצעס — דאָס אַלעס איז שוין אָנגעדייטעט
און טהיילווייז זאָגאַר אויסגעאַרבייט געוואָרען אין 18־טען יאָהרהונדערט.

אָבער די רעאַקציאָנערען האָבען בעקומען די איבער־האַנד, און
נאָך דער נידערלאַגע פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן זיינען
אָט די אַלע ענטדעקונגען אונטערדריקט געוואָרען פֿאַר גאַנצע פֿופֿציג
יאָהר. די רעאַקציאָנערע געלעהרטע האָבען ערקלעהרט, אַז זיי האָבען
אַ „קנאַפּע וויסענשאַפֿטליכע בעדייטונג". מיט דער פּרעטענזיע, אז מע
דאַרף „פֿריהער שטודירען די פֿאַקטען" און אָנקלייבען וויסענשאַפֿטליכען
„מאַטעריאַל", האָבען די וויסענשאַפֿטליכע געזעלשאַפֿטען זאָגאַר צוריק־
געוויזען אַזעלכע אונטערזוכונגען, וועלכע האָבען פֿאָרגעשטעלט מיט זיך
ניט מעהר און ניט ווייניגער ווי פּינקטליכע בערעכנונגען און אויסמעס־
טונגען. אַזעלכע וואונדערבאַרע ענטדעקונגען ווי די פֿון דעם עלטערען
סעגען און שפּעטער דזשאַול'ס בערעכנונג פֿון דער מעכאַנישער גלייכ־
ווערטיגקייט פֿון וואַרעמקייט, דורך וועלכע ער האָט אויסגעפֿונען, ווי
פֿיעל מעכאַנישע רייבונג עס איז נויטווענדיג, אום צו פּראָדוצירען אַ
געוויסע קוואַנטיטעט וואַרעמקייט — דאָס אַלעס איז איינפֿאַך פֿערוואָר־
פֿען געוואָרען פֿון די דאָזיגע פֿערטרעטער פֿון דער טראַדיציאָן. אפילו
די „קעניגליכע געזעלשאַפֿט פֿון גרויס בריטאַניען", וועלכע שטעלט פֿאַר
מיט זיך די ענגלישע אַקאַדעמיע פֿון וויסענשאַפֿט, האָט זיך ענטזאָגט צו

דריקען דזשאול׳ס ווערק, דערפאר וואס זי האט איסגעפונען, אז עס איז „ניט וויסענשאפטליך”. מען האט אפילו ניט צוגעלייגט קיין שום ווערטה צו דעם איינגעצייכענטען ווערק איבער דער איינהייט פון די פיזישע קרעפטען, וועלכעס גראָוו האט אָנגעשריבען אין 1843 און וועלכעס האט ערשט אַרויסגערופען די אויפמערקזאמקייט פון דער וויסענשאפט אין 1856. מען דארף קענען די געשיכטע פון דער וויסענשאפט אין דעם ערשטען העלפט פון׳ם 19-טען יאהרהונדערט, אום צו בעגרייפען די געדיכטע פינסטערניש, וואס האט אַרומגענומען גאַנץ אייראָפאַ אין יענער צייט.

ביי די ענדע פון די 50-גער יאָהרען איז דער שלייער פלוצלונג צוריסען געוואָרען, און אונטער דעם איינפלוס פון דער רעוואָלוציאָנערער עפּאָכע פון 1848 האט זיך אין מערב-זייט פון אייראָפאַ ענטוויקעלט יענע גרויסע בעוועגונג, וועלכע האט אַרויסגערופען גאַריבאַלדי׳ס אויפשטאַנד, די בעפרייאונג פון איטאַליען, די אָבשאַפונג פון דער שקלאַפעריי אין אַמעריקאַ, די ליבעראַלע רעפאָרמען אין ענגלאַנד און מיט עטליכע יאָהר שפּעטער די אָבשאַפונג פון לייב-אייגענשאַפט אין רוסלאַנד. די זעלבע בעוועגונג האט אויך געבראָכען די אויטאָריטעט פון שעלינג און העגעל אין אייראָפאַ, און אין רוסלאַנד איז געבוירען געוואָרען יענע אָפענע עמפּערונג געגען גייסטיגע פערשקלאַפונג און געגען אַלע סאָרטען אויטאָריטעט, וועלכע איז בעקאַנט אונטער דעם נאָמען ניהיליזם.

הייַנט, ווען עס איז מעגליך פאַר אונז צו וואַרפען אַ בליק צוריק אויף דער געשיכטע פון יענע צייטען, פערשטעהען מיר, אַז עס זיינען געווען די פּראָפּאַגאַנדאַ פאַר רעפּובליקאַנישע און סאָציאַליסטישע אידעען אין די 30-גער און 40-גער יאָהרען פון׳ם 19-טען יאָהרהונדערט און די רעוואָלוציאָן פון 1848, וועלכע האָבען געהאָלפען דער וויסענשאַפט צוצוברעכען די קייטען, אין וועלכע מען האט איהר איינגעשמיעדט, זיינט די געגען-רעוואָלוציאָן און שפּעטער די אָפענע רעוואָלוציאָן האָבען זיך אָנגעפאַנגען; ד.ה. גאָכדעם ווי די רעוואָלוציאָנערע פראַנצויזישע רעפּובליק פון 1789 ביז 1793 איז פערניכטעט געוואָרען דורך די פעראייניגטע קעניגע פון אייראָפאַ.

דאָ איז ניט דער פּלאַץ צו בעשעפטיגען זיך מיט איינצעלהייטען; עס איז גענוג צו דערמאָהנען איינינע פאַקטען, אום צו בעווייזען די ריכטיגקייט פון אונזער בעהויפּטונג. סעגען, וועמענס נאָמען מיר האָבען גראָד וואס דערמאָהנט אַלס דעם בעגרינדער פון דער מעכאַנישער

טהעאָריע פֿון וואַרעמקייט; דער היסטאָריקער אָגיסטען טהיערי, וועלכער האָט צוערשט געשאַפֿען אַ ריכטיגען באַזיס פֿאַר דעם שטודיום פֿון דער געזעלשאַפֿטליכער אָרדנונג אין די ערשטע קליינע רעפּובליקען פֿון'ם מיטעל-אַלטער און פֿון די פֿעדעראַליסטישע אידעען פֿון יענער צייט; סיסמאָנדי, דער היסטאָריקער פֿון די פֿרייע מיטעל-אַלטערליכע רעפּובליקען פֿון איטאַליען — זיי אַלע זיינען געווען אָנהייגער פֿון סענט סימאָן — איינעם פֿון די דריי גרויסע בעגרינדער פֿון'ם סאָציאַליזם אין דעם ערשטען העלפֿט פֿון'ם 19טען יאָהרהונדערט; אַלפֿרעד ר. וואָליס, וועלכער האָט אויסגעפֿונען, אין דערזעלבער צייט ווי דאַרווין, די טהעאָריע מכח דעם אורשפּרונג פֿון די מינים דורך נאַטירליכע אויסוואַהל, איז אין זיין יוגענד געווען אַן איבערציינגטער אָנהייגנגער פֿון ראָבערט אָוען; אָגיסט קאָמט איז געווען אַן אָנהייגנער פֿון סענט סימאָן; ריקאַרדאָ און בענטהעם האָבען נאָכגעפֿאָלגט ראָבערט אָוען, און די מאַטעריאַליסטען קאַרל פֿאָגט און דושאָרדוש לואיס, אַקוראַט ווי גראָיו, מילל, הערבערט ספּענסער און פֿיעלע אַנדערע זיינען בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון דער ראַדיקאַל-סאָציאַליסטישער בעוועגונג אין די 30ער און 40ער יאָהרען. פֿון דער דאָזיגער בעוועגונג האָבען זיי גענומען זייער וויסענשאַפֿטליכען מוטה.

דער ערשיינען פֿון די ווערק פֿון גראָוו, דושאָול, בערטהעלאָט, העלמהאָלץ, מענדעלעעוו, פֿון דאַרווין, קלאָר בערנאַרד, ספּענסער, מאָלעשאָט און פֿאָגט, פֿון לייעל איבער דעם אורשפּרונג פֿון'ם מענשען, פֿון בעין, מילל, בורנוף — דער ערשיינען פֿון אַזאַ גלענצענדע סעריע פֿון ביכער אין אַזאַ קורצע צייט האָט אַרויסגערופֿען אַ גאַנצע רעוואָלוציאָן אין די פֿונדאַמענטאַלע בעגריפֿען און פּרינציפּען פֿון דער וויסענשאַפֿט. די גאַנצע וויסענשאַפֿט האָט זיך פּלוצלינג בעוואוגען אויף אַ גאַנץ נייעם וועג. גאַנץ נייע געביעטען פֿון'ם מענשליכען וויסען האָבען זיך פּלוצלינג אויפֿגעעפֿענט. די ביאָלאָגיע, די וויסענשאַפֿט פֿון'ם לעבען, די אַנטהראָפּאָלאָגיע און עטהנאָלאָגיע, די וויסענשאַפֿטען פֿון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען, די פֿיזישע פּסיכאָלאָגיע, די וויסענשאַפֿט פֿון דער פֿערנונפֿט, דעם ווילען און די געמיטס-בעוועגונגען, די געשיכטע פֿון די רעכטס-אַנשויאונגען און רעליגיאָנען אויף אַ וויסענשאַפֿטליכען אַנטהראָפּאָלאָגישען באַזיס — דאָס אַלעס האָט זיך אין גיכען ענטוויקעלט פֿאַר אונזערע אויגען און מיר זיינען איבערראַשט געוואָרען דורך דעם מוטה און דעם רעוואָלוציאָנערען גייסט פֿון די אַלגעמיינע שליסע, וועלכע די פֿערשידענע פֿאָרשער האָבען ענטוויקעלט.

דאָס, וואָס מען האָט אין 18טען יאהרהונדערט נור אָנגענומען, איז איצט בעוויזען געוואָרען מיט דער וואָג, מיט'ן מיקראָסקאָפּ און טויזענדער בעאָבאַכטונגען און עקספּערימענטען האָבען בעוויזען די ריכטיגקייט. אפילו דער סטיל פון שרייבען האָט זיך פאָלשטענדיג איבערגעביטען. די אויבען דערמאָהנטע מענער פון דער וויסענשאַפט האָבען זיך צוריק־געקעהרט צו דעם איינפאַכען, קלאָהרען און שעהנעם סטיל, וועלכער איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דער אינדוקטיווער מעטהאָדע, און מיט וועלכען די גרויסע דענקער פון'ם 18טען יאָהרהונדערט האָבען זיך בענוצט, נאָך דעם ווי זיי האָבען זיך אָבגעזאָגט פון דער מעטאַפיזיק.

עס איז אונמעגליך צו זאָגען אין פאָרויס, אין וואָס פאַר א ריכטונג די וויסענשאַפט וועט זיך ווייטער ענטוויקלען. אַזוי לאַנג ווי די מענער פון דער וויסענשאַפט וועלען זיין אָבהענגיג פון די בעזיצענדע קלאַסען און פון'ם שטאַאט, אַזוי לאַנג וועט זייער וויסענשאַפט טראָגען אויף זיך דעם שטעמפּעל פון דעם דאָזיגען איינפלוס, און עס וועט שטענדיג בעשטעהן אַ געפאַהר פון א פּעריאָדע פון שטילשטאַנד, אזוי ווי עס איז געוועזען דער פאַל אין דער ערשטער העלפט פון'ם 19־טען יאָהרהונדערט איינס אָבער איז זיכער: די וויסענשאַפט, אזוי ווי זי עקזיסטירט היינט, נייטיגט זיך מעהר ניט אין דער היפּאָטעזע, אָהן וועלכע לאַפּלאַס האָט שוין געקענט אויסקומען; זי האָט אויך ניט נייטיג צו בענוצען זיך מיט די מעטאַפיזישע „ווערטערלאַך", פון וועלכע געטהע האָט שוין אָבגעלאַכט. מיר זיינען שוין היינט אימשטאַנד צו לייענען אין דעם בוך פון דער נאַטור, וועלכעס ענטהאַלט די ענטוויקלונג פון דעם אונאָרגאַנישען און אָרגאַנישען לעבען, די ענטוויקלונג פון דער מענשהייט, און מיר קענען גאַנץ גוט אויסקומען אָהן דער היפּאָטעזע פון אַ בעשעפער, פון אַ מיסטיטישער לעבענס־קראַפט אָדער פון אַן אונשטערבליכער זעעלע; מיר נייטיגען זיך ניט אין העגעל'ס טרילאָגיע און ברויכען שוין מעהר ניט בעהאַלטען אונזער אונוויסענהייט אונטער דעם שלייער פון וואָס פאַר עס איז ניט מעטאַפיזישע סימבאָלען. די מעכאַנישע ערשיינונגען, וועלכע ווערען אַלץ קאָמפּליצירטער, וואָס ווייטער מיר געהען אַוועק פון דער פיזיק צו די מאַניפעסטאַציאָנען פון'ם לעבען, זיינען פאָלקאָם גענוג, אום צו ערקלערען די נאַטור און דאָס גאַנצע אינטעלעקטועלע און סאָציאַלע אָרגאַנישע לעבען אויף אונזער פּלאַנעט.

קיין צווייפעל ניט, עס איז נאָך פאַרהאַן אַסך אונבעקאַנטעס, דונקעלעס און איינפערשטענדליכעס אין דער נאַטור, און מיר ווייסען, דאָס פּראָפּאָרציאָנעל מיט דער פערפאָלקאָמנונג פון אונזער וויסען, וועלען זיך

אויפֿפֿענען פֿאַר אונז אַלין מעהר נייע פּראָבלעמען, וועלכע דאַרפֿען
ערקלערט ווערען. אָבער מיר ווייסען נים פֿין קיין געביעט, וואו מיר
זאָלען ניט זיין אימשטאַנד צו ערקלערען די ערשיינונגען דורך דיזעלבע
איינפֿאַכע פֿיזיקאַלישע פֿאַקטען, וועלכע מיר קענען בעאָבאַכטען, ווען
צווי ביליאַרד-קוגלען שטויסען זיך צוזאַמען, אָדער ווען אַ שטיין פֿאַלט
אַראָב צו דער ערד, אָדער אין די כעמישע טהאַטזאַכע, וועלכע מאַני־
פֿעסטירען זיך אַרום אונז. ביז איצט זיינען די מעכאַנישע פֿאַקטען געווען
פֿאָלקאָמען גענוג פֿאַר אונז, אום צו ערקלערען די ערשיינונגען, וועלכע
מיר האָבען זיך אונטערגענומען צו שטודירען. זיי האָבען אונז קיינמאָל
ניט אָבגענאַרט, און מיר זעהען ניט קיין שום מעגליכקייט, אַז מיר ווע-
לען, ווען עס איז, ענטדעקען אַזאַ ספֿערע, וואו מיר וועלען זיך מעהר
ניט קענען בענוגענען מיט די מעכאַנישע פֿאַקטען. פֿאָרלויפֿיג האָבען מיר
ניט קיין שום אורזאַכע, וועלכע זאָל קענען רעכטפֿערטיגען דעם גלויבען אין
דער עקזיסטענץ פֿון אַזאַ ספֿערע.

IV.

קאָמט׳ס פּאָזיטיווע פילאָזאָפיע.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז נאָכדעם ווי די וויסענשאַפֿט פֿון׳ם 19־טען
יאָהרהונדערט איז געקומען צו די פֿריהער דערמאָהנטע רעזולטאַטען,
האָט זיך אַרויסגעצייגט די נויטווענדיגקייט צו שאַפֿען אַ סינטהעטישע
פֿילאָזאָפֿיע, וועלכע זאָל פֿערקערפּערן מיט זיך די הויפּט־רעזולטאַטען
פֿון די אַלע וויסענשאַפֿטען. מען האָט שוין מעהר ניט פֿערשווענדעט די
צייט אויף פּוסטע סימבאָלישע אויסדריקע, ווי די „סובסטאַנצען", די
„אידעע פֿון דער וועלט־געביידע", די „בעשטימונג פֿון׳ם לעַ־
בען" און אַנדערע עהנליכע ווערטער, מיט וועלכע די פֿילאָזאָפֿען פֿלע-
גען פֿעראינטערעסירען אונזערע פֿאָטע׳ס אין זיידעס, און געמאַכט אַ
סוף צו דעם אַנטראָפּאָמאָרפֿהיזם — צו דער געוואוינהייט צוצו־
שרייבען צו דער נאַטור און די פֿיזישע קרעפֿטען מענשליכע אייגענ־
שאַפֿטען און אַבזיכטען. עס איז געווען צייט צו מאַכען אַ פֿערזוך אויס־
צואַרבייטען אַ פֿילאָזאָפֿיע, וועלכע זאָל פֿאָרשטעלען מיט זיך אַ פֿער־
נינפֿטיגע, איינהייטליכע, סיסטעמאַטישע צוזאַמענשטעלונג פֿון אונזערע

אלע קענטניסע, אַזאַ פילאָזאָפיע, געהענדיג גראַדענווייז פון די איינפאַכע צו די קאָמפּליצירטע ערשיינונגען, האָט זיך געדאַרפט שטעלען פאַר איהר אויפגאַבע צו ערקלערע אויף אַ ברייטען אופן די פונדאַמענטאַלע פרינציפען פון'ם לעבען און פון דער וועלט־געביידע און וואָלט אונז דערמיט געגעבען דעם שליסעל צו פערשטעהען די גאַנצע נאַטור. אין דערזעלבער צייט וואָלט דאָס געווען פאַר אונז אַ מעכטיגער אינסטרומענט פאַר ווייטערדיגע אונטערזוכונגען, אום אויסצוגעפינען נייע בעציהונגען צווישען די זאַכען און ערשיינונגען — זאָגענאַנטע „נאַטור-געזעצע", ווי מען רופט עס היינט — און אונז געגעבען די איבערצייגונג, אַז אונזערע שליסע זיינען ריכטיג, ווי פיעל זיי זאָלען זיך ניט אונטערשיידען פון די אַלגעמיינע און געוועהנליכע מיינונגען.

די נויטווענדיגקייט פון אַ סינטהעטישער פילאָזאָפיע איז שוין פערשטאַנען געוואָרען אין 18 טען יאָהרהונדערט פון די ענציקלאָפעדיסטען; פון וואָלטער און זיין וואונדערבאַרען „פילאָזאָפישען דיקציאָנער", וועלכער איז נאָך היינט צו טאָג אַ מאָנומענטאַלעס ווערק; פון טירגאָ און פון סענט סימאָן, איינעם פון די גרינדער פון די דריי סאָציאַליסטישע שולען. שפעטער אין די 40־ער און 50־ער יאָהרען פון דעם פערגאַנגענעם יאָהרהונדערט, האָט אָגיסט קאָמט אונטערגענומען דיזעלבע אַרבייט אין זיין „פאָזיטיווער פילאָזאָפיע" אויף אַ מעהר וויסענשאַפטליכען באַזיס און בעסער אין אַנקלאַנג מיט דעם לעצטען פראָגרעס פון די נאַטור וויסענשאַפטען, און נאָך דעם וואונדערבאַרען ערוואַכען פון די נאַטור־וויסענשאַפטען, אין מיטען 19־טען יאָהרהונדערט, איז געקומען הערבערט ספענסער מיט זיין „סינטהעטישער פילאָזאָפיע".

וואָס אָנבעלאַנגט די מאַטהעמאַטיק און די עקזאַקטע וויסענשאַפטען אין אַלגעמיין, האָט קאָמט זיין אויפגאַבע אויף אַ גלענצענדען אופן געלייזט. מיר אָנערקענען אויך היינט, אַז ער איז פאָלקאָמען גערעכט געווען, ווען ער האָט אַריינגענומען די ביאָלאָגיע, די וויסענשאַפט פון'ם לעבען און די סאָציאָלאָגיע, די וויסענשאַפט פון דער מענשליכער געזעלשאַפט, אין דעם קרייז פון זיין „פאָזיטיווער פילאָזאָפיע". מיר ווייסען אויך, וואָס פאַר אַ מעכטיגען איינפלוס זיין פאָזיטיווע פילאָזאָפיע האָט געהאַט אויף די דיינקער און מענער פון דער וויסענשאַפט אין דער צווייטער העלפט פון'ם 19־טען יאָהרהונדערט.

אָט דערפאַר האָבען זיך די יעניגע, וועלכע אָנערקענען פאָלשטענדיג דאָס ווערק פון דעם גרויסען פילאָזאָף, געמוזט שטעלען די פראַגע: ווי קומט עס, אַז קאָמט איז געווען אַזוי שוואַך, ווען ער האָט זיך

אונטערגענומען אין זיין צווייטען גרויסען ווערק — „די פּאָזיטיווע פּאָליטיק“ — צו שטודירען די מענשליכע אינסטיטוציאָנען, איבערהויפּט די מאָראַלע, און די עטהיק.

ווי אַזוי איז גאָר מעגליך געווען, דאָס אַ מאַן מיט אַזעלכע ברייטע און פּאָזיטיווע אַנשויאונגען ווי קאָמט, זאָל ווערען אין די לעצטע יאָהרען פֿון זיין לעבען דער בעגרינדער פֿון אַ רעליגיאָן און זאָגאַר פֿון אַ געוויסער גאָטעס פֿערעהרונג?

איינינגע פֿון זיינע נאָכפֿאָלגער האָבען פֿערזוכט אויסצוגלייכען די אידעען, וועלכע קאָמט האָט פֿערטראָטען אין זיין ערשטען ווערק מיט די, וועלכע ער האָט שפּעטער געפֿאָדערט, ערקלערענדיג, אַז די מעטהאָדען פֿון דעם פֿילאָזאָף זיינען אין ביידע ווערק געבליבען דיזעלבע אָבער דאָס איז פֿאַר קיין פֿאַל ניט ריכטיג, דען די אידעען און מעטהאָדען פֿון דער „פּאָזיטיווער פֿילאָזאָפֿיע“ זיינען גאַנץ אַנדערע ווי די פֿון דער „פּאָזיטיווער פּאָליטיק“. דאָס איז אויך געווען די אורזאַכע, וואָרום אַזעלכע צוויי בעריהמטע פֿילאָזאָפֿישע נאָכפֿאָלגער פֿון קאָמט, ווי ליטרע און דזשאָן סטיואַרט מילל האָבען זיך אַנטזאָגט צו אָנערקענען די „פּאָזיטיווע פּאָליטיק“ אַלס אַ טהייל פֿון קאָמט׳ס פֿילאָזאָפֿיע. זיי האָבען אין דעם דאָזיגען ווערק מעהר ניט געזעהן ווי אַ פּראָדוקט פֿון אַ גייסט, וואָס איז שוין אַלט און שוואַך געוואָרען.

און דאָך איז דער דאָזיגער ווידערשפּרוך, וועלכער עקזיסטירט צווישען די ביידע ווערק, צווישען דער „פּאָזיטיווער פֿילאָזאָפֿיע“ און דער „פּאָזיטיווער פּאָליטיק“ זעהר כאַראַקטעריסטיש און וואַרפֿט אַ העלעס ליכט אויף איינינגע פֿון די טיעפֿסטע און וויכטיגסטע פּראָבלעמען פֿון אונזער אייגענער צייט.

* * *

ווען קאָמט האָט געענדיגט זיין „קורס פֿון דער פּאָזיטיווער פֿילאָזאָפֿיע“, האָט ער זיכער געמוזט פֿיהלען, אַז זיין פֿילאָזאָפֿיע האָט נאָך ניט איינגעשלאָסען די וויכטיגסטע פֿראַגע — די פֿראַגע װעגען דעם אורשפּרונג פֿון דעם מאָראַלישען געפֿיהל ביים מענשען און דעם איינפֿלוס פֿון דעם דאָזיגען געפֿיהל אויף דעם לעבען פֿון׳ם מענשען און אויף דעם לעבען פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען. עס איז אונבעדינגט נויטהווענדיג געווען, אַז אַ קורס פֿון פּאָזיטיווער פֿילאָזאָפֿיע זאָל זיך בעשעפֿטיגען מיט דעם שטודיום מכח דעם אורשפּרונג פֿון דעם מאָראַלישען געפֿיהל און ערקלערען איהם דורך דיזעלבע אורזאַכען, דורך וועלכע קאָמט האָט ערקלערט דאָס לעבען אין אַלגעמיין. ער האָט געדאַרפֿט אויפֿצייגען

וואַרום עס עקזיסטירט ביי דעם מענשען אַ בעדערפניש צו געהאָרכען דעם דאָזיגען געפיהל, אָדער אַם וויינינגסטענס, וואַרום ער רעכענט זיך מיט איהם, און ער האָט דאָס אַלעס געדאַרפט ערקלערען, ניט אַריינמישענדיג וואָס פאַר עס איז ניט איבערנאַטירליכע קראַפט.

עס איז אַ העכסט מערקווירדיגער פאַקט, אַז קאָמט איז טאַקע געווען אויף דעם ריכטיגען וועג, אויף וועלכען דאַרווין האָט איהם שפעטער נאָכגעפאָלגט, ווען ער האָט פערזוכט צו ערקלערען אין זיין בעקאַנטען ווערק „די אָבשטאַמונג פון'ם מענשען", ווי אַזוי עס האָט זיך ענטוויקעלט ביים מענשען דער מאָראַלישער געפיהל. קאָמט האָט אָנגעשריבען אין זיין „פאָזיטיווער פאָליטיק" איינציגע וואונדערבאַרע שטעלען, וועלכע צייגען אונז, דאָס ער האָט זאָגאַר בעמערקט די פערשפרייטונג פון סאָציאַביליטעט און גענעגזייטיגער הילפע ביי די חיות און פערשטאַנען די עטהישע בעדייטונג פון דעם דאָזיגען פאַקטאָר. *)

אָבער דער מאַנגעל אין ביאָלאָגישע קענטניסע אין יענער צייט האָט איהם פערהינדערט צו ציהען די נויטווענדיגע פאָזיטיוויסטישע שליסע פון אָט די פאַקטען, און אויסער דעם האָט קאָמט דאַמאָלס שוין מעהר ניט געהאַט דעם נייטיגען מוטה פאַר אַזאַ אַרבייט. אָט דעריבער האָט ער זיך צוגעכאַפט צו גאָט, צו דעם הייליגטהום פון אַלע פאָזיטיווע רעליגיאָנען, וועמען דער מענש דאַרף פערעהרען און אָנבעטען, כדי ער זאָל בלייבען מאָראַליש. קאָמט האָט אַוועקגעשטעלט אויף דעם פלאַץ פון גאָט דאָס וואָרט מענשהייט אין האָט עס געשריבען מיט גרויסע בוכשטאַבען. ער האָט אונז אויפגעפאָדערט צו וואַרפען זיך אויף די קניע פאַר אָט דער נייער גאָטהייט און איהר אָנצורופען אין אונזערע געבעטען, אום צו ענטוויקלען אונזערע מאָראַלישע געפיהלען.

מעהר ווי דעם דאָזיגען שריט האָט מען ניט געדאַרפט; ווי באַלד מען האָט נור אָנערקענט די נויטווענדיגקייט, אַז דער מענש מוז האָבען

---

*) איך האָב ניט בעמערקט אָט די שטעלען, ווען איך האָב פערעפענטליכט די פריהערדיגע אויסגאַבען פון דיזער אָבהאַנדלונג. א פאָזיטיוויסטישער פריינד אין בראַזיליען האָט מיר געמאַכט אויפמערקזאַם דערויף און מיר אין דערזועלבער צייט צוגעשיקט דאָס צווייטע גרויסע ווערק פון קאָמט; איך בעניץ זיך מיט דער איצטיגער געלעגענהייט איהם אויסצודריקען מיין הערצליכסטען דאנק. אויך אין דיזען ווערק געפינען זיך זייטען און זייטען פול מיט געניאַלע געדאַנקען, און עס איז פאַר מיר געוועזען אַן אמת'ער פערגניגען זיי היינט נאָך אַמאָל איבערצולייענען אויף דעם ראַטה פון אַ פריינד.

אַ געוויסען עפּעס, וואָס ער זאָל קענען פֿערעהרען, עפּעס וואָס עס איז איבערהאַלב פֿון איהם און העכער פֿון איהם, כדי די מענשליכע חיה זאָל ניט אַראָבגעהן פֿון'ם ריכטיגען וועג — ווי באַלד מען האָט נור אָנער־קענט אַזאַ זאַך, איז אַלעס איבעריגע געווען אונפֿערמיידליך. די ריטואַלע זייט פֿון קאָמט'ס רעליגיאָן איז לייכט געפֿונען געוואָרען אין די צערעמאָ־ניעס פֿון די אַלטע רעליגיאָנען, וועלכע זיינען געקומען צו אונז פֿון מזרח.

קאָמט איז פּשוט געווען געצוואונגען צו קומען צו אַזעלכע שליסע, נאָך דעם ווי ער האָט ניט בעגריפֿען, אַז דער מאָראַלישער געפֿיהל, אַקוראַט ווי די סאָציאַביליטעט און די געזעלשאַפֿט גופא האָבען שוין עקזיסטירט בעפֿאָר דער מענש איז ענטשטאַנען. אָט דערפֿאַר האָט ער זיך ניט געקענט בעשליסען צו זעהן אין דעם דאָזיגען געפֿיהל ניט מעהר ווי א ווייטערע ענטוויקלונג פֿון דער טהיערישער סאָציאַבי־ליטעט, וועלכע האָט ביים מענשען בלויז געפֿונען אַ שטאַרקערען אויס־דרוק צוליעב זיינע בעאָבאַכטונגען פֿון דער נאַטור און די ערפֿאַהרונגען, וועלכע ער האָט געקליבען אין פֿערלויף פֿון זיין געזעלשאַפֿטליכער ענטוויקלונג.

קאָמט האָט ניט בעמערקט, אַז דער מאָראַלישער געפֿיהל פֿון'ם מענשען איז פּונקט אַזוי אָבהייננגיג פֿון זיין אמת'ער נאַטור ווי אַלע פֿיזישע פֿאָרמען פֿון זיין אָרגאַניזם; אַז ביידע זיינען די ירושה פֿון אַן אונגעהייער לאַנגען פּראָצעס פֿון ענטוויקלונג — א פּראָצעס, וועלכער געהט שוין אָן פֿיעלע טויזענדער און טויזענדער יאָהרען.

ער האָט טאַקע בעמערקט די געפֿיהלען פֿון סאָציאַביליטעט און געגענזייטיגער סימפּאַטהיע ביי די חיות, אָבער שטעהענדיג אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דעם גרויסען זאָאָלאָג קוואוויע, וועלכער איז אין יענער צייט געווען די גרעסטע אויטאָריטעט, האָט ער ניט געוואָלט אָנערקענען, וואָס ביפֿאָן און לאַמאַרק האָבען שוין פֿאָרויס געזעהן — די פֿערענדער־ליכקייט פֿון די מינים. ער האָט איינפֿאַך ניט בעגריפֿען דעם אונאונטער־בראָכענעם ענטוויקלונגס־פּראָצעס פֿון דער חיה צום מענשען. פֿאָלגליך האָט ער אויך ניט געקענט פֿערשטעהן, אַז דער מאָראַלישער געפֿיהל פֿון'ם מענשען איז ניט מעהר ווי אַ העכערע און ווייטערע ענטוויקלונג פֿון דעם אינסטינקט פֿון געגענזייטיגער הילפֿע, וועלכע איז שוין ענטוויקעלט געווען אין די גע־זעלשאַפֿטען פֿון די טהיערען, לאַנג בעפֿאָר די ערשטע מענשען־ענליכע בעשעפֿענישען זיינען ערשיענען אויף דער ערד.

אָט דערפֿאַר האָט קאָמט ניט געקענט בעגרייפֿען, דאָס וואָס מיר

קענען און מוזען היינט בעגרייפֿען, אַז ניט קוקענדיג אויף די אונמאָראַלישע האַנדלונגען פֿון איינצעלנע איזאָלירטע מענשען, וועט דער מאָראַלישער געפֿיהל פֿון'ם מענשען אַזוי לאַנג געפֿינען אַ שטאַרקען אינסטינקטיווען אויסדרוק אין דעם לעבען פֿון דער מענשהייט, אַזוי לאַנג ווי די מענשליכע ראַסע וועט ניט אַריינטרעטען אין אַ פעריאָדע פֿון אָבשטאַרבונג און דעגענעראַציאָן; דאָס יעדע האַנדלונג, וואָס איז ניט אין איינקלאַנג מיט דעם מאָראַלישען אינסטינקט, מוז נויטווענדיגערווייזע אַרויסרופֿען אַ רעאַקציאָן פֿון אַלע אַנדערע געפֿיהלען, אַקוראַט ווי יעדע מעכאַנישע אַקציאָן רופֿט אַרויס אַ רעאַקציאָן אין דער פֿיזיקאַלישער וועלט; דאָס אין דער דאָזיגער נויטיוענדיגער רעאַקציאָן פֿון די מענשען געגען אַנטי־סאָציאַלע האַנדלונגען פֿון אייצעלנע, איז בעהאַלטען די קראַפֿט, וועלכע האַלט אויף דעם מאָראַלישען געפֿיהל און די מאָראַלישע געוואוינהייטען פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען און אין דערזעלבער צייט די סאָציאַביליטעט און אַ געוויסע זעלבסט־בעשריינקונג ביי אַלע חיות, וואָס פֿיהרען אַ געזעלשאַפֿטליכען לעבען; און דאָס אָט די קראַפֿט איז פֿיעל מעכטיגער ווי די דינים פֿון וואָס פֿאַר עס איז ניט רעליגיאָן אָ־ער פֿון ערגעץ אַ געזעץ־געבער. ניט בעגרייפֿענדיג דאָס אַלעס, איז קאָמט פשוט געווען געצוואונגען צו ערפֿינדען אַ נייע גאָטהייט — „די מענשהייט"— און אַ נייען גאָטעס־דיענסט, וועלכע זאָלען דעם מענשען שטענדיג ציינען דעם ריכטיגען וועג פֿון אַ מאָראַלישען לעבען.

ער האָט זיך איינפֿאַך ניט געקענט בעפֿרייען פֿון דעם איינפֿלוס פֿון זיין קריסטליכער ערציהונג, אַקוראַט ווי סענט סימאָן און פֿוריע. אָהן דעם שטענדיגען קאַמפף צווישען אַ גוטען און אַ שלעכטען פרינציפ, וועלכע זיינען ביידע גלייך שטאַרק אין קרעפֿטען, אָהן דעם גלויבען, אַז דער מענש דאַרף שטענדיג אָנקומען צו דעם פֿערטרעטער פֿון אַלעס גוטעס, כדי ער זאָל איהם געבען די נייטיגע קראַפֿט, אום צו בעקעמפֿען דעם פֿערטרעטער פֿון אַלעס שלעכטס — אָהן אַזאַ גלויבען קען דאָס קריסטענטהום איבערהויפט ניט עקזיסטירען. און קאָמט ביי וועמען די קריסטליכע אידעע איז געווען טיעף איינגעוואָרצעלט, האָט זיך שנעל צוריקגעקעהרט צו דער אַלטער לעהרע, ווי באַלד ער האָט געדאַרפֿט האַנדלען מיט דער פֿראַגע יועגען מאָראַליטעט און מיט די מיטלען, ווי אַזוי צו פֿערשטאַרקערן דעם מאָראַלישען געפֿיהל פֿון'ם מענשען. דער קולטוס פֿון דער מענשהייט איז פֿאַר איהם בלויז געווען דער אינסטרומענט, מיט וועלכען מען קען פֿערהיטען דעם מענשען געגען דער שענדליכער מאַכט פֿון דעם שלעכטען פרינציפ.

V

די ערוואכונג אין די יאהרען 1856—1862.

אָניסט קאָמט איז דורכגעפֿאַלען, ווען ער האָט זיך אונטערגענומען צו שטודירען די מענשליכע אינסטיטוציאָנען און איבערהויפּט, ווען ער האָט פֿערזוכט אויסצוגעפֿינען דעם אורשפּרונג פֿון מאָראַל. אָבער מיר דאַרפֿען ניט פֿערגעסען, אַז ער האָט אָנגעשריבען זיין „פּאָזיטיווע פֿילאָזאָפֿיע" און זיין „פּאָזיטיווע פּאָליטיק" לאַנג בעפֿאָר דער פּעריאָדע פֿון 1856—1862, אין וועלכער דער האָריזאָנט פֿון דער וויסענשאַפֿט איז מיט אַמאָל געוואָרען ברייטער אין די אַלגעמיינע בעגריפֿען און אַנשויאונגען פֿון דעם געבילדעטען מענשען האָבען זיך ענטוויקעלט אויף אַ געוואַלדיגען אופֿן.

אַ גאַנצע סעריע פֿון פֿונדאַמענטאַלע ווערק איז ערשיענען אין פֿערלויף פֿון די דאָזיגע פֿינף אָדער זעקס יאָהר און האָט טהאַטזעליך געשאַפֿען אַ נייע עפּאָכע אין דער וויסענשאַפֿט. די דאָזיגע ווערק האָבען בעהאַנדעלט די הויפּט-צווייגען פֿון דעם מענשליכען וויסען אויף אַ גאַנץ נייען שטייגער און האָבען פֿעראורזאַכט אַ גאַנצע רעוואָלוציאָן אין אונזערע אַנשויאונגען איבער דער נאַטור, איבער דאָס לעבען אין אַלגעמיין און איבער דאָס לעבען פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען; אין דער גאַנצער געשיכטע פֿון דער וויסענשאַפֿט וועהרענד די לעצטע צוויי טויזענד יאָהר האָט ניט שטאַטגעפֿונען אַזאַ רעוואָלוציאָן.

דאָס, וואָס די ענציקלאָפּעדיסטען האָבען בלויז פֿאָרויסגעזעהן אין דונקעלע, אינבעשטימטע פֿאָרמען און וואָס איינצעלנע פֿון די גרעסטע גייסטער האָבען ענדליך אויסגעפֿונען מיט אַזוי פֿיעל מיה אין דער ערשטער העלפֿט פֿון'ם 19-טען יאָהרהונדערט, איז מיט אַמאָל געוואָרען דער איינגענטליכער אינהאַלט פֿון אונזער אַלגעמיינעם וויסען — אַ לעבעדיגער פֿאַקט, וועלכער האָט אונז געבראַכט די רייכסטע רעזולטאַטען. און דאָס אַלעס איז געוואונען געוואָרען דורך דער אָנווענדונג פֿון דער אינדוקטיווער וויסענשאַפֿטליכער מעטהאָדע אין אַזאַ פֿולקייט און אויף אַזאַ פֿערשטענדליכען אופֿן, אַז פֿון דאַמאָלס אָן שיינט אינז יעדע אַנדערע מעטהאָדע צו זיין אונפֿאָלקאָמען, פֿאַלש און אָהן אַ שום צוועק.

לאָמיר זיך אַביסעל אָבשטעלען ביי די רעזולטאַטען פֿון יענער עפּאָכע, כדי מיר זאָלען בעסער קענען אָבשאַצען דעם צווייטען פֿערזוך צו שאַפֿען אַ סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע, וועלכער איז געמאַכט געוואָרען פֿון הערבערט ספּענסער.

אין פערלויף פֿון די דאָזיגע זעקס יאָהר צייט האָבען גראָוו, קלויסיוס, העלמהאָלץ, דזשאָול און אַ גאַנצע אַרמעע פֿון פֿיזיקער און אָסטראָנאָמען — אויך קירכהאָף איז געווען צווישען זיי, וועלכער האָט אונז געגעבען די מעגליכקייט אויסצוגעפֿינען די כעמישע צוזאַמענשטעלונג פֿון די שטערען דורך זיין וואונדערבאַרע ענטדעקונג פֿון דעם ספעקטראַל אַנאַליז — צוגעבראָכען דעם צאַם, וועלכער האָט די מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט ניט ערלויבט אַריבערצוגעהן אין דאָס געביעט פֿון וויטע גענעראַליזירונגען. אין עטליכע יאָהר צייט האָבען זיי פֿאַקטיש בעוויזען די *איינהייט* פֿון דער *גאַנצער אונאָרגאַנישער וועלט*, איינשליסענדיג די וויטסטע שטערען — דאָס הייסט די וויטסטע זונען מיט זייערע פלאַנעטען.

פֿון דאַמאָלס אָן איז שוין געווען אונמעגליך צו רעדען לענגער פֿון יענע געהיימניספֿולע „שטראָמען" פֿון וואַרעמקייט, עלעקטריציטעט אָדער מאַגנעטיזם, דורך וועלכע די פֿיזיקער האָבען פֿריהער ערקלערט די פֿערשידענע פֿיזיקאַלישע קרעפֿטען: איצטער איז פֿאַקטיש בעוויזען געוואָרען, דאָס אַלע פֿיזישע קרעפֿטען, אַריינרעכענענדיג ליכט, וואַרעמקייט, עלעקטריציטעט און מאַגנעטיזם, זיינען די רעזולטאַטען פֿון דיזעלבע מעכאַנישע טרייסלונגען פֿון די מאָלעקולען, וועלכע פֿעראורזאַכען די כוואַליעס אין ים און די ציטערנדע בעוועגונגען פֿון אַ גלאָק אָדער אַ שטים-גאָפּעל.

און אין דערזעלבער צייט האָט מען אויך אויסגעפֿונען די מיטלען, ווי צו *מעסטען* אָט די אונזעהבאַרע טרייסלונגען פֿון די מאָלעקולען, אָבצואָוועגען זייער קראַפֿט, אַקוראַט ווי מיר בערעכענען די קראַפֿט פֿון אַ שטיין, וואָס פֿאַלט אַראָב, אָדער פֿון אַן אייזענבאַהן, וואָס האַלט אין פֿאָהרען.

נאָך מעהר, אין יענע אונפֿערגעסליכע יאָהרען איז זאָגאַר בעוויזען געוואָרען, אַז די וויטסטע הימעלס-קערפערס — אפילו די מיריאַדען זונען פֿון דער מילך-גאַס — זיינען צוזאַמענגעשטעלט פֿון דיזעלבע איינפֿאַכע שטאָפֿען אָדער עלעמענטען, וועלכע מיר געפֿינען אין אַלע קערפּערס פֿון דער ערד, און אַז דאָרטען פֿינדען שטאַט דיזעלבע טרייסלונגען פֿון די מאָלעקולען מיט דיזעלבע פֿיזישע און כעמישע רעזולטאַטען, וועלכע מיר קענען בעאָבאַכטען אויף אונזער פלאַנעט. עס איז זאָגאַר זעהר וואַהרשיינליך, אַז די בעוועגונגען פֿון די געוואַלדיגע הימעלס-קערפּערס, וועלכע שוועבען דורך דעם אונענדליכען וועלט-רוים, פֿאָלגענדיג דעם אַלגעמיינעם געזעץ פֿון דער שווער-קראַפֿט אָדער גראַוויטאַציאָן,

איז אַליין אויך בלויז דער רעזולטאַט פֿון די דאָזיגע אונזעהבאַרע
טרייסלונגען, וועלכע טראגען זיך איבער איינע אויף די אַנדערע דורך
דעם גאַנצען וועלט־רוים אויף ביליאָנען און טריליאָנען פֿון מיילען.

* * *

די דאָזיגע קאַלאָרישע און עלעקטרישע טרייסלונגען גענינגען אונז,
אום צו ערקלערען אַלע כעמישע ערשיינונגען. די כעמיע איז ניט מעהר
ווי אַן אַנדער קאַפּיטעל פֿון די מעכאַנישע בעוועגונגען פֿון די מאָלע־
קולען. אפילו דאָס לעבען פֿון די פּלאַנצונגען און חיות אין זיינע אונ-
צעהלבאַרע מאַניפֿעסטאַציאָנען איז ניט מעהר ווי אַ שטענדיגער איבער־
בייט פֿון די מאָלעקולען, אָדער בעסער געזאָגט פֿון די אַטאָמען אין די
מאָלעקולען אינערהאַלב דער אונגעהייער ברייטער סעריע פֿון אונבע־
שטענדיגע שטאָפֿען, וועלכע לאָזען זיך כעמיש זעהר לייכט אויפֿלייזען,
און וועלכע שטעלען צונויף די לעבעדיגע געוועבען פֿון אַלע לעבעדיגע
בעשעפֿעניסען. דאָס לעבען איז ניט מעהר ווי אַ סעריע פֿון כעמישע
אויפֿלייזונגען און פֿערבינדונגען אין זעהר קאָמפּליצירטע מאָלעקולען,
אַ סעריע פֿון גערונגס־ערשיינונגען, וועלכע ווערען אַרויסגערופֿען דורך
כעמישע, אונאָרגאַנישע גערונגס־שטאָפֿען.

אין דערזעלבער קורצער פעריאָדע האָט מען זינאַ־ אויסגעפֿונען
(אין 1890—1900 האָט מען געבראַכט מעהרער בעווייזען פֿאַר דער דאָ-
זיגער ענטדעקונג), אַז דער פראָצעס פֿון'ם לעבען אין די קעמערלאַך
פֿון'ם נערווען-סיסטעם בעשטעהט אויך בלויז פֿון כעמישע פֿערענדערונגען
פֿון די מאָלעקולען אין די לעבעדיגע נערוועו-צעלען, און דאָס די אי־
בערטראָגונג פֿון די מאָלעקולאַרע טרייסלונגען פֿון איין נערווען־קעמערל
אויף די אַנדערע און די כעמישע פֿערענדערונגען גיבען אונז אַ מעכאַ־
נישע ערקלערונג מכח דעם נערווען-לעבען פֿון די חיות און וועגען דער
איבערטראָגונג פֿון געוויסע עמפּפֿינדונגען ביי די פּלאַנצונגען.

דער רעזולטאַט פֿון די אַלע אונטערזוכונגען איז געוועזן אַ גוואַל-
דיגער. צו דאַנקען די דאָזיגע אונטערזוכונגען קענען מיר היינט פֿער־
שטעהען, ווי אַזוי עס ענטשטעהען ביי אונז אין מוח בילדער און איינ־
דריקע און קריצען זיך איין דאָרטען; ווי אַזוי זיי ווירקען איינע אויף די
אַנדערע און אויף וואָס פֿאַר אַן אופן זיי פּראָדוצירען ביי אונז אידעען
און בעגריפֿען. דאָס אַלעס קענען מיר פֿערשטעהען, ניט אָבער־שטענדיג
פֿאַר אַ מאָמענט פֿון דעם געביעט פֿון די ריין פּסיכאָלאָגישע טהאַטזאַכען.
מיר קענען זאָגאַר פֿערשטעהען די זאָגענאַנטע „אידעען פֿערבינדונגען",
דאָס הייסט ווי אַזוי אַ נייער איינדרוק קען צוריק אויפֿלעבען אַן אַלטען.

איף אזא שטייגער האָט זיך אונז איינגעגעבען צו וואַרפען א בליק אויף דעם איינענטליכען מעכאניזם פון דעם געדאנק.

* * *

עס פערשטעהט זיך, אז אונזער וויסען איז נאָך זעהר בעשריינקט אין דיזער הינזיכט. די וויסענשאַפט האָט זיך קיים וואָס בעפרייט פון דער מעטאַפיזיק, וועלכע האָט איהר געשטיקט און געדריקט פאַר הונ־דערטער יאָהרען, און מיר האָבען ערשט געמאַכט די ערשטע פאַר טריט איבער דעם גרענעץ אין דאָס גרויסע געביעט פון דער פיזישער פסי־כאָלאָגיע. אָבער אַן אָנפאַנג איז געמאַכט געוואָרען און מען האָט אַוועק־געליינט א געזונדען פונדאמענט פאַר ווייטערדיגע אונטערזוכונגען. דער אַמאָליגער אונטערשיעד צווישען צוויי בעזונדערע געביעטען, וועלכען דער דייטשער פילאָזאָף קאַנט האָט פערזוכט פעסטצושטעלען — דעם געביעט פון די ערשיינונגען, וועלכע מיר קענען אונטערזוכען אין „צייט און רוים" (דער געביעט פון די פיזישע ערשיינונגען), און דעם געביעט פון די ערשיינונגען, וועלכע מיר קענען בלויז אונטערזוכען „אין צייט" (דער געביעט פון די גייסטיגע ערשיינונגען) — מוז היינט פערשווינדען. וואָס אָנבעלאַנגט די פראַגע פון דעם מאַטעריאַליסטישען רוסישען פיזיאָלאָג, פראָפעסאָר סיעטשענאָוו: „צו וואָס פאַר א געביעט בעלאַנגט די פסי־כאָלאָגיע, און ווער דאַרף איהר שטודירען?" האָט די וויסענשאַפט איהר שוין פערענטפערט: „די פסיכאָלאָגיע איז אַ צווייג פון פיזיאָלאָגיע, און דער פיזיאָלאָג דאַרף איהר שטודירען מיט דער הילפע פון דער פיזיאָ־לאָגישער מעטהאָדע". עס איז א פאַקט, אַז די לעצטע אונטערזוכונגען פון די פיזיאָלאָגען האָבען געוואָרפען פיעל מעהר ליכט אויף דעם מע־כאַניזם פון דעם געדאַנק, אויף דער ענטשטעהונג פון די איינדריקע און די אַרט און ווייזע ווי זיי פערפעסטיגען זיך אין מוח, ווי די אלע פיינע און ביטרע דעפינאַציאָנען און דיסקוסיאָנען, מיט וועלכע די מעטאַפיזיקער האָבען אונז געבענטשט פאַר הונדערטער און הונדערטער יאָהרען.

אויף אַזאַ שטייגער איז די מעטאַפיזיק בעזיעגט געוואָרען אין איהר וויכטיגסטער פעסטונג, וועלכע האָט פריהער פאָלשטענדיג בעלאַנגט צו איהר. די מאַטעריאַליסטישע פילאָזאָפיע האָט פערכאַפּט דאָס פעלד פון דער פסיכאָלאָגיע, וואו די מעטאַפיזיקער זיינען זיכער געווען, אַז זיי וועלען קיינמאָל ניט בעזיעגט ווערען, און דאָס איז די אורזאַכע, וואַרום אונזערע קענטניסע אויף דעם דאָזיגען געביעט האָבען זיך פערמעהרט מיט אַזאַ שנעלקייט, פון וועלכע מען האָט פריהער ניט געוואוסט.

* * *

אָבער צווישען די אַלע ווערק, וועלכע זיינען ערשיענען אין די פריהער דערמאָהנטע פינף אָדער זעקס יאָהר, איז ניט געווען קיין בוך, וואָס האָט געהאַט אַזאַ טיעפע און מעכטיגע ווירקונג ווי דאַרווין׳ס „ענטשטעהונג פון די מינים״.

שוין אין 18־טען יאָהרהונדערט האָט ביפאָן זיך דערוועגט צו ערקלערען, אַז די פערשידענע מינים פון פלאַנצונגען און חיות, וועלכע לעבען אויף דער ערד, שטעלען ניט פאָר מיט זיך קיין פעסטע און בעשטימטע פאָרמען — אַ בעהויפּטונג, מיט וועלכער לאַמאַרק איז שפּעטער אויך אַרויסגעטראָטען אין די ערשטע יאָהרען פון׳ם 19 טען יאָהרהונדערט. די ביידע פראַנצויזישע נאַטור־פאָרשער האָבען ערקלערט, דאָס אַלע עקזיסטירענדע מינים פון פלאַנצונגען און חיות זיינען פערענדערליך און האַלטען זיך אין איין פערענדערן אונטער דעם איינפלוס פון די אומשטענדען, וואָס רינגלען זיי אַרום. זיי האָבען ערקלערט, אַז די פאַמיליען־עהנליכקייט, וועלכע עס בעמערקט זיך ביי פערשידענע מינים פון אַ בעזונדערער גרופּע, איז אַ בעווייז, אַז די דאָזיגע מינים האָבען אַ געמיינשאַפטליכע אָבשטאַמונג און געמיינשאַפטליכע אור־עלטערן. אויף אַזאַ אופן מוזען אַלע פערשידענע סאָרטען בוטער־בלומען, וועלכע מיר געפינען אויף אונזערע לאָנקעס און אין זומפּיגע געגענדען, זיך ענטוויקעלט האָבען פון דעמזעלביגען געמיינשאַפטליכען אור־שטאַם. זייער איצטיגע פערשידענהייט לאָזט זיך דערמיט ערקלעהרען, וואָס זיי האָבען זיך שפּעטער ענטוויקעלט אונטער בעזונדערע בעדינגונגען און האָבען זיך צוגעפּאַסט צו זייער אומגעבונג. דאָס זעלבע איז אויך געווען דער פאַל מיט די היינטיגע מינים פון וואָלף, הונד, שאַקאַל, פוקס; זיי האָבען פריהער ניט עקזיסטירט, און אויף זייער פּלאַץ איז געווען אַ געוויסער מין פון חיות, פון וועלכע עס זיינען שפּעטער אַרויסגעוואַקסען, צוליעב דיזעלבע אומשטענדען די פערשידענע מינים פון וועלף, הינט, שאַקאַלען און פוקסען.

אָבער אין 18 טען יאָהרהונדערט איז געווען געפעהרליך צו פערטהיידיגען אַזעלכע אפּיקורסות. די קירכע האָט ביפאָן׳ן געסטראַשעט פאַר אַ פיעל קלענערע זאַך און איהם געצוואונגען צו ציהען צוריק זיינע בעהויפּטונגען וועגען דער געאָלאָגישער ענטוויקלונג פון דער ערד. אין יענער צייט איז די קירכע נאָך זעהר מעכטיג געווען, און דעם נאַטור־פאָרשער, וועלכער האָט זיך דערוועגט צו פערטרעטען אַזעלכע לעהרען, וואָס זיינען ניט געווען אין איינקלאַנג מיט איהרע לעהרען, האָט זי געסטראַשעט מיט׳ן געפענגניס, מאַרטערנים אָדער מיט׳ן דול־הויז. דאָס איז טאַקע די אורזאַכע, וואָרום די „אפּיקורסים״ זיינען געווען אַזוי

אָרויכטיג מיט זייערע ווערטער אין דעם ערשטען העלפֿט פֿון'ם 19טען יאָהר-
ונדערט. אָבער אין דעם צווייטען העלפֿט פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהר־
ונדערט, נאָך די רעוואָלוציאָנען פֿון 1848, זיינען דאַרווין און וואָליים
וטהיג אַרויסגעטראָטען מיט דרעזעלבער אפיקורסישער לעהרע; דאַרווין
אָט זאָגאַר געהאַט דעם מוטה צו בעהויפּטען, אַז דער מענש גופא איז
ט מעהר ווי דער פּראָדוקט פֿון אַ לאַנגער פֿיזיאָלאָגישער ענטוויקלונג;
ז ער שטאַמט אָב פֿון אַ מין, פֿון וועמען דער מענש און די היינט
קזיסטירענדע אַפֿען זיינען אַרויסגעוואַקסען, און דאָס דער „אונשטערב־
יכער גייסט" און דער „מאָראַלישער געפֿיהל" פֿון'ם מענשען האָבען זיך
נטוויקעלט אויף דעמזעלביגען שטייגער ווי די אינטעליגענץ און די
אָציאַלע אינסטינקטען פֿון אַ שימפּאַנז אָדער אַ מוראַשקע.

מיר ווייסען, וואָס פֿאַר אַ שטורם פֿון האַס און עמפּערונג די פֿאָר־
טעהער פֿון דער קירכע האָבען אויפֿגעהויבען געגען דאַרווין און
ויפּטזעכליך געגען זיין מוטהיגען, געלערנטען און אינטעליגענטען תלמיד
אָקסלי, וועלבער האָט פּונקט בעטאָנט די זייטען פֿון דאַרווין'ס לעהרע,
אָס האָבען אַם מייסטען אויפֿגערעגט די פּריעסטער פֿון אַלע רעליגיאָנען.

דער קאַמפּף איז געווען הייס, אָבער די דאַרוויניסטען זיינען צולעצט
ערבליבען די זיעגער. פֿון דאַמאָלס אָן האָט זיך ענטוויקעלט אַ נייע
יסענשאַפֿט פֿאַר אונזערע אויגען — די ביאָלאָגיע, די וויסענשאַפֿט
און'ם לעבען און זיינע אַלע מאַניפֿעסטאַציאָנען. דער אורשפּרונג פֿון אַלע
יניס דורך געמיינשאַפֿטליכע אָבשטאַמונג ווערט היינט אָנערקענט אַלס
ן אונבעשטרייטבאַרער פֿאַקט. צווישען די גלחים גופא געפֿינען זיך
יניגע, וועלכע אָנערקענען די נייע לעהרע און גיבען זיך מיה צו פֿער־
יניגען די טהעאָריע פֿון ענטוויקלונג מיט דער אָפֿענבאַרונג פֿון'ם
וואַנגעליום.

* * *

דאַרווין'ס ווערק האָט אונז אין דרעזעלבער צייט געגעבען אַ שלי־
סעל אין אַ נייע מעטהאָדע פֿון אונטערזוכונג פֿאַר פֿיעלע אַנדערע ער-
שיינונגען, ווי צ.ב.ש. פֿאַר דעם לעבען פֿון דער פֿיזישער מאַטעריע, פֿאַר
דעם לעבען פֿון די אָרגאַניזמען און פֿאַר דעם לעבען און ענטוויקלונג פֿון
געזעלשאַפֿטען. די אידעע פֿון אַ שטענדיגער ענטוויקלונג — פֿון אַ
פּראָגרעסיווער עוואָלוציאָן און אַ גראַדועניווער צופּאַסונג פֿון די וועזענס
און געזעלשאַפֿטען צו נייע בעדינגונגען, פּראָפּאָרציאָנעל מיט דער מאָ־
דיפֿיצירונג פֿון די דאָזיגע בעדינגונגען — אָט די אידעע האָט געפֿונען
אַ פֿיעל ברייטערען אַרבייטס-פֿעלד ווי די איינפֿאַכע ערקלערונג וועגען

דעם אורשפרונג פֿון נייע מינים. ווען מען האָט זיך בענוצט מיט דער נייער מעטהאָדע, אום צו שטודירען די אַלגעמיינע נאַטור ווי אויך דאָס לעבען פֿון'ם מענשען און פֿון די געזעלשאַפֿטליכע איינריכטונגען, האָט זיך אויפֿגעעפֿענט פֿאַר אונז אַ גאַנץ נייער האָריזאָנט, און מיר זיינען מיט אַמאָל געווען אימשטאַנד צו ערקלערען זיך איינינגע פֿון די שווערסטע פּראָבלעמען אויף אַלע געביעטען פֿון'ם מענשליכען וויסען. נעהמענדיג דיעם דאָזיגען פּרינציפּ פֿון אונטערזוכונג, מיט זיינע רייכע קאָנסעקווענצען פֿאַר אַ באַזיס, איז ניט בלויז מעגליך געווען פֿאַר אונז צוריק צונויפֿצושטעלען די גאַנצע ענטוויקלונגס-געשיכטע פֿון די אָרגאַניזמען, נאָר מיר האָבען אויך געהאַט אַ מעגליכקייט צוריק צונויפֿצושטעלען די געשיכטע פֿון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען.

אויף אַזאַ אופן איז ענטשטאַנען די ביאָלאָגיע, מיט וועמענס הילפֿע הערבערט ספּענסער האָט אונז געצייגט, ווי אַזוי די אונצעהלבאַרע מינים אין דער וועלט פֿון די חיות און פֿלאַנצונגען זיינען אימשטאַנד געווען זיך צו ענטוויקלען, אַרויסזואַקסענדיג פֿון עטליכע גאַנץ איינפֿאַכע אָרגאַניזמען, וועלכע האָבען פֿון אָנהויב אָן עקזיסטירט אויף דער ערד; און העקעל האָט געהאַט די מעגליכקייט אויסצואַרבייטען אַ וואַהרשיינליכען אָבשטאַמונגס-פּלאַן פֿון די פֿערשידענע סאָרטען חיות, אין וועלכען אויך דער מענש איז געווען איינגעשלאָסען. דאָס אַליין איז שוין געווען אַ גרויסער ערפֿאָלג; אָבער די נייע מעטהאָדע האָט אונז אויך געגעבען אַ מעגליכקייט אַוועקצולעגען אַ פֿעסטען וויסענשאַפֿטליכען פֿונדאַמענט פֿאַר דער געשיכטע פֿון די מענשליכע מנהגים, געוואוינהייטען, רעליגיאָנען און אינסטיטוציאָנען — אַ וויסענשאַפֿט, פֿון וועלכער די פֿילאָזאָפֿען פֿון'ם 18-טען יאָהרהונדערט האָבען נאָך ניט געוואוסט און וועלכע האָט אויך פֿאַר אָגיסט קאָמט נאָך ניט עקזיסטירט. היינט זיינען מיר אימשטאַנד אָנצושרייבען די געשיכטע פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען, אינסטיטוציאָנען און רעליגיאָנען מיט דער הילפֿע פֿון דער ענטוויקלונגס-טהעאָריע, און עס בעשטעהט ניט קיין שום נויטווענדיגקייט צו בענוצען זיך מיט די מעטאַפֿיזישע פֿאָרמולען פֿון העגעל, מיט די „איינגעבוירענע אידעען", מיט הימלישע אָפֿענבאַרונגען אָדער מיט קאַנט'ס „סובסטאַנצען". מיר נייטיגען זיך ניט מעהר אין די אַלע פוסטע פֿאָרמולען, וועלכע האָבען ניט קיין שום בעדייטונג פֿאַר דער אמת'ער וויסענשאַפֿט-ליבער פֿאָרשונג און אונטער וועלכע עס פֿלעגען זיך שטענדיג בעהאַלטען די אַלטע אונוויסענהייט, דער אַלטער אַבערגלויבען, דערזעלבער בלינדער פֿאַ-אורטהייל איז דער פֿאָרם פֿון קלינגענדע יוערטער.

צו דאַנקען דער אונערמידליכער אַרבייט פֿון די נאַטור־פֿאָרשער פֿון איין זייט און דער טהעטיגקייט פֿון הענרי מען און זיינע נאָכ־פֿאָלגער פֿון דער אַנדערער זייט, וועלכע האָבען זיך בענוצט מיט דער־עלבער אינדוקטיווער מעטהאָדע פֿאַר דעם שטודיום פֿון די פּרימיטיווע אינסטיטוציאָנען און די געזעצע, וועלכע האָבען זיך ענטוויקעלט פֿון די ערשטע, זיינען מיר געוועזען אימשטאַנד, וועהרענד די לעצטע דרייסיג אָהר, אַוועקצושטעלען די געשיכטע פֿון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען אויף אַזאַ פֿעסטען באַזיס ווי די ענטוויקלונגס־געשיכטע פֿון וואָס פֿאַר־עס איז ניט מין אין דער וועלט פֿון די פֿלאַנצונגען און חיות.

* *

עס וואָלט, פֿערשטעהט זיך, געווען אונגערעכט צו איגנאָרירען די אַרבייט, וועלכע איז אין דיזער בעציהונג שוין אויסגעטהאַן געוואָרען אין די 30־גער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט פֿון דער שולע פֿון אָגיסטען טהיעררי אין פֿראַנקרייך, פֿון מוירער און די „גער־מאַניסטען" אין דייטשלאַנד און שפּעטער אין רוסלאַנד פֿון קאָסטאָמאַראָוו, ביעלאַיעוו און פֿיעלע אַנדערע פֿון זייערע נאָכפֿאָלגער. עס איז וואַהר, אַז די ענציקלאָפּעדיסטען האָבען זיך שוין בענוצט מיט דעם ענטוויקלונגס־פּרינציפּ, ווען זיי האָבען שטודירט די מענשליכע געוואוינהייטען און אינסטיטוציאָנען אָדער די פֿערשידענע שפּראַכען. אָבער די דאָזיגע טהעאָריע האָט ערשט דאַן געקענט פֿיהרען צו ריכטיגע און וויסענשאַפֿטליכע רעזולטאַטען, נאָך דעם ווי די מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט האָבען זיך איינגעלערנט צו האַנדלען מיט די פֿאַקטען פֿון דער געשיכטע אויף דעמזעלביגען שטייגער, ווי אַ נאַטור־פֿאָרשער, שטודירענדיג די גראַדענ־ווייזע ענטוויקלונג פֿון די אָרגאַנען פֿון אַ פֿלאַנצונג אָדער פֿון אַ נייען מין.

ס'איז געווען אַ צייט, ווען די מעטאַפֿיזישע פֿאָרמולען האָבען געהאָלפֿען דעם דיינקער אויסצואַרבייטען געוויסע אַלגעמיינע שליסע. עס איז אויך קיין צווייפֿעל ניט, אַז זיי האָבען מיטגעהאָלפֿען אויפֿוועקען די פּאַסיווע קראַפֿט פֿון דעם געדאַנק, און מיט זייערע אָפֿטמאָל פֿאָעטישע בעשרייבונגען האָבען זיי ערוועקט אין די מוחות די אידעע פֿון אַן אינערליכער איינהייט פֿון דער גאַנצער נאַטור און פֿון אַ לעבען אָהן אַ סוף. אין אַ צייט, ווען די רעאַקציאָן האָט איבעראַל טריאומפֿירט, ווי עס איז דער פֿאַל געווען אין דער ערשטער פּעריאָדע פֿון'ם 19־טען יאָהרהונדערט, אין אַ צייט, ווען די אינדוקטיווע גענעראַליזירונגען פֿון די ענציקלאָפּעדיסטען און פֿון זייערע שאָטישע און ענגלישע פֿאָרגענגער זיינען כמעט ווי פֿערגעסען געוואָרען, און ווען עס וואָלט זיך געפֿאָדערט אַ גרויסער

מאָראַלישער מוטה צו ריידען מכּח דער איינהייט פֿון דער פֿיזישער און „גייסטינער" נאַטור און דערמיט אַרויסצורופֿען די אָפּאָזיציאָן פֿון דעם טריאומפֿירענדען מיסטיציזם — אין אַזאַ פֿינסטערער צייט האָבען די פּאָעטישע אַנשויאונגען פֿון געוויסע פֿראַנצויזישע דיינקער און די נעבעל־דינע מעטאַפֿיזיק פֿון די דייטשען אַם וויינינגסטענס אויפֿגעהאַלטען דעם זין און געשמאַק פֿאַר גענעראַליזירונגען און אַלגעמיינע שליסע.

אָבער די גענעראַליזירונגען פֿון יענער צייט — צי זיי זיינען געוואונען געוואָרען דורך דער דיאַלעקטישער מעטהאָדע, צי מיט דער הילפֿע פֿון אַ האַלב־בעוואוסטער אינדוקציאָן — זיינען, צוליעב זייער אורשפּרונג, מורא'דיג אונבעשטימט געווען. די ערשטע, די דיאַלעקטישע גענעראַלי־זירונגען, האָבען זיך מייסטענטהיילס געגרינדעט אויף נאַאיווע בעהויפּטונגען, עהנליך צו די פֿון די אַלטע גריעכען, וועלכע האָבען פֿערזוכט צו בעװייזען, אַז די פּלאַנעטען בעוועגען זיך אין דער פֿאָרם פֿון אַ קרייז, דערפֿאַר וואָס דער קרייז שטעלט פֿאָר מיט זיך די פֿאָלקאָמענסטע גע־בויגענע ליניע. ווען די מענשען האָבען ניט דערקענט אויף דעם ערשטען בליק דעם נאַאיווען כאַראַקטער פֿון אַזעלכע בעהויפּטונגען און דעם אַב־סאָלוטען מאַנגעל אין בעווייזען, איז עס געווען דערפֿאַר, ווייל דאָס אַלעס איז בעהאַלטען געווען אונטער דעם שלייער פֿון אונבעשטימטע, נעבעל־דינע ווערטער און פֿון אַ דונקלען, גראָטעסקען און שווערען סטיל פֿון שרייבען. וואָס אָנבעלאַנגט די אַנדערע, דאָס היסט די יענינע גענעראַ־ליזירונגען, וועלכע זיינען געווען דער רעזולטאַט פֿון אַ האַלב־בעוואוסטער אינדוקציאָן, זיינען זיי שטענדיג מורא'דיג בעשריינקט געווען אין זייערע בעאָבאַכטונגען, ווי צ.ב.ש די האַסטיגע אַלגעמיינע שליסע פֿון וייסמאַן, וועלכע האָבען זיך געגרינדעט אויף אַ זעהר שמאָלען באַזיס פֿון ווירק־ליכע טהאַטזאַכען און וועלכע האָבען ניט לאַנג צוריק אַרויסגערופֿען אַ געוויסע איבעררעשונג ביי אונזערע היינטיגע ביאָלאָגען. דער ווערטה פֿון אַזעלכע היפּאָטעטישע גענעראַליזירונגען אויף דעם באַזיס פֿון אַ האַלב־בעוואוסטער אינדוקציאָן איז זעהר לייכט איבערטריבען געוואָרען; מען האָט געמאַכט פֿון זיי אונפֿערענדערליכע געזעצע, וועהרענד אין דער ווירקליכקייט זיינען עס בלויז געווען היפּאָטעזען, אָנגענומענע בעהויפּטונגען אָדער גאַנץ פּרימיטיווע ענטוויקעלטע גענעראַליזירונגען, וועלכע ווינען נאָך ניט בעשטעטיגט געוואָרען דורך די עלעמענטאַרסטע פֿאַקטען.

אויסערדעם האָבען די דאָזיגע אַלגעמיינע שליסע און גענעראַליזי־רונגען געפֿונען אַזאַ אונבעשטימטען, אַבסטראַקטען און נעבעלדיגען אויס־דרוק, ווי צ.ב.ש. די בעריהמטע טהעזיס, אַנטי־טהעזיס און סינטהעזיס

פֿון העגעל, אַז יעדער איינציגער האָט דערפֿון געקענט ארויסנעהמען,
וואָס עס האָט זיך איהם פֿערגלוסט, ווי באַלד נאָר עס האָט זיך געהאַנ־
דעלט צו ציהען פּראַקטישע שליסע. און דאָס איז טאקע געווען דער־
פֿאַל: מיט דער דאָזיגער טהעאָריע האָט מען בעגרינדעט דעם רעוואָ־
לוציאָנערען גייסט פֿון באַקונין אין די מאַי־רעוואָלוציאָן פֿון דרעסדען,
דעם רעוואָלוציאָנערען יאקאָבינייזם פֿון קאַרל מאַרקס און די לעהרע מכח
דער „אַנערקענונג פֿון דעם וואָס עקזיסטירט", און וועלכע איז געווען די
אורזאכע, וואָס אַזוי פֿיעל פֿון דעם „רעכטען פֿלינעל" פֿון די העגעליאַנער
האָבען געמאַכט „שלום מיט דער ווירקליכקייט" און פֿערהערליכט די
אויטאָקראַטיע. עס איז ניט נייטיג צו דערמאָהנען דאָ די עקאָנאָמישע
טעות'ן, אין וועלכע די מאַרקסיסטען זיינען קירצליך אריינגעפֿאַלען,
צו דאַנקען זייער אַלטער ליעבע צו דער דיאַלעקטישער מעטהאָדע און דער
עקאָנאָמישער מעטאַפֿיזיק, וועלכע לאָזט זיך פֿאַר קיין פֿאַל ניט פֿעראיי־
ניגען מיט דעם שטודיום, מיט די אמת'ע פֿאַקטען פֿון'ם עקאָנאָמישע
לעבען.

VI

הערבערט ספּענסער'ס סינטהעטישע פֿילאזאפֿיע.

נאָכדעם ווי מען האָט אָנגעהויבען אָנצואווענדען אין דער אנטה־
ראָפּאָלאָגיע דיזעלבע מעטהאָדען, מיט וועלכע די פֿאָרשער בענוצען
זיך אין אַלע אַנדערע נאַטור וויסענשאַפֿטען, האָבען מיר ענדליך געהאַט
אַ מעגליכקייט צו דערקענען די הויפּט-ליניעס פֿון דער מענשליכער
געשיכטע און אוועקצומאַכען מיט אַלע מעטאַפֿיזישע פֿאָרשטעלונגען,
וועלכע זיינען פֿאַר דעם שטודיום פֿון דער געשיכטע פּונקט אַזאַ גרויסער
אָבהאַלט געוועזען, ווי די טראַדיציאָנען פֿון דער ביבעל פֿאַר דעם פּראָגרעס
פֿון געאָלאָגיע.

אָט דערפֿאַר האָט מען אייגענטליך געמעגט ערוואַרטען, אַז הערבערט
ספּענסער, וועלכער האָט זיך אונטערגענומען אין דער צווייטער העלפֿט
פֿון'ם 19-טען יאָהרהונדערט צונויפֿצושטעלען אַ סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע,
ואָל ניט ווייטער מאַכען דיזעלבע טעותים, וועלכע זיינען אַזוי כאַראַק-
טעריסטיש פֿאַר דער „פּאָזיטיווער פּאָליטיק" פֿון אָגיסט קאָמט. און דאָך

איז דאָס ביי איהם געווען דער פֿאַל. עס איז גאָר קיין צווייפֿעל ניט, אַז ספּענסער׳ס „סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע" איז געווען אַ גרויסער שריט פֿאָרווערטס, דערפֿאַר וואָס זי פֿיהרט אונז ניט צו אַ נייער רעליגיאָן אָדער צו אַ נייער פֿאָרם פֿון גאָטעס-פֿערעהרונג; פֿונדעסטוועגען ענט־האַלט אָבער דער סאָציאָלאָגישער טהייל פֿון זיין ווערק אַזעלכע מורא׳דיגע טעיתים, וועלכע פֿיהרען צו דיזעלבע פֿאַלשע שליסע, ווי קאָמט׳ס פּאָזיטיווע פֿילאָזאָפֿיע.

עס איז אַ פֿאַקט, אַז ווען ספּענסער האָט זיך בעשעפֿטיגט מיט דער פּסיכאָלאָגיע פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען — נאָכדעם ווי ער האָט פֿריהער אַזוי וואונדערבאַר ערקלערט דעם אינהאַלט פֿון אונזערע קענטניסע אין די פֿיזישע וויסענשאַפֿטען, אין דער ביאָלאָגיע און פּסיכאָלאָגיע — איז ער מעהר ניט געווען געטריי צו זיין שטרייננגער וויסענשאַפֿטליכער מעטהאָדע; ער האָט פּשוט מורא געהאַט פֿאַר די קאָנזעקווענצען, צו וועלכע די דאָזיגע מעטהאָדע וואָלט איהם אונפֿערמיידליך געמוזט פֿיהרען. אין ביישפּיעל איז גענוג צו בעווייזען די ריכטיגקייט פֿון אַ נזער בעהויפּטונג: ספּענסער האָט פֿאָלשטענדיג אָנערקענט, אַז די ערד וואָלט ניט געדאַרפֿט זיין דער פּריוואַט-אייגענטהום פֿון איינצעלנע; דערפֿאַר ווייל דער גרונד בעזיצער, שטיצענדיג זיך אויף זיין רעכט צו פֿערה כערען די גרונד-שטייער, קען דורך דעם פֿערהינדערן זיינע מיטמענשען אַרויסצוציהען פֿון דער ערד אַלעס, וואָס זיי וואָלטען געקענט אַרויסקריגען דורך אינטענסיווע קולטיווירונג; אָדער דערפֿאַר ווייל ער קען זיין לאַנד אין גאַנצען לאָזען אונבעאַרבייט און אָבוואַרטען ביז וואַנען דער ווערטה דערפֿון פֿערהעכערט זיך, צו דאַנקען דער אַרבייט פֿון אַנדערע מענשען, וועלכע וואוינען אַרום איהם. ספּענסער האָט פֿאָלקאָמען אָנערקענט, דאָס אַזאַ סיסטעם איז שעדליך פֿאַר דער געזעלשאַפֿט און אַ גרויסע געפֿאַהר. אָבער ער האָט ניט געוואַגט צו בענוצען זיך מיט דעמזעלביגען אַרגומענט אין בעצוג צו אַלע אַנדערע אָנגעקליבענע רייכטהימער, ווי צ.ב.ש. די קוילען-גריבער אָדער די דאָקס, שוין ניט רעדענדיג פֿון די ווערקשטאַטען און פֿאַבריקען. וואָס אָנבעלאַנגט נאַטור וויסענשאַפֿטליכע פֿראַגען, האָט ער זיך ניט אָבגעשראָקען צו פֿערטרעטען אַזעלכע מיינונגען, וועלכע זיינען אַבסאָלוט אַנטקעגענגעזעצט געווען צו די אַלגעמיינע אַנשויאונגען, וואָס האָבען עקזיסטירט פֿאַר הונדערטער און הונדערטער יאָהרען אונטער דעם איינפֿלוס פֿון רעליגיעזע פֿאָרשטעלונגען. אָבער אין דער סאָציאָלאָגיע האָט ער ניט געהאַט דעם מוטה צו אָנערקענען די לאָגישע שליסע פֿון זיינע אייגענע אַרגומענטען.

נאָך אַ ביישפּיעל, וועלכער איז העכסט כאַראַקטעריסטיש. ספּענסער האָט מיטהיג איפּגעהויבען זיין שטימע געגען דער אריינמישונג פון דעם שטאאט אין דעם לעבען פון דער געזעלשאַפט; ער האָט זאָגאַר איינעם פון זיינע ווערק געגעבען אַ טיטעל, וועלכער פערקערפּערט מיט זיך אַ גאַנצען רעוואָלוציאָנערען פּראָגראם: „דער מענש געגען דעם שטאאט". אָבער ביסלעכווייז האָט ער דעם גאַנצען היינטיגען שטאַאט ווידער צוריק אויפגעבויט, אַזוי ווי ער געהט און שטעהט, אום צו ראַטעווען זיין פונקציאָן אַלס אַ בעשיצער און פּראָטעקטאָר פון דער געזעלשאַפט, און האָט זיך בעגוּנגענט מיט עטליכע שוואַכע בעשריינקונגען.

* * *

די איבען דערמאָהנטע ווידערשפּריכע און פיעלע אַנדערע וואָלט מען געקענט ערקלערען דורך דעם, וואָס ספּענסער האָט אויסגעאַרבייט דעם סאָציאָלאָגישען טהייל פון זיין פילאָזאָפיע אונטער דעם איינפלוס פון דער ראַדיקאַלער בעוועגונג אין ענגלאַנד אין די 40ער יאָהרען, לאַנג בעפאָר ער האָט אָנגעשריעבען דעם טהייל, וועלכער האַנדעלט מיט די נאַטור־וויסענשאַפטען. דער פאַקט איז, אַז ער האָט אָנגעשריעבען זיין „סאָציאַלע סטאַטיק" אין 1851, ד.ה. אַלזאָ אין אַ צייט, ווען דער אַנטהראָפּאָלאָגישער שטודיום פון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען איז נאָך געווען אין זיינע קינדער־יאָהרען. נאָר ווי די זאַך זאָל ניט זיין, דער רעזולטאַט איז געווען, אַז ספּענסער — אַקוראַט ווי קאָמט — האָט זיך ניט געשטעלט פאַר אַן אויפגאַבע צו שטודירען די מענשליכע אינסטיטוציאָנען אַלס אַ נאַטור־פאָרשער, אָהן אַ וואָס פאַר עס איז ניט אין פאָראויס בעשטימטע מיינונג.

נאָך מעהר: ווי באַלד ער איז צוגעקומען צו דער פילאָזאָפיע פון דער געזעלשאַפט, ד.ה. צו דער סאָציאָלאָגיע, האָט ער אָנגעהויבען צו בענוצען זיך מיט אַ נייער מעטהאָדע און נאָך דערצו מיט אַזאַ מעטהאָדע, וועלכע בעגינסטיגט די ערגסטע טעיתים — מיט דער מעטהאָדע פון אַנאַלאָגיע פערגלייכונגען, מיט וועלכע ער האָט זיך קיינמאָל ניט בענוצט אין זיין שטודיום פון די פאַקטען פון דער פיזישער נאַטור. די פאָלגע איז געווען, אַז די דאָזיגע מעטהאָדע האָט איהם ערלויבט צו רעכט־פערטיגען אַ מאַסע אין פאָראויסבעשטימטע אידעען. אָט דערפאַר האָבען מיר נאָך ביז היינט ניט קיין סינטהעטישע פילאָזאָפיע, וועלכע גרינדעט איהרע ביידע היפּט־טהיילען, די נאַטור־וויסענשאַפטען און די סאָציאָלאָגיע, אויף דעמזעלביגען באַזיס און דיזעלבע מעטהאָדען.

עס איז אויך נויטיוענדיג צו ערקלערען, אַז ספּענסער איז פֿאַר קיין פֿאַל ניט געווען דער געאייגענטער מאַן צו פֿערשטעהען די פּרימיטיווע אינסטיטוציאָנען פֿון די ווילדע, וועלכע שטעלען פֿאָר מיט זיך אַ בעדייטענדען טהייל פֿון דער גאַנצער סאָציאָלאָגיע. די אונפֿעהיגקייט צו קענען פֿערשטעהען די מאָראַל אַנשויאונגען און מנהגים פֿון אַנדערע נאַציאָנען, וועלכע כאַראַקטעריזירט די ענגלענדער אין אַלגעמיין, איז ביי ספּענסער נאָך מעהר ענטוויקעלט געווען ווי ביי די מייסטע פֿון זיינע לאַנדסלייט. — „מיר ענגלענדער זיינען מענשען פֿון דעם רוימישען רעכט; די אירלענדער זיינען אַ פֿאָלק פֿון דעם געוואוינהייטס־רעכט — אָט דעריבער קענען מיר זיך ניט פֿערשטעהען איינע די אַנדערע". אַזוי האָט דושיימס נאָולס, אַ זעהר אינטעליגענטער און העכסט געבילדעטער מאַן, אַמאָל געזאָגט צו מיר. — די שוועריגקייט ווערט נאָך פֿיעל גרעסער, ווען אַן ענגלענדער דאַרף האַנדלען מיט אַזעלכע מענשען, וועלכע מען שטעלט פֿאָר אַלס די „נידעריגערע ראַסען". און דאָס איז טאַקע דער פֿאַל געווען מיט ספּענסער. ער איז פֿאַר קיין פֿאַל ניט פֿעהיג געווען צו פֿערשטעהען דעם רעספּעקט פֿון דעם ווילדען צו זיין שטאַם אָדער צו די איינריכטונגען און רעכטס־אַנשויאונגען פֿון זיין שטאַם; ער האָט ניט געקענט פֿערשטעהען דעם העלד פֿון אַן איסלענדישער לעגענדע, וועלכע זעהט אין דער „בלוט-ראַכע" אַ הייליגע פֿליכט; דאָס אינערליכע לעבען פֿון אַ מיטעל־אַלטערליכער שטאָדט, מיט זיינע שטענדיגע קעמפֿפֿע, וואָס איז פּונקט דערפֿאַר געווען אַ לעבען פֿון אַ וואונדערבאַרען פּראָגרעס, איז געווען אינפֿערשטענדליך פֿאַר איהם. דער בעגריף וועגען רעכט און געזעץ, וועלכער האָט עקזיסטירט אין יענע פּעריאָדען פֿון דער ציוויליזאַציאָן, איז אין גאַנצען פֿרעמד געווען צו ספּענסער; ער האָט אין דעם מעהר ניט געזעהן ווי די ווילדקייט, דעם באַרבאַריזם און די גרויזאַמקייט פֿון אַזאַ לעבען.

* * *

אויסער דעם — און דאָס איז אפשר נאָך אַ פֿיעל וויכטיגערער פֿאַקטאָר — האָט ספּענסער, אַקוראַט ווי האַקסלי און אַזוי פֿיעל אַנדערע, געהאַט אַ גאַנץ פֿאַלשע מיינונג וועגען דער איינענטליכער בעדייטונג פֿון דעם „קאַמפּף אום דאַזיין". פֿאַר איהם איז דער „קאַמפּף אום דאַזיין" ניט בלויז געווען אַ קאַמפּף צווישען פֿערשיעדענע מינים חיות (די וועלף פֿרעסען די האָזען, פֿערשיעדענע סאָרטען פֿייגלען לעבען פֿון אינסעקטען א.ז.וו.). נאָר ער האָט אויך געגלייבט אין אַ שטענדיגען קאָמפּף אינערהאַלב דעם מין גופא, צווישען די אינדיווידוען פֿון יעדער

נאַטונג. אין דער ווירקליכקייט עקזיסטירט אָבער ניט אַזאַ קאַמפּף —
זיכער ניט אויף אַזאַ שטייגער, ווי ספּענסער האָט זיך פֿאָרגעשטעלט —
אפילו ניט צווישען די חיות און נאָך פֿיעל ווייניגער צווישען די פּרימי־
טיווסטע ווילדע שטאַמען. אָבער איינמאָל ווי דער פֿילאָזאָף ספּענסער
האָט אָנערקענט אַזאַ קאַמפּף, זיינען זיינע אַלע סאָציאָלאָגישע אַנשוי־
אונגען בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון דער דאָזיגער פֿאַלשער פֿאָרשטעלונג.

עס איז דאָ ניט דער פּלאַץ צו דיסקוטירען די פֿראַגע, אויף וויפֿיעל
דאַרווין גופא איז פֿעראַנטוואָרטליך פֿאַר אָט די פֿאַלשע אויסלעגונג פֿון
דעם קאַמפּף אום דאַזיין. זיכער איז, אַז ווען ער האָט פֿערעפֿענטליכט
זיין „אָבשטאַמונג פֿון'ם מענשען," צוועלף יאָהר נאָך דעם „אורשפּרונג
פֿון די מינים", איז זיין אויפֿפֿאַסונג וועגען דעם בעגריף פֿון'ם
קאַמפּף אום דאַזיין שוין געוועזען אַ פֿיעל ברייטערער. דאָס איז
שוין מעהר ניט געוועזען דער איינגער בעגריף פֿון אַ שטענ־
דיגען האַרטען קאַמפּף, וואָס געהט אָן צווישען די מיטגלידער פֿון
יעדען מין, מיט וועלכען מיר בעגעגענען זיך אין זיין ערשטען גרויסען
ווערק, וואו ער האָט געדאַרפֿט בעווייזען די בעדייטונג פֿון דער נאַטיר־
ליכער אויסוואַהל פֿאַר דער ענטשטעהונג פֿון נייע מינים. אין זיין צווייטען
גרויסען ווערק, „די ענטשטעהונג פֿון'ם מענשען", שרייבט ער פּונקט
פֿערקעהרט, אַז יענע מינים, וועלכע פֿערמאָגען צווישען זיך די גרעס־
טע צאָהל אינדיווידוען מיט געפֿיהלען פֿון געגענזייטיגער סימפּאַטהיע,
האָבען די בעסטע אויסזיכטען צו עקזיסטירען און איבערצולאָזען צאָהל־
רייכע קינדער. דאַרווין האָט אַלזאָ אַליין אָוועקגעמאַכט מיט זיין פֿריהער־
דיגער אַנשויאונג מכח דעם קאַמפּף אום דאַזיין. פֿון דעסטוועגען האָט
ספּענסער פֿאָלשטענדיג אויפֿגעהאַלטען די אויפֿפֿאַסונג, וועלכע דאַרווין
האָט פֿערטראָטען אין זיין ערשטען ווערק.

* * *

די קאַפּיטלען אין דער „ענטשטעהונג פֿון'ם מענשען", וואו דאַרווין
צייגט אונז, ווי אַזוי די עטהיק פֿון'ם מענשען האָט זיך בּיסלעכוויז
ענטוויקעלט פֿון די סאָלידאַרישע געוואוינהייטען פֿון זיינע טהיערישע אור־
עלטערן, וואָלטען אייגענטליך געדאַרפֿט זיין דער אָנפֿאַנגס־פּונקט פֿון אַ
נייער, פֿאָלגען־רייכער אויפֿפֿאַסונג פֿון דער נאַטור און פֿון דער ענט־
וויקלונג פֿון דער מענשליכער געזעלשאַפֿט, אַן אויפֿפֿאַסונג, פֿון וועלכע
געטהע האָט שוין אַ געוויסע אַהנונג געהאַט. פֿון דעסטוועגען האָט מען
ניט געצאָהלט קיין אויפֿמערקזאַמקייט צו די דאָזיגע קאַפּיטלען. ערשט
אין 1879, אין אַ פֿאָרטראַג פֿון דעם זאָאָלאָג קעסלער, געפֿינען מיר אַ

קלאָהרע אויפֿפֿאַסונג איבער די בעציהונגען, וועלכע עקזיסטירען אין דער נאַטור צווישען דעם קאַמפּף אום דאַזיין און דער געגענזייטיגער הילפֿע — „פֿאַר דער פּראָגרעסיווער ענטוויקלונג פֿון אַ גאַטונג“ — אַזוי האָט ערקלעהרט דער רוסישער פּראָפֿעסאָר, געבענדיג עטליכע ביישפּיעלען — „איז דאָס געזעץ פֿון געגענזייטיגער הילפֿע פֿיעל וויכטיגער, ווי דאָס געזעץ פֿון אַ געגענזייטיגען קאַמפּף“.

שפּעטער מיט אַ יאָהר האָט לאַנעסאַן געהאַלטען אַ פֿאָרטראַג אין פּאַריז איבער „דעם קאַמפּף אום דאַזיין און די פֿעראייניגונג פֿאַר'ן קאַמפּף“, און באַלד דערנאָך האָט ביכנער פֿערעפֿענטליכט זיין ווערק „די ליעבע“, וואו ער האָט אויפֿגעוויזען די בעדייטונג פֿון סימפּאַטהיע צווישען חיות אַלס אַ פֿאַקטאָר פֿון דער ענטוויקלונג פֿון ערשטע בעגריפֿען פֿון מאָראַל; אָבער ער האָט צופֿיעל איבערגעשאַצט די בעדייטינג פֿון דער עלטערן־און קינדער־ליעבע און פֿון דעם געפֿיהל פֿון מיטלייד און האָט דורך דעם אַליין בעשריינקט דעם פֿעלד פֿון זיינע אונטערזוכינגען.

עס איז געווען לייכט פֿאַר מיר צונויפֿצוקלייבען נאָך מעהר מאַטעריאַל (אין מיין ביך „געגענזייטיגע הילפֿע: אַ פֿאַקטאָר פֿון ענטוויקלונג“), אום צו בעווייזען די ריכטיגקייט פֿון קעסלער'ס פֿאָרטרעפֿליכער אידעע און איהרע אָנצואווענדען אויף דער געשיכטע פֿון'ם מענשען. איך האָב בלויז געדאַרפֿט באַזירען מיינע שליסע, מכח געגענזייטיגער הילפֿע ביי די חיות, אויף די גענויע בעאָבאַכטונגען פֿון דער נאַטור, וועלכע אונזערע בעסטע זאָאָלאָגען האָבען אונז געגעבען, און מיינע אַנשויאונגען איבער דער געשיכטע פֿון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען איוף די רעזולטאַטען פֿון אַ מאַסע מאָדערנע היסטאָרישע אונטערזוכונגען. ביי די חיות איז די געגענזייטיגע הילפֿע טהאַטזעכליך ניט בלויז די בעסטע וואַפֿע אין דעם קאַמפּף פֿאַר דער עקזיסטענץ געגען פֿיינדליכע נאַטור־קרעפֿטען און געגען אַנדערע פֿיינדליכע מינים, נאָר זי איז אויך אין דערזועלבער צייט דער וויכטיגסטער מיטעל פֿון אַ פּראָגרעסיווער ענטוויקלונג. געגענזייטיגע הילפֿע איז אפילו פֿאַר די שוואַכסטע חיות אַ גאַראַנטיע פֿאַר אַ לאַנגען לעבען און פֿאָלגליך אַ מיטעל פֿאַר אָנצוקלייבען רייכע ערפֿאַהרונגען — אַ זיכערהייטס־מיטעל אויפֿצובריינגען וייערע קינדער און אַ פֿאָרבערינגונג פֿאַר דעם אינטעלעקטועלען פּראָגרעס. דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואַרום יענע מינים חיות, וועלכע פּראַקטיצירען אַם מייסטען געגענזייטיגע הילפֿע, האַלטען זיך ניט בלויז בעסער אויף אין דעם קאַמפּף אום דאַזיין, ווי די, וואָס לעבען אָבגעשלאָסען פֿון די אַנדערע, נאָר זיי פֿערנעהמען אויך אַ העכערע שטעלונג אין וייערע

איינע קלאַסען (ביי די אינסעקטען, פֿויגעל און ווינ־טהיערע), צוליעב וייער בעסער ענטוויקעלטער קערפּערליכער קאָנסטיטוציאָן און ווייער אינטעליגענץ.

ספּענסער האָט ניט בעמערקט אָט דעם פֿונדאַמענטאַלען פֿאַקט אין דער נאַטור. פֿערקעהרט, ער האָט אָנערקענט דעם שטענדיגען קאמפּף פֿאַר דער עקזיסטענץ, וועלכער געהט אָן אין יעדען מין, פֿאַר אַ פֿעסט שטעהענדען פֿאַקט, וועלכער נייטיגט זיך ניט אין קיין שום בעוויז. אַ קאַמפּף אייף לעבען און טויט, אַ קאַמפּף „מיט צייהן און נעגעל" פֿאַר יעדען ביסען נאַהרונג! „די נאַטור איז אָנגעפֿאַרבט מיט דעם בלוט פֿון דעם גלאַדיאַטאָר", ווי טעניסאָן האָט איהר פֿאָרגעשטעלט — אָט דאָס איז געווען זיין בעגריף וועגען דעם לעבען פֿון די חיות. ערשט אין 1890 האָט ער אָנגעהויבען פֿערשטעהען ביז אַ געוויסען גראַד די בעדייטונג פֿון געגענזייטיגער הילפֿע, אָדער בעסער געזאָגט, פֿון דעם געפֿיהל פֿון געגענזייטיגער סימפּאַטהיע אין דער וועלט פֿון די חיות, און ער האָט געקליבען פֿאַקטען און געמאַכט בעאָבאַכטונגען אין דער דאָזיגער ריכטונג. אָבער אפילו דאַן איז דער פרימיטיווער מענש נאָך אימער פֿערבליבען פֿאַר איהם די ווילדע חיה, וואָס זיין פֿאַנטאַזיע האָט איהם פֿאָרגעשטעלט, וועלכער קען נור עקזיסטירען אונטער דער בעדינגונג, אַז ער רייסט אַרויס דעם לעצטען ביסען פֿון דער האַנד פֿון זיינע מיטמענשען.

עס איז גאַנץ קלאָר, אַז נאָך דעם ווי ספּענסער האָט אָנגענומען אַזאַ פֿאַלשע אידעע, איז ער שוין מעהר ניט געווען אימשטאַנד צו ענטוויקלען זיין סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע אָהן אַ גאַנצע רייהע פֿון פֿאַלשע שליסע און בעהויפּטונגען.

VII.

די ראָלע פֿון דעם געזעץ אין דער געזעלשאַפֿט.

ספּענסער איז ניט געווען דער איינציגער, וועלכער איז בעגאַנגען דעם זעלבינגען טעות. די פֿילאָזאָפֿען פֿון'ם 19־טען יאָהרהונדערט, בלייבענדיג געטריי צו דער לעהרע פֿון האָבס, האָבען געקוקט אויף די פּרימיטיווע מענשען אַזוי ווי אויף ווילדע חיות, וועלכע לעבען זיך צווישען

אין קליינע, אָבגעשלאָסענע פֿאַמיליעס, האַלטענדיג אין איין קעמפֿפֿען איינע מיט די אַנדערע פֿאַר זייער נאַהרונג און זייערע פֿרויען, ביז וואַנען עס האָט זיך ענטוויקעלט אין זייערע רייהען אַ מענשען־פֿריינדליכע רעגירונג, כדי זיי צו צווינגען צו לעבען בשלום צווישען זיך. אפילו אַזאַ בעדייטענדער נאַטור־פֿאָרשער ווי האָקסלי האָט נאָך אין 1885 פֿערטראָטען דעם זעלבּיגען שטאַנדפּונקט ווי האָבּס, ערקלערענדיג, אַז דאָס לעבען פֿון די מענשען איז אין אָנפֿאַנג געוועזען אַ שטענדיגער קאַמפֿף פֿון „יעדען איינציגען געגען אַלע״, ביז וואַנען — אַ דאַנק עטליכע העכער ענטוויקעלטע אינדיווידוען — „עס האָט זיך געגרינדעט די ערשטע געזעלשאַפֿט״. (זעה דעם אַרטיקעל זיינעם: „דער קאַמפֿף אום דאַזיין — אַ פּראָגראַם״). דאָס צייגט אונז, דאָס אפילו אַזאַ געלערנטער דאַרוויניסט ווי האָקסלי האָט ניט געהאַט קיין שום אַהנונג, אַז דער מענש האָט איבערהויפּט ניט געגרינדעט די געזעלשאַפֿט און דאָס זי האָט שוין עקזיסטירט ביי די חיות, לאַנג בעפֿאָר דעם ערשיינען פֿון׳ם מענשען אויף דער ערד. אַזוי שטאַרק איז די מאַכט פֿון אַן איינגעוואָרצעלטען פֿאָראורטהייל.

ווען מיר גיבען זיך די מיה צו דערגעהן די געשיכטע פֿון דעם דאָזיגען פֿאָראורטהייל, וועלען מיר באַלד אויסגעפֿינען, אַז ער האָט זיך גענומען פֿון דער רעליגיאָן און די קירכען. די געהיימע געזעלשאַפֿטען פֿון די צויבערער, רעגען־מאַכער און שאַמאַנען, שפּעטער די אַסירישע און עגיפּטישע פּריעסטער און דערנאָך די קריסטליכע פּריעסטער האָבען שטענדיג פֿערזוכט איינצורעדען דעם מענשען, אַז „די וועלט איז פֿול מיט זינד״; אַז נור די פֿריינדליכע פֿערמיטלונג פֿון דעם שאַמאַן, דעם צויבערער, דעם הייליגען, דעם פּריעסטער קען פֿערהינדערן די פֿינסטערע קרעפֿטען איינצושלינגען דעם מענשען; און דאָס נור זיי אַליין זיינען אימשטאַנד צו פּועל׳ן ביי דער צאָרניגער גאָטהייט, זי זאָל ניט לאָזען דעם מענשען אונטערגעהן אין זיינע זינד און איהם ניט בעשטראָפֿען פֿאַר זיינע עבירות.

דאָס אור־קריסטענטהום האָט אפילו פֿערזוכט אָבצושוואַכען דעם דאָזיגען פֿאָראורטהייל אין בעצוג צו די פּריעסטער; אָבער די קריסטליכע קירכע, שטיצענדיג זיך אויף די ווערטער פֿון׳ם עוואַנגעליום מכח דעם „אייביגען פֿייער״, האָט איהם געמאַכט נאָך שטאַרקער, ווי ער איז געווען בעפֿאָר. די לעהרע גופא, אַז גאָט׳ס זוהן איז געקומען אויף דער ערד, אום צו שטאַרבען פֿאַר די זינד פֿון די מענשען, האָט בעשטעטיגט די דאָזיגע אַנשויאונג. דיזעלבע אַנשויאונג האָט דער „הייליגער אינקוויזיציאָן״

איך ערלויבט צו מאַרטערן איהרע אָפּפּערס אויף דעם גרויזאַמסטען איפֿן, צו בראָטען זיי אויף אַ קליינעם פֿייער, ווייל דאַדורך האָבען זיי געהאַט אַ מעגליכקייט צו טהאָן תשובה און צו ראַטעווען זייער נשמה פֿון אייביגע ליידען און שמערצען. און עס איז ניט בלויז געווען די רוימיש־קאַטהאָלישע קירכע וואָס האָט אַזוי געהאַנדעלט; אַלע קריסטליכע קירכען, אָהן אַן אויסנאַהם, זייענדיג געטריי צו דעמזעלבען פּרינציפּ, האָבען קאָנקורירט איינע מיט די אַנדערע צו ערפֿינדען נייע ליידען און נייע אָבשרעקונגס מיטלען, אום אויסצובעסערן די יעניגע, וואָס זיינען פֿערזונקען געוואָרען אין „זינד“. אפילו נאָך היינט צו טאָג גלויבען ניינציג פֿון הונדערט, אַז נאַטירליכע פּאַסירונגען ווי אַ טריקענעס, ערד־ציטער־ניסען אָדער עפּידעמיעס, זיינען אָנשיקעניסען פֿון גאָט, אום צוריק־צופֿיהרען די זינדיגע מענשהייט אויף דעם ריכטיגען וועג.

אין דערזעלבער צייט האָט דער שטאַאַט אָנגעווענדעט אַלע מיטלען, אום אויפֿצוהאַלטען אין זיינע שולען און אוניווערזיטעטען דעם זעלבען גלויבען אין דער נאַטירליכער שלעכטקייט פֿון'ם מענשען. זיינע לעהרער און פּראָפֿעסאָרען פּרעדיגען איבעראַל די נויטווענדיגקייט צו האָבען אַ מאַכט איבער דעם מענשען און איינצופּלאַנצען אַ מאָראַלישען עלעמענט אין דער געזעלשאַפֿט דורך דער בעשטראָפֿונג פֿון די, וועלכע ברעכען דאָס „געזעץ פֿון מאָראַליטעט“; דערביי פֿערגעסען זיי ניט צו ענטוויקלען ביים מענשען דורך ביטרע מיטלען די איבערצייגונג, אַז די געזעצע פֿון מאָראַל אין די געשריבענע געזעצע זיינען איין און דיזעלבע. צו איבער־צייגען דעם מענשען אין דער נויטווענדיגקייט פֿון אויטאָריטעט, איז פֿאַר דעם שטאַאַט אַ פֿראַגע פֿון לעבען און טויט; דען קוים וואָס דער מענש הייבט אָן צו צווייפֿלען אין דער נויטווענדיגקייט פֿון אַ שטאַרקער אויטאָ־ריטעט, אום צו פֿערשטאַרקערן די פּרינציפּען פֿון מאָראַל, מוז אין ניכען ביי איהם פֿערשוואונדען ווערען דער גלויבען אין דער הויכער מיסיאָן פֿון זיינע רעגירער.

אונזער גאַנצע רעליגיעזע, היסטאָרישע, יוריסטישע און סאָציאַלע ערציהונג איז דורכגעדרונגען מיט דער אידעע, אַז דער מענש, ווי באַלד נאָר מען וועט איהם איבערלאָזען צו זיך אַליין, וועט זיך אומקעהרען צוריק צו זיין אַמאָליגען ווילדען צושטאַנד, און דאָס אָהן דער עקזיסטענץ פֿון וואָס פֿאַר עס איז ניט אויטאָריטעט, וואָלט איין מענש דעם אַנדערן פּשוט אויפֿגעגעסען. פֿון דער „מאַסע“ קען מען קיין זאַך ניט ערוואַרטען, נור ברוטאַליטעט און דעם קריעג פֿון אַלע געגען אַלע. די מענשען וואָלטען איינפֿאַך געמוזט אונטערגעהן, אויב זיי וואָלטען ניט געהאַט

איבער זיך די אויבערוועהלטע — די פּריעסטער און ריכטער און ווייערע געהילפֿען, דעם פּאָליציסט און דעם היינקער. די דאָזיגע ערלייזער, אזוי דערצעהלט מען אונז, פֿערהינדערן דעם קאַמפּף פֿון אַלע געגען אַלע! זיי ענטוויקלען ביים מענשען דעם רעספּעקט פֿאַר דעם געזעץ, לערנען איהם אויס די דיסציפּלין און פֿיהרען איהם אויף דעם ריכטיגען וועג, ביז וואַנען עס וועלען זיך ענטוויקלען בעסערע שטרעבונגען אין די „פֿערהאַרטעוועטע מענשען־הערצער", אַזוי אַז מיר וועלען זיך מעהר ניט נייטיגען אין אַזוי פֿיעל געפֿענגניסע און גאַלגאַנען ווי היינט.

מיר לאַכען זיך אויס פֿון יענעם קעניג, וועלכער, ווען מען האָט איהם אין 1848 אַרויסגעטריעבען פֿון זיין לאַנד, האָט אויסגעשריען מיט פֿערצווייפֿלונג: „מיינע אָרעמע אונטערטהאַנען! זיי וועלען דאָך מוזען אונטערגעהן אָהן מיר!" מיר לאַכען זיך אויס פֿון יענעם ענגלישען קויפֿמאַן, וועלכער האָט זיך איינגערעדט, אַז זיינע לאַנדס־לייט זיינען די אור־איניקלאַך פֿון דעם פֿערשוואונדענעם שבט פֿון ישראל, און דעריבער האָט זיי גאָט אויסערוועהלט צו געבען די „נידעריגערע ראַסען" אַ גוטע רעגירונג.

אָבער געפֿינען מיר דען ניט דיזעלבע איבערטרייבונגען מכח דעם אייגענעם ווערטה ביי אַלע נאַציאָנען און זאָגאַר ביי דער גרויסער מעהרהייט פֿון די זאָגענאַנטע געבילדעטע?

* * *

אָבער דער **וויסענשאַפֿטליכער** שטודיום פֿון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג פֿון די געזעלשאַפֿטען און ווייערע אינסטיטוציאָנען פֿיהרט אונז צו גאַנץ אַנדערע אַנשויאונגען. די געשיכטע ציינט אונז, אַז די געוואוינהייטען און מנהגים, וועלכע די מענשהייט האָט געשאַפֿען פֿאַר דער פּראַקטיצירונג פֿון געגענזייטיגער הילפֿע, פֿאַר דער געגענזייטיגער פֿערטהיידיגונג און פֿאַר דעם פֿריעדען אין אַלגעמיין, זיינען דירעקט אויסגעאַרבייט און ענטוויקעלט געוואָרען פֿון דער „נאָמענלאָזער מאַסע". צו דאַנקען די דאָזיגע מנהגים און געוואוינהייטען איז דער מענש געווען אימשטאַנד זיך אויפֿצוהאַלטען אין דעם קאַמפּף אום דאַזיין אונטער די שווערסטע און ביטערסטע נאַטירליכע אומשטענדען. די וויסענשאַפֿטליכע פֿאָרשונג ציינט אונז, אַז די זאָגענאַנטע פֿיהרער, העלדען און געזעץ־געבער פֿון דער מענשהייט האָבען קיין איינציגע נייע זאַך ניט צוגעגעבען צו דער געשיכטע, וואָס איז ניט שוין פֿריהער אויסגעאַרבייט געוואָרען דורך דאָס געוואוינהייטס־רעכט. די בעסטע פֿון זיי האָבען בלויז בעשטעטיגט און דורך בעשטימטע ווערטער ערקלעהרט די אינסטיטוציאָנען,

יעלכע האָבען שוין לאַנג בעפֿאָר עקזיסטירט אין די מנהגים און געוואוינהייטען פֿון די פֿערשיעדענע פֿעלקער און שטאַמען ; נאָר די מייסטע פֿון די דאָזיגע „מענשהייטס־בעגליקער" האָבען זיך בענוצט מיט דער קלענסטער געלעגענהייט, אום צו קענען פֿערניכטען דאָס אונגע־שריעבענע געזעץ, ווי באַלד נור עס האָט זיי פֿערהינדערט צו עטאַב־לירען זייער פערזענליכע מאַכט ; אָדער זיי האָבען איבערגעביטען דעם איינענטליכען צוועק פֿון די פֿאָלקס-אינסטיטוציאָנען צו זייער איי־גענעם נוצען און צום נוצען פֿון זייער קלאַס.

שוין אין יענע אור־אַלטע צייטען, וועלכע פֿערלירען זיך אין דעם דונקעלען טומאַן פֿון דער אייז־פעריאָדע, האָבען די מענשען געלעבט צוזאַמען אין געזעלשאַפֿטען. און אין די דאָזיגע געזעלשאַפֿטען האָבען זיך אויסגעאַרבייט אַ גאַנצע רייהע פֿון אינסטיטוציאָנען, וועלכע די מענשען פֿלעגען אָבהיטען מיט אַ רעליגיעזער פינקטליכקייט, אום צו שאַפֿען אַ מעגליכקייט פֿאַר אַ געמיינשאַפֿטליכען לעבען. און שפּעטער, אין פֿערלויף פֿון דער גאַנצער געשיכטע פֿון דער מענשליכער ענטוויקלונג האָט די שעפּ־פֿערישע קראַפֿט פֿון דער נאַמענלאָזער מאַסע שטענדיג אויסגעאַרבייט נייע פֿאָרמען פֿון דעם סאָציאַלען לעבען, פֿון געגענזייטיגער הילפֿע און גאַראַנטיען פֿאַר דעם פֿריעדען, וויבאַלד נור עס האָבען זיך ענטוויקעלט נייע בעדינגונגען.

פֿון דער אַנדערער זייט צייגט אונז די מאָדערנע וויסענשאַפֿט קלאָר און דייטליך, אַז דאָס געזעץ — צי די מענשען האָבען איהם צוגעשריעבען אַ געטליכען אורשפרונג, צי זיי האָבען בלויז געזעהן אין איהם די חכמה פֿון דעם געזעץ־געבער — האָט קיינמאָל ניט מעהר געטהאָן, ווי אַוועק־צושטעלען אויף אַ פֿעסטען באַזיס, אָדער בעסער געזאָגט צו קריסטאַ־ליזירען אין בעשטימטע פֿאָרמען אַזעלכע מנהגים און געוואוינהייטען, וואָס האָבען שוין עקזיסטירט און צו געבען זיי אַ גרעסערע פֿערשפּרייטונג. אַלע אַלטע געזעץ־ביכער, אָהן אַ שום אויסנאַהם, זיינען ניט מעהר ווי אַ צוזאַמענשטעלונג פֿון מנהגים אין געוואוינהייטען, וועלכע מען האָט אָנגעשריעבען, כדי זיי זאָלען ניט געהן פֿערלאָרען פֿאַר די קומענדע דורות. אָבער אין דערזעלבער צייט פֿלעגען די געזעץ־געבער צו די דאָזיגע מנהגים שטענדיג נאָך צולייגען עטליכע נייע בעשטימונגען, אום צו שאַפֿען אונגלייכהייט און צו פֿערשקלאַפֿען די מאַסען פֿאַר די אינטע־רעסען פֿון די בעוואַפֿענטע רייכע און די קריעגרישע מינאָריטעטען.

„דו זאָלסט ניט טויטען!" זאָגט דאָס אַלטע אירישע געזעץ ; „דו

זאָלסט ניט גנב׳ענען!״ — „דו זאָלסט ניט זאָגען פֿאַלשע עדות!״ אָבער צו אָט די אַלע אויסגעצייכענטע מאָראַלישע בעשטימונגען, וועלכע זיינען אַלגעמיין אָנערקענט געוואָרען אין יענער צייט, האָט דאָס געזעץ באַלד צוגעזעצט: „דו זאָלסט ניט בעגערען דיין שכן׳ס ווייב, ניט זיין שקלאַף און ניט זיין אייזעל!״ און האָט דערמיט פֿאַר אַ לאַנגע צייט לעגאַליזירט די שקלאַפֿעריי און אַוועקגעשטעלט די פֿרוי אויף דער שטופֿע פֿון אַן ארבייטס־טהיער.

„זאָלסט ליעבען דיין חבר ווי זיך אַליין!״ האָט דאָס קריסטענטהום שפּעטער געפּריידיגט; אָבער דער אַפּאָסטעל פּוילוס האָט שנעל צוגעזעצט: „שקלאַפֿען, געהאָרכט אייערע הערן!״ און „ניטאָ קיין אויטאָריטעט, ווי די וואָס גאָט האָט בעשטימט!״ אויף אַזאַ אופן האָט דאָס קריסטענטהום געצייכענט דעם אונטערשיעד צווישען הערען און קנעכט אַלס אַן אויסדרוק פֿון גאָט׳ס ווילען און האָט אָנערקענט די אויטאָריטעט פֿון די באַנדיטען, וועלכע האָבען אין יענער צייט בעהערשט רוים.

דאָס עוואַנגעליום האָט אפילו געפּריידיגט די ערהאַבענע אידעע צו פֿערצייהען יעדע בעליידיגונג, וועלכע איז דער אייגענטליכער אינהאַלט פֿון דער קריסטליכער לעהרע, אָבער אין דערזעלבער צייט האַלט עס אין איין דערמאָהנען דעם גאָט פֿון נקמה און פֿערטהיידיגט אויף אַזאַ אופן די ראַכע.

דיזעלבע ערשיינונג ווידערהאָלט זיך שפּעטער, נאָך דעם אונטערגאַנג פֿון דעם רוימישען קייזער־רייך, אין די געזעץ־ביכער פֿון די זאָגענאַנטע באַרבאַרען — ביי די גאַליער, לאָנגאָבאַרדען, אַלעמאַנען, זאַקסען און סלאַוואָניער. די דאָזיגע געזעץ־ביכער האָבען לעגאַליזירט אַן אויסגעצייכענטע געוואוינהייט, וועלכע האָט זיך אָנגעהויבען צו פֿערשפּרייטען אין יענער צייט. אָנשטאָט פֿון דעם אַלטען רעכט פֿון נקמה „אַן אויג פֿאַר אַן אויג! אַ צאָהן פֿאַר אַ צאָהן! אַ וואונד פֿאַר אַ וואונד! אַ לעבען פֿאַר אַ לעבען!״ האָט זיך פֿערשפּרייט די געוואוינהייט צו צאָהלען אַ פֿ ע ר ג י ט י ג ו נ ג פֿאַר וואונדען און מאָרדען. אין דיזער בעציהונג זיינען די געזעץ־ביכער פֿון די באַרבאַרען טאַקע געווען אַ פּראָגרעס אין פֿערגלייך מיט דעם אַלטען געזעץ פֿון בלוט־ראַכע, וועלכעס האָט עקזיסטירט ביי די אַמאָליגע שטאַמען. אָבער די דאָזיגע געזעץ־ביכער האָבען אויך אין דערזעלבער צייט עטאַבלירט די אָבטהיילונג פֿון פֿרייע מענשען אין פֿערשיעדענע קלאַסען, אַן אונטערשיעד, וועלכער האָט זיך

אין יענער צייט קיינ אַרויסגעזעהן און וועלכער איז פֿלוצלונג בעשטע־מינט געוואָרען דורך דאָס געזעץ.

די געזעץ־ביכער פֿון די באַרבאַרען האָבען נעמליך געמאַכט אַן אינטערשיעד אין דער פֿערגיטיגונג: אַזוי און אַזוי פֿיעל דאַרף מען בע־צאָהלען פֿאַר אַ שקלאַף (צו דעם העררר פֿון'ם שקלאַף, פֿערשטעהט זיך); אַזוי און אַזוי פֿיעל פֿאַר אַ פֿרייען מאַן; אַזוי און אַזוי פֿיעל פֿאַר אַ פֿיהרער. די פֿערגיטיגונג פֿאַר אַ פֿיהרער איז געווען אַזוי הויך, אַז עס האָט איינפֿאַך געמיינט לעבענס־לענגליכע שקלאַפֿעריי פֿאַר דעם מערדער. עס איז גאָר קיין צווייפֿעל ניט, אַז די אורזאַכע פֿון דעם דאָזיגען אונטערשיעד, וועלכער איז עטאַבלירט געוואָרען דורך דער געוואוינהייט, איז צוערשט בלויז געווען די אויסרעכנונג, אַז די פֿאַמיליע פֿון דעם ערמאָרדעטען פֿיהרער האָט פֿערלוירען מעהרער, ווי די פֿון אַ געוועהנליכען פֿרייען מאַן, וועלכער איז דער'הרגט געוואָרען אונטער דיזעלבע אומשטענדען; פֿאָלגליך האָט די ערשטע געהאַט אַ רעכט אויף אַ העכערע פֿערגיטיגונג ווי די לעצטע. אָבער מיט דעם וואָס דאָס געזעץ־בוך האָט לעגאַליזירט די דאָזיגע געוואוינהייט, איז אין דערזעלבער צייט עטאַבלירט געוואָרען די אָבטהיילונג פֿון די מענשען אין פֿערשידענע קלאַסען, און דער אינטערשיעד האָט בעקומען אַזאַ פֿעסטען באַזיס, אַז מיר האָבען אפילו היינט צו טאָג נאָך ניט געקענט פּטור ווערן דערפֿון.

* * *

דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט יעדער געזעץ־געבונג, אפילו מיט אונזערע היינטיגע געזעצע. די אונגערעכטיגקייט און אונטערדריקונג פֿון די אַמאָליגע צייטען זיינען דורך דאָס געזעץ שטענדיג איבערגעטראָגען גע־וואָרען אויף די שפּעטערדיגע פּעריאָדען. אויף אַזאַ שטייגער האָט זיך איבערגעטראָגען די טיראַניי פֿון דעם פּערסישען קייזער־רייך אויף גריי־כענלאַנד און דער דעספּאָטיזם פֿון די מאַקעדאָנישע קעניגע אויף רוים. די אונטערדריקונגס־מעטהאָדען און גרויזאַמקייטען פֿון דעם רוימישען קייזער־רייך און פֿון די אויטאָקראַטישע און טהעאָקראַטישע רעגירונגען אין אָריענט האָבען זיך איבערגעטראָגען אויף די יונגע באַרבאַרישע שטאַאַטען, וועלכע האָבען זיך גראָד וואָס ענטוויקעלט, און אויף דער קריסטליכער קירכע. מיט דער הילפֿע פֿון דעם געזעץ האָט די פֿערגאַנ־גענהייט די צוקונפֿט איינגעשמיעדט אין קייטען.

אלע גאַראַנטיען, וועלכע זיינען נייטיגענדיג פֿאַר דעם לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט: אלע פֿאָרמען פֿון דעם סאָציאַלען לעבען, וועלכע האָבען זיך עטאַבלירט אינערהאַלב די שטאַמען, די דאָרף־קאָמונעס און די

מיטעל־אַלטערליכע שטעדט; אַלע פֿאָרמען פֿאַר די בעציהונגען צווישען פֿערשידענע שטאַמען און צווישען די שטאָדט־רעפּובליקען פֿון'ם מיטעל־אַלטער, וועלכע האָבען שפּעטער געדיענט פֿאַר די ערשטע עלעמענטען פֿון דעם אינטערנאַציאָנאַלען פֿעלקער־רעכט; אַלע פֿאָרמען פֿון געגענזייטיגער אונטערשטיצונג און פֿון דער פֿערטהיידיגונג פֿון'ם פֿריעדען — איינגעשלאָסען די געריכטס־טריבונאַלען און געשוואָרענע — זיינען אויסגעאַרבייט און פֿערווירקליכט געוואָרען דורך דעם שעפּֿערישען געניוס פֿון די נאַמענלאָזע מאַסען. אַלע ג ע ז ע צ ע, פֿון די עלטסטע צייטען ביז היינטיגען טאָג, האָבען שטענדיג פֿאָרגעשטעלט מיט זיך אַ צוזאַמענמישונג פֿון צוויי פֿערשידענע עלעמענטען. איין עלעמענט האָט פֿערשטאַרקערט און סטאַביליזירט געוויסע מנהגים און געוואוינהייטען, וועלכע מען האָט שוין בעפֿאָר אויסגעפֿונען פֿאַר ניצליך; דער אַנדערער עלעמענט פֿון אַלע געזעצע איז געווען אַ צ ו ז ע צ ו נ ג צו די דאָזיגע געוואוינהייטען — אָפֿטמאָל ניט מעהר ווי אַ געוויסענלאָזע פֿערטייטשונג פֿון אַ געוויסען מנהג — מיט דעם צוועק צו עטאַבלירען אָדער צו פֿערשטאַרקערן די קוים וואָס ענטשטאַנדענע אויטאָריטעט פֿון דעם קעניג, דעם פֿעאָדאַל־הערר, דעם סאָלדאַט אָדער דעם פּריעסטער און צו פֿערזיכערן און סאַנקציאָנירען זייער מאַכט.

אָט צו די אַנשויאונגען פֿיהרט אונז דאָס וויסענשאַפֿטליכע שטודיום פֿון דער געזעלשאַפֿטליכער ענטוויקלונג; דאָס האָבען אונז געציינגט די רעזולטאַטען פֿון די לעצטע צוואַנציג אָדער דרייסיג יאָהר, וועלכע מיר האָבען צו דאַנקען אַ גרויסע צאָהל פֿון געוויסענהאַפֿטע פֿאָרשער און געלעהרטע. עס איז וואַהר, אַז די מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט האָבען אין די מייסטע פֿעלע ניט דעם מוטה קלאָהר און דייטליך צו פֿאָרמולירען אַזעלכע אפּיקורס'שע אַנשויאונגען; אָבער דער דיינקענדער לעזער, וועלכער שטודירט זייערע ווערק, מוז נויטווענדיגער ווייזע קומען צו די אויבען דערמאָהנטע שליסע.

VIII.

דער פלאַן פון'ם אנארכיזם אין דער מאדערנער וויסענשאפט.

וואָס פאַר אַ פלאַץ פערנעהמט אַזוֹא דער אַנאַרכיזם אין דער גרוי-
ער גייסטיגער בעוועגונג פון'ם 19-טען יאָהרהונדערט?
דער ענטפער איך אַט דער פראַגע איז שוין אָנגעדייטעט געוואָרען
ין דעם, וואָס מיר האָבען געזאָגט אין די פריהערדיגע קאַפּיטלען. דער
נאַרכיזם איז אַ וועלט-אַנשויאונג, וואָס גרינדעט זיך אויף דער מעכאַ-
ישער 1) ערקלערונג פון אַלע נאַטור-ערשיינונגען — איינגעשלאָסען דאָס
עבען פון די מענשליכע געזעלשאַפטען און זייערע עקאָנאָמישע, פאָלי-
ישע און מאָראַלישע פראָבלעמען. זיין מעטהאָדע איז די פון די נאָטור-
יסענשאַפטען, און יעדען שלוס, וועלכען ער טראָגט אַרויס פון זיינע
ונטערזוכונגען, מוז פריהער בעשטעטיגט ווערען דורך דער דאָזיגער
עטהאָדע, איידער ער קען אָנגענומען ווערען פאַר וויסענשאַפטליך. זיין
יעל איז אויסצואַרבייטען אַ סיסטעמאַטישע פילאָזאָפיע, וועלכע שליסט
יין אַלע ערשיינונגען פון דער נאַטור און דעם לעבען פון די געזעל-
אַפטען, אויסמיידענדיג די טעותים, אין וועלכע קאָמט און ספּענסער האָבען
ך פערפלאָנטערט, צוליעב די פריהער דערמאָהנטע אורזאַכען.
עס פערשטעהט זיך, אַז דער אַנאַרכיזם איז דערפאַר נויטווענדי-
ערווייזע געצוואונגען צו פערענטפערן אַלע פראַגען פון דעם מאָדערנעם
עבען אויף זיין אייגענעם שטייגער; זיין שטעלונג צו די דאָזיגע פראַגען
יז אַ גאַנץ אַנדערע, ווי די שטעלונג פון אַלע איבעריגע פאָליטישע פאַר-
ייען; ער אונטערשיידעט זיך זאָגאַר ביז צו אַ געוויסען פונקט פון די
אָציאַליסטישע פאַרטייען, וועלכע האָבען זיך נאָך ניט אין גאַנצען בע-
רייט פון אַלע מעטאַפיזישע פאָרשטעלונגען.
פערשטעהט זיך, די אויסאַרבייטונג פון אַ פאָלשטענדיגער מעכאַני-
ער אויפפאַסונג פון דער נאַטור, איבערהויפט וואָס אָנבעלאַנגט דעם
אָציאָלאָגישען טהייל, וועלכער בעשעפטיגט זיך ספּעציעל מיט דעם

1) עס וואָלט בעסער געווען צו זאָגען „קינעטיש" אַנשטאָט מעכאַניש, אָבער
אָס וואָרט איז לײדער ווייניג בעקאַנט.

לעבען און מיט דער ענטוויקלונג פֿון די געזעלשאַפֿטען, האָט זיך קוים וואָס אָנגעפֿאַנגען. אָבער זאָגאַר דאָס ווייניגע, וואָס עס איז ביז איצט געטהאָן געוואָרען און מאַנכעס מאָל זאָגאַר אונבעוואוסטערהייט, טראָגט שוין דעם כאַראַקטער, וועלכען מיר האָבען אָנגעדייטעט. אין דער רעכטס-פֿילאָזאָפֿיע, אין דער עטהיק, אין דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע און אין דעם היסטאָרישען שטודיום פֿון די נאַציאָנען און פֿון די געזעלשאַפֿטליכע אינסטיטוציאָנען האָט דער אַנאַרכיזם זיך שוין ערוואָרבען אַ פּלאַץ אין בעווייזען, אַז ער שטעלט זיך ניט צופֿרידען מיט די אַלטע מעטאַפֿיזישע אַנשויאונגען און קוקט אויס פֿאַר אַ נאַטור-וויסענשאַפֿטליכען באַזיס.

ער לאָזט זיך ניט אָבנאַרען דורך די מעטאַפֿיזישע פֿאָרשטעלונגען פֿון העגעל, שעלינג און קאַנט אָדער דורך די לעהרער פֿון דעם רוימישען און קירכען-געזעצליכען רעכט; די בעהויפּטונגען פֿון די געלעהרטע פּראָפֿעסאָרען פֿון דעם זאָגענאַנטען שטאַאַטס-רעכט און די פּאָליטישע עקאָנאָמיע פֿון די מעטאַפֿיזיקער האָבען פֿאַר איהם אַ קנאַפּען ווערטה. ער וויל קלאָהר פֿערשטעהן אַלע פֿראַגען, וועלכע הויבען זיך אויף אויף די דאָזיגע געביעטען, שטיצענדיג זיך אויף די רעזולטאַטען פֿון דער געוואַלדיגער אַרבייט, וואָס איז אויפֿגעטהאָן געוואָרען וועהרענד די לעצטע דרייסיג אָדער פֿערציג יאָהר פֿון אַ נאַטור-וויסענשאַפֿטליכען שטאַנדפּונקט.

* * *

אַקוראַט ווי די מאַטעריאַליסטישע, ד. ה. די מעכאַנישע, אָדער בעסער געזאָגט, די קינעטישע פֿילאָזאָפֿיע האָט געמאַכט אַ סוף צו די אַלע מעטאַפֿיזישע בעגריפֿען פֿון'ם „וועלט-גייסט", „דער שעפֿפֿערישער נאַטור-קראַפֿט", דער „ליעבענדער צוציהונגס-קראַפֿט פֿון דער מאַטעריע", דער „פֿערמענשליכונג פֿון דער אידעע", דעם „צוועק פֿון דער נאַטור", דעם „צוועק פֿון דאַזיין", דעם „אונבעגרייפֿליכען" א.ז.וו. און האָט בלויז אויסגעקליבען דערפֿון די אורשפּרינגליכע גענעראַליזירונגען, וועלכע האָבען זיך בעהאַלטען אונטער די דאָזיגע ווערטער און זיי איבערזעצט אין דער קאָנקרעטער שפּראַך פֿון די ווירקליכע פּאַסירונגען — אַזוי האַנדעלט אויך דער אַנאַרכיסט, ווען ער בעשעפֿטיגט זיך מיט די ערשיינונגען פֿון'ם געזעלשאַפֿטליכען לעבען.

ווען די מעטאַפֿיזיקער ווילען איבערצייגען דעם נאַטור-פֿאָרשער, אַז דאָס גייסטיגע און זיטליכע לעבען פֿון'ם מענשען „שפּיעלט זיך אָב לויט די אייבּיגע געזעצע פֿון'ם גייסט", דאַן קנייטשט דער לעצטער בלויז מיט די פּלייצעס און זעצט געדולדיג פֿאָר זיין שטודיום פֿון די ערשיי-

גונגען פֿון׳ם לעבען, פֿון דער אינטעליגענץ און פֿון די געפֿיהלען און ליידענשאַפֿטען, אום צו בעווייזען, אַז די אלע פֿערשיעדענע ערשיינונגען לאָזען זיך צוריקפֿיהרען אויף פֿיזישע און כעמישע אורזאַכען. — ער פֿערזוכט אויסצוגעפֿינען די נאַטירליכע געזעצע פֿון די דאָזיגע ערשיינונגען.

דאָס זעלבע איז דער פֿאַל מיט דעם אַנאַרכיסט, ווען מען דערצעהלט איהם, אַז לויט העגעל׳ן שטעלט „יעדע ענטוויקלונג פֿאָר מיט זיך אַ טהעזיס, אַן אַנטיטהעזיס און אַ סינטהעזיס;" אָדער ווען אימיצער וויל איהם איינריידען, אַז „דער צוועק פֿון דעם געזעץ איז צו שאַפֿען גערעכטינקייט, וועלכע שטעלט פֿאָר מיט זיך די פֿערקערפּערונג פֿון דער העכסטער אידעע"; אָדער ווען איינער פֿרעגט איהם וועגען „דעם צוועק פֿון׳ם לעבען". ער קנייטשט מיט די פּלייצעס, ווען מען שטעלט איהם אַזעלכע פֿראַגען און פֿרעגט זיך אַליין: „ווי אַזוי איז גאָר מעגליך, אַז היינט צו טאָג, ווען די נאַטור-וויסענשאַפֿטען האָבען דערגרייכט אַזאַ וואונדערבאַרע ענטוויקלונג, זאָלען זיך נאָך געפֿינען אַזעלכע ריקשטענדיגע מענשען, וועלכע גלויבען נאָך אין אַזעלכע פּוסטע ווערטער, מענשען, וואָס ריידען נאָך אין דער שפּראַך פֿון די פּרימיטיווע ווילדע, וועלכע שטעלען זיך פֿאָר, אַז די גאַנצע נאַטור ווערט בעהערשט פֿון מענשעןעהנליכע וועזענס!"

דער אַנאַרכיסט לאָזט זיך ניט בעאיינפֿלוסען דורך קלינגענדע פֿראַזען, וועלכע דיענען בלויז צו פֿערדעקען די אונוויסענהייט אָדער — וואָס עס איז נאָך ערגער — דעם אַבערגלויבען — די מורא פֿאַר דעם אונבעגרייפֿליכען. דאָס איז די אורזאַכע, וואַרום ער צאָהלט איבערהויפּט ניט קיין שום אויפֿמערקזאַמקייט צו אַזעלכע ווערטער און געהט רוהיג ווייטער אָן מיט זיין שטודיום פֿון די סאָציאַלע טהעאָריען און אינסטיטוציאָנען אין דער פֿערגאַנגענהייט און געגענוואַרט, זיך שטענדיג בענוצענדיג מיט דער נאַטור-וויסענשאַפֿטליכער מעטהאָדע.

און ער געפֿינט דערביי, אַז די ענטוויקלונג פֿון׳ם געזעלשאַפֿטליכען לעבען איז פֿיעל קאָמפּליצירטער און אויך פֿיעל אינטערעסאַנטער, ווי די מעטאַפֿיזישע פֿאָרמולאַציאָנען און דעפֿינאַציאָנען שטעלען אינז פֿאָר.

* * *

עס איז זעהר פֿיעל גערעדט געוואָרען ווערהענד דער לעצטער צייט וועגען דער זאָגענאַנטער דיאַלעקטישער מעטהאָדע, וועלכע די סאָציאַלדעמאָקראַטען רעקאָמאַנדירען אונז, אום דערמיט אויסצואַרבייטען דעם סאָציאַליסטישען אידעאַל. אָבער די דאָזיגע מעטהאָדע האָט פֿאַר אונז קיין גרעסערע בעדייטונג ווי פֿאַר דער מאָדערנער נאַטור-וויסענשאַפֿט

די דיאַלעקטישע מעטהאָדע דערמאָהנט דעם מאָדערנעם נאַטור־פֿאָרשער אין עפּעס זעהר אַלטעס, וואָס די וויסענשאַפֿט האָט גליקליכערווייזע שוין לאַנג פֿערגעסען. קיין איינציגע ענטדעקונג פֿון׳ם 19־טען יאָהרהונדערט אויף דעם געביעט פֿון מעכאַניק, אַסטראָנאָמיע, פֿיזיק, כעמיע, ביאָלאָגיע, פסיכאָלאָגיע אָדער אַנטראָפּאָלאָגיע איז נים געמאַכט געוואָרען מיט דער הילפֿע פֿון דער דיאַלעקטישער מעטהאָדע. די אַלע געוואַלדיגע ערפֿינדונגען און ענטדעקונגען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט האָבען מיר צו דאַנקען דער אינדוקטיוו־דעדוקטיווער מעטהאָדע. וועלכע איז די איינציגע וויסענשאַפֿטליכע מעטהאָדע. און אַזוי ווי דער מענש איז אַ טהייל פֿון דער נאַטור, און אַזוי ווי זיין פּערזענליכעס און סאָציאַלעס לעבען איז פּונקט אַזוי גוט אַ נאַטור־ערשיינונג, ווי דאָס וואַקסען פֿון אַ בלום אָדער ווי די ענטוויקלונג פֿון דעם געזעלשאַפֿטליכען לעבען ביי די ביענען און מוראַשקעס — אָט דערפֿאַר איז ניטאָ קיין שום נויט-ווענדיגקייט איבערצובייטען אונזער מעטהאָדע אויף אַן אַנדערע, ווען מיר געהען איבער פֿון דער בלום צום מענשען, פֿון דעם דאָרף פֿון די ביבערס צו דער שטאָדט פֿון די מענשען. עס וואָלט איינפֿאַך געווען אַבסורד אוועקצוּוואַרפֿען אַ מעטהאָדע, וועלכע איז געווען אַזוי ניצליך פֿאַר אונז און אויסצוקוקען פֿאַר אַ נייע מעטהאָדע אין דעם רייך פֿון דער מעטאַפֿיזיק.

* * *

די אינדוקטיוו-דעדוקטיווע־מעטהאָדע, וועלכע מיר ווענדען אָן אין דער נאַטור־וויסענשאַפֿט, האָט איהר ווירקזאַמקייט אַזוי גלענצענד בעוויזען, אַז דאָס 19טע יאָהרהונדערט האָט מעהר אויפֿגעטהאָן פֿאַר דעם פּראָגרעס פֿון דער וויסענשאַפֿט, ווי עס איז געטהאָן געוואָרען אין פֿערלויף פֿון גאַנצע צוויי טויזענד יאָהר בעפֿאָר. און ווען מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט האָבען זיך אין דעם צווייטען העלפֿט פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט בענוצט מיט דערזעלבער מעטהאָדע אין זייער שטודיום פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען, האָבען זיי זיך ניט געהאַט צו רעכענען מיט קיין שום הינדערנים, וואָס זאָל זיי צווינגען איבערצובייטען זייער מעטהאָדע אויף דער מיטעל־אַלטערליכער סקאָלאַסטיק, וועלכע העגעל האָט ווידער ניי אויפֿגעלעבט. און ווען איינינע נאַטור־פֿאָרשער, שטעהענדיג אונטער דעם איינפֿלוס פֿון זייער בורזשואַזער ערציהונג, האָבען זיך ערקלערט פֿאַר נאָכפֿאָלגער פֿון דער וויסענשאַפֿטליכער מעטהאָדע פֿון דאַרווין און בעהויפּטעט, אַז דאָס געזעץ פֿון דער נאַטור לויטעט: „פֿערניכטע יעדען, וואָס עס איז שוואַכער פֿון דיר!״ דאַן איז עס געווען אַ קלייניגקייט פֿאַר אונז אויפֿצוּוואַייזען מיט דער הילפֿע פֿון דערזעלבינער וויסענשאַפֿטליכער

מעטהאָדע, אַז דאָס איז איבערהויפּט נ י ט געווען דער שלוס, וועלכען דאַרווין האָט געצויגען, און אַז די דאָזיגע וויסענשאַפֿטס-מענער זיינען געווען אויף אַ פֿאַלשען וועג. מיר זיינען געווען אימשטאַנד צו ציינען, דאָס אַזאַ „געזעץ פֿון דער נאַטור" עקזיסטירט איבערהויפּט ניט, אַז די נאַטור לערנט אונז עפּעס גאַנץ אַנדער־עס, און דאָס זייערע שליסע זיינען פֿאַר קיין פֿאַל ניט געווען וויסענשאַפֿטליך.

דאָזועלבע איז דער פֿאַל, ווען די עקאָנאָמיסטען זוכען אונז איינ־צוריידען, אַז די אונגלייכהייט פֿון די פֿערמעגענס איז אַ „נאַטור-געזעץ", און אַז דער קאַפּיטאַליסטישער אויסבייטונגס-סיסטעם שטעלט פֿאָר מיט זיך די בעסטע פֿאָרם פֿון דער כאָציאַלער אָרגאַניזאַציאָן. אָנווענדענדיג די נאַטור־וויסענשאַפֿטליכע מעטהאָדע, זיינען מיר אימשטאַנד אויפֿצוא־ווייזען אַז די דאָזיגע זאָגענאַנטע „געזעצע" פֿון דער בורזשואַזער סאָציאַלער וויסענשאַפֿט, איינגעשלאָסען די גאַנצע היינטיגע פּאָליטישע עקאָנאָמיע, זיינען איבערהויפּט קיין געזעצע ניט, אַנדערן ניט מעהר ווי פּראָסטע בעהויפּטונגען, וועמענס ריכטיגקייט עס איז ביז איצט פֿון קיינעם ניט גערעכטפֿערטיגט און בעוויזען געוואָרען. דער פֿאַקט איז, דאָס איינינע פֿון זייערע פֿונדאַמענטאַלע זאָגענאַנטע געזעצע ווערען צו־פֿאַלען אויף ברעקלאַך, ווי באַלד זיי דאַרפֿען אויסהאַלטען די פּראָבע פֿון די ווירקליכע טהאַטזאַכען, צו וועלכע דער אמת׳ער שטודיום פֿון דעם איינענטליכען לעבען פֿיהרט אונז.

* * *

איין זאַך איז נאָך נייטיג צו בעמערקען. די וויסענשאַפֿטליכע אונ־טערזוכונג קען נור דאַמאָלס זיין פֿרוכטבאַר, ווען זי שטעלט זיך אַ געוויסע אויפֿגאַבע; ד.ה. ווען זי איז אונטערגענומען געוואָרען מיט דער אַבזיכט צו געפֿינען אַן ענטפֿער אויף אַ קלאָרע און בעשטימטע פֿראַגע. און וואָס קלאָרער און דייטליכער מיר זעהען אַרום די עקזיסטירענדע בעציהונגען צווישען דער געשטעלטער פֿראַגע און די פֿונדאַמענטאַלע גרונד-בעדינ־גונגען פֿון אונזער וועלט-אַנשויאונג, אַלץ פֿ־וכטבאַרער וועט זיין די דאָזיגע אונטערזוכונג. וואָס בעסער אַ פֿראַגע פּאַסט זיך צו צו אונזערע אַלגעמיינע אָנשויאונגען, אַלץ לייכטער איז איהר לייזונג.

די פֿראַגע, וואָס דער אַנאַרכיזם האָט צו שטעלען, לאָזט זיך אויס־דריקען אויף אַזאַ שטייגער: „וועלכע סאָציאַלע פֿאָרמען פֿער־זיכערן אָם בעסטען, אין אַזעלכע און אַזעלכע געזעלשאַפֿטען און ביי דער מענשהייט אין אַלגעמיין, די גרעסטע סומע פֿון גליק און וואָהלזיין און

פאָלגליך די גרעסטע סומע פון לעבענס־קראַפט?" —
„וועלכע פאָרמען פון דער געזעלשאַפט אייגנען זיך אַם בעסטען צו פער־גרעסערן די דאָזיגע סומע פון גליק און וואָהלזיין און צו ענטוויקלען איהר אי אין קוואַליטעט אי אין קוואַנטיטעט, ד.ה. וועלכע פאָרמען זיינען אימשטאַנד צו מאַכען אונזער גליק וואָס פאָלקאָמענער און פיעל־זייטיגער? — די דאָזיגע פראַגע ענטהאַלט אין דערזעלבער צייט די דעפינאַציאָן פון דעם פראָגרעס.

דער וואונש צו אונטערשטיצען די ענטוויקלונג אין דער דאָזיגער ריכטונג, בעשטימט די סאָציאַלע, וויסענשאַפטליכע און קינסטלערישע טהעטיגקייט פון דעם אַנאַרכיסט. און די דאָזיגע טהעטיגקייט, דערפאַר וואָס זי שטעהט אין אָנקלאַנג מיט דער ענטוויקלונג פון דער געזעל־שאַפט אין דער אויבען דערמאָהנטער ריכטונג, ווערט אויף אַזאַ אופן אַ קוואַל פון העכערער לעבענס־קראַפט, לעבענס־פעהיגקייט און פון אַ געפיהל פון איינהייט מיט דער מענשהייט און איהרע בעסטע קרעפטען.

און דעריבער איז די דאָזיגע טהעטיגקייט אויך אַ קוואַל פון הע־כע־ער לעבענס־קראַפט און גליק פאַר דעם איינצעלנעם מענשען.

IX.

דער אנארכיסטישער אידעאל און די פריהערדיגע רעוואלוציאנען.

דער אַנאַרכיזם, אַזוי ווי מיר האָבען שוין פריהער ערקלערט, איז דירעקט אַרויסגעוואַקסען פון דעם שטראָם פון׳ם פראַקטישען לעבען.

גאָדווין, וועלכער האָט געלעבט אין דער צייט פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן פון 1789 ביז 1793, האָט געזעהן מיט זיינע אייגענע אויגען, ווי די אויטאָריטעט פון׳ם שטאַאַט, וועלכע איז ענט־שטאַנען וועהרענד און דורך דער רעוואָלוציאָן, איז געוואָרען אַ הינדערניס צו דער ענטוויקלונג פון דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג. ער האָט אויך גע־יאוסט, וואָס עס איז אָנגעגאַנגען אין ענגלאַנד אונטער דעם מאַנטעל פון׳ם פאַרלאַמענטאַריזם. — די פערכאַפונג פון דער קאָמונאַלער ערד, דער פערקויף פון גוט בעצאַהלטע עפענטליכע אַמטען, די יאַגד נאָך אָרעמע קינדער אין די אַרבייטס־הייזער פון גאַנץ ענגלאַנד, וועלכע זיינען פון בעזונדערע אַגענטען מאַסענווייז פערשלעפט געוואָרען אין די וועבערייען פון לאַנקאַשיר,

וואו די מייסטע פֿון זיי זיינען צוגרונד געגאַנגען אין עטליכע יאָהר־צייט — דאָס אַלעס האָט שטאַטגעפֿונען אונטער דער פּראָטעקציאָן פֿון׳ם פּאַרלאַמענט. גאָדווין האָט באַלד פֿערשטאַנען, דאָס אַ רעגירונג, און זאָל עס אפילו זיין די „איינציגע און אונטהיילבאַרע רעפּובליק" פֿון די יאַקאָבינער, וועט קיינמאָל ניט זיין אימשטאַנד צו פֿערווירקליכען די נויטווענדיגע סאָציאַלע, קאָמוניסטישע רעוואָלוציאָן; ער האָט פֿערשטאַנען, דאָס אַ רעוואָלוציאָנערע רעגירונג, זייענדיג דער בעשיצער פֿון׳ם שטאַאַט און פֿון די פּריווילעגיעס, וועלכע יעדער שטאַאַט האָט צו פֿערטהיידיגען, מוז אין גיכען ווערען אַ הינדערניס צו דער רעוואָלוציאָן. ער איז געווען איבערצייגט און האָט פֿריי און אָפֿען פּראָקלאַמירט, אַז די מענשען דאַרפֿען זיך פֿריהער בעפֿרייען פֿון זייער גלויבען אין געזעץ, אויטאָריטעט, שטאַאַטליכע איינהייט, „אָרדנונג", אייגענטהום און אַנדערע אינסטיטוציאָנען, וועלכע די פֿערגאַנגענהייט האָט אונז איבערגעלאָזט בירושה, ווען אונזערע עלטערן זיינען נאָך געווען שקלאַפֿען, איידער די רעוואָלוציאָן קען טריאומפֿירען.

דער צווייטער אַנאַרכיסטישער טהעאָרעטיקער, פּרודהאָן, איז געקומען נאָך גאָדווין און האָט איבערגעלעבט די רעוואָלוציאָן פֿון 1848. ער האָט געהאַט די מעגליכקייט צו זעהן מיט זיינע אייגענע אויגען די פֿערברעכען פֿון דער רעפּובליקאַנישער רעגירונג און האָט אין דערזעלבער צייט פֿערשטאַנען די אונמעכטיגקייט פֿון לואי בלאַן׳ס שטאַאַטס סאָציאַליזם. אונטער דעם פֿרישען איינדרוק פֿון אַלעס, וואָס ער האָט געזעהן ווערענד דער רעוואָלוציאָן, האָט ער אָנגעשריבען זיין מעכטיגעס ווערק „אַלגעמיינע אידעען וועגען דער רעוואָלוציאָן", וואו ער האָט פֿריי און אָפֿען פֿערטראָטען דעם אַנאַרכיזם און געפּריידיגט די אָבשאַפֿונג פֿון׳ם שטאַאַט.

שפּעטער, אין דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָסיאַציאָן", איז עס ווידער געווען נאָך אַ רעוואָלוציאָן, נאָך דער פּאַריזער קאָמונע פֿון 1871, ווען די אַנאַרכיסטישע אידעע האָט זיך דורכגעבראָכען אַ וועג. די פֿאַלשטענדיגע רעוואָלוציאָנערע אונמעכטיגקייט פֿון דער קאָמונאַלער רעגירונג, טראָץ דעם וואָס אַלע רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען פֿון יענער צייט — יאַקאָבינער, בלאַנקיסטען און אינטערנאַציאָנאַליסטען — זיינען אויף אַ זעהר גערעכטען אופן פֿערטראָטען געווען אין דער דאָזיגער קערפּערשאַפֿט; און די אונפֿעהיגקייט פֿון דעם גענעראַל קאָמיטע פֿון דער „אינטער־נאַציאָנאַלע", וועלכע איז זיך געזעסען אין לאָנדאָן און האָט פֿון דאָרטען פֿערזוכט צו רעגירען די פּאַריזער בעוועגונג דורך

לעבערליכע און שעדליכע בעפעהלען — אָט די צוויי נייע ערפאַהרונגען האָבען אויפגעעפענט די אויגען פון אַ גרויסער צאָהל מיטגלידער פון דער „אינטערנאַציאָנאַלע". פערשידענע פעדעראַציאָנען פון דער „אינטערנאַציאָנאַלע" און פערשידענע פון איהרע פראָמינענטע מיטגלידער, צווישען זיי באַקונין, האָבען אָנגעהויבען נאָכדיינקען איבער דער שעדליכקייט פון יעדער רעגירונג, אפילו ווען זי איז אויסערוועהלט געוואָרען אויף אַזאַ פרייען אופן ווי די קאָמונע אָדער ווי די גענעראַל-קאָמיטע פון דער „אינטערנאַציאָנאַלע".

שפּעטער מיט עטליכע מאָנאַטען האָט די גענעראַל-קאָמיטע פון דער „אינטערנאַציאָנאַלע" אויף אַ פּריוואַט מיטינג, אָנשטאָט אויף אַ יעהרליכען קאָנגרעס, אָנגענומען אַזעלכע בעשליסע, וועלכע האָבען נאָך דייטליכער אַרויסגעצייגט די געפאַהר פון אַ רעגירונג אין דער „אינטערנאַציאָנאַלע". דורך די דאָזיגע שעדליכע רעזאָלוציאָנען האָט מען פערזוכט צו מאַכען פון דער „אינטערנאַציאָנאַלע", וועלכע האָט ביז דאַן מיט זיך פאָרגעשטעלט אַן אָרגאַניזאַציאָן פאַר דעם דירעקטען עקאָנאָמישען און רעוואָלוציאָנערען קאַמפּף פון די אַרבייטער גרופּען נעגען דעם קאַפּיטאַליזם, אַ פּאָליטיש-פּאַרלאַמענטאַרישע בעוועגונג, וועלכע האָט בלויז געקענט אויסברייגגען און צושטערען איהרע אייגענטליכע קרעפטע.

די דאָזיגע רעזאָלוציאָן האָט אַרויסגערופען אַן אָפענע רעוואָלט ביי די ראָמאַנישע פעדעראַציאָנען פון דער „אינטערנאַציאָנאַלע" געגען דער גענעראַל-קאָמיטע; די פעדעראַציאָנען פון שפּאַניען, איטאַליען, פון'ם יוראַ און טהיילוויז פון בעלגיען האָבען זיך אויפגעהויבען געגען די אויטאָריטערע בעשליסע פון די לאָנדאָנער פיהרער, און פון דאַמאָלס אָן האָט זיך אָנגעהויבען די מאָדערנע אַנאַרכיסטישע בעוועגונג.

מיר זעהען אַלזאָ, אַז די אַנאַרכיסטישע בעוועגונג איז יעדעס מאָל בענייט געוואָרען, ווען זי האָט דערפיהלט דעם איינדרוק פון אַ גרויסער פּראַקטישער ערפאַהרונג; די לעהרען פון'ם לעבען גופא זיינען געווען די אורזאַכע פון איהר ענטשטעהונג. אָבער ווי נאָר זי האָט זיך ענטוויקעלט, האָט זי באַלד אָנגעהויבען אויסאַרבייטען אַן אַלגעמיינעם אויסדרוק פון איהרע פּרינציפּען און אַ טהעאָרעטישען און וויסענשאַפטליכען באַזיס פון איהרע לעהרען. וויסענשאַפטליך — ניט אין דעם זין, וואָס זי האָט אָנגענומען אַן אונפערשטענדליכע שפּראַך אָדער די אַלטע מעטאַפיזישע בעגריפען, נאָר דורך דעם, וואָס זי האָט געזוכט אייסצוגעפינען אַ באַזיס פון איהרע פּרינציפּען אין די נאַטור-וויסענשאַפטען פון דער צייט און צו ווערען אַ צווייג פון זיי.

* * *

אין דערזעלבער צייט האָט זי אויסגעאַרבייט איהר אייגענעם אידעאַל.

קיין שום קאמפף קען ניט זיין ערפאָלגרייך, ווען ער איז אונבעוואוסט, ווען ער האָט ניט קיין בעשטימטען און קאָנקרעטען ציעל. די צושטערונג פון דעם איצטיגען צושטאַנד איז אונמעגליך, אַזוי לאַנג ווי די מענשען האָבען ניט קיין בעשטימטען בעגריף, אין דער צייט, ווען דער קאַמפף געהט אָן און וועהרענד דער פעריאָדע פון צושטערונג, וועגען דעם וואָס דאַרף פערנעהמען דעם פלאַץ פון די אַלטע אינסטיטוציאָנען. אפילו א טהעאָרעטישע קריטיק איז ניט מעגליך, אַזוי לאַנג ווי מענשען האָבען ניט אַ מעהר אָדער ווייניגער בעשטימטע פאָרשטעלונג פון דעם, וואָס זיי וואָלטען געוואונשען, עס זאָל פערנעהמען דעם פלאַץ פון דאָס אַלטע. דער אידעאַל, דער בעגריף פון עטוואָס בעסערעס ענטוויקעלט זיך שטענדיג, בעוואוסט אָדער אונבעוואוסט, אין די מוחות פון די, וועלכע קריטיקירען די עקזיסטירענדע אינסטיטוציאָנען.

ביי מענער פון דער אַקציאָן איז דאָס נאָך מעהר דער פאַל. זאָגען צו מענשען: „לאָמיר פריהער צושטערען דעם קאַפיטאַליזם און די אויטאָקראַטיע, שפּעטער וועלען מיר שוין זעהן, וואָס מיר וועלען קענען אַוועקשטעלען אויף זייער פלאַץ", הייסט ניט מעהר און ניט ווייניגער ווי זיך אַליין אָבנאַרען און אָרנאַרען אַנדערע. אַן אמת'ע קראַפט איז קיינמאָל ניט געשאַפען געוואָרען דורך דעם, וואָס מען האָט מענשען אָבגענאַרט. דער פאַקט איז, דאָס אפילו דער, וואָס האַלט ניט פון אידעאַלען און לאַכט אָב פון זיי, האָט פונדעסטוועגען שטענדיג אַ געוויסע פאָרשטעלונג פון עפּעס, וואָס ער וואָלט געוואונשען צו זעהען אויף דעם פלאַץ פון דעם, וואָס ער אַטאַקירט. די, וועלכע אַרבייטען פאַר דער צושטערונג פון דער אויטאָקראַטיע, ערוואַרטען צ.ב.ש. אַז די נאָהנטע צוקונפט וועט זיי ברייננגען אַן ענגלישע אָדער אַ דייטשע קאָנסטיטוציאָן; אַנדערע טרוימען פון אַ רעפּובליק אונטער דער מעכטיגער דיקטאַטור פון זייער אייגענער פאַרטיי, פון אַ מאָנאַרכיסטישער רעפּובליק ווי אין פראַנקרייך אָדער פון אַ פעדעראַליסטישער רעפּובליק ווי די פעראייניגטע שטאַאַטען פון אַמעריקאַ. און אויסערדעם איז פאַרהאַן היינט אַ דריטע פאַרטיי, וועלכע שטרעבט צו נאָך גרעסערע בעשריינקונגען פון דער שטאַאַטליכער מאַכט, צו נאָך מעהר פרייהייט פאַר די שטעדט, די קאָמונעס, פאַר די אַרבייטער־אָרגאַניזאַציאָנען און אַלע סאָרטען גרופען און פעראייניגונגען, ווי עס איז מעגליך אויסצופיהרען אין וואָס פאַר עס איז ניט רעפּובליק.

און ווען מענשען אַטאַקירען דעם קאַפּיטאַליזם, האָבען זיי שטענדיג

אַ געוויסען בעגריף, אַ מעהר אָדער ווייניגער בעשטימטע אידעע פֿון דעם, וואָס זיי ווינשען אַוועקצושטעלען אויף דעם פּלאַץ פֿון'ם קאַפּיטאַליזם: שטאַאַטס-קאַפּיטאַליזם אָדער אַ געוויסען סאָרט פֿון שטאַאַטס-קאָמוניזם, אָדער אַ פֿעדעראַציאָן פֿון פֿרייע קאָמוניסטישע גרופּען פֿאַר דער פּראָדוקציאָן, דעם אויסטויש און דער צוטהיילונג פֿון די נויטווענדיגע לעבענס-מיטלען.

יעדע פּאַרטיי האָט אַלזאָ איהרע אייגענע פֿאָרשטעלונגען וועגען דער צוקונפֿט — איהר אידעאַל, וועלכע גיבען איהר די מעגליכקייט אָבצוגעבען אַן אייגענעם אורטהייל איבער אַלע פֿאַקטען, וואָס קומען פֿאָר אין דעם פּאָליטישען און עקאָנאָמישען לעבען פֿון די נאַציאָנען, און וועלכע אינספּירירען איהר אויסצוגעפֿינען פּראַקטישע מיטלען פֿון טהעטיגקייט, אום וואָס גיכער צו קענען פֿערווירקליכען איהר ציעל. עס איז דעריבער ניט מעהר ווי נאַטירליך, אַז דער אַנאַרכיזם, אָבוואָהל ער איז אַרויסגעוואַקסען פֿון דעם טאָג-טעגליכען קאַמפּף, האָט אויך אויס-געאַרבייט זיין אידעאַל. און דער דאָזיגער אידעאַל, דער דאָזיגער ציעל, די דאָזיגע פּלענער האָבען די אַנאַרכיסטען באַלד אָבגעטהיילט אין זייערע מעטאָדען פֿון טהעטיגקייט פֿון אַלע פּאָליטישע פּאַרטייען, זאָגאַר פֿון די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען, וועלכע ווילען אויפֿהאַלטען די אַלטע רוימישע און קירכליכע אידעע פֿון'ם שטאַאַט, וועלכע זיי האָבען אַריבערגעטראָגען אין דער צוקונפֿטיגער געזעלשאַפֿט פֿון זייערע חלומות.

X.

אנארכיזם.

אַזוי ווי מיר זעהען אַלזאָ האָבען די פֿערשיעדענסטע היסטאָרישע, עטהנאָלאָגישע און עקאָנאָמישע בעטראַכטונגען אַרויסגערופֿען ביי די אַנאַרכיסטען אַ פֿאָרשטעלונג פֿון אַ געזעלשאַפֿט, וועלכע אונטערשיידעט זיך זעהר שטאַרק פֿון דעם אידעאַל פֿון די אויטאָריטערע פּאָליטישע פּאַרטייען. די אַנאַרכיסטען שטעלען זיך פֿאָר אַזאַ געזעלשאַפֿט, וואו די געגענזייטיגע בעציהונגען פֿון די מיטגלידער ווערען ניט רעגולירט דורך געזעצע און זעלבסט-הערשענדע אָדער אויסערוועהלטע רעגירונגס-אויטאָ-ריטעטען, זאָנדערן דורך געגענזייטיגע אָבמאַכונגען צווישען די מיטגלידער פֿון דער בעטרעפֿענדער געזעלשאַפֿט און דורך אַ רייהע סאָציאַלע מנהגים

און געוואוינהייטען — מנהגים און געוואוינהייטען, וועלכע ווערען ניט פֿער־שטיינערט דורך געזעצע און אַבערגלויביגע פֿאַרשטעלונגען, נאָר וועלכע האַלטען זיך אין איין ענטוויקלען אין איינקלאַנג מיט די שטענדיג וואַק־סענדע פֿאָדערונגען פֿון אַ פֿרייען לעבען, אינספּירירט דורך דעם פּראָגרעס פֿון דער וויסענשאַפֿט, פֿון ערפֿינדונגען און פֿון דער שטענדיגער ענט־וויקלונג פֿון העכערע אידעאַלען.

קיינע רעגירענדע אויטאָריטעטען! קיין רעגירונג פֿון איין מענש דורך אַ צווייטען מענשען! קיין פֿערשטיינערונג און שטילשטאַנד, נאָר אַ שטענדיגע ענטוויקלונג — אַזוי ווי מיר זעהען איהר אין דער נאַטור. פֿרייע בעוועגונג פֿאַר דעם איינצעלנעם, פֿאַר דער פֿאָלשטענדיגער ענט־וויקלונג פֿון זיינע אינדיווידועלע פֿעהיגקייטען — פֿאַר זיין אינדי־ווידואַליזירונג! מיט אַנדערע ווערטער מיינט עס, אַז דער איינ־צעלנער מענש זאָל מעהר ניט זיין געצוואונגען צו קיין שום האַנדלונג דורך דער מורא פֿאַר בעשטראָפֿונג. די געזעלשאַפֿט פֿאָדערט פֿון איהם קיין זאַך ניט, אויסער דאָס, וואָס ער אָנערקענט פֿרייוויליג. אין אַ געזעל־שאַפֿט פֿון גלייכע מענשען איז דאָס פֿאָלשטענדיג גענוג, אום צו פֿערהינדערן אונסאָציאַלע האַנדלונגען, וועלכע קענען ברייגגען שאָדען צו אַנדערע מענשען און צו דער געזעלשאַפֿט גופא און פֿאַר צו פֿערזיי־כערן דעם שטענדיגען מאָראַלישען פּראָגרעס פֿון דער געזעלשאַפֿט.

אָט דאָס איז די אַנשויאונג, וועלכע די אַנאַרכיסטען ענטוויקלען און פּראָפּאַגאַנדירען.

* * *

אמת, ביז איצט האָט נאָך ניט עקזיסטירט קיין שום געזעלשאַפֿט, וועלכע האָט די דאָזיגע פּרינציפּען פֿאָלשטענדיג פֿערווירקליכט צווישען איהרע מיטגלידער, אָבוואָהל דער שטרעבען צו דער טהיילווייזער פֿער־ווירקליכונג פֿון אַזעלכע אידעען האָט זיך שטענדיג מאַניפֿעסטירט ביי דער מענשהייט. מיר קענען דערפֿאַר זאָגען, אַז דער אַנאַרכיזם פֿער־קערפּערט מיט זיך אַ געוויסען געזעלשאַפֿטליכען אידעאַל און אַז דער דאָזיגער אידעאַל אונטערשיידעט זיך פֿון די געזעלשאַפֿטליכע אַנשויאונגען, וועלכע זיינען ביז אַהער פֿערטראָטען געוואָרען פֿון די מייסטע פֿילאָזאָפֿען, וויסענשאַפֿטס־מענער און פֿיהרער פֿון פּאָליטישע פּאַרטייען, וואָס האָבען פּרעטענדירט צו בעהערשען די מענשהייט און צו רעגירען די מענשען.

פֿון דעסטוועגען וואָלט עס געווען ניט ריכטיג צו ערקלערען אַזאַ אַנשויאונג פֿאַר אַן אוטאָפּיע, דערפֿאַר וויל דאָס וואָרט „אוטאָפּיע"

אין אונזער היינטיגער שפּראך פֿערקערפּערט מיט זיך די אידעע פֿון עפּעס, וואָס קען קיינמאָל ניט פֿערווירקליכט ווערען.

נעהמענדיג דאָס וואָרט „אוטאָפּיע" אין זיין געוועהנליכער בעדייטונג, וואָלט מען עס בלויז געדאַרפֿט אָנווענדען פֿאַר אַזעלכע אידעען, וועלכע גרינדען זיך אויסשליסליך אויף די טהעאָרעטישע שליסע פֿון אַ זאַך, וואָס עס איז ווינשענסווערטה פֿון דעם שרייבער'ס שטאַנדפּונקט; אָבער מען וואָלט דאָס וואָרט קיינמאָל ניט געדאַרפֿט אָנווענדען פֿאַר דאָס, וואָס עס ענטוויקעלט זיך שוין אין מענשליכע אָרגאַניזאַציאָנען. אוטאָפּיעס קען מען אָנרופֿען די פֿאָרשטעלונג פֿון אַ קאַטהאָלישען וועלט־רייך פֿון די פּאַפּסטען, דעם חלום פֿון אַ נאַפּאָלעאָנישען קייזער־רייך, די משיח־אידעע פֿון מישקיעוויטש א.ז.וו. אָבער עס איז אַבסאָלוט פֿאַלש צו ריידען פֿון אַן אוטאָפּיע, ווען עס האַנדעלט זיך וועגען אַן אידעע ווי דער אַנאַרכיזם, וואָס גרינדעט זיך אויף דער אַנאַליזירונג פֿון בעשטימטע שטרעבונגען פֿון אַן ענטוויקלונג, וועלכע געהט שוין איצט אָן אין דער געזעלשאַפֿט, און אויף די שליסע, וועלכע ער ציהט פֿון די דאָזיגע שטרעבונגען פֿאַר דער צוקונפֿט; דען, ווי מיר האָבען געזעהן, זיינען דיזע שטרעבונגען געוועזן פֿאַר טויזענדער יאָהרען די אָנטרייבענדע קראַפֿט פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון סאָציאַלע מנהגים און געוואוינהייטען, וועלכע זיינען בעקאַנט אין דער וויסענשאַפֿט אונטער דעם נאָמען „געוואוינהייטס־רעכט" און וועלכע מאַניפֿעסטירען זיך אַלם דייטליכער אין דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט.

וואָס אָנבעלאַנגט די אַלטע בעהויפּטונג וועגען דער נויטווענדיגער לאַנגזאַמקייט, מיט וועלכער יעדע נייע פֿאַזע פֿון ענטוויקלונג איז פֿערבונדען, אַ בעהויפּטונג, וועלכע מען הערט אַזוי אָפֿט ווידערהאָלען, איז גענוג, אַז מיר זאָלען זיך דערמאָהנען, אַז נאָך גאָר ניט לאַנג צוריק, צו ענדע פֿון'ם 18־טען יאָהרהונדערט—פּונקט ווען די פֿעראייניגטע שטאַאַטען פֿון נאָרד־אַמעריקאַ האָבען זיך געגרינדעט — איז מען אין אַלגעמיין געוועזן מיט דער מיינונג, דאָס יעדע גרעסערע געזעלשאַפֿט, אָהן אַ קעניג, איז ניט מעהר ווי אַ נאַרישע אוטאָפּיע. אָבער די עקזיסטענץ פֿון די רעפּובליקען אין נאָרד-און זיד־אַמעריקאַ, פֿון דער שווייץ און פֿראַנקרייך האָבען אונז בעוויזען, אַז ניט די רעפּובליקאַנער, נאָר די בעוואונדערער און פּערטהיידיגער פֿון דער מאָנאַרכיע זיינען געוועזן די אמת'ע „אוטאָפּיסטען". די מאָנאַרכיסטען זיינען בלויז בעהערשט געוואָרען פֿון זייערע פּערזענליכע ווינשע און האָבען זיך ניט גערעכענט מיט די שטרעבונגען פֿון די געזעלשאַפֿטען, וואָס האָבען זיך ענטוויקעלט אויסערהאַלב

עם יאָך פֿון די מאָנאַרכיסטישע טראַדיציאָנען; זיי, ניט די
עפּובליקאַנער, האָבען צונעשריבען צו פֿיעל וויכטיגקייט און סטאַבילי-
עט צו די מאָנאַרכיסטישע אינסטיטוציאָנען; זיי האָבען פשוט ניט
עמערקט, אַז די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען זיינען ניט אַ פּראָדוקט פֿון
ער מענשליכער נאַטור, נאָר זיי זיינען אַרויסגעוואַקסען פֿון צייטענווייזע
יסטאָרישע בעדינגונגען.

* * *

ווען מיר קוקען זיך נעהנטער צו צו דעם אורשפּרונג פֿון דער
נאַרכיסטישער געזעלשאַפֿטס-אויפֿפֿאַסונג, געפֿינען מיר, אַז איהר אור-
שפּרונג איז אַ דאָפּעלטער: פֿון איין זייט די קריטיק געגען די היעראַרכישע
רגאַניזאַציאָנען און די געגען דער אויטאָריטערער אויפֿפֿאַסונג פֿון דער
עזעלשאַפֿט; און פֿון דער צווייטער זייט די אַנאַליזירונג פֿון די שטרע-
ונגען, וועלכע מאַניפֿעסטירען זיך אין די פּראָגרעסיווע בעוועגונגען פֿון
ער מענשהייט, אין דער פֿערגאַנגענהייט און נאָך מעהרער אין דער
עגענוואַרט.

שוין אין די עלטעסטע פעריאָדען פֿון דער שטיין-צייט האָבען די
ענשען געמוזט בעגרייפֿען די איבלען, וואָס קומען אַרויס, ווען איינ-
עלנע פֿון זיי פֿערשאַפֿען זיך אַ פּערזענליכע אויטאָריטעט, אפילו ווען
י זיינען געווען די אינטעליגענטסטע, מוטהיגסטע און קליגסטע אינדי-
ידואַליטעטען. אָט דערפֿאַר האָבען זיך ענטוויקעלט אין די פּרימיטיווע
טאַמען, אין די דאָרף-גענאָסענשאַפֿטען, אין די מיטעל-אַלטערליכע
ילדעס (גילדעס פֿון די שכנים, די קינסטלער, די האַנדווערקער, די
ענדלער, יעגער א. ז. וו.) און שפּעטער אין די מיטעל-אַלטערליכע
טעדט אַזעלכע אינסטיטוציאָנען, וועלכע האָבען זיי געגעבען די מעג-
יכקייט צו אָרגאַניזירען דעם ווידערשטאַנד געגען יענע פֿרעמדע, וועלכע
האָבען פֿערזוכט צו אונטערדריקען זייער לעבען און אייגענטהום און געגען
י יעניגע פֿון זייערע אייגענע מיטגלידער, וועלכע זיינען אויסען געווען
ו עטאַבלירען זייער אייגענע פּערזענליכע אויטאָריטעט. דיזעלבע
אָלקס-שטרעבונגען האָבען זיך דייטליך אַרויסגעצייגט אין די רעליגיעזע
מאַסען-בעוועגונגען פֿון אייראָפּאַ אין די ערשטע פֿאַזען פֿון דער רעפֿאָ-
מאַציאָן און ביי איהרע הוסיטישע און אַנאַבאַפּטיסטישע פֿאָרגענגער.
אין אַ פֿיעל שפּעטערער פּעריאָדע, נעמליך אין 1793, האָט זיך דיזעלבע
שטרעבונג פֿון דיינקען און האַנדלען מאַניפֿעסטירט אין דער אויסגע-
שפּראָכענער אונאַבהיינגיגער און פֿרייער פֿערעראַטיווער אַקטיוויטעט פֿון

די פאַריזער „סעקציאָנען״ און פֿון אַלע גרויסע שטעדט און פֿיעלע קליינע
„קאָמונעס״ אין דער צייט פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן.*) און נאָך
שפּעטער האָבען זיך ענטוויקעלט די אַרבייטער־פֿעראיינינגונגען אין ענג־
לאַנד און פֿראַנקרייך, צום טראָץ די גרויזאַמע געזעצע, באַלד ווען דאָס
פֿאַבריק־סיסטעם האָט זיך אָנגעהויבען צו ענטוויקלען. איך דיזע בעווע־
גונג איז געווען אַ פּראָדוקט פֿון דעמזעלבען ווידערשטאַנד פֿון די מאַסען
געגען דער מאַכט פֿון די ווייניגע — געגען די קאַפּיטאַליסטען.

דאָס זיינען די וויכטיגסטע פֿאָלקס־אַנאַרכיסטישע ריכטונגען, פֿון
וועלכע מיר וויסען אין דער געשיכטע, און עס פֿערשטעהט זיך, אַז די
דאָזיגע בעוועגונגען האָבען געמוזט געפֿינען אַן אויסדרוק אין דער ליטע־
ראַטור. און דאָס איז טאַקע געווען דער פֿאַל, זייט לאַאָ־טסע אין כינאַ
און אייניגע פֿון די ערשטע גריעכישע פֿילאָזאָפֿען, ווי צ.ב.ש. אַריסטיפּוס
און די ציניקער; צענאָ און עטליכע פֿון די סטאָאיקער. פֿון דעסטוועגען
האָבען די אַלע פֿאָלקס־בעוועגונגען, וועלכע זיינען אַרויסגעוואַקסען פֿון
די מאַסען און ניט פֿון געוויסע צענטערס פֿון געלעהרטע, געפֿונען ווייניג
סימפּאַטהיע ביי די געלעהרטע, צי זיי זיינען געווען רעוואָלוציאָנער, צי
זייער כאַראַקטער איז געווען אַ טיעפֿער קאָנסטרוקטיווער כאַראַקטער.

דער גריעכישער סטאָאיקער צענאָ האָט שוין פֿערטראָטען די אידעע
פֿון אַ פֿרייער געזעלשאַפֿט אָהן אַ שום רעגירונג, בעקעמפֿענדיג די
שטאַאַטס־אוטאָפּיע פֿון פּלאַטאָ. צענאָ האָט שוין אָנגעדייטעט אויף דעם
אינסטינקט פֿון סאָציאַביליטעט, וועלכען די נאַטור האָט ענטוויקעלט אין
געגענזאַץ צו דעם אינסטינקט פֿון עגאָאיזם און זעלבסט־ערהאַלטונג. ער
האָט פֿאָראויסגעזעהן אַ צייט, ווען די מענשען וועלען זיך פֿעראייניגען ניט
קיקענדיג אויף אַלע קינסטליכע גרענעצען, און גרינדען דעם קאָסמאָס. דאַמאָלס
וועט מעהר ניט זיין קיין נויטווענדיגקייט פֿאַר געזעצע, געריכטס־הייזער אָדער
טעמפּלען, און די מענשען וועלען זיך מעהר ניט נייטיגען אין געלד פֿאַר
דעם אויסטויש פֿון געגענזייטיגע דיענסטע און געפֿעליגקייטען. די ווער־
טער גופא, מיט וועלכע ער פֿלעגט זיך בענוצען, זיינען געווען מערק־
ווירדיג עהנליך צו די, מיט וועלכע די אַנאַרכיסטען בענוצען זיך היינט.

דער בישאָף פֿון אַלבאַ, מאַרקאָ דושיראָלאַמאָ ווידאַ, האָט אין 1553
ענטוויקעלט עהנליכע אידעען געגען דעם שטאַאַט, זיינע געזעצע און זיין
„ערהאַבענע אונגערעכטיגקייט״; דאָסזעלבע האָבען געטהאָן די ערשטע
פּיאָנירען פֿון׳ם ראַציאָנאַליזם אין אַרמעניען אין דער צייט פֿון׳ם 9טען

*) זעה פּ. קראָפּאָטקין „די פֿראַנצויזישע רעוואָלוציאָן״.

הרהונדערט, די הוסיטען — איבערהייפט קאָדזשעקי — אין 15טען
הרהונדערט און די ערשטע אַנאַבאַפּטיסטען.

ראַבלע האָט פֿערטראָטען דיזעלבע אידעען אין דעם ערשטען העלפֿט
ן'ם 16טען יאָהרהונדערט און פֿענעלאָן אין דער לעצטער פֿאַזע פֿון
ם זעלבען יאָהרהונדערט. צו ענדע פֿון'ם 18טען יאָהרהונדערט זיינען
זעלבע אַנשויאונגען הויפּטזעכליך ענטוויקעלט געוואָרען פֿון דעם ענ־
קלאָפּעדיסט דידראָ, און זיי האָבען שפּעטער, ווי מיר האָבען שוין
מערקט, געפֿונען אַ פּראַקטישען אויסדרוק אין דער פֿראַנצויזישער
וואָלוציאָן.

אָבער גאָדווין איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט ענטווי־
עלט אין אַ גוט דעפֿינירטער פֿאָרם די פּאָליטישע און עקאָנאָמישע
ינציפּען פֿון'ם אַנאַרכיזם אין זיין ווערק „אַן אונטערזוכונג וועגען דער
אָליטישער גערעכטיגקייט", וואָס איז ערשיענען אין 1793. ער האָט
אפילו ניט בענוצט מיט דעם וואָרט „אַנאַרכיע", אָבער ער האָט
אָר און רייטליך ענטוויקעלט די אַנאַרכיסטישע פּרינציפּען און מוטהיג
טאַקירט די געזעצע, בעוויזען די אונניצליכקייט פֿון'ם שטאַאט און
קלערט, אַז די ווירקליכע גערעכטיגקייט וועט ערשט דאַן קומען, ווען
וועלען מעהר ניט עקזיסטירען קיינע געריכטס-הייזער. וואָס אָנבע־
אנגט די אייגענטהומס-פֿראַגע, האָט ער אָפֿען און פֿריי פֿערטראָטען
ם קאָמוניזם.*)

פּרודהאָן איז געוועזן דער ערשטער, וועלכער האָט זיך בענוצט מיט
ם וואָרט „אַנ־אַרכיע" (קיין רעגירונג) און איז אַרויסגעטראָטען מיט אַ
כטיגער קריטיק געגען די אומזיסטיגע פֿערזוכען פֿון די מענשען אויס-
געפֿינען אַזאַ רעגירונג, וועלכע זאָל פֿערהינדערן די רייכע צו בעהער־
ן די אָרעמע, און אין דערזעלבער צייט פֿערבלייבען זיי שטענדיג
נטער דעם קאָנטראָל פֿון די רעגירענדע קלאַסען. די ווידערהאָלטע
רזוכען, וועלכע פֿראַנקרייך האָט געמאַכט זייט 1793 צו שאַפֿען אַזאַ
אָנסטיטוציאָן און דער פֿיאַסקאָ פֿון דער רעוואָלוציאָן פֿון 1848 האָט
הם געגעבען אַ רייכען מאַטעריאַל פֿאַר זיין קריטיק.

---

*) דאָס אַלעס געפֿינט זיך אין דער ערשטער אויסגאַבע פֿון 1793, וועלכע
ערשינען אין צוויי קוואַרטאָ-בענדער. אין דער צווייטער אויסגאַבע, וועלכע איז
שינען אין 1796 אין צוויי אָקטאַוואָ-בענדער, נאָך דער פֿערפֿאָלגונג פֿון זיינע
פּובליקאַנישע פֿריינד, האָט ער צוריקגענומען זיינע אַנזיכטען איבער דעם קאָמוניזם
געמילדערט זיינע אידעען וועגען דער רעגירונג.

זייענדיג אַ פֿיינד פֿון אַלע פֿאָרמען פֿון׳ם שטאַאַטס־סאָציאַליזם, וועלכע זיינען אין די 40גער און 50גער יאָהרען פֿערטראָטען געוואָרען פֿון די צאָהלרייכע קאָמוניסטישע שולען און ריכטונגען, האָט פּרודהאָן אַטאַקירט אויף דעם ביטערסטען אופֿן אַלע פֿערזוכען אין ד״ר דאָזיגער ריכטונג. אָננעהמענדיג ראָבערט אָוען׳ס סיסטעם פֿון אַרבייטס־טשעקס, וועלכע שטעלען פֿאָר מיט זיך די אַרבייטס־שטונדען, האָט פּרודהאָן ענטוויקעלט זיין אידעע פֿון מוטואַליזם, וועלכע האָט פֿערוואָרפֿען יעדע פֿאָרם פֿון אַ פּאָליטישער רעגירונג אַלס אונניצליך און שעדליך.

דער ווערטה פֿון אַלע פּראָדוקטען זאָל בעשטימט ווערן לויט דער נויטווענדיגער אַרבייטס־צייט, וועלכע איז פֿערקערפּערט אין יעדען פּראָ־דוקט, און דער גאַנצער אויסטויש צווישען די פּראָדוצירער האָט געזאָלט רעגולירט ווערען דורך אַ נאַציאָנאַלע באַנק, וועלכע וועט אָננעהמען יעדע בעצאָהלונג אין אַרבייטס־טשעקס; אַ בעזונדערע בירא (קלירינג הויז) האָט געזאָלט פֿעסטשטעלען דעם טעגליכען באַלאַנס פֿון דעם אויס־טויש צווישען די טויזענדער בראַנטשען פֿון דער דאָזיגער באַנק.

אויף אַזאַ אופֿן וואָלט יעדער דיענסט, וועלכער איין מענש טהוט פֿאַר דעם צווייטען געווען גלייך אין ווערטה; און אַזוי ווי די באַנק וואָלט געהאַט די מעגליכקייט אויסצובאָרגען אַרבייטס־טשעקס אָהן אַ שום פּראָפֿיט, און יעדע אָרגאַניזאַציאָן וואָלט געווען אימשטאַנד אויס־צובאָרגען אַרבייטס־געלד אויף איין פּראָצענט אָדער נאָך וויינינגער, בלויז אום צו דעקען די פֿערוואַלטונגס־קאָסטען, וואָלט דאָס קאַפּיטאַל פֿערלאָרען זיין שעדליכע מאַכט און וואָלט מעהר ניט געקענט בענוצט ווערען אַלס אַ מיטעל פֿאַר אויסצובייטען אַנדערע.

פּרודהאָן האָט זיין סיסטעם פֿון מוטואַליזם זעהר אויספֿיהרליך ענטוויקעלט צוזאַמען מיט זיינע אידעען געגען דער רעגירונג און געגען דעם שטאַאַט; אָבער עס איז נויטווענדיג צו בעמערקען, אַז דער מוטואַ־ליסטישער טהייל פֿון זיין פּראָגראַם איז שוין פֿריהער ענטוויקעלט גע־וואָרען אין ענגלאַנד פֿון וויליאַם טהאָמפּסאָן (1825), וועלכער איז צוערשט געווען אַ מוטואַליסט, איידער ער איז געוואָרען אַ קאָמוניסט, און פֿון די ענגלישע נאָכפֿאָלגער פֿון טהאָמפּסאָן — דזשאָן גרעי אין 1831 און דזש. ב. ברעי אין 1839.

* * *

אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען איז דיזעלבע ריכטונג פֿערטראָטען געוואָרען פֿון דזשאָשוע וואָררען, וועלכער, נאָך דעם ווי ער האָט גענומען אַן אַנטהייל אין ראָבערט אָוען׳ס „ניו האַרמאָני“, איז שפּעטער

ביבליאטהעק

אַרויסגעטראָטען געגען דעם קאָמוניזם און האָט אין 1827 געגרינדעט אַ „מאַגאַזין" אין סינסינעטי, וואו מען פלעגט אויסטוישען די פראָדוקטען לויט דעם ווערטה פון די אַרבייטס-שטונדען און מיט דער הילפע פון זאָגענאַנטע אַרבייטס-טשעקס. אַזעלכע אינסטיטוציאָנען האָבען עקזיסטירט ביז 1865 אונטער פערשיעדענע נעמען — „בילינקייטס-מאַגאַזינען", „דאָרף פון בילינקייט" א.ז.וו.

דיזעלבע אידעען מכח דעם אַרבייטס-ווערטה און מכח דעם אויסטויש פון די פראָדוקטען לויט די קאָסטען פון דער אַרבייט זיינען אין דייטשלאַנד פערטראָטען געוואָרען אין 1843 און 1845 פון מאָזעס העסס און קאַרל גרין און אין דער שווייץ פון ווילהעלם מאַרר, וועלכער האָט בעקעמפפט דעם אויטאָריטערען קאָמוניזם פון ווילהעלם וויטלינג.

פון דער אַנדערער זייט איז דאָרט ערשינען אין 1845 דאָס ווערק פון דעם העגעליאַנער מאַקס שטירנער — זיין אמת'ער נאָמען איז געווען קאַספאַר שמידט — „דער איינציגער און זיין אייגענטהום", אַלס אַ מין אָפּאָזיציאָן געגען די עקסטרעמע אויטאָריטערע אַנשויאונגען פון וויטלינג, וועלכע האָבען אין יענער צייט געפונען אַסך אָנהייגער אין די קרייזען פון די דייטשע אַרבייטער. שטירנער'ס בוך איז ניט לאַנג צוריק זאָצוזאָגען ניי ענטדעקט געוואָרען פון דזשאָן הענרי מאַקיי און מען האָט אין די אַנאַרכיסטישע קרייזען אַסך גערעדט וועגען דעם אַלס אַ סאָרט מאַניפעסט פון די אינדיווידואַליסטישע אַנאַרכיסטען.

„דער איינציגער און זיין אייגענטהום" איז אַן אָפענע קריעגס-ערקלערונג געגען דעם שטאַאט און געגען דער נייער טיראַניי, וועלכע דער מענש וואָלט געדאַרפט איבערלעבען, ווען דער אויטאָריטערער קאָמוניזם וואָלט פערווירקליכט געוואָרען. אַרגומענטירענדיג אויף דעם מעטאַפיזישען שטייגער פון העגעל, האָט שטירנער געפריידיגט די רעהאַבילירונג פון דעם „איך" און די סואווערעניטעט פון דעם אינדיווידואום; און די דאָזיגע אַנשויאונגען האָבען איהם געמאַכט צו פערוואָרפען יעדע פאָרם פון מאָראַליטעט און צו פראָפאַגאַנדירען אַ „פעראייניגונג פון עגאָאיסטען".

פערשיעדענע אַנאַרכיסטישע שרייבער און צווישען דער פראַנצויזישער פראָפעסאָר באַש אין זיין זעהר אינטערעסאַנטען ווערק „דער אינדיווידואַליסטישער אַנאַרכיזם — מאַקס שטירנער" (1904) האָבען אָבער לייכט אויפגעוויזען, אַז דיזער סאָרט אינדיווידואַליזם, האָבענדיג פאַר זיין ציעל די „פולע ענטוויקלונג" ניט פון אַלע מיטגלידער אין דער געזעלשאַפט, נאָר בלויז פון די, וועלכע מען האַלט פאַר די פעהיגערע, ניט קוקענדיג

אויף דעם רעכט פֿאַר דער פֿולער ענטוויקלונג פֿון אַלעמען, איז ניט מעהר ווי אַ פֿערמאַסקירטער צוריקקעהרען זיך צו דעם היינטיגען בילדונגס־מאָנאָפּאָל פֿון אַ קליינער מינדערהייט. די דאָזיגע לעהרע איז ניט מעהר ווי דאָס רעכט פֿאַר דער פֿולער ענטוויקלונג פֿון פּריווילעגירטע מינאָריטעטען. אָבער אַזוי ווי אַזעלכע מאָנאָפּאָלען קענען בלויז אויפֿגעהאַלטען ווערען דורך דער פּראָטעקציאָן פֿון אַ מאָנאָפּאָליזירטער געזעצגעבונג און דורך דעם אָרגאַניזירטען צוואַנג פֿון'ם שטאַאַט, אָט דעריבער ענדיגט זיך די אָפּאָזיציאָן פֿון די דאָזיגע אינדיווידואַליסטען דערמיט, וואָס זיי קעהרען זיך צוריק צו דער שטאַאַטס־אידעע און צו דעם זעלביגען צוואַנג, וועלכע זיי האָבען פֿריהער אַזוי שטאַרק אַטאַקירט. זייער שטעלונג איז דיזעלבע ווי פֿון הערבערט ספּענסער און ווי פֿון אַלע אָנהייגער פֿון דער זאָגענאַנטער „מאַנטשעסטער־שולע" פֿון די עקאָנאָמיסטען, וועלכע האָט אויך אָנגעהויבען מיט אַ שטאַרקער קריטיק געגען דעם שטאַאַט, נאָר צולעצט האָט זי איהם ווידער פֿאָלשטענדיג אָנערקענט אַלס אַ נויטווענדיגקייט, אום אויפֿצוהאַלטען די מאָנאָפּאָלען פֿון פּריוואַט-אייגענטהום, וועלכע געפֿינען אין דעם שטאַאַט זייער שטאַרקסטען פֿערטרעטער און בעשיצער.

* * *

דאָס איז געווען די ענטוויקלונג פֿון די אַנאַרכיסטישע אידעען פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן און גאָדווין ביז פּרודהאָן. דער נעכסטער שריט איז געמאַכט געוואָרען אין דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָסיאַציאָן", וועלכע האָט איינגעפֿלאַנצט ביי דער אַרבייטער־קלאַס אַזוי פֿיעל האָפֿנונג און געוואָרפֿען אַזאַ שרעק אויף דער בורזשואַזיע אין דער צייט פֿון 1868 ביז 1870, פּונקט בעפֿאָר דעם אויסברוך פֿון דער דייטש־פֿראַנצויזישער מלחמה.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז די „אינטערנאַציאָנאַלע" איז ניט געגרינדעט געוואָרען פֿון מאַרקס אָדער פֿון ויאָס פֿאַר עס איז ניט אַנדערער פּערזענליכקייט, ווי די געצען־דינערס פֿון די פֿערשידענע ריכטונגען ווילען אונז איינריידען. זי איז אַרויסגעוואַקסען פֿון אַ מיטינג אין לאָנדאָן, אין 1862, ווען אַ דעלעגאַציאָן פֿון פֿראַנצויזישע אַרבייטער, וועלכע זיינען געקומען בעזוכען די צווייטע אינטערנאַציאָנאַלע וועלט-אויסשטעלונג, האָבען זיך צונויפֿגעטראָפֿען מיט די פֿערטרעטער פֿון די ענגלישע טריידיוניאָנס און ראַדיקאַלען, וועלכע האָבען זיי עמפּפֿאַנגען. שוין אין 1830 האָט ראָבערט אָוען געמאַכט אַ פֿערזוך צו אָרגאַניזירען, פֿון זיין „גרויסער נאַציאָנאַלער טריידס־יוניאָן", אַן אינטערנאַציאָנאַלע יוניאָן פֿון אַלע

אינדוסטריען; אָבער די ווילדע פֿערפֿאָלגונגען פֿון דער ענגלישער רעגירונג געגען דער נאַציאָנאַלער טריידס־יוניאָן האָבען איהם געצוואונגען אָבצוליינען די אידעע אויף אַ גינסטיגערע צייט. פֿון דעסטוועגען איז דער דאָזיגער געדאַנק ניט פֿערלאָרען געגאַנגען. ער האָט עקזיסטירט שטילערהייט אין ענגלאַנד און האָט געפֿונען אָנהייננער אין פֿראַנקרייך. נאָך דער מפּלה פֿון דער רעוואָלוציאָן פֿון 1848 האָבען פֿראַנצויזישע עמיגראַנטען איהם מיט אַריבערגענומען איבער דעם אַטלאַנטישען אָקעאַן און האָבען איהם פּראָפּאַגאַנדירט אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען אין דער צייטונג „ל'ענטערנאַסיאָנאַל".

די מייסטע פֿראַנצויזישע אַרבייטער, וועלכע זיינען אין 1862 געקומען קיין לאָנדאָן, זיינען געווען „מוטואַליסטען" פֿון פּרודהאָן'ס שולע, און די ענגלישע טרייד־יוניאָניסטען זיינען הויפּטזעכליך בעשטאַנען פֿון אָנהייננער פֿון ראָבערט אָוען'ס אידעען, ענגלישע „אָועניסטען". ביידע האָבען זיך פֿעראייניגט און דער רעזולטאַט פֿון דער דאָזיגער פֿעראייניגונג איז געווען די גרינדונג פֿון אַ מעכטיגער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער־אָרגאַניזאַציאָן. דורך מאַרקס און איניגע אַנדערע האָט די דאָזיגע פֿעראייניגונג פֿון די צוויי וויכטיגסטע בעוועגונגען פֿון'ם סאָציאַליזם אין יענער צייט ערהאַלטען די גייסטיגע אונטערשטיצונג פֿון דער געהיימער אָרגאַניזאַציאָן פֿון די „קאָמוניסטישע מאַטעריאַליסטען", אַן אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע האָט פֿאָרגעשטעלט מיט זיך דאָס, וואָס עס איז נאָך איבערגעבליבען פֿון די קאָנספּיראַטיווע געזעלשאַפֿטען, וועלכע זיינען געווען אַזוי מעכטיג אין די 30־גער און 40־גער יאָהרען אונטער דער לייטונג פֿון בלאַנקי און באַרבעס און וועלכע האָבען זיך אַליין ענטוויקעלט פֿון דער גרויסער פֿערשווערונג פֿון גראַקוס באַבעף און די אויטאָריטערע קאָמוניסטען אין דער צייט פֿון 1794 און 1795.

מיר האָבען געזעהן אין איינעם פֿון די פֿריהערדיגע קאַפּיטלען, אַז די צייט פֿון 1856—1862 איז געווען אַ וואונדערבאַרע פּעריאָדע פֿון ענטוויקלונג אין דער וויסענשאַפֿט און פֿילאָזאָפֿיע. אין דיזעלבע פּעריאָדע איז אויך געווען אַן אַלגעמיינע ווידעראויפֿוואַכונג פֿון דעם פּאָליטישען ראַדיקאַליזם אין אייראָפּאַ און אַמעריקאַ. און די דאָזיגע בעוועגונג האָט איבעראַל געהאַט אַ שטאַרקען איינפֿלוס אויף די אַרבייטער; זיי האָבען אָנגעהויבען צו פֿערשטעהן, אַז זיי אַליין דאַרפֿען פֿאָרבערייטען די פּראָלעטאַרישע רעוואָלוציאָן. די אינטערנאַציאָנאַלע וועלט־אויסשטעלונג פֿון 1862 איז פֿאָרגעשטעלט געוואָרען אַלס דער גרויסער יום טוב פֿון דער אַלגעמיינער וועלט אינדוסטריע, וועלכע פֿערקערפּערט מיט זיך דעם

אָנפֿאַנג פֿון אַ נייער פֿאַזע אין דעם קאַמפּף פֿון דער אַרבייט פֿאַר איהר בעפֿרייאונג. אָט דערפֿאַר האָט די גרינדונג פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע, וועלכע האָט זיך מיטהיג אָבגעזאָגט פֿון אַלע פּאָליטישע פּאַרטייען און פּראָקלאַמירט, אַז די אַרבייטער דאַרפֿען נעהמען זייער בעפֿרייאונג אין זייערע אייגענע הענד, געמאַכט אַ טיפֿען איינדרוק.

די אינטערנאַציאָנאַלע האָט זיך זעהר שנעל פֿערשפּרייט אין די לאַטיינישע לענדער. איהר קאַמפּף-קראַפֿט איז געוואָרען אַ דראָהונג צו דער בירגערליכער געזעלשאַפֿט, און אין דערזעלבער צייט האָבען איהרע פֿעדעראַציאָנען און איהרע יעהרליכע קאָנגרעסען די אַרבייטער געגעבען די מעגליכקייט צו דיסקוטירען און אויסצואַרבייטען די אידעען פֿון אַ סאָציאַלער רעוואָלוציאָן.

* * *

אין יענער צייט זיינען אַלע איבערצייגט געווען, דאָס אַזאַ רעוואָלוציאָן וועט אין גיכען מוזען אויסברעכען; אָבער די מיינונגען וועגען די פֿאָרמען און די ערשטע נויטווענדיגע שריט פֿון אַזאַ רעוואָלוציאָן זיינען געווען זעהר אונקלאָר און אונבעשטימט. אין די רייהען פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע האָבען זיך זאָגאַר פֿעראייניגט פֿערשידענע סאָציאַליסטישע ריכטונגען, וועלכע האָבען בעקעמפּפֿט איינע די אַנדערע.

די גרונד-אידעע פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע איז געווען דער דירעקטער קאַמפּף פֿון דער אַרבייט געגען דעם קאַפּיטאַל אויף דעם עקאָנאָמישען געביעט; ד.ה. די בעפֿרייאונג פֿון דער אַרבייט ניט דורך דער הילפֿע פֿון דער בורזשואַזער געזעצגעבונג, נאָר דורך דער אַקציאָן פֿון די אַרבייטער גופא.

אָבער ווי אַזוי די בעפֿרייאונג פֿון דער אַרבייט וועט פֿערווירקליכט ווערען, און וואָס פֿאַר אַ פֿאָרם די נייע אָרגאַניזאַציאָן פֿון פּראָדוקציאָן און אויסטויש וועט אָננעהמען — אָט אין דיזע פֿראַגען זיינען די מיינונגען פֿון די סאָציאַליסטען אין 1864—1868 פּונקט אַזוי פֿערשידען געווען, ווי מיט צוואַנציג יאָהר בעפֿאָר, ווען די פֿערשידענע סאָציאַליסטישע שולען זיינען זיך צונויפֿגעקומען אין דער רעפּובליקאַנישער נאַציאָנאַל-פֿערטרעטונג אין פּאַריז אין 1848.

אַקוראַט ווי זייערע פֿראַנצויזישע פֿאָרגענגער, וועמענס אידעען און שטרעבונגען וויקטאָר קאָנסידעראַן האָט אַזוי מייסטערהאַפֿט פֿאָרגעשטעלט אין זיין ווערק „דער סאָציאַליזם בעפֿאָר דער אַלטער וועלט" (1848), אַזוי זיינען אויך די סאָציאַליסטען פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע ניט מאַרשירט אונטער דער פֿאָהן פֿון איין לעהרע. זיי האָבען געזעהען

עטליכע פערשידענע לייזונגען פון דער פראַגע און זיינען נים געווען זיכער, וועלכער וועג עס איז דער בעסטער.

פריהער פון אַלעס איז געווען די דירעקטע ירושה פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן — די פערשווערונג פון באַבעף פון 1795 — וועלכע האָט זיך פערקערפערט אין די געהיימע געזעלשאַפטען פון די פראַנצויזישע „מאַטעריאַליסטישע קאָמוניסטען" און פון די דייטשע קאָמוניסטען — די נאָכפאָלגער פון וויימלינג. ביידע האָבען פערטראָטען די טראַדיציאָנען פון דעם עקסטרעמען יאַקאָביניזם פון 1793. אין 1848 האָבען זיי נאָך אַלץ גע'חלום'ט, אַז עס וועט זיך זיי איינגעבען אין א שעהנעם טאָג צו פערכאַפען די מאַכט פון'ם שטאַאַט — אפשר מיט דער פאָרלויפיגער הילפע פון אַ דיקטאַטאָר — און צו פערווירקליכען די „דיקטאַטור פון'ם פראָלעטאַריאַט" נאָך דעם טעראָריסטישען מאָדעל פון די יאַקאָביניסטישע אָרגאַניזאַציאָנען פון 1793, נאָר דאָס מאָל צו גונסטען די אַרבייטער. די דאָזיגע דיקטאַטור האָט געזאָלט דורכפיהרען דעם קאָמוניזם מיט דער הילפע פון אַ שטרייגנער געזעץ-געבונג.

דורך טויזענדער געזעצע, בעשריינקונגען און אָבגאַבען וואָלט דער בעזיץ פון פריוואַט-איינענטהום געווען פערבונדען מיט אַזוי פיעל שווערינקייטען, אַז די אייגענטהימער גופא וואָלטען העכסט צופריעדען געווען אַיועקצוגעבען זייער איינענטהום צום שטאַאַט. נאָך דער אָבשאַפונג פון פריוואַט-איינענטהום וואָלט מען אַרויסגעשיקט גרויסע „אַרבייטער-אַרמעען" צו קולטיווירען די ערד און צו בעאַרבייטען די פעלדער, און די אינדוסט־יעלע פראָדוקציאָן פאַר דעם שטאַאַט וואָלט אָרגאַניזירט געוואָרען אויף דעם זעלביגען האַלב-מיליטערישען שטייגער. *) די דאָזיגע ריכטונג האָט נאָך פערטראָטען דיזעלבע אידעען אין דער צייט, ווען די אינטערנאַציאָנאַלע איז געגרינדעט געוואָר־ען און האָט שפעטער געהאַט אַסך אָנהייגער אין די רייהען פון די פראַנצויזישע בלאַנקיסטען.

דירעקט אַנטקעגענגעזעצט צו דעם דאָזיגען יאַקאָביניסטישען קאָמוניזם איז געווען די קאָאָפעראַטיווע אידעע פון ראָבערט אָוען, וועלכע האָט פערוואָרפען יערען שטאַאַטליכען צוואַנג און האָט זיך הויפטזעכליך געשטיצט אויף דער מאַכט פון די אָרגאַניזירטע און פעדערירטע

---

*) עס איז אינטערעסאַנט צו בעמערקען, דאָס עהנליכע אידעען וועגען שטאַאַטס-אַגריקולטור דורך זאָגענאַנטע „ארבייטער ארמעען" זיינען פראָפאַגאַנדירט געוואָרען פון נאַפאָלעאָן דעם 3-טען, ווען ער האָט נאָך געשטרעבט צו ווערען פרעזידענט פון דער רעפובליק, אין זיין שריפט: „די אָבשאַפונג פון דעם פראָלעטאַריאַט".

אַרבייטער פֿעראייניגונגען, אי אום דורכצופֿיהרען די רעוואָלוציאָן, אי אום אויפֿצוהאַלטען די לעבענס-בעדינגונגען פֿון דער נייער סאָציאַליסטישער געזעלשאַפֿט. די ענגלישע אָוענִיסטען האָבען פֿערוואָרפֿען דעם קאָמוניזם; אָבער צוזאַמען מיט די פֿראַנצויזישע נאָכפֿאָלגער פֿון פֿוריע האָבען זיי צוגעשריעבען אַ גרויסע וויכטיגקייט צו די פֿריי אָרגאַניזירטע און פֿעדעראַליסטיש פֿעראייניגטע געמיינדעס און גרופּען, וועלכע וועלען גע-מיינשאַפֿטליך בעזיצען זייער לאַנד, זייערע פֿאַבריקען און זייערע מאַגאַ-זינען. די בעלוינונג פֿאַר דער אַרבייט אין יעדען אינדוסטריעלען דאָרף, ווי אויך אין דעם אויסטויש צווישען די פֿערשידענע גרופּען זאָל רעגולירט ווערען דורך אַרבייטס-טשעקס, וועלכע פֿערקערפּערן מיט זיך די אַרבייטס-שטונדען פֿון יעדער פּראָדוקטיווער טהעטיגקייט אין די קאָמונאַלע פֿעל-דער, ווערקשטאַטען און פֿאַבריקען.

דיזעלבע אידעע פֿון אַרבייטס-טשעקס, אום צו בעשטימען דעם ווערטה פֿון דער אַרבייט, איז פּראָפּאַגאַנדירט געוואָרען, ווי מיר האָבען שוין פֿריהער בעמערקט, פֿון פּרודהאָן און זיינע מוטואַליסטישע נאָכפֿאָלגער. אויך זיי האָבען פֿערוואָרפֿען יעדע אויטאָריטערע אַריינמישונג פֿון דעם שטאַאַט ווערענד דער איבערגאַנגס-פּעריאָדע ווי אויך אין דעם שפּע-טערען סאָציאַליסטישען לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט. זיי זיינען געווען מיט דער מיינונג, דאָס אַלע פֿונקציאָנען פֿון דעם שטאַאַט אין עקאָנאָמישע אַנגעלעגענהייטען וואָלטען געקענט אויסגעפֿיהרט ווערען דורך די בראַנ-טשען פֿון דער פֿאָלקס-באַנק און די זאָגענאַנטע קאָנטראָל-הייזער און דאָס די עפֿענטליכע ערציהונג, די סאַניטערע אינסטיטוציאָנען א.ז.וו. זאָלען ליעגען אין די הענד פֿון פֿאָלשטענדיג אונאַבהייניגע קאָמונעס.

אויסערדעם האָבען נאָך עקזיסטירט צוויי בעדייטענדע שרייבער, פּעקער און ווידאַל, וועלכע האָבען פֿערטראָטען די אידעע פֿון אַרבייטס-טשעקס, וועלכע זאָלען פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון געלד ביי יעדען אויס-טויש; ביידע האָבען אין דערזעלבער צייט פּראָפּאַגאַנדירט די פֿער-שטאַאַטליכונג פֿון דער ערד, די מינען, די אייזענבאַה-נען און פֿאַבריקען און האָבען זייער סיסטעם אָנגערופֿען קאָלעק-טיוויזם. פּעקער איז געווען אַ מיטגליד פֿון דער נאַציאָנאַל-פֿערטרעטונג אין 1848; ער האָט אָנגעשריעבען אַ פֿאָלשטענדיגע אָבהאַנדלונג איבער דער דאָזיגער פֿראַגע, אין וועלכער ער האָט ענטוויקעלט אַלע איינצעלהייטען פֿון זיין סיסטעם — אפילו אין דער פֿאָרם פֿון געזעצע, וועלכע דער פּאַרלאַ-מענט האָט נאָך זיין מיינונג נאָך געדאַרפֿט אָננעהמען, אום אויסצופֿיה-רען די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן. די נעמען פֿון פּעקער און ווידאַל זיינען

אין יענער צייט כמעט אין גאנצען פערגעסען געוואָרען, אָבער ווייערע אי־
דעען זיינען ווייט פערשפרייט געווען און זיינען צווישען די דייטשען
צוריק אויפגעלעבט געוואָרען אונטער די נעמען „מאַרקסיזם", „וויסענ־
שאַפטליכער סאָציאַליזם" אָדער „קאָלעקטיוויזם".

* *
*

אויסער די פערשידענע איבענדערמאָהנטע ריכטונגען האָבען די
אידעען פון דער סענט סימאָניסטישער ריכטונג געהאַט אַ בעדייטענדען
איינפלוס אויף פיעלע מוחות פון דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער
אַסאָסיאַציאָן", אַקוראַט ווי אויף די רעוואָלוציאָנערען פון 1848.

אַסך גלענצענדע שרייבערס, פּאָליטיקער און אינדוסטריאַליסטען,
צווישען זיי דער פילאָזאָף אָגיסט קאָמט, דער היסטאָריקער אָגיסטען
טהיעררי און דער עקאָנאָמיסט סיסמאָנדי, האָבען זיך ענטוויקעלט אונטער
דעם איינפלוס פון סענט סימאָן'ס לעהרע; און זייערע ווערק האָבען
געמאַכט אַ טיעפען איינדרוק אויף די מייסטע סאָציאַלע רעפאָרמערס.

דער מענשליכער פּראָגרעס — אַזוי האָבען זיי געזאָגט — האָט זיך
ביז איצט מאַניפעסטירט אין דער פערוואַנדלונג פון דער שקלאַפעריי אין
לייב - איינגענשאַפט און פון דער פערוואַנדלונג פון לייב - איינגענשאַפט
אין לוין - שקלאַפעריי. איצט אָבער איז געקומען די צייט אָבצו־
שאַפען דעם לוין־סיסטעם. און צוזאַמען מיט דעם לוין־סיסטעם
מוז אויך פערשווינדען פּריוואַט־איינגענטהום. פּריוואַט - איינגענטהום
און אויטאָריטעט זיינען פאַר קיין פאַל ניט קיין אונפערענדערליכע
אינסטיטוציאָנען. דאָס איינגענטהום האָט שוין דורכגעמאַכט פערשידענע
מאָדיפיקאַציאָנען אין פערלויף פון דער געשיכטע, און נייע פערענדע־
רונגען וועלען שטאַטפינדען, ווען זיי זיינען נויטווענדיג.

די אָבשאַפונג פון פּריוואַט־איינגענטהום — אַזוי האָבען זיי געשריע־
בען — קען גראַדענווייז אויסגעפיהרט ווערען דורך אַ סעריע פון מאַס־
רעגלען (די פראַנצויזישע רעוואָלוציאָן האָט שוין גענומען די איניציאַטיווע
אין דיזער ריכטונג), וועלכע גיבען דעם שטאַאַט די מעגליכקייט איבערצו־
נעהמען אַ שטענדיג וואַקסענדען טהייל פון דער ערד מיט דער הילפע
פון אָבגאַבען, וועלכע ער לייגט אַרויף אויף ירושות. אויף אַזאַ אופן
וועלען די אינדיווידועלע ירושות אַלץ מעהר פערהינדערט ווערען מיט
דעם צוועק זיי ביסלעכווייז אין גאנצען אָבצושאַפען, און די רייכע,
איינזעהענדיג אַז עס איז צו זייער אייגענעם ניצען, וועלען זיך צולעצט
אַליין אַנטזאָגען פון די פּריווילעגיעס פון אַן אָבשטאַרבענדער ציוויליזאַציאָן.
„אַזוי וועט דער שטאַאַט צולעצט ווערען דער איינציגער אייגענטהימער

פֿון דער ערד און אַלע אינדוסטריעלע אונטערנעהמונגען, דער רעגולירער פֿון דער גאַנצער אַרבייט, דער קאָפּ און רעגולירער פֿון די דריי וויכטיגסטע פֿונקציאָנען אין דעם סאָציאַלען לעבען — קונסט, וויסענשאַפֿט און אינדוסטריע".*)

יעדער איינער, וויענדיג אַן אַרבייטער אין איינע פֿון די דאָזיגע אָבטהיילונגען, איז אויף אַזאַ שטייגער אַן אָנגעשטעלטער פֿון'ם שטאַאַט. די רעגירונג וועט זיין צונויפֿגעשטעלט פֿון אַ היעראַרכיע פֿון די „בעסטע מענער" — די בעסטע מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט, די בעסטע קינסטלער, די בעסטע אינדוסטריאַליסטען.

די צוטהיילונג פֿון די פּראָדוצירטע לעבענס-מיטלען אונטער דעם דאָזיגען סיסטעם וועט אָנגעהן לויט דעם פּרינציפּ: „יעדען לויט זיינע פֿעהיגקייטען, און יעדער פֿעהיגקייט לויט איהרע ווערק".*)

די סענט סימאָניסטישע ריכטונג און נאָך מעהר די פּאָזיטיוויסטישע פֿילאָזאָפֿיע, וועלכע איז אַרויסגעוואַקסען פֿון דער ערשטער, האָט אַרויסגעגעבען אַ גאַנצע רייהע פֿון בעדייטענדע היסטאָרישע ווערק, אין וועלכע דער אורשפּרונג פֿון פּריוואַט-איינענטהום, פֿון אויטאָריטעט, פֿון'ם שטאַאַט און פֿון דער קלאַסען-צוטהיילונג איז דיסקוטירט געוואָרען אויף אַ ריין וויסענשאַפֿטליכען שטייגער און וועלכע האָבען ביז היינט צו טאָג בעהאַלטען זייער ווערטה. די סענט סימאָניסטען האָבען אין דערזעלבער צייט אויך שאַרף קריטיקירט די זאָגענאַנטע קלאַסישע עקאָנאָמיע פֿון אַדאַם סמיטה און ריקאַרדאָ (וועלכע איז דאַמאָלס בעקאַנט געווען אַלס די מאַנטשעסטער שולע), וואָס האָט פֿערוואָרפֿען די „אַריינמישונג פֿון'ם שטאַאַט" אין עקאָנאָמישע פֿראַגען. אָבער בעקעמפּפֿענדיג די פּרינציפּען פֿון דעם קאָמערציעלען און אינדוסטריעלען אינדיווידואַליזם און פֿון דער פֿרייער קאָנקורענץ, וועלכע די אויבען דערמאָהנטע עקאָנאָמיסטען האָבען פּראָפּאַגאַנדירט, זיינען די סענט סימאָניסטען פֿערפֿאַלען געוואָרען אין דעמזעלבען אירטהום, וועמען זיי האָבען צוערשט אַזוי ביטער אַטאַקירט

---

*) זעה וו. קאָנסידעראַן „דער סאָציאַליזם בעפֿאָר דער אַלטער וועלט" (1848) זייטע 36. איך בענוץ זיך דאָ מיט קאָנסידעראַן'ס אייגענע ווערטער, אום צו צייגען, ווי אַזוי דער סענט סימאָניזם איז פֿערשטאַנען געוואָרען פֿון די סאָציאַליסטען אין 1848, און ווי פֿיעלע פֿון זיינע אידעען זיינען נאָך פֿערבליעבען אין די לעהרען פֿון די היינטיגע סאָציאַל-דעמאָקראַטען.

*) דאָס איז די ווערטליכע סענט-סימאָניסטישע פֿאָרמולירונג.

אין זייער קריטיק גענען דעם פּאָליטישען שטאאט, וועלכער גרינדעט זיך אויף דער קלאַסען־צוטהיילונג אין דער געזעלשאַפֿט („דעם קלאַסען־שטאאט"). זיי האָבען צולעצט אָנערקענט די נויטווענדיגקייט פֿון אַן אַל־מעכטיגען שטאַאט און באַווירט זייער געזעלשאַפֿטליכען פֿונדאַמענט אויף אונגלייכהייט און אויטאָריטעט און די אָרדנונג אויף א היעראַרכיע פֿון אַדמיניסטראַטאָרס, רעגולירענדיג דעם געזעלשאַפֿטליכען לעבען פֿון אויבען נאָך אונטען.

* * *

דער אונטערשיעד צווישען די סענט סימאָניסטען און די קאָמוניסטען פֿון 1848 איז אַלוֹא בעשטאַנען אין דעם, וואָס די ערשטע האָבען בע־שטימט אַ ריין אינדיווידועלען אַנטהייל פֿאַר דעם איינצעלנעם פֿון די אַלע רייכטהימער, וועלכע זיינען פּראָדוצירט געוואָרען דורך דער געמיינשאַפֿטליכער אַרבייט פֿון דער גאַנצער געמיינדע. מאַנכע פֿון זיי האָבען געלייסטעט אַ ווערטהפֿולע אַרבייט אויף דעם געביעט פֿון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע, נאָר איין זאַך האָבען זיי פֿאָרט ניט בעגריפֿען: זיי האָבען ניט פֿערשטאנען, אַז די פּראָדוקציאָן אין אַלגעמיין איז אַ סאָציאַלער פֿאקט, און דערפֿאַר איז מאַטעריעל אונמעגליך צו בע־שטימען אויף אַ גערעכטען אופֿן דעם אַנטהייל, וועלכען יעדער איינער האָט בעזונדער אין דער אַלגעמיינער מאַסע פֿון די פּראָדוצירטע לעבענס־מיטלען א.ז.וו.

אין אָט דער בעציהונג איז געווען אַ גרויסער אונטערשיעד צווישען די קאָמוניסטען און די סענט סימאָניסטען. אָבער אין איין פּונקט זיינען די אויטאָריטערע קאָמוניסטען און די נאָכפֿאָלגער פֿון סענט סימאָן פֿאָל־שטענדיג איינשטימיג געווען: ביידע האָבען איגנאָרירט דעם אינדיווידואום און זיינע פֿאָדערונגען. די קאָמוניסטען האָבען דעם איינצעלנעם בלויז געגעבען דאָס רעכט אויסצוקלייבען זיינע פֿערוואַלטער און רעגירער; די ערשטע סענט סימאָניסטען, בעפֿאָר 1848, האָבען אפילו דאָס אויך ניט צוגעגעבען. אונטער דעם קאָמוניזם, אַקוראַט ווי אונטער דעם סענט סימאָניזם אין קאָלעקטיוויזם איז דער איינצעלנער מעהר ניט געווען ווי אַן אָנגעשטעלטער פֿון'ם שטאַאט. מיט די לעהרען פֿון עטיען קאַבעט האָט דער יאַקאָביניסטישער קאָמוניזם, די אונטערדריקונג פֿון דער אינ־דיווידואַליטעט, דערגרייכט זיין פֿאָלקאָמענסטען אויסדרוק.

צום שלוס איז נאָך נייטיג צו דערמאָהנען די נאָכפֿאָלגער פֿון לואי בלאַן, וועלכע זיינען געווען זעהר צאָהל־רייך אין יענער צייט אין פֿראַנק־רייך און דייטשלאַנד. אין דייטשלאַנד איז די דאָזיגע ריכטונג פֿערקערפּערט

געוואָרען אין א שטאַרקען פליגעל פון די לאַסאַליאַנער. זיי זיינען געווען מיט דער מיינונג, דאָס אַ רעגירונג, וועלכע וועט אַרויסוואַקסען פון אַ רעוואָלוציאָן און זיין דורכגעדרונגען מיט סאָציאַליסטישע אידעען, קען דורכפיהרען די פערוואַנדלונג פון דעם אינדוסטריעלען קאַפּיטאַל אין אַלגעמיינעם אייגענטהום דורך דעם, וואָס דער שטאַאַט וועט העלפען די אַרבייטער אָרגאַניזירען גרויסע אַרבייטס-געגאָסענשאַפטען פאַר דער פּראָדוקציאָן, אונטערשטיצען זיי מיט געלדער און פעראייניגען זיי אַלע אין אַ ברייטען סיסטעם פון נאַציאָנאַלער פּראָדוקציאָן. אַ גלייכמעסיגע בעצאָהלונג פון אַלע אַרבייטער, וואָס זיינען בעשעפטיגט אין די דאָזיגע געגאָסענשאַפטען, האָט געזאָלט אָנגענומען ווערען פאַר דער איבערגאַנגס-פּעריאָדע, ביז וואַנען מען וועט דערגרייכען דעם אייגענטליכען ציעל — די צוטהיילונג פון די פּראָדוקטען לויט די בעדערפנישען פון יעדען פּראָדוצירער. עס איז געווען דאָס, וואָס קאָנסידעראַן האָט אָנגערופען אַ קאָמוניסטישען סענט סימאָניזום אונטער דער פערוואַלטונג פון'ם שטאַאַט.

לואי בלאַן און זיינע אָנהייננגער זיינען איבערצייגט געווען, אז די דאָזיגע פּראָדוקטיווע אַרבייטער-געגאָסענשאַפטען, ווען דער שטאַאַט וועט זיי אונטערשטיצען דורך אַ ברייטען קרעדיט-סיסטעם פערבונדען מיט גאַנץ קליינע פּראָצענטען, וועלען זיי קענען פריי קאָנקורירען געגען דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן, און אונטער דער פיהרונג פון דעם שטאַאַט גופא וועט עס זיי באַלד געלינגען אַרויסצוּוואַרפען דעם קאַפּיטאַליסט פון דער אינדוסטריע און ביסלעכווייז צו פערנעהמען דאָס לאַנד און די אגראַרישע פּראָדוקציאָן. דער דאָזיגער עקאָנאָמישער, סאָציאַליסטישער ציעל דאַרף שטענדיג פערנעהמען די אויפמערקזאַמקייט פון די אַרבייטער, אָנשטאָט די ריין פּאָליטישע אידעען פון די בורזשואַזע פּאָליטיקער.

די דאָזיגע אידעען, וועלכע זיינען פערשפּרייט געוואָרען דורך דער רעוואָלוציאָן פון 1848, זיינען אויך פערטראָטען געוואָרען מעהר אָדער ווייניגער בעשטימט אָדער אונבעשטימט און מיט פערשידענע מאָדיפיצירונגען אין די רייהען פון דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער-אַסאָסיאַציאָן. די אָנהייננגער פון דער דאָזיגער ריכטונג האָבען אויך אָנערקענט, ווי מיר האָבען שוין פריהער בעמערקט, אַ שטאַרקע מעכטיגע רעגירונג, וועלכע זאָל האַלטען אין איהרע הענד דעם גאַנצען עקאָנאָמישען לעבען פון דער נאַציאָן; און זיי זיינען פּאָלקאָם געווען איינשטימיג מיט דער איצטיגער היעראַרכישער און צענטראַליזירטער אָרגאַניזאַציאָן פון'ם שטאַאַט.

גליקליכערוויזע זיינען אין דער אינטערנאַציאָנאַלע אויך פערטראַטען
געוועזן די אידעען פון די פוריעאיסטען, וועלכע האָבען ביז צו אַ געוויסען
גראַד פאַרגעשטעלט מיט זיך אַ געגען־געוויכט געגען די איבען דער־
מאָהנטע אידעען פון די יאַקאָבינִיסטישע בעוואונדערער פון׳ם שטאַאט.

XI.

אנארכיזם — (פאָרטזעצונג).

שאַרל פוריע, אַ צייט גענאָסע פון דער גרויסער פראַנצויזישער רע־
וואָלוציאָן, פון וועלכער ער האָט גענומען זיינע הויפט־אידעען, האָט שוין
מעהר ניט געלעבט, ווען די אינטערנאַציאָנאַלע איז געגרינדעט געוואָרען.
אָבער זיינע אידעען זיינען אַזוי גוט פּאָפּולאַריזירט געוואָרען פון זיינע
אָנהיינגער — איבערהויפט פון קאָנסידעראַן, וועלכער האָט זיי געגעבען
אַ וויסענשאַפטליכע איינהייט — אַז די מייסטע פאָרטגעשריטענע גייסטער
פון דער אינטערנאַציאָנאַלע זיינען, בעוואוסט אָדער אונבעוואוסט, זעהר
שטאַרק בעאיינפלוסט געוואָרען פון פוריע׳ס אידעען.*)

די גרונד־אידעע פון פוריע איז אָבער ניט געוועזן די פעראייניגונג
פון קאַפּיטאַל, אַרבייט און טאַלאַנט פאַר דער פּראָדוקציאָן פון אַלע
געזעלשאַפטליכע רייכטהימער, צו וועלכע די מייסטע היסטאָרישע ווערק

---

*) עס איז בעקאַנט פון אונזער פריינד טשערקעסאָוו׳ס ווערק, אַז מאַרקס און
ענגעלס האָבען אויסגעבאָרגט דעם טהעאָרעטישען טהייל פון די עקאָנאָמישע פּרינ־
ציפּען, וועלכע זיי האָבען ענטוויקעלט אין זייער „קאָמוניסטישען מאַניפעסט" פון
קאָנסידעראַן׳ס שריפט „פּרינציפּען פון׳ם סאָציאַליזם: מאַניפעסט פון דער דעמאָקראַטיע
פון׳ם ניינצעהנטען יאָהרהונדערט", וועלכע איז אַרויסגעגעבען געוואָרען אין 1843.
יעדער, וואָס וועט נור פערגלייכען דיביידע מאַניפעסטען, וועט זיך
באַלד איבערצייגען, אַז ניט נור דער טהעאָרעטישער אינהאַלט, נאָר זאָגאר די פאָרם
פון׳ם „קאָמוניסטישען מאַניפעסט" איז אויסגעבאָרגט געוואָרען פון קאָנסידעראַן׳ס
ביכעל. וואָס אָנבעלאַנגט דעם פּראַקטישען פּראָגראַם פון׳ם „קאָמוניסטישען מאַני־
פעסט", האָט אונז פּראָפעסאָר אַנדלער געציינט, אַז ער איז געוועזן דערזעלביגער, וועלכען
די פראַנצויזישע און דייטשע געהיימע אָרגאַניזאַציאָנען, וואָס זיינען אַרויסגעוואַקסען
פון די געהיימע געזעלשאַפטען פון באַבעף און בואָנאַראָטי, האָבען פערטראַטען.

איבער דעם סאָציאַליזם האָבען צונעשריבען אַזאַ גרויסע בעדייטונג. זיין הויפּט־ציעל איז געווען אָוועקצושאַכען מיט דעם אינדיווידועלען האַנדעל צו גונסטען פון פּריוואַט־פּראָפּיט, צוזאַמען מיט די אַלע ספּעקולאַציעס, וועלכע ער פערורזאַכט און צו שאַפען אַ פ ר י י ע נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע אָ ר־ גאַניזאַציאָן פאַר דעם אויסטויש פון אַלע פּראָדוקטען.

די רפואה פאַר אַלע נעמיינהייטען פון דעם היינטיגען אויסבייטונגס־ סיסטעם — אום זיך אויסצודריקען אין קאָנסידעראַן'ס ווערטער — איז פאַר פוריע געווען „צו שאַפען דירעקטע בעציהונגען צווישען דעם פּראָדוצירער און דעם קאָנסומענט דורך דער אָרגאַניזאַציאָן פון קאָמונאַלע אַגענטורען אַלס פערמיטלונגס־קע־פערשאַפטען. די דאָזיגע אָרגאַניזאַציאָנען האָבען געזאָלט זיין די פערוואַלטער, ניט די אייגענטהימער, פון אַלע לעבענס־מיטלען און געדאַרפט איבערגעבען די פּראָדוקטען דירעקט צו די קאָנסומענטען, צושטעלענדיג צו די פּראָדוק־ ציאָנס־קאָסטען ניט מעהר ווי די ווירקליכע קאָסטען פון טראַנספּאָרט און פערוואַלטונג, וועלכע זיינען שטענדיג זעהר אונבעדייטענד".

אויף אַזאַ אופן האָט קאָנסידעראַן פערשטאַנען פוריע („דער סאָצי־ אַליזם בעפאָר דער אַלטער וועלט", זייטע 28). מען קען זעהען, אַז פוריע, וועלכער האָט שוין געשוואָרען, ווייענדיג אַ אינגעל פון זיבען יאָהר, אָנצופיהרען אַ קאַמפּף אויף לעבען און טויט געגען דעם האַנדעל, וועל־ כער האָט געלעבט אין דער צייט פון דער גרויסער פראַנצויזישער רע־ וואָלוציאָן אין געזעהן, ווי די ספּעקולאַציעס האָבען זיך אָנגעפאַנגען וועהרענד דער רעוואָלוציאָן, ווען מען האָט פע־קויפט די נאַציאָנאַלע אימעניעס, און די ספּעקולאַציעס מיט לעבענס־מיטלען אין דער צייט פון דער מלחמה, האָט גוט פערשטאַנען די געוואַלדיגע בעדייטונג פון יענעם גרויסען פערזוך, וועלכען די ס אַ נ ק י ל אָ ט ע ן פון 1793 און 1794 האָבען געמאַכט מיט דער אַבזיכט צו נאַציאָנאַליזירען דעם האַנדעל מיט דער הילפע פון קאָמונאַלע מאַגאַזינען.

די ק אָ מ ו נ ע, די פרייע שטאָדט־פערוואַלטונג — פוריע האָט עס אָנגערופען די פ אַ ל אַ נ ק ס — האָט אַלזאָ נאָך פוריע'ס מיינונג גע־ דאַרפט לייזען דעם גרויסען פּראָבלעם פון דעם אויסטויש און די צוטהיי־ לונג פון די פּראָדוקטען. אָבער די קאָמונע האָט ניט געזאָלט זיין דער אייגענטהימער פון די אָנגעקליבענע רייכטהימער, זאָנדערן ניט מעהר ווי אַ מין אַגענטור פאַר צונויפצוזאַמלען די פּראָדוקטען און צו צוטהיילען זיי, ניט אַרויפלייגענדיג קיין שום אָבגאַבען אויף די קאָנסומענטען אין ניט מאַכענדיג קיין פּ ר אָ פּ י ט פון זיי.

פיריע האט די דאזיגע אידעע נאך ווייטער ענטוויקעלט. ער האט
אנגענומען, דאס אלע מיטגלידער פון א דארף־קאמונע וועלען זיך פער־
איינינגען אין א „פאלאנקס"; זיי וועלען צוזאמענטהאן זייער ערד, זייער
פיעה און ווייערע אנראַרישע געצייג, אום צו קולטיווירען דאס לאנד,
אדער זיי וועלען זיך בעשעפטיגען מיט אינדוסטריעלע אונטערנעהמונגען,
אקוראט ווי די ערד, די פיעה, די מאשינען א.ז.וו. וואלטען געוועזן זייער
געמיינשאפטליכעס אייגענטהום — אין דערזעלבער צייט וועלען זיי
פארזיכטיג פערצייכענען, וויפיעל יעדער איינוואוינער טראגט ביי צו דעם
ארבייטס־קאפיטאל.

אין אזא פעראייניגונג דארף מען שטענדיג האלטען אין זינען צוויי
הויפט־פינקטען. קיין אונאנגענעהמע ארבייט דארף איבערהויפט
ניט עקזיסטירען. יעדע ארבייט דארף זיין אזוי ארגאניזירט, אזוי צוטהיילט
און אזוי פערשיעדענארטיג, אז זי וועט שטענדיג זיין אטראקטיוו.
און קיין שום צוואנג דארף ניט עקזיסטירען. אין א געזעלשאפט, וועלכע
גרינדעט זיך אויף דעם באזיס פון פרייער פעראייניגונג, קען קיין סארט
צוואנג ניט טאלערירט ווערען, שוין ניט ריידענדיג, אז עס וועט ניט עק־
זיסטירען קיין שום נויטווענדיגקייט פאר דעם. אויב מען וועט נור אביסעל
נעהמען אין אנבעטראכט די בעדערפנישען פון יעדען איינציגען און זיך
צוקוקען צו זיי אויף א פערנינפטיגען אופן און אויב יעדער מיטגליד פון
דעם פאלאנקס וועט האבען די פולע מעגליכקייט צו בעשעפטיגען זיך
מיט אגריקולטור און אינדוסטריע און אין דערזעלבער צייט מיט
גייסטיגער און קינסטלערישער ארבייט, וועלען אלע שוועריגקייטען פער־
שוואונדען ווערען. די מיטגלידער פון דעם פאלאנקס וועלען באלד דער־
קענען, דאס אפילו די ליידענשאפטען פון די מענשען, וועלכע האבען
אונטער די איצטיגע געזעלשאפטליכע בעדינגונגען זעהר אפט א שעד־
ליכען און געפעהרליכען כאראקטער און מיט וועלכע מען ענטשולדיגט
שטענדיג יעדע מאסרעגעל פון צוואנג און אונטערדריקונג — די מענשען
וועלען דערקענען, דאס אפילו די דאזיגע ליידענשאפטען קענען פער־
וואנדעלט ווערען אין א קוואל פון פראגרעס, אויב מען וועט בלויז
אנערקענען זייער בערעכטיגונג און שאפען פאר זיי א פערנינפטיגען סא־
ציאלען אויסוועג אין דער פארם פון נייע ריזיקאלישע אונטערנעהמונגען,
סאציאלער בעלעבונג, פערשידענארטיגקייט א.ז.וו.

* *
*

וואָס אָנבעלאַנגט די פֿראַגע, ווי אַזוי צו צוטהיילען די פּראָדוצירטע לעבענס־מיטלען און רייכטהימער, האָט פֿוריע — וועלכער איז געניינט געוועזן אויסשליסליך צו פּראָפּאַגאַנדירען אַ פֿרידליכע לייזונג פֿון דעם סאָציאַלען פּראָבלעם נאָך דער מפּלה פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן און וועהרענד דער שרעקליכער רעאַקציאָן, וועלכע האָט געפֿאָלגט נאָך דער רעוואָלוציאָן — געפֿאָדערט די נויטווענדיגקייט צו אָנערקענען דעם פּרינציפּ פֿון פֿעראייניגונג צווישען קאַפּיטאַל, אַרבייט און טאַלאַנט. ער איז געוועזן מיט דער מיינונג, אַז דער ווערטה פֿון די רייכטהימער, וועלכע יעדער פֿאַלאַנקס פּראָדוצירט, דאַרף צוטהיילט ווע־רען אין דריי חלקים: איין טהייל צו בעלוינען דעם קאַפּיטאַל, איין טהייל צו בעלוינען די אַרבייט און איין טהייל צו בעלוינען דעם טאַלאַנט. פֿון דעסטוועגען האָבען די מייסטע אינטערנאַציאָנאַליסטען ניט צוגעשרי־בען קיין גרויסע וויכטיגקייט צו אָט דער זייט פֿון פֿוריע'ס אידעען; זיי האָבען אין דעם מעהר ניט געזעהן ווי אַ קאָנצעסיאָן צו דער רעאַקציאָן, וועלכע האָט געהערשט וועהרענד דער גאַנצער צייט, וואָס ער האָט געלעבט. פֿאַר זיי איז בלויז געוועזן אינטערעסאַנט דער הויפּט־טהייל פֿון זיין פּלאַן, וועלכער לאָזט זיך צוזאַמענפֿאַסען אין די פֿאָלגענדע פּונקטען:

1) די קאָמונע, ד.ה. אַ קליינע טעריטאָריאַלע איינהייט דאַרף בע־טראַכטעט ווערען אַלס דער באַזיס פֿון דער נייער סאָציאַליסטישער גע־זעלשאַפֿט.

2) די קאָמונע איז די אַגענטור, דער פֿערוואַלטער פֿון אַלע פּראָ־דוקטען, וועלכע די אַרומיגע לאָקאַלע קערפּערשאַפֿטען אַרבייטען אויס און דער פֿערמיטלער פֿון דעם אויסטויש. זי רעפּרעזענטירט אויך אין דערזעלבער צייט די פֿעראייניגונג פֿון די קאָנסומענטען און עס איז זעהר וואַהרשיינליך, אַז אין די מייסטע פֿעלע וועט זי אויך פֿאָרשטעלען מיט זיך די פּראָדוצירענדע קערפּערשאַפֿט, וועלכע קען אָבער אויך זיין אַ ריין פּראָפֿעסיאָנעלע, ניט קיין טעריטאָריאַלע גרופּירונג, אָדער אַ פֿע־דעראַציאָן פֿון פּראָדוקציאָנס־גרופּען.

3) די דאָזיגע קאָמונעס וועלען זיך פֿרייוויליג פֿעדערירען איינע מיט די אַנדערע, אום צו פֿאָרמירען די פֿעדעראַציאָן, די רעגיאָן אָדער די נאַציאָן.

4) די אַרבייט מוז האָבען אַן אַטראַקטיווען כאַראַקטער. קיין שום לייזונג פֿון דער סאָציאַלער פֿראַגע איז ניט מעגליך, אַזוי לאַנג ווי דער

דאָזיגער פּראָבלעם וועט ניט געלייזט ווערען. און צו לייזען איהם איז פֿאַלשטענדיג מעגליך.

5) קיין שום צוואַנג איז ניט נייטיג, אום אויפֿצוהאַלטען די האַר־מאָניע אין אַזעלכע אָרגאַניזאַציאָנען. די עפֿענטליכע מיינונג אַליין וועט אויפֿהאַלטען דעם סאָציאַלען גלייכגעוויכט.

וואָס אָנבעלאַנגט די פֿראַגע וועגען צוטהיילונג פֿון די פּראָדוקטען, זיינען די אַרבייטער פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע" געווען מיט דער מיי־נונג, אַז די דאָזיגע פֿראַגע מוז געלייזט ווערען פֿון יעדער קאָמונע בעזונדער. איין קאָמונע וועט פֿיליכט איינפֿיהרען צווישען איהרע מיט־גלידער דעם קאָמוניסטישען פּרינציפּ: „יעדען נאָך זיינע בעדערפֿנישען"; אַנדערע וועלען אפשר אָננעהמען אַן אַנדערן סיסטעם און בעלוינען יעדען מיטגליעד לויט דער אַרבייט, וועלכע ער וועט אויספֿיהרען. די דאָזיגע לייזונג, וועלכע האָט איבערגעלאָזט צו יעדער קאָמונע די אויסוואַהל פֿון דעם סיסטעם פֿון בעלוינונג, איז געווען דער אייגענטליכער אינהאַלט פֿון דער אידעע, וואָס איז בעקאַנט געווען ביי די לאַטיינישע פֿעלקער אונטער דעם נאָמען „קאָלעקטיוויזם" אין געגענזאַץ צו דעם אויטאָריטערען קאָ־מוניזם פֿון באַבעף׳ס שולע.

און וואָס ענדליך אָנבעלאַנגט די פֿראַגע ווי אַזוי די היינטיגע גע־זעלשאַפֿט קען פֿערוואַנדעלט ווערען אין אַ סאָציאַליסטישע, זיינען אַלע אַרבייטער פֿון יענער צייט איינשטימיג געווען, אַז אין גיכען וועט אויס־ברעכען אַ נייע רעוואָלוציאָן, פֿיעל טיעפֿער און אַלגעמיינער ווי די רעוואָלו־ציאָן פֿון 1848; און דאַמאָלס וועלען די אַרבייטער אָנווענדען זייערע אַלע כּחות, אום אַוועקצונעמען מיט די מאָנאָפּאָלען פֿון׳ם קאַפּיטאַל.

אָט דאָס איז געווען דער באַזיס, אויף וועלכען די אַנאַרכיסטישע אידעען אין דער „אינטערנאַציאָנאַלע" האָבען זיך ענטוויקעלט.

דער איבערבליק, וועלכען מיר האָבען געגעבען, צייגט אונז, ווי אַזוי עס זיינען דורכגעמישט געווען אין דער „אינטערנאַציאָנאַלע" יאַקאָ־בּיניסטישע, ד.ה. צענטראַליסטיש־אויטאָריטערע אידעען מיט אידעען פֿון לאָקאַלער אונאַבהיינגיגקייט און פֿעדעראַליזם.ביידע זיינען געווען ירושות פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן. אויב די צענטראַליסטישע אידעען זיינען דירעקט איבערגענומען געוואָרען פֿון די יאַקאָבּינער פֿון 1793 און פֿון דער פֿערשווערונג פֿון באַבעף, דורך די געהיימע קאָמוניס־טישע אָרגאַניזאַציאָנען אין דעם ערשטען העלפֿט פֿון׳ם 19־טען יאָהר־הונדערט, זיינען אָבער די אידעען פֿון אַ לאָקאַלער אונאַבהיינגיגער אַקציאָן — אַם וויכטיגסטענס וואָס אָנבעלאַנגט די פּראָווינצען — דירעקט

גענומען געוואָרען פֿון דער מעכטינער און ווירקליך רעוואָלוציאָנער און קאָנסטרוקטיווער אַקציאָן פֿון די פּאַריזער „סעקציאָנען“ און פֿון די קאָמונעס פֿון 1793 און 1794, וועלכע איך האָב קירצליך בעשריעבען אין מיין ווערק „די גרויסע פֿראַנצויזישע רעוואָלוציאָן“.

פֿון דעסטוועגען איז נויטוועגדיג צו בעמערקען, אַז די ערשטע ריכטונג, ד.ה. די יאַקאָבינּיסטישע שולע איז, אָהן אַ שום צווייפֿעל, געווען די שטאַרקסטע פֿון די ביידע. די געבילדעטע בורזשואַס, וועלכע זיינען צוגעשטאַנען צו דער „אינטערנאַציאָנאַלע“, זיינען מייסטענטהיילס געווען יאַקאָבינער.

* * *

און שפּעטער איז געקומען די שרעקליכע מלחמה צווישען פֿראַנקרייך און דייטשלאַנד, וועלכע איז פֿון נאַפּאָלעאָן און זיינע ראַטהגעבער אויף אַ וואַהנזיניגען אופן פּראָוואָצירט געוואָרען, אום צו ראַטעווען דעם קייזער־רייך פֿאַר דער דראָהענדער רעוואָלוציאָן. די מלחמה האָט זיך געענדיגט מיט אַ מורא'דיגער מפּלה פֿאַר פֿראַנקרייך, און דערנאָך איז געקומען די פּראָוויזאָרישע רעגירונג פֿון גאַמבעטאַ און טהיער און די קאָמונע פֿון פּאַריז, וועלכע האָט אַרויסגערופֿען עהנליכע פֿערזוכען אין סענט עטיען און אין באַצעלאָנאַ און קאַטהאַכענאַ אין שפּאַניען. אין די דאָזיגע פֿאָלקס־אויפֿשטענדע האָט זיך דייטליך אַרויסגעצייגט, וואָס פֿאַר אַ פּאָליטישע פֿאָרם אַ סאָציאַלע רעוואָלוציאָן וועט אָננעהמען.

ניט אַ דעמאָקראַטישע רעפּובליק, ווי מען האָט געזאָגט אין 1848, נאָר די פֿרייע, אונאָבהייננגיגע קאָמונים טישע קאָמונע.

פֿערשטעהט זיך, די פּאַריזער קאָמונע גופא האָט געליטען פֿון דעמזעלביגען כאַאָס אין די אידעען און אַנשויאונגען מכח די ערשטע טריט, וועלכע די רעוואָלוציאָן דאַרף מאַכען אויף דעם עקאָנאָמישען און פּאָליטישען געביעט, פֿון וועלכען די „אינטערנאַציאָנאַלע“ האָט געליטען. ביידע — די יאַקאָבינער און די קאָמונאַליסטען, ד. ה. די צענטראַליסטען און די פֿעדעראַליסטען זיינען פֿערטראָטען געווען אין דעם פּאַריזער אויפֿשטאַנד, און עס איז געווען אונפֿערמיידליך, אַז עס האָט געמוזט קומען צו אַ קאַמפּף צווישען די צוויי ריכטונגען. דער קריעגערישסטער עלעמענט זיינען געווען די יאַקאָבינער און בלאַנקיסטען, אָבער די עקאָנאָמישע און קאָמוניסטישע אידעאַלען פֿון באַבעף זיינען שוין זעהר שטאַרק אָבגעשוואַכט געווען ביי די בורזשואַזע פֿיהרער פֿון דער בעוועגונג. פֿאַר זיי איז די עקאָנאָמישע פֿראַגע געווען אַ פֿראַגע פֿון קלענערע וויכטיגקייט, מיט וועלכע מען דאַרף ערשט האַנדלען נ אָ ך דעם טריאומף פֿון דער

קאָמונע, און די דאָזיגע אידעע האָט געהאַט די איבער־מאַכט. אָבער די שרעקליכע מפלה פֿון דער קאָמונע און די בלוטיגע נקמה פֿון דער בור־זשואַזיע איז מעהר ניט געווען ווי אַ נייער בעווייז, אַז דער טריאומף פֿון אַ פֿאָלקס-קאָמונע איז מאַטעריעל אונמעגליך, אַזוי לאַנג ווי דאָס פֿאָלק וועט אין דער זעלבער צייט ניט טריאומפֿירען אויף דעם עקאָנאָמישען געביעט.

ביי די לאַטיינישע פֿעלקער האָבען די פּאַריזער קאָמונע און די אויפֿשטענדע פֿון באַרצעלאָנאַ און קאַטאַבענאַ איין פֿאַר אַלע מאָל פֿעסטגעשטעלט די אידעען פֿון דעם רעוואָלוציאָנערען פּראָלעטאַריאַט.

די אונאַבהייניגע קאָמונע — אָט דאָס איז די פֿאָרם, וואָס די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן דאַרף אָננעהמען. זאָל דאָס גאַנצע לאַנד און די גאַנצע וועלט זיין געגען איהר; אָבער ווען איהרע איינוואוינער זיינען איינמאָל געקומען צו דעם בעשלוס צו קאָמונאַליזירען די צוטהיילונג פֿון די לעבענס-מיטלען, דעם אויסטויש פֿון די פּראָדוקטען און די פּראָדוקציאָן, דאַן מוזען זיי צוערשט פֿערווירקליכען זייער בעשלוס ביי זיך גופא. און אויב זיי טהוען עס, וועלען זיי באַלד געפֿינען אַזעלכע קרעפֿטע, וועלכע זיי וואָלטען קיינמאָל ניט געקענט געפֿינען אונטער אַנדערע אומשטענדען פֿאַר דעם טריאומפף פֿון אַ גרויסער בעוועגונג, אַזעלכע קרעפֿטע, וועלכע קענען אַריינציהען דאָס גאַנצע לאַנד און זיינע ריקשטענדיגסטע און גלייכגילטיגסטע טהיילען אין די כוואַליעס פֿון דער רעוואָלוציאָן. עס איז פֿיעל בעסער אָנצופֿיהרען אַן אָפֿענעם קאַמפף געגען אַלע אינסטיטוציאָנען פֿון דער רעאַקציאָן, איידער זיך צו שלעפּען מיט זיי אין דער פֿאָרם פֿון הונדערטער קייטען, צוגעשמיעדט צו די פֿיס פֿון די קעמפּפֿער.

און דאָס איז נאָך ניט אַלעס. מיר האָבען געמאַכט נאָך אַ שריט פֿאָרווערטס. מיר פֿערשטעהען היינט, דאָס אויב עס עקזיסטירט ניט קיין שום נויטווענדיגקייט פֿאַר אַ צענטראַלע רעגירונג, אום צו בעהערשען די אונאַבהייניגע קאָמונעס, אויב מען וועט אַוועקמאַכען מיט דער נאַציאָנאַלער רעגירונג און די נאַציאָנאַלע איינהייט וועט אויפֿגעהאַלטען ווערען דורך אַ פֿרייע פֿעדעראַציאָן, דאַן מוזען מיר קומען צו דעם בעשלוס, דאָס אַ צענטראַלע מוניציפּאַל רעגירונג איז פּונקט אַזוי אונניצליך און שעדליך. דערזעלבער פֿעדעראַטיווער פּרינציפּ איז גענוג פֿאַר דער פֿערוואַלטונג פֿון דער קאָמונע גופא.

* * *

דער אויפשטאַנד פון דער פּאַריזער קאָמונע האָט אַלזאָ געלייזט אַ פראַגע, וועלכע האָט געפייניגט יעדען אמת'ן רעוואָלוציאָנער. צוויי מאָל האָט פראַנקרייך געמאַכט אַ פערזוך דורכצופיהרען אַ מין סאָציאַליסטישע רעוואָלוציאָן, מיט דער הילפע פון אַ צענטראַלער רעגירונג, וועלכע איז מעהר אָדער ווייניגער גענייגט געווען צו ערפילען די דאָזיגע אויפגאַבע: דעם ערשטען מאָל אין דער צייט פון 1793-1794, ווען זי האָט פערזוכט צו פערווירקליכען די אמת'ע עקאָנאָמישע גלייכהייט — די „פאַקטישע גלייכהייט", ווי מען פלעגט זאָגען אין יענער צייט — דורך די מאַס־רעגלען פון אַ שטרייננגער יאַקאָבינישער רעגירונג; און דעם צווייטען מאָל אין 1848, ווען זי האָט געוואָלט פערווירקליכען אַ „דעמאָקראַטישע סאָציאַליסטישע רעפובליק". און ביידע פערזוכע האָבען זיך געענדיגט מיט אַ פיאַסקאָ. איצטער איז אויסגעפונען געוואָרען אַ נייע לייזונג: די פרייע קאָמונע מוז לייזען אָט די פראַגע אינערהאַלב איהר אייגענער טעריטאָריע; און מיט דער דאָזיגער לייזונג האָט זיך ענטוויקעלט אַ נייער אידעאַל — די אַ נ אַ ר כ י ע.

איצט האָבען מיר אָנגעהויבען צו פערשטעהען, אַז דער פונדאַמענט פון פרודהאָן'ס ווערק „די אַלגעמיינע אידעע וועגען דער רעוואָלוציאָן פון'ם 19־טען יאָהרהונדערט" ענטהאַלט אין זיך אַ טיעפע פ ר אַ ק ט י ש ע אידעע — די אידעע פון דער אַנאַרכיע. און אין די לאַטיינישע לענדער האָט דער גייסט פון די מעהרער פאָרטגעשריטענע עלעמענטען אָנגע־הויבען אַרבייטען אין דער דאָזיגער ריכטונג.

ליידער בלויז אין די לאַטיינישע לענדער: אין פראַנקרייך, אין שפּאַ־ניען, אין איטאַליען, אין דער פראַנצויזישער שווייץ און אין דעם וואַלאָ־נישען טהייל פון בעלגיען. די דייטשען, פערקעהרט, האָבען אַרויסגענומען אַ גאַנץ אַנדער לעהרע פון זייער זיעג איבער פראַנקרייך און גאַנץ פער־שיעדענע אידעען — די פערעהרונג פון דעם צענטראַליסטישען שטאַאַט.

דער צענטראַליסטישער שטאַאַט, וועלכער איז פיינדליך אפילו צו די שטרעבונגען פון נאַציאָנאַלער אוגאַבהייניגקייט; די מאַכט פון צענט־ראַליזאַציאָן און אַ שטרייננגע צענטראַלע רעגירונג — אָט דאָס זיינען געווען די לעהרען, וועלכע זיי האָבען גענומען פון די זיעגען פון דעם דייטשען קייזער־רייך. און זיי האַלטען זיך זאָגאַר נאָך היינט צו טאָג ביי די דאָזיגע לעהרען, ניט בעגרייפענדיג, אַז דאָס איז מעהר ניט געווען ווי אַ זיעג פון אַ מיליטערישער מאַסע, דער זיעג פון דער אַלגעמיינער מיליטער־פליכט פון די דייטשען איבער דעם רעקרוטירונגס־סיסטעם פון די פראַנצויזען און איבער דער אינערליכער פערפוילטקייט פון דעם

צווייטען נאַפּאָלעאָנישען קייזער־רייך. דאָס צווייטע קייזער־רייך איז געשטאַנען אויף דעם שיועל פֿון אַ רעוואָלוציאָן, פֿון וועלכער די גאַנצע מענשהייט וואָלט פּראָפֿיטירט, אייב זי וואָלט ניט פֿערהינדערט געוואָרען דורך די דייטשע ערּאָבערער.

די קאָמונעס פֿון פּאַריז און קאַרטאַכענאַ האָבען אַלזאָ אין די לאַטיינישע לענדער געלייגט דעם פֿונדאַמענט פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון דער אַנאַרכיע. די אייטאָריטערע מענדערנצען פֿון דעם גענעראַל־קאָמיטע פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער־אַסאָסיאַציאָן, וועלכע האָבען זיך באַלד אַרויסגעצייגט און אונטערגעגראָבען די איינינקייט פֿון דער גרויסער אַרבייטער-אָרגאַניזאַציאָן, האָבען נאָך מעהר פֿערשטאַרקערט די אַנאַרכיסטישע געדאַנקען ריכטונג. און דאָס איז נאָך מעהר געוועזען דער פֿאַל, ווען דער אויבען דערמאָהנטער קאָמיטע, מיט מאַרקס, ענגעלס און עטליכע פֿראַנצויזישע בלאַנקיסטען אָן דער שפּיצע, — אַלע ריינע יאַקאָבינער — האָט זיך בענוצט מיט זיין מאַכט, אום אויסצופֿיהרען אַ שטאַאַטס-שטרייך אין דער אינטערנאַציאָנאַלע. אָנשטאָט דעם עקאָנאָמישען קאַמפּף פֿון דער אַרבייט געגען דעם קאַפּיטאַל, וועלכער איז ביז אַהער געוועזען דער גרונד-פּרינציפּ פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע, האָט מען אַריינגעבראַכט די פּאַרלאַמענטאריש־פּאָליטישע אַקציאָן אין דעם פּראָגראַם פֿון דער גרויסער אָרגאַניזאַציאָן. אויף אַזאַ אופֿן האָט אויסגעבראָכען אַן אָפֿענער איינפֿשטאַנד פֿון די פֿעדעראַציאָנען אין שפּאַניען, איטאַליען, אין שווייצער יוראַ, אין מזרח-זייט פֿון בעלגיען און ביי געוויסע סעקציאָנען פֿון די ענגלישע אינטערנאַציאָנאַליסטען געגען דעם גענעראַל־קאָמיטע פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע.

* * *

אין מיכאַאיל באַקונין האָט די אַנאַרכיסטישע ריכטונג, וועלכע האָט זיך אַלץ שטאַרקער ענטוויקעלט אין דער אינטערנאַציאָנאַלע, געפֿונען אַ מעכטיגען, פֿעהיגען און בעגייסטערטען אַפּאָסטעל; און אַרום באַקונין און זיינע פֿריינד אין דעם שווייצער יורא האָט זיך גרופּירט אַ קליינער קרייז פֿון טאַלאַנטפֿולע איטאַליענער און שפּאַניער, וועלכע האָבען זיינע אידעען ווייטער ענטוויקעלט. מיט דער הילף פֿון זיינע גרויסע היסטאָרישע און פֿילאָזאָפֿישע קענטניסען האָט באַקונין אַוועקגעשטעלט אין אַ סעריע פֿון מעכטיגע און איינדרוקספֿולע שריפֿטען די גרונד־אידעען פֿון דעם מאָדערנעם אַנאַרכיזם.

די פֿאָלשטענדיגע אָבשאַפֿונג פֿון דעם שטאַאַט מיט זיין גאַנצער אָרגאַניזאַציאָן און זיינע אַלע אידעאַלען — דאָס איז געוועזען דער מאָטאָ,

וועלכען באַקונין האָט מוטהיג פּראָקלאַמירט. אין דער פֿערגאַנגענהייט איז דער שטאַאַט געווען אַ היסטאָרישע נויטווענדיגקייט, וועלכע איז אַרויסגעוואַקסען פֿון דער אויטאָריטעט, וואָס די פּריעסטער־קלאַסען האָבען זיך ערוואָרבען. אָבער היינט איז זיין פֿאָלשטענדיגע פֿערניכטונג געוואָרען אַ היסטאָרישע נויטווענדיגקייט, דערפֿאַר ווייל דער שטאַאַט פֿערקערפּערט מיט זיך די אָבלייקנונג פֿון יעדער פֿרייהייט און ווייל ער פֿערדאַרבט אפילו דאָס, וואָס ער נעהמט זיך אונטער אויסצופֿיהרען פֿאַר דעם אַלגעמיינעם וואָהלזיין. יעדע שטאַאַטליכע געזעצגעבונג, אין ווען אפילו זי איז דער רעזולטאַט פֿון דעם זאָגענאַנטען אַלגעמיינעם שטים־רעכט, מוז פֿערוואָרפֿען ווערען, דערפֿאַר וואָס זי איז שטענדיג געמאַכט געוואָרען, רעכענענדיג זיך מיט די אינטערעסען פֿון די פּריווילעגירטע קלאַסען. יעדע נאַציאָן, יעדע פּראָווינץ, יעדע קאָמונע מוז האָבען דאָס אַבסאָלוטע רעכט פֿריי צו אָרגאַניזירען זיך, פּאָליטיש און עקאָנאָמיש און אויף איהר אייגענעם שטייגער, אַזוי לאַנג ווי זי שאַפֿט דורך דעם נים קיין געפֿאַהר צו די איבעריגע נאַציאָנען, פּראָווינצען אָדער קאָמונעס. „פֿעדעראַליזם״ און „אויטאָנאָמיע״ זיינען נאָך נים גענוג. דאָס זיינען נים מעהר ווי ווערטער, צו פֿערמאַסקירען די אויטאָריטעט פֿון׳ם שטאַאַט. די פֿאָלשטענדיגע אונאַבהיינגיגקייט פֿון די קאָמונעס, זייער פֿרייע פֿעדעראַציאָן און די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן אינערהאַלב די קאָמונעס — דאָס איז, ווי באַקונין האָט בעוויזען, דער אידעאַל, וועלכער ענטוויקעלט זיך היינט בעפֿאָר אונזער ציוויליזאַציאָן אויס דעם נעבעל פֿון דער פֿערגאַנגענהייט, און דער אינדיווידואום הויבט אָן צו פֿערשטעהן, אַז זייןווירקליכע פֿרייהייט ענטוויקעלט זיך פּראָפּאָרציאָנעל מיט דער פֿרייהייט פֿון אַלע איבעריגע, וועלכע רינגלען איהם אַרום.

וואָס אָנבעלאַנגט זיינע עקאָנאָמישע אידעען, איז באַקונין אינערליך אַ קאָמוניסט געווען; אָבער צוזאַמען מיט זיינע פֿעדעראַליסטישע פֿריינדע פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע און אַלס אַ צוגעשטענדניס צו דעם אַנטאַגאָניזם געגען דעם קאָמוניזם, וועלכען די אויטאָריטערע קאָמוניסטען האָבען אַרויסגערופֿען אין פֿראַנקרייך, האָט ער זיך גערופֿען אַ „קאָלעקטיוויסטישער אַנאַרכיסט״. פֿערשטעהט זיך, ער איז נים געווען אַ „קאָלעקטיוויסט״ אין דעם זין פֿון פּעקער אָדער ווידאַל און זייערע מאָדערנע נאָכפֿאָלגער, וועמענס ציעל איז אייגענטליך נים מעהר ווי שטאַאַטס־קאַפּיטאַליזם. ער האָט דעם וואָרט „קאָלעקטיוויזם״ אויפֿגעפֿאַסט אין דעם פֿריהער דערמאָהנטען זין; ד.ה. ער האָט נים געוואָלט בעשטימען אין פֿאָראויס, וואָס פֿאַר אַ פֿאָרם פֿון צוטהיילען די פּראָדוקטען די

פראָדוצירער וואָלען אָננעהמען אין זייערע פֿערשיעדענע גרופּען — די קאָמוּניסטישע ליזונג, אָדער די אַרבייטס-טשעקס, אָדער גלייכע בעצאָהלונג, אָדער וואָס פֿאַר עס איז ניט אַנדער מעטהאָדע. און מיט די דאָזיגע אַנשויאונגען איז ער אין דערזעלבער צייט געווען אַן ענערגישער אַפּאָסטעל פֿון דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן, וועמענס אויסברוך אַלע סאָציאַליסטען פֿון יענער צייט האָבען אין ניכען ערוואַרטעט און וועלכע ער האָט נעפריידיגט מיט גליהענדע ווערטער.*)

XII.

אנארכיזם — (פֿאָרטזעצונג).

אויב דער פּראָטעסט נעגען דעם שטאַאַט, איין דעם שטיגער, ווי ער איז אָנגעפֿיהרט געוואָרען פֿון בורזשואַזע שרייבער בעפֿאָר 1848 און שפּעטער, ביז צו דעם אויפֿשטאַנד פֿון דער פּאַריזער קאָמונע, האָט גע-האַט דעם כאַראַקטער פֿון אַ רעוואָלט פֿון דעם א י נ ד י ו ו י ד ו א ו ם געגען דער געזעלשאַפֿט און איהרע היפּאָקריטישע פֿאָרמען, האָט ער אָבער איצטער, ווען עס האָט זיך אויפֿגעהויבען אַן עהנליכע בעוועגונג ביי די אַ־בייטער, בעקומען אַ פֿיעל טיעפֿערען אינהאַלט.

די אַרבייטער האָבען געזוכט אויסצוגעפֿינען אָט די ג ע ז ע ל ש אַ פֿ ט-ל י כ ע פֿאָרמען, מיט וועמענס הילפֿע זיי האָבען געדיינקט צו קענען פּטור ווערען פֿון דעם סיסטעם פֿון אויסבייטונג און אונטערדריקונג פֿון איין מענש דורך דעם צווייטען, און וועלכער ווערט היינט אויפֿגעהאַלטען דורך דעם שטאַאַט. די גרינדער פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָסיאַציאָן" האָבען געזעהען אין דער דאָזיגער אָרגאַניזאַציאָן דעם

---

*) אייניגע פֿון באַקונין׳ס מיטאַרבייטער און פֿריינד — נעמליך וואַרלען, גיאָם און די איטאַליענער — האָבען זיך שוין אין 1868 גערופֿען קאָמוניסטישע אַנאַרכיסטען. אָבער זייענדיג שפּעטער געצוואונגען, אָנצופֿיהרען אַ ביטערן קאַמפּף פֿאַר דער אונאַבהיינגיקייט פֿון זייערע פֿערשיעדענע פֿעדעראַציאָנען, האָבען זיי ניט געשיינקט קיין בעזונדערע אויפֿמערקזאַמקייט צו דער דאָזיגער פֿראַגע און האָבען איבערגעלאָזט די ליזונג צו די קאָמונעס און אַרבייטער אָרגאַניזאַציאָנען פֿון דער צוקונפֿט.

עמבריאָ פֿון אָט דער נייער געזעלשאַפֿט, וועלכע וועט געבוירען ווערען
דורך אַ סאָציאַלע רעוואָלוציאָן — אַ געזעלשאַפֿט, וואו די פֿונקציאָנען,
וועלכע בעלאַנגען היינט צו דער רעגירונג, וועלען פֿערנומען ווערען דורך
פּריוויליגע קאָנטראַקטען, אַזוי ווי זיי וועלען זיך ענטוויקלען דורך די די-
רעקטע בעציהונגען צווישען די פֿערשיעדענע גרופּען פֿון די פּראָדוצירער און
קאָנסומענטען. אין דער דאָזיגער אַטמאָספֿערע האָט דער אידעאַל פֿון
דעם אַנאַרכיסט אויפֿגעהערט צו זיין אַן אינדיווידועלער אידעאַל —
ער האָט בעקומען אַ סאָציאַלען כאַראַקטער.

וואָס מעהרער די אַרבייטער פֿון אייראָפּאַ און אַמעריקאַ האָבען זיך
דירעקט בעקענט איינע מיט די אַנדערע, אָהן דער פֿערמיטלונג פֿון די
רעגירונגען, אַלץ מעהר האָבען זיי זיך איבערצייגט פֿון זייערע
אייגענע קרעפֿטען און פֿון זייער פֿעהיגקייט אויפֿצובויען די
געזעלשאַפֿט אויף אַ נייעם באַזיס. זיי האָבען פֿערשטאַנען, דאָס
אויב דאָס פֿאָלק וועט צוריק צונעהמען די ערד און אַלע אינסטרו-
מענטען פֿאַר דער פּראָדוקציאָן פֿון די נויטווענדיגע מיטלען צום לעבען,
און אויב די פֿעראייניגונגען פֿון מענער און פֿרויען, וועלכע זיינען בע-
שעפֿטיגט אין די פֿאַבריקען, אויף די פֿעלדער און אין די מיענען, וועלען
אַליין ווערען די פֿערוואַלטער פֿון דער פּראָדוקציאָן, וועלען זיי אונטער
אַזעלכע אומשטענדען זיין אימשטאַנד צו פּראָדוצירען אויף דעם לייב-
טעסטען אופן אַלצדינג, אין וואָס די געזעלשאַפֿט נייטיגט זיך, אום צו
פֿערזיכערן דעם וואָהלזיין פֿון אַלעמען און צו געבען יערען איינציגען
גענוג פֿרייע צייט פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון זיינע אַלע גייסטיגע פֿע-
היגקייטען. דער געוואַלדיגער פּראָגרעס פֿון אונזער מאָדערנער וויסענ-
שאַפֿט און טעכניק צייגט אונז, וואָס ווייטער אַלץ דייטליכער, די מעג-
ליכקייט פֿון אַזאַ צושטאַנד. אויסערדעם קען דער אויסטויש פֿון די
פּראָדוקטען אין אַ ברייטער אינטערנאַציאָנאַלער אָרגאַניזאַציאָן פֿון פּראָדו-
צירער און קאָנסומענטען אויף דעם זעלבען לייכטען אופן אָרגאַניזירט
ווערען, ווי באַלד עס האַנדעלט זיך שוין ניט מעהר וועגען די פּערזענליכע
אינטערעסען פֿון אַ קליינער מינדערהייט.

אין דערזעלבער צייט האָט דער דיינקענדער טהייל פֿון די אַרבייטער,
וועלכער האַלט זיך אין איין פֿערמעהרען, בעגריפֿען, אַז דער שטאַאַט
מיט זיינע טראַדיציאָנען, זיין היעראַרכיע און זיין קליין־גייסטיגען נאַ-
ציאָנאַליזם, וועט שטענדיג זיין אַן אָבהאַלט פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון
אַזאַ אָרגאַניזאַציאָן; און די פֿערזוכע, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרען אין
די פֿערשידענע לענדער אַם ווייניגסטענס טהיילוויז אויסצובעסערן די

סאָציאַלע איבלען אינערהאַלב דעם איצטיגען בורזשואַזען שטאַאַט, האָבען וואָס וויטער אַלץ דייטליכער אַרויסגעצייגט דעם פיאַסקאָ פון אַזאַ טאַקטיק.

וואָס ברייטער עס איז געווען די טהעטיגקייט פון אַזעלכע פערזוכען, אַלץ דייטליכער האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז דער מעכאַניזם פון׳ם שטאַאַט קען פאַר קיין פאַל ניט בענוצט ווערען פאַר אַן אינסטרומענט צו בע־פרייען די אַרבייטער. דער שטאַאַט איז אַזאַ אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע איז דירעקט געשאַפען און ענטוויקעלט געוואָרען צו עטאַבלירען די מאָנאָ־פאָלען צו גונסטען די שקלאַפען בעזיצער, די קירכליכע און אַריסטאָקראַטישע פעאָדאַל־הערען, די גרונד־בעזיצער און קעניגע, די קויפמאַנס־גילדעס און די פּראָצענטניקעס, די מיליטערישע פיהרערס און די „אַדעל-מענער" און היינט צו טאָג צו גונסטען די אינדוסטריעלע קאַפּיטאַליסטען, וועמען ער האָט פערזאָרגט מיט „העגד" וועלכע ער האָט אַרויסגעטריבען פון די דערפער, פון דער קאָמונאַלער ערד. דער שטאַאַט וואָלט אַלזאָ אין בעסטען פאַל מעהר ניט געקענט זיין, ווי אַן אונניצליכע אינסטיטוציאָן, ווי באַלד די דאָזיגע מאָנאָפּאָלען וועלען מעהר ניט עקזיסטירען. דאָס גאַנצע לעבען וואָלט געוואָרען איינפאַכער, ווי באַלד דער מעכאַניזם, וועלכער איז ספּעציעל געשאַפען געוואָרען פאַר דער אויסבייטונג פון די אָרעמע דורך די רייכע, וואָלט פערשוואונדען געוואָרען.

די אידעע פון אונאַבהייננגיגע קאָמונעס פאַר דער טעריטאָריאַלער אָרגאַניזאַציאָן און פון פעדערירטע קערפּערשאַפטען פון טרייד־יוניאָנס פאַר דער אָרגאַניזאַציאָן פון די מענשען אין בעצוג צו זייערע פערשי־דענע פּראָדוקטיווע טהעטיגקייטען האָט געשאַפען אַ קאָנקרעטע פאָרשטעלונג פון אַ געזעלשאַפט, וועלכע איז רעגענערירט געוואָרען דורך אַ סאָציאַלע רעוואָלוציאָן. עס בלייבט אונז מעהר ניט איבער ווי צוצוועצען צו די דאָזיגע צוויי פאָרמען פון אָרגאַניזאַציאָן נאָך אַ דריטע, וועלכע האָט זיך אונגעהייער שנעל ענטוויקעלט אין פערלויף פון די לעצטע פופציג יאָהר, ווי באַלד די פעלקער האָבען אויסגעקעמפפט פאַר זיך אַ ביסעל מעהר פרייהייט אין דיזער ריכטונג: נעמליך, די טויזענדער און טויזענדער פרייע פעראייניגונגען און געזעלשאַפטען, וועלכע האָבען זיך ענטוויקעלט איבעראַל, אום צו בעפרידיגען אַלע מעגליכע און דיינק־באַרע בעדערפנישען פאַר עקאָנאָמישע, סאַניטערע און ערציהונגס צוועקען, פאַר גענענזייטיגע הילפע, פאַר דער פּראָפּאַגאַנדאַ פון פערשידענע אי־דעען, פאַר קונסט און פערגניגען א.ז.וו. דיזע אַלע אָרגאַניזאַציאָנען ער־גענצען זיך איינע די אַנדערע און זיינען שטענדיג פאַרטיג צו רעכענען

זיך מיט נייע בעדערפֿנישען דורך נייע אָרגאַניזאַציאָנען און פֿערבע־סערונגען.

נאָך מעהר. מען הויבט היינט אָן צו פֿערשטעהען, אַז ווען די מענש־ליכע געזעלשאַפֿט וועט זיך ענטוויקלען אין דער דאָזיגער ריכטונג, וועלען צוואַנג און בעשטראָפֿונג נויטווענדיגער ווייזע מוזען פֿערשווינדען. דער גרעסטער אָבהאַלט אויפֿצוהאַלטען אַ געוויסען מאָראַלישען ניווא אין דער היינטיגער געזעלשאַפֿט, איז דער מאַנגעל אין סאָציאַלער גלייכהייט. אָהן ווירקליכע גלייכהייט קען דער אינסטינקט פֿון גערעכטיגקייט קיינמאָל ניט אַלגעמיין ענטוויקעלט ווערען, דערפֿאַר וואָס גערעכטיגקייט פֿאָדערט די אָנערקענונג פֿון גלייכהייט. אין אַ געזעלשאַפֿט, וואו די פרינציפּען פֿון גערעכטיגקייט וועלען ניט בעליידיגט ווערען אויף יעדען שריט און טריט דורך די עקזיסטירענדע אונגלייכהייט פֿון די מענשליכע רעכטע און די אונגלייכע מעגליכקייטען פֿון דער אינדיווי־דועלער ענטוויקלונג, וועט די גערעכטיגקייט זיך מוזען פֿערשפּרייטען איבעראַל און ווערען אַ געוואוינהייט פֿון׳ם פֿאָלק.

אין דעם דאָזיגען פֿאַל וואָלט דער איינצעלנער געווען פֿריי, דער־פֿאַר וואָס זיין פֿרייהייט וואָלט מעהר ניט בעשריינקט געוואָרען דורך מורא: דורך מירא פֿאַר אַ סאָציאַלער אָדער אַן איבערנאַטירליכער בעשטראָפֿונג, אָדער דורך זיין געהאָרכזאַמקייט צו אַנדערע מענשען, וועלכע האַלטען זיך פֿאַר זיינע פֿאָרשטעהער אָדער צו מיסטישע און מעטאַפֿיזישע קרעפֿטען. ביידע פֿאָרשטעלונגען זיינען דער גרעסטער פֿלוך פֿאַר דער מענשהייט, זיי פֿיהרען צו גייסטיגער פֿערשקלאַפֿונג און מאַ־כען דעם מאָראַלישען ניוואָ פֿון׳ם מענשען נידעריגער אָנשטאָט העכער.

אין אַ פֿרייער אומגעבונג אויף דעם פֿונדאַמענט פֿון גלייכהייט וואָלטען מיר רוהיג געמעגט ערוואַרטען, אַז דער מענש וועט זיך פֿיהרען, אַזוי ווי זיין אייגענער שכל וועט איהם דיקטירען; פֿערשטעהט זיך, זיין שכל גופא וואָלט געטראָגען אויף זיך דעם שטעמפּעל פֿון די געזעל־שאַפֿטליכע אומשטענדען, וואָס רינגלען איהם אַרום. און אין דערזעלבער צייט וואָלט ער געווען אימשטאַנד פֿאָלשטענדיג צו ענטוויקלען זיין איינ־דיווידואַליטעט; וועהרענד דער „אינדיווידואַליזם", אין וועלכען בורזשואַזע אינטעליגענטען זעהען היינט אַ מיטעל פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון די פֿעהיגערע אינדיווידוען, איז — ווי יעדער קען אַליין זעהען — דער הויפּט־אָבהאַלט פֿאַר דאָזיגער ענטוויקלונג. ניט בלויז דער־פֿאַר וואָס דער שטאַאַט און קאַפּיטאַליזם ווענדען אָן אַלע מיטלען צו פֿערהינדערן די גייסטיגע פּרוכטבאַרקייט און צו האַלטען איהר אויף אַ

נידעריגער שטופע און ווייל די גרויסע מעהרהייט פון פעהיגע מענשען האבען היינט ניט די מוזע און ניט די געלעגענהייט צו ענטוויקלען זייערע העכערע פעהיגקייטען; נאר אויך דערפאר, ווייל די, וואס האבען שוין יא די נייטיגע צייט און געלעגענהייט, ווערען אין דער היינטיגער געזעלשאפט נור אנערקענט מיט דער בעדינגונג, אז זיי װעלען קיינמאל ניט געהן „צו ווייט" מיט זייער קריטיק געגען דער איצטיגער געזעל־שאפט און הויפטזעכליך, אז זיי ווען זיך קיינמאל ניט נעהמען צו די־רעקטע האנדלונגען, וועלכע קענען פיהרען צו דער צושטערונג פון די איצטיגע געזעלשאפטליכע בעדינגונגען אדער פיליכט בלויז צו ערנסטע רעפארמען. נור צו די יעניגע ערלויבט מען א געוויסע „ענטוויקלונג פון זייער אינדיווידואליטעט", וועלכע זיינען ניט געפעהרליך אין דיזער בע־ציהונג — צו די, וועלכע זיינען בלויז „אינטערעסאנט" פאר דעם פי־ליסטער, און פאר וועלכע ער דארף קיינמאל ניט ציטערן.

* * *

די אנארכיסטען, ווי מיר האבען שוין פריהער בעמערקט, גרינדען זייערע פארשטעלונגען וועגען דער צוקונפט אויף יענע ערשיינונגען, וועלכע מען קען דייטליך בעאבאכטען אין דעם סאציאלען לעבען פון אונזער צייט.

ווען מיר אונטערזוכען אלזא די שטרעבונגען, וועלכע האבען בעקו־מען די אויבערמאכט אין דעם לעבען פון די ציוויליזירטע לענדער, זייט די ענדע פון'ם 18־טען יאהרהונדערט, ווען מיר זיכער ניט פערפעהלען צו בעמערקען, ווי שטארק עס זיינען געוועזען די צענטראליסטישע און אויטאריטערע טענדענצען וועהרענד דער דאזיגער פעריאדע, אי ביי דער בורזשואזיע און אי ביי יענע ארבייטער, וועלכע זיינען ערצויגען געווארען מיט די אידעען פון דער בורזשואזיע און וועלכע פערזוכען היינט אריינ־צוטרעטען אין די רייהען פון זייערע היינטיגע רעגירער און עקספלא־טאטארס.

אבער אין דערזעלבער צייט בעמערקען מיר אייך דעם פאקט, אז די אנטי־צענטראליסטישע און אנטי־מיליטאריסטישע אידעען, ווי אויך די אידעען פון פרייער פערשטענדיגונג, ענטוויקלען זיך פון טאג צו טאג אלץ שטארקער און שטארקער ביי די ארבייטער און ביי די מעהר גע־בילדעטע און גייסטיג פרייערע עלעמענטען פון דער בורזשואזיע — איבערהויפט אין וועסט אייראפא.

איך האב אויפגעוויזען אין אנדערע שריפטען („ברויט און פרייהייט" און „געגענזייטיגע הילפע") ווי שטארק ענטוויקעלט עס איז היינט צו טאג

דער שטרעבען צו פּאָרמירען פּרייוויליגערהייט, אויסערהאלב דעם שטאַאט און די פּערשיעדענע קירכען, טויזענדער און טויזענדער פּרייע אָרגאַניזאַציאָנען פּאַר די פּערשידענסטע צוועקען און בעדערפּנישען: אויף דעם עקאָנאָמישען געביעט — ווי צ.ב.ש. די אָבמאַכונגען צווישען די אייזענבאַהן־קאָמפּאַניעס, די אַרבייטער־סינדיקאַטען, די טראָסטס פון די אונטערנעהמער, די אַגראַרישע קאָאָפּעראַציאָנען, די קאָאָפּעראַטיווע קערפּערשאַפּטען פּאַר דעם עקספּאָרט א.ז.וו. — אויף דעם געביעט פון דער פּאָליטיק, פון וויסענשאַפט, קונסט, ערציהונג און פיעלע אַנדערע צווייגען פון'ם געזעלשאַפטליכען לעבען. דאָס, וואָס עס האָט פּריהער, אָהן אַ שום צווייפּעל, בעלאַנגט צו די פונקציאָנען פון'ם שטאַאט און פון דער קירכע, פּערקערפּערט זיך היינט אין דער טהעטיגקייט פון פּרייע אָרגאַניזאַציאָנען.

די דאָזיגע שטרעבונגען ענטוויקלען זיך מיט אַן אויסערגעוועהנליכער שנעלקייט דירעקט פּאַר אונזערע אויגען. עס איז געוועזען גענוג, דאָס אַ הויך פון פּרייהייט האָט כאָטש אַ ביסעל בעשריינקט די מאַכט פון שטאַאט און קירכע אין זייער שטענדיגען שטרעבען צו פּערגרעסערן דעם געביעט פון זייער טהעטיגקייט וואָס ווייטער און ווייטער — און פיעלע טויזענדער פּרייוויליגע אָרגאַניזאַציאָנען האָבען איבעראַל אַרויסגעשפּראָצט. און מיר מעגען זיין זיכער, אַז וואָס מעהר דער שטאַאט און די קירכע — דיביידע בלוט־שונאים פון פּרייהייט — וועלען בעשריינקט ווערען אין זייער מאַכט, אַלץ ברייטער וועט זיך ענטוויקלען דער טהעטיגקייטס־פעלד פון די פּרייע אָרגאַניזאַציאָנען.

דער גאַנצער צוקונפטיגער פּראָגרעס וועט זיך מאַניפעסטירען אויף דיזען וועג, און דער אַנאַרכיזם אַרבייט דירעקט אין דערזעלביגער ריכטונג.

* * *

וואָס אָנבעלאַנגט די עקאָנאָמישע אַנזיכטען פון די אַנאַרכיסטען, קענען מיר אונטערשיידען דריי פּערשידענע ריכטונגען.

אַזוי ווי דער סאָציאַליזם איז אויפגעפאַסט געוואָרען אין זיין ברייטער, אורשפּרינגליכער און אמת'ער בעדייטונג — אַלס אַ פּערזוך אַוועקצומאַכען מיט דער אויסבייטונג פון דער אַרבייט דורך דעם קאַפּיטאַל — זיינען די אַנאַרכיסטען געגאַנגען האַנד אין האַנד מיט די סאָציאַליסטען פון יענער צייט. אָבער זיי זיינען שפּעטער געצוואונגען געוועזען זיך אָבצורייסען און צו געהען זייער אייגענעם וועג, ווען די סאָציאַליסטען האָבען אָנגעהויבען ערקלעהרען, אַז עס איז פּאָרלויפיג ניטאָ קיין שום מעגליכקייט אַוועקצומאַכען מיט דער קאַפּיטאַליסטישער אויסבייטונג,

ניט אזוי לאנג, ווי מיר ווילען לעבען, און דאס אלעס, וואס מיר קענען טהאן ווערענד דער איצטיגער פעריאדע פון סאָציאלער ענטוויקלונג, איז צו מילדערן די אויסבייטונג און צו בעשריינקען די מאכט פון די קאפיטאליסטען דורך געוויסע געזעצליכע מאסרעגלען.

אין נעגענזאץ צו די דאזיגע שטרעבונגען פון די היינטיגע סאָציאַליסטען, ערקלערען די אנארכיסטען, אז מיר דארפען שוין היינט אר־בייטען פאר דער אבשאפונג פון דעם איצטיגען סיסטעם און ניט ווארטען ביז וואנען עס וועלען זיך ענטוויקלען נייע פארמען און פאזען פון דער קאפיטאליסטישער עקספלאָטאציע. מיר דארפען שוין היינט פערזוכען ארויסצונעהמען אלע פּראָדוקציאָנס־מיטלען — די ערד, די מינען, די פאבריקען, די טראנספּארט־מיטלען און אין דערזעלבער צייט אלע מיטלען צום לעבען — פון די הענד פון פריוואט־קאפּיטא־ליסטען און זיי איבערגעבען צו די אָרגאניזאציאָנען פון די פּראָדוצירער און קאָנסומענטען.

וואס אנבעלאנגט די פּאָליטישע אָרגאניזאציאָן — ד.ה. די גע־זעלשאפטליכע פאָרם, אין וועלכע אן עקאָנאָמישע רעוואָלוציאָן וועט קענען אויסגעפיהרט ווערען — אונטערשיידען מיר זיך אין גאנצען פון אלע שטאאטס־סאָציאליסטישע ריכטונגען. פאר אונז איז יעדע פאָרם פון שטאאטס־סאָציאליזם ניט מעהר ווי א סיסטעם פון שטאאטס־קאפּי־טאליזם, וועלכער ווערט היינט געפּריידיגט אונטער דעם נאמען קאָ־לעקטיוויזם אלס א מיטעל צו לייזען די סאָציאלע פראגע. מיר זעהען אין דער אָרגאניזאציאָן פון דער פּאָסט, די טעלעגראפען, די שטאאטס־איי־זענבאהנען און עהנליכע זאכען, וועלכע מען שטעלט אונז היינט פאר אלס אן אילוסטראציאָן פון א געזעלשאפט אָהן קאפּיטאליסטען, ניט מעהר ווי א נייע, פיליכט א פערבעסערטע, אבער זיכער קיין וווּנשענס־ווערטהע פאָרם פון דעם לוין־סיסטעם.

מיר בעהויפּטען, אז דער שטאאט, וועלכער איז געוועזן דער ווערק־צייג, דורך וועלכען די מינאָריטעטען האבען עטאבלירט און אָרגאניזירט זייער הערשאפט איבער די מאסען, קען פאר קיין פאל ניט דיענען אלס א קראפט צו צושטערען די פּריווילעגיעס פון די בעזיצענדע קלאסען. די געשיכטע לערנט אונז, דאס יעדע נייע פאָרם פון דעם עקאָנאָמישען לעבען פאָדערט שטענדיג א נייע פאָרם פון פּאָליטישע אָרגאניזאציאָן; און א סאָציאליסטישע געזעלשאפט — צי זי וועט זיין קאָלעקטיוויסטיש צי קאָמוניסטיש — קען און וועט ניט זיין קיין אויסנאהמע פון דער

דאָזיגער רעגעל. פונקט ווי מיר קענען זיך ניט בענוצען מיט דער קירכע, אום צו בעפרייען די מענשליכע מוחות פון דעם אַלטען אַבערגלויבען, פונקט ווי דער מענשליכער געפיהל פון סאָלידאַריטעט וועט דאַרפען געפינען זיין אויסדרוק אויסערהאַלב דער קירכע, אַזוי וועט אויך די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע בעפרייאונג פון דעם מענשען מוזען שאַפען נייע פאָרמען, אום צו געפינען אַן אויסדרוק אין לעבען און קען זיך ניט בענוצען מיט די פאָרמען, וועלכע דער שטאַאַט האָט געשאַפען.

פאָלגליך בעשטעהט דער וויכטיגסטער מיטעל פון די אַנאַרכיסטען אין דעם, אויפצואוועקען אָט די קאָנסטרוקטיווע קרעפטען פון די פּראָדוצירענדע מאַסען פון'ם פאָלק, וועלכע האָבען זיך מאַניפעסטירט אין אַלע גרויסע עפּאָכען פון דער מענשליכער געשיכטע, אום אויסצופיהרען די נויטווענדיגע ענדערונגען, און וועלכע וועלען אויך אַרויסרופען דעם גרויסען איבערבייט, מיט דער הילפע פון אונזערע אָנגעקליבענע קענטניסע, דעם גרויסען איבערבייט, וועלכער ווערט ערוואַרטעט מיט אונגעדולד פון די בעסטע מענשען פון אונזער איינענער צייט.

דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואַרום די אַנאַרכיסטען אַנטזאָגען זיך זיך צו פערנעהמען אַ פּלאַץ אַלס געזעצגעבער אָדער אַלס בעאַמטע פון דער רעגירונג. מיר ווייסען, אַז די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן וועט קיינמאָל ניט פערווירקליכט ווערען מיט דער הילפע פון ג ע ז ע צ ע. געזעצע קענען בלויז נ אָ כ פ אָ ל ג ע ן די אויסגעפיהרטע פאַקטען; און אויב זיי טהוען דאָס אפילו אויף אַן עהרליכען אופן — וואָס איז מייסטענטהיילס נ י ט דער פאַל — בלייבט אָבער דאָס געזעץ ניט מעהר ווי אַ טויטער בוכשטאַב, אַזוי לאַנג ווי עס זיינען ניט פאַרהאַן די לעבעדיגע קרעפטע, וואָס זיינען נויטווענדיג, אום אַרויסצורופען אָט די ש ט ר ע ב ו נ ג ע ן, וועלכע דאָס געזעץ בעשטעטיגט שפּעטער אַלס אַן אויסגעפיהרטען פ אַ ק ט.

פון דער אַנדערער זייט האָבען די אַנאַרכיסטען, זייט די צייטען פון דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָסיאַציאָן, שטענדיג פּראָפּאַגאַנדירט צו נעהמען אַן אַקטיווען אַנטהייל אין יענע אַרבייטער אָרגאַניזאַציאָנען, וועלכע פיהרען אָן דעם ד י ר ע ק ט ע ן קאַמפף פון דער אַרבייט געגען דעם קאַפּיטאַל און זיין בעשיצער — דעם שטאַאַט.

זיי זיינען מיט דער מיינונג, דאָס אַזאַ קאַמפף גיט די אַרבייטער אַ בעסערע מעגליכקייט, ווי יעדער אונדירעקטער מיטעל, אויסצוקעמפּפען צייטווייליגע פערבעסערונגען אונטער די היינטיגע בעדינגונגען פון דער אַרבייט; אין דערזעלבער צייט עפענט ער אויף די אויגען פון די מאַסען,

אום צו דערקענען די איבעל פֿון דעם קאַפּיטאַליזם און פֿון דעם שטאאט, וועלכער אונטערשטיצט די קאַפּיטאַליסטען, און ענטוויקעלט ביי זיי דעם געדאַנק, אַז עס איז דאָ אַ מעגליכקייט צו אָרגאַניזירען די קאָנסומציאָן, די פּראָדוקציאָן און דעם אויסטויש פֿון די פּראָדוקטען אָהן דער פֿערמיטלונג פֿון דעם קאַפּיטאַליסט און דעם שטאַאט.

* * *

וואָס אָנבעלאַנגט די פֿראַגע, אויף וואָס פֿאַר אַן אופֿן מען וועט בעלוינען די אַרבייט אין אַ געזעלשאַפֿט, וואָס האָט זיך בעפֿרייט פֿון דעם יאָך פֿון קאַפּיטאַל און שטאַאט, זיינען די מיינונגען פֿון די אַנאַרכיסטען נאָך אַלץ פֿערשידען.

אַלע פֿערוואַרפֿען איינשטימיג די נייע פֿאָרם פֿון דעם לוין־סיסטעם, וועלכע וואָלט זיך ענטוויקעלט, ווען דער שטאַאט זאָל ווערען דער אייגענטהימער פֿון דער ערד, די מינען, די פֿאַבריקען, די אייזענבאַהנען א.ז.וו. און דער גרויסער אָרגאַניזירער און פֿערוואַלטער פֿון דער גאַנצער אַגריקולטור און אינדוסטריע. אויב מען וואָלט דעם שטאַאט נאָך צוגעגעבען די דאָזיגע פֿונקציאָנען צו דער מאכט, וועלכע ער בעזיצט שוין היינט — אָבגאַבען, פֿערטהיידיגונג פֿון׳ם לאַנד, אינטערשטיצונג פֿון די רעליגיאָנען א.ז.וו. — וואָלטען מיר געשאַפֿען אַ נייע טיראַניי און נאָך אַן ערגערע ווי די אַלטע.

די גרויסע מעהרהייט פֿון די אַנאַרכיסטען אָנערקענען די קאָמוניסטישע לייזונג. זיי זיינען איבערציינגט, אַז די איינציגע פֿאָרם פֿון קאָמוניזם אין אַ ציוויליזירטער געזעלשאַפֿט וואָלט נור געקענט זיין אַזעלכע, וואו די רעגירונג זאָל זיך ניט שטענדיג קענען אַריינמישען אין אַלצדינג — דאָס הייסט: אַן אַנאַרכיסטישע פֿאָרם. און זיי בעגרייפֿען אויך, דאָס אַן אַנאַרכיסטישע געזעלשאַפֿט אויף אַ ברייטען שטייגער וואָלט איבערהויפּט ניט געקענט עקזיסטירען, אויב זי וואָלט ניט פֿערזיכערט איהרע מיטגלידער מיט אַ געוויסען מינימום פֿון וואָהלשטאַנד, וועלכער ענטשטעהט דורך דער געמיינשאַפֿטליכער אַרבייט פֿון אַלעמען. מיט איין וואָרט, זיי זיינען מיט דער מיינונג, אַז קאָמוניזם און אַנאַרכיע ערגענצען זיך איינע די אַנדערע.

אויסער דער דאָזיגער הויפּט־ריכטונג פֿון׳ם אַנאַרכיזם איז אָבער נאָך פֿאַרהאַן אַן אַנדערע ריכטונג, וועלכע זעהט אין דעם אַנאַרכיזם די ריהאַביטילירונג פֿון׳ם אינדיווידואַליזם.

די לעצטע ריכטונג איז, נאָך אונזער מיינונג נאָך, ניט מעהר ווי אן איבערבלייבאַכץ פֿון יענע צייטען, ווען די מעגליכקייט צו פּראָדוצירען לעבענס־מיטלען און אַלע אינדוסטריעלע בעקוועמליכקייטען האָט נאָך ניט געהאַט דערגרייכט די פֿאָלקאָמענהייט, וועלכע זי האָט בעקומען היינט צו טאָג. אין יענע צייטען האָט מען אין דעם קאָמוניזם מעהר ניט געזעהן, ווי אַ צושטאַנד פֿון אַלגעמיינער אָ־עמקייט און עלענד, און ווען מען איז געוועזן מיט דער מיינונג, אַז וואָהלשטאַנד איז אַ זאַך, וואָס איז בלויז צוגענגליך צו אַ געקליבענע מינדערהייט. אָבער דאָס, וואָס עס איז אַמאָל געווען אַן אמת'ער הינדערניס פֿון אַן אויסערגעוועהנליכער וויכ־טיגקייט פֿאַר דעם קאָמוניזם, עקזיסטירט שוין מעהר ניט. צו דאַנקען דער געוואַלדיגער פּראָדוקטיוויטעט פֿון דער מענשליכער אַרבייט, וועלכע אונזער צייט האָט דערגרייכט אויף אַלע געביעטען פֿון אַגריקולטור און אינדוסטריע, קענען מיר היינט מיט בעשטימטקייט בעהויפּטען, דאָס עטליכע יאָהר קאָמוניסטישע אַרבייט וואָלטען לייכט געקענט שאַפֿען אַ זעהר הויכע שטופֿע פֿון אַלגעמיינעם וואָהלשטאַנד.

די אינדיווידואַליסטישע אַנאַרכיסטען זיינען צושפּאָלטען אין צווי פֿערשידענע לאַגערס. פֿון איין זייט האָבען מיר די ריינע אינדיווידואַ־ליסטען אין דעם זין פֿון מאַקס שטירנער, וועלכע האָבען וועהרענד דער לעצטער צייט נאָך צוגעקראָגען אַ געוויסע אונטערשטיצונג דורך די פּראַכטפֿולע פּאָעטישע פֿאָרמען פֿון ניטצשע'ס שריפֿטען. אָבער מיר האָבען שוין פֿריהער ערקלערט, ווי מעטאַפֿיזיש און פֿרעמד צום אמת'ן לעבען עס איז אָט די „זעלבסט־בעהויפּטונג פֿון'ם אינדיווידואום"; ווי זי קעהרט זיך געגען די געפֿיהלען פֿון גלייכהייט, וואָס זיינען פֿאַרהאַן ביי די מייסטע פֿון אונז; און ווי מורא'דיג זי דערנעהנטערט אָט די זאָגע־נאַנטע „אינדיווידואַליסטען" צו די, וועלכע האָבען זיך איינגערעדט, אַז זיי שטעלען פֿאָר מיט זיך אַ „העכערע ראַסע" — צו די, וועלכע מיר האָבען צו פֿערדאַנקען דעם שטאַאַט, די קירכע, די מאָדערנע געזעץ־געבונג, די פּאָליציי, דעם מיליטאַריזם, דעם אימפּעריאַליזם, און אַלע אַנדערע פֿאָרמען פֿון אונטערדריקונג.

די אַנדערע אָבטהיילונג פֿון די אינדיווידואַליסטישע אַנאַרכיסטען ווערט פֿערטראָטען פֿון די מוטואַליסטען אין דעם זין פֿון פּרודהאָן, פֿון וועלכע מיר האָבען גערעדט אין איינעם פֿון די פֿריהערדיגע קאַ־פּיטלען. זייערע אידעען, ווי מיר האָבען געזעהן, האָבען געהאַט אַ גע־וויסען ערפֿאָלג אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען, וואו עס עקזיסטירען נאָך איצט אָרגאַניזאַציאָנען פֿון פֿאַרמערס, וועלכע טוישען אויס זייערע

פּראָדוקטען דורך טשעקס נאָך דעם פּרינציפּ „אַ שטונדע פֿאַר אַ שטונדע". פֿון רעסטווענען ווערט זיך שטענדיג אויפֿהויבען די פֿראַגע גענען דעם ראָזינען סיסטעם, וועלכער גרינדעט זיך אויף דער געמיינשאַפֿטליכקייט פֿון דער ערד און די פּראָדוקציאָנס־מיטלען. קאָמוניזם, וואָס אָנבעלאַנגט דעם בעזיץ פֿון דער ערד, די פֿאַבריקען א.ז.וו. און אינדיווידואַליזם אין דער פּראָדוקציאָן זיינען אַ צו גרויסער ווידערשפּרוך, כדי זיי זאָלען קענען עקזיסטירען אין דערזעלבער געזעלשאַפֿט, שוין גאָר ניט ריידענדיג, ווי שווער עס וואָלט געווען ריכטיג אָבצושאַצען דעם מאַרק־פּרייז אָדער דעם פֿערקויפֿס־ווערטה פֿון יעדען פּראָדוקט מיט דעם מאָס־שטאַב פֿון דער דורכשניטליכער אַרבייטס־צייט, וועלכע איז נויטווענדיג געווען, ווען דער פּראָדוקט איז פֿאַבריצירט געוואָרען.

צו ברייננען מענשען אַזוי ווייט, כדי זיי זאָלען זיין איינשטימיג מיט דער ראָזינער אבשאַצונג פֿון זייער אַרבייט, וואָלט אַליין שוין געפֿאָדערט, אַז זייערע אידעען זאָלען זיין טיעף דורכגעדרונגען מיט קאָמוניסטישע פּרינציפּען, אַם ווייניגסטענס וואָס אָנבעלאַנגט די פּראָדוקציאָן פֿון די נויטווענדיגסטע לעבענס־מיטלען. און אויב אַ געמיינדע וואָלט נאָך איינגעפֿיהרט ביי זיך, אַלס אַ ווייטערען צוגעשטענדניס צום אינדיווידואַליזם, אַ העכערע בעצאָהלונג פֿאַר געלערנטע אָדער קאָמפּליצירטע אַרבייט און אַלע מעגליכקייטען פֿאַר דער ענטשטעהונג פֿון אַ בעאַמטען־היעראַרכיע, וואָלטען זיך פֿון דיזען ענטוויקעלט אַלע אונבעקוועמליכקייטען פֿון דעם היינטיגען לוין־סיסטעם, וועלכע די אַרבייטער בעקעמפּפֿען איצטער.

דיזעלבע אַרגומענטען קענען אויך ביז צו אַ געוויסען גראַד אָנגעווענדעט ווערען אויף די אינדיווידואַליסטישע אַנאַרכיסטען פֿון אַמעריקאַ, וועלכע זיינען אין די פֿופֿציגער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט פֿערטראָטען געוואָרען דורך ס. פּ. אַנדרוס און וו. גרין און שפּעטער דורך ליסאַנדער ספּונער און וועלכע עס ווערען היינט פּראָפּאַגאַנדירט פֿון בענדזשאַמין טאָקער, דעם בעקאַנטען רעדאַקטאָר פֿון דער ניו יאָרקער „ליבערטי". זייערע אידעען זיינען טהיילווייז די פֿון פּרודהאָן און טהיילווייז די פֿון הערבערט ספּענסער. זיי ערקלערען, אַז דאָס איינציגע געזעץ, וואָס אַלע אַנאַרכיסטען דאַרפֿען רעספּעקטירען, איז דער פּרינציפּ, אַז יעדער דאַרף בעוואָרגען זיינע איינענע געשעפֿטען און זיך ניט אריינמישען אין די אַנגעלעגענהייטען פֿון אַנדערע. יעדער אינדיווידואום אין יעדע גרופּע האָט אַ רעכט צו אונטערדריקען די גאַנצע מענשהייט, אויב זיי האָבען די מאַכט דערצו; און אויב אָט דאָס איינציגע געזעץ, אַז יעדער זאָל בעזאָרגען זיינע איינענע געשעפֿטען, ווערט

געפינען אַן אַלגעמיינעם און פאָלקאָמענעם אויסדרוק, וועט ניט
זיין קיין שום געפאַהר, דערפאַר וואָס די רעכטע פון יעדען איינציגען
אינדיווידואום וועלען זיין בעשריינקט דורך די גלייכע רעכטע פון אַלע
אַנדערע.

אָבער צו אַרגומענטירען אויף אַזאַ אופן, הייסט, נאָך אונזער מיינונג,
צאָהלען אַ צו גרויסע בעדייטונג צו דער מעטאַפיזישער דיאלעקטיק און
צו איגנאָרירען די פאַקטען פון'ם אמת'ן לעבען. עס איז איבערהויפט
אונמעגליך, מיר זאָלען זיך קענען פאָרשטעלען אַ געזעלשאַפט, וואו די
אָנגעלעגענהייטען פון איין מיטגליעד וועלען ניט בעריהרען די אָנגעלע-
הייטען פון אַנדערע, אויב ניט פון אַלעמען; און נאָך פיעל ווייניגער
קענען מיר זיך פאָרשטעלען אַ געזעלשאַפט, וואו די שטענדיגע בעציהונ-
גען צווישען די פערשידענע מיטגלידער וועלען ניט שאַפען אַ בעשטימטען
אינטערעס פון יעדען איינציגען צו אַלע אַנדערע, אַן אינטערעס, וועלכער
וואָלט געמאַכט פאַר יעדען איינציגען אונמעגליך צו האַנדלען, ניט
איבערקלערענדיג אין דערזועלבער צייט, וואָס פאַר אַ ווירקונג עס וועט
האָבען זיין האַנדלונג אויף אַנדערע.

דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואָרום טאָקער—פונקט ווי ספענסער—
נאָך זיין וואונדערבאַרער קריטיק געגען דעם שטאַאט און נאָך זיין ענער-
גישער פערטהיידיגונג פון די רעכטע פון'ם אינדיווידואום, אַנערקענט צו-
לעצט דאָס רעכט פון אַלע מיטגלידער אין דער געזעלשאַפט צו פער-
טהיידיגען זיך דורך דעם שטאַאט. אָבער עס איז פונקט געוועזען אָט
די פונקציאָן צו „פערטהיידיגען" די שוואַכע מיטגלידער אין דער געזעל-
שאַפט, דורך וועלכע דער שטאַאט אין זיין היסטאָרישער ענטוויקלונג האָט
ביסלעכווייז געשאַפען די אַלע אַגרעסיווע טהעטיגקייטען, וועלכע
ספענסער און טאָקער האָבען אויף אַזאַ גלענצענדען אופן קריטיקירט.

דער דאָזיגער ווידערשפרוך איז, ווי עס ווייזט אויס, די אורזאַכע,
וואָרום דער אַנאַרכיסטישער אינדיווידואַליזם געפינט אפילו אָנהייננגער ביי
דער בורזשואַזער אינטעליגענץ, אָבער ער געפינט ניט קיין שום אָבקלאַנג
ביי די אַרבייטער. פון דעסטוועגען איז נייטווענדיג צו בעמערקען, אַז
דער אַנאַרכיסטישער אינדיווידואַליזם האָט דאָך אויפגעטהאָן איין נוטע
זאַך, מיט דעם וואָס ער האָט פערהינדערט די אַנאַרכיסטישע קאָמוניסטען
צו מאַכען צופיעל צוגעשטענדניסע צו דער אַלטער אידעע פון שטאַאטס-
אָפיציאַליזם. עס איז אַזוי שווער צו בעפרייען זיך פון אַלטע אידעען.

וואָס אָנבעלאַנגט דעם אַנאַרכיסטישען קאָמוניזם, איז זיכער, אַז די
דאָזיגע לייזונג געפינט יעדען טאָג וואָס מעהר אָנהייננגער ביי די אַרבייטער,

וועלכע גיבען זיך מיה צו בעקומען א קלאָרען בעגריף וועגען דער קומענדער רעוואָלוציאָנערער אַקציאָן. די סינדיקאַליסטישע און טרייד־יוניאָן בעוועגונג, וועלכע גיט די ארבייטער אַ בעסערע מעגליכקייט צו פּראַקטיצירען זייער סאָלידאַרימעט און צו פיהלען די געמיינזאַפטליכקייט פון זייערע אינטערעסען, ווי וואָס פאַר עס איז ניט וואַהלען, אַרבייטען אויס דעם וועג פאַר די דאָזיגע בעגריפע. און עס איז זיכער ניט צו אָפּ־טימיסטיש צו ערקלערען, אַז ווען עס וועט זיך אָנפאַנגען אַן ערנסטע בעוועגונג פאַר דער בעפרייאונג פון דער אַרבייט אין אייראָפּאַ און אַמע־ריקאַ, וועלען אַם ווייניגסטענס אין די לאַטייניש לענדער געמאַכט ווע־רען פערזוכען אין דער אַנאַרכיסטיש־קאָמוניסטישער ריכטונג, און די דאָ־זיגע פערזוכען וועלען האָבען אַ פיעל טיעפערען כאַראַקטער, ווי אַלעס וואס דאָס פראַנצויזישע פאָלק האָט אייפגעטהאָן אין 94—1793.

XIII.

א פאר קריטישע בעטראכטונגען פון'ם אנארכיזם.

אָט דאָס זיינען די גרונד־אידעען פון'ם אַנאַרכיזם; איצטער וועלען מיר נאָך געבען אַ פּאָר קאָנקרעטע אילוסטראַציאָנען, אום צו צייגען, וואס פאר אַ פּלאַץ עס פערנעהמען אונזערע אידעען אין דער וויסענ־שאַפטליכער און סאָציאַלער בעוועגונג פון אונזער צייט.

ווען מען דערצעהלט אונז, אַז מיר דאַרפען רעספעקטירען דאָס געזעץ (געשריבען מיט גרויסע ביכשטאַבען), דערפאַר ווייל „דאָס געזעץ איז די וואַה־הייט, אויסגעדריקט אין אן אָביעקטיווער פאָרם", אָדער דערפאַר ווייל „די הויפּט־שטופען אין דער ענטוויקלונג פון דעם געזעץ זיינען די זעלבע, ווי די פון אונזער גייסטיגער ענטוויקלונג", אָדער דערפאַר, ווייל „געזעץ און מאָראַל שטעלען פאָר מיט זיך דעם זעלבען בעגריף און אונ־טערשיידען זיך בלויז אין דער פאָרם איינע פון די אַנדערע", דאַן מאַכען אָט די שטאָלצע און קלינגענדע בעהויפטונגען אַזאַ שוואַכען איינדרוק אויף אונז, ווי אויף מעפיסטאָפעלעס אין געטהע'ס „פאַוסט". מיר ווייסען אפילו גאַנץ גוט, אַז די ערפינדער פון די דאָזיגע בעהויפטונגען האָבען זיך געגעבען זעהר פיעל מיה, אום אויסצוגעפינען די ריכטיגע ווערטער

פֿאַר זייערע געדאַנקען, וועלכע זיי האָבען געהאַלטען פֿאַר אויסער־געוועהנליך טיעף; אָבער מיר ווייסען אויך, אַז דאָס זיינען ניט מעהר ווי אונבעוואוסטע פֿערזוכע אויף דער גרונדלאגע פֿון ברייטע אלגעמיינע שליסע, געגרינדעט אויף אַ פֿאַלשטענדיג אונפֿאָלקאָמענעם באַזיס אין פֿערדונקעלט דורך ווערטער, וועלכע מען האָט ספּעציעל אויסגעקליבען צו היפּנאָטיזירען די מענשען מיט זייער פּראַזענהאַפֿטער אונבעשטימטקייט.

דער פֿאַקט איז, אַז אין די אַלטע צייטען האָבען מענשען פֿערזוכט צו געבען דעם געזעץ אַ געטליכען אורשפּרונג; שפּעטער האָבען זיי פֿערזוכט צו גרינדען איהם אויף אַ מעטאַפֿיזישען באַזיס; היינט אָבער זיינען מיר איםשטאַנד צו שטודירען דעם אורשפּרונג פֿון די בעגריפֿע, פֿון וועלכע דאָס געזעץ איז אַרויסגעוואַקסען און זייער אַנטראָפּאָלאָגישע ענטוויקלונג, אַקוראַט ווי מיר האָבען די מעגליכקייט צו שטודירען די ענטוויקלונג פֿון וועבעריי אָדער די מעטהאָדען פֿון די ביענען, ווען זיי פּראָדוצירען האָניג. שטיצענדיג זיך אויף די וויסענשאַפֿטליכע אַרבייט פֿון דער אַנטראָפּאָלאָגישער שולע, שטודירען מיר היינט די ענטשטעהונג פֿון סאָציאַלע מנהגים און פֿון די בעגריפֿע פֿון'ם רעכט ביי די פּרימיטיווסטע ווילדע שטאַמען, און מיר זיינען אימשטאַנד נאָכצופֿאָלגען זייער גראַדענווייזע ענטוויקלונג אין די געזעץ־ביכער פֿון די פֿערשידענע היסטאָרישע עפּאָכען ביז צו אונזער אייגענער צייט.

שטודירענדיג די פֿראַגע אויף אַזאַ שטייגער, קומען מיר צו דעם שלוס, וועלכען מיר האָבען שוין ענטוויקעלט אין די פֿריהערדיגע זייטען:— אַלע געזעצע האָבען אַ דאָפּעלטען אורשפּרונג, און עס איז פּינקט אָט דער צווייפֿאַכער אורשפּרונג, וואָס אונטערשיידעט זיי פֿון די מנהגים און געוואוינהייטען, וועלכע האָבען זיך ענטוויקעלט דורך דעם טעגליכען געברויך, פֿאָרשטעלענדיג מיט זיך די פּרינציפּען פֿון מאָראַליטעט, וועלכע האָבען עקזיסטירט אין אַ בעזונדערער געזעלשאַפֿט און אין אַ בעזונדערער פּעריאָדע. דאָס געזעץ בעשטעטיגט די דאָזיגע מנהגים; עס קריסטאַליזירט זיי; אָבער אין דערזעלבער צייט בענוצט עס זיך מיט אָט די אלגעמיין אָנגענומענע מנהגים, אום אריינצוגנב'ענען פֿערמאַסקירטערהייט געוויסע נייע אינסטיטוציאָנען, וועלכע דיענען אין גאַנצען די אינטערעסען פֿון די מיליטערישע און רעגירענדע מינדערהייטען. אויף אַזאַ שטייגער האָט דאָס געזעץ צ.ב.ש. איינגעפֿיהרט און סאַנקציאָנירט די שקלאַפֿעריי, דעם קלאַסען־אונטערשיעד, די פּריעסטערליכע, פּאַטערנעלע און מיליטערישע אויטאָריטעט; עס האָט אַריינגעשמוגעלט די לייבאייגענשאַפֿט און שפּעטער די אונטערוואַרפֿונג צום שטאַאַט. מיט דער הילפֿע פֿון די דאָזיגע מיטלען איז

דאָס געזעץ שטענדיג געווען אימשטאַנד אַריינצוליגען אַ יאָך אויף רעכ
מענשען, אויף אַזאַ שטייגער, אַז ער האָט עס אפילו ניט בעמערקט; אַ
יאָך, פֿון וועלכען ער האָט זיך בלויז געקענט בעפֿרייען דורך רעוואָלו־
ציאָנען.

דערזעלבער פּראָצעס האָט זיך אָבגעשפּיעלט פֿון די עלטסטע צייטען
ביז היינט צו טאָג; און ער מאַניפֿעסטירט זיך נאָך היינט פֿאַר אונזערע
אויגען אין דער פֿאָרם פֿון דער זאָגענאַנטער אַרבייטס־געזעצגעבונג.
דען האַנד אין האַנד מיט דער „פּראָטעקציאָן פֿון'ם אַרבייטער", וועלכע
פֿערקערפּערט מיט זיך דעם אייגענטליכען, פֿון אַלעמען אָנערקענטען
צוועק פֿון די זאָגענאַנטע אַרבייטער־געזעצע, האָבען די דאָזיגע געזעצע
אַריינגע'גנב'עט אויף אַ בעטריגערישען אופֿן די אידעע פֿון „קאָמפּאַלסערי
ארביטריישאָן", פֿון געצוואונגענע שיעדס־געריכטען דורך דעם
שטאַאַט אין פֿאַל פֿון אַ סטרייק („קאָמפּאַלסערי אַרביטריישאָן", וואָס
פֿאַר אַ ווידערשפּרוך דאָס איז!); אדער זיי האָבען אַריינגעשמוגעלט דעם
פּרינציפּ פֿון אַן ארבייטס־טאָג פֿון אַזוי און אַזוי פֿיעל שטונדען דורך
דעם צוואַנג פֿון'ם געזעץ. ויי האָבען געעפֿענט אַ טהירעל, כדי דער
שטאַאַט זאָל האָבען דאָס רעכט צו פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון די איי־
זענבאַהנער דורך מיליטער אין דער צייט פֿון אַ סטרייק; זיי האָבען גע־
זעצליך סאַנקציאָנירט די אונטערדריקונג פֿון די בויערן אין אירלאַנד,
פֿעסט שטעלענדיג הויכע פּרייזען פֿאַר דער צוריקקויפֿונג פֿון דער ערד
א.ז.וו. אין אַזאַ סיסטעם וועט שטענדיג עקזיסטירען, אַזוי לאַנג, ווי אַ
טהייל פֿון דער געזעלשאַפֿט וועט מאַכען געזעצע פֿאַר דער גאַנצער
געזעלשאַפֿט. און מיט די דאָזיגע מיטלען האָבען זיי פֿערשטאַרקערט די מאַכט
פֿון'ם שטאַאַט, וועלכער איז די וויכטיגסטע שטיצע פֿון'ם קאַפּיטאַליזם.

אַזוי לאַנג ווי עס וועלען געמאַכט ווערען געזעצע און דורכגעפֿיהרט
ווערען דורך צוואַנג, וועט דער רעזולטאַט נויטווענדיגערווייזע שטענדיג
מוזען זיין דערזעלביגער.

אָט דערפֿאַר פֿערשטעהען מיר, וואַרום דער אַנאַרכיזם, פֿון גאָדווין
אָן, האָט פֿערוואָרפֿען אַלע געשריבענע געזעצע, אָבוואָהל די אַנאַרכיסטען
זיינען מעהר דורכגעדרונגען, ווי וואָס פֿאַר עס איז ניט געזעץ־געבער פֿון
דעם געפֿיהל פֿון גערעכטיגקייט, וועלכע — לאָמיר עס נאָך אַמאָל ווידער־
האָלען — איז גלייך־בעדייטענד מיט גלייכהייט און וועלכע קען ניט
עקזיסטירען אָהן איהר.

* * *

ווען מען בעשולדיגט אונז, אַז מיט דעם וואָס מיר פֿערוואַרפֿען דאָס געזעץ, פֿערוואַרפֿען מיר אויך די מ אָ ר אַ ל, דערפֿאַר וואָס מיר אַנער־קענען ניט דעם „קאַטעגאָרישען אימפּעראַטיוו" פֿון וועלכען קאַנט האָט גערעדט צו אונז, דאַן איז אונזער ענטפֿער, אַז די שפּראַך גופא, אין וועלכע די דאָזיגע בעשולדיגונג איז פֿאָרמולירט געוואָרען, איז פֿרעמד און אונ־פֿערשטענדליך פֿאַר אונזערע מוחות.*) זי איז פּונקט אַזוי פֿרעמד און אונפֿערשטענדליך צו אונז ווי צו דעם נאַטור־פֿאָרשער, וועלכער שטודירט די מאָראַל. איידער מיר נעהמען זיך דיסקוטירען די פֿראַגע מיט אונזערע בעשולדיגער, שטעלען מיר זיי פֿריהער אָט די פֿראַגע: „וואָס איז דאָס אַזוינס „קאַטעגאָרישער אימפּעראַטיוו"? קענט איהר ניט איבערזעצען אייער בעהויפּטונג אין אַ פֿערשטענדליכע שפּראַך, אין אַ שפּראַך צ.ב.ש., מיט וועלכער לאַפּלאַס האָט זיך בענוצט, ווען ער האָט אויסגעפֿונען דעם מיטעל אויסצודריקען די פֿאָרמולען פֿון דער העכערער מאַטהעמאַטיק אין וועלכע ווערטער, אַז יעדער איינער זאָל איהם קענען פֿערשטעהן? אַלע גרויסע מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט טהוען אַזוי; פֿאַר וואָס טהוט איהר ניט דאָסזעלבע?"

וואָס איז ווירקליך די מיינונג, ווען מען בענוצט זיך מיט די ווערטער „איניווערזאַלעס געזעץ" אָדער „קאַטעגאָרישער אימפּעראַטיוו"? מיינט עס אפֿשר די אָנערקענונג פֿון דער אידעע: „טהו יענעם ניט, וואָס דו ווילסט ניט ער זאָל דיר טהאָן"? אויב אַזוי, זעהר גוט. לאָמיר אַלזאָ אָנהויבען צו שטודירען — אַזוי ווי האָטשסאָן און אַדאַם סמיטה האָבען געטהאָן בעפֿאָר אונז — פֿון וואַנען עס האָט זיך גענומען אָט דער מאָראַלישער בעגריף, און ווי אַזוי ער האָט זיך ענטוויקעלט. לאָמיר זעהן אויסצוגעפֿינען אויף ווי ווייט די דאָזיגע אידעע פֿון גערעכטיגקייט ענטהאַלט אין זיך די אי־דעע פֿון גלייכהייט. דאָס איז אַ זעהר וויכטיגע פֿראַגע, דערפֿאַר וואָס נור די, וועלכע בעטראַכטען אַ נ ד ע ר ע פֿאַר זייער ג ל ײ כ ע ן, קענען האַנדלען נאָך דער רעגעל: „טהו יענעם ניט, וואָס דו ווילסט ניט, ער זאָל דיר טהאָן." אַ בעזיצער פֿון לייבאייגענע און אַ שקלאַפֿען־הענדלער קענען זיכער ניט אָנערקענען דעם „אוניווערזאַלען געזעץ" אָדער דעם „קאַטעגאָרישען אימפּעראַטיוו" אין בעצוג אויף די לייבאייגענע און נעגערס, דערפֿאַר וואָס זיי קוקען ניט אויף זיי ווי אויף זייער גלייכען. און אויב אונזער בעמערקונג איז ריכטיג, דאַן לאָמיר זעהן צי עס איז איבערהויפּט

*) איך בענוץ זיך דאָ מיט די ווערטער, אין וועלכע אַ דייטשער דאָקטאָר האָט ניט לאַנג צוריק פֿאָרמולירט זיין בעשולדיגונג אין אַ בריעף צו מיר.

מעגליך צו לערנען מאראליטעט און צו פערטרעטען אין דערזעלבער צייט די אידעע פון אונגלייכהייט.

לאָמיר פריהער אַנאַליזירען, ווי גיאיאָ האט געטהאָן, די „זעלבסט־אויפאָפּפערונג", און נאָך דעם לאָמיר זעהן, וואָס עס זיינען געווען די אורזאכען און בעדינגונגען, וועלכע האָבען אַם מייסטען בייגעטראָגען אין דער געשיכטע צו דער ענטוויקלונג פון מאָראַלישע געפיהלען — צו דעם געפיהל, וואָס האט געפונען אַן אויסדרוק אין דעם געבאָט פון'ם עוואַנגעליום, וואָס אָנבעלאַנגט אונזערע בעציהונגען צו אונזערע מיט־מענשען און צו דעם אַנדערן געפיהל, וואָס פיהרט צו דער אויפאָפּפע־רונג פון דעם אייגענעם איך. דאַמאָלס וועלען מיר זיין אימשטאַנד צו דערקענען, וואָס פאַר סאָציאַלע בעדינגונגען און אינסטיטוציאָנען פער־שפּרייטען אונז דעם בעסטען רעזולטאַט פאַר דער צוקונפט. מיר וועלען זיך דערוויסען, אויף וויפיעל די רעליגיאָן האָט בייגעטראָגען צו דער ענטוויקלונג פון די דאָזיגע געפיהלען און אויך וויפיעל די עקאָנאָמישע און פאָליטישע אונגלייכהייט, וועלכע דאָס געזעץ האָט עטאַבלירט, זיינען געווען אַ הינדערניס צו דער דאָזיגער ענטוויקלונג. און אין דערזעלבער צייט וועלען מיר אויך דערזעהען, אויף וויפיעל דאָס געזעץ, די בע־שטראָפונגען, די געפענגניסע, די ריכטער, די געפענגניס־וועכטער און די היינקערס האָבען בייגעטראָגען צו דער ענטוויקלונג פון די מאָראַלישע געפיהלען פון'ם מענשען.

לאָמיר שטודירען יעדע איינצעלהייט בעזונדער פון דעם דאָזיגען פּראָצעס — דאַמאָלס וועט אונזער דיסקוסיאָן וועגען מאָראַל און וועגען דער מאָראַליזירונג פון'ם מענשען דורך דעם געזעץ, דעם טריבונאַל און די פערטרעטער פון דער פּאָליציי אונז ברייגגען גע־וויסע פּראַקטישע רעזולטאַטען. אָבער לאָמיר אַוועקלייגען אָן אַ זייט אָט די הויכע פראַזען, וועלכע דינען בלויז אַלס אַ מיטעל צו פערדעקען די איבערפלעכליכקייט פון אונזערע קענטניסע. מעגליך, דאָס אין אַ געוויסער פעריאָדע פון דער געשיכטע זיינען זיי געווען אונפערמיידליך, אָבוואָהל עס איז נאָך אַ גרויסע פראַגע, צי זיי האָבען דאַמאָלס גע־בראַכט וואָס פאַר עס איז ניט נוצען. אָבער היינט, ווען מיר האָבען אַ מעג־ליכקייט צו שטודירען די שווערסטע געזעלשאַפטליכע פראַגען אויף דעם זעלבען אופן, ווי דער גערטנער פון איין זייט און דער פיזיאָלאָג פון דער אַנדער זייט שטודירען די גינסטיגסטע בעדינגונגען פאַר דער ענט־וויקלונג פון פלאַנצונגען, היינט נייטיגען מיר זיך געוויס ניט מעהר אין אַזעלכע דונקעלע און אונקלאָרע בעגריפע.

* * *

און ווען אַן עקאָנאָמיסט קומט צו געהן און דערצעהלט אונז, אַז „אין אַן אַבסאָלוט אָפענעם מארק ווערט דער ווערטה פון די סחורות געמאָסטען דורך דער קוואַנטיטעט פון אַרבייט, וואָס איז געזעלשאַפטליך נויטווענדיג געווען צו פראָדוצירען די דאָזיגע סחורות" — אַזוי ווי ריקאַרדאָ, פרודהאָן, מאַרקס און פיעלע אַנדערע האָבען ערקלערט — דאַן אַנערקענען מיר נ י ט די דאָזיגע בעהויפּטונג אַלס אַ מין דאָגמאַ, דערפאַר וואָס אַ געוויסע אויטאָריטעט האָט איהר אַרויסגעשטעלט אָדער ווייל זי ערשיינט אונז צו זיין, „מורא'דיג סאָציאַליסטיש". אונזער ענטפער איז: „מעגליך, אַז עס איז אַזוי. אָבער קענט איהר דען ניט פערשטעהען, אַז מאַכענדיג אַזאַ בעהויפּטונג, ערקלערט איהר מיט דעם, אַז דער ווערטה און די קוואַנטיטעט פון נויטווענדיגער אַרבייט זיינען ביידע פ ר אָ פ אָ ר ציאָ נ ע ל, פונקט ווי די שנעלקייט פון אַן אַראָבפאַלענדען קערפער איז פראָפּאָרציאָנעל צו דער צאָהל פון די סעקונדען, וואָס דער אַראָבפאַלען נעדויערט? אַרויסשטעלענדיג אַזאַ בעהויפּטונג, ערקלערט איהר, אַז עס איז פאַרהאַן אַ געוויסע קוואַנטיטאַטיווע בעציהונג צווישען דער אַרבייט און דעם מאַרק־פרייז. זעהר גוט; אָבער צי האָט איהר דען געמאַכט אויסמעססונגען, בעאָבאַכטונגען — קוואַנטיטאַטיווע אויסמעססונגען, וועלכע זיינען אַליין אימשטאַנד צו בעשטעטיגען אַזאַ קוואַנטיטאַטיווע בעהויפּטונג?

„איהר מעגט זאָגען, אַז אין אַלגעמיין געערדט פערגרעסערט זיך דער אויסטייש־ווערטה פון סחורות, ווען די קוואַנטיטעט פון דער נויטווענדיגער אַרבייט איז גרעסער. אויף אַזאַ אופן האָט אַדאַם סמיטה זיך אויסגעדריקט; אָבער ער איז געווען גענוג קלוג צוצוזעצען, דאָס אונטער דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן עקזיסטירט איבערהויפּט ניט מעהר קיין פּראָפּאָרציאָ צווישען דעם אויסטויש־ווערטה און דער קוואַנטיטעט פון נויטווענדיגער אַרבייט. אָבער צו בעהויפּטען, אַז פּאָלגליך זיינען די ביידע קוואַנטיטעטען — דער אויסטויש־ווערטה און די געזעלשאַפטליך נויטווענדיגע אַרבייט — פּראָפּאָרציאָנעל, אַז די איינע איז דער מאַסשטאַב פאַר די אַנדערע און אַז דאָס איז אַן עקאָנאָמישער געזעץ, איז ניט מעהר ווי אַ גראָבער טעות. אַזאַ בעהויפּטונג איז פונקט אַזוי פאַלש, ווי צו בעהויפּטען, אַז די קוואַנטיטעט פון רעגען, וואָס וועט פאַלען מאָרגען, איז פּראָפּאָרציאָנעל צו דער קוואַנטיטעט פון די מילימעטערס, וועלכע דער באַראָמעטער וועט זיך מוזען אַראָבלאָזען אונטער דער דורכשניטס־ליניע, וואָס איז פעסטגעשטעלט געוואָרען אין אַ געוויסען פּלאַץ און אין אַ געוויסען סעזאָן.

דער מאַן, וואָס האָט צוערשט בעמערקט, אַז עס איז פֿאַרהאַן אַ נעגענזייטיגע בעציהונג צווישען די נידעריגערען גראַדען פֿון'ם באַראָמעטער און דער קוואַנטיטעט פֿון רעגען, וואָס גיסט זיך פֿון די וואָלקענס; דער מאַן, וואָס האָט צוערשט בעמערקט, אַז אַ שטיין, וואָס פֿאַלט אַראָב פֿון אַ הויכען פּלאַץ, פֿאַלט שנעלער ווי אַ שטיין, וואָס פֿאַלט אַראָב בלויז אַ יאַרד די הויך — אָט די ביידע מענער האָבען געמאַכט וויסענשאַפֿטליכע ענטדעקונגען. דאָסזעלבע האָט אַראַם סמיטה געטהאָן אין בעצוג צום ווערטה. אָבער ווען אימיצער וואָלט געקומען צו געהען, נאָך דעם ווי אָט די אַלגעמיינע בעאָבאַכטונגען זיינען געמאַכט געוואָרען, און וואָלט ערקלערט, אַז די קוואַנטיטעט פֿון דעם רעגען, וואָס איז געפֿאַלען, ווערט געמאָסטען דורך דער קוואַנטיטעט פֿון די גראַדען, וועלכע דער באַראָמעטער האָט זיך אַראָבגעלאָזט אונטער דעם דורכשניטס-גראַד; אָדער ווען אימיצער זאָל בעהויפּטען, אַז דער רוים, וואָס אַ שטיין פֿאַלט אַדורך איז פּראָפּאָרציאָנעל צו דער צייט פֿון'ם פֿאַל און קען געמאָסטען ווערען דורך איהר, וואָלט עס איינפֿאַך געווען אַ נאַרישקייט. אַזאַ מענש וואָלט בעוויזען, אַז ער האָט ניט קיין שום פֿאָרשטעלונג פֿון וויסענשאַפֿטליכע מעטהאָדען, און דאָס זיינע שריפֿטען זיינען ניט וויסענשאַפֿטליך, וויפֿיעל ער זאָל זיך ניט בענוצען מיט די ווערטער פֿון אַ וויסענשאַפֿטליכען זשאַרגאָן. און דאָס איז טאַקע געווען דער פֿאַל מיט יענע, וואָס האָבען אַרויסגעשטעלט די אויבען דערמאָהנטע בעהויפּטונג מכח דעם ווערטה.

עס איז נויטווענדיג צו בעמערקען, אַז דער מאַנגעל אין עקזאַקטע ציפֿערמעסיגע פֿאַקטען, מיט וועלכען מען זוכט צו רעכטפֿאַרטיגען אָט די אויבערפֿלעכליכע בעהאַנדלונג פֿון עקאָנאָמישע פֿראַגען, איז פֿאַר קיין פֿאַל קיין ענטשולדיגונג ניט.

מיר זיינען בעקאַנט מיט אַסך פֿאַקטען איין דעם געביעט פֿון די עקזאַקטע וויסענשאַפֿטען, וואו צוויי קוואַנטיטעטען זיינען אָבהייננגיג איינע פֿון די אַנדערע, אַזוי אַז ווען די איינע פֿערגרעסערט זיך, פֿערגרעסערט זיך איך די אַנדערע; פֿון דעסטוועגען ווייסען מיר אָבער, אַז זיי זיינען פֿאַר קיין פֿאַל ניט פּראָפּאָרציאָנעל איינע צו די אַנדערע. צווישען אַנדערע אורזאַכען, וועלכע בעשטימען די שנעלקייט פֿון דעם וואַקסען פֿון אַ פֿלאַנצונג, איז די קוואַנטיטעט פֿון וואַרעמקייט, וועלכע זי בעקומט, זיכער איינע פֿון די וויכטיגסטע. די הויכקייט פֿון דער זונן איבער דעם האָריזאָנט און די דורכשניטליכע טעמפּעראַטור פֿון יעדען בעזונדערן טאָג פֿערגרעסערן זיך מיט יעדען טאָג נאָך דעם 22סטען מערץ; אַזוי האָבען

מיר געלערנט דורך די בעאָבאַכטונגען פֿון פֿיעלע יאָהרען. ווען מיר שיסען אוים מיט אַ ביקס, גיט זי אַ שטויס צוריק און מיר וויסען, אַז דער שטויס צוריק פֿערשטאַרקערט זיך, ווען מיר פֿערגרעסערן די קוואַנטיטעט פֿון פולווער אין דער פּאַטראָן. אַזעלכע ביישפּיעלע זיינען דאָ אַ סך.

אָבער וואו קענט איהר געפֿינען דעם וויסענשאַפֿטס-מאַן, וועלכער זאָל פֿון די דאָזיגע פֿעסטגעשטעלטע בעציהונגען אַרויסטראָגען דעם שלוס, אַז פֿאָלגליך זיינען די שנעלקייט פֿון דעם וואַקסען פֿון אַ פֿלאַנצונג און די קוואַנטיטעט פֿון וואַרעמקייט, וועלכע זי בעקומט, די הויכקייט פֿון דער זונן איבער דעם האָריזאָנט און די דורכשניטליכע טעגליכע טעמפּעראַטור, דער שטויס צוריק פֿון אַ ביקס און די קוואַנטיטעט פֿון פּולווער אין דער פּאַטראָן פּראָפּאָרציאָנעל איינע צו די אַנדערע? אַז ווען איינע פֿון די ביידע פֿערגרעסערט זיך צוויי מאָל אָדער דריי מאָל וועט די אַנדערע זיך פֿערגרעסערן אויף דעמזעלביגען שטייגער? מיט אַנדערע ווערטער, אַז די איינע איז דער מאַסשטאַב צו מעסטען די צווייטע? אַ מאַן פֿון דער וויסענשאַפֿט ווייס, אַז צווישען צוויי קוואַנטיטעטען קענען עקזיסטירען טויזענדער אַנדערע בעציהונגען אויסער דער פּראָפּאָרציאָנאַליטעט; און אַזוי לאַנג ווי עס זיינען ניט געמאַכט געוואָרען אַ גענוגענדע צאָהל אויסמעסטונגען און בערעכנונגען, וועלכע בעווייזען אונז, אַז עס איז יאָ פֿאַרהאַן אַזאַ בעציהונג פֿון אַן איינפֿאַכער פּראָפּאָרציאָנאַליטעט, וועט קיינער ניט וואַגען אַרויסצוטרעטען מיט אַזאַ בעהויפּטונג.

אָבער אונזערע עקאָנאָמיסטען האָבען עס יאָ געטהאָן, מיט דעם וואָס זיי האָבען בעהויפּטעט, אַז די אַרבייט איז דער מאַסשטאַב פֿון דעם ווערטה. זיי האָבען געטהאָן נאָך ערגערעס — זיי האָבען אפילו ניט געזעהען, אַז דאָס, וואָס זיי האָבען ערקלערט, איז ניט מעהר ווי אַ בעהויפּטונג, אַ פֿערמוטונג. זיי האָבען דרייסט ערקלערט, אַז זייער בעהייפּטונג איז אַ געזעץ; זיי האָבען אפילו ניט פֿערשטאַנען די נויטווענדיגקייט צו בעשטעטיגען זייער „געזעץ" דורך אויסמעכטונגען און בערעכנונגען.

אין דער אמת'ן זיינען די בעציהונגען צווישען אַזעלכע קוואַנטיטעטען ווי דער וואַקסען פֿון אַ פֿלאַנצונג און די וואַרעמקייט, וועלכע זי בעקומט, די קוואַנטיטעט פֿון פּולויער, וואָס איז פֿערנוצט געוואָרען און דער שטויס צוריק פֿון אַ ביקס א.ז.וו. צו קאָמפּליצירט, אום מען זאָל קענען געפֿינען פֿאַר זיי אַן אויסדרוק דורך אַ ריין אַריטמעטישע פּראָפּאָרציאָן. דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט די בעציהונגען צווישען אַרבייט און ווערטה. דער

אויסטײש־װערטה און די נויטװענדיגע אַרבײט זיינען ניט פּראָפּאָרציאָנעל איינע צו די אַנדערע. די אַרבייט איז ניט דער מאַסשטאַב צו בעשטימען דעם װערטה, און אַראַם סמיטה האָט עס טאַקע שוין בעמערקט. נאָך דעם ווי ער האָט פֿריהער ערקלערט, אַז עס איז אַזוי, האָט ער באַלד בעמערקט, אַז דאָס איז בלויז געוועזן דער פֿאַל אין דער פרימיטיווער פעריאָדע פֿון דער מענשהײט. אונטער דעם קאַפּיטאַליסטישען סיסטעם ווערט דער אויסטײש־װערטה ניט מעהר בעשטימט דורך די נויטוועגדיגע אַרבייט. אין דער קאַפּיטאַליסטישער געזעלשאַפֿט דאַרפֿען מיר זיך רעכענען מיט פֿיעלע אַנדערע פֿאַקטען, וועלכע פֿערענדערן די איינפֿאַכע בעציהונג, וואָס האָט אפשר אַמאָל עקזיסטירט צווישען דער אַרבייט און דעם אויסטייש־װערטה. אָבער אונזערע מאָדערנע עקאָנאָמיסטען זאָרגען זיך ניט וועגען דעם; זיי ווידערהאָלען שטענדיג דאָס, וואָס ריקאַרדאָ האָט געשריבען אין דעם ערשטען העלפֿט פֿון'ם נײנצעהנטען יאָהרהונדערט.

דיזעלבע אויסזעצונגען, וועלכע מיר האָבען געמאַכט טבח דעם װערטה, זיינען פּאַסיג צו די מייסטע בעהויפּטונגען פֿון די עקאָנאָמיסטען און די זאָגענאַנטע „וויסענשאַפֿטליכע סאָציאַליסטען", וועלכע יוערען ניט מיעד פֿאָרצושטעלען זייערע פערזענליכע פֿערמוטונגען אַלס „נאַטור־געזעצע". מיר זיינען ניט בלויז מיט דער מיינונג, אַז די מייסטע פֿון אָט די זאָגענאַנטע „געזעצע" זיינען פֿאַלש, נאָר מיר זיינען אויך איבערציינגט, אַז די יעניגע, וועלכע גלויבען אין די דאָזיגע „געזעצע" וואָלטען אַליין פֿערשטאַנען זייער טעות, ווען זיי וואָלטען געאַרבייט אויף דעמזעלבען שטייגער ווי די נאַטור־פֿאָרשער, ווען זיי וואָלטען פֿערשטאַנען די נויטווענדיגקייט צו גרינדען יעדע ציפֿערמעסיגע און קוואַנטיטיווע בעהויפּטונג אויף ציפֿערמעסיגע און קוואַנטיטיווע בעווייזע.

* * *

די אַנשויאונגען פֿון דעם אַנאַרכיסט וועגען דער גאַנצער פּאָליטישער עקאָנאָמיע זיינען גאַנץ פֿערשידען פֿון די אַנזיכטען פֿון אונזערע עקאָנאָמיסטען, וועלכע זיינען איבערהויפּט ניט צוגעוואוינט געוואָרען צו דער וויסענשאַפֿטליכער, אינדוקטיווער מעטהאָדע און וועלכע בעגרייפֿען אפילו ניט, וואָס דאָס איז אַזוינס — אַ „נאַטור־געזעץ", אָבוואָהל זיי בענוצען זיך ביי יעדער געלעגענהייט מיט דעם דאָזיגען אויסדרוק. זיי פֿערשטעהען זאָגאַר ניט דעם בעדינגסווייזען כאַראַקטער פֿון אַלע זאָגענאַנטע נאַטור־„געזעצע".

דער פֿאַקט איז, אַז יעדעס נאַטיר־גע׳זעץ קען שטענדיג בלויז פֿער־שטאַנען ווערען אויף אַזאַ אופן: — „אויב דיזע און דיזע בעדינגונגען זיינען ביי דער אַרבייט, וועט דער רעזולטאַט זיין דער און דער. — אויב אַ גראַדע ליניע שניידט דורך אַן אַנדער ליניע אויף אַזאַ שטייגער, אַז עס ענטשטעהען צוויי גלייכע ווינקעל פֿון ביידע זייטען פֿון דעם דורכ־שניידונגס־פונקט, וועלען די פֿאָלגען זיין אַזעלכע און אַזעלכע. — אויב די בעוועגונגען אַליין, וועלכע מאַניפֿעסטירען זיך אין גאַנצען וועלט־רוים, ווירקען אויף צוויי קערפּערס, און אויב עס איז ניט פֿאַרהאַן צו ווייט אַוועק אַ דריטער אָדער פֿערטער קערפּער, וועלכער זאָל ווירקען אויף די ביידע אויבען דערמאָהנטע קערפּערס, דאַן וועלען די צענטערס פֿון דער צוציהונגס־קראַפֿט פֿון די דאָזיגע צוויי קערפּערס זיך בעוועגען איינע צו דער אַנדערער מיט אַזאַ און אַזאַ שנעלקייט.“ (דאָס איז די ערקלעהרונג פֿון דעם גראַוויטאַציאָנס־געזעץ.) א.ז.וו.

שטענדיג איז פֿאַרהאַן אַן „אויב“ — אַ בעדינגונג, וואָס דאַרף פֿריי־הער ערפֿילט ווערען.

פֿאָלגליך זיינען אַלע זאָגענאַנטע געזעצע און טהעאָריען פֿון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע ניט מעהר ווי בעהויפּטונגען, עהנליך צו דער: —

„אָנגענומען, דאָס אין אַ געוויסען לאַנד איז שטענדיג פֿאַרהאַן אַ גרויסע צאָהל מענשען, וועלכע קענען ניט עקזיסטירען אַ מאָנאַט אָדער אפּילו צוויי וואָכען ציים, ניט אַרבייטענדיג פֿאַר אַ בעשטימטען לוין און וועלכע זיינען צוליעב דעם געצוואונגען אָנצונעהמען די בעדינגונגען, וועלכע דער שטאַאַט צווינגט זיי צו ערפֿילען אין דער פֿאָרם פֿון אָבגאַ־בען, גרונד־שטייער א.ז.וו. אָדער וועלכע די יעניגע ביטען זיי אָן, וועמען דער שטאַאַט אַנערקענט פֿאַר די אייגענטהימער פֿון דער ערד, די פֿאַבריקען, די אייזענבאַהנען א.ז.וו. — אָנגענומען, אַז דאָס איז דער פֿאַל, וועלען די פֿאָלגען זיין אַזעלכע און אַזעלכע.“

אינזערע אַקאַדעמישע עקאָנאָמיסטען האָבען ביז איצט בלויז אויס־גערעכענט, וואָס עס יואַקסט אַרויס פֿון אַזעלכע בעדינגונגען, אָבער די בעדינגונגען גופא האָבען זיי קיינמאָל ניט אַנאַליזירט און ספּעציאַליזירט. אין ווען מען האָט זיי אפילו שוין יאָ דערמאָהנט, האָט מען באַלד ווידער פֿערגעסען אין זיי און מעהר ניט גערעדט וועגען דעם.

דאָס איז שוין גענוג שלעכט, אָבער פֿאַרהאַן נאָך אַ זייט אין די לעהרען פֿון די עקאָנאָמיסטען, וועלכע איז נאָך פֿיעל ערגער. זיי האָבען פֿאָ־געשטעלט די פֿאַקטען, וועלכע זיינען דער רעזולטאַט פֿון די דאָזיגע בעדינגונגען, אַלס געזעצע — אַלס

אונפֿערמיידליכע און אונפֿערענדערליכע נעזעצע. און זיי פֿלעגען דאָס רופֿען וויסענשאַפֿט.

וואָס אָנבעלאַנגט די פּאָליטישע עקאָנאָמיסטען פֿון׳ם סאָציאַליסטישען לאַגער, איז וואַהר, אַז זיי האָבען קריטיקירט מאַנכע שליסע פֿון די אַקאַדעמישע עקאָנאָמיסטען און אויסגעטייטשט געוויסע פֿאַקטען אויף אַן אַנדער שטייגער; אָבער זיי האָבען אויך די גאַנצע צייט פֿערגעסען אין די פֿריהער דערמאָהנטע בעדינגונגען און האָבען צוגעשריבען צו די עקאָנאָמישע פֿאַקטען פֿון אַ געוויסע פּעריאָדע אַ צו גרויסע סטאַביליטעט, דורך דעם וואָס זיי האָבען זיי פֿאָרגעשטעלט אַלס נאַטור־געזעצע. קיינער פֿון זיי האָט ביז איצט ניט אויסגעאַרבייט זיין אייגענעם וועג אין דער עקאָנאָמישער וויסענשאַפֿט. דאָס מייסטע, וואָס זיי האָבען געטהאָן — דורך מאַרקס אין זיין „קאַפּיטאַל״—אין דיזער ריכטונג, איז דאָס וואָס זיי האָבען איבערגענומען די מעטאַפֿיזישע ערקלערונגען פֿון אַקאַדעמישע עקאָנאָמיסטען ווי ריקאַרדאָ און האָבען געזאָגט: „איהר זעהט, ווען מיר נעהמען אפילו אייער אייגענע דעפֿינאַציאָנען, קענען מיר אייפֿצייגען, אַז דער קאַפּיטאַליסט עקספּלאָטירט דעם אַרבייטער!״ — דאָס קלינגט זעהר שעהן אין אַן אַגיטאַציאָנס־בראָשורע, אָבער עס איז זעהר ווייט אַוועק פֿון דער עקאָנאָמישער וויסענשאַפֿט.

* * *

נעהמענדיג דאָס אַלעס אין אָנבעטראַכט, זיינען מיר מיט דער מיינונג, אַז די גאַנצע פּאָליטישע עקאָנאָמיע דאַרף איועקגעשטעלט ווערען אויף אַן אַנדער פֿונדאַמענט, כדי זי זאָל קענען ווערען אַן אמת׳ע וויסענשאַפֿט. זי מוז בעהאַנדעלט ווערען אַלס אַ נאַטור־וויסענשאַפֿט און די מעטהאָדען פֿון דעם עקאָנאָמיסט דאַרפֿען זיין דיזעלבע ווי די, מיט וועלכע מען בענוצט זיך אין אַלע עקזאַקטע, עמפּירישע וויסענשאַפֿטען; די גאַנצע פּאָליטישע עקאָנאָמיע דאַרף אויסאַרבייטען פֿאַר זיך אַ גאַנץ אַנדער ציעל. זי דאַרף פֿערנעהמען אין בעצוג צו דער מענשליכער געזעלשאַפֿט די זעלבינע פּאָזיציאָן, וועלכע די פֿיזיאָלאָגיע פֿערנעהמט אין בעצוג צו די פֿלאַנצונגען און חיות. מיט איין וואָרט, די פּאָליטישע עקאָנאָמיע דאַרף ווערען די פֿיזיאָלאָגיע פֿון דער געזעלשאַפֿט.

איהר אויפֿגאַבע מוז זיין דער שטודיום פֿון די שטענדיג וואַקסענדע געזעלשאַפֿטליכע **בעדערפֿנישען** און דער שטודיום פֿון די מיטלען, מיט וועלכע מען האָט זיך בענוצט אין דער פֿערגאַנגענהייט און מיט וועלכע מען בענוצט זיך אין דער געגענוואַרט, אום צו בעפֿרידיגען די דאָזיגע בעדערפֿנישען. זי דאַרף זעהן אויף ווי ווייט די דאָזיגע מיטלען זיינען

געוועזן און זיינען איצטער פּאַסיג פֿאַר דעם צוועק, וועלכען זי האָט אין אויג. און אַזוי ווי די אויפֿגאַבע פֿון יעדער וויסענשאַפֿט בעשטעהט אין איהר פּראַקטישער אָנווענדונג אין בעצוג צו די פֿאָדערונגען פֿון'ם מענ־ליכען לעבען — אַ געדאַנק, וואָס איז שוין מיט אַ לאַנגער צייט צוריק ענטוויקעלט געוואָרען פֿון בייקאָן — מוז די פּאָליטישע עקאָנאָמיע שטו־דירען אַלע מיטלען, מיט וועלכע מיר קענען אַם בעסטען בעפֿרידיגען די איצטיגע און צוקונפֿטיגע בעדערפֿנישען מיט וואָס קלענערע אויס־גאַבען פֿון ענערגיע (מיט עקאָנאָמיע) און מיט די בעסטע רעזולטאַטען פֿאַר דער מענשהייט אין אַלגעמיין.

* * *

עס איז אַלזאָ גאַנץ פֿערשטענדליך, וואַרום אונזערע שליסע זיינען אין פֿיעלע בעציהונגען אַזוי פֿערשידען פֿון די, צו וועלכע אַקאַדעמישע אין סאָציאַל־דעמאָקראַטישע עקאָנאָמיסטען זיינען געקומען: וואַרום מיר אָנער־קענען ניט געוויסע „בעציהונגען", אויף וועלכע זיי האָבען אָנגעדייטעט, אַלס „געזעצע"; וואַרום אונזער פֿאָרשטעלונג פֿון'ם סאָציאַליזם איז אַזוי פֿערשידען פֿון זייער אויפֿפֿאַסונג; און וואַרום דער שטודיום פֿון די שטרעבונגען פֿון'ם מאָדערנעם עקאָנאָמישען לעבען האָט אונז געפֿיהרט צו גאַנץ אַנדערע שליסע אין בעצוג צו דעם, וואָס עס איז ווינשענס־ווערטה און מעגליך. מיט אַנדערע ווערטער — וואַרום מיר זיינען גע־קומען צום פֿרייען קאָמוניזם, אָנשטאָט צום שטאַאַט־קאַפּיטאַליזם און צום קאָלעקטיוויסטישען לוין־סיסטעם.

מעגליך, אַז מיר זיינען פֿאַלש און אַז זיי זיינען גערעכט. אָבער די פֿראַגע, ווער פֿון אונז איז גערעכט אָדער אונגערעכט, קען ניט געלייזט ווערען דורך ביזאַנטינישע קאָמענטאַרען צו דעם, וואָס דער אָדער יענער שרייבער האָט געמיינט צו זאָגען אָדער דיסקוטירענדיג איבער דאָס, וואָס עס שטעהט אין איינקלאַנג מיט העגעל'ס „טרילאָגיע"; און גאַנץ געוויס ניט דורך דעם, וואָס מיר וועלען זיך אויך ווייטער בענוצען מיט דער דיאַלעקטישער מעטהאָדע.

דאָס איז ניר דאַמאָלס מעגליך, ווען מיר שטודירען די פֿאַקטען פֿון'ם עקאָנאָמישען לעבען אויף דעמזעלבען אופֿן אין נאָך דיזעלבע מעטהאָדען, ווי מיר שטודירען די נאַטור־וויסענשאַפֿט.*)

* * *

*) די פֿאָלגענדע אויסצוגען זיינען אַרויסגענומען פֿון אַ בריעף, וועלכען איך האָב ערהאַלטען פֿון אַ גוט בעקאַנטען ביאָלאָג, אַ בעלגישען פּראָפֿעסאָר. איך האָב

שטענדיג בענוצענדיג זיך מיט דערזעלבער מעטהאָדע, ציהט דער אנאַרכיסט אויך זיינע אייגענע שליסע אין בעצוג צו די פֿערשידענע פּאָליטישע פֿאָרמען פֿון דער געזעלשאַפֿט און בפּעציעל צום שטאַאַט. עס מאַכט אויף אונז קיין שום איינדרוק ניט, ווען מען ערקלעהרט אונז, אַז „דער שטאַאט איז די בעשטעטיגונג פֿון דער העכסטער גערעכטיגקייט אין דער געזעלשאַפֿט", אָדער „דער שטאַאַט איז דאָס ווערקצייג, דער טרעגער פֿון'ם פּראָגרעס", אָדער „אָהן דעם שטאַאַט קיין געזעלשאַפֿט".

דעם בריעף ערהאַלטען, פינקט ויען איך האָב געמאכט די קאָרעקטור פֿאַר דער פֿראַנצויזישער אויסגאַבע פֿין דיזען ווערק, און ער קען דיענען אלס אַ בעסערע ענטוויקלונג פֿון מיין בעהויפטונג. די בעמערקונגען אין האַלבע לבנות זיינען צוגעזעצט פֿון מיר:—

„וואָס ווייטער איך ליען אין אייער בוך „פֿיעלדס, פֿעקטאָריס ענד וואָרקשאָפּס", אלץ מעהר קום איך צו דער איבערצייגונג, אַז פֿון היינט אָן און ווייטער וועט דער שטודיום פֿון סאָציאַלע פֿראַגען נור צוגענגליך זיין צו די, וועלכע האָבען שטודירט די נאַטור-וויסענשאַפֿטען און וועלכע זיינען דורכגעדרונגען מיט דעם גייסט פֿון די דאָזיגע וויסענשאַפֿטען. די יעניגע, וועלכע האָבען אויסשליסליך גענאָסען די זאָגענאַנטע קלאַסישע ערציהונג, זיינען אונפֿעהיג צו פֿערשטעהן די היינטיגע אידעען בעוועגונג; זיי זיינען אפילו ניט פֿעהיג צו שטודירען אַ גרעסערע צאָהל פֿון בעזונדערע פֿראַגען.

„......די אידעע פֿון דער אַלזייטיגער ארבייטס-טהעטיגקייט, ד.ה. די צוטהיילונג פֿון דער ארבייט נאָך דער צייט נאָך (געמיינט איז די אידעע, אַז עס וואָלט פֿאַר דער געזעלשאַפֿט געווען ניצליכער, ווען יעדער מענש וואָלט געהאַט די מעגליכקייט צו בעשעפֿטיגען זיך מיט אַגריקולטור, אינדוסטריע און גייסטיגער ארבייט, אום זיין טהעטיגקייט זאָל זיין פֿערשיעדענאַרטיג און זיין אינדיווידואַליטעט זאָל זיך קענען ענטוויקלען אין אַלע ריכטונגען), וועט געוויס ווערען איינער פֿון די פֿונדאַמענטאַלע גרונד-פּרינציפּען פֿון דער עקאָנאָמישער וויסענשאַפֿט. פֿאַראַן אַסך ביאָלאָגישע פֿאַקטען, וועלכע זיינען אין איינקלאַנג מיט דער אויבענדערמאָהנטער אידעע, פֿאַקטען, וואָס צייגען אונז, אַז דאָס איז אַ נאַטור געזעץ (מיט אנדערע ווערטער, אין דער נאַטור איז די דאָזיגע ערשיינונג זעהר אָפֿט אַ מיטעל, ווי איינצושפּאָרען קראַפֿט) ווען מיר קוקען זיך צו צו די לעבענס-פֿונקציאָנען פֿון אַ לעבעדיגען וועזען, וועהרענד די פערשידענע פעריאָדען פֿון זיין עקזיסטענץ, אפילו וועהרענד די פֿערשידענע צייטען פֿון'ם יאָהר און אָפֿטמאָל זאָגאַר וועהרענד די פֿערשידענע צייטען פֿון טאָג, דאַן געפֿינען מיר די אָנווענדונג פֿון דער דאָזיגער צוטהיילונג

זייענדיג געטריי צו אונזער מעטהאָדע, שטודירען מיר דעם שטאַאַט מיט דערזעלבער געלאַסענקייט, ווי מיר שטודירען די געזעלשאַפֿטען פֿון די מוראַשקעס אָדער פֿון די ביהנען אָדער פֿון די פֿייגעל, וואָס קומען צו די ברעגעס פֿון די אַרקטישע טייכען אָדער צו די ברעגעס פֿון׳ם אייזמער, אום דאָרטען צו בעקומען און אויפֿצוהאָדעווען זייערע קינדער. עס איז ניט נייטיג נאָך אַמאָל צו ווידערהאָלען דאָ די רעזולטאַטען פֿון אונזערע שטודיען; ווייל דאָס וואָלט געמיינט ניט מעהר און ניט ווייניגער ווי נאָך אַמאָל איבערצוזאָגען אַלעס, וואָס די אַנארכיסטען האָבען ערקלערט פֿון גאָדווין׳ס צייטען ביז היינטיגען טאָג און וואָס יעדער איינע-

---

פֿון דער אַרבייט נאָך דער צייט נאָך, וועלכע איז אייגג פֿערבונדען מיט דער צוטהיילונג פֿון דער אַרבייט פֿון די אָרגאַנען (אַדאַם סמיטה׳ס געזעץ).

„די יעניגע מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט, וועלכע זיינען ניט בעקאַנט מיט די נאַטור-וויסענשאַפֿטען, זיינען איבערהויפּט ניט אימשטאַנד צו פֿערשטעהן די אמת׳ע בעדייטונג פֿון אַ נאַטור-געזעץ. דאָס וואָרט „געזעץ" מאַכט זיי בלינד, און זיי ריידען זיך איין, דאָס אַ געזעץ, ווי צ.ב.ש. דאָס געזעץ פֿון אַדאַם סמיטה, פֿערקערפּערט מיט זיך אַ מין פֿאַטאַליסטישע קראַפֿט, פֿון וועלכער עס איז אונמעגליך זיך אַרויס צודרעהען. ווען מען צייגט זיי די צווייטע זייט פֿון דעם געזעץ — זייגע בעדייערליכע פֿאָלגען פֿאַר דער אינדיווידועלער ענטוויקלונג און פֿאַר דעם גליק און וואָהלזיין פֿון׳ם מענשען, דאַן ענטפֿערן זיי אונז, אַז „דאָס דאָזיגע געזעץ איז אונער ביטליך." און זעהר אָפֿט הערט זיך אַרויס פֿון דעם דאָזיגען ענטפֿער אַ געפֿיהל פֿון אונפֿעהלבאַרקייט. דער נאַטורפֿאָרשער ווייס אָבער זעהר גוט, אַז די וויסענשאַפֿט איז אימשטאַנד אַוועקצומאַכען מיט די שלעכטע און שעדליכע ווירקונגען פֿון אַ נאַטור-געזעץ, און אַז דער מענש, וואָס אַרבייט געגען דער נאַטור, דערגרייכט זעהר אָפֿט זיין ציעל.

„די צוציהונגס-קראַפֿט פֿעראורזאַכט דעם פֿאַל פֿון אַ פיזישען קערפּער, אָבער דיזעלבע צוציהונגס-קראַפֿט איז אויך די אורזאַכע, וואָס אַ לופֿט באַלאָן הויבט זיך אויף (דער פֿליהען מיט טאַשינגען, וואָס זיינען שווערער פֿון דער לופֿט, איז איינער פֿון די לעצטע בייספּיעלען אין דיזער בעציהונג). פֿאַר אונז איז דאָס אַזאַ איינפֿאַכע ערשיינונג; אָבער, ווי עס ווייזט אויס, האָבען די עקאָנאָמיסטען פֿון דער קלאַסישער שולע די גרעסטע מיה צו פֿערשטעהן די בעדייטונג פֿון אַזאַ בעאָבאַכטונג.

„דאָס געזעץ פֿון דער צוטהיילונג פֿון דער אַרבייט נאָך דער צייט נאָך וועט מיט דער צייט אָנערקענט ווערען פֿאַר דעם געגענשטיק פֿון אַדאַם סמיטה׳ס געזעץ, און דאָס וועט אונז געבען די מעגליכקייט דורכצופֿיהרען די אַלזייטיגע אַרבייטס-טהעטיגקייט פֿון דעם אינדיווידואום."

קען געפינען מיט אַלע נייטיגע ערגענצונגען און קאָמענטאַרען אין אַ נאַנ
צער סעריע פון ביכער און בראָשורען.

פאַר אונזער איצטיגען צוועק איז גענוג צו ערקלערען, אַז פאַר
אונזער אייראָפּעאישע ציוויליזאַציאָן — ד.ה. פאַר דער ציוויליזאַציאָן פון
די לעצטע פופצעהן הונדערט יאָהר, צו וועלכע מיר בעלאַנגען — איז
דער שטאַאַט אַזאַ פאָרם פון דער געזעלשאַפטליכער ענטוויקלונג, וועלכע
איז ערשט ענטשטאַנען זייט דעם 16־טען יאָהרהונדערט, אונטער דעם
איינפלוס פון אַסך אורזאַכען, וועלכע איך האָב דערמאָהנט אין מיין עסיי:
„דער שטאַאַט און זיין היסטאָרישע ראָלע.״ בעפאָר דער דאָזיגער פעריאָדע
און זייט דעם אונטערגאַנג פון דעם רוימישען קייזער־רייך, האָט דער
שטאַאַט — אין זיין רוימישער פאָרם — איבערהויפּט ניט עקזיסטירט. און
ווען מיר געפינען איהם טראָץ דעם אין אונזערע שול־ביכער, זאָגאר שוין
ביים אָנהויב פון דער באַרבאַרישער פעריאָדע, דאַן איז דאָס ניט מעהר
און ניט וועניגער ווי אַ פּראָדוקט פון דער איינבילדונגס־קראַפט פון גע-
וויסע היסטאָריקער, וועלכע גיבען זיך די גרעסטע מיה אויסצוגעפינען די
אָבשטאַמונגס־געשיכטע פון די קעניגע; אין פראַנקרייך געהט מען צו
ריזען צוועק צוריק ביז צו די אָנפיהרער פון די מעראָווינגישע קריעגס-
באַנדעס און אין רוסלאַנד ביז צו צוריק אין 862. אמת'ע היסטאָריקער
אָבער וויסען, אַז דער שטאַאַט האָט זיך ערשט ענטוויקעלט אויף די רו-
אינען פון די פרייע שטעדט אין מיטעל־אַלטער.

* * *

פון דער אַנדערער זייט זיינען דער שטאַאַט, אַלס אַ פּאָליטישע
מאַכט, די שטאַאַטליכע געזעץ־געבונג, די קירכע און דער קאַפּיטאַליזם
פאַקטען און בעגריפע, וועלכע מען קען ניט אָבטהיילען איינע פון די
אַנדערע. די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען האָבען זיך ענטוויקעלט אין פערבינ
פון דער געשיכטע, אונטערשטיצענדיג און העלפענדיג זיך איינע די אַנדערע.
זיי זיינען פערבונדען איינע מיט די אַנדערע, ניט דערפאַר וואָס דער
צופאַל און די צייט האָבען זיי געפיהרט צוזאַמען, נאָר עס איז דער פער
באַנד פון אורזאַכע און ווירקונג, וועלכער פעראייניגט זיי.
פאַר אונז איז דער שטאַאַט ניט אַנדערש ווי אַ פערזיכערונגס־
געזעלשאַפט צווישען דעם גרונד־בעזיצער, דעם מיליטערישען אָנפיהרער,
דעם ריכטער, דעם פּריסטער און שפּעטער דעם קאַפּיטאַליסט. זיין אויפ-
גאַבע איז אויפצוהאַלטען און אונטערצושטיצען די אויטאָריטעט פון יעדען
פון זיי איבער די פאָלקס־מאַסען און צו בענוצען זיך מיט זייער עלענד
אום אַליין צו ווערען רייך און מעכטיג.

דאָס איז געוועזען דער אורשפּרונג פֿון׳ם שטאַאט; דאָס איז געוועזען זיין געשיכטע; און דאָס איז זיין גאַנצער אינהאַלט ביז דעם היינטיגען טאָג.

פֿאָלגליך איז דער געדאַנק, אַז עס איז מעגליך אָבצושאַפֿען דעם קאַפּיטאַליזם און אויפֿצוהאַלטען דעם שטאַאט אָדער אָבצושאַפֿען דעם קאַפּיטאַליזם מיט דער הילפֿע פֿון׳ם שטאַאט — אין דער צייט, ווען דער שטאַאט איז ספּעציעל געגרינדעט געוואָרען פֿאַר דעם פֿאָרטשריט און פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון׳ם קאַפּיטאַליזם און האָט וואָס וויטער אַלץ מעהר פֿע־גרעסערט זיין מאַכט און אינערליכע שטאַרקקייט, פּראָפּאָרציאָנעל צו דער וואַקסענדער מאַכט פֿון׳ם קאַפּיטאַליזם — ניט מעהר ווי אַן אונפֿערנינפֿטיגע אילוזיע. די דאָזיגע אילוזיע איז נאָך אונזער מיינונג נאָך פּונקט אַזוי אַבסורד, ווי צו ערוואַרטען, אַז די אַרבייט וועט בעפֿרייט ווערען מיט דער הילפֿע פֿון דער קירכע, פֿון׳ם צעזאַריזם אָדער אימפּעריאַליזם. אמת, אין דעם ערשטען העלפֿט פֿון׳ם 19־טען יאָהרהונדערט זיינען געוועזען אַסך סאָציאַליסטען, וואָס האָבען געחלום׳ט פֿון אַזאַ זאַך; אָבער צו לעבען נאָך אַלץ אין דערזעלבער וועלט פֿון חלומות, היינט, ווען מיר זיינען שוין אַריבער דעם שוועל פֿון׳ם צוואַנציגסטען יאָהרהונדערט, איז ווירקליך שוין אַביסעל צו קינדעריש.

אַ נייע פֿאָרם פֿון עקאָנאָמישער אָרגאַניזאַציאָן פֿאָדערט נויטווענדיגערווייזע אויך אַ נייע פֿאָרם פֿון פּאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן. און צי דער געזעלשאַפֿטליכער איבערבייט וועט אויסגעפֿיהרט ווערען אויף אַ גיכען אופֿן דורך אַ רעוואָלוציאָן, צי פּאַמעלאַך דורך אַ שטופֿענווייזע ענטוויקלונג, מוז אָבער דער צווייפֿאַכער איבערבייט, די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע אומוועלצונג געהען האַנד אין האַנד איינע מיט די אַנדערע.

יעדער טריט אויף דעם וועג צו עקאָנאָמישער פֿרייהייט, יעדער זיעג איבער דעם קאַפּיטאַליזם וועט אויך זיין אין דערזעלבער צייט אַ שריט פֿאָרווערטס אויף דעם וועג צו פּאָליטישער פֿרייהייט, אַ טריט נעהנטער צו דער בעפֿרייאונג פֿון דעם יאָך פֿון׳ם שטאַאט דורך דער הילפֿע פֿון פֿרייע לאָקאַלע, פּראָפֿעסיאָנעלע און אַדמיניסטראַטיווע אָבמאַכען. און יעדער שריט, וואָס וועט געמאַכט ווערען צו בעשריינקען די מאַכט פֿון׳ם שטאַאט אין זיינע פֿונדאַמענטען, וועט אין דערזעלבער צייט העלפֿען די מאַסען צו בעזיעגען דעם קאַפּיטאַליזם.

XIV.

די טאַקטישע מיטלען.

עס פערשטעהט זיך, אַז ווען עס איז פאַרהאַן אזא גרויסער אונטער־שיעד אין די מעטהאָדען פון אינטריזובונג און אין די גרונד־פּרינציפּען צווישען די אַנאַרכיסטען און די וויסענשאַפטליכע אַקאַדעמישער און וויערע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע קאָלעגען, מוזען זיי זיך אויך אונטערשיידען איינע פון די אַנדערע אין די מעטהאָדען פון זייער טהעטיגקייט.

אַזוי ווי מיר קוקען אויף דעם שטאַאַט און דאָס געזעץ, זעהען מיר אין דער שטענדיג וואַקסענדער אונטערוואַרפונג פון דעם אינדיווידואום אונטער דעם יאָך פון'ם שטאַאַט פאַר קיין פאַל ניט קיין סמן פון פּראָגרעס און נאָך פיעל ווייניגער זעהען מיר אין דעם אַ צייכען, אַז מיר דערנעהנטערן זיך צו די גרויסע סאָציאַלע אומוועלצונגען, וועלכע די צייט פאָדערט.

מיר זיינען זאָגאַר ניט איינשטימיג מיט יענע איבער־פּעבליכע קרי־טיקער פון דער היינטיגער געזעלשאַפט, וועלכע פאָ־ערן די שפּאַטליכע פערוואַלטינג פון די אינדוסטריען, ערקלערענדיג, אַז דער אורשפּרונג פון דעם מאָדערנעם קאַפּיטאַליזם איז די „אַנאַרכיע פון דער פּראָדוקציאָן" און אַז דעם דאָזיגען צושטאַנד האָבען מיר צו פערדאַנקען דער ליבעראַלער לעהרע: laissez faire, laissez aller — „זאָל אַלעס געהן ווי עס געהט", וועלכע בעקעמפּפט יעדע אַריינמישונג פון דעם שטאַאַט אין אינדוסטריעלע אַנגעלעגענהייטען. דאָס וואָלט געהייסען, אַז דער שטאַאַט האָט ווירקליך פּראַקטיצירט די דאָזיגע לעהרע; אין דער ווירקליכקייט האָט ער עס קיינמאָל ניט געטהאָן. פונקט פערקעהרט! מיר וויסען, אַז אין דער צייט, ווען אַלע רעגירונגען האָבען נעגעבען די קאַפּיטאַליסטען און מאָנאָפּאָליסטען די פולע פרייהייט אָנצוקלייבען רייכטהימער אויף דעם חשבון פון שלעכט בעצאָהלטע אַרבייטער, וואָס לעבען אין נויט און עלענד, האָבען זיי אָבער קיינמאָל ניט און אין ערגעץ ניט געגעבען די אַרבייטער אָט די זעלבע פרייהייט זיך אויפצוהייבען נעגען דער דאָזיגער אויסבייטונג. קיין רעגירונג האָט נאָך ניט אַנערקענט דעם פּרינציפּ פון „זאָל עס געהן, ווי עס געהט", אַלס אַ רעכט פון די עקספּלאָטירטע מאַסען. דאָס דאָזיגע רעכט עקזיסטירט בלויז פאַר די עקספּלאָטאַטאָרס.

אין פראַנקרייך, אפילו אונטער דער רעגירונג פון דעם שרעקליך

„רעוואָלוציאָנערען" קאָנוועגט פֿון די יאַקאָבינער, פּלעגט מען סטרייקס בעהאַנדלען אַלס אַ „קאאַליציאָן", ד.ה. אַלס אַ „פֿערשווערונג צו פֿאָרבירען אַ שטאַאַט אין דעם שטאַאַט"—און מען האָט די „פֿערשוועֶרער" בעשטראָפֿט מיט'ן טויט. עס איז אַלזאָ נים נייטיג צו ריידען פֿון דער געזעץ־געבונג נעגען די אַרבייטער אונטער נאַפּאָלעאָן דעם ערשטען און שפּעטער אונטער דער מאָנאַרכיסטישער רעסטאַראַציאָן, אפילו נים פֿון דער היינטיגער בורזשואַזער רעפּובליק.

אין ענגלאַנד האָט מען נאָך אין 1813 געשלעפּט סטרייקענדע אַר־בייטער אויף דער תליה, ערקלערענדיג, אַז זיי האָבען אַנדערע „איינגע־שראָקען", און אין 1834 האָט די ענגלישע רעגירונג פֿערשיקט אַרבייטער נאָך אויסטראַליען, ווייל זיי האָבען זיך דערוועגט צו גרינדען מיט ראָבערט אָוען אַ „נאַציאָנאַלע טריידס־יוניאָן". אין די 60־גער יאָהרען זיינען סטרייקערס פֿעראורטהיילט געוואָרען צו שווערער אַרבייט פֿאַר אויסשטע־לען סטרייק־פּאָסטען — די ריכטער האָבען ערקלערט, אַז עס איז זייער אויפֿגאַבע צו פֿערטהיידיגען די „פֿרייהייט פֿון דער אַרבייט" — און נאָך גאָר נים לאַנג צוריק, אין 1903 און אַלס אַ רעזולטאַט פֿון דער זאָגענאַנ־טער „טאַף וויל דעסיזשאָן" האָט די אָרגאַניזאַציאָן פֿון די אייזענבאַהנער געדאַרפֿט אויסצאָהלען 26.000£ צו אַן אייזענבאַהן קאָמפּאַניע, דערפֿאַר ווייל די אַרבייטער האָבען ערקלערט אַ סטרייק.

לוינט עס, נאָך אַלעם דעם, נאָך צו ריידען פֿון פֿראַנקרייך, וואו דאָס רעכט צו גרינדען טרייד־יוניאָנס און אָרגאַניזאַציאָנען פֿון די פֿעלד־אַרבייטער איז ערשט אָנערקענט געוואָרען אין 1884, נאָך דער אַנאַר־כיסטישער אַגיטאַציאָן פֿון ליאָן און דער בעוועגונג פֿון די קוילען־גרעבער אין 1883; אָדער פֿון דער שווייץ, וואו מען האָט דערשאָסען סטרייקענדע אַרבייטער אין אַאיראָלאָ אין דער צייט ווען מען האָט אויסגעגראָבען דעם סט. גאָטהאַרד טונעל; שוין נים ריידענדיג פֿון דייטשלאַנד, שפּאַניען, רוסלאַנד אָדער פֿון די פֿעראייניגטע שטאַאַטען, וואו די אַריינמישונג פֿון דעם שטאַאַט צו גונסטען דער קאַפּיטאַליסטישער אונאָרדנונג האָט נאָך אָנגענומען ערגערע פֿאָרמען?

* * *

פֿון דער אַנדערער זייט זעהען מיר, ווי יעדער שטאַאַט צווינגט די בויערן און די אינדוסטריעלע אַרבייטער צו לעבען אין נויט און עלענד, צו דאַנקען די גרויסע אָבגאַבען, וואָס ער צווינגט זיי צו צאָהלען און די מאָנאָפּאָלען, וועלכע ער שאַפֿט צו גונסטען די גרונדבעזיצער, די באַוועל־קעניגע, די אייזענבאַהן־מאַגנאַטען, די שענקערס און פֿיעלע אַנדערע.

מיר דאַרפֿען זיך בלויז דערמאָהנען, ווי אזוי דאָס קאָמונאַלע גרונד־אייגענטהום פֿון די געמיינדעס איז צושטערט געוואָרען אין ענגלאַנד מיט דער הילפֿע פֿון די זאָגענאַנטע „ענקלאָשור עקטס”, אָדער ווי מען ווי־דערהאָלט דיזעלבע רויבעריי אין רוסלאַנד, כדי צו פֿערזאָרגען די גרונד בעזיצער און די גרויסע פֿאַבריקאַנטען מיט „הענד”.

מיר דאַרפֿען זיך בלויז אַביסעל אַרומקוקען און מיר וועלען באַלד דערזעהן, ווי די שטאַאַטען שאַפֿען איבעראַל אין אייראָפּאַ און אַמעריקאַ מאָנאָפּאָלען צו גונסטען די קאַפּיטאַליסטען אין דערהיים און נאָך מעהר אין פֿערכאַפּטע לענדער ווי עגיפּטען, טאָנקין, טראַנסוואַל א.ז.וו.

וואָס פֿאַר אַ ווערטה האָט עס צו ריידען מיט מאַרקס מבת דער „פּרימיטיווער אָנזאַמלונג” — אָקוראַט ווי דער דאָזיגער „אָנטרייב”, וועלכען דער שטאַאַט גיט די קאַפּיטאַליסטען, וואָלט געווען אַ זאַך פֿון דער פֿערגאַנגענהיים? דער פֿאַקט איז, אַז די פּאַרלאַמענטען פֿון אַלע נאַציאָנען האָבען ביז אַהער יעדעס יאָהר געשאַפֿען נייע מאָנאָפּאָלען פֿאַר אייזענבאַהן, טראַמוויי, גאַז, וואַסער און טראַנספּאָרט קאָמפּאַניס, פֿאַר שולען, פֿערשיעדענע אינסטיטוציאָנען א.ז.וו. אָט דער בעריהמטער „אָנטרייב” דורך דעם שטאַאַט איז און איז שטענדיג געווען דער ערשטער פֿונדאַמענט פֿון אַלע גרויסע קאַפּיטאַליסטישע פֿערמעגענס.

אין קורצע ווערטער, דער סיסטעם, וועלכער פֿערקערפּערט מיט זיך די נ י ט אַריינמישונג פֿון דעם שטאַאַט אין אינדוסטריעלע און קאָמערציעלע פֿראַגען, האָט ביז איצט אין ערגעץ ניט עקזיסטירט. איבעראַל איז דער שטאַאַט געווען און איז נאָך היינט דער הויפּט־פֿונדאַמענט, דער דירעקטער און אונדירעקטער בעשעפֿער פֿון׳ם קאַפּיטאַליזם און פֿון זיין מאַכט איבער די מאַסען. זייט די שטאַאַטען האָבען זיך ענטוויקעלט, האָבען די מאַסען אין ערגעץ ניט געהאַט די פֿרייהייט צו בעקעמפֿען די אונטערדריקונג דורך די קאַפּיטאַליסטען. די ווייניגע רעכטע, וועלכע די אַרבייטער בעזיצען היינט צו טאָג, האָבען זיי בלויז געוואונען דורך זייער ענטשלאָסענהייט און דורך שטענדיגע אָפּפֿערס.

צו ריידען וועגען דער „ניט אַריינמישונג פֿון׳ם שטאַאַט” אין אינדוסטריעלע אַנגעלעגענהייטען מעג זיך אפשר פּאַסען פֿאַר בורזשואַזע עקאָנאָמיסטען, וועלכע ווילען איינריידען די אַרבייטער, אַז זייער עלענד איז אַ „נאַטור־געזעץ”. אָבער ווי אַזוי איז גאָר מעגליך, אַז סאָציאַליסטען זאָלען זיך בענוצען מיט אַזעלכע אַרגומענטען? דער שטאַאַט פֿלעגט זיך שטענדיג אַריינמישען אין דעם עקאָנאָמישען לעבען פֿון די פֿעלקער צו גונסטען דעם קאַפּיטאַליסטישען עקספּלאָאַטאַר. ער האָט איהם שטענדיג

געגעבען זיין פּראָטעקציאָן און איהם געהאָלפען אָנקלייבען אַלץ גרעסערע רייכטהימער. און עס האָט גאָר ניט געקענט זיין אַנדערש; ווייל דאָס איז דאָך געווען איינע פון זיינע פונקציאָנען, די וויכטיגסטע אויפגאַבע פון'ם שטאַאַט.

דער שטאַאַט איז ספּעציעל געשאַפען געוואָרען פאַר דעם צוועק צו צווינגען די בויערן אויף דעם לאַנד און די האַנדווערקער אין די שטעדט, זיי זאָלען מוזען אָנערקענען די געזעצע פון די גרונד בעזיצער, פון די אינדוסטריעלע אונטערנעהמער, פון דער מיליטערישער קלאַס און פון די פּריעסטער.

* * *

מיר האָבען שוין פריהער געזאָגט, אַז דער סאָציאַליזם — וואָס פאַר אַ פאָרם ער זאָל ניט אָננעהמען אין זיין ענטוויקלונגס-פּראָצעס צום קאָמוניזם — דאַרף זיך אויסגעפינען זיין אייגענע פאָרם פון פּאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן. די לייבאייגענשאַפט און די אַבסאָלוטע מאָנאַרכיע זיינען שטענדיג געגאַנגען האַנד אין האַנד. די עקזיסטענץ פון דער איינער איז געווען נויטווענדיג, כדי די צווייטע זאָל קענען עקזיסטירען. דאָסזעלבע איז דער פאַל מיט דעם קאַפּיטאַליסטישען סיסטעם. די פּאָליטישע פאָרם פון'ם קאַפּיטאַליזם איז דאָס פערטרעטונגס-סיסטעם, די פּאַרלאַמענטאַרישע רעגירונג אָדער אין דער פאָרם פון אַ רעפּובליק, אָדער אין דער פאָרם פון אַ קאָנסטיטוציאָנעלער מאָנאַרכיע. דאָס איז די אורזאַכע, פאַר וואָס דער סאָציאַליזם קען זיך ניט בענוצען מיט דער רעפּרעזענטאַטיווער רעגירונג אַלס אַ וואַפע צו בעפרייען די אַרבייט; פּונקט ווי ער קען זיך ניט בענוצען מיט דער קירכע און מיט איהר טהעאָריע פון'ם געטליכען רעכט, אָדער מיט דעם אימפּעריאַליזם און צעזאַריזם מיט זייער טהעאָריע פון אַ בעאַמטען-היעראַרכיע פאַר דעם זעלבּיגען צוועק.

עס איז נויטווענדיג אויסצואַרבייטען אַ נייע פאָרם פון אַ פּאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן אין דעם מאָמענט, ווען די סאָציאַליסטישע פּרינציפּען וועלען געפינען זייער פּלאַץ אין אונזער לעבען. און עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז די דאָזיגע נייע פאָרם וועט מוזען זיין אַ מעהר פּאָפּולערע, אַ מעהר דעצענטראַליזירטע פאָרם, נעהנטער צו דער פאָלקס-פערזאַמלונג פון דער זעלבסט-רעגירונג, ווי אַ פּאַרלאַמענטאַרישע רעגירונג קען, ווען עס איז, זיין.

דאָס זיינען אַלזאָ די שטרעבונגען, וועלכע ענטוויקלען זיך אין די פאָרשטעלונגען פון די מענשען, ווי באַלד זיי בעפרייען זיך פון דעם פאָראורטהייל פון דער אויטאָריטעט. ווען מיר קוקען זיך צו מיט

אויפֿמערקזאַמקייט צו דעם לעבען אין ענגלאַנד, פֿראַנקרייך און די פֿעראייניגטע שטאַאטען, וועלען מיר געוויס בעמערקען אַ בעשטימטע שטרעבונג פֿאַר דער גרינדונג פֿון אומאָבהענגיגע קאָמונעס, מוניציפּאַלע און ראַיאָנישע פֿערוואַלטונגס־קערפּערשאַפֿטען, פֿעראייניגונגען, געזעלשאַפֿטען, פֿעדעראַציאָנען א. ז. וו., וועלכע זיינען פֿערבונדען איינע מיט די אַנדערע דורך אַ פֿרייען אָבמאַך און אומאָבהענגיג פֿון יעדער שטאַאטליכער פֿערמיטלונג. פֿערשטעהט זיך, עס איז ניט דער דייטשער קייזער, אָדער די ענגלישע אימפּעריאַליסטען אָדער אפילו די יאַקאָבינער־ראַדיקאַלען פֿון דער שווייץ, וועלכע שטרעבען צו אַזעלכע ציעלען. די אויגען פֿון דיזע מענשען זיינען בלויז געריכטעט אויף דער פֿערגאַנגענהייט. אָבער עס איז פֿאַרהאַן אַ פּראָגרעסיווע ריכטונג אין דער געזעלשאַפֿט, הייפּטזעכליך צווישען די אַרבייטער אין אייראָפּאַ און אַמעריקאַ, וועלכע גיט זיך די גרעסטע מיה, ווי אויסצוגעפֿינען נייע וועגען פֿאַר דעם אַלטעגליכען לעבען און פֿאַר דער מענשליכער אַרבייט, אומאָבהענגיג און אויסערהאַלב פֿון׳ם שטאַאַט.

וויסענדיג דאָס אַלעס, איז פֿאַר אונז אונמעגליך, מיר זאָלען זעהן אין דער שטענדיג וואַקסענדער אונטערוואַרפֿונג אונטער דעם שטאַאַט אַן עלעמענט פֿון פּראָגרעס. פֿערקעהרט, מיר פֿערטרעטען אַ פֿאָרטגעשריטענע בעוועגונג פֿון דער געזעלשאַפֿט אין דער ריכטונג צו דער פֿאָלשטענדיגער אָבשאַפֿונג פֿון יעדער רעגירונגס־אויטאָריטעט און צו דער ענטוויקלונג פֿון פֿרייע אָבמאַכען אויף אַלע געביעטען, וועלכע האָבען פֿריהער בעלאַנגט צום שטאַאַט און צו דער קירכע. און דעריבער פֿערטרעטען מיר די ענטוויקלונג פֿון דער פֿרייער איניציאַטיווע ביי יעדען אינדיווידואום און אין יעדער גרופּע. אָט דאָס זיינען די שטרעבונגען, וועלכע בעשטימען די טאַקטיק פֿון די אַנאַרכיסטען אין דעם אינדיווידועלען לעבען און אין דעם לעבען פֿון אונזערע אָרגאַניזאַציאָנען.

* * *

זייענדיג אַ רעוואָלוציאָנערע פּאַרטיי, שטודירען מיר הויפּטזעכליך אין דער געשיכטע דעם אורשפּרונג און די ענטוויקלונג פֿון די פֿריהערדיגע רעוואָלוציאָנען. מיר זוכען צו בעפֿרייען די געשיכטע פֿון אַלע פֿאַלשע ערקלערונגען און פֿערטייטשונגען, וועלכע די היסטאָריקער פֿון׳ם שטאַאַט האָבען איהר ביז אַהער געגעבען. אין די היסטאָרישע בעשרייבונגען, וועלכע מען האָט אונז ביז איצט געגעבען וועגען די פֿעריהערגע רעוואָלוציאָנען, קען מען איבערהויפּט ניט אַרויסזעהן דאָס פֿאָלק; מיר

לערנען קיין זאַך ניט וועגען דער ענטשטעהונג פֿון דער רעוואָלוציאָן. אונזער אויפֿגאַבע איז צוריק אויסצוגעפֿינען די ווירקליכע ראָלע פֿון'ם פֿאָלק, דאָס וואָס עס איז געוואונען געוואָרען דורך אַ רעוואָלוציאָן, די אידעען, וועלכע האָבען אינספּירירט די מאַסען און די טאַקטישע פֿעהלער, וואָס זיינען בעגאַנגען געוואָרען.

שטודירענדיג די ענטשטעהונגס־געשיכטע פֿון אַ רעוואָלוציאָן, שטעלען מיר זיך נאָך ניט צופֿרידען, ווען מען דערצעהלט אונז, אונטער וואָס פֿאַר שרעקליכע אומשטענדען די מאַסען האָבען געלעבט בעפֿאָר דער רעוואָלוציאָן. עס ווילט זיך אונז וויסען, ווי אַזוי דאָס פֿאָלק האָט זיך אַרויסגעריסען פֿון זיין צושטאַנד פֿון גלייכגילטיגקייט און פֿערצווייפֿלונג און האָט זיך גענומען צו רעוואָלוציאָנערע טהעטיגקייט? ווי אַזוי האָבען זיך די מאַסען אויפֿגעכאַפּט? און וואָס האָבען זיי געטהאָן, נאָך דעם ווי זיי האָבען ערוואַכט?

מיר פֿערשטעהען צ.ב.ש. די גרויסע פֿראַנצויזישע רעוואָלוציאָן גאַנץ אַנדערש ווי אַ לואי בלאַן, וועלכער זעהט אין איהר ניט מעהר ווי אַ גרויסע פּאָליטישע בעוועגונג אונטער דער דירעקציאָן פֿון'ם יאַקאָבינער קלוב. פֿאַר אונז איז עס געווען אַ גרויסע פֿאָלקס־בעוועגונג, וואָס האָט זיך הויפּטזעכליך מאַניפֿעסטירט אין די דערפֿער, ביי די בויערן, אום אָוועקצומאַכען מיט דער פֿעאָדאַלער לייבאייגענשאַפֿט און צוריק צוצונעהמען די ערד, וועלכע מען האָט אָוועקגערויבט פֿון די דאָרף־קאָמונעס מיט דער הילפֿע פֿון די גרונד־געזעצע פֿון 1669, — און ביי די פּראָלעטאַריער אין די שטעדט, וועלכע האָבען זיך געוואָלט בעפֿרייען פֿון זייער עלענד דורך אַ נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציאָן פֿאַר דעם אויסטויש פֿון די פּראָדוקטען און דורך דער סאָציאַליזירונג פֿון דער פּראָדוקציאָן*).

מיר שטודירען די קאָמוניסטישע שטרעבונגען פֿון דער בעוועגונג, וועלכע האָט זיך ענטוויקעלט צווישען דעם אָרעמסטען טהייל פֿון דער בעפֿעלקערונג אין 1793-94 אין די וואונדערבאַרע פֿאָרמען פֿון אָט דער פֿרייוויליגער פֿאָלקס־אָרגאַניזאַציאָן פֿאַר די פֿערשידענסטע עקאָנאָמישע און פּאָליטישע פֿונקציאָנען, וועלכע די מאַסען האָבען אויסגעאַרבייט אין די „סעקציאָנען" פֿון די גרויסע שטעדט און אין מאַנכע קליינע מוניציפּאַל־פֿערוואַלטונגען. און פֿון דער אַנדערער זייט שטודירען מיר אויפֿמערקזאַם, ווי אַזוי די מאַכט פֿון דער בורזשואַזיע האָט זיך ענטוויקעלט פֿון טאָג צו טאָג, און ווי זי האָט פֿערזוכט, מיט ענערגיע און אינטעליגענץ, צו

*) זעה פּ. קראָפּאָטקין — די גרויסע פֿראַנצויזישע רעוואָלוציאָן.

עטאַבלירען איהר אייגענע אויטאָריטעט אויף דעם פּלאַץ פֿון דער צוּבראָכענער אויטאָריטעט פֿון'ם קעניג און זיין קאַמאַרילא. צו אָט דעם צוועק האָט די בורזשואַזיע געקעמפּפֿט מיט אַלע מיטלען, אום אויפֿצובויען אַ מעכטיגען צענטראַליזירטען שטאַאַט, וועלכער זאָל בעשיצען דאָס איינענטהום, וואָס זי האָט זיך ערוואָרבען וועהרענד אָדער דורך דער רעוואָלוציאָן און איהר געבען די פֿולע מעגליכקייט צו פֿערגרעסערן איהרע רייכטהימער דורך דער שלעכט בעצאָהלטער אַרבייט פֿון די אָרעמערע קלאַסען. מיר שטודירען די ענטוויקלונג און דעם קאַמפּף צווישען אָט די צוויי קרעפֿטע און זוכען אויסצוגעפֿינען די אורזאַכען, וואַרום די לעצטע האָט בעקומען די איבערהאַנד איבער דער ערשטער.

דאַמאָלס וועלען מיר פֿערשטעהן, ווי אַזוי דער צענט־אַליזירטער שטאַאַט, וועלכען די יאַקאָבינִיסטישע בורזשואַזיע האָט געשאַפֿען, האָט אויסגעאַרבייט דעם וועג פֿאַר דעם אויטאָקראַטישען קייזערריך פֿון נאַפּאָלעאָן דעם ערשטען. די זעלבע ערשיינונג האָט זיך נאָך אַמאָל ווידערהאָלט מיט פֿופֿציג יאָהר שפּעטער. דער טרוים פֿון די יעניגע, וועלכע האָבען אין 1848 געוואָלט שאַפֿען אַ צענטראַליסטישע דעמאָקראַטישע רעפּובליק, איז געווען דער נויטווענדיגער פֿונדאַמענט פֿאַר דעם צווייטען קייזערריך פֿון נאַפּאָלעאָן דעם דריטען. און מיר קענען פֿערשטעהן, ווי אַזוי אָט די צענטראַליזירטע אויטאָריטעט, וועלכע האָט דערשטיקט אין פֿראַנקרייך זיעבעציג יאָהר נאָכאַנאַנד יעדען לאָקאַלען פֿערזוך און יעדע פּערזענליכע איניציאַטיווע אויסערהאַלב דער היעראַרכיע פֿון'ם שטאַאַט, בעהערשט נאָך היינט דאָס לאַנד. דער ערשטער פֿערזוך צו ברעכען דעם יאָך פֿון'ם שטאַאַט — אַ פֿערזוך, וועלכער האָט איינגעפֿעפֿנט אַ נייע עראַ אין דער געשיכטע — איז ערשט געמאַכט געוואָרען אין 1871 דורך דעם קאָמונאַליסטישען אויפֿשטאַנד פֿון דעם פּאַריזער פּראָלעטאַריאַט.

עס איז לייכט צו זעהן, דאָס אויך אויף דיזען געביעט זיינען אונזערע אַנשויאונגען וועגען דער געשיכטע און די שליסע, צו וועלכע מיר קומען, גאַנץ פֿערשיעדען פֿון די אַנשויאונגען און די היסטאָרישע שליסע פֿון די בורזשואַזע, ווי אויך פֿון די סאָציאַליסטישע פּאָליטישע פּאַרטייען.

* * *

מיר ווילען דאָ איצט ניט מאַכען קיין אַנאַליזירונג פֿון די פֿערשיעדענע רעוואָלוציאָנערע בעוועגונגען אין דער פֿערגאַנגענהייט; עס איז גענוג צו ערקלערען, דאָס אונזער אויפֿפֿאַסינג וועגען דער קימענדער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן איז זעהר פֿערשיעדען פֿון אַ יאַקאָבינִיסטישער דיקטאַטור, אָדער פֿון אַ פֿערענדערונג פֿון די געזעלשאַפֿטליכע

אינסטיטוציאָנען מיט דער הילפע פון אַ קאָנווענט, אַ פּאַרלאַמענט אָדער אַ דיקטאַטאָר. רעוואָלוציאָנען ווינען קיינמאָל ניט געמאַכט געוואָרען אויף אַזאַ שטייגער; און אויב די היינטיגע אַרבייטער־בעוועגונג וועט זיך ענטוויקלען אין איער דאָזיגער ריכטונג, וועט זי פערדאַמט זיין אונטערצוגעהן, ניט האָבענדיג קיין שום דויערהאַפטען רעזולטאַט.

פונקט פערקעהרט, מיר גלויבען, דאָס אויב אַ רעוואָלוציאָן פאַנגט זיך אָן, דאַרף זי אָננעהמען די פאָרם פון אַ ווייט פערשפּרייטער פאָלקס־בעוועגונג, אַזאַ בעוועגונג, וועלכע אינספּירירט די מאַסען, אונטער דעם איינפלוס פון דעם רעוואָלוציאָנערען גייסט אין יעדען דאָרף, אין יעדער שטאָדט, אַליין צו רעאָרגאַניזירען די געזעלשאַפט אויף אַ נייעם באַזיס. דאָס פאָלק — די בויערן און פעלד־אַרבייטער און דאָס פּראָלעטאַריאַט פון די שטעדט — מוז זיך אַליין נעהמען צו דער קאָנסטרוקטיווער אַרביט אויף דעם באַזיס פון מעהר אָדער ווייניגער קאָמוניסטישע פּרינציפּען, ניט וואַרטענדיג, ביז וואַנען מען וועט אויסאַרבייטען בעשטימטע פלענער און בעפעהלען פון אויבען. באַלד פון אָנפאַנג אָן דאַרף די בעוועגונג זעהן צו פערזאָרגען יעדען איינציגען מיט וואוינונג און נאַהרונג און נאָכדעם אָרגאַניזירען די פּראָדוקציאָן פאַר אַלעם, וואָס עס איז נויטווענדיג צו שאַפען נאַהרונג, וואוינונג און קליידונג פאַר אַלעמען.

עס איז זעהר וואַהרשיינליך, אַז די רעוואָלוציאָנערען וועלען צוערשט ניט פאָרשטעלען מיט זיך די מעהרהייט פון דער נאַציאָן. אָבער אויב זיי זיינען גענוג שטאַרק אין צאָהל און אַלע שטעדט און דערפער איבער דאָס גאַנצע לאַנד, און אויב זיי וועלען אָנהייבען צו לעבען אויף זייער אייגענעם נייעם סאָציאַליסטישען שטייגער, וועלען זיי זיין אימשטאַנד אי סצוקעמפּפען פאַר זיך דאָס רעכט צו געהן זייער אייגענעם וועג. און עס איז זעהר וואַהרשיינליך, אַז זיי וועלען האָבען אַ גרויסען איינפלוס אויף דאָס לאַנד און וועלען שלעפּען מיט זיך אַ גרויסען טהייל פון דער בעפעלקערונג, ווי עס איז געוועזען דער פאַל אין פראַנקרייך אין 1793-94.

וואָס אָנבעלאַנגט די רעגירונג, צי זי האָט זיך פאָרמירט דורך געוואַלד גופא, צי מען האָט איהר אויסגעוועהלט; צי זי שטעלט פאָר מיט זיך די „דיקטאַטור פון׳ם פּראָלעטאַריאַט", ווי מען פלעגט זאָגען אין פראַנקרייך אין די 40־גער יאָהרען און ווי מען זאָגט נאָך היינט אין דייטשלאַנד, צי עס וועט זיין אַ „פּראָוויזאָרישע רעגירונג" אָדער אַ „קאָנווענט" — האָבען מיר ניט קיין שום צוטרוי צו איהר. מיר ווייסען שוין אין פאָראויס, אַז זי וועט זיין אונפעהיג דורכצופיהרען די רעוואָלוציאָן, אַזוי לאַנג ווי דאָס פאָלק גופא וועט ניט אויספיהרען דעם איבערבייט

און שוין אויסאַרבייטען אויף'ן פּלאַץ די נויטוועגדיגע נייע אינסטיטוציאָנען.

מיר זאָגען דאָס ניט דערפֿאַר, ווייל מיר האָבען אַ פּערזענליכע אַנטיפּאַטהיע געגען רעגירונגען, נאָר דערפֿאַר ווייל די גאַנצע געשיכטע האָט אונז בעוויזען, אַז מענשען, וועלכע די רעוואָלוציאָנערע כוואַליע האָט אַוועקגעזעצט אויף די פּלעצער פֿון אַ רעגירענדער קערפּערשאַפֿט, זיינען קיינמאָל ניט געווען אימשטאַנד דאָס אויסצופֿיהרען, וואָס מען האָט פֿון זיי ערוואַרטעט. און דאָס איז אונפֿערמיידליך; ווייל אַן אָבגעזונדערטע קערפּערשאַפֿט פֿון איינצעלנע מענשען, ווי אינטעליגענט און איבערגעגעבען זיי זאָלען ניט זיין, מוז האָבען אַ דורכפֿאַל, ווען עס האַנדעלט זיך צו רעאָרגאַניזירען די געזעלשאַפֿט אויף אַ גאַנץ נייעם פֿונדאַמענט. אַזאַ אויפֿגאַבע קען נור אויסגעפֿיהרט ווערען דורך דעם קאָלעקטיווען גייסט פֿון די מאַסען. איינצעלנע מענשען, וועלכע זיינען אָבגעטהיילט פֿון'ם פֿאָלק, קענען מאַנכעס מאָל געפֿינען דעם לעגאַלען אויסדרוק פֿאַר דער צושטערונג פֿון אַלטע געזעלשאַפֿטליכע פֿאָרמען, ווען די צושטערונג פֿון דאָס אַלטע איז שוין אין פֿולען שוואונג. דאָס מייסטע, וואָס זיי קענען אפשר טהאָן, איז צו פֿערברייטערן דעם פֿעלד פֿון דער צושטערונגס־אַרבייט, איבערטראָגענדיג די אַרבייט, וואָס עס איז שוין געטהאָן געוואָרען אין איין טהייל פֿון לאַנד, אויף אַ ברייטערען טהייל פֿון דעם טעריטאָריום. אָבער דורכצופֿיהרען די געזעלשאַפֿטליכע רעקאָנסטרוקציאָן דורך געזעצע, איז אַבסאָלוט אונמעגליך; דאָס בעווייזט אונז — צווישען פֿילע אַנדערע ביישפּיעלען — די גאַנצע געשיכטע פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן. פֿיעלע מייזענדער געזעצע, וועלכע דער רעוואָלוציאָנערער קאָנווענט האָט אָנגענומען, זיינען אפילו נאָך ניט דורכגעפֿיהרט געוואָרען, ווען די רעאַקציאָן האָט זיך אויפֿגעהייבען און האָט די אַלע געזעצע אַריינגעוואָרפֿען אין פּאַפּיר־קאָרב.

ווערענד אַ רעוואָלוציאָן וועלען שטענדיג אַרויסוואַקסען נייע פֿאָרמען פֿון'ם לעבען פֿון די חורבות פֿון די אַלטע פֿאָרמען; אָבער קיין שום רעגירונג וועט, ווען עס איז, זיין אימשטאַנד צו געפֿינען אַן אויסדרוק פֿאַר זיי, אַזוי לאַנג ווי די דאָזיגע פֿאָרמען האָבען ניט בעקומען אַ בעשטימטען כאַראַקטער ווערענד דער אַרבייט פֿון דער רעקאָנסטרוקציאָן גופֿא, וועלכע מוז זיך מאַניפֿעסטירען אין טויזענדער פֿערשידענע פּלעצער אין דערזעלבער צייט. ווער האָט פֿאָרויסגעזעהן — ווער, אין דער אמת'ן, האָט גאָר געקענט פֿאָרויסזעהן — בעפֿאָר 1789, וואָס פֿאַר אַ ראָלע די מוניציפּאַל־פֿערוואַלטונגען אין די קאָמונע פֿון פּאַריז וועלען שפּיעלען אין די רעוואָלוציאָנערע

עראייגניסען פֿין 1789-1793 ? עס איז איינפֿאַך אונמעגליך צו מאַכען געזעצע פֿאַר דער צוקונפֿט. מיר קענען בלויז פֿאָרויסזעהען ביז צו אַ געוויסען גראַד די פֿונדאַמענטאַלע שטרעבונגען פֿון אַ בע־וועגונג און אויסאַרבייטען דעם וועג פֿאַר איהר.

* * *

עס פֿערשטעהט זיך, אַז אויפֿפֿאַסענדיג דעם פּראָבלעם פֿון דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן אויף אַזאַ אופֿן, קען זיך דער אַנאַרכיזם ניט לאָזען פֿערפֿיהרען דורך א פּראָגראַם, וואָס האָט פֿאַר אַ ציעל: „די עראָבערונג פֿון דער פּאָליטישער מאַכט, וועלכע געפֿינט זיך היינט אין די הענד פֿון׳ם שטאַאַט".

מיר ווייסען, אַז די דאָזיגע עראָבערונג פֿון דער פּאָליטישער מאַכט קען ניט אויסגעפֿיהרט ווערען דורך פֿרידליכע מיטלען. די בורזשואַזיע וועט זיך, אָהן אַ קאַמפּף, ניט ענטזאָגען פֿון איהר מאַכט; זי וועט זיך פֿערטהיידיגען. און וואָס מעהר די סאָציאַליסטען וועלען ווערען אַ טהייל פֿון דער רעגירונג און זיך טהיילען מיט דער מאַכט פֿון דער בורזשו־אַזיע, אַלץ וואַסערדיגער און בלאַסער וועט ווערען זייער סאָציאַליזם. און דאָס איז טהאַטזעכליך איצט דער פֿאַל אויב עס וואָלט געווען אַנדערש, וואָלט די בורזשואַזיע, וועלכע איז פֿיעל שטאַרקער אין צאָהל און אינטע־ליגענץ, ווי די מייסטע סאָציאַליסטען שטעלען זיך פֿאָר, קיינמאָל ניט געטהיילט איהר מאַכט מיט די סאָציאַליסטען.

און פֿון דער אַנדערער זייט ווייסען מיר אויך, דאָס אויב אַן ער־פֿאָלגרייכער אויפֿשטאַנד וואָלט פֿראַנקרייך, ענגלאַנד אָדער דייטשלאַנד געגעבען אַ פּראָוויזאָרישע סאָציאַליסטישע רעגירונג, וואָלט אַזאַ רעגירונג געווען אַבסאָלוט אונמעכטיג, אָהן דער ספּאָנטאַנער קאָנסטרוקטיווער טהעטיגקייט פֿון די מאַסען, און זי וואָלט אין גיכען געוואָרען אַ הינדערניס, אַן אָבהאַלט פֿאַר דער רעוואָלוציאָן.

* * *

שטודירענדיג די פֿאָרבעריטונגס־פּעריאָדען פֿון רעוואָלוציאָנען, זיינען מיר געקומען צו דער איבערציינונג, אַז ניט די ווידערשטאַנדס־קראַפֿט אָדער די אַטאַקען פֿון אַ פּאַרלאַמענט אָדער פֿון יואָס פֿאַר עס איז ניט פֿערטרעטונגס־קערפּערשאַפֿט שטעלען פֿאָר מיט זיך דעם אייגענטליכען אורשפּרונג פֿון אַ רעוואָלוציאָן. אַלע רעוואָלוציאָנען האָבען זיך אָנגעהויבען ביים פֿאָלק. קיין רעוואָלוציאָן איז ניט אַרויס־געוואַקסען פֿיקס אין פֿאַרטיג, בעוואָפֿענט פֿון קאָפּ ביז די פֿיס, אַזוי ווי מינערוואַ איז אַרויסגעוואַקסען פֿון דעם מוח פֿון יופּיטער. אַלע

רעוואָלוציאָנען האָבען, אויסער דעם פּראָצעס פֿון זייער ענטשטעהונג, געהאַט זייער פעריאָדע פֿון ענטוויקלונג, ווען די מאַסען, נאָכדעם ווי זיי האָבען צוערשט פֿאָרמולירט זעהר בעשיידענע פֿאָדערונגען, האָבען ביסלעכווייז אָנגעהויבען צו פֿערשטעהן די נויטווענדיגקייט פון טיעפֿערע און ראַדיקאַלערע אומוועלצונגען. זיי זיינען געוואָרען אַלץ מוטהיגער און ענטשלאָסענער; די פּראָבלעמען פֿון דעם מאָמענט צווינגען זיי מעהר צו ריזיקירען; זיי בעקומען מעהר צוטרוי צו זיך אַליין, און ווי באַלד זיי האָבען אַראָבגעוואָרפֿען פֿון זיך זייער לעטאַרגישע פֿערצווייפֿלונג, ענטוויקלען זיי זייער פּראָגראַם טיעפֿער און ברייטער. די „מורא'דיגע ביטעס", וועלכע זיי האָבען אַרויסגעשטעלט אין דער ערשטער צייט, פֿערוואַנדלען זיך ביסלעכווייז אין אמת'ע רעוואָלוציאָנערע פֿאָדערונגען.

פֿראַנקרייך האָט געברויכט פיער יאָהר צייט, פֿון 1789 ביז 1793, אום צו שאַפֿען אַ רעפּובליקאַנישע מינדערהייט, וועלכע איז געוועזען גענוג שטאַרק זיך איינצושטעלען פֿאַר איהרע פֿאָדערונגען.

וואָס אָנבעלאַנגט דעם ענטשטעהונגס־פּראָצעס פֿון אַ רעוואָלוציאָן, בעגרייפֿען מיר איהם אויף אַזאַ שטייגער: איינצעלנע אינדיווידוען, וועלכע פֿיהלען אין זיך אַ טיעפֿע אונצופֿריעדענהייט צו די אומשטענדען, וואס רינגלען זיי אַרום, רעוואָלטירען צוערשט איינציגווייז. פֿיעלע פֿון זיי געהען צו גרונד, און מען זעהט ניט קיין שום רעזולטאַט פֿון זייער אַרבייט; אָבער די גלייכגילטיגקייט פֿון דער געזעלשאַפֿט האָט בעקומען אַ שטויס. אפילו די, וואָס זיינען געוועזען העכסט צופֿריעדען מיט די בעשטעהענדע בעדינגונגען און די אונוויסענסטע עלעמענטען זיינען אויפֿגעטרייסעלט געוואָרען דורך דיזע איינצעלנע רעבעלישע אַקטען און פֿרעגען זיך אַליין: „פֿאַר וואָס פֿאַר אַ צוועק זיינען דיזע מענשען געשטאָרבען; עהרליכע מענשען, פֿול מיט ענערגיע, הויבען אָן צו רעוואָלטירען און זיינען פֿאַרטיג אַוועקצוגעבען זייערע לעבענס?" מיט דער צייט ווערט שוין אונמעגליך צו בלייבען גלייכגילטיג; די מענשען זיינען געצוואונגען צו ערקלערען זיך פֿאַר אָדער געגען די ציעלען, צו וועלכע אָט די איינצעלנע אינדיווידוען האָבען געשטרעבט.

ביסלעכווייז ווערען קליינע גרופּען מענשען אָנגעשטעקט מיט דעמזעלבען גייסט פֿון רעוואָלט. זיי פֿאַנגען אויך אָן צו רעוואָלטירען, אָפֿטמאָל מיט דער האָפֿנונג אויף אַ טהיילווייזען ערפֿאָלג: צ.ב.ש. צו געווינען אַ סטרייק, צו בעקומען ברויט פֿאַר זייערע קינדער אָדער צו ווערען פּטור פֿון אייניגע פֿערהאַסטע בעאַמטע. זעהר אָפֿט אָבער רעוואָלטירען זיי אויך אָהן אַ שום האָפֿנונג אויף אַן ערפֿאָלג, איינפֿאַך דערפֿאַר, וואס

עס איז זיי שוין אינטעגליך איינצוזיצען רוהיג. ניט איין אָדער צוויי אַזעלכע רעוואָלטען, נאָר הונדערטער קליינע אויפֿשטענדע זיינען געווען די איינלייטונג צו די רעוואָלוציאָנען אין ענגלאַנד און פֿראַנקרייך. און אויך דאָס איז געווען אונפֿערמיידליך. אָהן אַזעלכע רעוואָלטען און אויפֿשטענדע וואָלטען מיר קיינמאָל ניט געהאַט קיין רעוואָלוציאָן. אָהן די דראָהונג, וועלכע ליגט בעהאַלטען אין אַזעלכע רעוואָלטען, וואָלט דאָס פֿאָלק קיינמאָל ניט אימשטאַנד געווען אַרויסצורייסען ערנסטע פֿערבעסערונגען פֿון די רעגירענדע קלאַסען. אָהן אַזעלכע אויפֿשטענדע וואָלטען די מענשליכע מוחות זיך קיינמאָל ניט בעפֿרייט פֿון זייערע טיעף איינגעוואָרצעלטע פֿאָראורטהיילען און געפֿאַסט נייעם מוטה, אום צו ענטוויקלען נייע האָפֿנונגען. און האָפֿנונג — די האָפֿנונג אויף אַ פֿערבעסערונג — איז שטענדיג געווען די אַנטרייבענדע קראַפֿט פֿון אַלע רעוואָלוציאָנען.

מען האָט זיך אָפֿט בענוצט מיט דער „פֿריעדליכער" אָבשאַפֿונג פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט אין רוסלאַנד, אום צו בעווייזען, אַז עס איז מעגליך אויסצופֿיהרען אַ גרויסען סאָציאַלען איבערבייט, אָהן אַ רעוואָלוציאָן. אָבער מען האָט פֿערגעסען אָדער מען מאַכט זיך פֿערגעסען, אַז אַ לאַנגע סעריע פֿון בויערן-רעוואָלטען האָבען פֿריהער שטאַטגעפֿונען און געפֿיהרט צו דער אָבשאַפֿונג פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט. די דאָזיגע רעוואָלטען האָבען זיך שוין אָנגעפֿאַנגען אין די פֿופֿציגער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט, וואַהרשיינליך אַלס אַן אָבקלאַנג פֿון 1848 אָדער פֿון די אויפֿשטענדע פֿון גאַליציען אין 1846. זיי זיינען וואָס ווייטער אַלץ ערנסטער געוואָרען און האָבען ביסלעכווייז אָנגענומען אַזאַ כאַראַקטער ווי קיינמאָל בעפֿאָר. דאָס איז אָנגעגאַנגען ביז 1857, ווען אַלעקסאַנדער דער צווייטער האָט פֿערשפּראָכען צו בעפֿרייען די לייבאייגענע אין זיין בריעף צו די אַדעל-מענער פֿון דער ליטוי. די ווערטער פֿון אַלעקסאַנדער הערצען: „עס איז בעסער צו געבען די פֿרייהייט פֿון אויבען, איידער זי זאָל קומען פֿון אונטען", וועלכע אַלעקסאַנדער דער צווייטער האָט ווידערהאָלט, רעדענדיג צו די מאָסקאָווער אַדעל-מענער אין 1856, זיינען ניט בלויז געווען אַ פּוסטע דראָהונג; זיי האָבען בלויז אויסגעדריקט דעם אמת'ן צושטאַנד פֿון יענער צייט. עס איז געווען די מורא פֿאַר אַן אַלגעמיינעם בויערן-אויפֿשטאַנד, פֿילייכט נאָך שרעקליכער ווי דער אויפֿשטאַנד פֿון פּוגאַטשאָוו אין 1773, וועלכע האָט די רוסישע פֿעאָדאַליסטען געצוואונגען איינצוגעבען

דאָסזעלבע האָט פּאַסירט יעדעס מאָל, ווען מען האָט דערפֿיהלט די נאָהענטקייט פֿון אַ רעוואָלוציאָן, און מען קען רוהיג אָננעהמען אַלס אַן אַלגעמיינע רעגעל, אַז דער כאַראַקטער פֿון יעדער רעוואָלוציאָן איז בעשטימט געוואָרען דורך דעם כאַראַקטער און צוועק פֿון די פֿריהערדיגע רעוואָלטען, וועלכע האָבען איהר פֿאָרבערייטעט.

צו ערוואַרטען, אַ סאָציאַלע רעוואָלוציאָן זאָל קומען פֿון זיך אַליין אָהן פֿריהערדיגע רעוואָלוציאָנערע אַקטען, רעוואָלטען און אויפֿשטענדע, איז אַ קינדערשע האָפֿנונג. דאָס וואָלט געהייסען פֿערמאַכען די אויגען צו אַלעס, וואָס עס טהוט זיך אַרום אונז אין אייראָפּאַ און אַמעריקאַ און צו איגנאָרירען די הונדערטער סטרייקס און קליינע רעוואָלטען, וועלכע מאַניפֿעסטירען זיך איבעראַל און וועלכע בעקומען וואָס ווייטער אַ טיעפֿערען און ברייטערען כאַראַקטער.

XV.

שלום־בעטראַכטונגען.

דאָס, וואָס עס איז געזאָגט געוואָרען אין די פֿריהערדיגע קאַפּיטלען, איז, דוכט זיך אונז, גענוג צו מאַכען זיך אַן אַלגעמיינע אידעע וועגען דעם אַנאַרכיזם, צו צייגען, וואָס פֿאַר אַ פּלאַץ ער פֿערנעהמט אין דער מאָדערנער געדאַנקען־וועלט און פֿעסטצושטעלען זיינע בעציהונגען צו דער מאָדערנער וויסענשאַפֿט.

דער אַנאַרכיזם שטעלט פֿאַר מיט זיך אַ פֿערזוך אָנצואווענדען די פֿעראַלגעמיינערונגען, וועלכע מיר האָבען געוואונען מיט דער הילפֿע פֿון דער אינדוקטיוו־דעדוקטיווער מעטהאָדע אין די נאַטור־וויסענשאַפֿטען, אויף אַלע אינסטיטוציאָנען פֿון דער מענשליכער געזעלשאַפֿט. גרינדענדיג זיך אויף דעם באַוויס פֿון דער דאָזיגער אויפֿפֿאַסונג, איז ער אין דערזעלבער צייט אַ פֿערזוך אויסצוגעפֿינען אין פֿאָראויס דעם וואַהרשיינליכען ענטוויקלונגס־פּראָצעס פֿון דער מענשהייט אויף איהר וועג צו פֿרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט, אָנגעטריבען דורך דעם פֿערלאַנג צו ערהאַלטען די גרעסטע סומע פֿון גליק און וואָהלזיין, וואָס עס איז נור מעגליך, פֿאַר יעדע איינהייט אין דער מענשליכער געזעלשאַפֿט.

דער אַנאַרכיזם איז דער אונפֿערמיידליכער רעזולטאַט פֿון דער אינטעלעקטועלער בעוועגונג אין די נאַטור־וויסענשאַפֿטען, וועלכע האָט זיך אָנגעפֿאַנגען ביי די ענדע פֿון'ם 18טען יאָהרהונדערט. דורך דעם טריאומף פֿון דער רעאַקציאָן אין אייראָפּאַ, נאָך דער נידערלאַגע פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, איז די דאָזיגע בעוועגונג אָבגעשטעלט געוואָרען אין איהר ענטוויקלונג, אָבער מיט זעכציג יאָהר שפּעטער האָט זי זיך אויפֿגעהויבען פֿון דאָס ניי מיט איהר גאַנצער קראַפֿט. דער אַנאַרכיזם האָט זיינע וואָרצלען אין דער נאַטוראַליסטישער פֿילאָזאָפֿיע פֿון'ם 18טען יאָהרהונדערט. אָבער ער האָט ערשט בעקומען אַ זיכערן אין פֿאָלשטענדיגען פֿונדאַמענט נאָך דער רענעסאַנס פֿון די וויסענשאַפֿטען, וועלכע האָט זיך מאַניפֿעסטירט אין מיטען פֿון'ם 19טען יאָהרהונדערט און וועלכע האָט אַריינגעגעבען אַ נייעם לעבען אין דעם שטודיום פֿון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען און געזעלשאַפֿטען אויף אַ נאַטור־וויסענשאַפֿטליכען באַזיס.

די זאָגענאַנטע „וויסענשאַפֿטליכע געזעצע", וועלכע האָבען, ווי עס ווייזט אויס, געקענט צופֿרידענשטעלען די דייטשע מעטאַפֿיזיקער וועהרענד די ערשטע דרייסיג יאָהר פֿון'ם 19טען יאָהרהונדערט, האָבען ניט קיין שום פּלאַץ אין דער אַנאַרכיסטישער געדאַנקען־וועלט. דער אַנאַרכיזם אָנערקענט ניט קיין אַנדער מעטהאָדע פֿון אונטערזוכונג, ווי נור די וויסענשאַפֿטליכע מעטהאָדע; און ער בענוצט זיך מיט דער דאָזיגער מעטהאָדע אין אַלע וויסענשאַפֿטען, וועלכע מען רופֿט געוועהנליך געזעלשאַפֿטס-וויסענשאַפֿטען.

דאָס איז די וויסענשאַפֿטליכע אויפֿפֿאַסונג פֿון'ם אַנאַרכיזם.

מיט דער הילפֿע פֿון דער וויסענשאַפֿטליכער מעטהאָדע פֿון די עקזאַקטע וויסענשאַפֿטען און בענוצענדיג זיך מיט די לעצטע וויסענשאַפֿטליכע אונטערזוכונגען, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרען אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דער דאָזיגער מעטהאָדע, זוכט דער אַנאַרכיזם ניי אויפֿצובויען אַלע וויסענשאַפֿטען, וועלכע בעשעפֿטיגען זיך מיט דעם שטודיום פֿון'ם מענשען און צו רעווידירען אַלע עקזיסטירענדע בעגריפֿען מכח רעכט, גערעכטיגקייט א.ז.וו. שטיצענדיג זיך אויף די נייע רעזולטאַטען פֿון דער אַנט־אָפּאָלאָגישער פֿאָרשונג און ערגענצענדיג דאָס ווערק פֿון זיינע פֿאָרגענגער אין 18טען יאָהרהונדערט, קעמפֿט דער אַנאַרכיזם צוזאַמען מיט דעם אינדיווידואום געגען דעם שטאַאַט און צוזאַמען מיט דער געזעלשאַפֿט געגען דער אויטאָריטעט, וועלכע בעהערשט די געזעלשאַפֿט צוליעב געוויסע היסטאָרישע בעדינגונגען. בענוצענדיג זיך מיט די פֿאַקטען, וועלכע

די מארערנע וויסענשאפט האט צונויפגעקליבען, האט דער אנארכיזם בעוויזען, אז די אויטאריטעט פון'ם שטאאט, וועלכע האלט אין איין וואקסען היינט צו טאג, איז אין דער ווירקליכקייט ניט מעהר ווי א שעדליכע און אוננוצינע איבער־געבליבענע, וועלכע איז פאר אונז איבראפעער ערשט אויפגעבויט געווארען אין 15טען און 16טען יאהרהונדערט; אן אינסטיטוציאן, וועלכע איז ספעציעל געשאפען געווארען צו פערטהיידיגען די אינטערעסען פון'ם לענדלארדיזם, קאפיטאליזם און אפיציאליזם און וועלכע האט שוין אין די עלטערע צייטען פערארזאכט דעם אונטערגאנג פון רוים אין גריכענלאנד און פון פיעלע אנדערע צענטערס פון דער ציוויליזאציאן, וואס האט אמאל געבליהט אין די לענדער פון מזרח־זייט און אין עגיפטען.

די שטאאטס־אויטאריטעט, וועלכע איז געשאפען געווארען אין פערלויף פון דער געשיכטע מיט דעם צוועק צו פעראייניגען די ערד־מענער, די ריכטער, די מיליטערישע פיהרער און די פריעסטער פאר דער געמיינשאפטליכער פערטהיידיגונג פון זייערע קלאסען־אינטערעסען און וועלכע איז שטענדיג געוועזען א הינדערניס פאר דעם מענשען אין זיינע פערזוכען צו שאפען זיך א פרייע און זיכערע עקזיסטענץ — דיזעלבע שטאאטס־אויטאריטעט קען בשום אופן ניט זיין קיין וואפע פאר דער בעפרייאונג, אקוראט ווי דער אימפעריאליזם און די קירכע קענען ניט דיענען אלס אינסטרומענטען פאר דער סאציאלער רעוואלוציאן.

אין דער פאליטישער עקאנאמיע איז דער אנארכיזם געקומען צו דעם שלוס, אז די איבלען פון אונזער צייט ווערען ניט פערארזאכט דורך דעם, וואס דער קאפיטאליסט פערכאפט פאר זיך דעם „מעהר־ווערטה" אדער „ריין־געווין", נאר דורך דעם פאקט, וואס עס איז איבערהויפט דא א מעגליכקייט פאר „מעהר־ווערטה" און „ריין־געווין" אין דער געזעלשאפט. דער קאפיטאליסט קען פערכאפען דעם פראדוקט פון מענשליכער ארבייט, דערפאר וואס מיליאנען מענשען האבען בוכשטעבליך ניט פון וואס צו לעבען, אויב זיי ווילען ניט פערקויפען זייער ארבייטס־קראפט און זייער אינטעליגענץ פאר א זא פרייז, וועלכער גיט דעם קאפיטאליסט די מעגליכקייט צו מאכען דעם „ריין־געווין" און דעם „מעהר־ווערטה".

דאס איז די אורזאכע, ווארום מיר זיינען מיט דער מיינונג, אז דער ערשטער קאפיטעל אין דער פאליטישער עקאנאמיע, וועלכער דארף שטודירט ווערען, איז די קאנסומציאן, די פערטהיילונג פון די פראדוקטען, ניט די פראדוקציאן. און ווען עס וועט

אויסברעכען אַ רעוואָלוציאָן, איז די ערשטע אויפֿגאַבע צו אָרגאַניזירען די פֿערטהיילונג פֿון די לעבענס־מיטלען און פּראָדוקטען אויף אַזאַ אופן, אַז יעדער איינציגער זאָל זיין פֿערזאָרגט מיט וואוינונג, קליידער און נאַהרונג. אונזערע פֿאָרגענגער פֿון 1793 און 1794 האָבען דאָס גוט פֿערשטאַנען. וואָס אָנבעלאַנגט די פּראָדוקציאָן, וועט זי מוזען אָרגאַניזירט ווערען אויף אַזאַ שטייגער, אַז די וויכטיגסטע בעדערפֿנישען פֿון אַלע מיטגלידער אין דער געזעלשאַפֿט זאָלען צוערשט קענען בעפֿרידיגט ווערען און וואָס שנעלער. אָט דערפֿאַר זעהט דער אַנאַרכיזם אין דער קומענדער רעוואָלוציאָן מעהרער, ווי אַן איינפֿאַכען איבערבייט פֿון גאָלד אויף „ארביימס־טשעקס" אָדער ווי די אָבשאַפֿונג פֿון די איצטיגע קאַפּיטאַליסטען צו גונסטען דעם שטאַאַט אַלס דער איינציגער קאַפּיטאַליסט. פֿאַר די אַנאַר־כיסטען איז די קומענדע רעוואָלוציאָן דער ערשטער שריט צום פֿ ר י י ע ן ק אָ מ ו נ י ז ם, צו אַ געזעלשאַפֿטליכען צושטאַנד, וואו עס איז ניטאָ קיין פּלאַץ פֿאַר דעם שטאַאַט.

ויינען די בעטראַכטונגען פֿון דעם אַנאַרכיזם, די שליסע, וועלכע ער ציהט פֿון זיינע בעאָבאַכטונגען, ריכטיג? — די וויסענשאַפֿטליכע קריטיק פֿון זיינע גרונדלאַגען פֿון איין זייט און הויפּטזעכליך דאָס פּראַקטישע לעבען פֿון דער אַנדערער זייט וועלען פֿערענטפֿערען די דאָזיגע פֿראַגע. פֿאַרהאַן אָבער איין פּונקט, וואו דער אַנאַרכיזם איז, אָהן אַ שום צוויי־פֿעל, גערעכט; נעמליך דאָרט, ווען ער בעטראַכט דעם שטודיום פֿון די געזעלשאַפֿטליכע אינסטיטוציאָנען אַלס אַ קאַפּיטעל פֿון דער נאַטור־וויסענשאַפֿט, ווען ער זאָגט זיך אָב איין פֿאַר אַלע מאָל פֿון אַלע מע־טאַפֿיזישע אידעען און ערקלערונגען, און ווען ער בענוצט זיך מיט דער־זעלביגער מעטהאָדע, וועלכע איז געוועזען דער מיטעל אויפֿצובויען די גאַנצע מאָדערנע וויסענשאַפֿט און אונזער היינטיגע מאַטעריאַליסטישע פֿילאָזאָפֿיע. און די דאָזיגע מעטהאָדע איז דער בעסטער מיטעל אויסצו־געפֿינען די טעותים, וועלכע די אַנאַרכיסטען האָבען מעגליכערווייזע געמאַכט. אָבער אויסצופּרובירען די ריכטונגקייט פֿון זיינע שליסע און אַנשויאונגען איז נור מעגליך דורך די וו י ס ע נ ש אַ פֿ ט ל י כ ע אי נ־ד ו ק ט י װ ־ ד ע ד ו ק ט י ו ו ע מ ע ט ה אָ ד ע, וועלכע איז דער באַזיס פֿון יעדער וויסענשאַפֿט און דורך וועלכע יעדע וויסענשאַפֿטליכע אויפֿפֿאַסונג פֿון דעם אוניווערזום איז ענטוויקעלט געוואָרען.

* * *

פֿון די פֿאָלגענדע אָבהאַנדלונגען איבער דעם אַנאַרכיסטישען קאָ־מוניזם און איבער דער היסטאָרישער ענטוויקלונג פֿון׳ם שטאַאַט און

זיין איצטיגע פֿאָרם, וועלען די לעזער קענען זעהען, אויף וועלכע אורזאכען עס גרינדעט זיך אונזער נעגנערשאַפֿט צום שטאַאט און וועלכע אידעען עס האָבען אונז געמאכט צו אָנערקענען די מעגליכקייט פֿון אַ געזעלשאַפֿט, וועלכע — אָננעהמענדיג דעם קאָמוניזם אַלס דעם באַזיס פֿון איהר עקאָנאָמישער אָרגאַניזאַציאָן — זאָגט זיך אָב פֿון דער היעראַרכיש צענטראַליסטישער אָרגאַניזאַציאָנס־פֿאָרם וואָס רופֿט זיך „שטאַאט“.*)

---

*) אויסער די ווערק, וואָס זיינען שוין דערמאָהנט געוואָרען פֿאַר דעם שטודיום פֿון דער ענטוויקלונגס־געשיכטע פֿון׳ם אנארכיזם, זעה נאָך די אויסגעצייכענטע "Bibliographie de l'Anarchie" פֿון מ. נעטלאו, וועלכע איז ערשיענען אלס א באנד פֿון דער פֿון עליזע רעקלו אין 1897 געגרינדעטער "Bibliotèque des Temps nouveaux" דער לעזער וועט דאָרט געפֿינען א גאנצע ליסט פֿון שריפֿטען און אַ גרינדליכע ביבליאָגראַפֿיע פֿון די פֿערשידענע אנארכיסטישע ווערק און צייטשריפֿטען.

(ענדע פֿון׳ם ערשטען טהייל.)

צוויטער טהייל.

קאמוניזם און אנארכיע.

I.

דער אנארכיסטישער קאמוניזם.

אין 1876, אויף דעם קאָנגרעס אין פֿלאָרענץ, האָבען די מיטגלידער פֿון דער איטאַליענישער פֿעדעראַציאָן פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע" בעשלאָסען צו רופֿען זיך „אַנאַרכיסטישע קאָמוניסטען"; דאָסזעלבע האָט זיך ווידערהאָלט אין 1880 אויף דעם קאָנגרעס פֿון דער יורא-פֿעדעראַציאָן אין שאָ-דע-פֿאָנד. דער דאָזיגער בעשלוס האָט פֿעראורזאַכט אַ געוויסע סענזאַציאָן אין דער סאָציאַליסטישער וועלט. מאַנכע האָבען געזעהן אין דעם בעשלוס אַ שריט פֿאָרווערטס אין דער אַלגעמיינער ענטוויקלונג; אַנדערע האָבען אין דעם מעהר ניט געזעהן, ווי אַ נאַרישקייט, אַן אונגעהייערען ווידערשפרוך.

עס איז וואַהר — ווי מיין פֿריינד דזשיימס גיאָם האָט שוין פֿריהער בעמערקט — אַז דער אויסדרוק „אַנאַרכיסטישער קאָמוניזם" אָדער „אַנטיאויטאָריטערער קאָמוניזם" איז שוין דערמאָהנט געוואָרען אין אַ בריעף פֿון וואַרלען, וועלכען גיאָם האָט אין 1870 פֿערעפֿענטליכט אין דער צייטונג „פּראָגרעס" איז לאָקל, ערקלערענדיג דערביי זיין איינשטימיגקייט מיט דעם נייעם פּרינציפּ. עטליכע אַנאַרכיסטען האָבען זאָגאַר שוין געמאַכט פּראָפּאַגאַנדאַ פֿאַר דער דאָזיגער אידעע צו ענדע פֿון 1869; און אין 1876 איז ערשינען די שריפֿט "l'Idée sur l'organisation sociale" פֿון דזשיימס גיאָם, וואו ער האָט אָנערקענט די מעגליכקייט פֿון אַ צוטהיילונג פֿון די אַרבייטס-פּראָדוקטען אויף דעם באַזיס פֿון דעם אַנטיאויטאָריטערען קאָמוניזם. אָבער צוליעב די אורזאַכען, וועלכע זיינען שוין פֿריהער דערמאָהנט געוואָרען, האָט זיך די אידעע ניט פֿערשפּרייט. ווי

מען האט ערוואַרטעט; און אונטער דעם איינפלוס פון דער יאקאָבינישער אידעע זיינען ביידע, די רעפאָרמער און די רעוואָלוציאָנערען פערבליבען מיט דער מיינונג, וועלכע האט דאַמאָלס בעהערשט אַלעמען, אז עס גיט ניט קיין אנדער סאָרט קאָמוניזם, ווי נור דער אויטאָריטערער קאָמוניזם, אזוי ווי קאַבע האט איהם פאָרגעשטעלט אין זיין „רייזע נאָך איקאַריען" אַלס שטאַאַטס־קאָמוניזם. דער שטאַאַט, פערטראָטען דורך איין אָדער מעהרערע פארלאמענטען, וועט זיך אונטערנעהמען צו אָרגאַניזירען די פּראָדוקציאָן. דורך זיינע אַדמיניסטראַטיווע אָרגאַנע וועט ער פאָרשרייבען די אינדוסטריעלע גרופּען אָדער די איינצעלנע קאָמונעס אַלעס, וואָס עס איז זיי ערלויבט צום לעבען, צום פּראָדוצירען און צו זייער פערגניגען.

מען האט געחלומ'ט, אַז פאַר דער אַלגעמיינער פּראָדוקציאָן וועט געשאַפען ווערען עפּעס עהנליכעס, ווי דאָס, וואָס עס עקזיסטירט היינט אין דעם נעץ פון די שטאַאַטס־אייזענבאַהנען און פון דער פּאָסט. דאָס, וואָס עס עקזיסטירט שוין איצטער פאַר דעם טראַנספּאָרט פון די פּראָדוקטען און די פּאַסאַזשירען, וועט אויך אַנגעווענדט ווערען פאַר דער פּראָדוקציאָן פון אַלע רייכטהימער און פאַר אַלע נויטווענדיגקייטען פון די אַלגעמיינע אינטערעסען. מען וועט פריהער אָנהויבען צו סאָציאַליזירען די אייזענבאַהנען, די מינען, די גרויסע פאַבריקען און ביסלעכווייז וועט דערזעלבער סיסטעם איבערגעטראָגען ווערען אויף אַלע פערשידענע צווייגען פון דער פּראָדוקציאָן, אויף די מיהלען, די בעקערייען, די מאַגאַזינען מיט לעבענס־מיטלען און אַלע איבעריגע אונטערנעהמונגען. מען וועט דאָרט בעשעפטיגען „אַרבייטער־אַרמעעס", וועלכע זעלען קולטיווירען די ערד אויף דעם רעכנונג פון'ם שטאַאַט, קוילען־גרעבער צו עקספּלאָטירען די גריבער, וועבער, צו מאַכען געהן די מאַשינען, בעקערס צו באַקען ברויט א.ז.וו. אקוראַט ווי מיר האָבען היינט גרויסע מאַסען אַרבייטער, וואָס זיינען אַנגעשטעלט ביי דער פּאָסט און ביי די אייזענבאַהנען. אין דער ליטעראַטור פון די פערציגער יאָהרען האט מען זיך גערן בענוצט מיט דעם וואָרט „ראָטעס" — די דייטשען האָבען דערפון געמאכט „אַרמעען" — אום אָנצודייטען דעם צושטאַנד פון דיסציפּלין, אונטער וועלכען די אַרבייטער וועלען אַרבייטען אין אַזעלכע אינדוסטריען, קאָמאַנדירט און רעגולירט פון אַ גאַנצער היעראַרכיע פון „אַרבייטס־אָנפיהרער."

וואָס אָנבעלאַנגט די קאָנסומציאָן, האט מען זיך פאָרגעשטעלט אַן עהנליכען צושטאַנד, ווי מיר געפינען איהם היינט אין די קאַזאַרמעס. קיין בעזונדערע ווירטשאַפט וועט שוין מעהר ניט עקזיסטירען. מען וועט

איינפֿיהרען געמיינשאַפֿטליכע מאָהלצייטען, אום צו פֿערגרינגערן די אויסנאַבען פֿון קאָכען און פֿאַלאַנסטעריען אדער גרויסע האָטעלען, כדי צו פֿערקלענערן די קאָסטען פֿון דער קאָנסטרוקציאָן. עס איז וואהר, אַז דער סאָלדאַט בעקומט ווייניג און שלעכט צו עסען, אַז ער ווערט ברוטאַליזירט פֿון זיינע אָפֿיצירען; אָבער אַזאַ זאַך קען קיינמאָל ניט טרעפֿען מיט די בירגער, וואָס לעבען אין די „פֿאָלקס־הייזער" אָדער אין די „קאָמוניסטישע שטעדט". און אַזוי ווי די בירגער וועלען האָבען די פֿרייהייט אַליין אויסצואוועהלען זייערע פֿאָרשטעהער, זייערע עקאָנאָמען, זייערע אָפֿיצירען, ווערען זיי קוקען אויף זייערע פֿאָרשטעהער — וועלכע זיינען היינט אָפֿיצירען און מאָרגען ווידער פּראָסטע סאָלדאַטען — אזוי ווי אויף ד י ע נ ע ר פֿון דער רעפּובליק. דער „שטאַאַט פֿון די בעדיענטע" איז טהאַטזעכליך געוועזען דער אויסדרוק, מיט וועלכען לואי בלאַן האָט זיך בענוצט, אַן אויסדרוק, וועלכער האָט פּרודהאָן'ן מעהר ווי איינמאָל געגעבען די געלעגענהייט צו אַמוזירען זיינע לעזער אין דער „וואָאַ די פּעפּל" דורך זיינע סאַרקאַסטישע בעמערקונגען איבער אָט די נייע עטיקעטע פֿון דעם דעמאָקראַטישען שטאַאַט.

דער קאָמוניזם פֿון די פֿערציגער יאָהרען איז געוועזען דורכגעקנאָטען מיט אַזעלכע שטאַאַטס־אידעען, וועלכע פּרודהאָן האָט בעקעמפֿט אויף דעם שאַרפֿסטען אופן בעפֿאָר און נאָך 1848; זיין קריטיק אין דעם צווייטען באַנד פֿון זיינע „עקאָנאָמישע ווידערשפּריכע" (1846) און שפּעטער אין דער „וואָאַ די פּעפּל" און אין די מייסטע פֿון זיינע שפּעטערדיגע שריפֿטען האָט, אָהן אַ צווייפֿעל, זעהר פֿיעל בייגעטראָגען אַוועקצומאַכען מיט אָט דעם כאָרט קומוניזם אין פֿראַנקרייך. עס איז בעקאַנט, אַז די מייסטע פֿראַנצויזען, וועלכע האָבען גענומען אַן אַנטהייל אין דער גרינדונג פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע", זיינען געוועזען מוטואַליסטען און האָבען ניט געהאַט קיין שום שייכות צום קאָמוניזם. אָבער דער שטאַאַטס־קאָמוניזם איז ווידער אויפֿגענומען געוואָרען פֿון די דייטשע סאָציאַליסטען, וועלכע האָבען שטאַרק בעטאָנט זיין דיסציפּלינערע זייט און איהם פֿאָרגעשטעלט פֿאַר אַ „וויסענשאַפֿטליכע" ענטדעקונג. מיט איין וואָרט, אין יענער עפּאָכע, פֿון וועלכער מיר ריידען דאָ, האָט דער קאָמוניזם כמעט שטענדיג געהאַט די בעדייטונג פֿון שטאַאַטס־קאָמוניזם אין דעם זין, ווי ער איז נעפּריידיגט געוואָרען פֿון די דייטשע נאָכפֿאָלגער פֿון די פֿראַנצויזישע קאָמוניסטען אוים דער צייט פֿון 1848.

ווען אַלזאָ צוויי פֿעדעראַציאָנען פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע" האָבען זיך ערקלערט פֿאַר „אַנאַרכיסטישע קאָמוניסטען", איז דער דאָזיגער

בעשלוס פון פיעלע פון אונזערע פריינד בעגריסט געוואָרען אַלס אַן ערנס־טער שריט פאָרווערטס. איבערהויפט האָט די ערקלערונג פון דער יורא־פעדעראַציאָן, וועלכע איז אין פראַנקרייך בעסער בעקאַנט געוועזן, געמאַכט אַ שטאַרקען איינדרוק. דער „אַנאַרכיסטישער קאָמוניזם" אָדער דער „פרייהייטליכער קאָמוניזם", ווי מען פלעגט איהם צוערשט רופען אין פראַנקרייך, האָט געפונען אַסך אָנהיינגער און מיט דער הילפע פון די אומשטענדען גופא האָט זיך פון דאַמאָלס אָן אָנגעפאַנגען דער שטאַר־קער ערפאָלג פון דער אַנאַרכיסטישער אידעע ביי די פראַנצויזישע אַר־בייטער.

* * *

עס איז גאָר קיין צווייפעל ניט, אַז די פעראייניגונג פון די ווערטער קאָמוניזם און אַנאַרכיע שטעלט פאָר מיט זיך אַ גאַנצען פראָגראַם. זי האָט געשאַפען אַ נייע אויפפאַסונג וועגען דעם קאָמוניזם, וועלכע איז זעהר פערשידען געוועזן פון דער אַלגעמיינער אויפפאַסונג, וואָס האָט פריהער עקזיסטירט מכח דעם קאָמוניזם. און אין דערזעלבער צייט ענט־האַלט זי אויך אַ ברייטען פראָבלעם — אָדער לאָמיר בעסער זאָגען — דעם פראָבלעם פון דער מענשהייט, וועלכען דער מענש האָט שטענדיג פערזוכט צו לייזען, אויסאַרבייטענדיג ויינע אינסטיטוציאָנען, פון דעם קאָ־מוניסטישען שטאַם ביז דער מאָדערנער געזעלשאַפט.

און ווירקליך, וואָס איז צו טהאָן, כדי מיר זאָלען קענען פעראייניגען די קרעפטען פון אַלעמען אויף אַזאַ שטייגער, דאָס אלע זאָלען האָבען אַ מעגליכקייט צו געניסען די גרעסטע סומע פון וואָהלזיין — און אויפ־צוהאַלטען און צו פערברייטערן אין דערזעלבער צייט אַלץ מעהר און מעהר די אינדיווידועלע פרייהייט, וועלכע די מענשען האָבען זיך ערוואָר־בען ביז צום היינטיגען טאָג?

ווי אַזוי איז מעגליך צו אָרגאַניזירען די אַרבייט אויף אַ געמיינ־שאַפטליכען באַזיס, איבערלאָזענדיג אין דערזעלבער צייט אַ פאָלשטענדיג פרייען פעלד פאַר יעדע איניציאַטיווע?

אָט דאָס איז שטענדיג געווען דער פראָבלעם פון דער מענשהייט פון די ערשטע פעריאָדען פון איהר ענטוויקלונג. עס איז דערזעלבינער געוואַלטיגער פראָבלעם, וועלכער אַפעלירט היינט צו אלע אינטעליגענטע קרעפטע, צו אלע מענשען מיט אַ גוטען ווילען, צו אלע כאַראַקטערע, דער פראָבלעם, וואָס פאָדערט ענדליך אַן אמת'ע לייזונג, נים אויף דעם פאַפיר, נאָר אין'ם לעבען פון דער געזעלשאַפט גופא. די ווערטער „אַנאַרכיסטישער קאָמוניזם" אליין ענטהאַלטען נים בלויז אַ

נייעם ציעל, נאָר אויך אַ נייע מעטהאָדע, ווי צו לייזען דעם סאָציאַלען פּראָבלעם — צו לייזען איהם פֿון אונטען, דורך דער ספּאָנטאַנער אַקציאָן פֿון'ם גאַנצען פֿאָלק.

עס בלייבט איבער פֿאַר אונז, פֿאַר אונזער געדאַנקען־אַרבייט אין אונזער שטודיום, אויסצוגעפֿינען צי אָט דער אַנאַרכיסטישער ציעל און אָט די אַנאַרכיסטישע מעטהאָדע צו לייזען די סאָציאַלע פֿראַגע — וועלכע זיינען ניי צו די מאָדערנע רעוואָלוציאָנערען, אָבוואָהל זעהר אַלט צו דער מענשהייט אין אַלגעמיין — עס בלייבט איבער צו אונז אויסצוגעפֿינען — צי דער דאָזיגער ציעל און די דאָזיגע מעטהאָדע זיינען גוט, אויספֿיהר־באַר און פּראַקטיש. און אָט די אַרבייט איז אונטערגענומען געוואָרען אויף אַ ברייטען באַזיס פֿון דאַמאָלס אָן.

* * *

פֿון דער אַנדערער זייט האָט די ערקלערונג „קאָמוניסטיש־אַנאַרכיס־טיש" אויך געהאַט צו קעמפּפֿען מיט אַסך שוועריגקייטען. פֿון איין זייט זיינען די געגנער פֿון'ם אַנאַרכיזם, די דייטשע נאָכפֿאָלגער פֿון לואי בלאַן, וועלכע האָבען איבערגענומען פֿון איהם זיין פֿאָרמעל פֿון דעם „שטאַאַט פֿון די בעדיענטע", דעם „איניציאַטאָר פֿון'ם פּראָגרעס", נאָך שטאַרקער אָנגעפֿאַלען אויף די, וואָס האָבען פֿערוואָרפֿען דעם שטאַאַט אין זיינע אַלע פֿאָרמען. זיי האָבען פֿריהער אַוועקגעלייגט אָן אַ זייט דעם קאָמוניזם אַלס אַן אַלטע זאַך און האָבען אָנגעהויבען פּריידיגען אינטער דעם נאָמען פֿון'ם „קאָלעקטיוויזם" אָדער פֿון'ם „וויסענשאַפֿטליכען סאָציאַליזם", דעם סיסטעם פֿון די „אַרבייטס־טשעקס" פֿון ראָבערט אָיען און פּרודהאָן און די אינדיווידועלע בעלוינונג פֿון די פּראָדוצירער, וועלכע זיינען אַלע פֿערוואַנדעלט געוואָרען אין „בעאַמטע". וואָס אָנבע־לאַנגט אונז, האָבען זיי אויסגעפֿונען, אַז קאָמוניזם און אַנאַרכיע זיינען צוויי בעזונדערע בעגריפֿע, וועלכע אונטערשיידען זיך איינע פֿון די אַנ־דערע „ווי וואַסער און פֿייער". דער קאָמוניזם איז פֿאַר זיי בלויז געווען דער אויטאָריטערער קאָמוניזם פֿון קאַבע — דער איינציגער, וואָס זיי האָבען געקענט פֿערשטעהן — און דעריבער איז פֿאַר זיי געווען גאַנץ קלאָר, אַז זייער קאָמוניזם, וועלכער איז פֿערבונדען מיט דער אַרכיע (די פּאָליטישע מאַכט, די רעגירונג) אין די אַנ־אַרכיע (קיין פּאָליטישע מאַכט, קיין רעגירונג) זיינען דירעקט אַנטאַגאָניסטיש איינע צו די אַנדערע. די איינע איז די נעגאַציאָן פֿון דער אַנדערער און קיין מענש האָט ביז איצט נים געחלום'ט זיי ביידע צו פֿעראייניגען. וואָס אָנבעלאַנגט די פֿראַגע צי דער אויטאָריטערער קאָמוניזם איז ווירקליך די איינציגע

מענליכע פֿאָרם פֿון'ם קאָמוניזם, האָבען אָט די נעגנער פֿון דער נייער ריכטונג אפילו ניט געוואָלט קלערען וועגען דעם; ווייל דאָס איז געוועזען ביי זיי אַן אַבסאָלוטע וואַהרהייט.

פֿיעל ערנסטער איז געוועזען דער ווידערשפרוך, וואָס האָט זיך אויפֿגעהויבען אין דעם לאַגער פֿון די אַנאַרכיסטען גופא. דאָרטען האָט מען צוערשט ווידערהאָלט פרודהאָן'ס אַרגומענטען געגען דעם קאָמוניזם אין נאָמען פֿון דער אינדיווידועלער פֿרייהייט. און די דאָזיגע אַרגומענטען, אָבוואָהל זיי זיינען שוין אַלט געוועזען פופֿציג יאָהר, האָבען נאָך אַלין ניט געהאַט פֿערלאָרען זייער ווערטה.

פרודהאָן האָט טאַקע גערעדט אין נאָמען פֿון'ם אינדיוויד ואום, וועלכער וויל פֿערזיכערן זיין פרייהייט, אויפֿהאַלטען די גאַנצע אונאַבהייננינקייט פֿון זיין איך, זיין אַרבייט, זיין איניציאַטיווע, זיין בילדונג, זיין לוקסוס, וואָס ער קען זיך פֿערשאַפֿען, ניט עקספּראָפּריענדיג קיינעם ניט, — מיט איין וואָרט פֿון זיין גאַנצען לעבען. און אָט די פֿראַגע מכח די רעכטע פֿון'ם אינדיווידואום האָט נאָך היינט צו טאָג דיזעלבע בעדייטונג, ווי אין דער צייט, ווען פרודהאָן האָט געשריבען זיין „סיסטעם פֿון עקאָנאָמישע ווידערשפריכע".

אפשר האָט די דאָזיגע פֿראַגע היינט נאָך אַ גרעסערע בעדייטונג ווי אין יענער צייט, היינט, ווען דער שטאַאט האָט בעשריינקט די פֿרייהייט פֿון דעם איינצעלנעם איף אַזאַ געוואַלדיגען אופֿן דורך דעם צוואַנג פֿון דער אַלגעמיינער מיליטער-פֿליכט, דורך זיינע אַרמעען, וועלכע בעשטעהען פֿון מיליאָנען מענשען און ועמען אויפֿהאַלטונג עס קאָסט מיליאַרדען אָבגאַבען, דורך זיינע שולען, דורך זיין „פּראָטעקציאָן" פֿון די וויסענשאַפֿטען און קינסטען, בעצירט מיט אַ פּאָליציילינער און יעדוואיטישער בעוואַכונג, און ענדליך דורך דער קאָלאָסאַלער ענטוויקלונג פֿון דער ביוראָקראַטיע.

דער מאָדערנער אַנאַרכיסט בענוצט זיך שטענדיג מיט די אַלע אַרגומענטען. ער רעדט אין נאָמען פֿון דעם אינדיווידואום, וועלכער האָט זיך אויפֿגעהויבען געגען די אינסטיטוציאָנען פֿון אַ מעהר אָדער ווייניגער בעשריינקטען, אָבער שטענדיג אויטאָריטערען קאָמוניזם, ביי וועלכע די מענשהייט האָט זיך עטליכע מאָל אָבגעשטעלט אין פֿערלויף פֿון איהר לאַנגער און שווערער געשיכטליכער ענטוויקלונג.

מען קען ניט אַוועקמאַכען מיט דער האַנד די דאָזיגע אַרגומענטען; זיי זיינען מעהר, ווי געוועהנליכע אַדוואָקאַטען-שטרייטיגקייטען.

דער אַנאַרכיסטישער קאָמוניסט גופא האָט זיך געמוזט מיט זיי

בענענענען אין דער איינער אָדער אין דער אַנדערער פֿאָרם, אָקוראַט ווי דער אינדיווידואַליסם. די דאָזיגע אַרגומענטען האָבען נאָך בעקומען אַ גרעסערע בעדייטונג דורך דעם, וואָס זיי האָבען אַרויסגערופֿען נאָך אַ פֿיעל ברייטערע פֿראַגע, נעמליך אויסצוגעפֿינען צי דאָס געזעלשאַפֿטליכע לעבען איז אַ מיטעל פֿאַר דער בעפֿרייאונג פֿון'ם אינדיווידואום, צי אַן אורזאַכע פֿון זיין פֿערשקלאַפֿונג? צי עס פֿיהרט צו אַ פֿערגרעסערונג פֿון דער אינדיווידועלער פֿרייהייט, צי עס בעשריינקט און פֿערקלענערט איהר? דאָס איז די פֿונדאַמענטאַלע פֿראַגע פֿון דער גאַנצער סאָציאָלאָגיע, און דעריבער פֿערדינט זי אַ גרינדליכע אונטערזוכונג.

און דאָס איז ניט בלויז אַ פֿראַגע פֿון דער אַבסטראַקטער וויסענשאַפֿט. מעגליך, אַז די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן פֿאָדערט שוין מאָרגען אונזער הילפֿע. צו זאָגען, אַז אונזער אויפֿגאַבע איז בלויז די צושטערונג און אַז עס בלייבט איבער צו די אַנדערע — צו ווען? — צו בויען, איז ניט מעהר ווי אַ שלעכטער וויץ.

ווער דען וועלען זיין די סאָציאַלע בוי־מייסטער פֿון דער צוקונפֿט, אויב ניט מיר אַליין? מען קען אפילו צושטערען אַ הויז און ניט אַוועקשטעלען קיין נייעס אויף דעם פּלאַץ פֿון דאָס אַלטע, אָבער מיט געזעלשאַפֿטליכע אינסטיטוציאָנען איז דאָס אונמעגליך. ווי באַלד מען צושטערט איינע פֿון זיי, לייגט מען שוין אַוועק אין דעם סאַמע מאָמענט פֿון דער צושטערונג דעם פֿונדאַמענט פֿון דאָס, וואָס עס וועט זיך שפּעטער ענטוויקלען אויף דעם פּלאַץ פֿון דאָס אַלטע. קיין צווייפֿעל ניט, ווען דאָס פֿאָלק וועט הייסען די איינגענטהימער פֿון די הייזער, די פֿאַבריקען, די פֿעלדער זיך אָבטראָגען, וועט עס ניט זיין דערפֿאַר, כדי די הייזער, די פֿעלדער, די פֿאַבריקען זאָלען שטעהען ליידיג; נאָר מען וועט באַלד אָנהויבען איבערצובייטען איין פֿאָרם פֿון דער פּראָדוקציאָן אויף אַן אַנדערער. און דורך דעם אַליין בויט מען אויף אַ נייע געזעלשאַפֿט.

לאָמיר אַלזאָ פֿערזוכען אָנצודייטען אויף עטליכע גרונד־פֿאָרמען פֿון אָט דער ברייטער פֿראַגע.

II.

דער אויטאריטערער קאמוניזם. — קאמוניסטישע קאמונעס.

די וויכטיגקייט פון דער פראַגע, וועלכע מיר געהען דאָ אויפהויבען, איז אַזוי קלאָר, אַז מען דאַרף וועגען דעם ניט דיסקוטירען. פיעלע אַנאַרכיסטען, פערשטעהט זיך, די קאָמוניסטען און אַסך דיינקער אין אַלגעמיין, אָנערקענען דעם געוואַלטיגען נוצען, וועלכען דער קאָמוניזם קען ברייינגען דער געזעלשאַפט; אָבער זיי דערקענען אויך אין דער דאָזיגער פאָרם פון אַ סאָציאַלער אָרגאַניזאַציאָן אַ געפאַהר צו דער פרייהייט און צו דער פרייער ענטוויקלונג פון׳ם אינדיווידואום. פון דער אַנדערער זייט פיהרט אונז די גאַנצע פראַגע צו יענעם אַנדערן פראָבלעם, וועלכער מאַניפעסטירט זיך אין אונזער יאָהרהונדערט אין זיין גאַנצער ברייטקייט און טיעפקייט — צו דער פראַגע פּכח דער שטעלונג פון דעם אינדיווידואום אין דער געזעלשאַפט.

דער פראָבלעם האָט צו קעמפּפען מיט אַסך אונקלאָרע פאָרשטעלונגען. ריידענדיג וועגען דעם קאָמוניזם, שטעלען זיך די מייסטע פאָר אַ מעהר אָדער ווייניגער קריסטליכען קאָמוניזם, עהנליך צו דעם קאָמוניזם אין די מאָנאַסטירען, שטענדיג אויטאָריטער, אַזוי ווי ער איז געפריידיגט געוואָרען אין דעם ערשטען העלפט פון׳ם 19טען יאָהרהונדערט, הויפט־זעכליך פון קאַבע און פון די געהיימע קאָמוניסטישע געזעלשאַפטען און אין די פאָרמען, ווי מען האָט פערזוכט איהם פראַקטיש צו פערווירקליכען אין געוויסע קאָמונעס אין אַמעריקאַ. קאַבע און די מייסטע איניציאַטאָרם פון די קאָמוניסטישע עקספּערימענטען אין אַמעריקאַ האָבען גענומען די פאַמיליע פאַר אַ פאָרבילד, אַ מאָדעל, אום צו גרינדען די „גרויסע קאָמוניסטישע פאַמיליע", צו „רעפאָרמירען דעם מענשען"; און צו אָט דעם צוועק האָבען זיי זיך ניט בענוגענט מיט דער געמיינשאַפט־ליכער אַרבייט, נאָר זיי האָבען אויך צוגעשריבען די גרעסטע וויכטיגקייט צו אַן אַלגעמיינעם פאַמיליערען צוזאַמען־לעבען, אום אַוועקצונעהמען מיט דער איצטיגער ציוויליזאַציאָן, מיט דער אָבזונדערונג און צו שאַפען אַזאַ צושטאַנד, וואו די „ברידער" און „שוועסטער" האָבען אַ מעגליכקייט אַריינצומישען זיך אין דעם פסיכישען לעבען פון יעדען מיטגליעד אין דער געזעלשאַפט.

אויסערדעם האָבען די געגנער פֿון'ם קאָמוניזם ניט געמאַכט קיין ריכטיגען אונטערשיעד צווישען די עטליכע אָבגעשלאָסענע קאָמונעס, וועלכע זיינען ווידערהאָלט געגרינדעט געוואָרען וועהרענד די לעצטע דריי אָדער פֿיער יאָהרהונדערטער, און די פֿאָלק־רייכע פֿעדערירטע קאָמונעס, וועלכע וועלען אַרויסשפּראָצען אין אַ געזעלשאַפֿט, וואָס איז אויף דעם וועג אויסצופֿיהרען די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן. זיי האָבען אויך ניט געמאַכט קיין ריכטיגען אונטערשיעד צווישען די קאָמונעס, וועלכע זיינען געגרינדעט געוואָרען פֿון איינצעלנע גרופּען פֿון אינטעליגענטען און שטאָדט־אַרבייטער, וועלכע זיינען פּשוט אונפֿעהיג געוועזען צו בעקעמפּפֿען די מויזענדער שוועריגקייטען, מיט וועלכע די פּיאָנירען פֿון דער אַגרי־קולטור האָבען זיך צו רעכענען אויף דער אינקולטיווירטער ערד פֿון אַמעריקאַ, און די קאָמונעס פֿון דעמזעלביגען סאָרט, וועלכע זיינען אויך געגרינדעט געוואָרען אין אַמעריקאַ, נאָר פֿון פּראָפֿעסיאָנעלע פֿעלד־אַרבייטער — פֿון דייטשע בויערן, ווי צ.ב.ש. די אַנאַמיטען אָדער פֿון סלאַווישע בויערן, ווי די דוכאָבאָרצעס.

דעריבער איז נייטיג, אום צו דיסקוטירען דעם פּראָבלעם גרינדליך, צו בעהאַנדלען די פֿאָלגענדע פּונקטען בעזונדער:

די געמיינשאַפֿטליכע פּראָדוקציאָן און קאָנסומציאָן; — איהר נוצען און איהרע אונבעקוועמליכקייטען.

דער צוזאַמענלעבען; — צי איז טאַקע נויטווענדיג צו אָרגאַניזירען איהם אויף דעמזעלביגען באַזיס און נאָך דעמזעלבען מאָדעל ווי די היינ־טיגע פֿאַמיליע?

די אָבגעזונדערטע קאָמונעס פֿון אונזער צייט.

די פֿעדערירטע קאָמונעס פֿון דער צוקונפֿט.

און צום סוף: צי איז דער קאָמוניזם טאַקע פֿערבונדען מיט אַ פֿערקלענערונג פֿון די אינדיווידועלע קרעפֿטע, רעכטע און פֿעהיגקייטען? מיט אַנדערע ווערטער — די ראָלע פֿון דעם אינדיווידואום אין אַ קאָ־מוניסטישער געזעלשאַפֿט.

* * *

אונטער דעם אַלגעמיינעם נאָמען פֿון'ם „סאָציאַליזם" האָט זיך ענטוויקעלט אין פֿערלויף פֿון'ם 19טען יאָהרהונדערט אַ געוואַלטיגע אי־דעען־בעוועגונג, וועלכע האָט זיך אָנגעפֿאַנגען מיט דער פֿערשווערונג פֿון באַבעף, מיט פֿוריע, סענט סימאָן, ראָבערט אָוען און פּרודאָן און וועלכע איז פֿאָרטגעזעצט געוואָרען דורך זייערע צאָהלרייכע פֿראַנצויזישע (קאָנסידעראַן, לערו, לואי בלאַן), דייטשע (מאַרקס, ענגעלס, לאַסאַל),

רוסישע (משערנישעווסקי, באַקונין) און אנדערע נאָכפֿאָלגער, וועלכע האָבען פֿון איין זייט פּאָפּולאַריזירט די אידעען פֿון די בעגרינדער פֿון'ם מאָדערנעם סאָציאַליזם און פֿון דער אנדערער זייט פֿערזוכט אַוועקצושטעלען זיי אויף אַ וויסענשאַפֿטליכען באַזיס.

די דאָזיגע אידעען האָבען זיך ביסלעכווייז איינגעאַרבייט און ענטוויקעלט און האָבען אַרויסגערופֿען צוויי הויפּט־ריכטונגען — דעם אויטאָריטערען קאָמוניזם און דעם אַנאַרכיסטישען קאָמוניזם, ווי אויך אַ געוויסע צאָהל צווישען־שולען, וועלכע זוכען צו מאַכען קאָמפּראָמיסען, צ. ב. ש. דער שטאַאַטס־קאַפּיטאַליזם, דער קאָלעקטיוויזם, די קאָאָפּעראַציאָן. אויסערדעם האָבען די זעלבע אידעען אויך געשאַפֿען אַ וויכטיגע אַרבייטער־בעוועגונג, וועלכע זוכט צו פֿעראייניגען די אַרבייטער אין פֿערשידענע פֿאַכען פֿאַר דעם דירעקטען קאַמפּף נעגען קאַפּיטאַל, און וועלכע האָט אָנגענומען אַ מעהר און מעהר אינטערנאַציאָנאַלען כאַראַקטער.

איניגע הויפּט־פֿאָדערונגען זיינען אַרויסגעשטעלט געוואָרען פֿון דער דאָזיגער אידעען־בעוועגונג און אַקציאָן, וועלכע זיינען טיעף אַריינגעדרונגען אין דעם עפֿענטליכען בעוואוסטזיין פֿון אונזער צייט. די דאָזיגע פֿאָדערונגען זיינען די פֿאָלגענדע:

די אָבשאַפֿונג פֿון'ם לוין־סיסטעם — די היינטיגע פֿאָרם פֿון דער אַלטער שקלאַפֿעריי.

די אָבשאַפֿונג פֿון דער אינדיווידועלער מאָנאָפּאָליזירונג פֿון אַלעם, וואָס עס איז נויטווענדיג פֿאַר דער פּראָדוקציאָן, פֿאַר דער געזעלשאַפֿט־ליכער אָרגאַניזאַציאָן און פֿאַר דעם אויסטויש פֿון די פּראָדוקטען.

און ענדליך — די בעפֿרייאונג פֿון דעם אינדיווידואום און פֿון דער געזעלשאַפֿט אין אַלגעמיין פֿון דעם פּאָליטישען מעכאַניזם פֿון'ם שטאַאַט, וועלכער האָט די אויפֿגאַבע אויפֿצוהאַלטען די עקאָנאָמישע לייבאייגענשאַפֿט.

וואָס אָנבעלאַנגט אָט די דריי פּונקטען, עקזיסטירט אַ געוויסע איינשטימיגקייט אין סאָציאַליסטישען לאַגער; ווייל אפילו די, וואָס אָנערקענען די „אַרבייטס־משעקס" אָדער וועלכע זאָגען, ווי ברוס האָט געזאָגט: „אַלע וועלען זיין בעאַמטע; ד.ה. אַלע וועלען זיין אָנגעשטעלטע פֿון'ם שטאַאַט אָדער פֿון דער קאָמונע", גיבען צו אין דערזעלבער צייט, אַז זיי פֿערטיידיגען די אויבענדערמאָהנטע פּאַליאַטיוו־מיטלען בלויז דאַפֿיר, ווייל זיי קענען ניט זעהן, ווי אַזוי דער קאָמוניזם קען מיט איין מאָל פֿערווירקליכט ווערען. זיי אָנערקענען די דאָזיגע קאָמפּראָמיסען אַלס מיטלען, וועלכע זיינען מאָמענטאַן

נויטווענדיג, אום צו דערגרייכען דעם אייגענטליכען ציעל. און וואָס אָנ־בעלאַנגט דעם שטאַאַט, ערקלערען אונז אפילו די שטאַרקסטע אָנהייננגער פֿון דער שטאַאַטליכער אויטאָריטעט, די פֿערטהיידיגער פֿון דער דיק־טאַטור, אַז ווי באַלד עס וועלען מעהר נים עקזיסטירען די היינטיגע קלאַסען אין דער געזעלשאַפֿט, וועט אויך דער שטאַאַט מוזען פֿער־שווינדען מיט זיי צוזאַמען. דאָס איז אַם וויינינגסטענס די מיינונג פֿון די פֿאָרשטעהער פֿון דער מאַרקסיסטישער שולע.

מען קען אַלזאָ רוהיג זאָגען, נים איבערטרייבענדיג די וויכטיגקייט פֿון אונזער פֿראַקציאָן, ד.ה. פֿון דער אַנאַרכיסטישער פֿראַקציאָן אין דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג, אַז צום טראָץ די אַלע מיינונגס־פֿערשידענ־הייטען, וועלכע מאַניפֿעסטירען זיך צווישען די פֿערשידענע סאָציאַליס־טישע פֿראַקציאָנען און וועלכע צייגען זיך הויפטזעכליך שאַרף אַרויס אין די מעהר אָדער ווייניגער רעוואָלוציאָנערע קאַמפף־מיטלען, וועלכע די פֿערשידענע ריכטונגען האָבען אָנגענומען — מען קען אַלזאָ רוהיג זאָ־גען, אַז די דיינקער און טהעאָרעטיקער פֿון די אַלע ריכטונגען אָנער־קענען פֿאַר אַן ענד־ציעל דעם פֿרייהייטליכען קאָמוניזם. אַלעס איבע־ריגע — אַזוי ווי זיי בעהויפטען אַליין — זיינען נים מעהר ווי צווישען־שטופֿען אויף דעם וועג צו דעם דאָזיגען ציעל.

אָבער יעדע דיסקוסיאָן מכח די נויטווענדיגע צווישען־שטופֿען איז אַן אַרויסגעוואָרפֿענע אַרבייט, אויב זי גרינדעט זיך נים אויף דעם שטודיום פֿון די שטרעבונגען, וועלכע מאַניפֿעסטירען זיך אין דער איצטיגער געזעלשאַפֿט. און פֿון די דאָזיגע פֿערשידענע שטרעבונגען פֿערדיענען צוויי אונזער גאַנצע אויפֿמערקזאַמקיים.

די איינע שטרעבונג בעשטעהט אין דעם, וואָס מען הויבט אָן צו פֿערשטעהן, אַז אין דער היינטיגער געזעלשאַפֿט קומט אָן וואָס ווייטער אַלץ שווערער צו בעשטימען דעם אַנטהייל, וואָס יעדער איינציגער האָט גענומען אין דער אַלגעמיינער פראָדוקציאָן. די אינדוסטריע און אַגרי־קולטור זיינען היינט צו טאָג אַזוי קאָמפליצירט, אַזוי פֿערוויקעלט, און יעדע בעזונדערע אינדוסטריע איז אַזוי פֿיעל אָבהייננגיג פֿון אַלע אַנדערע אינדוסטריען, אַז דער סיסטעם צו בעצאָהלען דעם פראָדוצירער לוים דעם רעזולטאַט פֿון זיין אַרבייט, ווערט מיט דער צייט אין גאַנצען אַן אונמעגליכע זאַך.

אַמאָל, ווען עס האָט מעהר נים עקזיסטירט ווי איין מעטהאָדע צו מאַכען אַ פאָר שיך, צו נעהען וועש, צו שמידען נעגעל, צו שניידען אַ פֿעלד א.ז.וו., איז געוועזען מעגליך צו בעשטימען, דאָס אויב אַן אַרבייטער

האָט געמאַכט מעהר שיך, גענעהט מעהר וועש, געשמיעדט מעהר נעגל, געשניטען מעהר קאָרן ווי אַן אַנדערער, דאַרף מען איהם בעצאָהלען פֿאַר זיין פֿלייסיגקייט אָדער פֿאַר זיינע קענטניסע; און זיין לוין דאַרף זיין אין איינקלאַנג מיט דעם רעזולטאַט פֿון זיין אַרבייט.

היינט אָבער, ווען די פּראָדוקטיוויטעט פֿון דער אַרבייט ווענדט זיך הויפּטזעכליך אין די מאַשינען און אין דער אָרגאַניזאַציאָן פֿון דער אַרבייט ביי יעדער אונטערנעהמונג, איז וואָס ווייטער אַלץ וויינגער מעגליך צו בעשטימען דעם לוין פֿון יעדען אַרבייטער לויט די רעזולטאַטען פֿון זיין אַרבייט. דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואַרום וואָס מעהר אַן אינדוסטריע איז ענטוויקעלט, אַלץ מעהר פֿערשווינדעט די שטיק-אַרבייט און איהר פּלאַץ ווערט פֿערנומען פֿון דער טאָג-אַרבייט. און די טאָג-אַרבייט, פֿון דער אַנדער זייט, גלייכט זיך אויס.

די מאָדערנע בורזשואַזע געזעלשאַפֿט בלייבט זיכער געשפּאָלטען אין פֿערשידענע קלאַסען: פֿאַרהאַן אַ קלאַס פֿון בורזשואַזי, וועמענס געווין עס פֿערמעהרט זיך אַן אין אַנטקעגען געזעצטער פּראָפּאָרציאָן צו דער אַרבייט, וואָס זיי מאַכען: ד.ה. וואָס בעסער זיי זיינען געצאָהלט, אַלץ ווייניגער אַרבייטען זיי. פֿון דער אַנדערער זייט קענען מיר אונטערשיידען ביי דער אַרבייטער-קלאַס פֿיער געוויסע אָבטהיילונגען: די פֿרויען, די פֿעלד-אַרבייטער, די אַרבייטער, וואָס זיינען פֿערנומען מיט איינפֿאַכע בעשעפֿטיגונגען און די האַנד-ווערקער, וועמענס בעשעפֿטיגונג עס איז מעהר אָדער וויניגער ספּעציאַליזירט. די דאָזיגע פֿיער אָבטהיילונגען שטעלען פֿאָר מיט זיך פֿיער פֿערשידענע גראַדען אין דער עקספּלאָטאַציע, וועלכע זיינען ניט מעהר ווי די רעזולטאַטען פֿון דער היינטיגער בורזשואַזער אָרגאַניזאַציאָן פֿון דער פּראָדוקציאָן.

אָבער אין אַ געזעלשאַפֿט פֿון גלייכע מענשען, וואו יעדער איינציגער קען זיך איבלערנען אַ האַנדווערק און וואו עס וועט מעהר ניט אָנגעהן קיין אויסבייטונג פֿון דעם בייער דורך דעם אינדוסטריע-בעזיצער און פֿון דער פֿרוי דורך דעם מאַן, וועט די דאָזיגע צוטהיילונג צווישען די אַרבייטער פֿערשווינדען. אפילו שוין היינט זעהען מיר, אַז דער לוין גלייכט זיך אויס אין יעדע פֿון די אויבען דערמאָהנטע פֿיער אָבטהיילונגען. דאָס איז אויך די אורזאַכע, וועלכע האָט אַרויסגערופֿען די בערעכטיגטע בעהויפּטונג, אַז אַ טאָג אַרבייט פֿון דעם ערד-אַרבייטער איז גלייך צו אַ טאָג אַרבייט פֿון דעם יוּוועליער און וועלכע האָט ראַבערט אָוען צוגעפֿיהרט צו דער אידעע פֿון די אַרבייטס-טשעקס,

אום צו בעצאָהלען יעדען איינציגען לויט דער צאָהל פֿון די אַרבייטס-שטונדען, וועלכע ער האָט אָבגעגעבען פֿאַר דער פּראָדוקציאָן פֿון געזעלשאַפֿטליך נויטוועדיגע זאַכען. אין דער צייט פֿון דער פּאַריזער קאָמונע האָבען מיר געזעהן, אַז דער געהאַלט פֿון די אַדמיניסטראַטאָרס פֿון דער קאָמונע איז בעשריינקט געוואָרען אויף די גלייכע בעצאָהלונג פֿון פּופֿצעהן פֿראַנק אַ טאָג.

פֿון דעסטוועגען, ווען מיר נעהמען די פֿערשידענע פֿערזוכען פֿון סאָציאַליזירונג אין אַלגעמיין, זעהען מיר, אַז מיט דער אויסנאַהמע פֿון עטליכע טויזענד פֿאַרמערס אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען פֿון נאָרד-אַמעריקאַ, האָט די אידעע פֿון ראָבערט אָוען'ס אַרבייטס-טשעקס זיך ניט דורכגעבראָכען קיין וועג וועהרענד די לעצטע פֿינף און זיבעציג יאָהר. די אורזאַכע דערפֿון האָב איך ערקלערט אין מיינע שריפֿטען „ברויט און פֿרייהייט", „דאָס לוין-סיסטעם" און אין דעם ערשטען טהייל פֿון דיזען ווערק.

פֿון דער אַנדערער זייט אָבער בעמערקען מיר אַסך טהיילווייזע פֿערזוכען פֿון סאָציאַליזירונג אין דער ריכטונג צום קאָמוניזם. הונדערטער קאָמונעס מיט מעהר אָדער ווייניגער קאָמוניסטישע טענדענצען, זיינען פֿאַר די לעצטע הונדערט יאָהר כמעט איבעראַל געגרינדעט געוואָרען און אין דעם איצטיגען מאָמענט קענען מיר אַן ערך הונדערט, וועלכע זיינען אַלע מעהר אָדער ווייניגער ערפֿאָלגרייך.

לאָזענדיג אָן אַ זייט די רעליגיעזע פֿראַגע און די ראָלע איהרע אין די קאָמוניסטישע קאָמונעס, איז גענוג פֿאַר אונז צו דערמאָהנען די געשיכטע פֿון די דוכאָבאָרצעס אין קאַנאַדאַ, אום צו בעווייזען, אַז די קאָמוניסטישע אַרבייט שטעהט עקאָנאָמיש אויף אַ העכערער שטופֿע ווי די אינדיווידועלע אַרבייט. די דוכאָבאָרצעס זיינען אָנגעקומען אין קאַנאַדאַ אָהן אַ קאָפּעקע און זיי זיינען געווען געצוואונגען צו בעזעצען זיך אין אַ קאַלטען, נאָך ניט בעפֿעלקערטען טהייל פֿון דער פּראָווינץ אַלבערטאַ. זייערע פֿרויען, ניט האָבענדיג קיין פֿערד, האָבען זיך אַליין איינגעשפּאַנט צו צוואַנציג און דרייסיג אין אַ פּלוג און בעאַקערט די ערד, אין דער צייט, ווען די מענער האָבען געאַרבייט פֿאַר אַן אייזענבאַהן קאָמפּאַניע און האָבען יעדע וואָך אַריינגעלייגט זייער לוין אין דער געמיינשאַפֿטליכער קאַסע. אין זעקס אָדער אַכט יאָהר צייט האָבען אָט די זעקס אָדער זיבען טויזענד דוכאָבאָרצעס דערגרייכט אַן אויסגעצייכענטען צושטאַנד, אָרגאַניזירענדיג זייער אַגריקולטור און זייער לעבען

מיט דער הילפֿע פֿון מאָדערנע מאַשינען — אַמעריקאַנער שניידמאַשינען, קאָמונאַלע דאַמפּף־מיהלען א.ז.וו. *)

אט האָבען מיר אַ פֿעדעראַציאָן פֿון אַן ערך צוואַנציג קאָמוניסטישע דערפֿער: יעדע פֿאַמיליע האָט איהר אייגען הויז; די אַרבייט אויף די פֿעלדער און אַנדערשוואו ווערט געמאַכט געמיינשאַפֿטליך, און יעדע פֿאַמיליע נעהמט אַרויס פֿון די קאָמונאַלע מאַגאַזינען, וואָס זי דאַרף צום לעבען. אמת, די דאָזיגע אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע האַלט זיך שוין אויף פֿאַר עטליכע יאָהר צייט אויף דעם באָזיס פֿון די רעליגיעזע אידעען פֿון דער געמיינדע, איז ניט אונזער אידעאַל; אָבער ווען מיר בעטראַכטען דעם דאָזיגען פֿערזוך פֿון אַ ריין עקאָנאָמישען שטאַנדפּונקט, דערקענען מיר קלאָר און דייטליך די הערבעריע שטופּע פֿון דער קאָמוניסטישער אַרבייט אין פֿערגלייך מיט דער ריין אינדיווידועלער טהעטיגקייט: און אויסערדעם האָט אונז דער פֿערזוך פֿון די דוכאָבאָרצעס בעוויזען די פֿאָלשטענדיגע מעגליכקייט אָנצואווענדען די קאָמוניסטישע אַרבייט מיט אַלע הילפֿס־מיטלען פֿון דער מאָדערנער אַגריקולטור און פֿון דער מאָדערנער טעכניק.

* * *

אויסער די דאָזיגע אַנאַרכיש־קאָמוניסטישע פֿערזוכען, וואָלטען מיר נאָך געקענט אָנווייזען אויף פֿערשידענע פֿערזוכען פֿון א מוניציפּאַלען קאָמוניזם, בכלל בעקאַנט פֿאַר דער קאָנצעפּציאָן אַליין, וועלכע וואַקסען אַרויס אין פֿערשידענע פֿאָרמען פֿון דער בורזשואַזער געזעלשאַפֿט, סיי אלס פּריוואַטע אונטערנעהמונגען סיי אין דער סאָציאַליזירונג פֿון מוניציפּאַלע זאַכען.

דאָס האָטעל, דאָס מאָדערנע דאַמפּף־שיף, די פּענסיאָן וויזען אַרום פֿערזוכען אין דער דאָזיגער ריכטונג, מיט וועלכע די בורזשואַזיע גופא בעשעפֿטיגט זיך. פֿאַר אַ בעשטימטען טעגליכען פּרייז האָט יעדער די אויסוואַהל פֿון צעהן אָדער פֿופֿצען פֿערשידענע געריכטען אין דעם האָטעל אָדער אויף דעם פּאַסאַזשירען־דאַמפּפֿער, און קיינער קאָנטראָלירט

*) ווי געהען איצט קויפֿען אַ נייע שטיק לאַנד ביי די ברעגעס פֿון'ם שטילען אָקעאַן אין בריטיש קאָלומביא, אום דאָרטען צו מאַכען זייער פֿרוכט־קולטור. דער מאַנגעל אין פֿרוכט פֿיהלט זיך זעהר שטאַרק ביי אָט דיזע ווינטער אין דער פּראָווינץ אַלבערטא, וואו די עפּעל, באַרען־און קאַרשען בוימער טראָגען ניט קיין פֿרוכט, ווייל די קאַלטע ווינטען און מאָנאַטע מאַי צושטערען די בלומען פֿון די בוימער.

ניט, ווי פֿיל איינער עסט. די דאָזיגע אָרגאַניזאַציאָן האָט זאָגאַר אָנגע
נומען אינטערנאַציאָנאַלע פֿאָרמען, און בעפֿאָר אימעצער פֿערלאָזט פּאַרי
אָדער לאָנדאָן, קען ער זיך פֿערזאָרגען מיט „טיקעטס“, — פֿאַר צעה
פֿראַנק אַ טאָג — וועלכע גיבען איהם די מעגליכקייט זיך אָבצושטעלען
אַזוי לאַנג ווי עס פֿערגלוסט זיך איהם, אין הינדערטער האָטעלען אי
פֿראַנקרייך, דייטשלאַנד, דער שווייץ א.ז.וו., דערפֿאַר ווייל עס עקזיסטיר
היינט א גאַנצע אינטערנאַציאָנאַלע פֿעראיינינונג פֿון האָטעלען.

די בורזשואַס האָבען זעהר גוט פֿערשטאַנען דעם גרויסען נוצען פֿו
אַ טהיילווייזען קאָמוניזם, וועלכער איז פֿערבונדען מיט אַ כמעט פֿאָל
שטענדיגער אינדיווידועלער פֿרייהייט אויף דעם געביעט פֿון דע
קאָנסומציאָן. אין די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען קען אַ מענש צופֿרידענ
שטעלען זיינע אַלע בעדירפֿנישען פֿון וואוינונג און נאַהרונג פֿאַר אַ בע
שטימטען מעגליכען פּרייז, אויסער ווען ער פֿאָדערט ספּעציעלע לוקסוס
ארטיקלען, פֿאַר וועלכע ער דאַרף צאָהלען בעזונדער.

די פֿערזיכערונגס געזעלשאַפֿטען געגען פֿייער (הויפּטזעכליך אין ד
דערפֿער, וואו אַ געוויסע גלייכהייט פֿון די בעדינגונגען ערלויבט אַ גלייכ
פּרעמיע פֿאַר אַלע איינוואוינער), געגען אונגליקס-פֿעלע, געגען גנבה
די איינריכטונג, וועלכע ערלויבט די ענגלישע פֿישער צו פֿערזאָרגען איי
מאָל אַ וואָך אַ קליינע פֿאַמיליע מיט אַזוי פֿיעל פֿיש, ווי זי דאַרף, פֿאַ
צוויי אָדער דריי פֿראַנק; דער קלוב פֿון די ענגלישע אַרבייטער, וועלכע
פֿערזאָרגט זיינע מיטגלידער פֿריי מיט דאָקטאָר און מעדיצין; די אונ
צעהלבאַרע קראַנקען פֿעראיינען, פֿון אַלע מעגליכע סאָרטען א.ז.וו. —
אָט די גאַנצע אונגעהייערע סעריע פֿון אינסטיטוציאָנען, וואָס האָט זיך
ענטוויקעלט אין פֿערלויף פֿון'ם 19-טען יאָהרהונדערט, בעלאַנגט צו דע
זעלבער קאַטעגאָריע פֿון אַ טהיילווייזען קאָמוניזם פֿאַר אַ געוויסען טהייל
פֿון דער קאָנסומציאָן.

אויסערדעם איז נאָך פֿאַרהאַן אַ ריעזיגע סעריע פֿון מוניציפּאַלע
אינסטיטוציאָנען — וואַסער, גאַז, עלעקטריציטעט, אַרבייטער וואוינונגען
טראַמוויים א.ז.וו., וועלכע פֿערקערפּערן מיט זיך דעם שטרעבען צו סאָ
ציאַליזירען די קאָנסומציאָן און וועלכע פֿערברייטערן מיט יעדען טאָג
דעם געביעט פֿון זייער טהעטיגקייט. אָבער די וויכטיגסטע ערשיינונג
בעשטעהט אין דעם, וואָס אָט די אַלע אינסטיטוציאָנען פֿאַר אַ מעהר
אָדער ווייניגער קאָמוניסטישע קאָנסומציאָן פֿיהרען די שטעדט נויטווענ
דיגערווייזע צו אַ מוניציפּאַלער אָרגאַניזאַציאָן פֿון דער פּראָדוקציאָן (גאַז,
עלעקטרישע ווערק, מעלקערייען א.ז.וו.). נאָך מעהר: אין ענגלאַנד האָט

די שטאַרט, וועהרענד די לעצטע עטליכע יאהר זאָגאַר שוין אָנגעהויבען צו עקספּלאָטירען איהרע אייגענע קוילען־גריבער, כדי צו פֿערשאַפֿען זיך ליכט און עלעקטרישע קראַפֿט, אהן צו צאָהלען צו די מינען־בעזיצער בעשטימטע אָבגאַבען. אין מאַנטשעסטער איז דאָס שוין אָנגענומען געוואָרען אין פּרינציפּ, ווען עס האָט זיך פֿאָרמירט—אין דער צייט ווען עס איז אָנגעגאַנגען די מלחמה אין זיד־אַפֿריקאַ—א טראַסט פֿון די גרעסטע מינען־קאָמפּאַניס און דאָס דורכגעפֿיהרט א געוואַלטיגע פֿערהעכערונג פֿון די קוילען־פּרייזען. איין אָדער צוויי שטעדט אין'ם מיטלערן טהייל פֿון ענגלאַנד בעזיצען שוין זייערע אייגענע קוילען־גריבער.

* * *

פֿערשטעהט זיך, אַז דאָס אַלעס שטעלט נאָך ניט פֿאָר מיט זיך דעם קאָמוניזם, ניין, נאָך לאַנג ניט אָבער דער פּרינציפּ, וועלכער מאַ־ניפֿעסטירט זיך אין עטליכע פֿון די איבענדערמאָהנטע אינסטיטוציאָנען, פֿערקערפּערט שוין מיט זיך א געוויסען טהייל פֿון די פּרינציפּען פֿון'ם קאָמוניזם: — פֿאַר אַ געוויסען בייטראַג פֿון אַזוי און אַזוי פֿיעל פּער טאָג אָדער פּער יאָהר (היינט צוטאָג ווערט דער בייטראַג בעשטימט דורך א געוויסע סומע געלד; אין דער צוקונפֿט וועט ער בעשטימט ווערען דורך דער ארבייט גופא) האָט איהר אַ רעכט צו בעפֿרידיגען א געוויסען טהייל פֿון אייערע בעדערפֿנישען — מיט דער אויסנאַהמע פֿון די לוקסוס בעדערפֿנישען.

אום ווירקליך צו זיין קאָמוניסטיש, פֿעהלט די איבענדערמאָהנטע פֿערזוכען פֿערשידענעס; הויפּטזעכליך אָבער פֿעהלען זיי צוויי פֿונדאַמענטאַלע אייגענשאַפֿטען: 1) דער בעשטימטער בייטראַג ווערט היינט בעשטימט דורך געלד אַנשטאָט דורך דער ארבייט, און 2) די קאָנזומענטען האָבען ניט קיין וואָרט אין דער פֿערוואַלטונג פֿון די דאָזיגע אונטערנעהמונגען. פֿון דעסטוועגען קענען מיר רוהיג זאָגען, דאָס אויב די אידעע און די שטרעבונגען פֿון די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען וואָלטען גוט פֿערשטאַנען געוואָרען, וואָלט ניט געווען קיין שום שוועריגקייט אפילו שוין היינט צו שאַפֿען, סיי פּריוואַט, סיי אויף אַ סאָציעטערען אופֿן, אַ קאָמונע, אין וועלכער די בעצאָהלונג דורך דער ארבייט וואָלט געקענט איינגעפֿיהרט ווערען אלס דער ערשטער פֿונדאַמענטאַלער פּונקט.

לאָמיר אָננעהמען א שטיק לאַנד פֿון פֿינף הונדערט העקטאַר די גרייס. אויף דעם דאָזיגען טעריטאָריום זיינען אויפֿגעבויט אַן ערך צוויי הונדערט הייזלאַך, יעדעס הייזעל אַרומגערינגעלט פֿון א גאָרטען אָדער

אַ געמיזע־פֿעלד פֿון אַ פֿערטעל העקטאַר. די אינכטיטוציאָן פֿערזאָרגט די איינוואוינער פֿון די הייזלאַך מיט פֿופֿציגהן געריכטען אַ טאָג, וועלכע יעדער קען זיך אויסקלייבען נאָך זיין בעזונדערן געשמאַק; אָדער בעסער געזאָגט, זי פֿערזאָרגט די קאָלאָניסטען מיט ברויט, געמיזע, פֿלייש, קאַפֿע א.ז.וו. לויט זייער פערזענליכער אויסוואַהל. און אַלס געגען־לייסטונג פֿאָדערט זי אָדער אַזוי און אַזוי פֿיעל געלד א יאהר, אָדער אַזוי און אַזוי פֿיעל אַרבייטס־שטונדען, וועלכע יעדער קען זיך אויסקלייבען אין איינעם פֿון די אַרבייטס־צווייגען פֿון דער קאָלאָניע: אַגריקולטור, האָדעווען די פֿיעה, קיכען־אַרבייט און ריינינגונגס־אַרבייט.

אַזאַ פלאַן וואָלט געקענט אויסגעפֿיהרט ווערען אפילו שוין מאָרגען, און עס איז טאַקע אַ וואונדער, וואָס אַזאַ קאמבינאַציאָן פֿון אַ פֿאַרם, אַ האָטעל און אַ גאָרטען איז ביז איצט נאָך ניט געשאַפֿען געוואָרען פֿון איינצעלנע אינטעליגענטע האָטעל בעזיצער.

III.

די קליינע קאָמוניסטישע קאָמונעס. — די אורזאַכע פֿון זייער שלעכטען ערפֿאָלג.

מען וואָלט אונז אפשר געקענט בעמערקען, אַז דאָ איז טאַקע דער פונקט וואו די קאָמוניסטען פֿאַלען דורך מיט זייערע פלענער; אויב עס איז אפילו מעגליך צו שאַפֿען אינסטיטוציאָנען פֿאַר דער געמיינשאַפֿט־ליכקייט און דער קאָנסומציאָן, האָט זיך אָבער יעדער פֿערזוך צו אָר־גאַניזירען די אַרבייט אויף אַ געמיינשאַפֿטליכען שטייגער, געענדיגט מיט אַ פֿיאַסקאָ. אָבער דער דאָזיגער אַרגומענט האָט ניט קיין באָדען; די אורזאַכען, וואָרום אַזעלכע אונטערנעהמונגען האָבען ניט געהאַט קיין ערפֿאָלג, זיינען שטענדיג געווען אַנדערע.

פֿריהער פֿון אַלעס איז נויטהווענדיג צו בעמערקען, אַז די מייסטע פֿון די דאָזיגע אונטערנעהמונגען זיינען געגרינדעט געוואָרען אינטער דער איינפֿלוס פֿון א כמעט רעליגיעזען ענטהוזיאַזמוס. מען האָט געפֿאָדערט פֿון די מענשען, זיי זאָלען זיין „די פּיאָנירען פֿון דער מענשהייט“, זיך אונטערוואַרפֿען צו אַלע רעגלען פֿון אַ קליין־גייסטיגער און בעשריינקטער־

מאָראַל, אים איבערצוביישן זייער גאַנצע נאַטור און זיך צוצופּאַסען צו דעם קאָמוניסטישען לעבען, אז אין דער צייט פון דער ארבייט, אז אין זייערע פרייע שטונדען; מיט איין וואָרט, מען האָט געפאָדערט פון זיי, אז זיי זאָלען אין גאַנצען לעבען פאַר דער קאָמונע, און דאָס איז איינפאַך געוועזען אונזיניג.

דאָס איז געוועזען די מעטהאָדע פון די מאַנאַבען: צו פאָדערן פון מענשען — אבוואהל עס איז ניטאָ קיין שום נויטווענדיגקייט פאַר אַזאַ פאָדערונג — זיי זאָלען זיין דאָס, וואָס זיי זיינען ניט און קענען ניט זיין. ערשט די קאָמונעס, וואָס זיינען לעצטענס געגרינדעט געוואָרען פון אַנאַרכיסטיש־קאָמוניסטישע ארבייטער, זיינען געוועזען פריי פון אַזעלכע שטרעבונגען; זייער ציעל איז געוועזען א ריין עקאָנאָמישער — זיי האָבען זיך געוואָלט ארויסדרעהען פון דער אויסבייטונג דורך דעם מייסטער.

נאָך א פעהלער איז געמאַכט געוואָרען ביי די מייסטע פון אַזעלכע אונטערנעהמונגען: מען האָט פערזוכט צו געבען דער קאָמונע די פאָרם פון א פאַמיליע, מען האָט געוואָרט שאַפען „די גרויסע פאַמיליע“. צוליעב דעם פלעגט מען וואוינען אונטער איינעם דאַך, און יעדער איז געוועזען געצוואונגען צו פערברייגנען יעדע מינוט פון זיין לעבען אין דער געזעלשאַפט פון דיזעלבע „ברידער און שוועסטער“. אָבער מיר ווייסען, אַז עס איז אָפטמאָל גאַנץ שווער, אז צוויי ברידער, זעהן פון דיזעלבינע עלטערן, זאָלען קענען וואוינען צוזאַמען אונטער איין דאַך; מיר ווייסען אויך, אַז דער פאַמיליערער לעבען פאַסט זיך ניט פאַר אַלעמען. עס איז דערפאַר געוועזען א פונדאַמענטאַלער פעהלער, צו פאָדערן, דאָס אַלע זאָלען לעבען אין „דער גרויסער פאַמיליע“, אַנשטאָט צו זעהן, אַז יעדער איינער זאָל האָבען אזוי פיעל פרייהייט, ווי עס איז נור מעגליך.

איינע פון די ערשטע בעדינגונגען פאַר דעם ערפאָלג פון אַזאַ קאָמונע, איז איין פאַר אַלע מאָל אויסצומאַכען מיט דער אידעע פון א פאַלאַנסטער*) און צו בויען בעזונדערע הייזלאך, ווי עס איז דער פאַל אין ענגלאַנד.

איבערדעם איז איבערהויפּט אונמעגליך, אַז א קליינע קאָמונע זאָל קענען עקזיסטירען פאַר אַ לענגערע צייט. די „ברידער און שוועסטער“, וועלכע געצוואונגען שטענדיג צו פערברייגנען אין דערזעלבער קאָמפּאַניע, ניט האָבענדיג קיין שום נייעם איינדרוק אין זייער אומגעבונג, מוזען זיך

*) א גרויסע געמיינשאַפטליכע געביידע, ווי פוריע האָט זיך פאָרגעשטעלט.

צולעצט פֿעראַבשייען איינע די אַנדערע. אויב אָבער עס איז געווען, אַז צוויי מענשען זאָלען זיך געגענזייטיג צוקריעגען, אָדער אייב זיי ענטזאַגען זיך בלויז צו העלפֿען זיך איינע די אַנדערע, קען זייער שטרייט פֿיהרען צו דער אייפֿלייזונג פֿון אַ קאָמונע, וואָלט עס טאַקע געווען אַן אונבעגרייפֿליכע זאַך, ווען אַזעלכע קליינע קאָמונעס זאָלען קענען עקזיסטירען אַ לענגערע צייט, איבערהויפּט, ווען מען דערמאָהנט זיך, אַז די מייסטע פֿון די דאָזיגע אונטערנעהמונגען זיינען געגרינדעט געוואָרען אין ערגעץ אין אַ פֿערוואָרפֿענעם ווינקעל, אָבגעשלאָסען פֿון דער גאַנצער וועלט. מען קען פֿערשטעהן אין פֿאָראויס, אַז אַ קליינע פֿעראייניגונג פֿון צעהן, צוואַנציג אָדער הונדערט מענשען קען לענגער ניט עקזיסטירען, ווי דריי אָדער פֿיער יאָהר. אויב זי וועט יאָ עקזיסטירען לענגער, וואָלט עס געווען אַ זעהר בעדויערליכע ערשיינונג, ווייל עס וואָלט געווען אַ בעווייז, דאָס אַלע האָבען זיך אונטערוואָרפֿען צו איינעם, אָדער דאָס אַלע האָבען פֿערלאָרען זייער אינדיווידואַליטעט. און ווייל עס איז זיכער, אַז אין דריי, פֿיער אָדער פֿינף יאָהר צייט וועט אַ טהייל פֿון די מיטגלידער פֿון דער קאָמונע זיך וועלען אָבטהיילען פֿון די אַנדערע, וואָלטען אַט ווייניגסטענס געדאַרפֿט עקזיסטירען אַ צעהן אָדער פֿופֿצעהן פֿעדערירטע קאָמונעס, כדי די, וואָס ווילען, צוליעב דיזע אָדער יענע אורזאַכען, פֿערלאָזען איין קאָמונע, זאָלען האָבען אַ מעגליכקייט אַריינצוטרעטען אין אַן אַנדער קאָמונע און אַז אַנדערע פֿערזאָנען פֿון אַנדערע גרופּען זאָלען קענען פֿערנעהמען זייערע פּלעצער. אויב ניט, מוז דער קאָמוניסטישער ביען שטאָק נויטווענדיגערווייזע צופֿאַלען ווערען, אָדער — ווי מיר קענען עס זעהן יעדען טאָג — ער וועט אַריינפֿאַלען אין די הענד פֿון איין מענשען, וועלכער איז געוועהנליך דער ערגסטער „ברודער" צווישען אַלע אַנדערע.

און דאַן איז נאָך דאָ אַ פּונקט: אַלע קאָמונעס, וואָס זיינען ביז יעצט געגרינדעט געוואָרען, האָבען זיך אָבגעזונדערט פֿון דער געזעלשאַפֿט. אָבער דער קאַמפּף, אַ לעבען פֿון קאַמפּף איז פֿאַר אַן אַקטיווען מענשען אַ שטאַרקערער בעדערפֿניש ווי אַ גוט צוגעגרייטער טיש. אַט דער בעדערפֿניש צו זעהן די וועלט, אַריינצוואַרפֿען זיך אין דעם שטראָם פֿון'ם לעבען, מיטצוקעמפֿען איהרע קעמפֿע און מיטצולײדען איהרע שמערצען, אַט דער בעדערפֿניש מאַניפֿעסטירט זיך ביי דעם יונגען דור נאָך שטאַרקער ווי ביי די עלטערע מענשען. דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואַרום די יונגע לייט פֿון אַכטצעהן אָדער צוואַנציג יאָהר זיינען פּשוט געצוואונגען זיך אָבצוטראָגען פֿון אַ קאָמונע, וועלכע נעהמט ניט קיין שום אַנטהייל אין דעם לעבען פֿון דער גאַנצער געזעלשאַפֿט.

שטעלט זיך אַליין פֿאָר א יונגען מאַן צווישען זעכצעהן און צוואַנציג יאָהר, פֿערשפּאַרט ערגעץ וואו אין א קאָמוניסטישער קאָמונע אין טעקסאַס, קאַנאַדא אָדער בראַזיליען. די ביכער, די צייטונגען, די אילוסטראַציאָנען דערצעהלען איהם פֿון גרויסע און שעהנע שטעדט, וואו דער שטראָם פֿון לעבען בעוועגט זיך אין די גאַסען, פֿון טהעאַטער, פֿון שטורמדיגע פֿערזאַמלונגען. „אָט דאָס הייסט געלעבט", וועט ער זאָגען צו זיך אַליין, „דאַ ביי אונז הערשט דער טויט, ערגער ווי דער טויט — מען פֿערשלאָפֿט די צייט, פֿערשלאָפֿט דאָס לעבען! — אָבער דאָרט הערשט דאָס עלענד? דער הונגער? וואָס מאַכט עס! זאָל זיין דאָס עלענד! זאָל זיין דער הונגער, אַזוי לאַנג ווי איך וועל האָבען א מעגליכקייט צו קעמפּפען, אַזוי לאַנג וועל איך ניט פֿערגריווערט ווערען גייסטיג און מאָראַליש, ווייל דאָס איז ערגער ווי דער טויט אַליין!" — און ער פֿערלאָזט די קאָמונע און ער איז פֿאָלקאָם גערעכט.

מיר קענען אַלזאָ פֿערשטעהן דעם גרויסען טעות, וואָס די איקאַריער און אַנדערע קאָמוניסטען האָבען געמאַכט, ווען זיי האָבען געגרינדעט זייערע קאָמונעס אין די סטעפּעס פֿון נאָרד־אַמעריקא. עס וואָלט זיך זיי בעסער געצאָהלט צו דינגען א שטיק לאַנד אין אייראָפּא, אייִדער צו פֿערקריכען אין א ווילדעניש און ווייניגער צו חלום'ן פֿון א נ י י ע ם ר ע ל י ג י ע ז ע ן ר י י ך, ווי די קאָמוניסטען פֿון אַנאַמאַ, די שעקערס און די דוכאָבאָרען האָבען געטהאָן. ס אָ צ י אַ ל ע רעפֿאָרמאַטאָרען געפֿינען זיך אין דעם קאַמפּף, אין דער פֿערבינדונג מיט גייסטיגע צענטערס און אין שטענדיגע בעציהונגען צו דער געזעלשאַפֿט, וועלכע זיי ווילען רעפֿאָרמירען: זיי מוזען האָבען די אינספּיראַציאָן פֿון דער וויסענשאַפֿט, פֿון דער קונסט, פֿון פּראָגרעס, און דאָס לאָזט זיך ניט ערוועקען דורך ביכער אַליין.

עס איז איבערפֿליסיג נאָך צוצוזעצען, אַז די רעגירונג פֿון דער קאָמונע איז שטענדיג געוועזען דער גרעסטער הינדערניש פֿאַר אַלע פּראַקטישע קאָמוניסטען. אין ווירקליך, מען דאַרף בלויז לייענען „די רייזע נאָך איקאַריען" פֿון קאַבע, אום צו פֿערשטעהן, וויפֿיעל אַבשייליכע און אונמעגליכע בעדינגונגען עס האָבען געמוזט עקזיסטירען אין די קאָמונעס, וועלכע די איקאַריער האָבען געגרינדעט. עס איז געוועזען די פֿאָלשטענדיגע פֿערניכטונג פֿון דער מענשליכער פּערזענליכקייט, די אַבסאָלוטע אונטערוואַרפֿונג אונטער דעם כהן גדול, וואָס קאַבעט האָט געפֿאָדערט. מען קען פֿערשטעהן, וואַרום פּרודהאָן האָט אַזוי פֿערהאַסט אָט די סעקטע. זי האָט עס כשור פֿערדיענט.

פֿין דער אַנדערער זייט זעהען מיר, אז די קאָמיניסטען, אין וועמענס קאָמונעס די אייטאָריטעטן איז געווען שוואַבער, אָדער וועלכע האָבען איבערהויפּט ניט געהאט קיין רעגירונגס־פאָרם, ווי צ.ב.ש. „די יונגע איקאריען", האָבען געהאַט אַ פֿיעל בעסערן ערפאלג. דאָס איז גאַנץ נאַטירליך. דער פּאָליטישער האַס מאַניפּעסטירט זיך שטענדיג אויף אַן אויסערגעוועהנליך שטאַרקען איפֿן. מיר קענען לעבען אין דערזעלבער שטאָדט, צוזאַמען מיט אונזערע פּאָליטישע נעגנער, ווען מיר ויינען ניט שטענדיג געצוואונגען צו קומען מיט זיי אין בעריהרונג ביי יעדער געלעגענהייט. אָבער ווי אזוי איז מעגליך צו לעבען אין אַ קליינע קאָמונע, וואו מען איז געצוואונגען צו זעהען זיך איינער דעם אַנדערן יעדען טאָג, יעדע שטונדע? דער פּאָליטישער קאַמפּף טראָגט זיך איבער אין דער ווערקשטאַט, אין דעם אַרבייטס־צימער, אין דעם אַלגעמיינעם געזעלשאַפֿטס־צימער — און דאָס לעבען ווערט פשוט אונערטרעגליך.

וואָס אָנבעלאַנגט די אַרבייט, איז אָבער בעוויזען און אימער ווידער פֿון דאָס ניי בעוויזען געוואָרען, אַז די קאָמוניסטיש אָרגאַניזירטע אַרבייט, די קאָמוניסטישע פּראָדוקציאָן, איז געווען אַ וואונדערבאַרער ערפאָלג. ביי קיין שום קאָמערציעלער אונטערנעהמונג איז דער מעהר־ווערטה, וועלכען די ערד האָט בעקומען דורך דער אַרבייט, ניט געווען אזוי גרויס, ווי עס איז געווען דער פֿאַל אין יעדער איינציגער פֿון די קאָמונעס, וואָס זיינען געגרינדעט געוואָרען, סיי אין אַמעריקאַ סיי אין אייראָפּאַ.

מיר האָבען שוין פֿריהער געזעהן, אַז אין גרויסע געמיינדעס ווי די פֿון די 7000 דוכאָבאָרצעס אין קאַנאַדאַ, איז דער עקאָנאָמישער ערפֿאָלג געווען אַ פֿאָלשטענדיגער און אַ שנעלער. אָבער דעמזעלבען עקאָנאָמישען ערפאָלג האָבען מיר אויך געזעהן אין אַ גאַנץ קליינע קאָמונע פֿון זיבען אָדער אַכט אַנאַרכיסטישע אַרבייטער ניט ווייט פֿון ניוקאַסל. אויך זיי האָבען אָנגעפֿאַנגען אָהן אַ גראָשען. זיי האָבען געדונגען דריי העקטאַר לאַנד (מיר האָבען געמאַכט פֿאַר זיי אין לאָנדאָן אַ זאַמלונג, כדי זיי זאָלען זיך קויפֿען אַ קוה, אום צו פֿערזאָרגען די קינדער פֿון דער קליינער קאָלאָניע מיט מילך); אָבער אין דריי אָדער פֿיער יאָהר צייט האָבען ווייטערע דריי העקטאַר לאַנד געהאַט אַ בעדייטענדען ווערטה דורך דער אינטענסיווער קולטור פֿערבונדען מיט גערטנעריי און גלאָז־הויז קולטור. קומענדיג אין ניוקאַסל, האָבען מיר געמוזט בעוואונדערן זייער אויסערגעוועהנליכען ערפֿאָלג. (די קאָאָפּעראַציאָן פֿון סאָנדערלענד פֿלעגט

קיפּען וייערע פּראכטפֿאָלע מאָמענטס, וועלכע זיי האָבען געהאָדעוועט אין גלאָז־הייזער.)

ווען די דאָזיגע קליינע קאָמונע האָט זיך אויך געמוזט אויפֿלייזען אין דריי אָדער פֿיער יאָהר אַרום, איז עס געווען דערפֿאַר, ווייל דאָס איז דער אונפֿערמיידליכער שיקזאַל פֿון אַלע אַזעלכע קליינע אונטערנעהמונגען, וועלכע ווערען אויפֿגעהאַלטען דורך דעם ענטהוזיאַזם פֿון איינצעלנע אינדיווידוען. אָבער עס איז פֿאַר קיין פֿאַל ניט געווען דער עקאָנאָמישער דורכפֿאַל, וועלכער האָט איהר געצוואונגען זיך אויפֿצולייזען; עס זיינען געווען פּערזענליכע אורזאַכען, וועלכע זיינען אונפֿערמיידליך אין אַזאַ קליינעם קרייז מענשען, וועלכע זיינען פֿעראורטהיילט צו האָבען שטענדיגע בעציהונגען איינע מיט די אַנדערע.

אייב מיר וואָלטען געהאַט דריי אָדער פֿיער אַזעלכע פֿעדערירטע אַנאַרכיסטישע קאָמונעס, וואָלט דער איסטריט פֿון די גרינדער ניט געקענט פֿיהרען צו דער אויפֿלייזונג פֿון דער קאָמונע; עס וואָלט בלויז שטאַטגעפֿונען אַן איבערבייט פֿון די פּערזאָנען.

עס איז גאָר קיין צווייפֿעל ניט, אַז אין פֿיעלע פֿעלע איז אויך די פֿערוואַלטונג ניט געווען אַזוי, ווי זי האָט געדאַרפֿט זיין; אָבער דאָס זעלבע איז אויך דער פֿאַל מיט קאַפּיטאַליסטישע אונטערנעהמונגען. עס איז בעקאַנט, אַז פֿון פֿינף קאָמערציעלע אונטערנעהמונגען געהען דורכשניטליך פֿיער צו גרונדע, וועהרענד די ערשטע פֿינף יאָהר נאָך זייער גרינדונג, און מען מוז צוגעבען, אַז די קאָמוניסטישע קאָמונעס האָבען ניט אויפֿצואווייזען עפּעס עהנליכעס צו דער אויבענדערמאָהנטער צאָהל פֿון ניט ערפֿאָלגרייכע קאַפּיטאַליסטישע אונטערנעהמונגען. אויך די „גייסטרייכע" בעמערקונגען פֿון דער בורזשואַזער פּרעסע, אַז מען זאָל געבען די אַנאַרכיסטען ערגעץ אַן אינזעל, כדי זיי זאָלען דאָרטען קענען גרינדען זייער קאָמונע, איז פֿאַר אונז קיין שום אַרגומענט ניט געגען דער צוועקמעסיגקייט פֿון'ם קאָמוניזם. מיר וואָלטען אַנגענומען אָט דעם פֿאָרשלאַג מיט דעם גרעסטען פֿערגניגען, אייב מען וואָלט אונז געגעבען אַ שטיק לאַנד ווי די איל־דע־פֿראַנס און אונז אויסגעצאָהלט אונזער חלק פֿון דעם געזעלשאַפֿטליכען קאַפּיטאַל, וועלכער קומט אונז. אָבער אַזוי ווי מען וועט אונז ניט געבען די איל־דע־פֿראַנס און ניט אויסצאָהלען דעם חלק, וואָס עס קומט אונז, כדי מיר זאָלען קענען מאַכען אַ ווירק־ליכען אין פֿאָלקאָמענעם פֿערזוך מיט דעם קאָמוניזם, וועלען מיר בעסער פֿאָרטזעצען אונזער אַרבייט צווישען די מאַסען, ביז וואַנען דאָס פֿאָלק וועט ענדליך מאַכען אַ פֿערזוך מיט דעם קאָמוניזם אין אַ גרויסען

שטייגער, דורך דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן. אין פּאַריז, אין 1871, און אין באַרצעלאָנאַ איז מען ניט געווען אזוי מיראַ'דיג ווייט פון אַזאַ פּעַר־זוך — און די אידעען האָבען פּראָגרעסירט פון דאַמאָלס אָן.

פֿאַר אַלעם פערשטעהען מיר היינט, דאָס איין שטאָדט, ער־קלערענדיג זיך פֿאַר אַ קאָמונע, האָט צו קעמפּפען מיט גרויסע שוועריגקייטען, אום זי זאָל קענען עקזיסטירען. דער פֿערזוך וואָלט פֿאָלגליך נעדאַרפֿט געמאַכט ווערען איוף אַ גאַנצען טעריטאָריום, צ.ב.ש. אין איי־נעם פֿון די וועסטליכע שטאַאַטען פון אַמעריקאַ, אין איידאַהאָ אָדער אָהייאָ — אַזוי האָבען אונז געזאָגט עטליכע אַמעריקאַנער סאָציאַליסטען — און זיי ווינען פֿאָלשטענדיג גערעכט געווען אַ טעריטאָריום, וואָס איז גענוג גרויס און וועלכע בעשטעהט פֿון שטאָדט און לאַנד — ניט בלויז אַן איינצעלנע שטאָדט אָדער ערגעץ אַ דאָרף — אָט דאָס וועט זיין דער אויסגאַנגס־פּונקט פון דער קאָמוניסטישער צוקונפֿט.

* * *

מיר האָבען שוין אַזוי אָפֿט בעוויזען, אז דער שטאַאַטס־קאָמוניזם קען ניט פֿערווירקליכט ווערען, אַז עס וואָלט געווען אַן אומזיסטיגע אַר־בייט, ווען מיר זאָלען זיך נאָך אמאָל בעשעפֿטיגען מיט דער דאָזיגער פֿראַגע. דער פֿאַקט איז, אַז די אָנהייגער פֿון אַ סאָציאַליסטישען שטאַאַט גלויבען שוין אַליין מעהר ניט אין דעם. קיינער פון זיי חלום'ט היינט מעהר ניט פֿון דעם פּראָגראַם פֿון'ם יאַקאָבינישען קאָמוניזם, וועלכען קאַבע האָט אַרויסגעשטעלט אין זיין „רייזע נאָך איקאַריען". דער „קאָמוניסטישער מאַני־פֿעסט" פֿון מאַרקס און ענגעלס איז שוין געוואָרען אַן אַנאַכראָניזם פֿאַר די מאַרקסיסטען גופא. די מייסטע שטאַאַטס־סאָציאַליסטען זיינען היינט בעשעפֿ־טיגט צו פֿערכאַפּען אַ שטיק פֿון דער פּאָליטישער מאַכט אין דעם היינטי־גען שטאַאַט — דעם בורזשואַזען שטאַאַט — און קימערן זיך שוין ניט מעהר צו ערקלערען, וואָס זיי פֿערשטעהען אייגענטליך אינטער אַ סאָציאַליסטישען שטאַאַט, וועלכער וואָלט מעהר ניט געקענט זיין ווי דער שטאַאַט אַלס דער איינציגער קאַפּיטאַליסט און אַלע בירגער אַלס לוין־אַרבייטער פון'ם שטאַאַט. ווען מען זאָגט זיי, אַז דאָס איז זייער ציעל, פֿיהלען זיי זיך שטאַרק בעליי־דיגט; אָבער זיי ערקלערען אונז פֿאַר קיין פֿאַל ניט, וואָס פֿאַר אַן אַנ־דער פֿאָרם פון אָרגאַניזאַציאָן זיי ווילען עטאַבלירען. דערפֿאַר וואָס זיי גלויבען שוין מעהר ניט אין אַ קומענדע סאָציאַלע רעוואָ־לוציאָן, איז זייער ציעל בּיסלעכווייז געוואָרען אַ טהייל פֿון דער

רעגירונג אין דעם איצטיגען בורזשואזען שטאאט. זיי לאָזען עס איבער צו דער צוקונפֿט צו בעשטימען, וואוהין דער וועג וועט אונז פֿיהרען.

וואָס אָנבעלאנגט די, וועלכע האָבען יאָ פֿערזוכט אויסצומאָלען דעם סאציאליסטישען צוקונפֿטס־שטאאט, ווען מען האָט זיי פֿאָרגעוואָרפֿען, אז זיי ווילען דערשטיקען יעדע פֿרייהייט, וועלענדיג קאָנצענטרירען די פּראָדוקציאָן אין די הענד פֿון די שטאאטס־בעאמטען, איז זייער ענטפֿער געוועזען, אז זיי ווילען ניט מעהר ווי סטאטיסטישע ביוראָס. אָבער דאָס איז ניט מעהר ווי א שפּיעל מיט ווערטער. יעדער ווייסט היינט, אז די איינציגע ווערטהפֿולע סטאטיסטיק ווערט געמאַכט דורך דעם אינדיווידואום גופא, וועלכער פֿערשרייבט זיין עלטער, זיין געשלעכט, זיין בעשעפֿטיגונג, זיין סאָציאלע שטעלונג, א ליסט פֿון דעם, וואָס ער קויפֿט און פֿערקויפֿט און אַן אויסרעכנונג פֿון זיינע בעדערפֿנישען.

אַלע פֿראגען, וועלכע מען שטעלט היינט דעם איינצעלנעם, ווען עס האַנדעלט זיך וועגען אַן ערנסטער אונטערזוכונג, ווערען מייסטענס־טהיילס אויסגעארבייט פֿון איינצעלנע פּריוואַטע אָדער פֿון וויסענשאַפֿטליכע געזעלשאַפֿטען; אין די גאנצע ראָלע פֿון די סטאַטיסטישע ביוראָס בעשריינקט זיך היינט אויף דער פֿערטהיילונג פֿון די פֿראַגע־בויגען, אויף דער קלאסיפֿיצירונג פֿון די מארקירונגען און אויף דער צעהלונג מיט דער צעהל־מאַשין. צו בעשריינקען די פֿונקציאָנען פֿון דעם שטאַאט, פֿון דער רעגירונג אויף אָט די ראָלע, און צו ערקלערען, אַז אונטער אַ רעגירונג פֿערשטעהט מען ניט מעהר ווי דאָס, מיינט ניט מעהר און ניט ווייניגער, ווי זיך צוריקציהען אויף אַן עהרליכען אופֿן. און מען מוז ווירקליך אָנערקענען, אז די יאַקאָבינער האָבען שטאַרק אָבגעשוואַכט זייער אַמאָליגען אידעאַל וועגען דער דיקטאַטור און דער סאָציאַליסטישער צענטראַליזאציאָן פֿאַר די לעצטע דרייסיג יאָהר. קיינער וואַגט שוין היינט ניט מעהר צו בעהויפּטען, אַז די פּראָדוקציאָן פֿון קאַרטאָפֿעל און רייז מוז רעגולירט ווערען דורך דעם פּארלאַמענט פֿון'ם פֿאָלקס־שטאַאט, ווי מען האָט געקענט לייענען אין די דייטשע סאָציאַליסטישע צייטונגען מיט דרייסיג יאָהר צוריק.

IV.

איז דער קאָמוניזם אָן אַבשאַפֿונג פֿון דער פּערזענליכקייט?

אַזוי ווי דער קאָמוניסטישער שטאַאַט איז אַן אוטאָפּיע, פֿון וועלכער זיינע אייגענע אָנהיינגער היבען זיך אָן ביסלעכווייז צו בעפֿרייען, האָט עס פֿאַר אונז קיין שום ווערטה ניט, מיר זאלען זיך נאָך אַמאָל בעשעפֿטיגען מיט דער דאָזיגער פֿראַגע. עס איז שוין צייט צו געהן ווייטער. וויכטיגער איז היינט צו אונטערזוכען, אייב דער אַנאַרכיסטישער קאָמוניזם ענטהאַלט אפשר ניט אויך אין זיך אַ בעשריינקונג פֿון דער אינדיווידועלער פֿרייהייט.

עס איז אַ פֿאַקט, אַז אין אַלע דיסקוסיאָנען וועגען פֿרייהייט, זיינען אונזערע אידעען נאָך זעהר שטאַרק בעאיינפֿלוסט דורך די איבערבלייבען פֿון פֿערגאַנגענע יאָהרהונדערטער פֿון לייבאייגענשאַפֿט און רעליגיעזע אונטערדריקונג, וועלכע מיר האָבען איבערגעלעבט.

די עקאָנאָמיסטען האָבען פֿאָרגעשטעלט דעם געצוואונגענעם אָבמאַך צווישען דעם אַרבייטער און אַרבייט־געבער, וועלכען דער ערשטער מוז שליסען, אייב ער וויל ניט שטאַרבען פֿון הונגער, אַלס אַ צושטאַנד פֿון פֿרייהייט. די פּאָליטיקער פֿון דער אַנדערער זייט רופֿען אָן פֿרייהייט אָט דעם צושטאַנד, אין וועלכען דער געוועזענער לייבאייגענער און איצטיגער בירגער געפֿינט זיך היינט אַלס אונטערטהאַן פֿון'ם שטאַאַט. ווי פֿאַלש עס איז אָנצורופֿען אַזאַ צושטאַנד פֿרייהייט, קען יעדער איינציגער פֿערשטעהן, אייב ער קלערט נאָר אַביסעל איבער אָט די פֿראַגע.

ווי אַזוי קען מען בעהויפּטען, אַז דער בירגער פֿון אַ מאָדערנעם שטאַאַט לעבט אין אַ צושטאַנד פֿון פֿרייהייט, ווען דערזעלבער שטאַאַט קען איהם אפשר שוין מאָרגען אַוועקשיקען נאָך אַפֿריקאַ דער'הרג'ענען פֿריעדליכע קאַבילען מיט דעם איינציגען צוועק צו עפֿענען אַ נייע פֿעלד פֿון ספּעקולאַציאָן פֿאַר די באַנקירען און אויסצופּלינדערען דאָס לאַנד פֿון די קאַבילען פֿאַר די אייראָפּעאישע אַוואַנטוריסטען? ווי אַזוי קען אַ מענש זיך נאָר איינריידען, אַז ער איז פֿריי, ווען יעדער איינציגער פֿון אונז איז געצוואונגען אַוועקצוגעבען אַם ווייניגסטענס אַ מאָנאַט אַרבייט יעדעס יאָהר, אום אויפֿצוהאַלטען אַ מחנה רעגירער, וועמענס איינציגער ציעל עס איז צו פֿערהינדערן, אַז די אידעען פֿון דעם סאָציאַלען פּראָגרעס זאָלען זיך ניט קענען פֿערשפּרייטען, אַז די עקספּלאָאַטירטע זאָלען זיך ניט קענען בעפֿרייען פֿון זייערע עקספּלאָאַטאַטאָרס, אַז די מאַסע־

זאָלען געהאַלטען ווערען אין אונטערטעניגקייט דורך דעם שטאַאט און דער קירכע, כדי זיי זאָלען זיך ניט דערוויסען וועגען דעם אורשפּרונג פון זייער קנעכטשאַפט?

עס פערשטעהט זיך, אַז די פאָרשטעלונג פון אַזאַ סאָרט פרייהייט ווערט ביסלעכוויז אַלץ שווערער און שווערער. אפילו די פאָרטגעשריטענסטע מאָראַליסטען, ווי מילל און זיינע צאָהלרייכע שילער, ערקלערענדיג, אַז פרייהייט מיינט דאָס רעכט צו טהאָן אַלצדינג, וואָס עס ברייננט ניט קיין שאָדען צו דער גלייכער פרייהייט פון אַלע איבעריגע, אפילו זיי האָבען איך ניט געגעבען קיין קאָרעקטע דעפינאַציאָן פון דעם וואָרט פרייהייט. עס איז גאָר ניט נייטיג צו בעמערקען, אַז דאָס וואָרט „רעכט" איז זעהר אַ פערדרעהטע ירושה פון דער פערגאַנגענהייט, וועלכעס זאָגט אונז גאָרנישט אָדער עס זאָגט אונז צופיעל. עס איז בעקאַנט, אַז מילל'ס דעפינאַציאָן האָט ספּענסער'ן און אַ גרויסע צאָהל אַנדערע שרייבער, אפילו איינינגע אינדיווידואַליסטישע אַנאַרכיסטען געגעבען די מעגליכקייט צוריק איינצופיהרען דאָס געריכט, די געזעצליכע בעשטראָפונג, זאָגאַר די טויט-שטראָף; מיט אַנדערע ווערטער מיינט עס, אַז זיי זיינען ביסלעכוויז געצוואונגען געוועזען צוריקצוקעהרען זיך צום שטאַאט, וועלכען זיי האָבען פריהער אַליין קריטיקירט אויף אַזאַ וואונדערבאַרען אופן.

לאָמיר אַלזאָ זעהן, וואָס דאָס איז אַזוינס פרייהייט.

מיר וועלען זיך דאָ ניט בעשעפטיגען מיט ניט אויסגערעכענטע האַנדלונגען, זאָנדערן אויסשליסליך האַנדלען מיט אַזעלכע אַקטען, וועלכע ווערען בעגאַנגען בעוואוסטערהייט און איך וועלכע ווערט דאָס געזעץ, די רעליגיאָן און די פערשידענע סיסטעמען פון בעשטראָפונג זוכען אַליין צו האָבען אַן איינפלוס. יעדער איינציגער פון אַזעלכע אַקטען ווערט איינגעלייטעט דורך אַ מין וויכוח אין'ס מענשליכען מוח. — „איך וועל זיך אַביסעל דורכשפּאַצירען", טראַכט זיך אַ מענש... — „ניין, איך וועל בעסער זעהן מיינעם אַ פריינד"; אָדער נאָך בעסער: „איך האָב פערשפּראָכען צו ענדיגען מיין אַרבייט"; אָדער: „מיין ווייב און קינדער וועלען זיין טרויריג, אויב איך וועל זיי איבערלאָזען אַליין"; אָדער נאָך בעסער: „איך וועל פערלירען מיין פּלאַץ, אויב איך וועל ניט געהן צו דער אַרבייט".

די לעצטע בעטראַכטונג ענטהאַלט אין זיך, ווי מען קען זעהן, אַ געוויסע מורא פאַר בעשטראָפונג, וועהרענד ביי די ביידע ערשטע בעטראַכטונגען בלייבט עס איבער צו דעם מענשען אַליין צו ענטשיידען

צווישען זיינע געוואוינהייטען, זיין געטריקייט און זיינע סימפּאַטהיען. און אָט דאָ ליגט דער גאַנצער אונטערשיעד. מיר פֿערשטעהען, דאָס אַ מענש, וואָס איז געצוואונגען צו רעכענען זיך מיט דעם ערשטען געדאַנק: „איך וועל זיך בעסער אַנטזאָגען פֿון אָט דעם פֿערגניגען, כדי מען זאָל מיר ניט בעשטראָפֿען דערפֿאַר" — אַזאַ מענש איז ניט קיין פֿרייער מענש. און מיר בעהויפּטען, אַז די מענשהייט קען און מוז זיך בעפֿרייען פֿון דער מורא פֿאַר בעשטראָפֿונג; אַז זי איז אימשטאַנד צו שאַפֿען אַן אַנאַרכיסטישע געזעלשאַפֿט, וואו עס וועט מעהר ניט עקזיסטירען די מורא פֿאַר וואָס פֿאַר עס איז ניט שטראָף און אפילו ניט דער אונאַנגענעהמער געפֿיהל, אַז אַנדערע וועלען אונז טאַדלען. דאָס איז דער אידעאַל, צו וועלכען מיר שטרעבען.

אָבער מיר ווייסען אויך, אַז מיר קענען און וועלען זיך ניט בעפֿרייען פֿון אונזערע סימפּאַטהיען; מיר וועלען ליידען, אויב צוליעב אונז וועלען ליידען די, וואָס מיר ליעבען; מיר ווילען ניט, אַז זיי זאָלען זיך זאָרגען, אפילו ניט, אַז זיי זאָלען ענטוישט ווערען צוליעב אונז, און דעריבער האָט זיך איינגעאַרבייט ביי אונז די געוואוינהייט צו זיין געטריי צו יענעם, צו האַלטען וואָרט א.ז.וו. אין דיזער בעציהונג איז דער מענש קיינמאָל ניט פֿריי, און דער „אַבסאָלוטער" אינדיווידואַליזם, פֿון וועלכען מען פֿלעגט אַזוי פֿיעל ריידען פֿאַר דער לעצטער צייט, איבערהויפּט זייט ניעטצשע, איז אַ לעכערליכקייט, אַן אונמעגליכקייט.

אפילו ראָבינסאָן איוף זיין אינזעל איז ניט געווען אַבסאָלוט פֿריי אין דעם זין, ווי דאָס וואָרט „פֿריי" איז אָפֿט פֿערשטאַנען געוואָרען אין די דיסקוסיאָנען. שוין באַלד ווען ער האָט אָנגעהויבען בויען זיין שיפֿעל, קולטיווירען אַ גאָרטען און צו פֿערזאָרגען זיך מיט נאהרונג פֿאַר דעם ווינטער, האָט ער זיך שוין מעהר ניט געקענט אַרויסדרעהען פֿון זיין אַרבייט. ווען ער האָט זיך געפֿיהלט אַביסעל פֿויל און וואָלט בעסער פֿאָרגעצויגען צו כאַפּען אַ דרעמעל אין זיין הייל, פֿלעגט ער קלערען פֿאַר אַ מאָמענט און דערנאָך ווייטער פֿאָרטזעצען זיין אַרבייט. און שפּעטער, ווען ער האָט שוין געהאַט אַ הינד און צוויי אָדער דריי ציעגען און הויפּטזעכליך, ווען פֿרייטאָג האָט אַריינגעטראָטען אין דעם קרייז פֿון זיין לעבען, האָט ער שוין געהאַט געוויסע פֿליכטען. ער האָט זיך געמוזט רעכענען מיט די אינטערעסען פֿון דעם אַנדערן און איז שוין מעהר ניט געווען אָט דער פֿאָלקאָמענער אינדיווידואַליסט, פֿאַר וועלכען מען האָט ליעב איהם פֿאָרצושטעלען פֿאַר אונז.

פֿון דעם טאָג אָן, ווען אַ מענש פֿערליעבט זיך אין אַ פֿרוי, אָדער ווען ער האָט קינדער, צי עס זיינען זיינע אייגענע, צי אַנדערע (די געזעלשאַפֿט) האָבען זיי איהם אָנגעטרויט, פֿון דעם טאָג אָן, ווען ער נעהמט אַריין ביי זיך אין הויז אַ הונד, אַ קאַץ, אַ פֿויגעלע אָדער זאָל זיין בלויז אַ בלומען־טאָפּ, ווערמען ער דאַרף בעגיסען פֿון צייט צו צייט — פֿון דעם מאָמענט אָן איז ער שוין ניט מעהר אָט דער „עגאָאיסט", וואָס האָט „די גאַנצע וועלט אין דר'ערד", אָט דער איינגערעדטער „אינדיווידואַליסט", ווערמען מען פֿלעגט אונז מאַנכעס מאָל פֿאָרשטעלען אַלס דעם אמת'ן טיפּ פֿון אַ פֿרייען מענשען. ניט אויף ראָבינסאָן'ס אינזעל און נאָך פֿיעל וויינינגער אין וואָס פֿאַר עס איז ניט געזעלשאַפֿט קען אַזאַ טיפּ זיין דער הערשענדער. ער קען ענטשטעהן אונטער געוויסע אויסערגעוועהנליכע אומשטענדען, און ער ציינט זיך טאַקע אַרוים אין דעם צושטאַנד פֿון רעוואָלט געגען צופֿוילטע און היפּאָקריטישע געזעלשאַפֿט, ווי די אונזעריגע; אָבער ער וועט קיינמאָל ניט זיין דער אַלגעמיינער טיפּ; ער איז אפילו ניט קיין ווינשענס־ווערטער טיפּ. דער מענש נעהמט אין אָנבעטראַכט און וועט שטענדיג נעהמען אין אָנבעטראַכט די אינטערעסען פֿון אַנדערע מענשען, און וואָס איינגער עס וועלען זיין צווישען זיי די בעציהונגען פֿון זייערע געגענזייטיגע אינטערעסען, און וואָס אָפֿענער און פֿרייער די אַנדערע וועלען בעשטעטיגען זייערע געפֿיהלען, זייערע ווינשע, זייערע גלייכע רעכטע, אַלץ מעהר וועט יעדער איינער פֿון זיי זיך רעכענען מיט די אינטערעסען פֿון די אַנדערע.

אויף אַזאַ אופֿן קענען מיר ניט געפֿינען קיין בעסערע ערקלערונג פֿאַר דעם פֿרייהייטס־בעגריף, ווי אָט דעם: פֿרייהייט איז די מעגליכקייט צו האַנדלען לויט דעם פערזענליכען בעשלוס, וועלכער ווערט ניט בעאיינפֿלוסט פֿון קיין שום מורא פֿאַר אַ געזעלשאַפֿטליכער בעשטראָפֿונג (ווי צ.ב.ש. קערפּערליכער צוואַנג, מורא פֿאַר'ן הונגער און זאָגאַר אַ טאַדעל, וואָס קומט ניט אַם וויינינגסטענס פֿון אַ פֿריינד).

פֿערשטעהענדיג די פֿרייהייט אויף אַזאַ שטייגער — און מיר צווייפֿלען, צי עס איז מעגליך צו געפֿינען אַ ברייטערע און דערזעלבער צייט אַ ראַיעלערע דעפֿינאַציאָן פֿאַר דער פֿרייהייט — קענען מיר בעהויפּטען מיט זיכערהייט, אַז דער קאָמוניזם קען אָבשוואַכען און אפילו אין גאַנצען דערשטיקען די אינדיווידועלע פֿרייהייט. מען האָט טאַקע געפּריידיגט די בעשריינקונג פֿון דער פערזענליכער פֿרייהייט אַלס די

ערשטע בעדינגונג פֿאַר דעם אַלגעמיינעם גליק פֿון דער מענשהייט, און
אין מאַנכע קאָמוניסטישע קאָמונעס האָט מען זאָגאַר פֿערזוכט צו פֿער־
ווירקליכען אַזאַ צושטאַנד. אָבער דער קאָמוניזם קען אויך
פֿערגרעסערן די אינדיווידועלע פֿרייהייט ביז צו
איהרע לעצטע גרענעצען; — אַזאַ ציעל קען ניט
דערגרייכט ווערען דורך דער אינדיווידואַליסטישער
אַרבייט און נאָך פֿיעל וויינינגער דורך דער אויס־
ביטונג פֿון אַנדערע, בעטראַכטענדיג אָט די אַנ־
דערע פֿאַר אַ נידעריגערען סאָרט מענשען.

אַלעס ווענדט זיך אין די פֿונדאַמענטאַלע אידעען, מיט וועלכע מען
וועט פֿעראייניגען דעם קאָמוניזם. עס איז ניט די קאָמוניסטישע
פֿאָרם פֿון דער פֿעראייניגונג, וועלכע פֿעראורזאַכט
די קנעכטשאַפֿט: עס זיינען די אידעען פֿון דער אינ־
דיווידועלער פֿרייהייט אין דער פֿעראייניגונג, וועלכע
בעשטימען דעם מעהר אָדער וויינינער פֿרייהייטליכען
כאַראַקטער פֿון דער געזעלשאַפֿטליכער גרופּירונג.

די פֿאָרם פֿון אַ פֿעראייניגונג שפּיעלט אין דער דאָזיגער בעציהונג
אַ וויכטיגע ראָלע; אָבער וויכטיגער פֿון אַלעס איז דער גייסט, וועלכער
בעהערשט די מיטגלידער פֿון דער פֿעראייניגונג. דער צוזאַמען-לעבען
פֿון צוויי פּערזאָנען אין דערזעלבער וואוינונג קען פֿעראורזאַכען די אונ־
טעריאָכונג פֿון איינעם אונטער דעם ווילען פֿון'ם צווייטען; אָבער עס
קען אויך מיינען די פֿרייהייט פֿאַר ביידע. דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט
דער פֿאַמיליע. דאָסזעלבע, ווען צוויי נעהמען זיך אונטער איבערצוגראָבען
אַ גאָרטען אָדער אַרויסצוגעבען אַ צייטונג. דאָסזעלבע טרעפֿט מיט יעדער
געזעלשאַפֿטליכער גרופּירונג, ווי קליין אָדער ווי גרויס עס זאָל ניט זיין
די צאָהל פֿון איהרע מיטגלידער. דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט יעדער גע-
זעלשאַפֿטליכער אינסטיטוציאָן. אין צעהנטען, עלפֿטען און צוועלפֿטען יאָהר-
הונדערט האָט עקזיסטירט די קאָמונע פֿון די גלייכע, פֿון מענשען, וועלכע
האָבען גענאָסען דיזעלבע פֿרייהייט און וועלכע זיינען שטענדיג אויסען געווען
אויפֿצוהאַלטען אָט די פֿרייהייט און גלייכהייט. אָבער שפּעטער מיט
פֿיער הונדערט יאָהר האָבען מיר געזעהן, אַז דיזעלבע קאָמונע איז געווען
אונטערוואָרפֿען צו אַ מאָנאַך, צו אַ מיליטערישען אָנפֿיהרער אָדער צו אַ
קעניג. די קאָמונאַלע אינסטיטוציאָנען זיינען פֿערבליבען; אָבער די
אידעע פֿון'ם רוימישען רעכט, די אידעע פֿון'ם שטאַאַט האָבען בע־
קומען די אויבערמאַכט, וועהרענד די אידעען פֿון גלייכהייט, פֿרייהייט,

דאָס שיערס־געריכט פֿאַר אויסצוגלייכען שטרייטיגקייטען, די פֿעדעראַ־ציאָן פֿון אלע גראַדען זיינען פֿערשוואונדען געוואָרען — עס איז מעהר ניט איבערגעבליבען ווי די קנעכטשאַפֿט, די דעקאַדענס.

אין דער היינטיגער געזעלשאַפֿט, וואו קיינער קען זיך ניט בענוצען מיט דער ערד, די פֿאַבריקען, די אַרבייטס־אינסטרומענטען, אויב ער וויל ניט אַליין אַנערקענען, אז ער בעלאַנגט צו אַ נידעריגערן סאָרט מענשען און זיך ניט אונטערוואַרפֿען צו ערגעץ אַ הערר, אין דער היינ־טיגער געזעלשאַפֿט מאַניפֿעסטירען זיך די קנעכטשאַפֿט, די אונטערוואַר־פֿונג, די אַבוויזענהייט פֿון דער פֿרייהייט, די געוואוינהייט צו דעם קנוט שוין אין דער פֿאָרם פֿון דער געזעלשאַפֿט גופא. אין אַ קאָמוניס־טישע געזעלשאַפֿט אָבער, וועלכע אָנערקענט דאָס רעכט פֿון יעדען איינציגען אויף דעם גלייכען טיטעל, אויף אַלע אַרבייטס־אינסטרומענטען, איף אַלע עקזיסטענץ־מיטלען, וועלכע די געזעלשאַפֿט פֿערמאָגט, וועט קיין מענש מעהר ניט ליגען צו די פֿיס פֿון אַנדערע מענשען, מיט דער אויסנאַהמע, פֿיליכט, פֿון אַזעלכע, וועלכע זיינען, דורך זייער אייגענע נאַטור, פֿרייווילינע שקלאַפֿען. מיט דעם וואָס יעדער איינציגער וועט האָבען דעמזעלבען אַנטהייל אין דעם אַלגעמיינעם וואָהלשטאַנד, ווי אַלע אַנדערע, וועט מעהר ניט עקזיסטירען קיין שום נויטווענדיגקייט, דאָס איין מענש זאָל דאַרפֿען איינבויגען דעם קאָפּ פֿאַר דעם ווילען אָדער פֿאַר דער העזה פֿון אַ צווייטען מענשען, און ער וועט אַליין אויפֿהאַלטען די גלייכהייט אין זיינע אַלע פערזענליכע בעציהונגען, וועלכע פֿערבינדען איהם מיט זיינע מיטמענשען.

און ווירקליך, וואָס מעהר מען טראַכט זיך אַריין אין דער דאָזיגער פֿראַגע, אַלץ מעהר געפֿינט מען אויס, אַז פֿון אַלע אינסטיטוציאָנען, פֿון אַלע פֿאָרמען פֿון דער געזעלשאַפֿטליכער גרופּירונג, וועלכע זיינען ביז איצט פֿערזוכט געוואָרען, איז דער קאָמוניזם די איינציגע, וועלכע פֿערזיכערט אַם בעסטען די פֿרייהייט פֿון'ם אינדיווידואום, אַזוי לאַנג ווי די גרונד־אידעע פֿון דער קאָמונע איז געווען די גלייכע פֿרייהייט, די אָב־וועזענהייט פֿון יעדער אויטאָריטעט, די אַנאַרכיע.

דער קאָמוניזם, אַלס אַן עקאָנאָמישע אינסטי־טוציאָן, בעזיצט די פֿעהיגקייט זיך צוצופּאַסען צו אַלע פֿאָרמען — אי צו דער פֿרייהייט אי צו דער אונ־טערדריקונג פֿון דער מענשליכער פּערזענליכקייט. ער קען שאַפֿען אַ מאָנאַסטיר, וואו אַלע געהאָרכען בלינדערהייט צו די בעפֿעהלען פֿון זייער פֿאָרשטעהער; און ער קען זיך אויך מאַניפֿעסטירען

אַלס אַ פֿאַלשטענדיגע פֿרייע פֿעראייניגונג, וואו דער איינצעלנער איז פֿאָלקאָמען פֿריי, אַלס אַ פֿעראייניגונג, וועלכע וועט בלויז עקזיסטירען ווי לאַנג, ווי איהרע מיטגלידער ווילען בלייבען צוזאַמען, אַ פֿעראייני־גונג, וועלכע ווייסט ניט פֿון קיין שום צוואַנג און וועלכע האָט זאָגאַר דעם וואונש צו פֿערגרעסערן די פֿרייהייט פֿון דעם איינצעלנעם אויף אַלע געביעטען און אין אַלע ריכטונגען. מיט איין וואָרט — דער קאָ־מוניזם קען זיין אויטאָריטער — און אויב דאָס איז דער פֿאַל, וועט די קאָמונע ניט קענען עקזיסטירען פֿאַר אַ לענגערע צייט — און ער קען זיין אַנאַרכיסטיש.

דער שטאַאַט אָבער בעזיצט ניט די פֿעהיגקייט פֿרייוויליג אָנצונעה־מען דיזע אָדער יענע פֿאָרם. די יעניגע, וועלכע רעדען זיך איין, אַז זיי קענען צוליינגען צו דעם וואָרט „שטאַאַט" אַ ווילקירליכע בעדייטונג, זיינען ניט בעקאַנט מיט דעם אורשפּרונג און מיט דער געשיכטע פֿון דער דאָזיגער אינסטיטוציאָן. דער שטאַאַט איז דער פֿאָלקאָמענסטער טיפּ פֿון דער היעראַרכישער אינסטיטוצואָן, וועלכע האָט זיך אויסגעאַרבייט אין פֿערלויף פֿון די יאָהרהונדערטער, אום צו אונטערוואַרפֿען אַלע אינ־דיווידוען און אַלע זייערע גרופּירונגען צו אַ צענטראַלען ווילען.

דער שטאַאַט איז געצוואונגען צו זיין היעראַרכיש, אויטאָריטער — אַז ניט וועט ער מעהר ניט זיין קיין שטאַאַט.*)

* * *

פֿאַרהאַן נאָך אַ פּונקט פֿון דער גרעסטער וויכטיגקייט, וועלכער פֿערדיענט די פֿולע אויפֿמערקזאַמקייט פֿון יעדען פֿרייהייטליכען דיינקער. מען הויבט היינט אָן צו בעגרייפֿען, דאָס אָהן דעם קאָמוניזם, וועט דער מענש קיינמאָל ניט דערגרייכען אָט די פֿאָלקאָמענע ענטוויקלונג פֿון זיין אינדיווידואַליטעט, וועלכע איז פֿילייכט דער שטאַרקסטער פֿערלאַנג פֿון יעדען שכל'דיגען וועזען. עס איז זעהר וואַהרשיינליך, אַז דער דאָזיגער פֿונדאַמענטאַלער פּונקט וואָלט שוין לאַנג אָנער־קענט געוואָרען, אויב מען וואָלט ניט שטענדיג צונויפֿגעמישט די אינדיווידואַליזירונג; ד.ה. די פֿאָלשטענדיגע ענטוויקלונג פֿון

*) לואי בלאַן האָט געוואָלט, אַז „דער שטאַאַט פֿון די דיענער" זאָל פֿער־נעהמען דעם פּלאַץ פֿון דעם „שטאַאַט פֿון די הערער". פּרודהאָן האָט איהם גע ענטפֿערט מיט די פֿאָלגענדע ווערטער, וועלכע זיינען נאָך אַזוי ניי, פּונקט ווי זיי וואָלטען ערשט נעכטען אָנגעשריבען געוואָרען: — „דער שטאַאַט, זאָגט לואי בלאַן, איז ביז איצט געוועזען דער הערר און טיראַן פֿון די בירגער; פֿון היינט אָן

דער אינדיווידואַליטעט, מיט דעם אינדיווידואַליזם. מיט אַנדערע ווערטער מיינט עס, אַז דער אינדיווידואַליזם — און עס איז די העכסטע צייט מיר זאָלען עס שוין ענדליך פֿערשטעהן — איז ניט מעהר און ניט וויניגער ווי די בורזשואַזע אידעע, וועלכע פֿערקערפּערט זיך אין די ווערטער: „יעדער פֿאַר זיך, און גאָט פֿאַר אַלעמען!" דער בורזשואַ האָט געדיינקט, אַז מיט דער דאָזיגער אידעע האָט ער געפֿונען דעם מיטעל צו בעפֿרייען זיך פֿון דער געזעלשאַפֿט, אויפֿצווינגענדיג די אַרבייטער די עקאָנאָמישע קנעכטשאַפֿט אונטער דער פּראָטעקציאָן פֿון'ם שטאַאַט; נאָר איצטער קוקט ער זיך אַרום און זעהט, אַז ער אַליין איז אויך געוואָרען אַ קנעכט פֿון'ם שטאַאַט.

און ווייטער מיז ער זיין זייער דיענער. די בעציהונגען ווינען איבערגעביטען געוואָרען — אָט האָט איהר די גאַנצע רעוואָלוציאָן. — אָבער דערזעלבער אַרגומענט איז אויך בענוצט געוואָרען אין אַלע צייטען פֿון די פֿערטהיידיגער פֿון דער מאָנאַרכיע; אויך זיי האָבען פּרעטענדירט, אַז דאָס קעניגטהום איז געוועזען דער דיענער פֿון'ם פֿאָלק, אַז די קעניגע זיינען געמאַכט געוואָרען פֿאַר די פֿעלקער, ניט די פֿעלקער פֿאַר די קעניגע און נאָך אַזעלכע משלים, וועלכע פֿערטרעטען כלומר'שט דאָס רעכט פֿון די פֿעלקער. מיר ווייסען היינט ווי זי קוקט אויס, אָט די דיענסטבאַרקייט פֿון'ם שטאַאַט, אָט די איבערגעבענהייט פֿון דער רעגירונג צו דער פֿרייהייט. האָט באָנאַפּאַרט זיך טאַקע ניט פֿאָרגעשטעלט פֿאַר דעם דיענער פֿון דער רעוואָלוציאָן? און ווי גרויסאַרטיג ער האָט איהר געדיענט!... דער „שטאַאַט פֿון די דיענער' — אָט דאָס איז געוועזען דער ענטפֿער פֿון לואי בלאַן אויף מיין ערשטע פֿראַגע. אויף די פֿראַגע, ווי אַזוי דער שטאַאַט קען זיך ווירקליך פֿערוואַנדלען אין אַ דיענער, און ווי אַזוי — זייענדיג אַ דיענער — ער קען נאָך זיין אַ שטאַאַט, אָט אויף די פֿראַגע האָט אונז לואי בלאַן איבערהויפּט ניט געגעבען קיין שום ערקלערונג; ער האָט זיך איינגעהילט אין אַ קלוגען שטיל-שווייגען'. Mélanges: Articles de Journaux, 3e vol. p. 43) אינטערעסאַנט איז אויך די שטעלע אויף זייטע 53, וואו ער ערקלערט אונז, אַז „דאָס, וואָס מען רופֿט אין דער פּאָליטיק „אויטאָריטעט" איז גלייך אין ווערטה און האָט דיזעלבע בעדייטונג ווי דאָס, וואָס מען רופֿט אין דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע „איינגענטהום"; ביידע אידעען זיינען גלייך איינע צו די אַנדערע און האָבען דעמזעלבען אינהאַלט. אַטאַקירען די איינע, מיינט אין דערזעלבער צייט אויך אַטאַקירען די אַנדערע. די איינע איז אונפֿערשטענדליך אָהן דער אַנדערער; און אויב איהר ווילט אוועקמאַכען מיט דער ערשטער, מוזט איהר אוועקמאַכען מיט דער צווייטער, און פֿערקעהרט.)

דער קאָמוניזום איז אַ בעסערע גאַראַנטיע פֿאַר דער עקאָנאָמישער פֿרייהייט, ווי יעדע אַנדערע פֿאָרם פֿון געזעלשאַפֿטליכער גרופּירונג, דערפֿאַר וואָס ער איז בעסער אימשטאַנד ווי יעדע אַנדערע פֿאָרם פֿון פּראָדוקציאָן צו פֿערזיכערן דעם וואוילשטאַנד און זאָגאַר דעם לוקסוס פֿון אַלעמען, מיט דעם, וואָס ער פֿאָדערט פֿון'ם מענשען ניט מעהר ווי עטליכע שטונדען אַרבייט אַ טאָג אָנשטאָט דעם גאַנצען טאָג. געבען דעם מענשען צעהן אָדער עלף שטונדען פֿרייע צייט פֿון די זעכצעהן שטונדען, וואָס עס בלייבען אונז יעדען טאָג צום לעבען (רעכענענדיג אַכט שטונדען פֿאַר שלאָפֿען), מיינט צו פֿערגרעסערן די פֿרייהייט פֿון'ם אינדיווידואום ביז צו אַזאַ שטופֿע, וועלכע איז שוין זייט טויזענדער יאָהרען געווען דער אידעאַל פֿון דער מענשהייט. אַמאָל איז דאָס טאַקע ניט מעגליך געווען, און דעריבער איז דער שטרעבען צו לוקסוס, רייכטהום און פּראָגרעס געווען אויסגעשלאָסען אין אַ קאָמוניסטישער געזעלשאַפֿט. היינט אָבער, מיט אונזערע מאָדערנע פּראָדוקציאָנס־מיטלען און מאַשינען, קען דאָס אויסגעפֿיהרט ווערען. אין אַ קאָמוניסטישער געזעלשאַפֿט וואָלט יעדער מענש אַם ווייניגסטענס געהאַט צעהן שטונדען פֿרייע צייט פֿאַר זיך. און דאָס מיינט שוין בעפֿרייען דעם מענשען פֿון אַ שווערען יאָך, וואָס די היינטיגע געזעלשאַפֿט האָט איהם אַרויפֿגעלייגט אויף זיינע פּלייצעס. עס מיינט אַ פֿערגרעסערונג פֿון דער מענשליכער פֿרייהייט.

אָנערקענענדיג דאָס גלייכע רעכט פֿאַר אַלעמען און אַוועקמאַכענדיג מיט דער הערשאַפֿט פֿון איין מענשען איבער דעם צווייטען, מיינט ווייטער צו פֿערגרעסערן דעם געביעט פֿון דער אינדיווידועלער פֿרייהייט ביז צו אַזאַ פּונקט, פֿון וועלכען די מענשען פֿון, וואָס פֿאַר עס איז ניט געזעלשאַפֿטליכער גרופּירונג, האָבען ביז איצט זאָגאַר ניט גע'חלום'ט. אָבער דאָס איז בלויז מעגליך, נאָך דעם ווי עס איז געמאַכט געוואָרען דער ערשטער שריט: ווען אַלע מענשען זיינען פֿערזיכערט מיט זייער עקזיסטענץ, ווען קיינער איז מעהר ניט געצוואונגען צו פֿערקויפֿען זיין אַרבייטס־קראַפֿט און אינטעליגענץ פֿאַר אַ נדבה.

און דאַן איז נאָך דאָ אַ וויכטיגער פּונקט: מיר אָנערקענען, אַז די פֿערשידענאַרטיגקייט פֿון דער מענשליכער טהעטיגקייט איז דער באַזיס פֿון יעדען פּראָגרעס; אַז די אַרבייט דאַרף אָרגאַניזירט ווערען אויף אַזאַ שטייגער, אַז דער מענש זאָל ניט בלויז זיין פֿאָלקאָמען פֿריי אין די שטונדען פֿון זיין פֿערגניגען, נאָר ער זאָל אויך האָבען שטענדיגע

אָבוועקסלונג ביי זיין אַרבייט גופא, ווייל זיין ערציהונג האָט איהם פֿון קינדוויוז אָן בעקאַנט געמאַכט מיט פֿערשידענע סאָרטען אַרבייט, און אונטער אַ קאָמוניסטישען סיסטעם וואָלט געווען אַ לייכטע זאַך דורכצו־פֿיהרען אט די פֿערשידענאַרטיגקייט פֿון דער פּראָדוקטיווער בעשעפֿטיגונג. עס פֿערשטעהט זיך, אַז די פֿערשידענאַרטיגקייט פֿון דער אַרבייט איז אַ וויטערע פֿערגרעסערונג פֿון דער אינדיווידועלער פֿרייהייט; זי עפֿענט אויף פֿאַר דעם מענשען אַן אונגעהייער ברייטען פֿעלד פֿאַר זיין פֿאָלשטענדיגער ענטוויקלונג אין אַלע ריכטונגען.*)

מיר זעהען אַלזאָ, אַז עס ווענדט זיך אין די אידעען, אויף וועלכע אַ קאָמונע גרינדעט זיך. מיר זיינען בעקאַנט מיט אַ רעליגיעזע קאָמונע, וואו אַ מענש, ווען ער האָט זיך געפֿיהלט אונגליקליך און האָט ניט געקענט בעהאַלטען זיין טרויעריגקייט בעפֿאָר די אַנדערע, איז דערמאָהנט געוואָרען פֿון אַ „ברודער" אויף אַזאַ אופֿן: „דו ביזט טרויעריג? נאָר איך בעט דיר, מאַך אַ פֿרעהליכע מיענע, כדי די ברידער און שוועסטער זאָלען זיך ניט דאַרפֿען זאָרגען וועגען דיר." און מיר קענען אַן אַנדער קאָמונע פֿון זיעבען פּערזאָנען, וואו איינער פֿון די מיטגלידער האָט פֿאָר־געשלאָגען, אַז מען זאָל אויסוועהלען פֿיער קאָמיטעטען: פֿאַר דער גאָרטען־ווירטשאַפֿט, פֿאַר דער פֿערזאָרגונג פֿון די נייטיגע לעבענס־מיטלען, פֿאַר דער פֿערוואַלטונג און פֿאַר דעם עקספּאָרט, און אַז דער פּרעזידענט פֿון יעדען קאָמיטעט זאָל האָבען אַבסאָלוטע רעכטע.

עס האָבען עקזיסטירט קאָמונעס, וועלכע זיינען געגרינדעט אָדער נאָך זייער גרינדונג בעהערשט געוואָרען פֿון די „פֿערברעכער פֿון דער אויטאָריטעט" — אַ ספּעציעלער טיפּ, וועלכען מיר רעקאָמענדירען די תלמידים פֿון לאָמבראָזאָ פֿאַר זייער שטודיום — און פֿיעלע קאָמונעס זיינען געגרינדעט געוואָרען פֿון משוגעים, וועלכע האָבען געוואָלט, אַז דער אינדיווידואום זאָל זיך אויפֿלייזען אין דער געזעלשאַפֿט. אָבער ניט די קאָמוניסטישע אינסטיטוציאָן איז פֿעראַנטוואָרטליך פֿאַר דעם: פֿעראַנטוואָרטליך זיינען געווען דאָס קריסטענטהום, וועלכעס איז דורך און דורך אויטאָריטער אין זיין אינערליכסטען וועזען, און דאָס רוימישע רעכט — דער שטאַאַט. עס איז געווען די שטאַאַטליכע ערציהונג פֿון יענע מענשען, וועלכע זיינען געוואונט געוואָרען צו דיינקען, אַז אָהן היינקער און אָהן ריכטער קען איבערהויפּט ניט עקזיסטירען קיין געזעלשאַפֿט. און די דאָזיגע אידעע איז אַ שטענדיגע געפֿאַהר צו יעדער פֿרייהייט. אָבער

---

*) זעה מיין ווערק: „פֿעלדער, פֿאַבריקען און ווערקשטעטען."

וואָס אָנבעלאַנגט די גרונד־אידעע פֿון׳ם קאָמוניזם — די געמיינשאַפֿט־ליכע קאָנסומציאָן און פּראָדוקציאָן, ניט אויסרעכענענדיג דעם בעזונדערן אָנטהייל פֿון יעדען איינציגען — שטעלט זי פֿאָר מיט זיך אַן אידעע פֿון פֿרייהייט, אַ געדאַנק פֿון בעפֿרייאונג.

* * *

מיר קענען אַלזאָ ציהען די פֿאָלגענדע שליסע:

די קאָמוניסטישע פֿערזוכען האָבען ביז אַהער ניט געהאַט קיין ער־פֿאָלג, צוליעב די פֿאָלגענדע אורזאַכען:

זיי זיינען מייסטענטהיילס געגרינדעט געוואָרען אונטער דעם איינפֿלוס פֿון אַ מין רעליגיעזער בעגייסטערונג, אָנשטאָט צו זעהן אין דער קאָמונע ניט מעהר ווי אַ פֿאָרם פֿון דעם קאָנסום און פֿון דער עקאָנאָמישער פּראָדוקציאָן.

זיי האָבען זיך אָבגעטהיילט פֿון דער געזעלשאַפֿט.

זיי זיינען געווען דורכגעדרונגען פֿון אַן אויטאָריטערען גייסט.

זיי האָבען עקזיסטירט יעדע פֿאַר זיך אַליין, אָנשטאָט צו פֿעדערירען זיך איינע מיט די אַנדערע.

זיי האָבען געפֿאָדערט פֿון זייערע גרינדער אַזאַ קוואַנטיטעט אַרבייט, אַז עס איז זיי ניט איבערגעבליבען קיין פֿרייע צייט פֿאַר זייער פֿערגניגען.

זייער פֿאָרבילד איז געווען די פּאַטריאַרכאַלישע, אויטאָריטערע פֿאַ־מיליע, אָנשטאָט וואָס זיי וואָלטען אויך בעדאַרפֿט איינשליסען אין זייער בעפֿרייאונגס־ציעל די גרעסטע פֿרייהייט פֿון דעם אינדיווידואום, וואָס איז נור מעגליך אונטער די רעספּעקטיווע בעדינגונגען.

אַזוי ווי דער קאָמוניזם איז הויפּטזעכליך אַן עקאָנאָמישע אינסטי־טוציאָן, בעשטימט ער ניט אין פֿאָראויס דעם גראַד פֿון פֿרייהייט, וועלכען דער איינצעלנער וועט געניסען, דער איניציאַטאָר, דער רעבעל נעגען בעשטימטע געוואוינהייטען, וועלכע קריסטאַליזירען זיך ביסלעכווייז. די קאָמונע קען זיין אויטאָריטער — און דאָס וועט מוזען פֿיהרען צו איהר אונפֿערמיידליכען אונטערגאַנג — און זי קען זיין פֿרייהייטליך, אַזוי ווי עס איז דער פֿאַל געווען אין 12טען יאָהרהונדערט, ווען אין די יונגע שטעדט האָבען זיך זאָגאַר ענטוויקעלט טהיילווייזע קאָמוניסטישע אינסטי־טוציאָנען; און ווען עס איז געשאַפֿען געוואָרען אַ נייע ציוויליזאַציאָן, פֿול מיט לעבענס־קראַפֿט, אַ בעגייסטע אייראָפּאַ.

אָבער די איינציגע פֿאָרם פֿון׳ם קאָמוניזם, וועלכע קען האָבען אַ פֿעסטען און דויערהאַפֿטען פֿונדאַמענט, איז די, וואו די פֿרייהייט פֿון דעם איינצעלנעם וועט זיך קענען ענטוויקלען אויף אַלע געביעטען און

שטענדיג שפּיעלען די וויכטיגסטע ראָלע אין אַלע בעציהונגען צווישען די מיטגלידער.

אונטער אַזעלכע בעדינגונגען און אונטער דעם איינפלוס פון דער דאָזיגער אידעע וועט די פרייהייט פון דעם אינדיווידואום פערגרעסערט ווערען אין יעדער בעציהונג; עס איז זיכער ניטאָ וואָס מורא צו האָבען, אַז דער קאָמוניזם וועט בעשריינקען די דאָזיגע פרייהייט, אַקוראַט ווי מיר ציטערן היינט ניט, אַז פון אונזער פערזענליכע פרייהייט וועט, וואָס עס איז פערלאָרען ווערען, צוליעב אונזערע קאָמונאַלע גאַז-פאַבריקען אָדער דורך דעם, וואָס די גרויסע מאַגאַזינען שיקען די לעבענס-מיטלען דירעקט אין די הייזער פון זייערע קונים, אָדער דורך אונזערע מאָדערנע האָטעלען, אָדער דורך דעם, וואָס מיר רייבען זיך די עלענבויגענס אין טויזענדער ארבייטער אין אונזערע אַרבייטסשטונדען.

מיט דער אַנאַרכיע אַלס ציעל און מיטעל איז דער קאָמוניזם מעג־ליך. אָהן דער אַנאַרכיע איז ער ניט מעהר ווי די פערקערפערונג פון קנעכטשאַפט און האָט ניט קיין שום מעגליכקייט צו עקזיסטירען.

(ענדע פון׳ם צווייטען טהייל.)

דריטער טהייל.

I.

דער שטאאט — זיין ראלע אין דער געשיכטע.

מיין איצטיגע שטוריע בעשעפֿטיגט זיך מיט דעם שטאַאט און זיין ראָלע אין דער געשיכטע, דען אין דער איצטיגער צייט פֿיהלט זיך גאַנץ שטאַרק די נויטווענדיגקייט פֿון אַ גרינדליכער אונטערזוכונג פֿון דער סאַמע אידעע פֿון׳ם שטאַאט, צו זעהן, וואָס איז דער עיקר פֿון דער דאָזיגער אידעע, וואָס פֿאַר אַ ראָלע דער שטאַאט האָט געשפּיעלט אין דער פֿערגאַנגענהייט און די ראָלע, וואָס ער וועט אפשר נאָך שפּיעלען אין דער צוקונפֿט.

עס איז דאָך איבערהויפּט די פֿראַגע וועגען דעם שטאַאט, וועלכע טהיילט פֿונאַנדער די סאָציאַליסטען אין פֿערשידענע ריכטונגען. צווישען די פֿערשידענע פֿראַקציאָנען, וואָס זיינען פֿאַרהאַן צווישען אונז, און וועלכע זיינען דער רעזולטאַט פֿון פֿערשידענע טעמפּעראַמענטען, פֿון פֿערשידענע מעטהאָדען אין דענקען און הויפּטזעכליך פֿון דעם גראַד צוטרויען, וואָס איינער האָט אין דער קומענדער רעוואָלוציאָן, צייגען זיך דייטליך אַרויס צוויי גרויסע שטרעמונגען.

פֿאַרהאַן אַ טהייל סאָציאַליסטען, וועלכער האָפֿט אויסצופֿיהרען די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן מיט דער הילף פֿון׳ם שטאַאט; דורך דעם וואָס זיי וועלען אונטערשטיצען און אויפֿהאַלטען די מייסטע פֿון זיינע פֿונקציאָנען. זיי ווילען זאָגאַר נאָך פֿערמעהרען די צאָהל פֿון די דאָזיגע פֿונקציאָנען און זיך נאַכהער בענוצען מיט זיי פֿאַר דער סאָציאַליער רעוואָלוציאָן. פֿאַרהאַן אויך אַן אַנדער טהייל, אַזעלכע ווי מיר, וועלכע זעהען אין דעם שטאַאט — ניט נור אין זיין איצטיגער פֿאָרמע אָדער אין אַלע אַנדערע פֿאָרמען, וועלכע ער קען אָננעהמען, נאָר אין דעם סאַמע עיקר זיינעם — אַן אָבהאַלט צו דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן, די שטאַרקסטע שטערונג צו דער ענטוויקלונג פֿון אַ געזעלשאַפֿט, וועלכע גרינדעט זיך

אויף די פּרינציפּען פֿון פֿרייהייט און גלייכהייט. און זיי אַרבייטען אָבצוּשאַפֿען דעם שטאַאַט און גאַנצען, אַנשטאָט צו רעפֿאָרמירען איהם.

דער אונטערשיעד צווישען אָט די ביידע ריכטונגען איז אַ טיעפֿער, ווי יעדער קען זיך איבערצייגען. ער איז ניט מעהר ווי אַן אויסדרוק פֿון דעם קאַמפּף, וועלכער געהט היינט אָן צווישען צוויי פֿערשידענע שטרעמונגען אין דער גאַנצער פֿילאָזאָפֿיע, אין דער ליטעראַטור און אין דער געזעלשאַפֿטליכער טהעטיגקייט פֿון אונזער צייט. און אויב די הערשענדע אידעען וועגען דעם שטאַאַט וועלען בלייבען אַזוי דונקעל, ווי זיי זיינען עס היינט, וועט דער קאַמפּף איבער דער דאָזיגער פֿראַגע, אָהן אַ צווייפֿעל, בעקומען נאָך אַ ביטערערען, איינגעשפּאַרטערען כאַראַקטער, ווען עס וועט זיך האַנדלען אָנצואווענדען די קאָמוניסטישע אידעען אין דער פּראַקטישער ווירקליכקייט פֿון'ם געזעלשאַפֿטליכען לעבען.

עס איז דעריבער זעהר וויכטיג, נאָכדעם ווי מען האָט אַזוי אָפֿט קריטיקירט דעם איצטיגען שטאַאַט, אויסצוגעפֿינען די אורזאַכען, וואָס האָבען איהם געשאַפֿען; צו אונטערזוכען די ראָלע, וואָס ער האָט געשפּיעלט אין דער פֿערגאַנגענהייט און צו פֿערגלייכען איהם מיט די געזעלשאַפֿטליכע אינסטיטוציאָנען, וועמעס אַרבייט ער האָט גע'ירש'עט.

* * *

פֿריהער פֿון אַלעס, לאָמיר איינפֿערשטאַנען ווערען, וואָס מיר פֿערשטעהען מיט דעם וואָרט שטאַאַט. ווי עס איז בעקאַנט, איז פֿאַרהאַן די דייטשע שולע, וואָס האָט ליעב צו פֿערבייטען דעם „שטאַאַט" מיט דער „געזעלשאַפֿט". די דאָזיגע פֿאַרמישונג קען מען געפֿינען ביי די בעסטע דייטשע דענקער און ביי פֿיעלע פֿראַנצויזען, וועלכע קענען זיך ניט פֿאָרשטעלען אַ געזעלשאַפֿט אָהן שטאַאַטליכע קאָנצענטראַציאָן; און דערפֿון נעהמט זיך דער געוועהנליכער פֿאָרוואורף צו די אַנאַרכיסטען, אַז זיי ווילען „חרוב מאַכען די געזעלשאַפֿט" און אונז צוריקפֿיהרען צו אַ צושטאַנד פֿון אַ „שטענדיגער מלחמה פֿון יעדען געגען אַלע".

אָבער אַזוי צו דענקען, מיינט גאַנץ איינפֿאַך צו איגנאָרירען דעם גאַנצען פֿאָרטשריט, וואָס איז געמאַכט געוואָרען אויף דעם געביעט פֿון דער געשיכטס-פֿאָרשונג וועהרענד די לעצטע פֿערציג יאָהר; עס מיינט צו איגנאָרירען, אַז מענשען האָבען געלעבט אין געזעלשאַפֿטען פֿאַר טויזענדער יאָהרען, איידער זיי האָבען זיך בעקענט מיט דעם שטאַאַט; עס מיינט פשוט צו פֿערגעסען, אַז פֿאַר די איראָפּעאישע נאַציאָנען איז דער שטאַאַט איבערהויפּט פֿערהעלטניסמעסיג אַ גאַנץ נייע ערשיינונג, וועלכע פֿאַנגט זיך ערשט קיים אָן פֿון דעם 16טען יאָהרהונדערט; עס

מיינט ניט צו בעגרייפֿען, אַז די גלענצענדסטע און גרעסטע פעריאָדען פֿון דער מענשהייט זיינען געווען גראָד דאַן, ווען די פֿרייהייטען און דער לאָקאַלער לעבען זיינען נאָך ניט פֿערניכטעט געוואָרען פֿון'ם שטאַאַט און ווען גרויסע מאַסען פֿון מענשען האָבען געלעבט אין קאָמוּנעס און פֿרייע פֿעראייניגונגען.

דער שטאַאַט איז ניט מעהר ווי אַ געוויסע פֿאָרמע, וועלכע די געזעלשאַפֿט האָט אָנגענומען אין פֿערלויף פֿון דער געשיכטע. מאָ ווי אַזוי קען די פֿאָרמע בלויז פֿערביטען ווערען מיט דעם עצם, מיט דער געזעלשאַפֿט גופא?

פֿון דער אַנדערער זייט האָט מען צוזאַמענגעפּלאָנטערט דעם „שטאַאַט" מיט דער „רעגירונג". ווייל עס קען דאָך ניט זיין אַ שטאַאַט אָהן אַ רעגירונג, האָט מען געגלויבט, אַז די אַבוועזענהייט פֿון דער רעגירונג דאַרף זיין דער ציעל, און ניט די אָבשאַפֿונג פֿון'ם שטאַאַט.

עס שיינט מיר אָבער, אַז שטאַאַט און רעגירונג שטעלען מיט זיך פֿאָר צוויי גאַנץ פֿערשידענע בעגריפֿען. די שטאַאַטס-אידעע מיינט אייגענטליך אַ גאַנץ אַנדערע זאַך, ווי די אידעע פֿון אַ רעגירונג. זי שטעלט ניט בלויז פֿאָר מיט זיך אַ מאַכט, וואָס שטעהט איבער דער געזעלשאַפֿט, נאָר זי מיינט אויך אַ טעריטאָריאַלע קאָנצענטראַציאָן און אַ קאָנצענטראַציאָן פֿון אַסך פֿונקציאָנען אין דעם לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט אין די הענד פֿון ווייניגע מענשען. עס מיינט געוויסע נייע בעציהונגען צווישען די מיטגלידער פֿון אַ געזעלשאַפֿט, פֿון וועלכע מען האָט פֿריהער, ד.ה. בעפֿאָר דער ענטשטעהונג פֿון'ם שטאַאַט, ניט געוואוסט.

דער דאָזיגער אונטערשיעד, וועלכען מען קען פֿילייכט ניט בעמערקען אויף'ן ערשטען בליק, ווערט פֿאַר אונז גאַנץ קלאָר, ווען מיר שטודירען, ווי אַזוי דער שטאַאַט איז ענטשטאַנען.

אום ווירקליך צו פֿערשטעהן דעם שטאַאַט, איז דאָ נור איין מיטעל: און דאָס איז צו שטודירען איהם אין זיין היסטאָרישער ענטוויקלונג. אָט דאָס וועל איך פֿערזוכען איצט צו טהאָן.

* * *

דאָס רוימישע רייך איז געווען אַ שטאַאַט אין דעם ריכטיגען זין פֿון'ם וואָרט, און נאָך ביז אויף'ן היינטיגען טאָג איז רוים פֿערבליבען דער אידעאַל פֿון אַלע יוריסטען. זיינע אָרגאַנען האָבען אַריינגענומען אַן אונגעהייער גרויסען געביעט, ווי מיט אַן איינגע נעץ. אַלצדינג האָט זיך קאָנצענטרירט אין רוים: דער עקאָנאָמישער לעבען, דער מיליטערישער

אידישע סאציאליסטישע ביבליאטעק

לעבען, די געריכטליכע בעציהונגען, אלע רייכטהימער, די ערציהונג, ואגאר די רעליגיאָן. פון רוים זיינען געקומען די געזעצע, די ריכטער, די אַרמעען צו פערטהיידיגען דאָס לאַנד, די גובערנאַטאָרס פאַר די פערשידענע פראָווינצען, די געטער. דאָס גאַנצע לעבען פון דעם רייך האָט געפונען זיין העכסטען אויסדרוק אין'ם סענאַט און שפעטער אין דער פערזאָן פון'ם קיסר, דעם אַלמעכטיגען, דעם אַלוויסענדען, דעם גאָט פון'ם רייך. יעדער דיסטריקט, יעדע פראָווינץ האָט געהאַט אַ קאַפּיטאָל אין אַ קליינעם מאַסשטאַב, אַ קליינעם טהייל פון דעם רוימישען הערשער, אום צו פיהרען דעם גאַנצען לעבען. איין געזעץ, דאָס געזעץ פון רוים האָט בעהערשט דאָס גאַנצע רייך; דען רוים האָט ניט פאָרגעשטעלט מיט זיך אַ געמיינשאַפטליכען פערבאַנד פון בירגער, נאָר אַ סטאַדע פון אונטערטהעניגע.

ביז דעם היינטיגען טאָג בעוואונדערן די יוריסטען און פערעהרער פון דער אויטאָריטעט די איינהייט פון דעם רוימישען רייך, דעם איינהייטליכען גייסט פון זיינע געזעצע, די שעהנהייט — ווי זיי רופען עס — די האַרמאָניע פון יענער אָרגאַניזאַציאָן.

אָבער די אינערליכע אויפלייזונג און דערנאָך דער אָנפאַל פון די באַרבאַרען, דער טויט פון דעם לאָקאַלען לעבען, וואָס האָט מעהר קיין קראַפט ניט געהאַט אַנטקעגענצושטעהן די אַטאַקען פון דרויסען, די צורפּילטקייט, וואָס האָט זיך פערשפּרייט פון דעם צענטער, די הערשאַפט פון די רייכע, וואָס האָבען מאָנאָפּאָליזירט די ערד און דאָס עלענד פון די ברייטע מאַסען, וועלכע האָבען קולטיווירט דאָס לאַנד — דאָס אַלעס האָט צוריסען דאָס רייך איף שטיקער; אויף די רואינען האָט זיך ענטוויקעלט אַ נייע ציוויליזאַציאָן, וואָס איז אונזער היינטיגע.

נאָר ווען מיר לייגען אַוועק אָן אַ זייט די אַלטע ציוויליזאַציאָנען, שטודירענדיג די ענטשטעהונג און ענטוויקלונג פון אָט דער יונגער ציוויליזאַציאָן פון די באַרבאַרען, ביז צו דער צייט, ווען עס זיינען געבוירען געוואָרען אונזערע מאָדערנע שטאַאַטען, דאַמאָלס וועלען מיר ערשט ריכטיג פערשטעהן דעם אייגענטליכען וועזען פון'ם שטאַאַט. פאַר אונזער צוועק וועט דאָס זיין פיעל בעסער, ווי ווען מיר וואָלטען זיך גענומען צו דעם שטודיום פון רוים אָדער צו דעם רייך פון אַלעקסאַנדער פון מאַקעדאָניען אָדער גאָר צו די דעספּאָטישע מאָנאַרכיען פון'ם אָריענט.

נעהמענדיג יענע קרעפטיגע באַרבאַרישע צושטערער פון דעם רוימישען רייך אַלס דעם אָנפאַנגס־פּונקט פון אונזערע היסטאָרישע

בעטראַכטונגען, קענען מיר נאָכפאָלגען דער ענטוויקלונג פון אונזער גאַנצער ציוויליזאַציאָן פון איהר אָנפאַנג, ביז דער צייט, ווען דער שטאַאַט איז געבוירען געוואָרען.

II.

די מייסטע פילאָזאָפען פון דעם 18טען יאָהרהונדערט האָבען געהאַט אַ זעהר פרימיטיווע פאָרשטעלונג וועגען דעם אורשפרונג פון דער געזעלשאַפט.

אין אָנפאַנג, האָבען זיי געזאָגט, האָבען די מענשען געלעבט אין קליינע אָבגעזונדערטע פאַמיליעס, און אַן אייביגע מלחמה צווישען די דאָזיגע פאַמיליעס איז געוועזען דער נאָרמאַלער צושטאַנד פון יענער צייט. אָבער אין אַ שעהנעם טאָג, פערשטעהענדיג, דאָס אַזעלכע שטענדיגע קעמפפע זיינען גאָר קיין תכלית ניט, האָבען זיי בעשלאָסען צו גרינדען אַ געזעלשאַפט. די צושפרייטע און אָבגעזונדערטע פאַמיליעס האָבען געמאַכט צווישען זיך אַ קאָנטראַקט, צו אונטערוואַרפען זיך צו אַן אויטאָריטעטער מאַכט, וועלכע — דאַרף איך עס ערשט זאָגען? — איז געוועזען דער אָנפאַנג, דער קוואַל פון דעם גאַנצען פראָגרעס. מוז איך נאָך צולייגען, וואָס מען האָט אונז שוין דערצעהלט אין די שולען, אַלס קינדער, דאָס אונזערע היינטיגע רעגירונגען האָבען אימער פאָרגעשטעלט מיט זיך דעם נאָבעלסטען טהייל פון דער געזעלשאַפט, אַז זיי זיינען דאָס געוועזען דאָס זאַלץ פון דער ערד, די פריעדענס־שטיפטער און ערציהער פון דער מענשליכער ראַסע?

די דאָזיגע אידעע, וועלכע איז ענטשטאַנען אין אַ צייט, ווען מען האָט נאָך וויניג וואָס געוואוסט איבער דעם אורשפרונג פון׳ם מענשען, האָט בעהערשט דעם גאַנצען 18טען יאָהרהונדערט. און מיר מוזען אין דערזעלבער צייט צוגעבען, אַז די ענציקלאָפּעדיסטען און רוסאָ האָבען זיך בענוצט מיט דער טהעאָריע פון דעם „געזעלשאַפטליכען קאָנטראַקט" אַלס אַ וואַפע צו בעקעמפפען דאָס געטליכע רעכט פון דעם קעניגטהום. אָבער טראָץ די גוטע דיענסטען, וואָס די דאָזיגע אידעע האָט געלייסטעט אין דער פערגאַנגענהייט, מוזען מיר אָבער היינט אָנערקענען, אַז זי איז געוועזען ניט ריכטיג.

עס איז אַ טהאַטזאַכע, דאָס אַלע חיות, אַחוץ איינינע ווילדע טהיערע און רויב-פֿויגעל, און מיט דער אויסנאַהמע פֿון איינינע מינים, וואָס האַלטען ביים אויסשטאַרבען, פֿיהרען אַ געזעלשאַפֿטליכען לעבען. אין דעם קאַמפּף אום דאַזיין זיינען עס נור די געזעלשאַפֿטליכע מינים, וועלכע זיינען גובר די, וואָס זיינען ניט געזעלשאַפֿטליך. די געזעלשאַפֿטליכע חיות, פֿון וואָס פֿאַר עס איז ניט מין, זיינען עס די, וואָס פֿערנעהמען די העכסטע שטופֿע, און עס איז גאָר קיין צווייפֿעל ניט, אַז די ערשטע בעשעפֿענישען פֿון אַ מעהר אָדער וויי‏ניגער מענשליכען אויסזעהן, האָבען געפֿיהרט אַ געזעלשאַפֿטליכען לעבען.

ניט דער מענש האָט בעשאַפֿען די געזעלשאַפֿט: די געזעלשאַפֿט איז עלטער פֿון׳ם מענשען.

* * *

מיר ווייסען אויך איצט, — די אַנטראָפּאָלאָגיע האָט דאָס בעוויזען קלאָר ווי דער טאָג — אַז די ערשטע געזעלשאַפֿטליכע פֿאָרם פֿון דער מענשהייט איז ניט געווען די פֿאַמיליע, נאָר דער „קלאַן", דער שטאַם. די פֿאָטערליכע פֿאַמיליע, מיט וועלכער מיר זיינען היינט בעקאַנט, אָדער ווי זי ווערט פֿאָרגעשטעלט אין די העברעאישע טראַדיציאָנען, איז ענטשטאַנען ערשט פֿיעל שפּעטער. דער מענש האָט געפֿיהרט צעהנדליגע טויזענדער יאָהרען אַ שטאַם-לעבען; און שוין וועהרענד אָט דער ערשטער פֿאַזע פֿון ענטוויקלונג — לאָמיר עס אָנרופֿען דעם פּרימיטיווען אָדער ווילדען צושטאַנד, אויב אייך געפֿעלט אַזוי — האָט דער מענש ענטוויקעלט אַ גאַנצע רייהע פֿון אינסטיטוציאָנען, מנהגים און געוואוינהייטען, וועלכע זיינען פֿיעל עלטער ווי די אינסטיטוציאָנען פֿון דער פֿאַמיליע.

אין יענע שטאַמען האָט די אָבגעזונדערטע פֿאַמיליע פּונקט אַזוי וועניג עקזיסטירט, ווי זי עקזיסטירט איצט צווישען פֿיעלע אַנדערע געזעלשאַפֿטליכע זויג-טהיערע. די איינציגע אָבגעזונדערטהייט, וואָס האָט יאָ עקזיסטירט אין אַזאַ שטאַם, איז געווען אַ גאַנץ נאַטירליכע: דער אונטערשיעד פֿון יאָהרען; נאָר מיטגלידער פֿון איין דור, פֿון איין צייט-אַלטער האָבען געקענט האָבען צווישען זיך געשלעכטס-בעציהונגען, און צייט די פֿריהסטע צייטען האָבען זיך די דאָזיגע ווילדע אַזוי געפֿיהרט, אַז מענשען פֿון פֿערשידענע דורות האָבען זיך ניט געקענט מתחתן זיין צווישען זיך. שליאַדען פֿון יענע פּעריאָדען קען מען נאָך היינט געפֿינען ביי געוויסע, נאָך איצט עקזיסטירענדע שטאַמען, און מיר געפֿינען זיי ווידער אין דער שפּראַך, אין די מנהגים און אין די פֿאָראורטהיילען פֿון

נאַציאָנען, וועלכע זיינען שוין פֿיעל ווייטער פֿאָרטגעשריטען אין זייער ציוויליזאַציאָן, ווי יענע פרימיטיווע מענשען.

דער גאַנצער שטאַם האָט געמאַכט יאַגד און אַלע אַנדערע נייטיגע אַרבייטען צוזאַמען, און ווען זיי האָבען צופֿרידענגעשטעלט זייער הונגער, האָבען זיי זיך איבערגעגעבען מיט ליידענשאַפֿט צו זייערע דראַמאַטישע טענץ. איצט נאָך געפֿינען מיר שטאַמען, וואָס זיינען גאַנץ נאָהנט צו דעם דאָזיגען פרימיטיווען צושטאַנד, אין פֿערשידענע אָבגעזונדערטע געגענדען פֿון דער ערד.

קיין אָנזאַמלונג פֿון פריוואַט-אייגענטהום האָט ניט געקענט שטאַט-פֿינדען דאַן, ווייל יעדע זאַך, וואָס איז געווען דער פערזענליכער אייגענ-טהום פֿון אַ שטאַם-מיטגליעד, איז פֿערניכטעט אָדער פֿערברענט גע-וואָרען אויף דעם פלאַץ, וואו דער מת איז בעגראָבען געוואָרען. דאָס טהוען זאָגאַר איצט נאָך די ציגיינער אין ענגלאַנד; און אין די לויה-צערעמאָניעס פֿון די „ציוויליזירטע“ בעמערקט מען נאָך שליארען פֿון דעם דאָזיגען אַלטען מנהג: די כינעזער פֿערברענען פֿאַפירענע מאָ-דעלען פֿון אַלע זאַכען, וואָס האָבען בעלאַנגט צו דעם טויטען! און מיר אַליין פֿיהרען דעם פֿערד פֿון דעם פֿערשטאָרבענעם קאָמאַנדיר, מיר טראָגען זיין שווערד און זיינע מעדאַלען צו צום קבר. דער אורשפרינג-ליכער זין פֿון דעם דאָזיגען מנהג איז פֿערלאָרען געגאַנגען, נאָר די פֿאָרמע לעבט.

* * *

ניט נור האָבען יענע ווילדע ניט געשעצט גרינג דאָס מענשליכע לעבען, נאָר פֿערקעהרט זיי האָבען זיך זאָגאַר געשראָקען פֿאַר מאָרד און בלוט-פֿערגיסונג. צו פֿערגיסען בלוט איז געווען בעטראַכט פֿון זיי אַלס אַזאַ געפֿעהרליכע טהאַט, דאָס פֿאַר יעדען פֿערגאָסענעם טראָפּען בלוט — און ניט נור בלוט פֿון מענשען, נאָר זאָגאַר פֿון געוויסע חיות — האָט דער זינדיגער געמוזט בעצאָהלען מיט דערזעלבער צאָהל טראָפּען פֿון זיין אייגענעם בלוט.

אַ מאָרד אין דעם שטאַם גופא איז געווען אַזאַ טהאַט, וואָס האָט אַבסאָלוט קיינמאָל ניט פאַסירט. דאָס איז נאָך איצט דער פֿאַל ביי די עסקימאָסען, יענע לעצטע פֿערטרעטער, וואָס זיינען נאָך איבערגעבליבען פֿון דער שטיין-צייט אין די אַרקטישע לענדער, ביי די אַלעאוטען א.ז.וו. מען ווייסט גאַנץ בעשטימט, אַז אַ מאָרד אין דעם שטאַם איז ניט פֿאָרגעקומען פֿאַר די לעצטע פֿופֿציג אָדער זעכציג יאָהר אָדער נאָך לענגער.

ווען אָבער שטאַמען פֿון פֿערשיעדענע שפּראַכען, קאָליר אָדער אָבשטאַמונג האָבען זיך צוזאַמענגעטראָפֿען אויף זייערע וואַנדערונגען, פֿלעגט זעהר אָפֿט אויסקומען אַ קריעג צווישען זיי. עס איז אמת, דאָס אפילו שוין אין יענע צייטען האָבען די מענשען געטהאָן אַלעס מעגליכע צו מילדערן דעם כאַראַקטער פֿון בלוטיגע צוזאַמענשטויסונגען. פֿערשיעדענע געלעהרטע ווי מיין, פּאָסט ע. ניס, האָבען אונז קלאָהר בעוויזען, אַז שוין דאַן האָבען פֿיעלע שטאַמען איינגעווילגט צו רעספּעקטירען געוויסע כללים און בעגרענעצונגען, ווי צו פֿיהרען די מלחמות; און דאָס איז טאַקע געוועזען דער אָנפֿאַנג פֿון דעם „אינטערנאַציאָנאַלען רעכט", וואָס האָט זיך ענטוויקעלט פֿיעל שפּעטער. עס איז צ.ב.ש. ניט געוועזען ערלויבט צו אַטאַקירען אַ דאָרף, איידער מען האָט ניט פֿריהער געוואָרנט די איינוואוינער. קיינער וואָלט קיינמאָל ניט געסמייעט צו טויטען אימיצען אויף אַ סטיעזשקע, וואָס איז געוועזען אויסגעטראָטען פֿון די פֿרויען, געהענדיג צום ברונען נאָך וואַסער. און אום צו מאַכען שלום, האָט מען זעהר אָפֿט געמוזט בעצאָהלען דעם באַלאַנס פֿון די מענשען, וואָס זיינען דער'הרג'ט געוואָרען אויף ביידע זייטען.

נאָר די אַלע מאַסרעגלען און נאָך פֿיעלע אַנדערע זיינען נאָך ניט געוועזען גענוג: די סאָלידאַריטעט האָט זיך ניט אָבגעשטעלט ביים קלאַן אָדער שטאַם; עס זיינען פֿאָרגעקומען קריעגערייען צווישען מיטגלידער פֿון פֿערשידענע קלאַנס אָדער שטאַמען, און עס האָט זיך געמאַכט, אַז דער איינער אָדער דער אַנדערער איז פֿערוואונדעט אָדער דער'הרג'עט געוואָרען.

פֿון יענער צייט אָן האָט זיך ענטוויקעלט אַן אַלגעמיין אנגענומענער כלל צווישען די פֿערשידענע קלאַנס און שטאַמען. — „אייער שטאַם האָט פֿערוואונדעט אָדער דער'הרג'ט איינעם פֿון אונזערע, דערפֿאַר האָבען מיר אַ רעכט צו דער'הרג'ענען איינעם פֿון אייך אָדער צו פֿערוואונדען איינעם פֿון אייערע, פּונקט אַזוי ווי אונזערער איז פֿערוואונדעט געוואָרען." עס מאַכט ניט אויס וועמען, ווייל עס איז אימער דער שטאַם, וועלכער איז פֿעראַנטוואָרטליך פֿאַר יעדע טהאַט פֿון זיינע מיטגלידער. דער גוט בעקאַנטער זאַץ פֿון דער ביבעל: „שן תחת שן, עין תחת עין" און ניט מעהר, שטאַמט טאַקע, ווי קעניגסוואַרטער האָט אַזוי גוט בעמערקט, פֿון יענע אלטע פּרימיטיווע צייטען. דאָס איז געוועזען זייער בעגריף פֿון גערעכטיגקייט; און מיר אַליין האָבען גאָר ניט פֿיעל אורזאַכען צו האַלטען זיך פֿיעל גרעסער פֿון יענע ווילדע; דען

דעם פרינציפ „אַ לעבען פֿאַר אַ לעבען", וואָס הערשט נאָך היינט אין אונזערע געזעץ־ביכער, האָבען מיר גע׳ירש׳ענט פֿון יענע צייטען.

מיר זעהען אַלזאָ, דאָס אַ גאַנצע רייהע פֿון אינסטיטוציאָנען און נאָך פֿיעלע אַנדערע, איבער וועלכע איך קען דאָ איצט ניט ריידען, אַ גאַנצע לעהרע פֿון דער שטאַם־מאָ־אַל האָבען זיך שוין אויסגעאַרבייט אין יענער פרימיטיווער פעריאָדע. און אום אויפֿצוהאַלטען אָט דעם קערן פֿון געזעלשאַפֿטליכע רעגלען און בעשטימונגען איז געווען גענוג די גע־וואוינהייט, דער מנהג, די טראַדיציאָן; עס האָט ניט עקזיסטירט קיין שום אויטאָריטעט, וועלכע זאָל האָבען אויפֿגעצוואונגען אויף אימיצען אָט דעם אַרט לעבען.

עס איז גאָר קיין צווייפֿעל, אַז די פרימיטיווע מענשען האָבען צייט־טענווייז געהאַט זייערע פֿיהרער. דער כשוף־מאַכער, דער רעגען־מאַכער— דער וויסענשאַפֿטס־מאַן פֿון יענער צייט — האָבען געזוכט צו ציהען נוצען פֿון דעם, וואָס זיי האָבען געוואוסט, אָדער וואָס זיי האָבען זיך איינגערעדט צו וויסען פֿון דער נאַטור, אום צו הער־שען איבער זייערע מיטמענשען. דאָס גלייכען איז געוואָרען אַ גאַנצער יאַ־טעבע־דאַס דער, וואָס האָט בעסער פֿון די אַנדערע געקענט געדיינקען די שפריך־ווערטער און ליעדער, אין וועלכע עס האָט זיך פֿערקערפּערט די טראַדיציאָן פֿון יענער צייט. זיי פֿלעגען פֿאָרטראָגען די דאָזיגע גלייכניסען און געזאַנגען בעפֿאָר די פֿאָלקס־פֿערזאַמלונגען, אין דער צייט פֿון די אַלגעמיינע ימים טובים און האָבען איבערגעגעבען די בעשליסע און ענטשיידונגען, וועלכע פֿריהערדיגע פֿערזאַמלונגען האָבען אָנגענומען ביי אַזעלכע אָדער אַזעלכע געלעגענהייטען. מיר געפֿינען דיזעלבע ערשיינונג נאָך היינט צו טאָג ביי געוויסע פרימיטיווע פֿעלקער. פֿון דאַמאָלס אָן האָבען יענע „געבילדעטע" געזוכט צו פֿערזיכערן זייער הערשאַפֿט דערמיט, וואָס זיי האָבען איבער־געגעבען זייערע קענטניסע נור צו איינצעלנע אויסערוועהלטע. אַלע רע־ליגיאָנען און זאָגאַר קונסט און מלאכה האָבען זיך אָנגעפֿאַנגען מיט „מיסטעריען"; און די מאָדערנע וויסענשאַפֿטליכע אונטערזוכונגען צייגען אונז קלאָהר און דייטליך, וואָס פֿאַר אַ וויכטיגע ראָלען עס שפּיעלען די געהיימע געזעלשאַפֿטען פֿון די אויסערוועהלטע אין די פרימיטיווע שטאַמען, אום אויפֿצוהאַלטען געוויסע טראַדיציאָנעלע געוואוינהייטען. אָט דאָ גע־פֿינען מיר שוין די ערשטע סמנים פֿון דער אויטאָריטעט.

אויך דער בראַווער, דער מוטהיגער, דער כיטרער איז צייטענווייז געוואָרען פֿיהרער, ווען עס זיינען פֿאָרגעקומען שטרייטיגקייטען מיט אַנ־דערע שטאַמען אָדער אין דער צייט פֿון די וואַנדערונגען. אָבער אַ

פֿעראייניגונג צווישען דעם טרעגער פֿון׳ם „געזעץ״, דעם מיליטערישען פֿיהרער און דעם כשוף־מאַכער האָט נאָך ניט עקזיסטירט, און אין די דאָזיגע שטאַמען קען מען פונקט אַזוי וויניג ריידען פֿון אַ שטאַאַט, ווי אין אַ געזעלשאַפֿט פֿון ביענען אָדער מוראַשקעס, אָדער ווי ביי די פּאַטאַגאָניער און עסקימאָסען פֿון אונזער צייט.

די דאָזיגע פֿאַזע פֿון דער מענשליכער־ענטוויקלונג האָט געדויערט טויזענדער און טויזענדער יאָהרען, און די באַרבאַרען, וועלכע האָבען איבערפֿלייצט דעם רוימישען קייזער־רייך, האָבען איהר אויך איבערגעלעבט; זיי זיינען קוים וואָס געוועזען אַרויס פֿון איהר.

אין די ערשטע יאָהרהונדערטער פֿון אונזער צייט־רעכנונג האָבען גרויסע וואַנדערונגען שטאַטגעפֿונען צווישען די שטאַמען און שטאַם־פֿערבינדונגען אין מיטעל און נאָרד אַזיען. אַ שטראָם שטאַמען און פֿעלקערשאַפֿטען, געטריבען פֿון מעהר אָדער וויניגער ציוויליזירטע פֿעלקער, וואָס האָבען בעוואוינט די הויך־לענדער פֿון אַזיען — און וועלכע זיינען וואָהרשיינליך פֿערטריבען געוואָרען דורך די שנעלע אויסטריקענונגען פֿון יענע געגענדען*) — האָט פֿערפֿלייצט גאַנץ אייראָפּאַ, שטופענדיג איינע די אַנדערע אַלץ ווייטער און פֿערמישענדיג זיך איינע מיט די אַנדערע אויף זייער מאַרש נאָך מערב־זייט צו.

וועהרענד יענע וואַנדערונגען, ווען אַזוי פֿיעל שטאַמען פֿון פֿערשידענער אָבשטאַמונג האָבען זיך צונויפֿגעמישט איינע מיט די אַנדערע, האָט דער פּרימיטיווער שטאַם, וועלכער האָט אין יענער צייט נאָך עקזיסטירט ביי די ווילדע איינוואוינער פֿון אייראָפּאַ, געמוזט פֿערלירען זיין נאַטירליכען צוזאַמענבונד. דער פֿונדאַמענט פֿון דעם שטאַם איז געוועזען די געמיינשאַפֿטליכע אָבשטאַמונג, דער קולטוס פֿון די געמיינשאַפֿטליכע עלטערן; אָבער וואָס פֿאַר אַ געמיינשאַפֿטליכע אָבשטאַמונג האָט געקענט זיין ביי דעם ערב רב פֿון די פֿערשידענע שטאַמען, וועלכע דער ווילדער כאַאָס פֿון די שטענדיגע וואַנדערונגען, דער געגענזייטיגער קריעג האָבען צוזאַמענגעבראַכט? דאָ און דאָרט האָבען זיך אויך שוין אַרויסגעצייגט די ערשטע סמנים פֿון דער פֿעטערליכער פֿאַמיליע, דורך דעם וואָס איינ־

*) די אורזאַכען, וועלכע האָבען מיר געמאַכט אָננעהמען אָט די היפּאָטעזע, האָב איך ענטוויקעלט אין אַ שטודיע, „די אויסטריקענונג פֿון נאָרד אָכט אַזיען״, פֿאַר דער אויספֿאָרשונגס־אָבטהיילונג פֿון דער געאָגראַפֿישער געזעלשאַפֿט אין לאָנדאָן, וועלכע איז פֿערעפֿענטליכט געוואָרען אין דעם Geographical Journal פֿון דער דאָזיגער געזעלשאַפֿט, אין יוני 1904.

צעלנע האָבען אַוועקגערויבט און פֿערהאַלטען פֿאַר זיך פֿרויען פֿון אַנ־דערע שטאַמען אין דער צייט פֿון מלחמה.

די אַלטע פֿערבינדונגען זיינען צוריסען געוואָרען, און אים אין גאַנ־צען זיך ניט צו פֿערלירען — אין יענער צייט זיינען אַסך שטאַמען אין גאַנצען פֿערשוואונדען געוואָרען פֿין דער געשיכטע — איז נייטיג געווען, דאָס נייע פֿערבינדונגען זאָלען געשאַפֿען ווערען. און אַזעלכע זיינען טאַקע אויך באַלד ענטשטאַנען. דער נייער צוזאַמענבונד איז געווען דער גע־מיינשאַפֿטליכער בעזיץ פֿון דער ערד; דער פּלאַץ, אויף וועלכען אַזאַ און אַזאַ צוזאַמענגעמישטע מענשען־גרופּע האָט זיך ענדליך בעזעצט.*)

* * *

דער געמיינשאַפֿטליכער בעזיץ פֿון אַ געוויסען שטיק לאַנד, אַ גע־וויסען טהאָל אָדער עטליכע בערגלאַך איז געוואָרען דער באַזיס פֿון דער נייער פֿעראייניגונג. די אַלטע שטאַם־געטער האָבען מעהר ניט געהאַט קיין שום בעדייטונג; זייער פּלאַץ איז פֿערנומען געוואָרען פֿון די לאָ־קאַלע געטער, די געטער פֿון דעם טהאָל, דעם טייך, דעם וואַלד, וועלכע האָבען איצט געגעבען די רעליגיעזע הסכמה. שפּעטער האָט דאָס קרים־טענטהום פֿון די אַלע געטער געמאַכט לאָקאַלע היילינע, צופּאַסענדיג זיך צו די בעגריפֿען פֿון'ם היידענטהום, וואָס האָט נאָך געלעבט גאַנץ שטאַרק צווישען די מאַסען.

פֿון דאַמאָלס אָן איז די דאָרף־געמיינדע, וועלכע איז געווען טהייל־ווייז אָדער גענצליך צוזאַמענגעשטעלט פֿון בעזונדערע פֿאַמיליעס — אַלע פֿעראייניגט דורך דעם בעזיץ פֿון דער געמיינשאַפֿטליכער ערד — געוואָרען פֿאַר יאָהרהונדערטער דער נייער צוזאַמענבונד פֿון'ם געזעל־שאַפֿליכען לעבען.

אויף די גרויסע שטרעקען לאַנד פֿון מזרח־איראָפּאַ, אַזיען און אַפֿריקאַ עקזיסטירט נאָך ביז היינטיגען טאָג די דאָרף־געמיינדע. די באַרבאַרען, וועלכע האָבען צושטערט דאָס רוימישע רייך, די סקאַנדי־נאַווער, דייטשען, קעלטען, סלאַווען א.ז.וו., האָבען געלעבט אונטער יענער פֿאָרם פֿון אָרגאַניזאַציאָן. און שטודירענדיג די אַלטע באַרבאַרישע געזעץ־ביכער, ווי אויך די געזעצע און מנהגים פֿון די פֿעראייניגטע דאָרף־קאָמונעס ביי די קאַבילען, מאָנגאָלען, הינדוס, אַפֿריקאַנער א.ז.וו. וועלכע עקזיסטירען נאָך איצט, ווערט עס מעגליך פֿאַר אונז צוריק

---

*) זעה מיין בוך: „די גענענזייטיגע הילפֿע“.

אויפּצובויען די גאַנצע פאָרמע פון יענער געזעלשאַפט, וועלכע איז געוועזען די מוטער פון אונזער ציוויליזאַציאָן.

לאָמיר דאַרום וואַרפען אַ בליק אויף יענע אינסטיטוציאָן!

III.

די דאָרף-קאָמונע איז געוועזען צוזאַמענגעשטעלט פון בעזונדערע פאַמיליעס, אַזוי ווי עס איז נאָך היינט דער פאַל. די ערד אָבער האָט בעלאַנגט צו אַלע פאַמיליעס פון דערזעלבער געמיינדע. זיי האָבען איהר בעטראַכט פאַר זייער געמיינשאַפטליכעס אייגענטהום, און יעדער האָט געקראָגען צוגעטהיילט אויף זיין חלק לויט די גרויס פון זיין פאַמיליע — לויט זייערע בעדערפנישען און זייערע קרעפטע. הונדערטער מיליאָנען מענשען לעבען נאָך היינט צו טאָג אויף אַזאַ אופן אין מזרח-זייט פון אייראָפּאַ, אין אינדיען, יאַוואַ א.ז.וו. עס איז דערזעלבער סיסטעם, וועלכען די רוסישע בויערן האָבען איינגעפיהרט ביי זיך, ווען דער שטאַאַט האָט זיי ערלויבט צו פערנעהמען גרויסע שטיקער לאַנד אין סיביר און זיך איינצואָרדנען, ווי זיי געפעלט אַם בעסטען.

היינט בעאַרבייט יעדע פאַמיליע פון אַ דאָרף-געמיינדע איהר שטיק ערד בעזונדער. די גאַנצע ערד, וועלכע לאָזט זיך פערוועגדען אויף דעם אַקער-בוי, ווערט צוטהיילט צווישען די פערשידענע פאַמיליעס — אויב עס איז נויטווענדיג, טהיילט מען איהר איבער פון צייט צו צייט — און יעדער קען בעאַרבייטען זיין פעלד אויף זיין אייגענעם שטייגער. אָבער אין אָנפאַנג איז אויך די בעאַרבייטונג פון דער ערד געוועזען געמיינשאַפטליך, און אַזוי פיהרט זיך נאָך איצט אין פיעלע פלעצער, אַם וויינינגסטענס וואָס אָנבעלאַנגט די בעאַרבייטונג פון געוויסע שטיקער לאַנד. וואָס אָנבעלאַנגט אויסהאַקען בוימער אין וואַלד, בויען בריקען, פערצאַמונגען, פעסטונגס-ווערק, וואו די איינוואוינער זאָלען קענען געפינען אַ שוץ אין דער צייט פון פיינדליכע אָנפאַלען — דאָס אַלעס איז געוועזען די אַרבייט פון דער געמיינדע, ווי עס איז נאָך היינט דער פאַל מיט הונדערטער מיליאָנען בויערן, דאָרט, וואו די דאָרף-געמיינדע האָט געטאָכט אַ פעסטען ווידערשטאַנד געגען דער געוואַלט פון׳ם שטאַאַט.

אָבער דער „קאָנסום", אום זיך צו בענוצען מיט אַ מאָדערנעם אויסדרוק, איז שוין געוועזען פאַר יעדע פאַמילע בעזונדער, פון וועלכע יעדע

האָט נעהאַט איהר אייגענע פּיעה, איהר געמיזע-גאָרטען, איהר זאַפּאַס. די מיטלען אָנצוקלייבען געוויסע רייכטהימער און זיי איבערצוגעבען בירושה צו אַנדערע, האָבען אַלזאָ דאַן שוין עקזיסטירט.

אין אלע אָנגעלעגענהייטען איז די דאָרף-געמיינדע געווען די העכסטע קערפּערשאַפט. דער לאָקאַלער מנהג האָט פערנומען דעם פּלאַץ פון׳ם געזעץ, און די פערזאַמלונג פון די פאַמיליען-פאָרשטעהער — מענער און פרויען — איז געווען דער ריכטער, דער איינציגער ריכטער אין געשעפטליכע און קרימינעלע אָנגעלעגענהייטען. ווען איינער האָט זיך געהאַט צו בעקלאָגען אויף אַ צווייטען איינוואוינער פון דערזעלבער געמיינדע, פלעגט ער אַריינשטעקען זיין מעסער אויף דעם פּלאַץ, וואו די געמיינדע פלעגט זיך געוועהנליך צוזאַמענקומען; און זי האָט גע־דאַרפט „אויסגעפינען דעם אורטהיילס-שפּרוך", לויט דעם לאָקאַלען מנהג, נאָכדעם ווי דער פאַל איז ערקלערט געוואָרען פון ביידע פּאַרטייען בעפאָר די געשוואָרענע.

איך קען דאָ איצט ניט איבערגעבען אַלע וויכטיגע און אינטערע-סאַנטע ערשיינונגען פון יענער ענטוויקלונגס-פּאַזע. אין מיין בוך „די געגענזייטיגע הילפע" וועט דער לעזער געפינען מעהר איינצעלהייטען. גענוג וועט זיין פאַר מיר צו בעמערקען דאָ, אַז די אַלע אינסטיטוציאָ־נען, מיט וועלכע דער שטאַאַט האָט זיך שפּעטער בענוצט צו גונסטען פון קליינע מינדערהייטען, אַלע רעכטס-בעגריפען, וועלכע מיר געפינען אין אונזער׳ע געזעץ-ביכער (פערקריפּעלט איצטער צו גונסטען די פּריי־וועליגירטע מינדערהייטען), אַלע פאָרמען פון געריכטליכע פערהאַנדלונ־גען, וועלכע געבען דעם איינצעלנעם אַלע מעגליכע גאַראַנטיען — דאָס אַלעס איז געשאַפען געוואָרען אין דער דאָרף-געמיינדע. ווען מיר שטע-לען זיך אַלזאָ אַמאָל פאָר, אַז מיר האָבען געמאַכט אַ גרויסען פאָרט־שריט, איינפיהרענדיג, למשל, די געשוואָרענע-געריכטען, איז דאָס אין דער אמת׳ן בלויז אַ צוריקקעהרונג צו די אינסטיטוציאָנען פון די זאָגע־נאַנטע „באַרבאַרען", וועלכע מיר האָבען, פערשטעהט זיך, פערשלעכ-טערט, ווילענדיג זיי צופּאַסען צו די אינטערעסען פון די הערשענדע קלאַסען. דאָס רוימישע רעכט האָט בלויז פערדעקט דאָס אַלטע געוואוינ־הייטס-רעכט.

אין דערזעלבער צייט האָט זיך אויך שטאַרק ענטוויקעלט דער געפיהל פון נאַציאָנאַלער איינהייט דורך די גרויסע פרייע פעדעראַציאָנען פון די דאָרף-געמיינדעס.

* * *

גרינדענדיג זיך אויף דעם געמיינשאַפֿטליכען בעזיץ און וועהר אָפֿט אויך אויף דער געמיינשאַפֿטליכער בעאַרבייטונג פֿון דער ערד; וויענדיג דער העכסטער ריכטער און פֿערטייטשער פֿון דעם געוואוינהייטס-רעכט, האָט די דאָרף-געמיינדע בעפֿריעדיגט כמעט אַלע סאָציאַלע בעדערפֿנישען פֿון'ם מענשען.

אָבער דאָך ניט אַלע זיינע בעדערפֿנישען: דער מענש האָט נאָך געהאַט מאַנכע אַנדערע, וועלכע ער האָט געוואָלט צופֿריעדענשטעלען. דער גייסט פֿון יענער עפּאָכע איז אָבער געוועזען אַזעלכער, אַז ער איז ניט באַלד געלאָפֿען צו אַ רעגירונג, אום זי זאָל בעפֿרידיגען זיינע נייע בעדערפֿנישען. פֿערקעהרט, די מענשען פֿון יענער צייט האָבען געהאַט פערזענליכע איניציאַטיווע זיך אַליין צו העלפֿען; זיי האָבען זיך פֿעראייניגט, פֿערבונדען, פֿעדערירט איינע מיט די אַנדערע און געשאַפֿען גרעסערע אָדער קלענערע גרופּירונגען, וועלכע זיינען געוועזען אין איינקלאַנג מיט זייערע בעדערפֿנישען. די גאַנצע געזעלשאַפֿט פֿון יענער צייט איז בוכשטעבליך בעדעקט געוועזען מיט אַ נעץ פֿון ברודערשאַפֿטען, גילדעס און אַלע סאָרטען פֿעראיינען פֿאַר דער געגענזייטיגער הילפֿע. די דאָזיגע אָרגאַניזאַציאָנען האָבען עקזיסטירט אין די דערפֿער און אויסער די דערפֿער אין פֿעדעראַטיווע פֿערבינדונגען.

מען קען נאָך היינט בעאָבאַכטען אָט די פֿאַזע פֿון ענטוויקלונג און דעם גייסט, וואָס האָט איהר בעהערשט, ביי פֿיעלע באַרבאַרישע פֿעדעראַציאָנען, וועלכע די מאָדערנע שטאַאַטען — נאָך דעם רוימישען און שפּעטער נאָך דעם ביצאַנטינישען מאָדעל — האָבען נאָך ניט איינגעשלונגען.

די קאַבילען, למשל — אום נור אָנצוצייגען אויף איין פֿאַקט צווישען פֿיעלע אַנדערע — האָבען אויפֿגעהאַלטען זייער דאָרף-געמיינדע מיט איהרע אַלע איינצעלהייטען: די געמיינשאַפֿטליכע ערד, דעם קאָמונאַלען טריבונאַל א.ז.וו. אָבער דער מענש פֿיהלט די נויטווענדיגקייט אַרויסצוגעהן אַביסעל פֿון די שמאָלע גרענעצען פֿון זיין קליינער געמיינדע. איינינע האָבען אַ נייגונג זיך אָנצוזעהן אַביסעל די וועלט און זוכען אַבענטייער אַלס קויפֿלייט; אַנדערע נעהמען זיך צו אַ מלאכה, צו וואָס פֿאַר עס איז ניט „קונסט". און אָט די אַלע קויפֿלייט און בעלי-מלאכות פֿעראייניגען זיך אין „ברידערשאַפֿטען", זאָגאַר ווען זיי בעלאַנגען צו פֿערשידענע דערפֿער, שטאַמען און קאָנפֿעדעראַציאָנען. זיי נייטיגען זיך אין דער פֿעראייניגונג, אום זיך צו העלפֿען איינע די אַנדערע אויף ווייטע רייזען, אום זיך איבערצוגעבען געגענזייטיג די געהיימניסע

פון דער מלאכה, און דעריבער פעראייניגען זיי זיך. זיי שווערען ברודערשאפט און פראַקטיצירען איהר אויף אַזאַ אופן, וועלכער מאכט דעם איראָפּעער איינפאַך צו שטוינען; ווייל זייער ברודערשאפט בעשטעהט טאַקע אין טהאַטען און ניט בלויז אין ווערטער.

און אַן אונגליק קען דאָך טרעפען מיט יעדען. ווער קען וויסען, אויב מאָרגען — אפשר אין אַ געשלעג — ווערט אַ מאַן, וואָס איז געוועהנליך פרידליך און רוהיג, ניט עובר זיין די פעסטגעשטעלטע גרענעצען פון גוטער אויפפיהרונג און סאָציאַביליטעט? אַ שווערע שטראָף ווערט ער דאַן דאַרפען צאָהלען דעם בעליידיגטען אָדער פערוואונדעטען; ער ווערט דאַרפען זיך פערענטפערן פאר דער פערזאַמלונג פון דער דאָרף־געמיינדע און ווערט דאַרפען בעווייזען די פאַקטען דורך די שבועות פון זעקס, צעהן אָדער צוועלף עדות. און דאָס איז נאָך אַ גרונד צו בעלאַנגען צו אַ ברודערשאפט.

נאָך מעהר, אַ מענש האָט אויך דעם בעדערפניש זיך מתעסק צו זיין מיט קהל׳שע אָנגעלעגענהייטען, צו פערשפרייטען, צו פראָפּאַגאַנדירען אַ געוויסע מאָראַלישע אידעע אָדער געוואוינהייט. מען דאַרף זיך אויך בעוואָרענען געגען אַנדערע, אום אויפצוהאַלטען דעם פריעדען, מאַכען פערבינדונגען מיט נאָהענטע און ווייטע שטאַמען, ענטוויקלען בעשטימטע פעלקער־רעכטליכע פרינציפען א.ז.וו. אָט אום צו בעפרידיגען דיזע אַלע בעדערפנישען, ווענדען זיך ניט די קאַבילען, מאָננאָלען אָדער מאַלייען צו אַ רעגירונג; אַזאַ זאַך עקזיסטירט ניט ביי זיי. זיי, פיהרענדיג זיך נאָך זייערע מנהגים און זייער גראַדען שכל, זיינען נאָך ניט פערדאָרבען געוואָרען דורך אַ רעגירונג אָדער אַ קירכע, וועלכע מישען זיך אַריין אין אַלע אָנגעלעגענהייטען. זיי פערבינדען זיך דירעקט איינע מיט די אַנדערע. זיי בילדען געשוואָרענע ברידערשאַפטען, פאָליטישע און רעליגיעזע געזעלשאַפטען, פאַך־אָרגאַניזאַציאָנען — גילדעס, ווי מען פלעגט זיי רופען אין מיטעלאַלטער, „סאָפּס", ווי די קאַבילען רופען עס היינט. און די דאָזיגע סאָפּס געהען וואַיט, וואַיט אַרויס פון די גרענעצען פון׳ם דאָרף; זיי פערשפרייטען זיך איבער דעם גאַנצען מדבר און פרעמדע שטעדט, און ברידערליכקייט ווערט פראַקטיצירט אין די אַלע פעראייניגונגען. צו אַנטזאָגען הילפע אַ מיטגליעד פון׳ם סאָף, און ווען עס זאָל זאָגאַר זיין סכנות נפשות, ווערט בעטראַכט אלס אַ פערראַטה געגען דער „ברודערשאפט", און דער פערדעטער ווערט בעהאַנדעלט אַלס אַ ברודער־מערדער.

וואָס מיר געפֿינען היינט ביי די קאַבילען, מאָנגאָלען, מאַלייען א.ז.וו., דאָס איז געווען דער סאַמע עצם פֿון דעם געזעלשאַפֿטליכען לעבען פֿון די באַרבאַרען אין אייראָפּאַ פֿון דעם 5טען ביז דעם 12טען און זאָגאַר ביז דעם 15טען יאָהרהונדערט. אונטער די נעמען פֿון „גילדעס", „פֿריינדשאַפֿטען", „ברודערשאַפֿטען", „אוניווערסיטעטען" א.ז.וו. האָבען זיך געיאַוועט די פערשידענסטע פֿערבינדונגען: אָרגאַניזאַציאָנען פֿאַר דער געגענזייטיגער פֿערטהיידיגונג; פֿאַר צו נעהמען נקמה, ווען אַ מיטגליעד איז בעליידיגט געוואָרען און צו ענטפֿערן סאָלידאַריש אויף דער בעליידיגונג; פֿאַר אַוועקצומאַכען מיט דעם אַלטען מנהג פֿון דער בלוט־ראַכע און איינצופֿיהרען שטראָף־געלדער, אַריינגעהמענדיג דעם אָנגרייפֿער אין דער ברודערשאַפֿט; פֿאַר דער פּראַקטיצירונג פֿון געוויסע מלאכות, פֿאַר קראַנקען־אונטערשטיצונגען; פֿאַר דער פֿערטהיידיגונג פֿון׳ם לאַנד; פֿאַר צוריקצואוויזען דעספּאָטישע האַנדלונגען פֿון דער אויטאָריטעטער מאַכט, וועלכע איז גראָד וואָס געבוירען געוואָרען; פֿאַר צו שאַפֿען גוטע בעציהונגען צו די אַרומיגע שכנים; פֿאַר פּראָפּאַגאַנדיסטישע צוועקען — מיט איין וואָרט פֿאַר אַלעס, פֿאַר וואָס דער היינטיגער אייראָפּעער, דער שילער פֿון דעם רוימישען צעזאַריזם און די רוימישע פּאַפּסטען, ווענדעט זיך איצט צום שטאַאַט. עס איז נאָך אַ גרויסע פראַגע, צי עס האָט אין יענער צייט איבערהויפּט עקזיסטירט אַ מענש, אַ פֿרייער אָדער לייבאייגענער (אויסער די, וואָס זיינען אַרויסגעשטויסען געוואָרען פֿון זייערע אייגענע ברודערשאַפֿטען), וואָס האָט ניט בעלאַנגט צו וואָס פֿאַר עס איז ניט גילדע אָדער ברודערשאַפֿט, אַחוץ זיין געמיינדע.

די סקאַנדינאַווישע „וואַגאַס" פֿערהערליכען די טהאַטען פֿון די ברודערשאַפֿטען, די אָפּפֿערווילינגקייט פֿון די ברידער, אין זייערע שענסטע און פּאָעטישסטע ריכטונגען; אין דער צייט, ווען די קירכע און די נייגעבאַקענע קעניגע, אַלס די פֿערטרעטער פֿון דעם ביזאַנטינישען און רוימישען רעכט, האָבען זיי פֿערפֿלוכט און אַריינגעלייגט אין חרם. אַ גליק, וואָס זייערע בעפֿעהלען האָבען אַ קנאַפּען ווערטה געהאַט אין יענער צייט, אַז זיי זיינען מעהר ניט געווען ווי אַ טויטער בוכשטאַב.

די גאַנצע געשיכטע פֿון יענער עפּאָכע פֿערלירט איהר אייגענטליכען זין און קען איבערהויפּט ניט פֿערשטאַנען ווערען, אייב מיר זאָלען פֿערגעסען אין די ברידער־שאַפֿטען, אין יענע פֿעראייניגונגען פֿון ברידער און שוועסטער, וועלכע האָבען איבעראַל ארויסגעשפּראָצט, אום צו בעפֿרידיגען די הונדערטער און הונדערטער בעדערפֿנישען אין דעם עקאָנאָמישען און גייסטיגען לעבען פֿון די מענשען.

אום גוט צו פֿערשטעהן דעם אונגעהייערן פֿאָרטשריט, וועלכער איז אויסגעפֿיהרט געוואָרען אונטער יענער צווייפֿאַכער אינסטיטוציאָן פֿון די דאָרף־קאָמונעס און די פֿרייע געשוואָרענע ברודערשאַפֿטען — אויסער־האַלב פֿון יערען רוימישען, קירכליכען אָדער שטאַאטליכען איינפֿלוס — דאַרף מען בלויז וואַרפֿען אַ בליק אויף אייראָפּאַ, ווי זי האָט אויסגעזעהן אין דער צייט, ווען די באַרבאַרען זיינען אָנגעפֿאַלען אויף איהר און איהם פֿערגלייכען מיט דעם צושטאַנד אין 10־טען און 11טען יאָהרהונדערט. די ווילדע אור־וועלדער, וועלכע האָבען בעדעקט דאָס גאַנצע לאַנד, זיינען אויסגעהאַקט געוואָרען, דאָס לאַנד איז געוואָרען קאָלאָניזירט, טוי־וענדער דערפֿער האָבען בעדעקט דעם פלאַץ פֿון דער אַמאָליגער ווילדער־ניש, אַרומגערינגעלט פֿון פֿערצאַמטע פֿעלדער, געשיצט דורך פֿעסטע מויערן און טהורמען און פֿערבונדען איינע מיט די אנדערע דורך בעשטימטע וועגען, וועלכע האָבען דורכגעשניטען וועלדער און זומפּען.

אין די דאָזיגע דערפֿער געפֿינען מיר דעם ערשטען אָנהויב פֿון די אינדוסטריעלע קינסטע און אַ גאַנצען נעץ פֿון אינסטיטוציאָנען, אום אויפֿצוהאַלטען דעם אינערליכען און אויסערליכען פֿריעדען. ווען עס האָט זיך געמאַכט אַ מאָרד אָדער ווען אימיצער איז פֿערוואונדעט גע־וואָרען, האָבען די איינוואוינער פֿון׳ם דאָרף שוין מעהר ניט געזוכט צו טויטען אָדער צו פֿערוואונדען דעם אָנגרייפֿער, אָדער איינעם פֿון זיין פֿאַמיליע, אָדער איינעם, וואָס האָט בעלאַנגט צו דעמזעלבען דאָרף, ווי עס איז געווען דער פֿאַל אין דער צייט פֿון דער שטאַם־אָרגאַניזאַציאָן. דער דאָזיגער פּרינציפּ האָט זיך בלויז נאָך אויפֿגעהאַלטען ביי די אַריס־טאָקראַטישע באַנדיטען, צוליעב זייערע שטענדיגע מלחמות; נאָר די איינוואוינער פֿון די דערפֿער האָבען אַזעלכע אָנגעלעגענהייטען מיסטענ־טהיילס גערעגעלט דורך אַ געוויסע סומע, וועלכע דער שולדיגער האָט געמוזט בעצאָהלען צו דעם בעליידיגטען אָדער צו זיין פֿאַמיליע. דערנאָך איז ווידער געווען שלום און זעהר אָפֿט, אויב ניט אימער, איז דער בע־לייריגער אויפֿגענומען געוואָרען אַלס אַ מיטגליד אין דער פֿאַמיליע פֿון דעם בעליידיגטען.

דאָס שיעדס־געריכט איז ביסלעכווייז געוואָרען אַן אינסטיטוציאָן, וואָס האָט זיך טיעף איינגעוואָרצעלט אין׳ם טעגליכען לעבען, טראָץ דעם וואָס די בישאָפֿען און די ניי געבאַקענע קליינע קעניגלאַך האָבען גע־וואָלט, אַז יעדער שטרייט זאָל ווערען פֿאָרגעבראַכט פֿאַר זיי אָדער פֿאַר זייערע אַגענטען, כדי דער „פֿרעד", די שטראָף־געלדער זאָלען געהן אין זייערע קעשענעס.

און ענדליך זעהען מיר, אַז הונדערטער דערפֿער האָבען זיך פֿער־
איינינט אין מעכטיגע פֿעדעראַציאָנען, אום אויפֿצוהאַלטען דעם אינער־
ליכען פֿריעדען; ווי האָבען בעטראַכט זייער לאַנד אַלס אַ געמיינשאַפֿט־
ליכע ירושה און האָבען זיך פֿערבונדען איינע מיט די אַנדערע פֿאַר דער
ענענזייטיגער פֿערטהיידיגונג. דאָרטען געפֿינען מיר דעם ערשטען
קערענדעל, פֿון וואַנען עס זיינען שפּעטער אַרויסגעוואַקסען די אייראָ־
פּעאישע „נאַציאָנען”. מיר האָבען נאָך היינט צו טאָג לעבעדיגע ביי־
שפּיעלען פֿון די דאָזיגע פֿעדעראַציאָנען ביי די מאָנגאָלישע, טורקאָ־
פֿינישע און מאַלאַאישע שטאַמען.

* * *

אָבער שוין בעוויזען זיך שוואַרצע פּונקטען אויף דעם געזעלשאַפֿט־
ליכען האָריזאָנט פֿון יענער צייט. עס הויבען זיך אָן פֿאָרמירען פֿער־
איינינונגען פֿון אַ גאַנץ אַנדער כאַראַקטער ווי די אויבען דערמאָהנטע,
פֿעראייניגונגען פֿון הערשענדע מינאָריטעטען, וועמענס אויפֿגאַבע עס איז
צו מאַכען פֿון יענע פֿרייע מענשען לייבאייגענע און אונטערטאַנען. רוים
איז טויט; אָבער דער רוימישער גייסט, די רוימישע טראַדיציאָנען לעבען
ווידער אויף אין די קריסטליכע קירכע, אינספּירירט דורך די פֿאָרשטע־
לונגען פֿון די אָריענטאַלישע טהעאָקראַטישע שטאַאַטען, אונטערשטיצט
מיט אַלע איהרע קרעפֿטען די נייע מעכטע, וואָס זוכען זיך צו ענט־
וויקלען.

דער מענש, וועלכער איז ווייט ניט די ווילדע חיה, ווי אַנדערע
האָבען איהם ליעב פֿאָרצושטעלען, אום צו בעווייזען, די נויטהווענדיגקייט
איהם צו רעגירען, דער מענש האָט שטענדיג ליעב געהאַט רוה און
פֿריעדען. ער איז קאַמפּף־לוסטיג פֿאַר געוויסע מאָמענטען, אָבער די
נאַטור זיינע איז ניט ווילד, און דעריבער ציהט ער בעסער פֿאָר זיין
פֿיעה, זיין ערד, זיין הייזעל, איידער צו זיין אַ סאָלדאַט. דאָס איז אויך
די אורזאַכע, וואַרום, אַזוי שנעל ווי די גרויסע וואַנדערונגען פֿון די פֿעל־
קער האָבען זיך נור עטוואָס אָבגעשטעלט; ווי באַלד נור די שטאַמען
האָבען זיך מעהר אָדער ווייניגער איינגעאָרדענט אויף זייערע פֿערשידענע
טעריטאָריעס, האָבען זיי באַלד אָנגעטרויט די פֿערטהיידיגונג פֿון
זייער לאַנד געגען נייע כוואַליעס פֿון דער פֿעלקער־וואַנדערונג צו אַ
קליינע באַנדע גליק־זוכער — צו מענשען, וואָס זיינען געוואוינט געווען
צו האַלטען מלחמה אָדער צו באַנדיטען — וועהרענד די גרויסע מאַסע
האָט אויפֿגעהאָדעוועט איהר פֿיעה און בעאַרבייט די ערד. דער דאָ־
זיגער פֿערטהיידיגער הויבט באַלד אָן אָנצוזאַמלען רייכטהום. ער גיט אַ

פֿערד און אייזען צו דעם אָרעמען אַקער־בויער — אין יענער צייט האָט אייזען געהאַט אַ גרויסען ווערטה — און מאַכט פֿון איהם אַן אונטער־טהאַן. ער הויבט אויך אָן צו ענטוויקלען דעם ערשטען קערן פֿון ז מיליטערישער מאַכט.

פֿון דער אַנדערער זייט האָט די ברייטע מאַסע ביסלעכווייז פֿערגע־סען אין דער טראַדיציאָן, וועלכע האָט בעשטימט דעם געזעץ. קוים וואָס עס איז נאָך איבערגעבליבען אין דאָרף אַן אַלטער מאַן, וועלכער גע־דיינקט נאָך די ליעדער און משלים, אין וועלכע מען פֿלעגט איבערגעבע די „ענטשיידונגען" פֿון דעם אַלטען געוואוינהייטס־רעכט, אום צו זינגע און דערצעהלען זיי אויף די גרויסע ימים טובים פֿון דער קאָמונע. ביס־לעכווייז האָבען איינצעלנע פֿאַמיליעס זיך געמאַכט דעם געדענקען פֿון די דאָזיגע טראַדיציאָנען פֿאַר זייער ספּעציאַליטעט, איבערגעבענדיג עס בירושה פֿון'ם פֿאָטער צום זוהן. אָט צו זיי ווענדען זיך די איינפֿאַכע דאָרף־לייט, אַלס די ריכטער אין שטאַרק פֿערפּלאָנטערטע פֿעלע, אוי בערהויפּט, ווען צוויי דערפֿער אָדער פֿעדעראַציאָנען ווילען ניט אונטער־וואַרפֿען זיך דעם בעשלוס פֿון זייערע אייגענע שלום־מאַכער.

אין די דאָזיגע פֿאַמיליעס דערזעהט מען שוין דעם ערשטען אָנהויב פֿון דער קעניגליכער אויטאָריטעט. און וואָס מעהר איך שטודיר די אינ־סטיטוציאָנען פֿון יענער צייט, אַלץ מעהר איבערצייג איך זיך, אַז די קענטנים פֿון דעם געוואוינהייטס־רעכט האָט פֿיעל מעהר בייגעטראָגען צו דעם אויפֿקומען פֿון דער דאָזיגער אויטאָריטעט, איידער די מאַכט פֿון שווערד. ווען דער מענש האָט זיך געלאָזט פֿערשקלאַפֿען, איז דאָס פֿיעל מעהר צו דאַנקען דעם וואונש צו „בעשטראָפֿען" דעם שולדיגען „לויט דעם געזעץ", אַלס ווי דער דירעקטער מיליטערישער געוואַלט.

און ביסלעכווייז איז ענטשטאַנען די ערשטע „קאָנצענטראַציאָן פֿון דער מאַכט", די ערשטע געגענזייטיגע פֿערזיכערונג פֿון דער הערשאַפֿט צווישען דעם ריכטער און קריעגס־פֿיהרער, וועלכע האָט זיך געריכטעט געגען דער דאָרפֿישער געמיינדע. איין מאַן האָט איבערגענומען די ביידע פֿונקציאָנען. ער האָט זיך אַרומגערינגעלט מיט בעוואַפֿענטע מענער, אום אויסצופֿיהרען זיינע ריכטערליכע ענטשיידונגען; האָט זיך בעפֿעסטיגט אין זיין שלאָס; ער האָט אָנגעקליבען אין זיין פֿאַמיליע די רייכטהימער פֿון יענער צייט — ברויט, פֿיעה, אייזען — און האָט ביסלעכווייז אַרויפֿ־געצוואונגען זיין הערשאַפֿט אויף זיינע שכנים, אויף די אַרומיגע בויערן.

דער וויסענשאַפֿטס־מאַן פֿון יענער צייט, ד.ה. דער מכשף אָדער פֿריעסטער האָט זיך צוגעאיילט צו געבען איהם זיין שטיצע, אום

ו מהיילען זיך מיט איהם אין דער הערשאַפֿט; אָדער ער האָט אַליין ננומען אַ שווערד אין האַנד אין צוגאָב צו זיינע קענטניסע און האָט צאַרביים אויף זיין אייגענעם חשבון. אויף אַזאַ אופן איז ענטשטאַנען די יטוויילינע מאַכט פֿון די בישאָפֿען אין ניינטען, צעהנטען און עלפֿטען אָהרהונדערט.

* * *

איך וואָלט נעדאַרפֿט אָנשרייבען נאָך מעהר ווי איין קאַפּיטעל, אום בעהאַנדלען גרינדליך דעם ראָזיגען געגענשטאַנד וועלכער גיט אונז סך נייע בעלעהרונגען, און אום צו דערצעהלען, ווי פֿרייע מענער זיינען יסלעכבוויז געוואָרען לייבאייגענע, געצוואונגען צו אַרבייטען פֿאַר דעם עלטליכען אָדער גייסטליכען האַרר; ווי אַזוי די אייטאָריטעט האָט זיך נטוויקעלט און האָט ביסלעכבוויז אריינגענומען די דערפֿער און קליינע לעצער אונטער איהר הערשאַפֿט; ווי אַזוי די בויערן האָבען זיך פֿער־יינגט, רעוואָלטירט און געקעמפֿט געגען דער נייער הערשאַפֿט, וועלכע יז געוואָרען אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, און ווי אַזוי זיי זיינען ענד־יך בעזיעגט געוואָרען אין דעם ראָזיגען קאַמפּף געגען די פֿעסטע מויערן ון די שלעסער און געגען די מענער מיט אייזערנע פּאַנצער און שווער־ען, וועלכע האָבען זיי פֿערטהיידיגט.

נענוג וועט זיין פֿאַר מיר צו זאָגען, דאָס אין צעהנטען און עלפֿטען אָהרהינדערט האָט אויסגעזעהן, אַז אין איראָפּאַ זאָלען זיך אויפֿבויען ועלכע באַרבאַרישע קעניגרייכע, ווי מיר געפֿינען זיי איצט אין מיטען פֿריקאַ, אָדער אַזעלכע טהעאָקראַטישע שטאַאַטען, פֿון וועלכע די גע־יכטע פֿון'ם אָריענט דערצעהלט אונז. עס פֿערשטעהט זיך, אַז דאָס לעס האָט ניט געקענט פּאַסירען אין איין טאָג; אָבער דער ערש־ער אָנהויב פֿון די ראָזיגע קליינע קעניגרייכע און טהעאָקראַטישע טאַאַטען האָט שוין עקזיסטירט און זיי האָבען זיך ענטוויקעלט אַלץ טאַרקער און שטאַרקער.

גליקליכערווייזע האָט אָבער נאָך אימער געלעבט דער „באַרבאַרי־ער" גייסט אין די הערצער און מיחות פֿון די סקאַנדינאַווישע, זעקסישע, עלטישע, גערמאַנישע און סלאַווישע דערפֿער, דערזעלבער גייסט, וועל־ער האָט אינספּירירט די מענשען פֿאַר זיעבען אָדער אַכט יאָהרהונדער־ער צו זוכען די בעפֿרידיגונג פֿון זייערע בעדערפֿנישען אין דער אינ־יווידועלער איניציאַטיווע און אין דער פֿרייער פֿעראייניגונג פֿון זייערע לדעס אין ברודערשאַפֿטען. די באַרבאַרען האָבען געלאָזט זיך פֿער־קלאַפֿען, זיי האָבען געאַרבייט פֿאַר דעם האַרר, אָבער זייער גייסט

פֿון פֿרייער טהעטיגקייט און פֿרייער פֿעראייניגונג איז נאָך ניט קאָרום־פּירט געוואָרען. זייערע ברודערשאַפֿטען האָבען געבליהט מעהר ווי אַלע מאָל; די אונטערדריקונג האָט זיי נאָך פֿעסטער פֿעראייניגט, און די קרייץ־ציגע האָבען נאָך געהאָלפֿען זיי אויפֿוועקען און צו ענטוויקלען אין מערב־איירפּאַ.

דערנאָך האָט אויסגעבראָכען די רעוואָלוציאָן פֿון די קאָמונעס אין עלפֿטען און צוועלפֿטען יאָהר־הונדערט און האָט זיך פֿערשפּרייט מיט אַן איבערראַשענדע גלייכמעסיגקייט איבער גאַנץ איירפּאַ. די דאָזיגע רעוואָלוציאָן האָט זיך שוין פֿון לאַנג פֿאָרבערייטעט אין דער פֿעראייני־גונג פֿון דער דאָרף־קאָמונע מיט דער געשוואָרענער ברודערשאַפֿט פֿון די האַנדווערקער און קויפֿלייט און דורך דעם פֿעדעראַטיווען גייסט פֿון יענער עפּאָכע.

די רעוואָלוציאָן פֿון די קאָמונעס, פֿון וועלכער די מייסטע אָפֿיציעלע היסטאָריקער מאַכען זיך כמעט ווי ניט וויסענדיג, האָט געראַטעוועט איירפּאַ פֿון דער שרעקליכער געפֿאַהר, וועלכע האָט איהר געדראָהט. זי האָט אָבגעשטעלט די ענטוויקלונג פֿון דעספּאָטישע און טהעאָקראַטישע מאָנאַרכיען, דורך וועלכע אונזער ציוויליזאַציאָן, נאָך איינגע יאָהר־הונדערטער פֿון לוקסוס און גלאַנץ, וואָלט געווים אונטערגעגאַנגען, ווי עס איז געווען דער פֿאַל מיט די ציוויליזאַציאָנען פֿון מעסאָפּאָטאַמיען, אַסיריען און באַבילאָן. די דאָזיגע רעוואָלוציאָן האָט אויפֿגעעפֿענט אַ נייע פֿאַזע פֿון׳ם לעבען — די פּעריאָדע פֿון די פֿרייע קאָמונעס.

IV.

עס איז לייכט צו פֿערשטעהן, וואַרום די מאָדערנע היסטאָריקער, וועלכע זיינען ערצויגען געוואָרען מיט׳ן רוימישען גייסט, און וועלכע זוכען צוריקצופֿיהרען אַלע אינסטיטוציאָנען אויף רוים, קענען אַזוי שווער פֿער־שטעהן די קאָמונאַליסטישע בעוועגונג פֿון׳ם 11טען און 12טען יאָהרהונ־דערט. אָט די בראַווע פֿערטהיידיגונג פֿון דעם אינדיווידועלען רעכט, וועלכע האָט געשאַפֿען אַ געזעלשאַפֿט דורך די פֿרייע פֿעדעראַציאָנען פֿון מענשען, דערפֿער און שטעדט, איז געווען די אַבסאָלוטע אָבלייקענונג פֿון דעם רוימישען גייסט מיט זיינע אַלעס גלייך מאַכענדע און צענטראַ־ליסטישע שטרעבונגען. און אָט דיזער גייסט איז עס, וועלכער דרינגט

דורך אונזער גאַנצע היסטאָרישע ערציהונג אין די מאָדערנע שולען און אוניווערזיטעטען. און דערצו פֿיהרט מען נאָך יעדע ערשיינונג צוריק אויף דעם איינפֿלוס פֿון איינצעלנע פערזענליכקייטען אָדער פֿון וואָס פֿאַר עס איז ניט צענטראַליסטישע קערפערשאַפֿט.

די קאָמונע פֿון יענער פעריאָדע איז אַ נייע נאַטירליכע גרופּירונג אין אַ געוויסער פֿאַזע פֿון דער מענשליכער ענטוויקלונג, אַקוראַט ווי דער שטאַט און די דאָרף־געמיינדע; זי בעלאַנגט ניט צו אַ בעשטימטער נאַ־ציאָן אָדער צו אַ בעשטימטען געגענד.

דאָס איז די אורזאַכע, וואַרום אונזער מאָדערנע אוניווערזיטעטס־וויסענשאַפֿט הויבט איהר ניט אָן צו פֿערשטעהן; וואַרום אָגיסטען טהיערי און סיסמאָנדי, וועלכע האָבען יאָ פֿערשטאַנען דעם גייסט פֿון יענער עפּאָכע, זיינען געבליבען אָהן נאָכפֿאָלגער אין פֿראַנקרייך, און וואַרום לישער איז פֿילייכט דער איינציגער, וואָס זעצט היינט נאָך פֿאָרט די טראַדיציאָן פֿון דעם גרויסען היסטאָריקער פֿון דער מעראָווינגישער און קאָמונאַליסטישער פעריאָדע. און דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואַרום אין ענגלאַנד און דייטשלאַנד האָט מען ערשט אין דער לעצטער צייט אָנ־געפֿאַנגען צו שטודירען די דאָזיגע פעריאָדע און צו מאַכען זיך אַן אונ־בעשטימטע פֿאָרשטעלונג פֿון דעם גייסט, פֿון וועלכען זי איז געווען דורכגעדרונגען.

* * *

די קאָמונע פֿון'ם מיטעל־אַלטער, די פֿרייע שטאָדט, איז אַרויסגע־וואַקסען פֿון דער דאָרף־געמיינדע פֿון איין זייט און פֿון דער אַנדערער זייט פֿון די טויזענדער ברודערשאַפֿטען און גילדעס, וואָס האָבען זיך פֿאָרמירט אויסערהאַלב דער טעריטאָריאַלער פֿעראייניגונג. די קאָמונע איז געווען די פֿעראייניגונג פֿון אָט די צוויי סאָרטען גרופּירונגען, וועלכע האָט זיך ענטוויקעלט אונטער דעם שוץ פֿון איהרע הויכע מויערן און טהורעמס.

אין פֿיעלע פלעצער האָט זיך דער דאָזיגער איבערבייט אָבגעשפּיעלט אויף אַ גאַנץ פֿריעדליכען אופֿן. אין אַנדערע פלעצער — מען קען זאָגען אין גאַנץ מערב־איראָפּאַ — האָט די בעוועגונג אָנגענומען די פֿאָרם פֿון אַ רעוואָלוציאָן. ווען די איינוואוינער פֿון אַ בעשטימטען פלאַץ האָבען געפֿיהלט, אַז די מויערן פֿון זייער שטעדטעל גיבען זיי גענוג זיכערהייט, האָבען זיי געמאַכט אַ „פֿערשווערונג“. זיי האָבען אַלע געשוואָרען ניט צו געדיינקען מעהר די אַלטע קריעגערייען, בעליידיגונגען און פּרעטענזיעס, וואָס זיי האָבען ביז איצט געהאַט איינע צו די אַנדערע און האָבען זיך

פֿערפֿליכטעט, אַז פֿון איצט אָן און ווייטער זאָלען אַלע שטרייטיגקייטען וואָס וועלען זיך אפשר מאַכען אין דער צוקונפֿט, ניט פֿאָרגעבראַכט ווערען פאַר קיין אַנדער ריכטער ווי פֿאַר דעם, וואָס זייער שטאָדט אָדער זייער גילדע וועט אַליין אויסקלייבען. דער דאָזיגער כלל איז שוין פֿיעל פֿריהער געווען אַ גאַנץ געוועהנליכע זאַך. אין יעדער גילדע, אין יעדער ברודערשאַפֿט איז דיזער רעגעל שוין לאַנג פראַקטיצירט געוואָרען; און אין די דאָרף־געמיינדעס איז דאָס געווען אַ שטענדיגער מנהג, איידער דער בישאָף אָדער דער קליינער קעניג האָבען איינגעפֿיהרט, אַז דאָס רעכט צו משפּט'ן זאָל בעלאַנגען צו זיי.

פֿון דאַמאָלס אָן האָבען די איינוואוינער פֿון די קוואַרטאַלען און קירכען־דיסטריקטען, וועלכע האָבען פֿאָרגעשטעלט דאָס שטעדטעל, און די מיטגלידער פֿון די גילדעס און ברודערשאַפֿטען זיך אָנגעהויבען צו בעטראַכטען אַלס אַן איינציגע „אַמיטאַס", אַ קרייז פֿון פֿריינדע; זיי האָבען אויסע־וועהלט זייערע אייגענע ריכטער און געשוואָרען אויפֿצו־האַלטען אַ שטענדיגע פֿעראייניגונג צווישען די פֿערשידענע גרופּען.

אַ קאָנסטיטוציאָן פֿאַר דער שטאָדט איז אין איילעניש אָנגעשריבען און אָנגענומען געוואָרען. מאַנכעסמאָל האָט מען אָבגעשריבען אַ קאָנ-סטיטוציאָן פֿון אַ נאַכבאַר־שטעדטעל (מיר וויסען איצט פֿון הונדערטער אַזעלכע קאָנסטיטוציאָנען), און די נייע קאָמונע האָט זיך געגרינדעט. דער בישאָף אָדער דער פרינץ, וועלכער איז ביז דאַן אַליין געוועזען דער ריכטער אין דער געמיינדע, און וועלכער איז דאַרום גאָר ניט זעלטען געוואָרען דער האַרר, האָט איינפֿאַך געמוזט אַנערקענען דעם נייעם פֿאַקט; און טאָמער האָט ער עס ניט געוואָלט, האָט ער געמוזט האַל־טען מלחמה מיט דער יונגער פֿערשווערונג. גאַנץ אָפֿט האָט דער קעניג ד.ה. דער פרינץ, וואָס האָט זיך געסטאַרעט צו בעקומען די איבער־האַנד איבער אַנדערע פרינצען און ויעמענס קאַסע עס איז שטענדיג געוועזען ליידיג — גאַנץ אָפֿט האָט דער דאָזיגער קעניג „בעוויליגט" די קאָנסטיטוציאָן פֿאַר געלד. ער האָט זיך ענטזאָגט פֿון צו געבען דער קאָמונע זיין ריכטער, נאָר אין דערזעלבער צייט האָט ער פֿערזוכט צו געבען זיך אַ געוויסע וויכטיגקייט אין פֿערגלייך צו די איבעריגע פֿעאָדאַל-העררען. אָבער דאָס איז ניט איבעראַל אַזוי געוועזען: הונדערטער קאָמונעס האָבען ניט געהאַט קיין שום אַנדער סאַנקציאָן ווי זייער גוטען ווילען, זייערע פֿעסטע מויערן און זייערע וואַפֿען.

* * *

אין פֿערלויף פֿון הונדערט יאָהר האָט זיך די דאָזיגע בעוועגונג פֿערשפּרייט מיט אַ מערקווירדיגער גלייכמעסיגקייט איבער גאַנץ אייראָפּאַ; אין שטאָדט האָט נאָכגעטהאָן די אַנדערע, ביז וואַנען די בעוועגונג האָט אַרומגענומען שאָטלאַנד, פֿראַנקרייך, האָלאַנד און בעלגיען, סקאַנדינאַוויען, דייטשלאַנד, איטאַליען, פּוילען און רוסלאַנד. און ווען מיר פֿערגלייכען היינט די קאָנסטיטוציעס פֿון די פֿראַנצויזישע, ענגלישע, שאָטישע, נידערלענדישע, סקאַנדינאַווישע, דייטשע, פּוילישע, רוסישע, שווייצערישע, איטאַליענישע אָדער שפּאַנישע קאָמונעס, ווערען מיר איינפֿאַך ערשטוינט איבער די מערקווירדיגע גלייכפֿאָרמיגקייט פֿון אָט די אַלע קאָנסטיטוציעס און אָרגאַניזאַציאָנען, וואָס האָבען זיך געבילדעט און ענטוויקעלט אונטער דעם שוץ פֿון די אויבען דערמאָהנטע „געזעלשאַפֿטליכע אָבמאַכען". וואָס פֿאַר אַ וואונדערבאַרע לעהרע דאָס איז פֿאַר די אָנהייגנער פֿון דעם רוימישען רעכט און די העגעליאַנער, וועלכע ווילען אונז איינרעדען, אַז די קנעכטשאַפֿט צו דעם געזעץ איז דער איינציגער מיטעל צו דערגרייכען אַזאַ עהנליכקייט אין די געזעלשאַפֿטליכע אינסטיטוציאָנען!

פֿון דעם אַטלאַנטישען אָקעאַן ביז די מיטלערע ברעגעס פֿון דער וואָלגאַ און פֿון נאָרוועגען ביז סיציליען איז גאַנץ אייראָפּאַ געווען בעדעקט מיט אַזעלכע קאָמונעס. איניגע פֿון זיי האָבען זיך ענטוויקעלט אַלס רייך־בעפֿעלקערטע שטעדט ווי פֿלאָרענץ, וועניס, אַמיען, נירנבערג אָדער נאָווגאָראד; אַנדערע זיינען געבליבען קליינע שטעדטלאַך מיט אַ הונדערט און זאָגאַר מיט אַ צוואַנציג פֿאַמיליעס, וועלכע אָבער זיינען טראָץ דעם בעהאַנדעלט געוואָרען ווי גלייכע פֿון זייערע רייכע און גרעסערע שוועסטער־שטעדט.

אַלס אָרגאַניזמען פֿול מיט לעבען, איז די ענטוויקלונג פֿון די קאָמונעס נאַטירליך געווען פֿערשידען. די געאָגראַפֿישע לאַגע, דער כאַראַקטער פֿון דעם אויסערליכען האַנדעל, די פֿיינדליכע שטרעבונגען אויסערהאַלב דער געמיינדע און נאָך אַנדערע אורזאַכען האָבען געגעבען יעדער קאָמונע איהר בעזונדערע געשיכטע. אָבער דער פּרינציפּ איז איבעראַל געווען דערזעלבער. פּסקאָוו אין רוסלאַנד און בריגגע אין פֿלאַנדערן, אַ שטאָדט אין שאָטלאַנד מיט איהרע דריי הונדערט איינוואוינער און די רייכע וועניס מיט איהרע אינזלען, אַ שטאָדט אין צפון־זייט פֿון פֿראַנקרייך אָדער פּוילען אָדער די שעהנע פֿלאָרענץ — ווי אַלע האָבען

פֿאַרגעשטעלט מיט זיך די זעלבע „אַמיטאַס", דעמזעלבען פֿריינדשאַפֿטס-בונד: די זעלבע ברידערליכע פֿעראייניגונג פֿון די דאָרף-געמיינדעס און גילדעס אונטער דעם שוץ פֿון די שטאַרקע מויערן פֿון דער שטאָדט. די גרונד-צוגען פֿון זייער קאָנסטיטוציאָן זיינען איבעראַל געווען די זעלבע.

* * *

אין אַלגעמיין איז די שטאָדט, פֿערגרעסערענדיג אַלץ מעהר דעם טעריטאָריום איהרען און די צאָהל פֿון איהרע איינוואוינער, די שטאָדט, וואָס האָט זיך אַרומגערינגעלט מיט אַלץ העכערע מויערן און שטאַרקערע טהורעמס, פֿון וועלכער יעדער איז אויפֿגעבויט געוואָרען פֿון אַזאַ און אַזאַ דיסטריקט אָדער אַזאַ און אַזאַ גילדע און האָט זיך געהאַט זיין בעשטימטען אינדיווידועלען כאַראַקטער — אין אַלגעמיין איז די שטאָדט איינגעטהיילט געווען אין פֿיער, פֿינף אָדער זעקס דיסטריקטען. אין מיטען איז געשטאַנען דער ציטאַדעל אָדער די קאַטעדראַלע און פֿון דאָרט האָט זיך אָנגעהויבען יעדער קוואַרטאַל און האָט זיך אויסגעצוגען אַלץ ברייטער און ברייטער ביז צו די שטאָדט-מויערן. געוועהנליך איז יעדער דיסטריקט בעוואוינט געוואָרען פֿון מענשען פֿון אַ בעשטימטער מלאכה אָדער „קונסט"; און די נייע מלאכות, די „יונגע קינסטע" פֿלעגען זיך בעזעצען אין די פֿאַרשטעדט און האָבען מיט דער צייט אויפֿגעבויט אַ נייעם בעפֿעסטיגטען צירקעל.

די „גאַס" אָדער דער קירכען-דיסטריקט שטעלט פֿאָר מיט זיך די טעריטאָריאַלע איינהייט, וועלכע האָט אַ גרויסע עהנליכקייט צו דער אַמאָליגער דאָרף געמיינדע. זי האָט זיך איהר פֿאָלקס-פֿערזאַמלונג, איהר פֿאָרום, איהר פֿאָלקס-געריכט, איהר פריעסטער, איהר מיליץ, איהר באַנער און זעהר אָפֿט איהר אייגענעם זיעגעל אַלס אַ צייכען פֿון איהר אונאָבהייניגקייט. פֿעדערירט מיט אַנדערע גאַסען, האָט זי טראָץ דעם אויפֿגעהאַלטען איהר איינענע זעלבסטשטענדיגקייט.

די פּראָפֿעסיאָנעלע איינהייט, וועלכע בילדעט כמעט אין גאַנצען דעם אויסדרוק פֿון אַ בעשטימטען קוואַרטאַל אָדער דיסטריקט, איז די גילדע; זי פֿערקערפּערט מיט זיך די איינהייט פֿון דער מלאכה. אויך זי האָט איהרע הייליגע, איהר פֿאָלקס-פֿערזאַמלונג, איהר פֿאָרום, איהרע ריכטער. זי האָט איהר אייגענע קאַסע, איהר גרונד-אייגענטהום, איהר מיליץ, איהר באַנער. זי האָט אויך איהר אייגענעם זיעגעל, דעם צייכען פֿון איהר סואווערעניטעט. אויב עס ברעכט אויס אַ מלחמה, און אויב זי געפֿינט עס פֿאַר נייטיג, פֿעראייניגט זיך איהר מיליץ מיט דער

בעוואָפּענטער מאַכט פֿון די אַנדערע גילדעס און שטעלט אַוועק איהר באַנער זייט ביי זייט מיט דעם גרויסען הויפּט־באַנער פֿון דער שטאָדט.

די שטאָדט ענדליך איז די פֿעראייניגונג פֿון די קוואַרטאַלען און גאַסען, פֿון די קירכען־דיסטריקטען און גילדעס; זי האָט איהר פֿאָלקס־פֿערזאַמלונג אויף דעם גרויסען פּלאַץ, איהר גרויסע מאַרק־האַלע, איהרע ערוועהלטע ריכטער, איהר באַנער, וועלכער גרופּירט אַרום זיך די בעוואָפּענטע קערפּערשאַפֿטען פֿון די גילדעס און קוואַרטאַלען. זי פֿערהאַנדעלט זעלבסטשטענדיג מיט אַנדערע שטעדט; זי פֿעדערירט זיך, מיט וועמען זי געפֿינט פֿאַר נייטיג און שאַפֿט פֿערבינדונגען אינערהאַלב און אַגאַר אויסערהאַלב דער נאַציאָן. אַזוי זיינען די ענגלישע „פֿינף האַפֿענס" אַרום דאָווער פֿעדערירט מיט די פֿראַנצויזישע און נידערלענדישע האַפֿענס אויף דער אַנדערער זייט פֿון׳ם קאַנאַל. די רוסישע שטאָדט נאָווגאָראָד איז פֿעראייניגט מיט דער פֿעדעראַציאָן פֿון דער סקאַנדינאַוויש־דייטשער „האַנזאַ" א.ז.וו. יעדע שטאָדט, אין איהרע שייכות צו דער אויסערליכער וועלט, האָט געהאַט דיזעלבע רעכטע ווי דער מאָדערנער שטאַאַט, און פֿון יענער צייט אָן האָט זיך ענטוויקעלט דורך פֿרייע אָבמאַכען דאָס, וואָס מיר רופֿען היינט דאָס „אינטערנאַציאָנאַלע פֿעלקער־רעכט", און וואָס איז געווען דער רעזולטאַט פֿון דער עפֿענטליכער מיינונג פֿון די אַלע שטעדט, וועלכע האָבען געמאַכט צווישען זיך די דאָזיגע קאָנטראַק־טען — קאָנטראַקטען, וועלכע זיינען שפּעטער פֿון די שטאַאַטען מעהר פֿערגוואַלטיגט ווי רעספּעקטירט געוואָרען.

ווי אָפֿט האָט דאָס פּאַסירט, דאָס א שטאָדט, ניט זייענדיג אים־שטאַנד צו קומען צו אַ בעשלוס אין אַ פֿערוויקעלטען פֿאַל, פֿלעגט בעטען אַ נאַכבאַר־שטאָדט, זי זאָל זעהן אויסצוגעפֿינען דעם „ריכטיגען אורטהייל"! ווי אָפֿט האָט מען געזעהן, אַז פֿאָלגענדיג דעם גייסט פֿון יענער צייט — דעם פֿאָרצוג פֿון פֿריי ערוועהלטע שיעדס־געריכטען אָנשטאָט פֿון שטענדיגע געריכטס־אינסטיטוציאָנען — פֿלעגען צוויי קאָמונעס נעהמען אַ דריטע אַלס פּשרה־מאַכער!

און די מלאכות פֿון יענער צייט פֿיהרען זיך פּונקט ווי די קאָמונעס. זייער טהעטיגקייט איז ניט בלויז בעגרענעצט אויף אַ געוויסען צירקעל, ווי רעגולירען אַליין זייערע קאָמערציעלע און פֿאַך־אַנגעלעגענהייטען אין דער שטאָדט אין אויסער דער שטאָדט און מאַכען זעלבסטשטענדיגע קאָנטראַקטען איינע מיט די אַנדערע, ניט קוקענדיג, צו וועלכער נאַציאָן זיי בעלאַנגען. און ווען, אַ דאַנק אונזער אונוויסענהייט, מיר בעריהמען זיך היינט מיט אינזערע אינטערנאַציאָנאַלע אַרבייטער־קאָנגרעסען,

פֿערגעסען מיר, דאָס אַזעלכע אינטערנאַציאָנאַלע קאָנגרעסען פֿון האַנדווערקער און זאָגאַר פֿון לעהרלינגע האָבען שוין שטאַטגעפֿונען אין 15טען יאָהרהונדערט.

די שטאָדט גופא פֿערטהיידיגט זיך געגען איהרע שונאים און פֿיהרט אַליין אָן איהרע מלחמות געגען די פֿעאָדאַל־באַראָנען פֿון דער אומגעגענד. זי האָט אויסגעקליבען יעדעס יאָהר איינעם אָדער ריכטיגער צוויי, וואָס זאָלען קאָמאַנדירען איבער די מיליץ איהרע; אָדער זי דינגט אַ „מיליטערישען פֿערטהיידיגער", אַ פּרינץ אָדער אַ פֿירסט, וועלכער ווערט אויסגעקליבען פֿון דער שטאָדט אויף אַ יאָהר, און וועמען זי קען אַוועקשיקען צו יעדער צייט, ווען זי געפֿינט עס פֿאַר נייטיג. אום ער זאָל קענען אויסהאַלטען זיינע זעלנער, גיט איהם די שטאָדט געוועהנליך די גאַנצע סומע, וואָס זי קריגט אַריין דורך געריכטליכע געלד־שטראָפֿען, אָבער זי ערלויבט איהם פֿאַר קיין פֿאַל ניט אַריינצומישען זיך אין איהרע אַנגעלעגענהייטען.*)

מאַנכעס מאָל טרעפֿט עס אויך, אַז די שטאָדט איז צו שוואַך זיך אין גאַנצען צו בעפֿרייען פֿון איהרע געפֿעהרליכע שכנים, די רויבערישע פֿעאָדאַל־באַראָנען; און דעריבער איז זי געצוואונגען צו נעהמען אַ בישאָף איהרען אָדער אַ פּרינץ פֿון אַ געוויסער פֿאַמיליע — אין איטאַליען איינעם פֿון די „וועלפֿען" אָדער איינעם פֿון די „האָבענשטויפֿען"; אין דער ליטוי איינעם פֿון דער פֿאַמיליע אָלגערד אָדער אין רוסלאַנד איינעם פֿון דער פֿאַמיליע רוריק — פֿאַר איהר מעהר אָדער וויניגער שטענדיגען מיליטערישען בעשיצער; אָבער זי היט איהם מיט אייפֿערזיכטיגע אויגען און זעהט, אַז די מאַכט פֿון דעם בישאָף אָדער פּרינץ זאָל ניט גרייכען ווייטער ווי זיין שלאָס און די סאָלדאַטען, וואָס וואוינען דאָרט. ער האָט אפילו קיין רעכט ניט אַריינצוקומען אין שטאָדט אָהן אַ בעזונדערע ערלויבניש פֿון דער קאָמונע. אין ענגלאַנד עקזיסטירט נאָך ביז דעם הייניגען טאָג דער מנהג, אַז דער קעניג קען ניט אַריינקומען אין די סיטי פֿון לאָנדאָן אָהן דער ערלויבניש פֿון דעם לאָרד מעיאָר.

* * *

עס וואָלט זעהר אינטערעסאַנט און ווינשענסווערטה געווען צו געבען דאָ אַן איבערבליק איבער דעם עקאָנאָמישען לעבען פֿון די שטעדט אין מיטעל־אַלטער אין זיינע אַלע איינצעלהייטען; אָבער דאָס איז איצט ניט

---

*) אין רוסלאַנד קען מען הונדערטער אַזעלכע יעהרליכע קאָנטראַקען צווישען די שטעדט און די פּרינצען.

מעגליך. אין מיין ווערק „די געגענזייטיגע הילפע" וועט דער לעזער געפינען אסך מאטעריאל, וועלכער גרינדעט זיך אויף מאדערנע היסטארישע אונטערזוכונגען. גענוג וועט זיין פאר מיר צו בעמערקען, אז דער אינערליכער האנדעל איז אימער אויסגעפיהרט געווארען פון די גילדעס און ניט פון איינצעלנע בעל מלאכות. די פרייזען פון די סחורות זיינען בעשטימט געווארען נאך א געגענזייטיגער פערשטענדיגונג. דער אויסערליכער מסחור אין יענער צייט איז אויסגעפיהרט געווארען אויסשליסליך פון דער שטאדט. ערשט שפעטער איז דער אויסערליכער האנדעל געווארען דער מאנאפאל פון דער קויפמאנס־גילדע און נאך שפעטער פון איינצעלנע אינדיווידוען. קיין שום ארבייט איז ניט געטהאן געווארען זונטאג אדער שבת נאכמיטאג (דער באד־טאג). די שטאדט אליין האט איינגעקויפט די וויכטיגסטע לעבענס־מיטלען פאר איהרע איינוואוינער; דער דאזיגער מנהג, אז די שטאדט זאל קויפען קארן פאר איהרע איינוואוינער, האט זיך אויפגעהאלטען אין איינצעלנע שווייצארישע שטעדט ביז אין מיטען פון'ם 19טען יאהרהונדערט.

מיט איין ווארט, עס איז בעוויזען געווארען דורך אסך דאקומענטען פון אלע סארטען, אז די מענשהייט האט קיינמאל ניט געוואוסט — ניט פריהער און ניט נאכהער — פון א פעריאדע פון אזא פערהעלטניסמעסיג גוטען לעבען פאר אלע, ווי דאס איז געווען דער פאל אין די שטעדט פון'ם מיטעל־אלטער. דער איצטיגער עלענד, די שטענדיגע אונזיכערהייט און די איבער־ארבייט פון אונזער צייט זיינען דאן גענצליך אונבעקאנט געווען.

V.

פעראייניגענדיג אין זיך אט די אלע עלעמענטען — פרייהייט, ארגאניזאציאן פון'ם איינפאכען צום פיעלפאכען, פראדוקציאן און האנדעל אויסגעפיהרט דורך די גילדעס אליין, דער אויסלענדישער האנדעל ארגאניזירט און אויסגעפיהרט פון דער שטאדט — זיינען די שטעדט פון'ם מיטעל־אלטער, וועהרענד די ערשטע צוויי הונדערט יאהר פון זייער פרייער עקזיסטענץ, געווארען אמת'ע צענטערס פון וואהלשטאנד פאר אלע זייערע איינוואוינער, צענטערס פון איבערפלוס און קולטור, ווי מיר האבען זיי ביז איצט מעהר ניט געזעהן.

ויען מען פֿאָרשט נאָך אין די דאָקימענטען, וואָס פֿאַר אַרבייטס־פּרייזען מען פֿלעגט דאַן בעצאָהלען דעם אַרבייטער, אין פֿערגלייך צו די דאַמאָלסדיגע פּרייזען פֿון די לעבענס־מיטלען — ראָדזשערס האָט עס געטהאָן פֿאַר ענגלאַנד און פֿיעלע דייטשע שריפֿטשטעלער האָבען עס געטהאָן פֿאַר דייטשלאַנד — וועט מען געפֿינען, אַז די אַרבייט פֿון דעם האַנדווערקער און אפילו פֿון דעם פּראָסטען טאָג־אַרבייטער, איז בעצאָהלט געוואָרען מיט אַזאַ לוין, וועלכען אונזערע בעסטע בעל־מלאכות קריגען היינט ניט. די רעכנונגס־ביכער פֿון דער אָקספֿאָרדער אוניווערזיטעט, פֿון געוויסע ענגלישע לאַנד־גיטער און פֿון אַסך דייטשע און שווייצאַרישע שטעדט זיינען די בעסטע עדות דערפֿאַר.

פֿון דער אַנדערער זייט איז ווערטה צו בעטראַכטען די קינסטלערישע פֿאָלקאָמענהייט און די מאַסע דעקאָראַטיווע אַרבייט, וואָס אַן אַרבייטער פֿון יענער צייט פֿלעגט אַריינלייגען אין זיין אַרבייט — צי עס איז געווען אַ קונסט־ווערק, צי אַן איינפֿאַכער געגענשטאַנד פֿאַר דעם טעגליכען געברויך: אַ לייכטער, אַן אייזערנע פֿערצאַמונג, אַ טאָפּ — און מען וועט זיך באַלד איבערצייגען, אַז דער אַרבייטער אין מיטעל־אַלטער האָט ניט געוואוסט פֿון דער יאָגעניש און איבעראַרבייט פֿון אונזער צייט. ער האָט געקענט שמידען, וועבען, שניצען, שטיקען און נעהמען זיך צייט אויף אַלעס, ווי עס איז היינט בלויז דער פֿאַל ביי אַ קליינער מינדערהייט פֿון קונסט־אַרבייטער.

און ווען מיר וואַרפֿען אַ בליק אויף די געשענקע, וועלכע זיינען נעגעבען געוואָרען צו די קירכען און ראַטה־הייזער פֿון דעם קירכען־דיסטריקט, פֿון דער גילדע אָדער פֿון דער שטאָדט, צי עס זיינען געווען קונסט־ווערק — פֿערצירטע קאַסטענס און שראַנקען, סקולפּטורען, געשמידעטע אָדער געגאָסענע מעטאַל־אַרבייטען — צי געלד־געשענקע, פֿערשטעהען מיר, וואָס פֿאַר אַ גראַד פֿון וואָהלשטאַנד עס האָט געהערשט צווישען די איינוואוינער פֿון יענע שטעדט; מיר וועלען אויך פֿערשטעהן דעם גייסט פֿון ערפֿינדונגען און ענטדעקונגען, וואָס האָט זיך מאַניפֿעסטירט צווישען זייערע מויערען, דעם הויך פֿון פֿרייהייט, וואָס האָט אינספּירירט זייערע ווערק, דעם געפֿיהל פֿון ברידערליכער סאָלידאַריטעט, וואָס האָט זיך ענטוויקעלט אין יענע אַלטע גילדעס, וואו די מענשען זיינען ניט בלויז פֿערבונדען געווען דורך די קאָמערציעלע און טעכנישע זייט פֿון זייער מלאכה, נאָר דורך דעם אינסטינקט פֿון געזעלשאַפֿטליכקייט און ברידערליכקייט. איז עס דען ניט געווען אַ געזעץ פֿון דער גילדע, אַז צוויי ברידער מוזען אויפֿפּאַסען ביים בעט פֿון יעדען קראַנקען ברודע־ —

אַ מנהג, וואָס האָט גע־אָרערט אַסך ענערגיע און איבערגעבענהייט און יענער צייט פֿון אָנשטעקענדע קראַנקהייטען און עפּידעמיעס — אַז ווי מוזען איהם בעגלייטען ביז צום קבר. און אַז די גילדע דאַרף זאָרגען פֿאַר זיין אלמנה און יתומים?

דאָס שוואַרצע עלענד, די ערנידערונג, די שטענדיגע אונזיכערהייט פֿאַר דעם מאָרגען, וועלכע עקזיסטירט פֿאַר דער גרויסער מעהרהייט, די פֿערלאָזענהייט פֿון די אָרעמע און עלענדע — מיט איין וואָרט, אַלעס, וואָס כאַראַקטעריזירט היינט אונזערע מאָדערנע שטעדט, איז געווען אַבסאָלוט אונבעקאַנט אין יענע „פֿרייע גרינע פלעצער, וועלכע האָבען זיך איינגעהייבען אין דער פּעאָדאַלער ווילדערניש פֿון'ם צוועלפֿטען יאָהרהונדערט.״

* * *

אין יענע שטעדט, אונטער דעם שיין פֿון זייערע ערוואָרבענע פֿרייהייטען, אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דעם גייסט פֿון פֿרייער פֿעראייניגונג און פֿרייער איניציאַטיווע, האָט זיך ענטוויקעלט אַ גאַנץ נייע קולטור, אַ קולטור, וואָס האָט דערגרייכט אַזאַ וואונדערבאַרע שטופֿע, דאָס עפּעס עהנליכעס איז נאָך ביז איצט ניט געזעהן געוואָרען.

אונזער גאַנצע מאָדערנע אינדוסטריע האָבען מיר צו פֿערדאַנקען יענע שטעדט. אין פֿערלויף פֿון דרייהונדערט יאָהר האָבען די אינדוסטריען און קינסטע זיך ענטוויקעלט ביז צו אַזאַ פֿאָלקאָמענהייט, דאָס אונזער יאָהרהונדערט איז ביז איצט נור געווען אימשטאַנד איבערצושטייגען זיי אין דער שנעלקייט פֿון דער פּראָדוקציאָן, אָבער ועהר, זעהר זעלטען אין דער שעהנקייט און גוטסקייט פֿון די פּראָדוקטען. אַלע קינסטע, וועלכע מיר פֿערזוכען היינט ווידער אויפֿצולעבען אָהן אַ שום ערפֿאָלג, די שעהנהייט פֿון אַ ראַפֿאַעל, די גיגאַנטישע קראַפֿט און כוחה פֿון אַ מישעל אַנדזשעלאָ, די וויסענשאַפֿט און קונסט פֿון אַ ליאָנאַרדאָ דאַ ווינטשי, די מעכטיגע פּאָעזיע און שפּראַך פֿון אַ דאַנטע, אָדער די אַרכיטעקטור, וועלכע האָט אונז געשענקט די קאַטהעדראַלען פֿון לאַאָן, רענס, קעלן, פּיזאַ, פֿלאָרענץ — „דאָס פֿאָלק האָט זיי געמויערט״, ווי וויקטאָר הוגאָ האָט זעהר ריכטיג געזאָגט — די אוצרות פֿון דער שעהנער קונסט אין פֿלאָרענץ און וועניס, די ראַטה־הייזער פֿון ברעמען און פּראַג, די טהורמס פֿון נורנבערג און פּיזאַ און אַזוי ווייטער אָהן אַן אויפֿהער — דאָס אַלעס איז דער פּראָדוקט פֿון יענער פּעריאָדע.

פֿילייכט ווילט איהר מעסטען דעם פּראָגרעס פֿון דער דאָזיגער קולטור מיט איין בליק? טאָ פֿערגלייכט די סט. מאַרקוס־קירכע אין וועניס

מיט ערגעץ א נאָרמאַנישע דאָרף־קירכע; פערגלייכט ראַפאַעל'ס מאַלע־רייען מיט די טעפּיך־שטיקערייען פון באיע; פערגלייכט די מאַטעמאַטישע און פיזיקאַלישע אינסטרומענטען און די זייגערס פון נירענבערג מיט די זאַמד־זייגערס פון די פריהערדיגע יאָהר־הונדערטער; פערגלייכט די קלאַנגרייכע און מוזיקאַלישע שפּראַך פון דאַנטע מיט דעם באַרבאַרישען לאַטיין פון'ם 10־טען יאָהר־הונדערט! א נייע וועלט האָט זיך אויפגעעפענט צווישען די ביידע פעריאָדען.

נאָך קיינמאָל בעפאָר, מיט דער אויסנאַהמע פון יענער אַנדערער גלענצענדער פעריאָדע פון די אַלטע גריכענלאַנד — אויך דאַמאָלס איז עס געוועזען אַ פעריאָדע פון פרייע שטעדט — האָט די מענשהייט געמאַכט אַזאַ געוואַלטיגען שריט פאָרווערטס! נאָך קיינמאָל אין צוויי אָדער דריי יאָהרהונדערטער האָט דער מענש זיך אַזוי איבערגעביטען אין זיין גאַנצען וועזען און איז אויף אַזוי וויט געוואָרען מייסטער איבער די קרעפטען פון דער נאַטור!

איהר דערמאָהנט זיך פיליכט אין דער ציוויליזאַציאָן פון אונזער צייט מיט איהר גאַנצען פראָגרעס, מיט וואָס מען הערט ניט אויף צו בעריהמען זיך? אָבער מען פערגעסט, דאָס אין אַלע איהרע לעבענס־ערשיינונגען איז זי ניט מעהר ווי די טאָכטער פון יענער גרויסער ציוויליזאַציאָן, וואָס איז געבוירען געוואָרען אין די פרייע קאָמונעס פון'ם מיטעל־אַלטער. די אַלע גרויסע ערפינדונגען און ענטדעקונגען, וועלכע שטעלען פאָר מיט זיך דעם פונדאַמענט פון דער מאָדערנער וויסענשאַפט — דער קאָמפּאַס, דער טהורעם־זייגער, דער טאַשען־זייגער, די בוכדרוקער קונסט, די גרויסע ענטדעקונגען פון די ים־פאָהרערס, דאָס שיעס־פולווער, די ענטדעקונג פון דעם פאַל־געזעץ און פון דעם לופט־דרוק, פון וועלכען די דאַמפּף־מאַשין איז ניט מעהר ווי אַ וויטערע ענטוויקלונג, די ערשטע אָנפאַנגען פון דער כעמיע, די וויסענשאַפטליכע מעטהאָדע, וועלכע איז שוין אָנגעצייגט געוואָרען פון ראָדזשער בייקאָן און מיט וועלכער מען האָט זיך שוין דאַמאָלס בענוצט אין די איטאַליענישע אוניווערזיטעטען — פון וואַנען קומט דאָס אַלעס, אייב ניט פון די פרייע שטעדט, פון אַ קולטור, וואָס האָט זיך ענטוויקעלט אונטער דעם שוץ פון די קאָמונאַלע פרייהייטען?

* * *

פיליכט וועט מען מיר זאָגען, אַז איך פערגעס אין די אינערליכע קעמפפע אין שטרייטיגקייטען, פון וועלכע די געשיכטע פון די דאָזיגע קאָמונעס איז פול; די אַלע גאַסען־אונרוהען, די שרעקליכע מלחמות

געגען די פעאדאלע גרונד־בעזיצער, די אויפשטעהענדע פון די „יונגע גילדעס" געגען די „אלטע גילדעס", דאס בלוט, וואס איז פערגאסען געווארען און די אלע אפפערס, וואס יענע קעמפפע האבען גיפאדערט.

ניין, איך פערגעס נאר ניט. אבער צוזאמען מיט לעא און באטא — די צוויי היסטאריקער פון די מיטעלאלטערליכע איטאליען — צוזאמען מיט סיסמאנדי, מיט פעראַרי, מיט דושינא קאפאני און פיעלע אנדערע, זעה איך, אז די דאזיגע קעמפפע זיינען דוקא געווען די גאראנטיע פאר א פרייען לעבען און א פרייער שטאדט. נאך יעדען קאמפף בעמערק איך א נייען אויפשוואונג צו א ווייטערן פראגרעס. נאכדעם ווי די ביידע היסטאריקער לעא און באטא האבען בעשריבען אלע איינצעלהייטען פון יענע קעמפפע, אבשאצענדיג אין דערזעלבער צייט דעם גרויסען פארטשריט, וואס איז ארויסגעקומען פון זיי, ווערהענד דאס בלוט האט זיך געגאסען אין די גאסען, א פארטשריט, וואס האט פערזיכערט דעם וואהלשטאנד פון די איינוואוינער און צוריק יונג געמאכט די קולטור, האבען זיי געענדיגט זייער בעטראכטונג מיט אט דעם וואהרען געדאנק, וואס קומט מיר אַווי אפט אין זינען, אז עס וואלט זיך מיר געוואלט איהם איינגראווירען אין דעם מוח פון יעדען מאדערנעם רעוואלוציאנער:

„א קאמונע — האבען זיי געזאגט — שטעלט נור דאן פאר מיט זיך א בילד פון א מאראלישער גאנצקייט, זי צייגט זיך ערשט דאמאלס אוניווערסאל און פיעלזייטיג אין איהר ארט עקזיסטענץ — אקוראט ווי דער מענשליכער גייסט אליין — ווען זי האט אויך א פלאץ פאר שטרייטיגקייטען, קאמפף און אפאזיציאן."

יא, א שטרייט, פריי אויסגעקעמפפט, אהן דער אריינמישונג פון וואס פאר עס איז ניט אויסערליכער מאכט, דעם שטאאט למשל, וואס זאל אריינווארפען זיין געוויכט אין וואג־שאל צו גונסטען פון איינע פון די קעמפפענדע קרעפטען — אזא שטרייט איז זעהר א נאטירליכע זאך.

און צוזאמען מיט די אויבען דערמאהנטע צוויי היסטאריקער, בין אויך איך מיט דער מיינונג, אז מען האט פערורזאכט אפטמאל „פיעל גרעסערע איבלען, דורך דעם וואס מען האט ארויפגעצוואונגען א שלום צו צוויי קעמפפענדע פארטייען, ווייל אין אזעלכע פעלע האט שטענדיג פאסירט, דאס זאכען, וואס זיינען אנטאגאניסטיש איינע צו די אנדערע, זיינען מיט געוואלט פעראייניגט געווארען, מיט דער אבזיכט צו שאפען אן אלגעמיינע עפענטליכע ארדנונג; אינדיווידואליטעטען און קליינע ארגאניזמען זיינען אויפגעאפפערט געווארען, כדי זיי זאלען איינגעשלונגען

ווערען פֿון אַ גרויסער אַלגעמיינער קערפּערשאַפֿט אָהן אַ קאָליר און אָהן לעבען."

דאָס איז די אורזאַכע, ווארום די קאָמונעס — אַזוי לאַנג ווי זיי אַליין האָבען ניט געשטרעבט צו ווערען שטאַאַטען, אַזוי לאַנג ווי זיי האָבען ניט פֿערזוכט צו פֿער־שפּרייטען ארום זיך „די אונטערוואַרפֿונג אונטער אַ גרויסע אַלגעמיינע קערפּערשאַפֿט, אָהן אַ קאָליר און אָהן לע־בען" — דאָס איז די אורזאַכע, וואַרום די קאָמונעס האָבען זיך שטענדיג ענטוויקעלט, ווארום זיי זיינען שטענדיג אַרויסגעקומען יונגער און שטאַרקער נאָך יעדען קאַמפּף; ווארום זיי האָבען געבליהט ביי דעם קלאַנג פֿון די וואַפֿען אין די גאַסען, וועהרענד מיט צוויי הונדערט יאָהר שפּעטער איז דיזעלבע קולטור צופֿאַלען געוואָרען אין דעם ליאַרם פֿון די מלחמות פֿון די שטאַאַטען.

אין דער קאָמונע איז דער קאַמפּף אָנגעפֿיהרט געוואָרען, אום אויס־צוקעמפּפֿען אָדער אויפֿצוהאַלטען די פֿרייהייט פֿון דעם איינצעלנעם, פֿאַר דעם פֿעדעראַטיווען פּרינציפּ, פֿאַר דאָס רעכט צו פֿעראייניגען זיך און צו האַנדלען פֿריי; וועהרענד די מלחמות פֿון די שטאַאַטען האָבען געציעלעוועט צו פֿערניכטען אַט די אַלע פֿרייהייטען, צו אונטערדריקען דעם אינדיווידואום, אַוועקצומאַכען מיט דער פֿרייער פֿעראייניגונג און צו פֿעראייניגען אַלע מענשען אין דערזעלבער קנעכטשאַפֿט אונטער דעם יאָך פֿון דעם קעניג, דעם ריכטער, דעם פּריעסטער — דעם שטאַאַט.

אָט דאָ ליעגט דער גאַנצער אונטערשיעד. פֿאַרהאַן קעמפּפֿע און שטרייטיגקייטען, וואָס פֿיהרען צום אונטערגאַנג; פֿאַרהאַן אַנדערע, וואָס פֿיהרען די מענשהייט אַליין ווייטער און ווייטער אויף דעם וועג פֿון'ם פּראָגרעס.

VI.

אין פֿערלויף פֿון'ם 16טען יאָהרהונדערט ערשיינען מאָדערנע באַרבאַרען און פֿערניכטען די גאַנצע קולטור פֿון די שטעדט אין מיטעל-אַלטער. די דאָזיגע באַרבאַרען זיינען אפילו ניט אימשטאַנד געוועזען איהר אין גאַנצען צו פֿערניכטען, אָבער זיי האָבען איהר אָבגעשטעלט אין איהר פּראָגרעס פֿאַר וויניגסטענס צוויי אָדער דריי הונדערט יאָהר; און זיי האָבען איהר געגעבען אַן אַנדער ריכטונג, אין וועלכער די

מענשהייט בעוועגט זיך נאָך היינט אונטער ליידען און שמערצען, ניט וויסענדיג, ווי אַרויסצוקומען פֿון איהר איצטיגען צושטאַנד.

זיי פֿערשקלאַפֿען דעם איינצעלנעם, זיי רויבען אוועק פֿון איהם זיינע אַלע פֿרייהייטען, זיי צווינגען איהם צו פֿערגעסען אין זיינע אַלטע אָר־גאַניזאַציאָנען, וועלכע זיינען געגרינדעט געוועזען אויף דער פֿרייער איני־ציאַטיווע און דעם פֿרייען קאָנטראַקט. זייער ציעל איז די גלייכמעסיגע אונטערוואַרפֿונג פֿון דער גאַנצער געזעלשאַפֿט אונטער דעם הערשערי זיי צושטערען אַלע אַמאָליגע פֿערבינדונגען צווישען די מענשען און ער־קלערען דעם שטאַאַט און די קירכע אַלס די איינציגע פֿערמיטלער, וועלכע קענען פֿאָרמירען און אויפֿלייזען די פֿעראייניגונג פֿון זייערע אונ־טערטאַנען; אַז קירכע און שטאַאַט זיינען די אויסשליסליכע ווערכטער אי־בער די אינטערעסען פֿון דער אינדוסטריע, פֿון'ם האַנדעל, פֿון דעם געריכט, פֿון דער קונסט, פֿון די געמיטס־שטימונגען פֿון די מענשען, פֿאַר וועלכע די מענשען פֿון'ם 12טען יאָהרהונדערט פֿלעגען זיך דירעקט פֿעראייניגען.

און ווער זיינען עס יענע באַרבאַרען? — עס איז דער שטאַאַט, די דרייפֿאַכע פֿעראייניגונג, וואָס האָט זיך ענדליך געבילדעט: די פֿעראיי־ניגונג פֿון דעם מיליטערישען פֿיהרער, דעם רוימישען ריכטער און דעם פריעסטער. אָט די דריי האָבען פֿאָרמירט צווישען זיך אַ געגענזייטיגע פֿערזיכערונגס־געזעלשאַפֿט פֿאַר דער געמיינשאַפֿטליכער בעהערשונג פֿון די מאַסען; זיי האָבען געשאַפֿען איין איינציגע מאַכט, וועלכע פרעטענ־דירט צו פֿערטרעטען די אינטערעסען פֿון דער געזעלשאַפֿט, נאָר וועלכע דערשטיקט אין דער ווירקליכקייט די דאָזיגע געזעלשאַפֿט.

* * *

אָט דאָ שטעלט זיך אַ גאַנץ נאַטירליכע פֿראַגע: ווי אַזוי האָבען אָט די נייע באַרבאַרען געקענט קריגען די אויבערהאַנד איבער די קאָ־מונעס, וועלכע זיינען דאָך פֿריהער געוועזען אַזוי מעכטיג?

די דאָזיגע קראַפֿט האָבען זיי, פֿריהער פֿון אַלעס, געפֿונען אין די דערפֿער. פונקט ווי די קאָמונעס פֿון די אַלטע גריכענלאַנד האָבען ניט אָבגעשאַפֿט די שקלאַפֿעריי, אַזוי האָבען אויך די קאָמונעס פֿון'ם מיטעל־אַלטער ניט בעפֿרייט דעם בויער פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט אין דער־זעלבער צייט, ווען זיי האָבען בעפֿרייט די בירגער פֿון די שטעדט.

עס איז וואַהר, אַז כמעט איבעראַל, וואו דער בירגער האָט גע־קעמפפֿט פֿאַר זיין בעפֿרייאונג, האָט ער אויך אויפֿגעפֿאָדערט דעם בויער מיטצוהעלפֿען, דען ער אַליין איז דאָך אויך מעהר ניט געוועזען ווי אַ בויער

און האַנדווערקער. פֿאַר גאַנצע צוויי יאָהרהונדערטער האָבען די בירגער פֿון איטאַליען, שפּאַניען און דייטשלאַנד אָנגעפֿיהרט אַ פֿערביטערטען קאַמפּף געגען די פֿעאָדאַלע גרונד בעזיצער. די בירגער האָבען בעוויזען אַ וואונדערבאַרע העלדישקייט און אויסדויער אין זייער מלחמה געגען די פֿעאָדאַלע גרונד־אייגענטהימער. זיי האָבען פֿערשפּריצט זייער בלוט, אום צו ווערען די בלי־בתים פֿון די פֿעסטע שלעסער פֿון די פֿעאָדאַל-באַראָנען און צו פֿערניכטען די פֿעאָדאַלע געוואַלט, וועלכע האָט זיי אַרומגערינגעלט פֿון אַלע זייטען.

אָבער זייער ערפֿאָלג איז בלויז געוועזען אַ האַלבער. זייענדיג מיעד פֿון די אייביגע מלחמות, האָבען זיי ענדליך געשלאָסען פֿריעדען אויף דעם חשבון פֿון די בויערן. זיי האָבען געקויפֿט דעם פֿריעדען, איבערלאָזענדיג דעם בויער אויסערהאַלב דעם טעריטאָריום, וואָס די קאָמונע האָט אויסגעקעמפּפֿט, אין די הענד פֿון די פֿעאָדאַל-באַראָנען. אין איטאַליען, אין דייטשלאַנד האָבען די קאָמונעס געענדיגט דערמיט, וואָס זיי האָבען דעם באַראָן זאָגאַר אָנערקענט פֿאַר אַ מיטבירגער פֿון דער קאָמונע, נאָר מיט דעם תנאי, ער זאָל וואוינען אין דער שטאָדט. אין אַנדערע פּלעצער האָט זיך דער קאַמפּף געענדיגט דערמיט, וואָס ביידע האָבען זיך צוטהיילט אין זייער הערשאַפֿט איבער דעם בויער. און דער באַראָן האָט זיך נוקם געוועזען אָן דעם „פּראָסטען פֿאָלק" אין די שטעדט, וועלכען ער האָט פֿערהאַסט און פֿעראַכטעט, אָנפֿיהרענדיג אין די גאַסען פֿון דער שטאָדט זיינע בלוטיגע קעמפּפֿע צווישען די אַריסטאָקראַטישע פֿאַמיליעס, וועלכע איז ניט אָנגעשטאַנען אויסצוגלייכען זייערע שטרייטיגקייטען בעפֿאָר די קאָמונאַלע פֿאָרשטעהער און ריכטער. זיי האָבען בעסער פֿאָרגעצויגען דעם קאַמפּף מיט די וואַפֿען אין האַנד אין דער אָפֿענער גאַס און האָבען אויפֿגעהעצט איין טהייל פֿון די בירגער געגען די אַנדערע.

אָט די פֿיינע לאָרדען האָבען אויך אין דערזעלבער צייט דעמאָראַליזירט די קאָמונע דורך זייער אויסבריינגעריי, זייערע אינטריגעס, זייער לוקסוס און דורך זייער ערציהונג, וועלכע זיי האָבען געקראָגען אין הויף פֿון'ם בישאָף אָדער קעניג. דער בירגער האָט ביסלעכוויז אָנגעהויבען נאָכצומאַכען דעם לאָרד און האָט אָנגענומען זיינע מנהגים, ביז ער איז צולעצט אַליין געוואָרען אַ לאָרד און האָט אָנגעקליבען רייכטהימער דורך דעם האַנדעל אָדער דורך דער אַרבייט פֿון די לייבאייגענע אין די דערפֿער.

און שפּעטער האָט דער בויער געהאָלפֿען די נייגעבאַקענע קעניגע, קייזערס, צאַרען און די פּאַפּסטען, ווען זיי האָבען אָנגעהויבען אייפֿבויען זייערע מלוכות און צו אונטערדריקען די שטעדט. און דאָרט, וואו דער בויער האָט אפילו ניט דירעקט געהאָלפֿען דעם קעניג, האָט ער איהם אָבער אויך ניט געשטערט אין זיינע אונטערנעהמונגען.

אויף דעם לאַנד, אין אַ פֿעסטען שלאָס, אַרומגערינגעלט פֿון אַן אַגראַרישער דאָרף־בעפֿעלקערונג — אָט דאָרט האָט דאָס קעניג־טהום ביסלעכווייז ענטוויקעלט און קאָנצענטרירט זיינע קרעפֿטען. אין 12טען יאָהרהונדערט האָט דאָס קעניגטהום נור עקזיסטירט דעם נאָמען נאָך; און היינט ווייסען מיר, וואָס מיר האָבען צו דאַנקען פֿון די אָנ־פֿיהרער פֿון יענע קליינע רויבער־באַנדעס, וואָס האָבען זיך בענוצט מיט דעם טיטעל „קעניג“, אַ טיטעל, וועלכער — ווי אָגיסטען טהיערי האָט אונז אַזוי דייטליך בעוויזען — האָט געהאַט אַ קנאַפּען ווערטה אין יענער צייט, ווען עס האָט עקזיסטירט אַ „קעניג (עלטסטער) פֿון דעם פּאַרלאַ־מענטס־שרייבער געריכט“, אַ „קעניג פֿון די נעצען“ (ביי די פֿישער), אָדער אַ „קעניג פֿון די בעטלערס“.

גאַנץ לאַנגזאַם און פֿאָרזיכטיג האָט דאָ אָדער דאָרט אַ באַראָן, וואָס איז געווען מעכטיגער אָדער ביטרער פֿון די איבעריגע, געהאַט אַ מעגליכקייט צו פֿערשאַפֿען זיך אַ העכערע שטעלונג ווי די איבעריגע פֿון זיין קלאַס. די קירכע, פֿערשטעהט זיך, האָט זיך אונטערגעאיילט צו אונטערשטיצען איהם; און דורך געוואַלט, ביטרעקייט, געלד, שווערד און גיפֿט — ווען עס איז נייטיג געווען — איז ער געוואָרען גרויס איף דעם חשבון פֿון די איבעריגע.

דאָס אַלעס איז דעם באַראָן נור מעגליך געווען אויף'ן לאַנד, אָבער קיינמאָל ניט אין איינע פֿון די פֿרייע שטעדט, וועלכע האָבען שטענדיג געהאַט זייער פֿאָלקס־געריכט, זייער „טאַרפּעאישען פֿעלז“*) אָדער זייער טייך פֿאַר דעם טיראַן.

נאָך דעם ווי דאָס קעניגטהום האָט אומזיסט פּרובירט צו עטאַב־לירען זיין מאַכט אין רענס אָדער לאַאָן, האָט זיך איהם איינגעגעבען צו מאַכען אַ נעסט אין פּאַריז, דען פּאַריז איז אין יענער צייט געווען אַ זאַמעל־פּלאַץ פֿון דערפֿער און קליינע שטעדט, אַרומגערינגעלט פֿון רייכע פֿעלדער, און איהרע איינוואוינער האָבען בעפֿאָר ניט געהאַט קיין שום

---

*) אַ פֿעלז נעבען רוים, פֿון וואו דאָס פֿאָלק פֿלעגט אראָבוואַרפֿען טיראַנען אָדער פֿערהאַסטע פֿאָלקס־טריבונען. (דער איבערזעצער.)

געלעגנהייט צו בעקענען זיך מיט דעם לעבען פֿון די פֿרייע קאָמונעס. דאָס קעניגטהום האָט זיך עטאַבלירט אין וועסטמינסטער, ביי די טהויערן פֿון דער גרויסער שטאָדט לאָנדאָן, אָדער אין קרעמלין, אויפֿגעבויט אין מיטען די רייכע דערפֿער ביי די ברעגעס פֿון דעם טייך מאָסקוואַ, נאָך דעם ווי עס האָט איהם ניט געלונגען צו פֿערכאַפּען די מאַכט אין סוזדאַל און וולאַדימיר. אָבער אין אַזעלכע שטעדט ווי נאָווגאָראָד, פּסקאָוו, נירענבערג, לאַאָן אָדער פֿלאָרענץ האָט די קעניגליכע מאַכט ניט געהאַט קיין שום אויסזיכט צו עטאַבלירען זיך.

די אַרומיגע בויערן האָבען דעם קעניג פֿערזאָרגט מיט די נויטווענ־דיגע לעבענס־מיטלען, מיט פֿערד און מענשען, און דער האַנדעל — ניט דער קאָמונאַלער האַנדעל, נאָר דער האַנדעל מאָנאָפּאָליזירט פֿון דער קעניגליכער מאַכט—האָט איהם געהאָלפֿען פֿערמעהרען זיינע רייכטהימער. די קירכע האָט איהם אויך אונטערגעהאָלפֿען. זי האָט איהם בעשיצט און איז איהם געקומען צו הילף מיט איהרע אוצרות; זי האָט ערפֿונדען פֿאַר איהם בעזונדערע לאָקאַלע הייליגע און בעזונדערע נסים. זי האָט אַרומגערינגעלט מיט הייליגע שטראַהלען די קירכע „נאָטר דאַם" אין פּאַריז אָדער דעם בילד פֿון דער „איבערישער מאַדאָנאַ" אין מאָסקוואַ. און אין דער צייט, ווען די קולטור אין די פֿרייע שטעדט, בעפֿרייט פֿון דעם יאָך פֿון די בישאָפֿען, האָט זיך ענטוויקעלט מיט אַ יוגענדליכער קראַפֿט, האָט די קירכע געאַרבייט מיט אַלע איהרע כוחות צוריק צו קריעגען איהר אַמאָליגע מאַכט. איהרע פֿערטרעטער האָבען גוט פֿער־שטאַנען, אַז דערצו איז ניטאָ קיין בעסערע העלפֿער, ווי דאָס קעניגטהום, וואָס האָט זיך גראַד וואָס ענטוויקעלט; אָט דערפֿאַר האָט די קירכע אַרומגערינגעלט די קעניגליכע אויטאָריטעט מיט איהר גאַנצער צערט־ליכקייט, מיט איהרע ברכות און איהרע דוקאַטען. אין פּאַריז, אין מאָס־קוואַ, אין מאַדריד און פּראַג זעהען מיר די קירכע אַריבערגעבויגען אי־בער דעם וויגעלע פֿון׳ם קעניגטהום מיט דער בראַנד־פֿאַקעל אין איהר האַנד און דעם היינקער נעבען זיך.

שטענדיג ביי דער אַרבייט און גענוי וויסענדיג אַלע מעטהאָדען, ווי אַזוי די מענשען צו ערציהען אַלס קנעכט פֿון׳ם שטאַאַט, שטיצענדיג זיך אויף דעם מאַן מיט אַ שטאַרקען ווילען, אין וואָס פֿאַר אַ קלאַס זי זאָל איהם ניט געפֿינען, געלערנט אין אַלע סאָרטען אינטריגעס און אין דעם רוימישען און ביצאַנטינישען רעכט, זעהען מיר די קירכע מאַרשירען, אָהן אַן אָבשטעל, צו דער פֿערווירקליכונג פֿון איהר אידעאַל: דער אידישער קעניג פֿון די אַלטע צייטען, אַבסאָלוט אין זיין מאַכט און אין דערזעלבער

ביבליאטעק

צייט אונטער דעם קאָנטראָל פֿון דעם העכסטען פּריעסטער — א וועלט-ליכער אָרעם פֿאַר אַ גייסטליכער מאַכט.

אין 16טען יאָהרהונדערט איז די לאַנגע ארבייט פֿון די צוויי קאָנ־ספּיראַטאָרס שוין אין פֿולען שוואונג. איין קעניג רעגירט שוין איבער אַלע באראָנען, זיינע פֿריהערדיגע קאָנקורענטען—און די דאָזיגע מאַכט פֿאַלט אָן אויף דער פֿרייער קאָמונע, אום איהר צו פֿערניכטען.

* * *

אויסער דעם, די שטעדט פֿון'ם 16טען יאָהרהונדערט זיינען שוין מעהר ניט דאָס, וואָס זיי זיינען געווען אין'ם 12טען, 13טען אָדער 14טען יאָהרהונדערט.

די קאָמונעס פֿון'ם מיטעל־אַלטער זיינען געווען דער פּראָדוקט פֿון אַ פֿרייהייטליכער רעוואָלוציאָן; אָבער זיי האָבען ניט נעהאַט דעם מוטה אויסצושפּרייטען זייערע אידעען פֿון גלייכהייט צו די אַרומיגע דערפֿער, זאָגאר ניט אויף יענע עלעמענטען, וועלכע האָבען שפּעטער געזוכט שוץ הינטער זייערע הויכע מויערן און דאָרטען געשאַפֿען אינדוסטריעלע קערפּערשאַפֿטען.

מען האָט געמאַכט אַן אונטערשיעד צווישען די פֿאַמיליעס, וואָס האָבען געמאַכט די רעוואָלוציאָן אין דעם 12טען יאָהרהונדערט און די פֿאַמיליעס, וואָס זיינען שפּעטער אַריינגעטראָטען אין דער שטאָדטישער פֿערבינדונג. די אַלטע גילדע פֿון די קויפֿלייט האָט זיך אַנטזאָגט אַריינ־צונעהמען אין איהרע רייהען ניי אָנגעקומענע. זי האָט אויך ניט אָנער־קענט די „נייע גילדעס" אַלס שותּפות אין איהרע קאָמערציעלע אונטער־נעהמונגען, און אַזוי ענטוויקעלט זיך די דאָזיגע גילדע ביסלעכווייז פֿון אַן איינפֿאַכען קאָמערציעלער פֿערטרעטערשאַפֿט פֿון דער שטאָדט, צו אַ קערפּערשאַפֿט פֿון צווישען־הענדלערס, וועלכע איז רייך געוואָרען דורך דעם האַנדעל מיט ווייטע לענדער און וועלכע האָט אימפּאָרטירט דעם גאַנצען לוקסוס פֿון די אָריענטאַלישע לענדער. שפּעטער האָט זיך די דאָזיגע גילדע פֿון די קויפֿלייט אַליין חברותא געמאַכט מיט'ן באַראָן און מיט'ן פּריעסטער נעגען דאָס „נידעריגע פֿאָלק", אָדער זי איז נעגאַנגען זוכען די הילף פֿון'ם קעניג, אום איינצוהאַלטען איהר רעכט אָנצוקלייבען רייכטהום, איהר קאָמערציעלען מאָנאָפּאָל. דער אַמאָליגער קאָמונאַלער האַנדעל האָט זיך אויף אַזאַ אופן נעמוזט פֿערוואַנדלען אין פּריוואַטע אונטערנעהמונגען און האָט אין זיין נייער פֿאָרמע ביינעטראָגען צו דעם אונטערגאַנג פֿון דער פֿרייער שטאָדט.

דיזעלבע צרה איז איין געווען מיט די אַלטע גילדעס פֿון די בעלי-מלאכה, פֿון וועלכע עס האָט זיך אין אָנפֿאַנג צוזאַמענגעשטעלט די פֿער-וואַלטונג פֿון דער שטאָדט. זיי האָבען פֿאַר קיין פֿאַל ניט געוואָלט אָנער-קענען, אז די יונגע גילדעס זאָלען האָבען דיזעלבע רעכטע. די לעצטע האָבען געמוזט אויסקעמפּפֿען זייער רעכט דורך אַ רעוואָלוציאָן. און דאָס איז כמעט איבעראַל געווען דער פֿאַל. אָבער וועה־ענד אין פֿיעלע פלעצער זיינען די דאָזיגע רעוואָלוציאָנען געווען דער אויס-גאַנגס-פונקט פֿאַר אַן אויפֿלעבונג פֿון דעם גאַנצען געזעלשאַפֿטליכען לעבען און פֿון אַלע קינסטע, האָבען זיי זיך געענדיגט אין אַנדערע פּלע-צער — ווי עס איז געווען דער פֿאַל אין פֿלאָרענץ — מיט אַ זיעג פֿון דעם popolo grasso איבער דעם popolo basso; ד.ה. פֿון די „פֿעטע" איבער די „מאָגע־רע". מאַסען־פֿערשיקונגען און צאָהלרייכע הינ־ריכטונגען זיינען געווען די ענדע; איבערהויפּט, ווען די באַראָנען און גלחים האָבען זיך אַריינגעמישט.

איז עס נייטיג צו זאָגען, אַז דער קעניג, וועלכער האָט אַ קלאַפּ געטהאָן אין די טויערען פֿון דער שטאָדט, פּרעטענדירענדיג, אַז ער איז געקומען בעשיצען די אָרעמע בירגער געגען די רייכע, האָט שפּעטער ביידע אונטעריאָכט, נאָכדעם ווי ער איז געווען דער האַרר פֿון דער שטאָדט?

* * *

און דאַן האָבען די פֿרייע שטעדט געמוזט שטאַרבען, ווייל די אידעען פֿון די מענשען גופא האָבען זיך אומגעביטען. זייערע מוחות זיינען פֿערדאָרבען געוואָרען דורך די לעהרען פֿון דעם קירכליכען און רוימישען געזעץ, מיט וועלכע מען האָט זיי ערצויגען.

דער אייראָפּעער פֿון׳ם 12טען יאָהרהונדערט איז געווען אַן איבער-צייגטער פֿעדעראַליסט. זייענדיג אַ מאַן מיט אַ פֿרייער איניציאַטיווע, אַן אָנהיינגער פֿון אַ פֿרייען אָבמאַך און פֿון פֿרייער פֿעראייניגונג, האָט ער געזעהן אין זיך אַליין דעם אָנפֿאַנגס-פונקט פֿון יעדער געזעל-שאַפֿט. ער האָט ניט געזוכט זיין ישועה אין געהאָרכזאַמקייט און ניט גע׳חלום׳ט פֿון קיין ערלייזער, וואָס זאָל ראַטעווען די געזעלשאַפֿט. די אידעע פֿון קריסטליכער אָדער רוימישער דיסציפּלין איז פֿאַר איהם אין גאַנצען געווען אַן אונבעקאַנטע ערשיינונג.

אָבער אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דער קריסטליכער קירכע, וועלכע האָט שטענדיג ליעב געהאַט די אויטאָריטעט און פֿערזוכט אַריינצולייגען איהר הערשאַפֿט אייף די נשמות און נאָך מעהר אייף די אַרבייט פֿון די

גלויבינגע; און פֿון דער אַנדערער זייט אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דעם
רוימישען געזעץ, וואָס האָט זיך שוין מאַניפֿעסטירט אין 12טען יאָהר־
הונדערט אונטער דער הערשאַפֿט פֿון די גרויסע פֿעאָדאַל־באַראָנען, קע־
ניגע און פּאַפּסטען און וועלכער איז באַלד געוואָרען דער ליעבלינגס־
שטודיום אין די אוניווערזיטעטען; — אָט אונטער דעם איינפֿלוס פֿון די
ביידע ערציהונגס־מעטהאָדען, וועלכע האָבען זיך אַזוי גוט פֿערטראָגען
איינע מיט די אַנדערע, כאָטש זיי האָבען זיך פֿריהער אַזוי פֿיינד געהאַט,
זיינען די מוחות פֿון די מענשען פֿערקריפּעלט געוואָרען אין דערזעלבער
פּראָפּאָרציע, ווי דער פּריעסטער און דער געזעץ־געבער האָבען טרי־
אומפֿירט.

די מענשען האָבען ליעב געקראָגען די אויטאָריטעט. ווען די יונגע
גילדעס אין אַ קאָמונע האָבען געמאַכט אַ רעוואָלוציאָן, האָט די קאָמונע
באַלד געבעטען הילפֿע ביי דעם „יעטער”. זי האָט זיך אַליין אויסגעקלי־
בען אַ דיקטאַטאָר, אַ מוניציפּאַלען צעזאַר; און זי האָט איהם געגעבען
די פֿולע מאַכט אויסצוראָטען די פּאַרטיי פֿון די געגנער. און דער דיק־
טאַטאָר, פֿערשטעהט זיך, האָט זיך בענוצט מיט דער געלעגענהייט און
האָט אָנגעווענדעט אַלע ראַפֿינירטע גרויזאַמקייטען, וועלכע ער האָט זיך
אויסגעלערנט פֿון דער קירכע און פֿון די דעספּאָטישע קעניגרייכען אין
די מורח לענדער.

די קירכע, פֿערשטעהט זיך, האָט איהם געהאָלפֿען. האָט זי דען
ניט שטענדיג גע'חלומ'ט פֿון דעם ביבלישען קעניג, וואָס וועט זיך וואַר־
פֿען אויף די קניע פֿאַר דעם כהן גדול און זיין אַ געהאָרכזאַמער ווערק־
צייג אין זיינע הענד? האָט זי דען ניט פֿערהאַסט פֿון גאַנצען האַרצען
די ראַציאָנאַליסטישע אידעען, וואָס האָבען אינספּירירט די פֿרייע שטעדט
זייט דער ערשטער רענעסאַנס פֿון'ם 12טען יאָהרהונדערט? האָט זי דען
ניט פֿערדאַמט אַט די „היידנישע” אידעען, וועלכע האָבען צוריקגעפֿיהרט
דעם מענשען צו דער נאַטור אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דער ניי ענט־
דעקטער גריכישער קולטור? און האָט זי שפּעטער, מיט דער הילפֿע פֿון
די פּרינצען און קעניגע ניט דערשטיקט יענע אידעען, וועלכע האָבען
דעם מענשען געפֿיהרט צום אויפֿשטאַנד נעגען דעם פּאַפּסט, די גלחים
און די קירכע אין אַלגעמיין אין נאָמען פֿון דעם אַלטען קריסטענטהום?
דער שייטער־הויפֿען, דאָס ראָד, די תליה — די אַלע וואָפֿען, וועלכע
זיינען פֿון אייביג אָן אַזוי בעליעבט געווען ביי דער קירכע — זיינען אָנ־
געווענדעט געוואָרען נעגען די אפּיקורסים. און ווער עס איז ניט געוועזען

איהר ווערק־צייג, צי דער פּאַפּסט, דער קעניג אָדער דער דיקטאַ־טאָר — די פּערזאָן איז געווען פון אַ קנאַפּער וויכטיגקייט — די הויפּט־זאַך איז געווען, אַז מען האָט אַוועקגעראַמט איהרע שונאים מיט תליות, שייטער־הויפענס און אַנדערע מאַרטער־אינסטרומענטען.

אָט אונטער דעם איינפלוס פון דיזער צווייפאַכער לעהרע — פון דעם רוימישען יוריסט און דעם קאַטהאָלישען פּריעסטער — איז דער אַלטער פעדעראַליסטישער גייסט, דער גייסט פון פרייע איניציאַטיווע און פרייער פערשטענדיגונג, וועלכער האָט געשאַפען די פרייע קאָמונעס, ביסלעכווייז אָבגעשטאָרבען, אום צו מאַכען פּלאַץ פאַר דעם גייסט פון דיסציפּלין און פון אַ פּיראַמידאַלער אויטאָריטעטער אָרגאַניזאַציאָן. די רייכע און אָרעמע האָבען ביידע געפאָדערט אַן ערלייזער.

און ווען דער רעטער איז שוין געקומען, ווען דער קעניג, וועלכער איז רייך געוואָרען אין ערגעץ אַ שטאָדט, וואָס ער אַליין האָט געגרינדעט, ווייט אַוועק פון דעם טומעל און לאַרם פון די פאָלקס־פערזאַמלונגען, שטיצענדיג זיך אויף די הילפע פון דער קירכע און פון די אַדעל־מענער און בויערן, וועמעס האַרר ער איז געוואָרען — ווען דער קעניג האָט אָנגעקלאַפּט ביי די טהויערען פון דער פרייער שטאָדט, פערשפּרעכענדיג דעם „נידעריגען פאָלק" זיין שוץ געגען די רייכע און די געהאָרכזאַמע רייכע זיין פּראָטעקציאָן געגען די רעבעלישע אָרעמע, אָט דאַמאָלס האָבען די שטעדט, זייענדיג שוין אַליין דורכגעפרעסען פון דעם חלאת פון אויטאָריטעט, שוין מעהר קיין קראַפט ניט געהאַט צום ווידערשטאַנד.

אויסערדעם האָבען די נייע אָנפאַלען פון אַזיאַטישע פעלקער אויף אייראָפּאַ געהאָלפען דעם יונגען קעניגטהום צו קאָנצענטרירען אַלע קרעפטען אין זיינע הענד.

די מאָנגאָלען האָבען אין 13טען יאָהרהונדערט פערכאַפּט די מזרח־זייט פון אייראָפּאַ און געמאַכט דאָרטען אַ ווּסטעניש. אונטער דעם שוץ פון די טאַטאַרישע כאַנס און פון דער רוסישער קריסטליכער קירכע האָט זיך אין מאָסקוואַ ענטוויקעלט אַ קייזער־רייך. דאַן זיינען געקומען די טערקען און האָבען זיך בעזעצט אין אייראָפּאַ; אין 1453 זיינען זיי געקומען ביז נאָך וויען, צושטערענדיג אַלעס אויף זייער וועג. אין יענער צייט זיינען ענטשטאַנען מעכטיגע שטאַאַטען אין פּוילען, אין בעהמען, אין אונגאַרן און אין צענטער פון אייראָפּאַ, אום צו אָרגאַניזירען דעם ווידערשטאַנד געגען די דאָזיגע אָנפאַלען. און פון דער אַנדערער זייט האָט דער פערניכטונגס־קריעג געגען די מאָרען אין שפּאַניען געפיהרט

צו דער גרינדונג פֿון אַן אַנדער מעכטיגער מלוכה אין אַראַגאָן און קאַסטי־ליען, געשטיצט אויף די רוימישע קירכע און אינקוויזיציאָן — אויף דעם שווערד און דעם שייטער הויפֿען.

די אַלע אָנפֿאַלען און מלחמות האָבען אייראָפּאַ געצוואונגען אַריינ־צוטרעטען אין אַ נייע פֿאַזע פֿון ענטוויקלונג — אין די פֿאַזע פֿון דעם מיליטערישען שטאַאַט.

די קאָמונעס גופֿא זיינען געוואָרען קליינע שטאַאַטען, און עס איז געווען ניט מעהר ווי נאַטירליך, אַז די דאָזיגע קליינע שטאַאַטען זאָלען איינגעשלונגען ווערען פֿון די גרויסע.

VII.

דער זיעג פֿון דעם שטאַאַט איבער די קאָמונעס פֿון'ם מיטעלאַלטער אין די פֿעדעראַליסטישע אינסטיטוציאָנען פֿון יענער צייט איז, פֿערשטעהט זיך, ניט געשעהן מיט אמאָל. פֿאַר אַ געוויסען מאָמענט איז דער זיעג פֿון דעם שטאַאַט זאָגאַר געווען זעהר צווייפֿעלהאַפֿט.

א געוואַלטיגע פֿאָלקס־בעוועגונג — רעליגיעז אין איהרע פֿאָרמען און אין איהר אויסדרוק, אָבער שטאַרק קאָמוניסטיש אין איהרע שטרע־בונגען — האָט זיך אויפֿגעהויבען אין די שטעדט און דערפֿער פֿון צענטראַל־אייראָפּאַ.

שוין אין דעם 14טען יאָהרהונדערט — 1358 אין פֿראַנקרייך און 1381 אין ענגלאַנד — האָבען שטאַטגעפֿינען צוויי גרויסע עהנליכע בע־וועגונגען. די צוויי מעכטיגע אויפֿשטענדע פֿון דער זשאַקעריע אין פֿראַנק־רייך און פֿון וואַט טיילער אין ענגלאַנד האָבען אויפֿגעטרייסעלט די גע־זעלשאַפֿט ביז אין איהרע פֿונדאַמענטען. ביידע אויפֿשטענדע זיינען געווען געריכטעט הויפּטזעכליך געגען די פֿעאָדאַלע לאָרדען, און אָבוואָהל זיי זיינען ביידע אונטערדריקט געוואָרען, האָבען זיי אָבער דאָך געבראָכען די מאַכט פֿון דעם פֿעאָדאַליזם. דער אויפֿשטאַנד פֿון די בויערן אין ענג־לאַנד האָט געמאַכט אַ סוף צו דער לייבאייגענשאַפֿט; און די זשאַקעריע אין פֿראַנקרייך האָט אָבגעשטעלט די ענטוויקלונג איהרע איף אַזוי פֿיעל, אַז איהר עקזיסטענץ איז נור געווען אַ שוואַכע און זי האָט קיינמאָל ניט דערגרייכט די שטופֿע, וועלכע די לייבאייגענשאַפֿט האָט דערגרייכט אין דייטשלאַנד און אין מזרח־זייט פֿון אייראָפּאַ.

אין 16טען יאָהרהונדערט אָבער, האָט זיך אויפגעהויבען אַן ענה־ליכע בעוועגונג אין הארץ פון איראָפּאַ. די בעוועגונג האָט זיך מאַני־פעסטירט אונטער פערשידענע נעמען: אין בעהמען איז עס געוועזן דער גרויסער אויפשטאַנד פון די הוסיטען; אין דייטשלאַנד, אין דער שווייץ און האָלאַנד זיינען עס געוועזן די אויפשטענדע פון די אַנאַבאַפּטיסטען. די דאָזיגע בעוועגונג איז ניט בלויז געוועזן אַן אויפשטאַנד געגען די פּעאָדאַלע לאָרדען, נאָר עס איז געוועזן אַן אמת'ע רעוואָלוציאָן געגען דעם שטאַאַט און דער קירכע, געגען דעם רוימישען און קירכליכען געזעץ אין דעם נאָמען פון'ם אַלטען קריסטענטהום.*)

די היסטאָריקער פון'ם שטאַאַט און פון דער קירכע האָבען די דאָ־זיגע בעוועגונג פערלוימדעט און דיסקרעדיטירט פאַר אַ לאַנגע צייט אין מיר הויבען קוים וואָס אָן צו פערשטעהן די אייגענטליכע בעדייטונג איהרע.

די אַבסאָלוטע פרייהייט פון יעדען איינצעלנעם, וועלכער זאָל בלויז האַנדלען ווי זיין אייגענער געוויסען הייסט איהם צו האַנדלען און דער קאָמוניזם זיינען געוועזן דער פאַס־וואָרט פון דעם דאָזיגען אויפשטאַנד. ערשט שפעטער, ווען דעם שטאַאַט און דער קירכע האָט זיך איינגעגע־בען אויסצושלאַכטען די איבערגעבענסטע און ענערגישסטע אָנהייגנער פון דער גרויסער פאָלקס־בעוועגונג און צו פערפעלשען איהרע פרינציפען פאַר זייערע אייגענע אינטערעסען, האָט די בעוועגונג פערלאָרען איהר אמאָליגען רעוואָלוציאָנערען כאַראַקטער און האָט זיך פערוואַנדעלט אין די זאָגענאַנטע רעפאָרמאַציאָן פון מאַרטין לוטהער.

מיט לוטהער האָט די בעוועגונג געפונען אַן אָבקלאַנג ביי די פירסטען; אָבער זי האָט זיך אָנגעפאַנגען מיט דעם קאָמוניסטישען אַנאַרכיזם, וועלכער איז פון איהרע אָנהייגנער געפריידיגט און אין מאַנכע פלעצער פראַקטיש פערווירקליכט געוואָרען. מיט דער אויסנאַהמע פון דער רעליגיעזער פאָרמולע, וועלכע איז געוועזן אַ צוגעשטענדניס צו דעם גייסט פון יענער צייט, געפינען מיר אין דער דאָזיגער בעוועגונג דיזעלבע גרונד־אידעען, וועלכע מיר פערטרעטען היינט: די אָבלייקנונג פון יעדען געזעץ, — צי עס איז אַ געזעץ פון'ם שטאַאַט צי עס גרינ־דעט זיך אויף אַ זאָגענאַנטען געטליכען אורשפרונג — דער געוויסען פון

---

*) אין דעם 17-טען יאָהרהונדערט האָט זיך אין רוסלאַנד מאַניפעסטירט אַן ענליכע בעוועגונג געגען דער לייבאייגענשאַפט און דעם שטאַאַט, נאָר די דאָזיגע בעוועגונג האָט ניט געהאַט קיין רעליגיעזען פונדאַמענט.

דעם מענשען אַלס זיין אייגנציגען געזעץ־געבער און ריכטער, די אויטאָנאָמע און אונאבהייננגיגע קאָטונע, וועלכע מיז צוריק אוועקנעהמען פֿון די פֿעאָדאלע לאָרדען די קאָטינאלע ערד און ענטזאָגען זיך פֿון אַלע געלד־טאַקסען, אָבגאבען אָדער פֿערזענליכע אַרבייט צום שטאַאַט — מיט איין וואָרט: די פּראַקטישע פֿערווירקליכונג פֿון דער גלייכהייט און קאָמוניזם. ווען מען האָט אַמאָל געפֿרעגט רויק, איינעם פֿון די פֿילאָזאָפֿין פֿון דער אנאַבאַפּטיסטישער בעוועגונג, אויב ער אָנערקענט ניט ווייניגסטענס די אויטאָריטעט פֿון דער ביבעל, האָט ער געענטפֿערט, דאָס א מענש איז נור מחויב אַזוי זיך אויפֿצופֿיהרען, ווי ער אַליין געפֿינט אוים פֿון דער ביבעל. אָבער האָט דען די דאָזיגע פֿאָרמולע, אָט די אונבעשטימטע, אין דעם זשאַרגאָן פֿון דער קירכע געפֿריידיגטע אויטאָריטעט פֿון דער ביבעל, פֿון וועלכער מען קען אַרויסנעהמען אַרגומענטען פֿיר און נעגען דעם קאָמוניזם, פֿיר און געגען דער אויטאָריטעט, איך וועלכע מען קען זיך אָבער פֿאַר קיין פֿאַל ניט פֿערלאָזען, ווען עס האַנדעלט זיך פֿריי און אָפֿען צו פֿערטרעטען די פֿרייהייט — האָט דען די דאָזיגע פֿאָרמולע, אָט די רעליגיעזע שטרעבונג ניט שוין ענטהאַלטען אין זיך די אורזאכע, דורך וועלכע די גרויסע בעוועגונג איז געבראָכען געוואָרען?

אָנגעפֿאַנגען האָט זיך די דאָזיגע בעוועגונג אין די שטעדט, זי האָט אָבער באַלד געפֿונען אַן אָבקלאַנג אין די דערפֿער. די בויערן האָבען זיך אנטזאָגט צו פֿאָלגען אימעצען און אַרויפֿזעצענדיג אַן אַלטען שיך אויף אַ שפּיז אַלס זייער פֿאָהן, האָבען זיי צוריק צוגענומען דאָס לאַנד, וואָס די פֿעאָדאַלע לאָרדען האָבען אַוועקגערויבט פֿון די דאָרף געמיינדעס. זיי האָבען צוגראָכען די קייטען פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט, אַרויסגעטריבען די פּריעסטער און ריכטער פֿון זייער געזעלשאַפֿט און פֿון דאָס ניי געגרינדעטע פֿרייע קאָמונעס. נור מיט דער הילפֿע פֿון דעם שייטער־הויפֿען, דעם ראָד און די תליה, נור דורך דעם, וואָס מען האָט אין עטליכע יאָהר אויסגעשלאַכט מעהר ווי הונדערט טויזענד בויערן, האָט עס געלונגען דער קעניגליכער אָדער קייזערליכער מאַכט מיט דער הילפֿע פֿון דער קאטאָלישער אָדער פּראָטעסטאַנטישער קירכע — לוטהער האָט נאָך שטאַרקער אָנגערייצט די פֿירסטען אין אַדעל־מענער אויסצושלאַכטען די בייערן, ווי דער פּאַפּסט אַליין — צו דערשטיקען די דאָזיגע רעוואָלוציאָנען, וועלכע זיינען פֿאַר אַ געוויסע צייט געוועזען אַ געפֿאהר צו די שטאַאַטען, וואָס האָבען זיך גראָד וואָס ענטוויקעלט.

געבווירען פֿון דער אַנאַבאַפּטיסטישער פֿאָלקס־בעוועגונג, האָט די לוטהערישע רעפֿאָרמאַציאָן, שטיצענדיג זיך אויף דעם שטאַאַט, איהם געהאָלפֿען אויסשלאַכטען דאָס פֿאָלק און אויסראָטען די בעוועגונג, פֿון וועלכער זי האָט אין אָנפֿאַנג געשעפּט איהר גאַנצע קראַפֿט. דאָס, וואָס עס איז נאָך איבערגעבליבען פֿון יענער מעכטיגער פֿאָלקס־בעוועגונג, האָט זיך בעהאַלטען אין די געמיינדעס פֿון די „מעהרישע ברידער", וועלכע זיינען, מיט הונדערט יאָהר שפּעטער, אויך פֿערניכטעט געוואָרען דורך דעם שטאַאַט און דער קירכע. די יעניגע, וואָס זיינען ניט דער־הרג'עט געוואָרען, זיינען אַנטלאָפֿען; די איינע האָבען זיך געזוכט אַ נייע היימאטה אין דרום־זייט פֿון רוסלאַנד, די אַנדערע אין גרענלאַנד, וואו זיי לעבען נאָך ביז היינטיגען טאָג אין איינקלאַנג מיט זייערע פּרינ־ציפּען אין זייערע געמיינדעס און אַנטזאָגען זיך פֿון יעדען דיענסט פֿאַר דעם שטאַאַט. (די מענאָניטען האָבען שפּעטער פֿערלאָזען רוסלאַנד און זיינען אַוועק נאָך קאַנאַדאַ.)

* * *

פֿון דאַמאָלס אָן איז די עקזיסטענץ פֿון דעם שטאַאַט געווען פֿער־זיכערט. דער רוימישער יוריסט, דער פּריעסטער און דער אַריסטאָקראַ־טישער סאָלדאַטען־פֿיהרער האָבען געגרינדעט אַ פֿעסטען בונד אַרום די טהראָנען און זיינען איצט געווען אימשטאַנד צו ענדיגען זייער פֿערניכ־טונגס־אַרבייט.

וואָס פֿאַר אַ באַרג מיט ליגענס די שטאַאַטס־געטרייע און פֿון'ם שטאַאַט בעצאָהלטע היסטאָריקער האָבען אונז דערצעהלט וועגען דער דאָזיגער פּעריאָדע!

האָט מען אונז דען ניט געלערנט אין די שולען, אַז דער שטאַאַט האָט זיך זעהר פֿערדיענט געמאַכט, דערפֿאַר וואָס ער האָט אויפֿ־געבויט גרויסע נאַציאָנאַלע פֿערבינדונגען אויף די רואינען פֿון דער פֿעאָדאַלער געזעלשאַפֿט, פֿאַר וועלכע עס איז פֿריהער ניט געווען קיין פּלאַץ, צוליעב די שטענדיגע צאַנקערייען און שטרייטיגקייטען צווישען די שטעדט? מען האָט עס אונז אַריינגעקלאַפּט אין קאָפּ אין דער שולע און מיר האָבען עס געגלויבט, ווען מיר זיינען שוין געווען ערוואַקסענע מענער.

אָבער דאָך ווייסען מיר איצט, אַז צום טראָץ די אַלע שטרייטיג־קייטען האָבען די פֿרייע שטעדט אין מיטעל־אַלטער וועהרענד פֿיער הונדערט יאָהר געאַרבייט, אום צו גרינדען אַזעלכע פֿעראייניגונגען דורך פֿרייוויליגע אָבמאַכען און אַז זיי האָבען געהאַט אַן ערפֿאָלג מיט זייער אַרבייט.

דער לאָמבאַרדישער בונד, למשל, האָט איינגעשלאָסען אין זיך אַלע קאָמונעס אין צפון־זייט פון איטאַליען און האָט געהאַט זיין געמיינשאַפט־ליכע קאַסע אין גענוא און וועניס. אַנדערע פערבינדונגען, ווי צ. ב. ש. דער טאָסקאַנישער בונד, דער רהיינישער בונד, בעשטעהענדיג פון זעכציג שטעדט, דער וועסטפאַלישער בונד, דער בונד פון די בעהמישע און פוי־לישע שטעדט, די פעדעראַציאָנען פון די קאָמונעס אין סערביען און רוס־לאַנד — אַט די אַלע פעראייניגונגען האָבען זיך פערשפרייט איבער־גאַנץ אייראָפּאַ. אין דערזעלבער צייט האָט די קאָמערציעלע פעראייני־גונג פון דעם האַנזאַ־בונד איינגעשלאָסען אין זיך סקאַנדינאַווישע, דייטשע, פוילישע און רוסישע שטעדט ביי די ברעגעס פון דעם באַלטישען ים. דאָס זיינען ניט געווען קיינע איינפאַכע פערזוכען, נאָר טהאַטזעכליך עקזיסטירענדע, ווייט פערשפרייטע און פיעל־גליעדערדיגע מענשליכע פערבינדונגען אויף דעם באַזיס פון פרייער פעראייניגונג.

איהר ווילט זעהן אַ לעבעדיגען ביישפיעל פון אַזעלכע געזעלשאַפט־ליכע פערבינדונגען? אַט איז די שווייץ. דאָרט האָט זיך צוערשט ענט־וויקעלט דער בונד פון די דאָרף־קאָמונעס (די אַלטע קאַנטאָנען), אין דערזעלבער צייט, ווען עס איז ענטשטאַנען אין פראַנקרייך אן עהנליכע פערבינדונג אין דער געגענד פון לאַאָנע. און וויל דער אונטערשיעד צווישען שטאָדט און דאָרף איז אין דער שווייץ קיינמאָל ניט געווען אַזוי טיעף, ווי דאָרטען, וואו די שטעדט האָבען זיך בעשעפטיגט מיט גרויסע קאָמערציעלע אונטערנעהמונגען, דערפאַר האָבען די שטעדט געהאָלפען די רעבעלישע בויערן אין 16טען יאָהרהונדערט, און שטעדט און דער־פער האָבען זיך פעראייניגט אין אַ פעדעראַציאָן, וועלכע עקזיסטירט נאָך ביז דעם היינטיגען טאָג.

אָבער עס ליעגט ניט אין דער נאַטור פון׳ם שטאַאַט צו טאָלערירען די פרייע פעדעראַציאָן. זי איז דער שרעק פון יעדען יוריסט — „אַ שטאַאַט אין אַ שטאַאַט". דער שטאַאַט אָנערקענט ניט קיין פרייע פעראייניגונג אינערהאַלב זיינע גרענעצען — ער האָט נור צו טהאָן מיט אונטער־טאַנען. ער אַליין און זיין שוועסטער, די קירכע האָבען מאָנאָפּאָליזירט דאָס רעכט צו זיין די פערמיטלער צווישען אַלע מענשליכע בעציהונגען.

אַט דערפאַר האָט דער שטאַאַט נויטווענדיגערווייזע געמוזט צושטער־רען די שטעדט, וויל זיי האָבען פאָרגעשטעלט מיט זיך אַ דירעקטע פערבינדונג צווישען איהרע בירגער. ער האָט געמוזט צישטערען יעדע פרייע פעראייניגונג אין דער שטאָדט, די שטאָדט גופא און יעדע דירעקטע פערבינדונג צווישען די פערשידענע שטעדט. אויף דעם פלאַץ פון דעם

פּרינציפּ פֿון פֿעדעראַציאָן האָט דער שטאַאט איזעקגעשטעלט דעם פּרינ-ציפּ פֿון אונטערוואַרפֿונג און דיסציפּלין. אָט דאָס איז זיין נאַטור, דער אינהאַלט פֿון זיין כאַראַקטער. אָהן דעם דאָזיגען פּרינציפּ הערט ער אויף צו זיין אַ שטאַאט.

דער גאַנצער 16טער יאָהרהונדערט איז אָנגעפֿילט מיט שרעקליכע הריגות און מלחמות, וועלכע דער ניי־ענטשטאַנענער שטאַאט האָט אָנ־געפֿיה־ט געגען די פֿרייע שטעדט און זייערע פֿעדעראַציאָנען. די שטעדט זיינען בעלאַגערט, בעפֿאַלען און אויסגעפּלינדערט געוואָרען; די איינ־וואוינער איהרע האָט מען אויסגעשלאַכט אָדער פֿערשיקט.

* * *

דער שטאַאט האָט געזיעגט אויף דער גאַנצער ליניע און אָט דאָס זיינען געווען די רעזולטאַטען:

אין 15טען יאָהרהונדערט איז אייראָפּאַ געווען בעדעקט מיט רייכע שטעדט, וועמעס בעל־מלאכות — מויערער, וועבער, גאָלד־שמיערען, שניצער — האָבען בעשאַפֿען וואונדערס פֿון קונסט; זייערע אוניווערזיטעטען האָבען אַיזעקגעלייגט דעם פֿונדאַמענט פֿון דער וויסענשאַפֿט; זייערע קאַראַוואַנען האָבען געוואַנדערט איבער ווייטע לענדער און זייערע שיפֿען האָבען דורכגעשניטען טייכען און ימים.

און וואָס איז פֿון זיי געוואָרען מיט צוויי יאָהרהונדערטער שפּע־טער? — שטעדט, וואָס האָבען געצעהלט פֿופֿציג און הונדערט טויזענד איינוואוינער און וועלכע האָבען געהאַט מעהר שולען — דאָס איז געווען דער פֿאַל אין פֿלאָרענץ — און אין די קאָמונאַלע שפּיטאַלען מעהר בע־טען פֿאַר קראַנקע איינוואוינער, ווי מיר געפֿינען עס היינט אפילו אין אַזעלכע שטעדט, וועלכע זיינען אין דיזער הינזיכט אַם בעסטען פֿער־זאָרגט, — אָט אַזעלכע שטעדט האָבען זיך פֿערוואַנדעלט אין אָרעמע, פֿערלאָזענע דערפֿער. זייערע איינוואוינער זיינען אייסגעשאָכטען און פֿער־שיקט געוואָרען; און שטאַאט און קירכע האָבען פֿערכאַפּט זייערע רייכ־טהימער. די אינדוסטריע איז אַבגעשטאָרבען אונטער דער לעבערליכער און פּעדאַנטישער אויפֿזיכט פֿון די שטאַאטס בעאַמטע. דער האַנדעל איז טויט געווען. די וועגען, וואָס האָבען פֿריהער פֿערבונדען אין שטאָדט מיט דער צווייטער, זיינען אין 17טען יאָהרהונדערט געווען אין אַזאַ צו־שטאַנד, אַז מען האָט זיך שוין מעהר ניט געקענט בענוצען מיט זיי.

דער שטאַאט איז דער קריעג. און די מלחמות האָבען געמאַכט אַ וויסטעניש פֿון אייראָפּאַ און פֿערניכטעט דאָס, וואָס דער שטאַאט האָט נאָך איבערגעלאָזט פֿון די שטעדט.

אבער האבען ניט אס וויינינגסטענס די דערפער וואס עס איז געדוואינגען דורך דער ראזיגער צענטראליזאציאן פון׳ם שטאאט? — פאר קיין פאל ניט! לייענט, וואס די היסטאריקער דערצעהלען אונז וועגען דעם לעבען פון די דערפער פון שאטלאנד, טאסקאנא אדער דייטשלאנד אין 14טען יאהרהונדערט און פערגלייכט וייערע בעשרייבונגען פון יענער צייט מיט דעם עלענד אין ענגלאנד קורץ בעפאר 1648, אין פראנקרייך אונטער דער הערשאפט פון דעם „זונן־קעניג" לואי דעם 14טען אין דייטשלאנד, אין איטאליען, איבעראל, נאך הונדערט יאהר שטאאטס־הערשאפט!

עלענד איבעראל. אלע אנערקענען עס איינשטימיג און דייטען אן אויף דעם. דארט, וואו די לייבאייגענשאפט איז אבגעשאפט געווארען, האט מען איהר צוריק אויפגעבויט אין טויזענדער נייע פארמען. און דארט, וואו זי איז נאך ניט אבגעשאפט געווארען, האט זי ערשט אונטער דעם שטאאט אנגענומען די גרויזאמסטע און ברוטאלסטע פארמען פון דער אלטער שקלאפעריי אדער נאך ערגערע. אין רוסלאנד, למשל, האט דער שטאאט, ווען ראמאנאוו האט געשאפען, איינגעפיהרט די לייבאייגענשאפט אין איהר באלד געגעבען די פארם פון אמת׳ער שקלאפעריי.

און האט דען עפעס אנדעריש געקענט ארויסקומען פון אט דעם עלענד פון דער שטאאטס־הערשאפט? איז עס דען ניט געוועזען די ערשטע אויפגאבע פון׳ם שטאאט צו פערניכטען אויך די דארף־געמיינדעס, צו צושטערען אלע פערבינדונגען צווישען די בויערן, איבערצוגעבען זייער לאנד צו די רייכע, זיי זאלען עס קענען אויספלינדערן און מאכען זיי אליין אונטערטעניג צו דעם טשינאווניק, דעם גלח און דעם אדעלמאן — איז דען דאס ניט געוועזען די וויכטיגסטע אויפגאבע פון דעם שטאאט, נאכדעם ווי ער האט צושטערט די שטעדט?

VIII.

צו פֿערניכטען די אונאָבהייננגיקייט פֿון די שטעדט; צו בערויבען די רייכע גילדעס פֿון די קויפֿלייט און בעל־מלאכות; צו צענטראַליזירען דעם אויסלענדישען האַנדעל אין זיינע אייגענע הענד און פֿערניכטען איהם; צו פֿערכאַפּען די אינערליכע פֿערוואַלטונג פֿון די גילדעס און אונטערוואַרפֿען דעם היימישען האַנדעל און יעדע סאָרט פֿון פּראָדוקטי־ווער טהעטיגקייט ביז די קלענסטע איינצעלהייטען צו אַ גאַנצע ארמעע פֿון בעאַמטע און דורך דעם פּאַראַליזירענדיג די אינדוסטריע און קינסט; צו פֿערכאַפּען די לאָקאַלע מיליץ און די גאַנצע שטאָדטישע פֿערוואַלטונג; צו דערדריקען די שוואַכע דורך טאַקסעס און אָבגאַבען צו גונסטען די שטאַרקע און רואינירען דאָס לאַנד דורך מלחמות — אָט דאָס איז גע־ווען די ראָלע פֿון׳ם שטאַאַט אין 16־טען און 17־טען יאָהרהונדערט גע־גען די איינוואוינער פֿון די אַמאָליגע קאָמונעס.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז זיין טאַקטיק געגען די דערפֿער און בויערן איז געווען דיזעלבע. אַזוי באַלד, ווי דער שטאַאַט האָט זיך געפֿיהלט שטאַרק, האָט ער צושטערט די דאָרף־געמיינדעס, האָט רואינירט די בויערן, וואָס זיינען אַריינגעפֿאַלען ביי איהם אין די הענד און אַוועקגע־רויבט פֿון זיי זייער געמיינשאַפֿטליכע ערד.

די היסטאָריקער און עקאָנאָמיסטען, בעצאָהלט פֿון׳ם שטאַאַט, האָבען אונז, פֿערשטעהט זיך, געלערנט, אַז די דאָרף־קאָמונע, ווערענדיג אַ פֿערעלטערטע פֿאָרמע פֿון דעם גרונד־אייגענטהום, וואָס האָט געשטערט דעם פּראָגרעס פֿון דער לאַנד־ווירטשאַפֿט, האָט געמוזט פֿערשווינדען דורך דער „טהעטיגקייט פֿון די נאַטירליכע עקאָנאָמישע קרעפֿטען". די בורזשואַזע פּאָליטיקער און עקאָנאָמיסטען זיינען ניט מיעד געוואָרען צו פויקען דאָס אין אונזערע קעפּ, און זיי טהוען עס נאָך איצט; און עס זיינען זאָגאַר פֿאַרהאַן רעוואָלוציאָנערען און סאָציאַליסטען — אַזעלכע, וואָס פּרעטענדירען צו זיין וויסענשאַפֿטליך — וועלכע האַלטען אין איין ווידערהאָלען די זעלבע אַבסורדע בעהויפּטונג, וואָס מען האָט זיי געלע־רענט אין דער שולע.

און דאָך איז אין דער וויסענשאַפֿט קיינמאָל ניט בעהויפּטעט גע־וואָרען אַ געמיינערער ליגען ווי אָט דער. אַ ליגען, וועלכער איז ספּעציעל ערפֿונדען געוואָרען, דען די געשיכטע איז פֿול מיט דאָקומענטען, וועלכע בעווייזען יעדען איינציגען, וואָס וויל נור וויסען, — פֿאַר פֿראַנקרייך איז כמעט געוויס איבערצולייענען דאַלאָז׳ן — אַז די דאָרף־קאָמונעס זיינען

פריהער פֿון אַלעם בערויבט געוואָרען דורך דעם שטאַאט; מען האָט אוועקגערויבט פֿון זיי זייער אונאָבהיינגיגקייט, זייער געריכטליכע און געזעץ־געבענדע מאַכט, און שפּעטער איז זייער לאַנד איינפֿאַך פֿערכאַפּט געוואָרען פֿון די רייכע אונטער דעם שוץ פֿון'ם שטאַאט אָדער דורך דעם שטאַאט גופא.

אין פֿראַנקרייך האָט די בערויבונג פֿון די דאָרף־קאָמונעס זיך אָנגעפֿאַנגען אין 16טען יאָהרהונדערט און וועהרענד די פֿאָלגענדע יאָהרהונדערטער איז די דאָזיגע אַרבייט אַלץ גיכער און גיכער פֿאָרטגעזעצט געוואָרען. פֿון 1659 אָן האָט דער שטאַאט גענומען די געמיינדעס אונטער זיין הויכען שוץ, און מען דאַרף נור איבערלייענען דעם געזעץ, וואָס לואי דער 14טער האָט אַרויסגעלאָזט אין 1667, אום צו פֿערשטעהן, אויף וואָס פֿאַר אַ שטייגער די פֿערכאַפּונג פֿון דער קאָמונאַלער ערד איז דורכגעפֿיהרט געוואָרען אין יענער צייט. — „יעדער מאַכט זיך די זאַך אַזוי בעקוועם ווי נור מעגליך" — אַזוי לייענען מיר אין דעם דאָזיגען אוקאַז... „מען האָט צוטהיילט דאָס לאַנד;... כדי צו בערויבען די געמיינדעס האָט מען אויסגעקלערט חובות, וואָס האָבען קיינמאָל ניט עקזיסטירט." שפּעטער מיט צוויי יאָהר האָט דער „זונן־קעניג" אַליין קאָנפֿיסקירט אַלע איינקונפֿטען פֿון די געמיינדעס פֿאַר זיינע אייגענע קעשענעס. — און דאָס רופֿט זיך אין דער וויסענשאַפֿטליכער שפּראַך „נאַטירליכע אָבשטאַרבונג".

לויט דער אָבשאַצונג פֿון די היסטאָריקער איז אין דעם פֿאָלגענדען יאָהרהונדערט אַם ווייניגסטענס אַ העלפֿט פֿון דעם קאָמונאַלען גרונד־בעזיץ איינפֿאַך אַוועקגערויבט געוואָרען דורך די אדעל־מענער און גלחים אונטער דעם שוץ פֿון'ם שטאַאט. פֿון דעסטוועגען האָבען די דאָרף־געמיינדעס עקזיסטירט ביז 1787. די פֿערזאַמלונג פֿון דער דאָרף־קאָמונע פֿלעגט זיך צונויפֿקומען אונטער אַן אולמען־בוים, וואו מען האָט יעדען צוגעטהיילט זיין שטיק ערד און פֿונאַנדערגעטהיילט די אָבגאַבען. די דאָקומענטען, וועלכע בעשטעטיגען דאָס אַלעס, עקזיסטירען נאָך היינט.*) טירגאָ ווייטער, אין דער פּראָווינץ, וועלכע ער האָט פֿערוואַלטעט, האָט אויסגעפֿונען, אַז די פֿערזאַמלונגען פֿון די דאָרף־געמיינדעס מאַכען אָן „צופֿיעל ליאַרם"; ער האָט זיי דערפֿאַר אָבגעשאַפֿט און אַוועקגעשטעלט אויף זייער פּלאַץ געזעץ־געבענדע קערפּערשאַפֿטען, וועלכע זיינען אויסערוועהלט געוואָרען פֿון צווישען די אויפֿגעקומענע בעלי־הבתים פֿון'ם דאָרף. קורץ בעפֿאָר

---

*) Babeau, Le village sous l'ancien regime.

דעם אויסברוך פֿון דער גרויסער רעוואָלוציאָן, אין 1787, האָט דער שטאַאַט איינגעפֿיהרט דיזעלבע רעגולירונג אין גאַנץ פֿראַנקרייך. דער „מיר" איז אָבגעשאַפֿט געוואָרען און די געשעפֿטען פֿון די געמיינדעס זיינען בעזאָרגט געוואָרען פֿון עטליכע בעאַמטע, וועמען די רייכסטע בירגער און בויערן האָבען אויסערוועהלט.

דער פּאַרלאַמענט האָט זיך געאיילט צו בעשטעטיגען דעם דאָזיגען געזעץ אין דעצעמבער 1789, און די בורזשואַס האָבען דאַן פֿערנומען דעם פּלאַץ פֿון די אַדעל־מענער, אום צו פֿערכאַפּען פֿון די קאָמונעס דאָס לעצטע שטיקעל לאַנד, וואָס עס איז זיי נאָך איבערגעבליבען. אַ גאַנצע סעריע פֿון בויערן־רעוואָלטען און אויפֿשטענדע זיינען נויטווענדיג געווען צו צווינגען דעם קאָנווענט אין 1792 צו בעשטעטיגען דאָס, וואָס די בויערן האָבען גראָד וואָס אויסגעקעמפּפֿט אין מזרח־זייט פֿון פֿראַנקרייך. דאָס הייסט, אַז דער קאָנוועט, דער רעוואָלוציאָנערער פּאַרלאַמענט האָט דיקטירט, אַז מען זאָל די בויערן צוריקגעבען די קאָמונאַלע ערד; — אָבער דאָס איז בלויז אויסגעפֿיהרט געוואָרען דאָרט, וואו די בויערן האָבען שוין פֿריהער צוריק צוגענומען זייער לאַנד אויף אַ רעוואָלוציאָנערען שטייגער. אָט דאָס איז שוין דער שיקזאַל פֿון אַלע רעוואָלוציאָנערע געזעצע, און עס איז שוין צייט, מיר זאָלען עס געדענקען. זיי האָבען נור דאָרט אַ ווירקונג, וואו זיי זיינען שוין פֿריהער בעשטעטיגט געוואָרען דורך די פּראַקטישע טהאַטזאַכען.

אָבער אָנערקענענדיג דאָס רעכט פֿון די קאָמונעס אויף דער ערד, וועלכע מען האָט פֿון זיי אַוועקגערויבט זייט 1669, האָט די געזעץ־געבונג דאָך אַ־איינגעמישט עטליכע טראָפּפֿענס פֿון איהר בורזשואַזער גאַל. זי האָט דיקטירט, אַז די ערד, וואָס מען האָט צוריק אַוועקגענומען פֿון די אַדעל־מענער, זאָל צוטהיילט ווערען אין גלייכע טהיילען, אָבער נור צווישען די „בירגער"; ד.ה. צווישען די דאָרפֿישע בורזשואַס. אויף אַזאַ אופֿן האָט דער קאָנוועט איגנאָרירט דאָס רעכט פֿון די „איינוואוינער", ד.ה. פֿון דער ברייטער מאַסע פֿון די בויערן, וועלכע האָבען זיך אַם מייסטען געניטיגט אין דער קאָמונאַלער ערד. דערנאָך האָט גליקליכערווייזע אויס־געבראָכען אַ נייער אויפֿשטאַנד פֿון די בויערן, און אין 1793 האָט דער קאָנוועט אָנגענומען אַ נייעם געזעץ, וועלכער האָט בעפֿאָהלען, אַז די ערד זאָל צוטהיילט ווערען אין גלייכע חלקים צווישען אַלע איינוואוינער. אָבער אויך דער דאָזיגער בעשלוס איז קיינמאָל ניט אויסגעפֿיהרט געוואָרען; — ער האָט נור געדיענט אַלס אַ גרונד פֿאַר נייע רויבערייען און פֿערכאַפּונגען פֿון דער קאָמונאַלער ערד.

* * *

זיינען אָט די אַלע מאַסרעגלען ניט געווען גענוג, אום אַרויסצורופען ראָס, וואָס יענע הערדען רופען אָן דעם „נאַטירליכען טויט" פון דער קאָמונע? און דאָך האָט די דאָרף־געמיינדע נאָך אַלץ געלעבט און עקזיסטירט. אָבער דעם 24טען אויגוסט 1794, ווען די רעאַקציאָן האָט ווידער פערכאַפט די עפענטליכע מאַכט, האָט זי בעשלאָסען צו מאַכען אַ סוף צו דער עקזיסטענץ פון די קאָמונעס. דער שטאַאַט האָט קאָנפיסקירט די גאַנצע קאָמונאַלע ערד און האָט דערפון געמאַכט אַ גאַראַנטיע־פאָנד פאַר די חובות פון'ם שטאַאַט; ער האָט דאָס לאַנד פון די קאָמונעס עפענטליך פערקייפט און איבערגעגעבען צו זיינע אָנהייננגער, צו די מענער, וואָס האָבען געמאַכט דעם ניינטען טהערמידאָר*).

דעם 2טען פרעריאַל**) פון דעם פינפטען יאָהר, נאָך אַ שענדליכער ווירטשאַפט פון דריי יאָהר צייט, איז דאָס דאָזיגע געזעץ גליקליכערווייזע אָבגעשאַפט געוואָרען. אָבער אין דערזעלבער צייט האָט מען אויך אָבגעשאַפט די פערוואַלטונג פון די דאָרף־געמיינדעס און פערנומען זייער פלאַץ דורך די דיסטריקט־פערוואַלטונגען, אום דער שטאַאַט זאָל לייכטער קענען אַריינ'גנב'ענען זיינע נידעריגע אַגענטען. דאָס איז אָנגעגאַנגען ביז 1801, ווען מען האָט צוריק איינגעפיהרט די פערוואַלטונג פון די דאָרף־געמיינדעס; אָבער דאָס מאָל האָט זיך די רעגירונג גענומען דאָס רעכט אַליין צו בעשטימען די בירגערמייסטערס און פאָרשטעהער פון די 36.000 געמיינדעס. און דער דאָזיגער לעכערליכער צושטאַנד האָט אָנגעהאַלטען ביז צו דער יולי־רעוואָלוציאָן אין 1830, ווען דאָס געזעץ פון 1789 איז צוריק בעשטעטיגט געוואָרען. ווערענד דער צייט האָט דער שטאַאַט אין 1813 פון דאָס ניי קאָנפיסקירט די ערד פון די קאָמונעס און איהר אויסגעפלינדערט פאַר דריי יאָהר צייט. וואָס עס אי איבערגעבליבען, האָט מען די געמיינדעס צוריקגעגעבען אין 1816.

אָבער דיינקט איהר אפשר, אַז דאָס איז שוין אַלעס? נאָך לאַנג ניט! יעדע נייע רעגירונג האָט זיך בענוצט מיט דער ערד פון די קאָמונעס

---

*) דעם ניינטען טהערמידאָר 1794 האָט שטאַטגעפונען דער בעריהמטער שטאַאַטס־שטרייך פון די רעאַקציאָנערע עלעמענטען אין דעם קאָנווענט, וועלכער האָט זיך געענדיגט מיט דעם אונטערגאַנג פון ראָבעספיער און זיינע אָנהייננגער.

(דער איבערזעצער.)

**) נאָמען פון אַ מאָנאַט אין דעם רעוואָלוציאָנערען קאַלענדאַר, וועלכער האָט דאַטירט דעם אָנפאַנג פון אַ נייער צייט־רעכנונג מיט דער פראָקלאַמאַציאָן פון דער ערשטער פראַנצויזישער רעפובליק. (דער איבערזעצער.)

אַלס אַ מיטעל צו דעקען איהרע אויסגאַבען. אויסערדעם האָט מען זייט 1830 ביי דריי פֿערשידענע געלעגענהייטען — דעם ערשטען מאָל אין 1837, דעם לעצטען מאָל אונטער נאַפּאָלעאָן דעם דריטען — אָנגענומען געזעצע צו צווינגען די בויערן, זיי זאָלען צוטהיילען צווישען זיך דעם רעסט פֿון די קאָמונאַלע וועלדער און לאָנקעס; און דריי מאָל איז דער שטאַאַט געווען געצוואונגען צו ציהען צוריק דעם דאָזיגען געזעץ צוליעב דעם ווידערשטאַנד פֿון די בויערן. פֿון דעסטוועגען האָט נאַפּאָלעאָן פֿער־שטאַנען צו בענוצען זיך מיט דער געלעגענהייט, אום צוצו׳גנב׳ענען עט־ליכע גרויסע קאָמונאַלע בעזיצונגען און צו מאַכען דערמיט געשענקען צו זיינע נידעריגע שמייכלער.

אָט דאָס זיינען די פֿאַקטען. און דאָס איז, וואָס דיזע העררען רופֿען אין זייער „וויסענשאַפֿטליכער״ שפּראַך דעם „נאַטירליכען טויט פֿון דעם קאָמונאַלען גרונד־בעזיץ דורך דעם איינפֿלוס פֿון די עקאָנאָמישע גע־זעצע״. פונקט אַזוי גוט וואָלט מען געקענט אָנרופֿען די אויסשלאַכטונג פֿון הונדערט טויזענד סאָלדאַטען אויף אַ שלאַכט־פֿעלד אַ נאַטירליכען טויט!

און דאָסזעלבע, וואָס האָט פּאַסירט אין פֿראַנקרייך, האָט אויך גע־טראָפֿען אין בעלגיען, אין ענגלאַנד, אין דייטשלאַנד און עסטרייך — אין גאַנץ אייראָפּאַ, מיט דער אויסנאַהמע פֿון די סלאַווישע לענדער*).

נאָך מעהר! די צייטען פֿון נייע אויספלינדערונגען פֿון די געמיינדעס זיינען דיזעלבע אין גאַנץ מערב איירָאפּאַ. נאָר די מעטהאָדען זיינען ניט איבעראַל געווען דיזעלבע. אין ענגלאַנד, למשל, האָט מען זיך ניט דער־וועגט צו בערויבען די געמיינדעס דורך אַן אַלגעמיינעם געזעץ, נאָר מען האָט בעסער פאָרגעצויגען אָנצונעהמען אין פּאַרלאַמענט עטליכע טויזענד „ענקלאָשור עקטס״ (פֿערצאַמונגס־געזעצע), דורך וועלכע יעדער איינצעלנער פֿאַל פֿון לאַנד פֿערכאַפּונג איז בעזונדערס געזעצליך סאַנק־ציאָנירט געוואָרען, — מען טהוט עס נאָך איצטער — און דער גרונד בעזיצער האָט בעקומען דאָס רעכט צו בעהאַלטען פֿאַר זיך די קאָמונאַלע ערד, אַרום וועלכע ער האָט געשטעלט אַ פּאַרקאַן. די נאַטור גופא האָט ביז היינטיגען טאָג רעספּעקטירט די שמאָלע גראָבענס, וועלכע האָבען אין ענגלאַנד בעצייכענט דעם גרענעץ פֿון די קאָמונאַלע

---

*) אין האָללאַנד זעהען מיר שוין היינט דיזעלבע ערשיינונג. דאָרטען האָט די רעגירונג אויטאָריזירט די גנבה פֿון דער קאָמונאַלער ערד דורך דעם געזעץ פֿון 1906 און האָט בעגינסטיגט דעם דאָזיגען רויב דורך איהרע בעאַמטע.

אַקערס, וועלכע די געמיינדע האָט בעשטימט פֿאַר די איינצעלנע פֿאַ־מיליעס אויף אַ געוויסע צייט; פֿון דעסטוועגען געפֿינען זיך געלעהרטע, ווי צ.ב. סיבאָהם — אָט דער ווירדיגער קאָנקורענט פֿון פֿיסטעל דע קולאַנזש — וועלכע בעהויפּטען, אַז די דאָרף־געמיינדע האָט קיינמאָל ניט עקזיסטירט אין ענגלאַנד, אויסער אַלס אַ פֿאָרם פֿון לייבאייגענשאַפֿט. (אין די ביכער פֿון אַ געוויסען מאַרשאַל געפֿינען מיר אַן אויספֿיהרליכע בעשרייבונג פֿון דער אויבען דערמאָהנטער פֿאָרם פֿון דעם קאָמונאַלען גרונד־בעזיץ אין אָנהויב פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט, און אין פֿערשידענע געמיינדעס עקזיסטירט די קאָמונאַלע פֿערוואַלטונג פֿון דעם גרונד־בעזיץ נאָך היינט צו טאָג.*)

דיזעלבע ערשיינונג געפֿינען מיר אין בעלגיען, דייטשלאַנד, איטאַ־ליען און שפּאַניען. מיט וואָס פֿאַר מעטהאָדען מען האָט זיך ניט בע־נוצט, אום צו פֿערכאַפּען די קאָמונאַלע ערד, — דער פֿאַקט איז, אַז ביז די 50גער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט איז די בערוי־בונג פֿון די דאָרף־געמיינדעס אין מערב־אייראָפּאַ כמעט פֿאָלשטענדיג אויסגעפֿיהרט געוואָרען. די בויערן איז מעהר ניט איבערגעבליבען ווי עטליכע ברעקלאַך פֿון זייער אַמאָליגער קאָמונאַלער ערד.

אָט אויף אַזאַ אופֿן האָט די געגענזייטיגע פֿערזיכערונגס־קאָמפּאַניע פֿון דעם גרונד־בעזיצער, דעם פּריעסטער, דעם סאָלדאַט און דעם ריכ־טער, מיט אַנדערע ווערטער, דער „שטאַאַט" בעהאַנדעלט דעם בויער, אויף אַזאַ שטייגער האָט ער אָוועקגערויבט פֿון איהם דעם לעצטען מי־טעל, וואָס האָט איהם געקענט פֿערזיכערן געגען עלענד און עקאָנאָמישע פֿערשקלאַפֿונג.

* * *

אָבער האָט דען דיזעלבער שטאַאַט, וואָס האָט סאַנקציאָנירט און אָרגאַניזירט די אויספּלינדערונג פֿון די געמיינדעס, געקענט רעספּעקטירען די אינסטיטוציאָן פֿון דער געמיינדע אַלס אַן אָרגאַן פֿון דעם לאָקאַלען לעבען?

געוויס ניט!

---

*) זעה דר. גילבערט סלוטער׳ס אָבהאַנדלונג „די פֿערצאַמונג פֿון קאָמונאַלע פֿעלדער" אין די *Geographical Journal* פֿון דער געאָגראַפֿישער געזעלשאַפֿט אין לאָנדאָן, מיט פּלענער און קאַרטען (1907). די דאָזיגע שטודיע איז איצט אויך ערשינען אין אַ בוך.

צו דערלאָזען אַז שטאַאַטס-בירגער זאָלען פֿאָרמירען צווישען זיך אַ פֿעראייניגונג, אום אַוועקצונעהמען עטליכע פֿונקציאָנען פֿון׳ם שטאַאַט, וואָלט געווען אַן אינערליכער ווידערשפּרוך. דער שטאַאַט פֿאָדערט פֿון זיינע אונטערטאַנען די פּערזענליכע און דירעקטע אונטערוואַרפֿונג אָהן אַ שום פֿערמיטלונג; ער קען ניט ערלויבען די עקזיסטענץ „פֿון אַ שטאַאַט אין אַ שטאַאַט".

דאַרום, אַזוי שנעל ווי דער שטאַאַט האָט זיך אָנגעהויבען אויפֿבויען אין 16טען יאָהר־הונדערט, האָט ער זיך באַלד גענומען צו דער צו־שטערונג פֿון אַלע פֿערבינדונגען צווישען די בירגער אין די שטעדט און אין די דערפֿער. און ווען ער האָט טאָלערירט אונטער דעם נאָמען „מוּ־ניציפּאַלע איינריכטונגען", אַ שאָטען פֿון אויטאָנאָמיע — קיינמאָל קיין אונאָבהייניגקייט — איז דאָס אויסשליסליך געווען צו דעם צוועק צו פֿערלייכטערן די אויסגאַבען פֿון דער צענטראַלער רעגירונג אָדער אום צו געבען די רייכע אין די פּראָווינצען די מעגליכקייט אָנצוקלייבען רייכ-טהימער אויף דעם חשבון פֿון׳ם פֿאָלק, ווי עס איז געווען דער פֿאַל אין ענגלאַנד ביז ניט לאַנג צוריק און ווי עס צייגט זיך נאָך איצט אַרויס אין די אינסטיטוציאָנען און מנהגים פֿון׳ם לאַנד.

דאָס אַלעס איז זעהר לייכט צו פֿערשטעהן. דאָס לאָקאַלע לעבען גרינדעט זיך אויף דעם געוואוינהייטס־רעכט, ווערענד די צענטראַליזאַ־ציאָן פֿון דער עפֿענטליכער מאַכט קען זיך נור ענטוויקלען אויף דעם באַזיס פֿון דעם רוימישען געזעץ. ביידע קענען ניט עקזיסטירען צוזאַמען; איינע מוז טויטען די אַנדערע.

דאָס איז אויך די אורזאַכע, דאָס ווען די קאַבילישע דזשעמאַה (דאָרף־געמיינדע) אין אַלזשיר וויל פֿיהרען אַ פּראָצעס, אונטער דער הער־שאַפֿט פֿון די פֿראַנצויזען, פֿאַר איהר לאַנד, מוז יעדער איינוואוינער מאַ־כען אַ בעזונדערע קלאַגע בעפֿאָר דעם געריכט, וועלכער ציהט בעסער פֿאָר צו פֿערהאַנדלען פֿופֿציג אָדער צוויי הונדערט בעזונדערע פּראָצעסען, איידער אָנצונעהמען די קאָלעקטיווע אָנקלאַגע פֿון דער דאָרף־געמיינדע. דער יאַקאָבינישער געזעץ־בוך פֿון דעם קאָנווענט, וועלכער איז שפּעטער נאָך מעהר ענטוויקעלט געוואָרען אין דעם „קאָד נאַפּאָלעאָן", אָנע־קענט איבערהויפּט ניט דאָס געוואוינהייטס־רעכט, זאָנדערן נור דאָס רוימישע געזעץ, אָדער בעסער געזאָגט — דאָס ביצאַנטינישע רעכט.

אָט דערפֿאַר זעהען מיר אין פֿראַנקרייך, ווען דער ווינד וואַרפֿט אום אַ בוים, אַזוי אַז עס קומט איהם אוים צו ליעגען אויף איינעם פֿון די הויפּט - וועגען; אָדער ווען אַ בויער וויל בעסער

צאָהלען אַ מענשען צוויי אָדער דריי פֿראַנק, איידער אַליין צו טהאָן זיין חלק אַרבייט ביי דער אויסבעסערונג פֿון די וועגען און די שאָסעען — דאָס אַזאַ פֿאַל מוז פֿריהער דורכגעהן די קאַבינעטען פֿון צוועלף אָדער פֿופֿצעהן בעאַמטע אין דעם מיניסטעריום פֿון די אינערליכע אָנגעלעגענהייטען און די פֿינאַנצען און אז די בעאַמטע דאַרפֿען פֿריהער אויסטוישען מעהר ווי פֿופֿציג דאָקומענטען צווישען זיך, איידער דער בוים קען פֿערקויפֿט ווערען אדער איידער דער בויער בעקומט די ערלויבעניש צו צאָהלען זיינע צוויי אָדער דריי פֿראַנק אין דער קאַסע פֿון דער געמיינדע.

איהר דיינקט אפשר, אַז דאָס איז ניט מעהר ווי אַ שפּאַס? איהר האָט אַ טעות. הערר טריקאָש האָט אויסגערעכענט און ריכטיג נומערירט אַלע פֿופֿציג דאָקומענטען אין זיין צייט־שריפֿט „*Journal des Economistes*" (אַפּריל 1893).

און פֿערגעסט ניט, אַז דאָס פּאַסירט אונטער דער הערשאַפֿט פֿון דער דריטער רעפּובליק; דען איך רעדט דאָ ניט פֿון די באַרבאַרישע בעשטימונגען אונטער דעם אַלטען רעזשים בעפֿאָר דער גרויסער רעוואָלוציאָן. דאַמאָלס האָט מען זיך בעגנוגענט מיט פֿינף אָדער העכסטענס זעקס שמיקלאַך פּאַפּיר אין אַזעלכע פֿעלע. דערפֿאַר אָבער דערזעהלען אונז די געלעהרטע, אַז אין יענע באַרבאַרישע צייטען האָט די אויפֿזיכט פֿון דעם שטאַאַט בלויז עקזיסטירט דעם נאָמען נאָך.

* * *

און וואָלט עס נור דאָס געווען! נאָך אַלע גליקען וואָלט דאָס דאָך מעהר ניט געהייסען, ווי אויסהאַלטען צוואַנציג טויזענד אינעפּליסינע בעאַמטע און צו פֿערגעסערן די יעהרליכע אויסגאַבען מיט אַ מיליאַרד מעהרער. אַ קליינינגקייט פֿאַר די ליעבהאָבער פֿון אָרדנונג און רעגיסטרירען!

פֿאַ־האַן אָבער אַ פֿיעל ערגערע זאַך — ד ע ר פ ר י נ צ י פּ ג ו פ א, וואָס הרג'ט אוועק אַלצדינג!

די בויערן פֿון אַ דאָרף האָבען טויזענדער געמיינשאַפֿטליכע אינטערעסען: עקאָנאמישע אינטערעסען, אינטערעסען מיט וייערע שכנים, אינטערעסען פֿון ווייערע שטענדיגע בעציהונגען. זיי זיינען געוואוינגען צו פֿעראייניגען זיך צו טויזענדער פֿערשידענע צוועקען, וועלכע די נאַטירליכע נויטווענדינגקייט פֿאָדערט פֿון זיי. אָבער דער שטאַאַט וויל ניט הערען פֿון אַזעלכע פֿערבינדונגען; ער קען ניט צילאָזען, אַז זיי זאָלען

זיך פֿעראייניגען ער גיט זיי א שולע, אַ גלח, אַ זשאַנדאַרם, אַ ריכטער — דאָס איז גענוג פֿאַר זיי. און אויב עס װעלען ענטשטעהען אַנדערע אינטערעסען, דאַרפֿען זיי פֿריהער דורכגעהן די צענזור פֿון דעם שטאַאט און דער קירכע.

אויף אַזאַ אופן האָבען די איינוואוינער פֿון די דערפֿער אין פֿראַנק-רייך ביז 1883 ניט געהאַט קיין רעכט צו גרינדען גענאָסענשאַפֿטען, אום צו קייפֿען בשותפות די כעמישע מיטלען פֿאַר צו בעמיסטינגען זייערע פֿעלדער אָדער פֿאַר צו קאַנאַליזירען זייערע לאָנקעס. ערשט אין דער צייט פֿון 1883 ביז 1886 האָט די רעפּובליק געגעבען דעם דאָזיגען רעכט, ווען דער פּאַרלאַמענט האָט ענדליך אָנגענומען דעם געזעץ וועגען די סינדיקאַטען, וועלכער איז פֿערבונדען מיט אַסך כיטרע דריידלאַך און בעשריינקונגען.

און מיר, וועמענס גייסטיגע פֿעהיגקייטען עס זיינען אָבגעשטומפּט געוואָרען דורך דער שטאַאַטליכער ערציהונג, מיר פֿרעהען זיך גאָר אי-בער דעם פֿאָרטשריט פֿון די דאָרפֿישע גענאָסענשאַפֿטען; מיר ווערען אפילו ניט רויט ביי דעם געדאַנק, אַז דאָס דאָזיגע רעכט צו פֿעראייניגען זיך, פֿון וועלכען די בויערן זיינען בערויבט געוואָרען ביז אויף אונזער צייט, אָט דאָסזעלבע רעכט האָט אין מיטעלאַלטער עקזיסטירט פֿאַר אַלעמען, צי זיי זיינען געווען פֿריי, צי לייבאייגענע. שקלאַפֿען, וואָס מיר זיינען, זעהען מיר היינט אין דעמזעלבען רעכט שוין אַ „זיעג פֿון דער דעמאָקראַטיע!"

אָט דאָס איז דער רעזולטאַט פֿון אונזער פֿאַלשער שטאַאַטליכער ער-ציהונג אין פֿון אונזערע שטאַאַטס-גלויביגע פֿאָראורטיילען.

IX.

„אויב איהר האָט געמיינשאַפֿטליכע אינטערעסען אין שטאָדט אָדער אין דאָרף, בעט דעם שטאַאט אָדער די קירכע, זיי זאָלען זיך דערמיט בעשעפֿטיגען. אָבער איהר האָט ניט קיין שום רעכט צו פֿעראייניגען זיך דירעקט, אום אַליין צו בעזאָרגען אייערע אייגענע אָנגעלעגענהייטען!" אָט דאָס איז דער פּאַס-וואָרט, וועלכער קלינגט אָב אין גאַנץ איראָפּאַ זייט דעם 16טען יאָהרהונדערט.

„אַלע פֿערבינדונגען, ברידערשאַפֿטען, גילדעס, פֿעראייניען און פֿער-שווערונגען, וואָס זיינען שוין געמאַכט געוואָרען אָדער וואָס וועלען נאָך געמאַכט ווערען צווישען די טשעשלערס און מוירער, זיינען פֿון היינט אָן און ווייטער בטל און מבוטל;" — אַזוי לייענען מיר שוין אין אַ דעקרעט פֿון עדוואַרד דעם דריטען פֿון ענגלאַנד, וועלכער איז אַרויסגעלאָזט געוואָרען ביי די ענדע פֿון'ם 14טען יאָהרהונדערט. אָבער פֿריהער האָט דער שטאַאַט געמוזט בעזיעגען די קאָמונעס אין דערדשטיקען די אַלע פֿאָלקס־אויפֿשטענדע, פֿון וועלכע מיר האָבען גערעדט בעפֿאָר, איידער ער האָט זיך געקענט דערוועגען אַרויפֿצולייגען זיין לאַפּע אויף די אַלע איינריכטונגען — די גילדעס, ברודערשאַפֿטען א.ז.וו. — וואָס האָבען פֿערבונדען די האַנד־ווערקער איינע מיט די אַנדערע.

דאָס לאָזט זיך זעהר דייטליך בעאָבאַכטען אין ענגלאַנד, ווייל דאָרט איז פֿאַרהאַן אַסך דאָקומענטען, וועלכע צייגען אונז יעדען טריט פֿון דער דאָזיגער ענטוויקלונג. ביסלעכווייז האָט דער שטאַאַט אַרויפֿגעלייגט זיין האַנד אויף אַלע גילדעס און ברידערשאַפֿטען. ער האָט זיי געדריקט, בעשריינקט זייערע רעכטע, אָבגעשאַפֿט זייערע טריבונאַלען, זייערע געשוואָרענע און האָט פֿערנומען זייער פלאַץ דורך זיינע אייגענע בעאַמטע און געריכטען. אין אָנהויב פֿון'ם 16־טען יאָהר־הונדערט, אונטער דעם רעזשים פֿון הענרי דעם אַכטען, האָט דער שטאַאַט גאָר פראָסט צוגענומען אַלעס, וואָס די גילדעס האָבען פֿערמאָגט, אָהן שום צערעמאָניעס. און דער נאָכפֿאָלגער פֿון דעם גרויסען פראָטעסטאַנטישען קעניג האָט פֿאָרטגעזעצט זיין אַרבייט.

ס'איז געווען אַ רויבעריי אויסגעפֿיהרט אין מיטען טאָג, גאָר אָהן אַ פרעטענזיע, ווי טהאָראָלד ראָדזשערס האָט אַזוי ריכטיג געזאָגט. און אויך די דאָזיגע רויבעריי ווערט פֿאָרגעשטעלט פֿון אונזערע זאָגענאַנטע וויסענשאַפֿטליכע נאַציאָנאַל־עקאָנאָמען אַלס דער „נאַטירליכער" טויט פֿון די גילדעס דורך דעם איינפֿלוס פֿון די „עקאָנאָמישע ענטוויקלונגס-געזעצע".

* * *

און ווירקליך, איז עס דען מעגליך געווען, אַז דער שטאַאַט זאָל דולדען די גילדע, די האַנד־ווערקער פֿעראייניגונג מיט איהר טריבונאַל, איהר מיליץ, איהר אייגענער קאַסע און איהרע סודות? דאָס איז דאָך געווען אַ „שטאַאַט אין אַ שטאַאַט!" דער איינציגער, דער אמת'ער שטאַאַט האָט זיי געמוזט צושטערען, און ער האָט זיי צושטערט איבעראַל: אין ענגלאַנד, אין פֿראַנקרייך, אין דייטשלאַנד, אין בעהמען, אין רוסלאַנד,

איבערלאָזענדיג בלויז פוסטע פֿאָרמען אַלס ווילינע אינסטרומענטען פֿאַר אריינצובריינגען די אָבגאַבען און אַלס אַ טהייל פֿון דער גרויסער פֿער־וואַלטונגס־מאַשין.

איז עס דען אַ וואונדער, אַז די גילדעס, די מייסטער־אָרגאַניזאַציאָנען, די שוואור־געריכטען, נאָכדעם ווי מען האָט אַוועקגערויבט פֿון זיי אַלעס, וואָס איז פֿריהער געווען זייער אמת'ער לעבען, נאָכדעם ווי מען האָט זיי אונטערוואָרפֿען צו דעם בעפֿעהל פֿון קעניגליכע בעאַמטע און זיי פֿערוואַנדעלט אין ווילענלאָזע רעדער פֿון דער פֿערוואַלטונגס מאַשינעריע — איז עס דען אַ וואונדער, אַז דיזעלבע אָרגאַניזאַציאָנען זיינען אין 18טען יאָהרהונדערט געווען אַ שטערונג צו דער אינדוסטריעלער ענטוויקלונג, וועהרענד מיט פֿיער הונדערט יאָהר בעפֿאָר האָבען זיי פֿאָרגעשטעלט מיט זיך די אייגענטליכע נשמה פֿון דער דאָזיגער ענטוויקלונג? דער שטאַאַט האָט זיי געטויטעט.

דער שטאַאַט האָט זיך ניט צופֿריעדען געשטעלט דערמיט, וואָס ער האָט צושטערט דעם גאַנצען אינערליכען מעכאַניזם פֿון יענע אינדוסטריעלע ברודערשאַפֿטען, דערפֿאַר וואָס זיי האָבען זיך אַוועקגעשטעלט צווישען איהם און זיינע אונטערטאַנען; ער האָט זיך ניט צופֿריעדענגעשטעלט דערמיט, וואָס ער האָט קאָנפֿיסקירט זייערע קאַסען און פֿערכאַפּט זייער אייגענ־טהום — ער האָט אויך אַוועקגערויבט פֿון זיי זייערע אַלע פֿונקציאָנען, פונקט ווי ער האָט פֿערכאַפּט זייער געלד.

אין אַ שטאָדט פֿון'ם מיטעל־אַלטער, ווען עס האָבען זיך ענטוויקעלט פֿערשידענע אינטערעסען אין דערזעלבער גילדע, אָדער ווען עס האָט זיך נעמאַכט אַ שטרייט צווישען צוויי פֿערשידענע גילדעס, איז קיין אַנדער שלום־מאַכער ניט געווען, ווי די שטאָדט גופא. זיי האָבען געמוזט קומען צו אַן איינפֿערשטענדנים צווישען זיך, געפֿינען וואָס פֿאַר עס איז ניט פשרה, ווייל אין דער שטאָדט זיינען אַלע פֿערבונדען געווען איינע מיט די אַנדערע. און אַ פשרה איז אימער געפֿונען געוואָרען, און ווען עס איז געווען נויטווענדיג, האָט מען אַפּעלירט צו אַ צווייטע שטאָדט, וואָס האָט זיך אונטערגענומען צו מאַכען שלום.

איצט אָבער איז דער שטאַאַט געווען דער איינציגער בשרה־מאַכער. אַלע אונבעדייטענדע לאָקאַלע שטרייטיגקייטען, וואָס זיינען אָנגעגאַנגען אין קליינע שטעדטלאַך מיט עטליכע הונדערט איינוואוינער, האָבען גע־מוזט פֿערהאַנדעלט ווערען אין בעזונדערע דאָקומענטען אין די קאַבינע־טען פֿון'ם קעניג אָדער פֿון די פאַרלאַמענטען. דער ענגלישער פאַרלאַ־מענט איז בוכשטעבליך איבערפֿלייצט געווען מיט טויזענדער אַזעלכע

לאָקאלע צאַנקערייען. דערצו זיינען אָבער נייטיג געווען פֿיעלע טויזענדער בעאַמטע אין דער הויפּט-שטאָדט — די מייסטע פֿון זיי האָט מען גע־קענט אונטערקויפֿען — אום צו רעגיסטרירען, קלאַסיפֿיצירען, איבער־לייגען און בעאורטהיילען יעדע קליינינקייט און אויסצואַרבייטען בע־שטימטע רעגלען, ווי אַזוי צו שמידען אַ פֿערד, ווי צו בלייכען לייווענד, איינצוואַלצען הערינג, מאַכען אַ פֿעסעל א.ז.וו. ביז אין דער אונענדליכ־קייט; און די כוואַליע איז געשטיגען אַלץ העכער און העכער.

אָבער דאָס איז נאָך ניט געווען אַלעס. באַלד האָט דער שטאַאַט איך פֿערכאַפּט דעם עקספּאָרט-האַנדעל. ער האָט אין דעם געזעהן אַ נייע קוועלע צו קלייבען רייכטהומער. פֿריהער, ווען עס האָט זיך גע-מאַכט אַ מיינונגס-פֿערשידענהייט איבער דעם ווערטה פֿון עקספּאָרטירען טוך, וועגען דער ריינקייט פֿון וואָל אָדער וועגען דער גרויס פֿון די הערינג-פֿעסער, האָבען די צוויי שטעדט געהאַט אַ טענה צווישען זיך. ווען זיי האָבען אַליין ניט געקענט דורכקומען, האָבען זיי זיך געווענדעט צו אַ דריטע שטאָדט, אַז זי זאָל אָבגעבען איהר אורטהייל. דאָס איז געווען אַ שטענדיגער מנהג. אָדער מען האָט פֿעררופֿען אַ קאָנגרעס פֿון די בעטרעפֿענדע גילדעס, אום צו בעשטימען דעם פּרייז און די קוואַ־ליטעט פֿון דאָס טוך אָדער די גרויס פֿון די פֿעסער אויף אַן אינטער־נאַציאָנאַלען אופֿן.

איצט אָבער האָט דער שטאַאַט זיך אונטערגענומען אויסצוגלייכען אַלע מיינונגס-פֿערשידענהייטען פֿון לאָנדאָן אָדער פֿון פּאַריז אויס. דורך זיינע בעאַמטע האָט ער בעשטימט די גרויס פֿון די פֿעסער, די קוואַ־ליטעט פֿון'ם טוך, די צאָהל און דיקקייט פֿון די פֿאָדים און אַלע גע־וועבען — מיט איין וואָרט, ער האָט זיך אַריינגעמישט אין די קלענסטע קליינינקייטען פֿון יעדער אינדוסטריע.

* * *

איהר ווייסט, וואָס עס איז געווען דער רעזולטאַט. די דאָזיגע קאָנ־טראָלירונג איז געווען די אורזאַכע פֿון דעם אָבשטאַרבען פֿון דער אינ־דוסטריע אין 18טען יאָהרהונדערט.

און ווירקליך, וואָס איז געוואָרען פֿון דער קונסט פֿון אַ בענווענוטאָ טשעליני אונטער דער קאָנטראָל פֿון'ם שטאַאַט? — פֿערשוואונדען! — און וואָס איז געוואָרען פֿון דער אַרכיטעקטור פֿון יענע גילדעס, וועמענס קונסט-ווערק עס רופֿען נאָך היינט אַרויס אונזער בעוואונדערונג? — וואַרפֿט נור אַ קוק אויף די מורא'דיג העסליכע מאָנומענטען פֿון דער שטאַאַטס-פּעריאָדע, און מיט איין בליק וועט איהר דערקענען, אַז די

ארכיטעקטור איז געשטאָרבען, אַזוי געשטאָרבען, אַז ביז היינט
צו טאָג האָט זי זיך ניט געקענט ווידער אויפהויבען און געזונד ווע־
רען פון דעם שרעקליכען קלאַפּ, וואָס דער שטאַאט האָט איהר געגעבען.

וואָס איז געוואָרען פון די פּראַכטפּולע געוועבען פון בריג, פון די
טוך פון האָלאַנד? וואו זיינען אַהינגעקומען יענע שמידען, וועלכע זיינען
געוועזען אַזעלכע קינסטלער אין זייער אַרבייט און וועלכע האָבען אין יע־
דען שטעדטעל פון איירָאָפּאַ אויסגעאַרבייט די וואונדערבאַרסטע ווערק
פון דעם אונדראַנקבארען מעטאַל? וואָס איז געוואָרען פון די אַלע אַנדערע
בעלי מלאכה — די זייגער־מאַכערס, די דרעקסלער, די אָפּטיקער און
מעכאַניקער, וואָס האָבען בעקאַנט געמאַכט דעם נאָמען פון דער שטאָדט
נירענבערג אין דער גאַנצער וועלט פאַר איהרע וואונדערבאַרע מאַטע־
מאטישע אינסטרומענטען, וועלכע זיינען געוועזען דער רוהם פון׳ם מיטעל-
אַלטער? פרעגט דאָך דזשיימס וואָט, וועלכער האָט געזוכט דרייסיג יאָהר-
לאַנג אומזיסט אַן אַרבייטער, וואָס זאָל קענען פאַר איהם מאַכען אַ
מעהר אָדער ווייניגער קיילעכדיגען צילינדער פאַר זיין דאַמפף־מאַשין.
זיין מאַשין האָט עקזיסטירט דרייסיג יאָהר אלס אַ מאָדעל, דערפאַר וואָס
ער האָט ניט געקענט געפינען קיינע ארבייטער, וואָס זאָלען איהם אויס־
פיהרען.

אָט דאָס איז געוועזען די אַרבייט פון דעם שטאַאט אויף דעם געביעט
פון דער אינדוסטריע. אַלעס, וואָס ער האָט יאָ אויפגעטהאָן, איז געוועזען
דאָס, וואָס ער האָט עקספּלאָטירט דעם אַרבייטער אויף דעם שענדליכס-
טען אופן, פערטריבען די בויערן פון זייערע דערפער, פערשפּרייט
נויט און עלענד אין די שטעדט, געבראַכט מיליאָנען מענשליכע וועזענס
אין אַ צושטאַנד פון הונגער און עטאַבלירט אויף אַזאַ אופן די לוין־
שקלאַפעריי.

און אָט די עלענדע, אָרעמע חורבות פון די אַלטע גילדעס, אָט די
אָרגאַניזמען, וועלכע זיינען פון׳ם שטאַאט צוקוועטשט און דער׳הרג׳ט
געוואָרען, דיזע אוננוצליכע רעדער אין דער פערוואַלטונגס-מאַשין האָבען
אונזערע „וויסענשאַפטליכע" נאַציאָנאַל-עקאָנאָמען פערביטען אין זייער
גרויסער אונוויסענהייט מיט די גילדעס פון׳ם מיטעל-אַלטער! וואָס די
גרויסע רעוואָלוציאָן האָט פערניכטעט אַלס שעדליך צו דער אינדוסטריע,
איז ניט געוועזען די גילדע אָדער די פּראָפעסיאָנעלע פעראייניגונג, עס איז
געוועזען ניט מעהר ווי אַ נוצלאָזע און שעדליכע ראָד פון דעם שטאַאטס-
מעכאַניזם.

אָבער וואָס די רעוואָלוציאָן האָט גוט גענומען אין אַכט ניט אָבצו-שאַפֿען, דאָס איז געווען די מאַכט פֿון׳ם שטאַאַט איבער די אינדוסטריע און איבער די שקלאַפֿען פֿון די פֿאַבריקען.

דערמאָהנט זיך נור אין דער דעבאַטע, וואָס האָט שטאַטגעפֿונען אין דעם קאָנווענט, דעם שרעקליכען קאָנוויענט, וועגען אַ סטרייק! אויף די קלאָגען פֿון די סטרייקער האָט דער קאָנווענט אַזוי געענטפֿערט: „דער שטאַאַט אַליין האָט דאָס רעכט אַכטונג צו געבען אויף די אינ־טערעסען פֿון אַלע בירגער. מיט דעם וואָס איהר סטרייקט, מאַכט איהר אַ בונד, איהר בעשאַפֿט אַ שטאַאַט אין דעם שטאַאַט. פֿאָלגליך — טויט!"

פֿאַר מאַנכע איז דער דאָזיגער ענטפֿער מעהר ניט געוועזן ווי אַ בעוויז פֿאַר דעם בורזשואַזען כאַראַקטער פֿון יענער רעוואָלוציאָן. אָבער האָבען דען אָט די ווערטער ניט נאָך אַ טיעפֿערע בעדייטונג? ענטהאַלטען זיי דען ניט אַ קורצע און שאַרפֿע ערקלערונג וועגען דער שטעלונג פֿון׳ם שטאַאַט צו דער גאַנצער געזעלשאַפֿט, וועלכע האָט געפֿונען איהר פֿאָל־שטענדיגסטען און לאָגישסטען אויסדרוק אין דעם יאַקאָבינױם פֿון 1793? — „איהר האָט אַן אורזאַכע זיך צו בעקלאָגען? בעקלאָגט זיך ביים שטאַאַט! ער אַליין האָט דאָס רעכט צו אונטערזוכען און אויסצו־גלייכען די פֿאָדערונגען פֿון זיינע אונטערטאַנען. אָבער אַז איהר זאָלט זיך פֿעראייניגען, כדי אַליין צו פֿערטרעטען אייערע אינטערעסען — אַזאַ זאַך קען און טאָר קיינמאָל ניט געשעהן!" — אָט אין דעם זין האָט זיך די רעפּובליק גערופֿען די „איינע און אונטהיילבאַרע רעפּובליק."

און פֿערטרעטען דען די סאָציאַליסטישע יאַקאָבינער פֿון אונזער צייט ניט דעמזעלבען געדאַנק? האָט דען דער קאָנוויענט ניט אויסגע־דריקט דעם גאַנצען גרונד געדאַנק פֿון דעם יאַקאָבינױם מיט דער שטרייגנער לאָגיק, וועלכע איז געווען איינע פֿון זיינע כאַראַקטעריסטישע איינענשאַפֿטען?

אין דעם ענטפֿער פֿון דעם קאָנווענט געפֿינען מיר דעם קלאָרסטען און פֿאָלשטענדיגסטען אויסדרוק, וועלכער בעשטימט איין פֿאַר אַלע מאָל די שטעלונג פֿון יעדען שטאַאַט צו אַלע פריוואַטע פֿעראייניגונגען און אָרגאַניזאַציאָנען, וואָס פֿאַר אַ צוועק אָדער אויפֿגאַבע זיי זאָלען ניט האָבען.

וואָס אָנבעלאַנגט אַ סטרייק, איז דאָס נאָך היינט דער פֿאַל אין רוסלאַנד, וואו מען זעהט אין יעדען סטרייק אַ מין מאַיעסטעטס־בעליי־דיגונג געגען דעם שטאַאַט. עהנליך איז דער צושטאַנד אין דייטשלאַנד,

וואו ווילהעלם האָט געזאָגט צו די דעלעגאַטען פֿון די קוילען־גרעבער! „אַפּעלירט צו מיר! אָבער אויב איהר וועט זיך ווען ערלויבען אַליין צו האַנדלען, וועט איהר זיך מוזען רעכענען מיט די ביקסען פֿון מיינע סאָלדאַטען!"

דאָסזעלבע איז נאָך אַלץ און כמעט אימער דער פֿאַל אין פֿראַנקרייך. זאָגאַר אין ענגלאַנד, נאָך אַ הונדערט יעהריגען קאַמפּף פֿון די געהיימע געזעלשאַפֿטען, וואו די אַרבייטער האָבען זיך בענוצט מיט דעם קינזשאַל געגען פֿעררעטהער און פֿאַבריקאַנטען, מיט שיס־פּולווער, אום אויפֿצורייסען די מאַשינען (דאָס האָט נאָך פּאַסירט אין 1860) אָדער אַריינמישענדיג צוריבענע שטיינער אין דעם פֿעט און עהל פֿאַר די מאַשינען, אום אויסצוקעמפּפֿען דאָס רעכט צו סטרייקען — זאָגאַר אין ענגלאַנד האָבען די אַרבייטער ערשט וואָס געקראָגען דעם דאָזיגען רעכט, און זיי וועלען איהם באַלד אין גאַנצען קענען געניסען, אויב זיי וועלען ניט אַריינפֿאַלען אין די פּאַסטקעס, וואָס דער שטאַאַט האָט פֿאַר זיי אָוועקגעלייגט, פֿערשפּרעכענדיג זיי דעם געזעצליכען אַכט שטונדען אַרבייטס־טאָג, אויב זיי וועלען אָנערקענען זיינע אָבליגאַטאָרישע שיעדס־געריכטען.

מעהר ווי אַ יאָהרהונדערט פֿון שרעקליכע קעמפּפֿע! און וואָס פֿאַר ליידען די אַרבייטער האָבען דורכגעמאַכט! ווי פֿיעלע פֿון זיי זיינען געשטאָרבען אין געפֿענגניס, פֿערשיקט געוואָרען נאָך אויסטראַליען, דערשאָסען, געהאַנגען געוואָרען, אום צוריק אויסצוקעמפּפֿען זייער אָרגאַניזאַציאָנס־רעכט, וועלכעס — איך וויעל ניט מיעד ווערען עס צו ווידערהאָלען — יעדער איינציגער, צי ער איז געווען פֿריי צי אַ לייבאייגענער, האָט געהאַט אין יענער צייט, ווען דער שטאַאַט האָט נאָך ניט געהאַט די מאַכט אַרויפֿצולייגען זיין שווערע האַנד אויף די געזעלשאַפֿטען.

* * *

אָבער איז דען נור דער אַרבייטער בעהאַנדעלט געוואָרען אויף אַזאַ שטייגער?

דערמאָהנט זיך נור אין די אַלע קעמפּפֿע, וועלכע די בורזשואַזיע גופא האָט געמוזט אָנפֿיהרען געגען דעם שטאַאַט, אום צו בעקומען דאָס רעכט צו פֿעראייניגען זיך אין קאָמערציעלע געזעלשאַפֿטען — אַ רעכט, וואָס דער שטאַאַט האָט ערשט דאַן אָנערקענט, ווען ער האָט אויסגעפֿונען, אַז עס איז אַ בעקוועמער מיטעל צו שאַפֿען מאָנאָפּאָלען פֿאַר זיינע ליעבלינגס און אָנצופֿילען זיך זיין קאַסע. און דערמאָהנט זיך בלויז אין די קעמפּפֿע, וואָס זיינען נייטיג געווען, כדי מענשען זאָלען האָבען

אַ רעכט צו שרייבען, רעדען אָדער אפילו צו דיינקען אויף אַן אַנדער שפּיינער, ווי דער שטאַאַט האָט בעשטימט דורך די אַקאַדעמיעס, אוני־ווערזיטעטען און קירכע! און ווי שווער עס איז אָנגעקומען אויסצוקעמפּפען דעם רעכט צו לערנען די קינדער לייענען און שרייבען, אַ רעכט, וואָס דער שטאַאַט האָט מאָנאָפּאָליזירט, ניט בענוצענדיג זיך אפילו דערמיט! און די קעמפּפע פאַר דאָס רעכט צו אַמוזירען זיך געמיינשאַפטליך; שוין גאָר ניט ריידענדיג פון די קעמפּפע, וועלכע וואָלטען נאָך גדאַרפט ווע־רען אָנגעפיהרט, כדי מיר זאָלען בעקומען דאָס רעכט אויסצוקלייבען אונזערע אייגענע ריכטער און צו מאַכען אונזערע אייגענע געזעצע, אַזוי ווי עס האָט פריהער פּאַסירט יעדען טאָג; אָדער פון יענע קעמפּפע, וואָס ליגען צווישען אונז און דער צייט, ווען מען האָט ערפונדען יענעם בוך, פול מיט שענדליכע בעשטראָפונגען, ערפונדען דורך דעם גייסט פון דער אינקוויזיציאָן און פון יענע דעספּאָטישע מלכות אין אָריענט, וואָס איז בעקאַנט אונטער דעם נאָמען — „שטראָף־געזעץ".

און דאַן בעטראַכט די שטייערן און אָבגאַבען — אַן אינסטיטוציאָן, וועלכע פערדאַנקט איהר עקזיסטענץ דירעקט צום שטאַאַט, אַ שרעקליכע וואַפע, מיט וועלכע דער שטאַאַט בענוצט זיך אין איראָפּאַ און אין די יונגע געזעלשאַפטען פון די פעראייניגטע שטאַאַטען, אום צו האַלטען די מאַסען ביים גאָרגעל און צו בעגינסטיגען זיינע אָנהייגער, צו רואינירען די גרויסע מעהרהייט פאַר דעם נוצען פון די רעגירער און אויפצו־האַלטען דעם אַלטען האַס און דעם אַלטען קלאַסען־אַנטאַגאָניזם.

און צום שלוס וואַרפט נאָך אַ בליק אויף די אַלע מלחמות, אָהן וועלכע קיין שטאַאַט קען זיך ניט ענטוויקלען און אויפהאַלטען, מלחמות, וועלכע זיינען אַן אונפערמיידליכע נויטווענדיגקייט, אַזוי לאַנג ווי איין לאַנד, זייענדיג אַ שטאַאַט, האָט אינטערעסען, וועלכע זיינען דירעקט אַנ־טאַגאָניסטיש צו די אינטערעסען פון די אַרומיגע שטאַאַטען. דערמאָהנט זיך אין אַלע פערגאַנגענע מלחמות און יענע, מיט וועלכע מען סטראַשעט אונז היינט, און די אַלע קעמפּפע, וועלכע וועלען מוזען נאָך שטאַטפינדען, אום צו פערכאַפּען נייע מערק און צו שאַפען גרויסע קאָלאָניאַל־שטאַאַ־טען!... און יעדער קריעג, צי ער ענדיגט זיך מיט אַ זיעג צי מיט אַ מפּלה, ברייגנט נייע קנעכטשאַפט, ווי מיר זעהען עס היינט אַזוי דייט־ליך אין פראַנקרייך.

און וואָס עס איז נאָך ערגער פון אלעס, וואָס איך האָב דאָ אויס־גערעכענט, איז, דאָס די ערציהונג, וואָס מיר קריגען פון'ם שטאַאַט אין דער שולע און שפּעטער, האָט אונזער׳ע מוחות אַזוי שרעקליך פערדאָרבען,

אַז דער איינפֿאַכער בעגריף פֿון פֿרייהייט בעקומט ביי אונז אַ גאַנץ אַנדער בעדייטונג און מאַניפֿעסטירט זיך פֿאַר אונזערע אויגען אין דער פֿאָרם פֿון אַ נייער שקלאַפֿעריי.

עס איז טרויעריג צו זעהן, ווי די, וואָס האַלטען זיך פֿאַר רעוואָלוציאָנערן, שווערען זייער טיעפֿסטען האַס צו די אַנאַרכיסטען, דערפֿאַר וואָס דער אַנאַרכיסטישער בעגריף פֿון פֿרייהייט שטייגט אַריבער זייערע איינגע און שמאָלינקע פֿאָרשטעלונגען פֿון פֿרייהייט, וועלכע זיי האָבען געלערנט אין דער שולע פֿון׳ם שטאַאַט. און דאָך איז אָט דער שוישפּיעל אַ לעבעדיגער פֿאַקט פֿון אונזער צייט.

דאָס איז דערפֿאַר, ווייל דער גייסט פֿון פֿרייוויליגער קנעכטשאַפֿט איז שטענדיג קינסטליך אַריינגעזאַפּט געוואָרען אין די יונגע מוחות, אום צו פֿעראייביגען די שטאַאַטס-קנעכטשאַפֿט פֿון די אונטערטאַנען.

די פֿרייהייטליכע פֿילאָזאָפֿיע ווערט דערשטיקט דורך די פֿאַלשע רוימיש-קאַטאָלישע פֿילאָזאָפֿיע פֿון׳ם שטאַאַט. די געשיכטע איז געפֿעלשט פֿון דער ערשטער זייט ביז דער לעצטער: עס איז אַ ליגען, ווען זי דערצעהלט אונז פֿון דעם קעניגטהום פֿון די מעראָווינגער און קאַראָלינגער, און עס איז אַ ליגען, ווען זי פֿערהערליכט דעם יאַקאָבינִיזם און איגנאָרירט מיט אַבזיכט דאָס פֿאָלק, אַלס דעם אייגענטליכען שעפּפֿער פֿון זיינע אייגענע אינסטיטוציאָנען. די נאַטור-וויסענשאַפֿטען זיינען פֿערקריפּעלט געוואָרען, אום צו דיענען דעם צווילינגס-געץ קירכע און שטאַאַט. די פּסיכאָלאָגיע פֿון דעם איינצעלנעם און נאָך מעהר פֿון דער געזעלשאַפֿט איז פֿערפֿעלשט אין איהרע אַלע בעהויפּטונגען, אום צו רעכטפֿאַרטיגען דעם דריי-בונד פֿון דעם סאָלדאַט, דעם פּריעסטער און דעם הענקער. די מאָראַל, וועלכע האָט פֿאַר גאַנצע יאָהרהונדערטער געפּרעדיגט געהאָרכזאַמקייט צו דער קירכע אָדער צו דער זאָגענאַנטער הייליגער שריפֿט, בעפֿרייט זיך איצטער פֿון די אַלע בעגריפֿע, אָבער נור צו דעם צוועק צו פּרעדיגען די אונטערטעניגקייט צום שטאַאַט. — „דו האָסט ניט קיינע דירעקטע מאָראַלישע פֿערפֿליכטונגען צו דיין שכן, אפילו קיין געפֿיהל פֿון סאָלידאַריטעט; דו האָסט נור פֿערפֿליכטונגען צום שטאַאַט!" אַזוי לערנט אונז דער נייער קולטוס פֿון דער אַלטער רוימיש-צעזאַרישער גאָטהייט. שכנים, חברים, פֿריינדע — פֿערגעס אין זיי. פֿון איצט אָן און ווייטער וועסט דו זיי נור קענען דורך דער פֿערמיטלונג פֿון׳ם שטאַאַט! אייער גאַנצער שטאָלץ דאַרף בעשטעהן אין דעם, וואָס יעדער איינציגער פֿון אייך איז אַ שקלאַף פֿון׳ם שטאַאַט!"

און די דאָזיגע פערהערליכונג פון שטאַאַט אין דיסציפּלין, פאַר וועלכע די אוניווערזיטעט, די קירכע, די פרעסע און די פּאָליטישע פּאַר-טייען אַרבייטען מיט אַלע כחות, האָט אַזא ווירקונג, דאָס אפילו רעד-וואָלוציאָנערען האָבען ניט דעם מוטה אַריינצוקוקען אָט דעם אָבגאָט גלייך אין פּנים אַריין.

דער היינטיגער ראַדיקאַל איז אַ צענטראַליסט, אַ שטאַאַטס-קנעכט, אַ יאַקאָבינער דורך און דורך. און דער סאָציאַליסט פאָלגט איהם נאָך. אַזוי ווי די פלאָרענטינער ביי די ענדע פון׳ם 15טען יאָהרהונדערט האָבען בלויז נאָך געוואוסט צו אַפּעלירען צו דער דיקטאַטור פון׳ם שטאַאַט, ער זאָל זיי בעפרייען פון דעם יאָך פון די פּאַטריציער, אַזוי בעט אויך דער סאָציאַליסט היינט צו דיזעלבע געטער, צו דער דיקטאַטור פון׳ם שטאַאַט, ער זאָל אונז ערלייזען פון די שרעקליכע עקאָנאָמישע איבלען, וועלכע דערזעלבער שטאַאַט האָט דאָך אַליין בעשאַפען.

X.

ווען מיר פערטיעפען זיך בלויז אַביסעל אין די אַלע פאַקטען, אויף וועלכע איך האָב בלויז גאַנץ קורץ געקענט אָנדייטען, וועלען מיר פער-שטעהן, וואָרום די אַנאַרכיסטען פאָדערן די אָבשאַפונג פון׳ם שטאַאַט. בעאָבאַכטענדיג דעם שטאַאַט אין אַלע פעריאָדען פון זיין היסטאָרישער ענטוויקלונג, און זעהענדיג ווי ער איז אין זיין סאַמע עיקר נאָך היינט, פערשטעהען מיר, דאָס אַ סאָציאַלע אינסטיטוציאָן קען פאַר קיין פאַל ניט דיענען צו יערען בעליעביגען צוועק, דערפאַר ווייל זי ווערט ספּעציעל געשאַפען פאַר אַ געוויסען צוועק און פאַר בעשטימטע פונקציאָנען.

מיר זעהען אין דעם שטאַאַט אַן אינסטיטוציאָן, וועלכע האָט זיך ענטוויקעלט אין דער געשיכטע פון די מענשליכע געזעלשאַפטען, אום צו פערהינדערן אַלע דירעקטע פערבינדונגען צווישען די מענשען, אָבצו-שטעלען די לאָקאַלע און אינדיווידועלע איניציאַטיווע, אום אַיועקצונעמען מיט פרייהייטען, וואָס האָבען שוין עקזיסטירט און אום צו פערהינדערן נייע.

און מיר ווייסען, אַז אַן אינסטיטוציאָן, וועלכע איז שוין אַלט עטליכע טויזענד יאָהר, קען זיך ניט לאָזען געברויכען פאַר אַ צוועק, וועלכער

איז דירעקט אַנטאַגאָניסטיש צו דעם צוועק, פֿאַר וועלכען זי האָט זיך ענטוויקעלט אין דעם משך פֿון דער געשיכטע.

און וואָס ענטפֿערט מען אונז אויף אָט דעם אַרגומענט, וועלכער איז אונבעשטרייטבאַר פֿאַר יעדען איינציגען, וואָס האָט זיך נור געגעבען די מיה נאָכצודיינקען וועגען דעם פּראָצעס פֿון היסטאָרישער ענטוויקלונג?

מען ענטפֿערט אונז מיט אַ בעהויפּטונג, וואָס קלינגט פשוט קינ־דעריש: — „דער שטאַאַט עקזיסטירט,” זאָגט מען אונז. „ער פֿערקערפּערט מיט זיך אַ פּאַרטיגע און מעכטיגע אָרגאַניזאַציאָן. וואָרום פֿערניכטען איהם, אָנשטאָט זיך צו בענוצען מיט זיין מאַכט? היינט איז די ווירקונג פֿון דער ראָזיגער מאַכט טאַקע אַ שלעכטע, דערפֿאַר וואָס דער שטאַאַט געפֿינט זיך אין די הענד פֿון די עקספּלאָטאַטאָרס. ווען ער וועט אָבער זיין אין די הענד פֿון׳ם פֿאָלק, פֿאַר וואָס זאָל ער דאַן ניט קענען דיענען צו אַ בעסערן צוועק צום נוצען פֿון׳ם פֿאָלק?

שטענדיג דערזעלבער חלום פֿון דעם מאַרקיז דע פּאָזאַ אין שילער׳ס דראַמאַ, צו מאַכען פֿון דער אויטאָקראַטיע אַן אינסטרומענט פֿאַר דער בעפֿרייאונג, אָדער, נאָך בעסער, דער חלום פֿון דעם זאַנפֿטען פּריעסטער פּיער אין זאָלאַ׳ס „רוים”, וועלכער האָט געוואָלט מאַכען פֿון דער קירכע אַ ווערקצייג פֿאַר׳ן סאָציאַליזם!

ווי טרויעריג, אַז מען דאַרף נאָך ענטפֿערן אויף אַזעלכע אַרגומענטען! ווייל די, וואָס בענוצען זיך מיט זיי, האָבען אָדער קיין שום פֿאָרשטעלונג וועגען דער היסטאָרישער ראָלע פֿון׳ם שטאַאַט, אָדער זיי זעהען אין דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן אַזאַ אונבעדייטענדע און אונוויכטיגע זאַך, אַז זייערע אידעען האָבען איבערהויפּט מעהר קיין שייכות ניט צו די סאָ־ציאַליסטישע שטרעבונגען.

לאָמיר נעהמען אַ קאָנקרעטען ביישפּיעל — פֿראַנקרייך.

יעדער פֿון אונז האָט בעמערקט דעם כאַראַקטעריסטישען פֿאַקט, אַז די דריטע רעפּובליק איז דורך און דורך מאָנאַרכיסטיש, צום טראָץ איהר רעפּובליקאַנישער פֿאָרם פֿון רעגירונג. יעדער פֿון אונז האָט איהר געמאַכט פֿאָרווירפֿ׳ן, דערפֿאַר וואָס זי האָט ניט רעפּובליקאַניזירט פֿראַנק־רייך; איך רעד שוין ניט, וואָס זי האָט קיין זאַך ניט געטהאָן פֿאַר דער ס אָ צ י אַ ל ע ר רעוואָלוציאָן, נאָר זי האָט אפילו ניט איינגעפֿיהרט די איינפֿאַכסטע ר ע פּ ו ב ל י ק אַ נ י ש ע מנהגים און אידעען. דען דאָס בי־סעלע, וואָס איז געטהאָן געוואָרען וועהרענד די לעצטע פֿינף־און־צוואַנציג יאָהר צו דעמאָקראַטיזירען די מנהגים און צו פֿערשפּרייטען אַביסעל

מעהר אויפקלערונג, איז דאָך געמהאָן געוואָרען אפילו אין די אייראָפּעאישע מאָנאַרכיעס, צוליעב דעם דרוק פֿון די מאָדערנע שטרעבונגען.

און פֿון וואַנען נעהמט זיך אָט די זאָנדערבאַרע ערשיינונג פֿון אַ מאָנאַרכיסטישער רעפּובליק?

דאָס נעהמט זיך דערפֿון, וואָס פֿראַנקרייך איז פֿערבליבען אַ שטאַאט, אַקוראַט ווי מיט פֿערציג יאָהר צוריק. די מאַכט־האָבער האָבען בלויז איבערגעביטען דעם נאָמען; אָבער די גאַנצע ריעזיגע מיניסטעריעלע געביידע, די גאַנצע שקלאַפּישע נאָכמאַכונג פֿון דעם רוימישען צעזאַריזם, וואָס האָט זיך ענטוויקעלט אין פֿראַנקרייך, די גאַנצע געוואַלטיגע אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע איז נויטווענדיג, כדי אויפֿצוהאַלטען די אויסבייטונג פֿון די מאַסען צו גונסטען אַ קליין הייפֿעל פֿון פּריווילעגירטע, וועלכער איז דער אמת׳ער פֿונדאַמענט פֿון יעדען שטאַאט, איז אין גאַנצען פֿערבליבען. די רעדער פֿון דער שטאַאטס־מאַשין זעצען פֿאָרט זייער טהעטיגקייט, אַקוראַט ווי אין די אַלטע צייטען; זיי לאָזען אָרוים זייערע פּאַפּיג דאָקומענטען, ווען דער ווינד וואַרפֿט אום אַ בוים אויף די עפֿענטליכע וועגען און זיי צאַפּען אָב דאָס בלוט פֿון דער נאַציאָן אין מיליאָנען ערטער, אום אָנצופֿילען די קאַסען פֿון די פּריווילעגירטע. דער שטעמפּעל אויף די דאָקומענטען איז איצט אַן אַנדערער, אָבער דער שטאַאט, זיין גייסט, זיינע אָרגאַנען, זיין טעריטאָריאַלע צענטראַליזאַציאָן, זיין צענטראַליזאַציאָן פֿון דער פֿערוואַלטונג, זיין ראָלע אַלס בעשעפֿער פֿון די מאָנאָפּאָלען — דאָס אַלעס איז געבליבען אונפֿערענדערט. אזוי ווי אַ ריעזיגע פּיאַווקע שטרעקט ער אוים זיינע אָרעמס יעדען טאָג איבער דאָס גאַנצע לאַנד.

די רעפּובליקאַנער — איך רעד פֿון די, וואָס האָבען געמיינט ערנסט — זיינען בעהערשט געוואָרען פֿון דער אילוזיע, אַז מען קען זיך בענוצען מיט דער „שטאַאַטליכער אָרגאַניזאַציאָן”, אום צו שאַפֿען אַן ענדערונג אין דער רעפּובליקאַנישער ריכטונג — און אָט האָט איהר דעם רעזולטאַט. אָנשטאָט צו פֿערניכטען די אַלטע אָרגאַניזאַציאָן, פֿ ע ר נ י כ ט ע ן דעם שטאַאט און אויפֿצובויען אַ נייע אָרגאַניזאַציאָן אויף דעם אמת׳ן פֿונדאַמענט פֿון דער געזעלשאַפֿט, אָנפֿאַנגענדיג מיט דער פֿרייער דאָרף־געמיינדע און די פֿרייע פֿעראייניגונגען פֿון די אַרבייטער, מיט דעם פֿעדעראַליזם, מיט דער איינפֿאַכער אָדער נאַטירליך צונויפֿגעשטעלטער גרופּירונג, האָבען זיי געטראַכט צו בענוצען זיך מיט „דער אָרגאַניזאַציאָן, וואָס האָט שוין עקזיסטירט.” און דערפֿאַר וואָס זיי האָבען ניט פֿערשטאַנען, אַז מען קען ניט מאַכען אַ היסטאָרישע אינסטיטוציאָן געהן אין יעדער ריכטונג, וואָס מען דיקטירט איהר צו געהן, אַז זי מוז זיך געהן

איהר אייגענעם גאַנג, דערפֿאַר וואָס זי טראָגט אין זיך גופא דעם געזעץ פֿון איהר אייגענעם גאַנג, — אָט דעריבער זיינען זיי איינגעשלונגען געוואָרען פֿון דער דאָזיגער אינסטיטוציאָן.

און פֿערגעסט ניט, אַז אין דעם דאָזיגען פֿאַל איז גאָר קיין פֿראַגע ניט געווען וועגען אומענדערן די גאַנצע עקאָנאָמישע בעציהונגען אין דער געזעלשאַפֿט! עס האָט זיך דאַמאָלס בלויז געהאַנדעלט צו רעפֿאָרמירען געוויסע זייטען פֿון די פּאָליטישע בעציהונגען צווישען די מענשען.

און נאָך אַזאַ פֿאָלשטענדיגען דורכפֿאַל, נאָך אַזעלכע טרויעריגע ערפֿאַהרונגען וויל מען אונז נאָך אַלץ דערצעהלען, אַז עס איז גענוג, אַז דאָס פֿאָלק וועט פֿערכאַפּען די מאַכט פֿון'ם שטאַאַט, אום אויסצופֿיהרען די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן! — אַז אָט די אַלטע מאַשין, דער אַלטער אָרגאַניזם, וואָס האָט זיך ביסלעכווייז ענטוויקעלט אין פֿערלויף פֿון אַ גאַנצען היסטאָרישען פּראָצעס, אום צו דערשטיקען די פֿרייהייט, צו פֿערשקלאַפֿען דעם איינצעלנעם, כדי אַוועקצושטעלען די אונטערדריקונג אויף אַ לעגאַלען פֿונדאַמענט, צו שאַפֿען מאָנאָפּאָליסטען, צו פֿערקריפּלען דעם מענשליכען מוח, אַז ער זאָל זיך צוגעוואוינען צו דער שקלאַפֿעריי — דאָס אָט אַזאַ מאַשין זאָל זיך פּאַסען וואונדערבאַר גוט פֿאַר די נייע פֿונקציאָנען, אַז זי וועט זיין דער אינסטרומענט, דער ראַהמען, פֿון אַ נייעם לעבען, דער מיטעל צו בעגרינדען פֿרייהייט און גלייכהייט אויף פֿעסטע עקאָנאָמישע פֿונדאַמענטען און אויפֿצוועקען די בעהאַלטענע קרעפֿטען פֿון דער געזעלשאַפֿט פֿאַר דער עראָבערונג פֿון אַ בעסערע צוקונפֿט!

וואָס פֿאַר אַ טרויעריגער, וואָס פֿאַר אַ טראַגישער אירטהום דאָס איז!

כדי דער סאָציאַליזם זאָל זיך קענען פֿריי ענטוויקלען, איז נייטיג איבערצובייטען די גאַנצע היינטיגע געזעלשאַפֿט, וועלכע גרינדעט זיך אויף דעם קליין-גייסטיגען קרעמער-אינדיווידואַליזם, פֿון אונטען ביז אויבען. עס האַנדעלט זיך ניט בלויז צו פֿערזיכערן דעם אַרבייטער מיט דעם „פֿולען ווערטה פֿון זיין אַרבייט", ווי מאַנכע דריקען זיך אויס אויף אַן אונקלאָרען און מעטאַפֿיזישען אופֿן; נאָר עס האַנדעלט זיך איבערצובייטען אַלע סאָציאַלע בעציהונגען צווישען די מענשען, אָנפֿאַנגענדיג מיט די, וואָס עקזיסטירען היינט צווישען דעם איינצעלנעם און זיין בירגערמייסטער אָדער דעם דירעקטאָר פֿון דער אייזענבאַהן סטאַנציע, ביז צו די בעציהונגען צווישען די פּראָדוקציאָנס-גרופּען, דערפֿער, שטעדט און גאַנצע דיסטריקטען. אין יעדער גאַס, אין יעדען דערפֿעל, אין יעדער גרופּע מענשען, וואָס קלייבט זיך צונויף אַרום אַ פֿאַבריק אָדער אַן אייזענבאַהן

ליניע, דאַרף מען ערוועקען דעם שעפֿפֿערישען, קאָנסטרוקטיווען און אָרגאַניזאַטאָרישען גייסט, אום אויפֿצובויען דאָס גאַנצע געזעלשאַפֿטליכע לעבען אויף נייע פֿונדאַמענטען: — אין די פֿאַבריקען, אויף די אייזענבאַהנען, אין די דערפֿער, אין די מאַגאַזינען, אין דער פּראָדוקציאָן און אין דער צוטהיילונג פֿון די פּראָדוקטען. אַלע בעציהונגען צווישען די איינצעלנע און צווישען גרופּען מוזען איבערגעענדערט ווערען, פֿון דעם ערשטען טאָג, פֿון דעם ערשטען מאָמענט אָן, ווען מען וועט זיך צוריהרען צו דער איצטיגער קאָמערציעלער אָדער אַדמיניסטראַטיווער אָרגאַניזאַציאָן.

און אָט די געוואַלטיגע אַרבייט, וועלכע פֿאָדערט די פֿרייסטע טהעטיגקייט פֿון דעם שעפֿפֿערישען גייסט פֿון די מאַסען, זאָל קענען אויסגעפֿיהרט ווערען אין די שמאָלע ראַהמקעס פֿון דעם שטאַאַט, אינערהאַלב דער פּיראַמידען־אַרטיגער אָרגאַניזאַציאָנס־פֿאָרם, וועלכע בעשטימט דעם אייגענטליכען כאַראַקטער פֿון יעדען שטאַאַט? מען וויל, אַז דער שטאַאַט, וועמענס איינציגע אויפֿגאַבע עס איז צו אונטערדריקען דעם איינצעלנעם, צו דערשטיקען יעדע פֿרייע איניציאַטיווע און צו פֿערזיכערן דעם טריאומפף פֿון איין בעשטימטער אידעע; וועלכע מוז נויטווענדיגערווייזע זיין די אידעע פֿון מיטעלמעסיגקייט, — מען וויל, אַז דערזעלבער שטאַאַט זאָל דיענען אַלס א ווערקצייג פֿאַר אויסצופֿיהרען אָט די געוואַלטיגע סאָציאַלע אומוועלצונג! ...מען וויל אויספֿיהרען די בענייאונג פֿון אַ גאַנצער געזעלשאַפֿט דורך רעגירונגס־דעקרעטען און וועהלער־מאַיאָריטעטען...

וואָס פֿאַר אַ קינדערשע פֿאָרשטעלונג דאָס איז!

* * *

דורך דער גאַנצער געשיכטע פֿון אונזער ציוויליזאַציאָן מאַניפֿעסטירען זיך צוויי טראַדיציאָנען, צוויי שטרעמונגען, וואָס זיינען פֿיינדליך איינע צו דער אַנדערער — די רוימישע טראַדיציאָן און די פֿאָלקסטימליכע טראַדיציאָן, די צענטראַליסטישע אָדער קייזערליכע טראַדיציאָן, און די פֿעדעראַליסטישע טראַדיציאָן, די אויטאָריטערע און די פֿרייהייטליכע טראַדיציאָן.

און היינט, ביי דעם שוועל פֿון דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן, שטעהען אָט די צוויי שטרעבונגען ווידער איינע נעגען די אַנדערע.

צווישען די דאָזיגע צוויי שטרעמונגען, וועלכע לעבען שטענדיג אין דער מענשהייט און האַלטען מלחמה איינע מיט די אַנדערע, צווישען דער פֿאָלקסטהימליכער ריכטונג און דער ריכטונג פֿון קליינע מינדערהייטען, — וואָס זיינען דורשטיג נאָך פּאָליטישער און רעליגיעזער הערשאַפֿט, — האָבען מיר איין פֿאַר אַלע מאָל אויסגעקליבען אונזער ריכטונג.

מיר שליסען זיך אָן צו יענער ריכטונג, וואָס האָט געמאַכט די מענשען פֿון׳ם 12טען יאָהרהונדערט צו אָרגאַניזירען זיך אויף דעם פֿונדאַמענט פֿון פֿרייער פֿערשטענדיגונג, פֿון פֿרייער אינדיווידועלער איניציאַטיווע און פֿון פֿרייער פֿעדעראַציאָן פֿון די פֿעראינטערעסירטע. מיר לאָזען עס איבער צו אַנדערע זיך אָנצוכאַפּען צו דער קייזערליכער, רוימישער און קירכליכער טראַדיציאָן.

* * *

די געשיכטע שטעלט ניט פֿאָר מיט זיך קיין שטענדיגע אונאונטערבראָכענע ענטוויקלונג. אין פֿערשידענע צייטען האָט זיך די ענטוויקלונג אָבגעשטעלט אין געוויסע לענדער און האָט זיך אָנגעפֿאַנגען אין אַנדערע. עגיפּטען, פֿאָרדער־אַזיען, די ברעגעס פֿון׳ם מיטעללענדישען ים, צענטראַל־אייראָפּאַ זיינען נאָכאַנאַנד געווען די הויפּט־פּלעצער פֿון דער היסטאָרישער ענטוויקלונג. אָבער יעדעס מאָל האָט זיך די דאָזיגע ענטוויקלונג אָנגעהויבען מיט דער פֿאַזע פֿון דעם פּרימיטיווען שטאַם; נאָכהער האָבען געפֿאָלגט די פֿאַזען פֿון דער דאָרף־געמיינדע און פֿון דער פֿרייער קאָמונע און צולעצט איז זי יעדעס מאָל אָבגעשטאָרבען אין דער פֿאַזע פֿון׳ם שטאַאַט.

אין עגיפּטען האָט די קולטור זיך אָנגעפאַנגען מיט דעם פּרימיטיווען שטאַם. זי האָט שפּעטער דורכגעמאַכט די פּעריאָדע פֿון דער דאָרף־געמיינדע און פֿון די פֿרייע שטעדט; דערנאָך האָט זיך אָנגעהויבען די פּעריאָדע פֿון׳ם שטאַאַט — אַ קורצע בליהונגס־פּעריאָדע און צולעצט דער טויט.

די ענטוויקלונג האָט זיך דאַן אָנגעפֿאַנגען פֿון דאָס ניי אין אשור, פּערסיען און פּאַלעסטינאַ; זי האָט דאָרט ווידער דורכגעמאַכט אַלע איינצעלנע שטופֿען: — דעם שטאַם, די דאָרף־געמיינדע, די פֿרייע שטאָדט, דעם אַל־מעכטיגען שטאַאַט — און דערנאָך איז געקומען דער טויט.

דערנאָך האָט אַרויסגעשפּראָצט אַ נייע קולטור אין גריכענלאַנד. זי פֿאַנגט זיך ווידער אָן מיט דעם שטאַם, דערגרייכט שריט פֿאַר שריט די דאָרף־געמיינדע און די פּעריאָדע פֿון די רעפּובליקאַנישע שטעדט. אין די פֿרייע שטעדט האָט די קולטור דערגרייכט איהר העכסטע שטופֿע. אָבער דער אָריענט האָט איהר אָנגעשטעקט מיט דעם גיפֿטיגען הויך פֿון זיינע דעספּאָטישע טראַדיציאָנען. די מלחמות און ערָאָבערונגען שאַפֿען די מלוכה פֿון אַלעקסאַנדער פֿון מאַקעדאָניען; דער שטאַאַט בעקומט אַ פֿעסטען פֿונדאַמענט, די פּיאַווקע האַלט אין איין וואַקסען, זי צושטערט די גאַנצע קולטור און דער סוף איז — דער טויט.

איצטער הויבט זיך אָן דערזועלבער ענטוויקלונגס-פּראָצעס אין רוים. אויך דאָרט געפינען מיר אין אָנפאַנג דעם שטאַם, דערנאָך די דאָרף-געמיינדע, דאַן די פריייע שטאָדט. מיט דער דאָזיגער פאַזע דערגרייכט אויך רוים די העכסטע שטופע פון קולטור. דערנאָך אָבער איז געקומען דער שטאַאט, דאָס קייזעררייך — דער טויט.

אויף די חורבות פון׳ם רוימישען קייזעררייך האָבען קעלטישע, גערמאַנישע, סלאַווישע, סקאַנדינאַווישע שטאַמען אויפגעבויט אַ נייע קולטור. ביסלעכווייז האָט דער שטאַם ענטוויקעלט זייניע אינסטיטוציאָנען, ביז ער איז אָנגעקומען ביי דער דאָרף-געמיינד. די דאָזיגע פאַזע האָט אָנגעהאַלטען ביז דעם 12טען יאָהרהונדערט. דאַן האָט זיך ענטוויקלט די רעפּובליקאַנישע שטאָדט פערבונדען מיט יענער מעכטיגער ענטוויקלונג פון דעם מענשליכען גייסט, וועלכע האָט געפונען אַזאַ געוואַלטיגען אויסדרוק אין דער אַכיטעקטור, אין דער גראַנדיאָזער ענטוויקלונג פון די קינסטע און אין די פונדאַמענטאַלע ענטדעקונגען פון די נאַטור-וויסענשאַפטען... און דאַן איז געקומען דער שטאַאט...

— דער טויט?

יאָ, דער טויט — אָדער בעסער די בענייאונג פון׳ם לעבען! די צושטערונג פון דעם שטאַאט און די ענטוויקלונג פון נייע לעבענס-קוועלען אין טויזענדער און טויזענדער פערשידענע צענטערס, ארויסוואַקסענדיג פון דער לעבעדיגער איניציאַטיווע פון די איינצעלנע און פון די גרופען אויף דעם באַזיס פון פרייער פערשטענדיגונג. אָדער דער שטאַאט וועט דערשטיקען דאָס אינדיווידועלע און לאָקאַלע לעבען און מאָנאָפּאָליזירען אַלע געביטען פון מענשליכער טהעטיגקייט. און צוזאַמען מיט איהם וועלען פאָרטגעזעצט ווערען די מלחמות, די אינערליכע קעמפּפע, אום צו פערכאַפּען די עפענטליכע מאַכט און יענע אויבערפלעכליכע רע-וואָלוציאָנען, וועלכע בייטען נור איבער די נעמען פון די טיראַנען אין די פאָרמען פון שקלאַפעריי. און דער סוף פון דער דאָזיגער ענטוויקלונג וועט זיין — דער טויט.

איצט וועהלט אַליין!

(ענדע פון׳ם דריטען טהייל.)

פֿיערטער טהייל.

דער מאָדערנער שטאַאט.

I.

דער גרונד־פּרינציפּ פֿון דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט.

אויב מיר ווילען גרינדליך פֿערשטעהן די ריכטונג פֿון דער איצטיגער געזעלשאַפֿטליכער ענטוויקלונג, זעהן וואָס דער סאָציאַלער פּראָגרעס האָט אונז געבראַכט ביז אַהער און וואָס מיר מעגען נאָך ערוואַרטען פֿון דער צוקונפֿט, מוזען מיר פֿריהער פֿון אַלעם אַ־אַליזירען די פֿערשידענע פֿאָרמען פֿון דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט און פֿון דעם מאָדערנעם שטאַאַט.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז די היינטיגע געזעלשאַפֿט איז נ י ט דער לאָגישער רעזולטאַט פֿון ערגעץ אַן איינהייטליכען פֿונדאַמענטאַלען פּרינציפּ, וועלכער איז צוגעפּאַסט געוואָרען צו די טויזענדער און טויזענדער פֿערשידענע בעדערפֿנישען פֿון׳ם מענשליכען לעבען. אַזוי ווי יעדער לעבעדיגער אָרגאַניזם, איז אויך די געזעלשאַפֿט אַ זעהר קאָמפּליצירטער פּראָדוקט פֿון טויזענדער קעמפּפֿע און טויזענדער קאָמפּראָמיסען צווישען איבערגעבליבענע עלעמענטען פֿון דער פֿערגאַנגענהייט און שטרעבונגען צו אַ בעסערער צוקונפֿט.

דער טהעאָקראַטישער גייסט פֿון אַן אוראַלטער פֿערגאַנגענהייט, די שקלאַפֿעריי, דער עמפּיראַליזם, די לייבאייגענשאַפֿט, די מיטעל־אַלטערליכע קאָמונע, אַלטע פֿאָראורטהיילען און דער מאָדערנער גייסט — אָט די אַלע עלעמענטען זיינען מעהר אָדער וויינינגער שטאַרק פֿערטראָטען אין דער היינטיגער געזעלשאַפֿט אין אַלע מעגליכע גראַדען און אָבשטופֿונגען. שאָטענס פֿון דער פֿערגאַנגענהייט און אונבעשטימטע פֿאָרמען פֿון דער צוקונפֿט, מנהגים און געוואוינהייטען, וואָס זיינען אונז נאָך איבערגעבליבען בירושה פֿון דער שטיין־צייט און שטרעבונגען צו אַ צוקונפֿט, וואָס מען קען קוים יואָס דערקענען אויף׳ן האָריזאָנט — דאָס

אַלעס קען מ׳ן געפֿינען אין די היינטיגע מענשליכע גרופּירונגען; און אַ שטענדיגער קאַמפּף צווישען אַט די פֿערשידענע עלעמענטען געהט אָן אין יעדען אינדיווידואום, אין אַלע שיכטען פֿון דער געזעלשאַפֿט, אין יעדען דור.

נאָר אויב מיר קוקען זיך עפּעס נעהנטער צו צו די גרויסע קעמפּפֿע, צו די גרויסע פֿאָלקס-רעוואָלוציאָנען, וועלכע האָבען שטאַטגעפֿונען אין אייראָפּאַ און אַמעריקאַ זייט דעם צוועלפֿטען יאָהרהונדערט, וועלען מיר דייטליך דערקענען אַ בעשטימטען פּרינציפּ. אַט די אַלע קעמפּפֿע, וואָס זיינען אָנגעגאַנגען פֿאַר די לעצטע אַכט הונדערט יאָהר, האָבען געהאַט פֿאַר אַ ציעל די אָבשאַפֿונג פֿון אַלעס דאָס, וואָס איז נאָך איבערגע-בליבען פֿון דער אַלטער שקלאַפֿעריי אין דער מיטלדערער פֿאָרם פֿון לייב-אייגענשאַפֿט. די אַלע קעמפּפֿע זיינען אָנגעפֿיהרט געוואָרען, אים צו בע-פֿרייען אָדער די בויערן, אָדער די איינוואוינער פֿון די שטעדט, אָדער ביידע צוזאַמען פֿון דער געצוואונגענער אַרבייט, וועלכע מען האָט אויף זיי אַרויפֿגעצוואונגען געזעצליך, פֿאַר דעם נוצען פֿון עטליכע פּריווילעגירטע. די אָנערקענונג, אַז יעדער מענש האָט אַ רעכט צו האַנדלען נאָך זיין אייגענעם ווילען נאָך, לויט זיינע פּערזענליכע פֿעהיגקייטען און קרעפֿטען; זיין רעכט זיך אַליין אויסצוקלייבען זיין אַרבייט און אויף אַזוי לאַנג, ווי ער אַליין געפֿינט פֿאַר נייטיג, אויף אַזאַ אופן, אַז קיין אַנדערער האָט ניט קיין שום רעכט צו צווינגען איהם צו טהאָן די דאָזיגע אַרבייט; מיט אַנדערע ווערטער, די בעפֿרייאונג פֿון דער פּערזענליכקייט פֿון די בויערן און האַנדווערקער — אַט דאָס איז געוועזען דער אייגענטליכער ציעל פֿון די אַלע פֿאָלקס-אויפֿשטענדע. די אויפֿשטענדע פֿון די קאָמונעס אין דעם 11טען און 12טען יאָהרהונדערט, די בויערן-רעוואָלטען אין דעם 15טען און 16טען יאָהרהונדערט אין בעהמען, דייטשלאַנד, בעלגיען און האָלאַנד, די רעוואָלוציאָנען פֿון 1381 און 1648 אין ענגלאַנד און ענדליך די גרויסע פֿראַנצויזישע רעוואָלוציאָן פֿון 1789 ביז 1793 — זיי אַלע האָבען געהאַט דעמיעלבען ציעל.

עס איז אמת, אַז דער ציעל פֿון די דאָזיגע רעוואָלטען איז בלויז טהיילווייז דערגרייכט געוואָרען. פּראָפּאָרציאָנעל מיט דער פּערזענליכער בעפֿרייאונג פֿון׳ם מענשען, האָט מען אַרויפֿגעצוואונגען אויף איהם נייע עקאָנאָמישע בעדינגונגען, וועלכע האָבען פּאַראַליזירט זיין פּערזענליכע פֿרייהייט, איינגעשמידט איהם אין נייע קייטען און אַרויפֿגעלייגט אויף זיינע פּלייצעס דעם אַלטען יאָך דורך דער שטענדי-גער דראָהונג פֿון׳ם הונגער. אַ כאַראַקטעריסטישען ביישפּיעל האָבען מיר

געוועהן ניט זעהר לאַנג צוריק, ווען די לייבאייגענשאַפֿט איז אָבגעשאַפֿט געוואָרען אין רוסלאַנד. אין 1861 האָט מען בעפֿרייט די לייבאייגענע, אָבער מען האָט זיי אין דערזעלבער צייט געצוואונגען צו צאָהלען פֿאַר זייער בעפֿרייאונג דורך דעס, וואָס זיי האָבען געמוזט אויסקויפֿען די ערד, וועלכע זיי אַליין האָבען קולטיווירט פֿאַר יאָהרהונדערטער; — די פֿאָלגע איז געוועזען נויט און עלענד און די איינפֿיהרונג פֿון אַ נייער עקאָנאָמישער לייבאייגענשאַפֿט. און דאָס, וואָס איז געשעהן אין רוסלאַנד, האָט שטאַט-געפֿונען אין דער איינער אָדער אין דער אַנדערער פֿאָרמע אין גאַנץ וועסט-אייראָפּאַ וועהרענד דעם 17טען און 18טען יאָהרהונדערט. דער פֿיזישער צוואַנג איז פֿערשוואונדען, אָבער נייע פֿאָרמען פֿון אונטערדריקונג זיינען עטאַבלירט געוואָרען. די געזעץ-ביכער פֿון די פֿערשידענע לענדער האָבען אָבגעשאַפֿט די פערזענליכע לייבאייגענשאַפֿט, אָבער זי איז באַלד ווידער ערשינען אין אַ נייער פֿאָרמע — אין אַן עקאָנאָמישער פֿאָרמע.

אין דער דאָזיגער צושטאַנד ווערט אָנערקענט אַלס דער פֿונדאַמענטאַלער פרינציפּ פֿון אונזער היינטיגער געזעלשאַפֿט, צום טראָץ פֿון די טהעאָרעטישע ערקלערונגען פֿון דער געזעצגעבונג מכח דער אינדיווידועלער פֿרייהייט פֿון יעדען איינציגען. אין דער טהעאָריע איז די פֿרייהייט פֿון דער אַרבייט פראָקלאַמירט געוואָרען אַלס דער פֿונדאַמענטאַלער רעכט פֿון יעדען מענשען; לויט דעם געזעץ איז קיינער מעהר ניט געצוואונגען צו אַרבייטען פֿאַר אַנדערע. אַ קלאַס פֿון שקלאַפֿען, וועלכע זיינען געצוואונגען צו אַרבייטען פֿאַר זייערע הארען, עקזיסטירט מעהר ניט; און, וואָס אָנבעלאַנגט אייראָפּאַ, קען מען דאָ מעהר ניט געפֿינען קיין קלאַס מענשען, וועלכע זיינען געצוואונגען אָוועקצוגעבען דריי טעג אַרבייט אַ וואָך צו זייערע הארען, דערפֿאַר וואָס מען ערלויבט זיי צו בעאַרבייטען אַ שטיקעל ערד, צו וועלכע דער לייבאייגענער איז געוועזען צוגעשמיעדט, אַזוי לאַנג ווי ער האָט געלעבט. יעדער מענש האָט היינט אַ רעכט צו אַרבייטען, וואו עס פֿערגלוסט זיך איהם און אַזוי פֿיעל ווי עס פֿערגלוסט זיך איהם. — אָט דאָס איז דער הערשענדער פרינציפּ אין דער היינטיגער געזעלשאַפֿט, אַם וויינינגסטענס אין דער טהעאָריע.

מיר ווייסען אָבער — אין די סאָציאַליסטען פֿון אַלע ריכטונגען ווערען קיינמאָל ניט מיעד צו ווידער-האָלען דיזעלבע וואַהרהייט טאָג-טעגליך — אז אָט די זאָגענאַנטע פֿרייהייט עקזיסטירט איבערהויפּט ניט, זי איז ניט מעהר ווי אַן אילוזיע. מיליאָנען און מיליאָנען מענער, פֿרויען און קינדער זיינען געצוואונגען יעדען טאָג, אונטער דעם בייטש פֿון

הונגער, צו פֿערקויפֿען זייער אַרבייט צו אַ מייסטער און צו אָנערקענען די בעדינגונגען, וועלכע ער צווינגט זיי אָנצונעהמען. מיר ווייסען אויך — און מיר גיבען זיך די גרעסטע מיה צו ערקלעהרען עס צו די מאַסען — אַז אין דער פֿאָרם פֿון גרונד־שטייער, דירה־געלד און אַלגעמיינע אָב־גאַבען, וועלכע מען צאָהלט אַוועק דעם קאַפּיטאַליסטישען אייגענטהימער, זיינען די אַרביימער פֿון די פֿעלדער און פֿאַבריקען נאָך אַלץ געצוואונגען צו אָפּפֿער׳ן דריי טעג פֿון זייער אַרבייט יעדע וואָך. דער גאַנצער אונ־טערשיעד צווישען אַמאָל און היינט בעשטעהט אין דעם, וואָס פֿריהער האָבען זיי אַוועקגעגעבען זייערע דריי טעג אַרבייט צו איין האַרר, וועל־כער האָט זיי ערלויבט צו בעאַרבייטען אַ שטיקעל לאַנד אָדער איינפֿאַך צו וואוינען אונטער אַ דאַך — היינט אָבער גיבען זיי אַוועק זייערע דריי טעג צו פֿערשידענע האַררען.

מיר ווייסען אויך, אַז ווען איינער פֿון אונזערע עקאָנאָמיסטען וואָלט זיך, אין אַ שעהנעם טאָג, גענומען די מיה צו מאַכען ווירקליכע „פּאָ־ליטישע עקאָנאָמיע" און אויסרעכענען אַלעס, וואָס פֿערשידענע האַררען — דער מייסטער, דער הויז־בעזיצער, דער לענד־לאָרד, די אונצעהליגע צווישען־הענדלער, דער קאַפּיטאַל־בעזיצער און דער שטאַאַט — נעהמען אַרונטער דירעקט און אינדירעקט פֿון דעם אַרביימער׳ס לוין, וואָלטען מיר איינפֿאַך איבעראַשט געוואָרען, זעהענדיג, ווי ווייניג עס בלייבט איבער פֿאַר צו בעצאָהלען אַלע איבעריגע אַרביימער, מיט וועמענס פּראָדוקטען יעדער איינציגער אַרביימער בענוצט זיך. דער אַרביימער קען זיך קוים פֿאָרשטעלען ווי ווינציג קליין עס איז דער טהייל, וואָס קומט אויף דעם פֿעלד־אַרבייטער, וועלכער האָט פֿערזעעט קאָרן און ווייץ פֿאַר איהם, אויף דעם מויערער, וואָס האָט געבויט דאָס הויז, אין וועלכען ער וואוינט און אויף אַלע אַנדערע, וועלכע פֿערפֿאַרטיגען די קליידער, וואָס ער טראָגט, די מעבעל אין זיין שטיבעל א.ז.וו. עס איז כמעט אונ־מעגליך צו מאַכען זיך אַ ריכטיגע פֿאָרשטעלונג, ווי ווייניג עס קומט צוריק צו די אַלע אַרבייטער, וועלכע פּראָדוצירען אַלצדינג, אין וואָס אַנדערע אַרביימער נייטיגען זיך, אין פֿערגלייך צו דעם אונגעהייער גרויסען טהייל, וואָס ווערט פֿערכאַפּט פֿון די פֿעאָדאַל־באַראָנען פֿון אונזער צייט.

* * *

אָבער די דאָזיגע בערויבונג פֿון דעם אַרבייטער איז ניט דאָס ווערק פֿון איין האַרר, וועמען דאָס געזעץ האָט בעשטימט פֿאַר יעדען איינציגען אַרביימער. ניין, פֿאַר דעם דאָזיגען צוועק איז געשאַפֿען געוואָרען אַ גאַנץ

בעזונדערער מעכאַניזם, וועלכער איז אויסערגעוועהנליך קאָמפּליצירט — אַ מעכאַניזם, וועלכער האָט ניט אין זיך קיין שום פּעריעגריכעס אין קיין שום פֿעראַנטוואָרטליכקייט. אַקוראַט ווי אין די אַלטע צייטען, אַזוי איז דער אַרבייטער אויך היינט געצוואונגען אַוועקצוגעבען אַ גרויסען טהייל פֿון זיין אַרבייט צו די פּריווילעגירטע; אָבער ער טהוט עס ניט מעהר אונטער דעם בייטש פֿון דעם האַרר. דער צוואַנג איז ניט מעהר דער קערפּערליכער צוואַנג, ווי אין דער צייט פֿון לייבאייגענשאַפֿט. מען וועט איהם אַרויסוואַרפֿען אין גאַס, צווינגען איהם צו וואוינען אין פֿערפֿוילטע לעכער; ער האָט קיינמאָל ניט גענוג איינצושטילען זיין הונגער; ער זעהט, ווי זיינע קינדער געהען אוים צוליעב מאַנגעל אין נאַהרונג און געזונדע לעבענס-בעדינגונגען; און ווען ער ווערט אַלט, בלייבט איהם מעהר ניט איבער, ווי צו בעטלען אין די גאַסען אָדער צו געהן אין אַן אַרבייטס־הויז. אָבער מען וועט איהם מעהר ניט אַוועקפֿיהרען אין אַ פּאָליציי־סטאַנציע, אַוועקלייגען איהם אויף אַ הילצערנע באַנק און איהם געבען אַזוי און אַזוי פֿיעל שמיץ, דערפֿאַר וואָס ער האָט אַ ראָק שלעכט גענעהט אָדער ניט גוט בעאַרבייט אַ פֿעלד, אַזוי ווי עס איז נאָך אין אונזערע קינדער יאָהרען געווען דער פֿאַל אין מזרח־זייט פֿון אייראָפּאַ און פֿריהער אין אַלע איבעריגע לענדער פֿון אייראָפּאַ.

אונטער דעם איצטיגען סיסטעם, וועלכער איז אין פֿיעלע הינזיכטען נאָך גרויזאַמער און אונבאַרמהאַרציגער ווי דער אַלטער רעזשים איז געוועזן, האָט דער מענש פֿאַרט אַ געוויסען געפֿיהל פֿון פּערזענליכער פֿרייהייט. מיר ווייסען, אַז פֿאַר דעם פּראָלעטאַריאַט, איז דער דאָזיגער געפֿיהל ניט מעהר ווי אַן אילוזיע. אין דאָך מוזען מיר אָנערקענען, דאָס אינזער גאַנצער מאָדערנער פּראָגרעס אין אַלע האָפֿנונגען פֿאַר דער צוקונפֿט גרינדען זיך אויף אָט דעם געפֿיהל פֿון פֿרייהייט, ווי קליין און בעשריינקט ער זאָל ניט זיין.

דער אָרעמסטער און עלענדסטער מענש וועט אפּילו אין די מאָמענטען פֿון דעם גרויזאַמסטען עלענד ניט פֿערבייטען זיין געלעגער אויף די האַרטע שטיינער אונטער אַ בריק אויף דער פֿערזיכערונג צו האָבען זיין שטיקעל ברויט יעדען טאָג, אויב די דאָזיגע זיכערהייט איז פֿערבונדען מיט דער נויטווענדיגקייט צו זיין אַ שקלאַף און צו טראָגען אויף זיך די קייטען פֿון אַ שקלאַף. נאָך מעהר! דער דאָזיגער געפֿיהל, אָט דער פּרינציפּ פֿון פּערזענליכער פֿרייהייט איז אַזוי טהייער צו דעם מאָדערנעם מענשען, אַז מיר זעהען כמעט טאָג טעגליך, ווי די אַרבייטער פֿון גאַנצע שטעדט ליידען איבער פֿאַר מאָנאַטען דאָס גרויזאַמסטע עלענד

און מאַרשירען נעגען די ביקסען און באַיאָנעטען פֿון זוייערע רעגירער, בלויז אום אויפֿצוהאַלטען די רעכטע, וואָס זיי האָבען אויסגעקעמפֿט פֿאַר זיך. ביי די האַרטנעקיגסטע סטרייקס און די ביטערסטע רעוואָלטען פֿון די מאַסען שפּיעלט די פֿראַגע וועגען פּערזענליכע רעכטע היינט אַ פֿיעל גרעסערע ראָלע ווי געוועהנליכע לוין-פֿראַגען.

* * *

דאָס רעכט פֿון דעם מענשען צו אַרבייטען דאַס, וואָס ער קלייבט זיך אַליין אויס צו אַרבייטען און צו אַרבייטען אַזוי לאַנג, ווי עס פֿערגלוסט זיך איהם צו אַרבייטען — אָט דאָס איז דער פּרינציפּ פֿון דער היינטיגער געזעלשאַפֿט. און די שטאַרקסטע אָנקלאַגע, וואָס מיר הויבען אויף געגען דער געזעלשאַפֿט, בעשטעהט אין דעם, וואָס די דאָזיגע פֿרייהייט, וועלכע איז אַזוי טהייער צו דעם מענשען, בלייבט פֿאַר דעם אַרבייטער ניט מעהר ווי אַ פֿיקטיווע אידעע, אַן אילוזיע, דערפֿאַר וואָס ער איז געצוואונגען צו פֿערקויפֿען זיין אַרבייט צו דעם קאַפּיטאַליסט. און דער מאָדערנער שטאַאַט איז דער וויכטיגסטער אינסטרומענט צו האַלטען דעם אַרבייטער אונטער דעם יאָך פֿון דער דאָזיגער נויטווענדיגקייט דורך די מאָנאָפּאָלען און פּריווילעגיעס, וועלכע ער שאַפֿט יעדען טאָג פֿאַר דעם נוצען פֿון איין קלאַס בירגער און צום שאָדען פֿון אַלע אַנדערע. מען הויבט ווירקליך אָן צו פֿערשטעהן, אַז דער גרונד-פּרינציפּ, מיט וועלכען אַלע זיינען איינשטימיג, ווערט שטענדיג אונטערדריקט דורך דעם ווייט און ברייט ענטוויקעלטען סיסטעם פֿון מאָנאָפּאָלען. דער יעניגער, וואָס פֿערמאָגט קיין זאַך ניט, איז אויך היינט דער ליבאייגענער פֿון יענעם, וואָס פֿערמאָגט עפּעס, דערפֿאַר וואָס ער איז געצוואונגען צו אָנערקענען די בעדינגונגען פֿון דעם גרונד-בעזיצער, דעם פֿאַבריקאַנט, דעם הויז-בעזיצער, דעם הענדלער א.ז.וו.; ער איז דערפֿאַר געצוואונגען צו צאָהלען צו די רייכע — צו אַלע רייכע — אַ געוואַלדיגע טאַקסע, וועלכע איז דער רעזולטאַט פֿון די געשאַפֿענע מאָנאָפּאָלען. די דאָזיגע מאָנאָפּאָלען ווערען פֿערהאַסט פֿון די מאַסען ניט בלויז דערפֿאַר, ווייל זיי גיבען דעם רייכען די מעגליכקייט צו פֿיהרען אַ לעבען פֿון אַ ליידיגגעהער, נאָר הויפּטזעכליך דערפֿאַר, וואָס זיי גיבען די מאָנאָפּאָליסטען אַזעלכע רעכטע איבער דער אַרבייטער-קלאַס.

אונזער הויפּט בעשולדיגונג געגען דער היינטיגער געזעלשאַפֿט בעשטעהט ניט אין דעם, וואָס דער פּרינציפּ איהרער איז אַ פֿאַלשער, פּראָקלאַמירענדיג דאָס רעכט פֿון יעדען איינעם צו אַרבייטען דאָס, וואָס עס פֿערגלוסט זיך איהם צו אַרבייטען און אַזוי לאַנג ווי עס פֿערגלוסט

זיך איהם; ניין, מיר בעשולדיגען איהר דערפֿאַר, וואָס זי האָט געשאַפֿען אַזעלכע איינענטהומס־בעדינגונגען, וועלכע ערלויבען ניט דעם ארבייטער צו אַרבייטען וואָס און ווי לאַנג עס פֿערגלוסט זיך איהם, צו זיין דער האַרר פֿון זיין אַרבייט. מיר בעקעמפֿען אָט די שטיעף־מוטערליכע געזעלשאַפֿט דערפֿאַר, ווייל זי האָט פֿריהער פּראָקלאַמירט דעם פּרינציפּ פֿון אינדיווידועלער פֿרייהייט און דערנאָך האָט זיך אַוועקגעשטעלט די אַרבייטער פֿון די פֿעלדער און פֿאַבריקען אין אַזאַ פּאָזיציאָן, וועלכע איז פּונקט דער גענענטהייל פֿון דעם אויבען דערמאָהנטען פּרינציפּ; זי האָט געשאַפֿען אַ צושטאַנד פֿון אַ פֿערמאַסקירטער לייבאייגענשאַפֿט פֿאַר דעם אַרבייטער, וועלכער צווינגט איהם צו אַרבייטען פֿאַר זיינע הערען און אַליין צו לעבען אין עלענד און ערנידעריגונג. מיט איין וואָרט, זי צווינגט איהם צו שטערען זיינע אייגענע קייטען.

אויב עס איז אמת, אַז דער פּרינציפּ פֿון אינדיווידועלער פֿרייהייט און פֿרייהייט פֿון דער אַרבייט איז ווירקליך אַזוי טהייער, אויב ער פֿערהאַסט אַזוי שטאַרק יעדע געצוואונגענע אַרבייט און האָט ליעב זיין פֿערזענליכע פֿרייהייט — דאַן איז דער וועג פֿאַר דעם רעוואָלוציאָנער גאַנץ קלאָר.

ער וועט צוריק אַלע פֿאָרמען פֿון אַ פֿערמאַסקירטער שקלאַפֿעריי. ער וועט אַרבייטען, כדי צו מאַכען אַ סוף צו אַ צושטאַנד, וואו פֿרייהייט איז ניט מעהר ווי אַ פּוסטער וואָרט. ער וועט פֿערזוכען אויסצוגעפֿינען די אורזאַכע, וואָס פֿערהינדערט דעם אַרבייטער צו זיין דער אמת'ער האַרר פֿון זיינע גייסטיגע און קערפּערליכע פֿעהיגקייטען; און זיין ציעל וועט זיין אַוועקצוּמאַכען מיט אַלע הינדערניסען — אויב עס איז נויטווענדיג, דורך געוואַלט — וועלכע שטעלען זיך דער פֿרייהייט אין וועג. און אין דערזעלבער צייט וועט ער זיין זעהר פֿאָרזיכטיג, כדי ער זאָל ניט שאַפֿען נייע הינדערניסען, וועלכע וואָלטען אפשר פֿערגרעסערט דעם וואָהלשטאַנד פֿון אַ געוויסען טהייל פֿון דער אַרבייטער־קלאַס פֿאַר אַ געוויסע צייט, נאָר אויף דעם רעכנונג פֿון זייער פֿרייהייט.

לאָמיר אַלזאָ אַנאַליזירען די דאָזיגע הינדערניסען, וועלכע בעשריינקען די פֿרייהייט פֿון דעם אַרבייטער און זוכען איהם צו פֿערשקלאַפֿען, אין נעגענזאַץ צו דעם פּרינציפּ, וואָס איז אַלגעמיין אָנערקענט געוואָרען אלס דער גרונד פּרינציפּ פֿון דער היינטיגער געזעלשאַפֿט.

II.

שקלאַפֿעז פֿון׳ם שטאַאט.

„קיין מענש איז ניט געזעצליך געצוואונגען צו אַרבייטען פֿאַר אַ צווייטען.“ אָט דאָס איז, ווי מיר האָבען געזעהן, דער גרונד־פרינציפ פֿון דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט — אַ רעכט, וועלכעס איז אויסגעקעמפֿט געוואָרען דורך אַ גאַנצע סעריע פֿון רעוואָלוציאָנען. און די יעניגע פֿון אונז, וואָס האָבען נאָך געזעהן מיט זייערע אייגענע אויגען די לייבאייגענשאַפֿט אין דעם ערשטען העלפֿט פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט, אין רוסלאַנד, אָדער די, וואָס האָבען נאָך געזעהן איהרע סמנים דאָ אין ענגלאַנד ביז 1848, וועלען וויסען ריכטיג אָבצושאַצען דעם ווערטה פֿון דער דאָזיגער ערָאָבערונג. די, וואָס האָבען נאָך געזעהן, ווי מען האָט אַוועקגעריסען קינדער מיט געוואַלט פֿון זייערע עלטערן, ווען די לעצטע זיינען געוועזען געצוואונגען אַריינצוגעהן אין אַ „וואָרק הויז“, ווי מען האָט אַוועקגעשיקט גאַנצע טראַנספּאָרטען פֿון זיי אין די באַוועלשפינערייען פֿון לאַנקאַשיר, וואו מען האָט זיי געצוואונגען צו אַרבייטען פֿערצעהן שטונדען אַ טאָג אונטער די שווידערליכסטע בעדינגונגען און פֿאַר אַ מיזעראַבלען לוין — די יעניגע פֿון אונז, וועלכע האָבען דאָס געזעהן און פֿערשטאַנען, וואָס פֿאַר אַ שטעמפּעל די דאָזיגע בעדינגונגען האָבען אַרויפֿגעדריקט אויף דער גאַנצער געזעלשאַפֿט, וועלען בעגרייפֿען די פֿולע בעדייטונג פֿון דעם איבערבייט, וואָס האָט שטאַטגעפֿונען דורך דער אָבשאַפֿונג פֿון דער געזעצליכער לייבאייגענשאַפֿט.

אָבער אויב די געזעצליכע פֿערפֿליכטונג צו אַרבייטען פֿאַר אַנדערע עקזיסטירט היינט ניט מעהר, האָט זיך אָבער דער שטאַאט גופא גענומען דאָס רעכט צו צווינגען זיינע אונטערטהאַנען צו מאַכען געצוואונגענע אַרבייט. נאָך מעהר — פּראָפּאָרציאָנעל ווי די בעציהונגען צווישען הערען און לייבאייגענע זיינען פֿערשוואונדען אין דער געזעלשאַפֿט, האָט דער שטאַאט פֿערגרעסערט זיין אייגענע מאַכט, אום צו צווינגען זיינע בירגער צו דער אַרבייט. און ער איז געוועזען אַזוי ערפֿאָלגרייך אין דער דאָזיגער אַרבייט, אַז די געזעץ־געבער פֿון׳ם 15טען און 16טען יאָהרהונדערט, וועלכע האָבען פֿערזוכט צו שאַפֿען אַזאַ מאַכט, וואָלטען דעם מאָדערנעם שטאַאט פשוט מקנא געוועזען פֿאַר דער מאַכט, וועלכע ער האָט איבער זיינע אונטערטהאַנען.

היינט צו טאָג, למשל, צווינגט דער שטאַאט זיינע בירגער צו געבען זייערע קינדער אַן עלעמענטאַרע ערציהונג. דער פּרינציפּ דערפֿון איז

אויסגעצייכענט אַזוי לאַנג, ווי מיר זעהען דערינען ניט מעהר ווי דאָס רעכט פֿון יעדען קינד צו בעזוכען אַ שולע, אפילו ווען די עלטערן ויינען דאַגעגען און וואָלטען בעסער פֿאָרגעצויגען צו שיקען זייערע קינדער אין דער פֿאַבריק אָדער צו אַן אונוויסענדער „שוועסטער" אין אירנענד אַ מאָנאַסטיר. אָבער זעהט נור, וואָס עס איז געוואָרען פֿון דעם אונטערריכט אין אונזערע עלעמענטאַר־שולען. אונזער גאַנצע היינטיגע ערציהונג איז אַ געוועב פֿון פֿאלשע לעהרען, אום צו איבערציינגען די קינדער פֿון דעם רעכט פֿון׳ם שטאַאט איבער זיינע אונטערטהאַנען; צו רעכטפֿאַרטיגען דאָס הייליגע רעכט פֿון דעם רייכען צו עקספּלאָטירען דעם אָרעמען און אָנצוקלייבען רייכטהימער אויף דעם רעכנונג פֿון יעדעם'ס עלענד; צו לערנען זיי, אַז ראַבע איז די העכסטע גערעכטיגקייט, ווי באַלד זי ווערט בעגאַנגען אין נאָמען פֿון דער געזעלשאַפֿט און אַז די גרעסטע מיליטערישע עראָבערער און אונטערדריקער פֿון פֿעלקער זיינען די גרעסטע מענער, וואָס די מענשהייט פֿערמאָגט. נאָך ערגער — די שטאַאטליכע ערציהונג — אַ ווירדיגער נאָכפֿאָלגער פֿון דעם ערציהונגס־סיסטעם פֿון די יעזואיטען — איז דער בעסטער מיטעל צו דערשטיקען אין דעם קינד'ס מוח יעדען אינסטינקט פֿון אונאַבהייניגקייט און צו מאַכען פֿון איהם אַ געטרייען שקלאַף אין זיינע געדאַנקען און האַנדלונגען.

ווען דאָס קינד איז אייפּגעוואַקסען, קומט צו געהן דער שטאַאט און צווינגט איהם צו ווערען אַ סאָלדאַט און צו פֿערריכטען אַלע סאָרטען אַרבייט פֿאַר דעם שטאַאט און פֿאַר דער שטאָדט־פֿערוואַלטונג, אויב עס איז נויטווענדיג. אויסערדעם צווינגט דער שטאַאט יעדען איינציגען, דורך טאַקסען און אָבגאַבען, אַוועקצוגעבען אַ געוואַלטיגען חלק פֿון זיין אַרבייט וועהרענד זיין לעבען צו איהם אין צו זיינע פּריווילעגירטע; נאָר ער טהוט עס אויף אַזאַ אופן, אַז דער אונשולדיגער בירגער זאָל גלויבען, דאָס ער אַליין בעשטימט די אָבגאַבען דורך זיינע פֿערטרעטער, און אַזוי גיסען זיך אַריין אונגעהייערע סומען געלד אין די קאַסען פֿון'ם שטאַאט.

אויף אַזאַ שטייגער איז איינגעפֿיהרט געוואָרען אַ נייער פּרינציפּ אין דער היינטיגער געזעלשאַפֿט. די פּערזענליכע לייבאייגענשאַפֿט עקזיסטירט מעהר ניט. דער שטאַאט האלט ניט קיינע שקלאַפֿען, ווי עס איז געוועז דער פֿאַל אין די פֿערגאַנגענע יאָהרהונדערטער, אפילו אין ענגלאַנד און פֿראַנקרייך. אַ קעניג קען היינט ניט מעהר אַרויסלאָזען אַ בעפֿעהל, אַז צוואַנציג אָדער דרייסיג טויזענד פֿון זיינע אונטערטהאַנען זאָלען אויפֿבויען זיינע פֿעסטונגען, פֿערפֿלאַנצען גערטנער און פּאַרקס, ווי אויך די פּאַלאַצען פֿון ווערסאַי, טראָץ דעם וואָס די אַרבייט האָט געפֿאָדערט די לעבענס

פֿון פֿיעלע הונדערטער מענשען, טראָצדעם וואָס „מען האָט יעדע נאַכט געוועקגעפֿיהרט גאַנצע וואָגענס פֿול מיט טויטע", ווי מאַדאַם סעווינ'ע האָט געשריבען. די שלעסער פֿון ווינדזאָר, ווערסאַי און פּעטערהאָף ווערען היינט ניט מעהר געבויט דורך דער אַרבייט פֿון לייבאייגענע. אָבער מיט דער הילפֿע פֿון אָבגאַבען און טאַקסען, פּרעטענדירענדיג, אַז ער דאַרף אויס־פֿיהרען „פּראָדוקטיווע אַרבייטען, בעשיצען זיינע בירגער פֿון פֿערגרעסערן זייער וואָהלזיין", פרעסט דער שטאַאַט היינט אַרויס דיזעלבע דיענסטען פֿון זיינע אונטערטהאַנען.

* * *

מיר זיינען די ערשטע צו בעגריסען די אָבשאַפֿונג פֿון דעם פּרינ־ציפּ פֿון לייבאייגענשאַפֿט און צו בעטאָנען די וויכטיגקייט פֿון דער דאָ־זיגער אָבשאַפֿונג פֿאַר דעם אַלגעמיינעם פּראָגרעס פֿון דער בעפֿרייאונגס־אידעע. עס איז, אָהן אַ צווייפֿעל, בעסער אוועקצוגעבען אַזוי און אַזוי פֿיעל אַרבייטס־טעג אין דער פֿאָרם פֿון טאַקסען אין אָבגאַבען, איידער מען זאָל אונז איינפֿאַך אַוועקשלעפּען נאָך נאַנסי, ליאָן, ווערסאַי אָדער וועסטמינסטער, אום דאָרטען העלפֿען אויפֿבויען די שלעסער, וועלכע זיינען בעשטימט געוואָרען פֿאַר דעם פֿערגניגען פֿון דעם קעניג און זיינע הויף־לייט; עס איז בעסער, זאָגאַר דאַן, ווען מיר מוזען צוגעבען, אַז די מייסטע אָבגאַבען ווערען פֿערווענדעט אויף אַזעלכע צוועקען, וואָס זיינען אונניצליך און זאָגאַר דירעקט שעדליך פֿאַר די פֿעלקער. און מיר פֿיהלען ווי פֿיעל מיר האָבען צו פֿערדאַנקען די מענער פֿון 1648, 1793 און 1848, וועלכע האָבען בעפֿרייט אייראָפּא פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט.

אָבער דער פֿאַקט בלייבט, אַז וואָס מעהר די פֿעלקער האָבען זיך בעפֿרייט פֿון דעם יאָך פֿון פּערזענליכער לייבאייגענשאַפֿט אין פֿערלויף פֿון'ם 19 טען יאָהרהונדערט, אַלץ מעהר איז געוואַקסען זייער פּערזענ־ליכער אָבהיינגיגקייט און שקלאַפֿעריי צום שטאַאַט.

די צאָהל און פֿערשידענהייט, אַקוראַט ווי די קוואַנטיטעט פֿון די פּערזענליכע „דיענסטען" — געצוואונגענע אַרבייט, וועלכע דער שטאַאַט פֿאָדערט פֿון זיינע בירגער—האַלט אין איין וואַקסען. ביי די ענדע פֿון'ם 19-טען יאָהרהונדערט האָבען מיר זיך זאָגאַר דערלעבט, אַז דער שטאַאַט האָט עפֿענטליך פּראָקלאַמירט דאָס רעכט צו צווינגען מענשען צו דער אַרבייט. אַזוי צ.ב.ש. צווינגט ער די אייזענבאַהן־אַרבייטער דורך בעזונ־דערע געזעצע (זעה דעם געזעץ אין איטאַליען, וועלכער איז געמאַכט געוואָרען ניט לאַנג צוריק) צו אַרבייטען אין דער צייט פֿון אַ סטרייק; און דאָס מיינט ניט אַנדערש ווי פּערזענליכע לייבאייגענשאַפֿט צו גונסטען

די אייזענבאַהן־קאָמפּאַניעס. פון די אייזענבאַהנער צו די קוילען־גרעבער און פון די קוילען־גרעבער צו די פאַבריקען איז נים מעהר ווי אַ קורצער שרים. און אין דעם מאָמענם, וואו מען וועם ערשם אָנערקענען די אויס־רייד, אַז עס האַנדעלם זיך וועגען דער עפענטליכער זיכערהיים אָדער אפילו בלויז וועגען דער עפענטליכער בעקוועמליכ־קיים אָדער נוימווענדיגקיים, וועם מעהר נים עקזיסטירען קיין שום גרענעץ פאַר דער מאַכם פון׳ם שמאַאַם.

אויב מען האָט ביז איצט די אייזענבאַהנער און קוילען־גרעבער נאָך נים בעהאַנדעלט אַלס פערדעטהער פון׳ם שטאַאַט, ווען זיי זיינען אַרוים אין סטרייק — אין רוסלאַנד איז עס יאָ געווען דער פאַל אין 1906, און אַ נייער געזעץ ערקלערט אַלע סטרייקס אין „פלעצער פאַר דעם נוצען פון דער עפענטליכקייט״ אַלס אַ פערברעכען — איז עס געווען דערפאַר, ווייל מען האָט זיך פאָרלויפיג נאָך נים געניימינט אין אַזעלכע מאָס־רעגלען. אונזערע רעגירער ציהען נאָך אימער פאָר צו בענוצען זיך מיט דער דראָהענדער האַלטונג פון איינצעלנע אַרבייטער, אום צו שיסען אויף די סטרייקערס און צו פעראורטהיילען זייערע פיהרערס צו געפענגניס. אין שפּאַניען האָט מען זאָגאַר געמאַרטערט אַרבייטער אויף דעם שענד־ליכסטען אופן, אום צו בעשיצען די מאָנאָפּאָליסטען. זיים די שוידערליכע פערברעכען פון מאָנטכואיטש אין 1896, איז די מאַרטער־קאַמער פון דער אינקוויזיציאָן געוואָרען אַ שטענדיגע איינריכטונג אין שפּאַניען צום שוץ פון די גרויסע קאַפּיטאַליסטען.

ביז איצט האָט מען זיך בענוגענט מיט דער „פּרייוויליגער שקלאַ־פעריי״ פון אַ געוויסען טהייל פון די אַרבייטער, און דעריבער האָט מען נאָך נים געפונען פאַר נייטיג צו פּראָקלאַמירען די געצוואונגענע שקלאַ־פעריי. אָבער אין דעם מאָמענט, ווען מען וועט זיך נייטיגען אין דעם, וועט מען זיך אויך בענוצען מיט אָט דעם מיטעל. און אויב מיר וועלען זיך נים פאָרבערייטען בעציימענס, וועלען מיר נאָך דערלעבען אַ טאָג, ווען מען וועט אונצופריעדענע סטרייקערס הינריכטען אָדער זיי פערשיקען אין העלישע פיעבער־קאָלאָניען, בלויז דערפאַר וואָס זיי האָבען נים ערפילט די „עפענטליכע דיענסטען״, וועלכע די רייכע עקספּלאָאַטאַ־טאָרס האָבען אויף זיי אַרויפגעצוואונגען.

* * *

לאָמיר נים האָבען קיין טעות אין דיזער הינזיכט. צוויי גרויסע שטרעמונגען פון געדאַנקען און האַנדלונגען זיינען כאַראַקטעריסטיש פאַר דעם 19־טען יאָהרהונדערט. פון איין זיים האָבען מיר געזעהן אַ

אמפף נענען אלעס, וואס עס איז נאך איבערגעבליבען פון דער אלטער
ייבאייגענשאפט. די ארמעען פון דער ערשטער פראנצויזישע רעפובליק,
ארשיהענריג ויענ־רייך איבער גאנץ אייראפא, האבען איבעראל אוועק־
עמאכט מיט דער לייבאייגענשאפט, און ווען מען האט אפילו שפעטער
ערזוכט איהר צוריק איינצופיהרען, איז געוועזען אונמעגליך איהר אויפצור־
אלטען. די רעוואלוציאן פון 1848 האט אייראפא אין גאנצען פון איהר
עפרייט. אין רוסלאנד איז זי פערשוואונדען אין 1861 און אויף דעם
אלקאן מיט אכטצעהן יאהר שפעטער. די פאלגע איז געוועזען, אז די
עריזענליכע לייבאייגענשאפט איז פערשוואונדען אין אלע געזעץ־ביכער
ון אייראפא.

נאר דאס איז נאך ניט אלעס: צווישען אלע נאציאנען האט דער
ענש געארבייט, אום אויפצוהאלטען דאס רעכט פון זיין פערזענליכער
רייהייט. ער האט זיך בעפרייט ביז צו א הויכען גראד פון דעם אבער־
לויבינגען רעספעקט צו דער אריסטאקראטיע, צו דעם קעניגטהום און צו
י וואגנאנטע העכערע קלאסען, און דורך טויזענדער און טויזענדער
ליינע רעוואלוציאנערע אקטען אין אלע ווינקלען פון אייראפא האט ער
ויסגעפיהרט, אז מען זאל אנערקענען זיין רעכט אלס א פרייען מענש
ורך דעם, וואס ער האט זיך אליין בענוצט מיט דעם דאזיגען רעכט.

אין דערזעלבער צייט האבען אלע גייסטיגע בעוועגונגען פון'ם 19טען
אהרהונדערט — די פאעזיע, דער ראמאן, די דראמא און אפילו די
וזיק, ווען זיי האבען אויפגעהערט צו זיין איינשליסליכע לוקסוס ארטיקלען
אר די ליידיגגעהער — געטראגען דעמזעלבען כאראקטער. נעהמט,
אר א ביישפיעל פראנקרייך! דערמאהנט זיך אין וויקטאר הינא, אין
ייזשען סי און זיינע „געהיימניסע פון פאריז", אין אלעקסאנדער דומא,
—דעם עלטערען, פערשטעהט זיך—אין זשארזש סאנד א.ז.וו. דערמאהנט
יך אין די גרויסע קאנספיראטארס בארבעס און בלאנקי און אין אזעלכע
יסטאריקער ווי סיסמאנדי און מהיערי, און איהר וועט אליין אייסגע־
ינען, אז די העכסטע רעזולטאטען פון דער ליטעראטור אין יענער צייט
יינען מעהר ניט געוועזען, ווי דער אויסדרוק פון יענער בעוועגונג, וועלכע
האט זיך מאניפעסטירט אין יעדען ווינקעל פון פראנקרייך, אין יעדער
פאמיליע, אין יעדען דיינקענדען מענשען, אום צו בעפרייען דעם איינ־
צעלנעם פון די מנהגים און געוואוינהייטען פון פערזענליכער לייבאייי־
גענשאפט.

אבער אויסער דער דאזיגער גרויסער פרייהייטליכער בעוועגונג האט
זיך מאניפעסטירט נאך א בעוועגונג, וועלכע איז אויך ארויסגעוואקסען

פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן. דער ציעל פון דער לעצטער איז געווען צו ענטוויקלען די אַלמעכטיגקייט פון'ם שטאַאַ אין נאָמען פון יענעם אונבעשטימטען און בעטריגערישען בעגריף, וועלכער האָט געעפענט אַ וועג פאַר יעדע פערזענליכע אַמביציאָן: — דער בעגריף פון דעם אַלגעמיינעם וואָהלזיין, אָרגאַניזירט ניט דורך דער נאַציאָן גופא אין יעדער שטאָדט אין יעדען דאָרף, נאָר דורך די אויסערוועהלטע זאָגענאַנטע פערטרעטער פון'ם פאָלק.

די דאָזיגע אידעע, וועלכע איז געבוירען געוואָרען אין דער צייט ווען די קירכע האָט זיך אונטערגענומען צו בעהערשען די נשמה פון'נ מענשען, כדי זי זאָל איהם בריינגען די ערלייזונג, און וועלכע מיר האָבע איבערגענומען בירושה פון דעם רוימישען קייזער-רייך און דעם רוימישע געזעץ, אַט די דאָזיגע אידעע פון אַן אַלמעכטיגען שטאַאַט האָט שטיילערהייט געמאַכט אַ געוואַלטיגען פּראָגרעס וועהרענד דעם ערשטע העלפט פון דעם פערגאַנגענעם יאָהרהונדערט.

נעהמט פאַר אַ ביישפּיעל די אַלגעמיינע מיליטער-פליכט אין דער פאָרמע, ווי זי עקזיסטירט היינט צו טאָג, און פערגלייכט איהר מיט דעם, וואָס זי איז געווען מיט עטליכע יאָהרהונדערטער צוריק; און איהר וועט דערקענען מיט שרעק, וואָס פאַר אַ געוואַלטיגען פאָרטשריט אָט די נייע לייבאייגענשאַפט, אונטער דעם יאָך פון'ם שטאַאַט, האָט געמאַכט, אין נאָמען פון אַלגעמיינער גלייכהייט.

דער לייבאייגענער אין מיטעלאַלטער האָט קיינמאָל ניט דערלאָזען, אַז מען זאָל אַוועקרויבען פון איהם אַלע מענשליכע רעכטע ביז אויף אַזא גראַד, ווי עס איז דער פאַל מיט דעם מאָדערנעם מענשען אונטער דער גייסטיגער הערשאַפט פון פרייוויליגער לייבאייגענשאַפט. מיט צוואַנציג יאָהר, ווען אַ יונגער מאַן נייטיגט זיך אַם מייסטען אין זיין פרייהייט, לאָזט ער זיך רוהיג פערשפּאַרען אויף דריי יאָהר צייט אין אַ קאַזאַרמע, וואו זיין גייסטיגע און מאָראַלישע געזונדהייט ווערט איינפאַך רואינירט — און פאַר וואָס? אום ער זאָל זיך אויסלערנען אַ פאַך, וואָס די שווייצער לערנען אין זעקס וואָכען צייט און וואָס די באָערס אין זיד-אַפריקאַ האָבען זיך אַזוי גוט אויסגעלערענט, בעאַרבייטענדיג זייערע פעלדער און רייטענדיג אויף זייערע פערד איבער די ווייטע סטעפּעס.

ער ריזיקירט ניט נור זיין לעבען, נאָר זיין פרייוויליגע לייבאייגענשאַפט נעהמט פיעל ווייטער, ווי עס איז געווען דער פאַל מיט דעם לייבאייגענעם פון די אַלטע צייטען. ער ערלויבט דעם שטאַאַט צו קאָנטראָלירען

זיין ליעבע; ער וואַרפֿט אַוועק אַ פֿרוי, וועלכע ער ליעבט און אָנערקענט דעם צעליבאַט*) פֿאַר דער צייט, וואָס ער איז סאָלדאַט; ער וואַרפֿט זיך אונטער ווי אַן אויטאָמאַט צו די בעפֿעהלען פֿון מענשען, וועמענס מיליטערישע קענטניסען און פֿעהיגקייטען ער האָט ניט קיין שום מעגליכקייט צו קאָנטראָלירען. נאָך מעהר! ער טראָגט רוהיג איבער די מורא'דיגע גרויזאַמקייטען אין די מיליטערישע שטראָף־אָבטהיילונגען פֿון „בירבי", וועלכע ליסיען דעקאַוו האָט אונז פֿאָרגעשטעלט אין אַזעלכע שוידערליכע קאָלירען, און ער רעוואָלטירט אפילו ניט געגען אַזעלכע אונמענשליכע בעדינגונגען.

ווען האָט עס געטראָפֿען אין מיטעלאַלטער, אַז מענשען, וואָס רופֿען זיך אַליין פֿריי, זאָלען זיך אונטער־וואַרפֿען צו אַזעלכע בעדינגונגען? ווען האָט עס געטראָפֿען, אַז די בויערן און האַנדווערקער פֿון יענער צייט זאָלען זיך אַנטזאָגען פֿון זייער רעכט צו גרינדען זייערע אייגענע קאָאָפּעראַטיווע געזעלשאַפֿטען, אום צו בעקעמפֿען די פֿעראייניגונגען פֿון די לאָרדען מיט די וואַפֿען אין די הענד? קענט איהר געפֿינען אין מיטעלאַלטער אַ פּעריאָדע, וואָס זאָל זיין אַזוי פֿינסטער, אַז די בירגער פֿון די פֿרייע קאָמונעס זאָלען זיך אַנטזאָגען פֿון זייער רעכט אַריינצוואַרפֿען זייערע ריכטער אין טייך אַריין אין דעם מאָמענט, ווען זיי האָבען זיך איבערצייגט, אַז זייער אורטהייל איז ניט קיין גערעכטער? און ווען האָט עס געטראָפֿען, זאָגאַר אין די פֿינסטערסטע צייטען פֿון דער אַלטער געשיכטע, אַז דער שטאַאַט זאָל קענען קאָרומפּירען דעם גאַנצען עפֿענטליכען אונטעררריכט, פֿון די עלעמענטאַרע שולען ביז די אַקאַדעמיעס, דורך זיין סיסטעם פֿון ערציהונג? מאַקיאַוועלי האָט געחלום'ט פֿון אַזאַ צושטאַנד; אָבער זיין טרוים איז ערשט פֿערווירקליכט געוואָרען אין דעם 19־טען יאָהרהונדערט.

מיר האָבען אַלזאָ פֿאַר די לעצטע הונדערט מיט צוואַנציג יאָהר אַ גרויסע פּראָגרעסיווע בעוועגונג, וועלכע האָט געאַרבייט אין דעם ערשטען העלפֿט פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט פֿאַר דער פֿאָלשטענדיגער בעפֿרייאונג פֿון דעם אינדיווידואום און פֿון דעם מענשליכען געדאַנק; און מיר האָבען אין דערזעלבער צייט אַ גרויסע רעגרעסיווע בעוועגונג, וועלכע האָט אַריבערגעשטיגען די ערשטע וועהרענד דעם צווייטען העלפֿט פֿון'ם 19טען יאָהרהונדערט, און וועלכע אַרבייט, אום

---

*) צעליבאַט רופֿט מען דעם צושטאַנד פֿון די קאַטהאָלישע גלחים, וועלכע דאַרפֿען ניט הייראַטען. (דער איבערזעצער)

צוריק איינצופיהרען די לייבאייגענשאַפט, נאָר צו גונסטען דעם שטאַאט און וועלכע פערזוכט איהר נאָך צו פערשטאַרקערן דורך דעם, וואָס זי מאַכט פון איהר אַ פּריוויליגע אינסטיטוציאָן. אָט דאָס איז דער איינענטליכער כאַראַקטער פון אונזער צייט.

אָבער דאָס אַלעס, וואָס מיר האָבען דאָ דערמאָהנט, האָט בלויז אַ שייכות צו דירעקטער לייבאייגענשאַפט. וואָס אָנבעלאַנגט די אונ־דירעקטע לייבאייגענשאַפט, וועלכע איז עטאַבלירט געוואָ־ען דורך טאַקסען, אָבגאַבען און פערשידענע קאַפּיטאַליסטישע מאָנאָפּאָלען, האַלט זי אין איין וואַקסען. זי ווערט מיט דער צייט אַזוי מעכטיג און דראָהענד, אַז עס איז די העכסטע צייט צו שטודירען איהר אויף אַן ערנסטען אופן. און דאָס וועלען מיר טהאָן אין אונזער נעכסטען קאַ־פּיטעל.

III.

די בעשטייערונג: א מיטעל צו פערשטארקערן די מאכט פון׳ם שטאאט.

אויב דער שטאַאט בעזיצט שוין אַ געוואַלטיגע מאַכט איבער זיינע אונטערטהאַנען דורך דער אַלגעמיינער מיליטער־פּליכט, דורך דער עפּענט־ליכער ערציהונג, וועלכע ער דירעקטירט פאַר דעם נוצען פון די רייכע קלאַסען, דורך דער קירכע און דורך זיינע טויזענדער בעאַמטע, ווערט די דאָזיגע מאַכט נאָך בעדייטענד פערשטאַרקערט דורך דער בעשטייע־רונג פון די מאַסען.

די בעשטייערונג איז צוערשט געווען אַזאַ אונשעדליכער מיטעל, אַז די מאַסען האָבען איהר אליין בעגריסט און געפּאָדערט, דערפאַר וואָס זי האָט פערנומען דעם פלאַץ פון דער געצוואונגענער אַרבייט פאַר דעם שטאַאט אָדער פאַר דער געמיינדע. היינט אָבער איז די בעשטייערונג געוואָרען אַ שווערע לאַסט, אַ מעכטיגע וואַפע, וועמענס קראַפט עס ווערט נאָך פערשטאַרקערט דורך דעם, וואָס מען קען איהר בעהאַלטען אונטער טויזענדער פערשידענע פאָרמען, אום צו רעגירען דאָס גאַנצע עקאָנאָמישע און פּאָליטישע לעבען פון דער געזעלשאַפט פאַר די אינ־טערעסען פון די רעגירענדע און רייכע קלאַסען. די יעניגע, וועלכע

האלטען די מאכט אין זייערע הענד, בענוגען זיך ניט צו פערטהיילען פריווילעגירטע און גוט בעצאהלטע פאסטען צווישען זיך, נאר זייער וויכטיגסטע אויפגאבע איז צו מאכען און צו פערניכטען אונגעהייערע פערמעגענס, אנצוקלייבען אונגעהייערע רייכטהימער אין די הענד פון עטליכע פריווילעגירטע, צו שאפען מאנאפאלען און צו אונטערווארפען די מאסען אונטער דעם יאך פון די רייכע. און דאס אלעס ווערט געטהאן אויף אזא קלוגען אופן, אז די ברייטע מאסען פון די בעשטייערטע בעמערקען אפילו ניט די אונגעהייערע מאכט, וועלכע זיי האבען אליין געגעבען אין די הענד פון זייערע רעגירער.

„אבער ווי אזוי קענט איהר נור אטאקירען אזא איינריכטונג ווי די אלגעמיינע בעשטייערונג?“ פרעגען אונז די פערטהיידיגער פון'ם שטאאט. „איז דען פארהאן נאך א גערעכטערע זאך ווי די בעשטייערונג פון אלע שטאאטס־בירגער?“ נעהמט אלס א ביישפיעל א בריק, וואס איז אויפגעבויט געווארען פון די איינוואוינער פון א געוויסער געמיינדע. דער טייך האט אנגעשוואלען פון פיעל רעגענען, און די בריק וועט איינפאלען, אויב מען וועט איהר ניט ווי אם שנעלסטען אויסבעסערן. איז עס ניט פערנינפטיג און גערעכט צו אפעלירען צו אלע איינוואוינער פון דער געמיינדע, אז זיי זאלען טהאן די ארבייט? און אזוי ווי די גרויסע מעהרהייט פון די בירגער זיינען פערנומען יעדער מיט זיין אייגענע ארבייט, איז עס דען ניט מעהר ווי רעכט, דאס אנשטאט וואס יעדער איינער וועט מוזען אבגעבען א טהייל פון זיין צייט, אום צו פעררעכטען דעם שאדען מעהר אדער וויינינער שלעכט, זאל מען בעסער פאדערן פון יעדען בירגער א געוויסע סומע געלד, כדי די ארבייט זאל געטהאן ווערען פון געלערנטע ארבייטער.

„אדער נאך א ביישפיעל: — אט איז א וועג, אויף וועלכען מען קען אריבערגעהן א טייך צופוס. אבער עס מאכט זיך, אז אין געוויסע צייטען פון'ם יאהר, קען מען זיך ניט בענוצען דערמיט. פארוואס זאלען די איינוואוינער פון די ארומיגע דערפער ניט ארויפליינען אויף זיך א געוויסע טאקסע, אום צו בויען א בריק? און פארוואס זאלען די איינוואוינער פון א שטאדט ביים ברעג פון'ם ים ניט זיין איינשטימיג, אז יעדער פון זיי זאל בעצאהלען א געוויסע סומע, פאר אויסצובעסערן די געמייערטע ברעגעס? און ווארום זאל מען אויפבויען אין יעדער געמיינדע א קארן־שפייכלער און יעדער זאל ברייננען אזוי אין אזוי פיעל קארן אדער ווייץ, אנשטאט וואס דער שטאאט וועט פערזארגען אלע בירגער

מיט קאָרן און ווייץ, ווען עס מאַכט זיך אַ שלעכט יאָהר און ווען דערפֿאַר נעהמען פֿון יעדען איינוואוינער אַ קליינע יעהרליכע טאַקסע?"

דאָס אַלעס שיינט אונז צו זיין אַזוי נאַטירליך, אַזוי פֿערנינפֿטיג, אַזוי גערעכט, דאָס אפילו דער ערגכטער אינדיווידואַליסט קען ניט זיין געגען אַזאַ בעשטייערונג, איבערהויפט, ווען עס עקזיסטירט נאָך אַ געוויסע גלייכהייט פֿון די פֿערמעגענס אין אַ דאָרף.

און נאָכדעם ווי מען האָט אונז פֿאָרגעשטעלט נאָך עהנליכע ביישפּיעלע, קומען די עקאָנאָמיסטען און די פֿערטהיידיגער פֿון דעם שטאַאַט צו דעם שלוס, אַז די בעשטייערונג איז גערעכט און ווינשענסווערטה, פֿון וואָס פֿאַר אַ זייט מען זאָל איהר ניט בעטראַכטען און ענדיגען מיט דעם אויסנעשריי: „עס לעבע די בעשטייערונג!"

* * *

אָבער אָט די אַלע אַרגומענטען זיינען פֿאַלש פֿון'ם אָנהויב ביז'ן סוף. אויב עס איז אמת, דאָס געוויסע טאַקסען האָבען זיך טאַקע גענומען פֿון דער קאָמונאַלער אַרבייט, צו וועלכער אַלע איינוואוינער האָבען בייגעטראָגען זייער טהייל, האָבען אָבער די שווערע און פֿערשידענע טאַקסען און אָבגאַבען, וועלכע מיר צאָהלען היינט אַוועק דעם שטאַאַט, אַ גאַנץ אַנדערן אורשפּרונג, נעמליך — די עראָבערונג.

עס זיינען געוועזען די פֿעלקער פֿון די עראָבערטע לענדער, פֿון וועלכע די אָריענטאַלישע מאָנאַרכען און שפּעטער די רוימישע קייזערס האָבען גענומען די אָבגאַבען פֿאַר געצוואונגענע אַרבייט. די רוימישע בירגער זיינען געוועזען פֿריי פֿון אָבגאַבען; זיי האָבען אַרויפֿגעוואָרפֿען די לאַסט אויף די פּלייצעס פֿון די בעזיעגטע פֿעלקער. ביז צו דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן — און ביז צו אַ געוויסען גראַד נאָך היינט צו טאָג — זיינען די יעניגע, וואָס האָבען פּרעטענדירט צו זיין די נאָכפֿאָלגערס פֿון דער ראַסע פֿון די עראָבערער (רוימער, גערמאַנען און נאָרמאַנען), די זאָגענאַנטע „אַדעל־מענער", געוועזען פֿריי פֿון אַלע טאַקסעס און אָבגאַבען. אין פֿראַנקרייך איז די ערד פֿון די אַדעל־מענער און פֿון די, וואָס האָבען שפּעטער בעקומען אַן אַדעליגען טיטעל, געוועזען פֿריי פֿון אָבגאַבען ביז 1789. און די אונגעהייער רייכע לאָרדען דאָ אין ענגלאַנד, שאָטלאַנד און אירלאַנד צאָהלען נאָך ביז היינט צו טאָג כמעט גאָרנישט ניט פֿאַר זייער לאַנד.

די אָבגאַבען און טאַקסעס, וועלכע מיר צאָהלען היינט צום שטאַאַט, זיינען אַלזאָ בשום אופן ניט דער רעזולטאַט פֿון אַ פֿרייוויליגע

געמיינשאַפֿטליכע אַרבייט, מיט וועלכע אַלע זיינען איינשטימיג געווען; נייך, זיי זיינען אַ פּראָדוקט פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט. אין 16־טען, 17־טען און 18־טען יאָהרהונדערט, ווען דער שטאַאַט האָט רואינירט זיינע בויערן דורך אונגעהייערע אָבגאַבען אין דער פֿאָרם פֿון אונבעצאָהלטער אַרבייט, זיינען די איינוואוינער קיינמאָל ניט בעשעפֿטיגט געוואָרען מיט די אַלע סאָרטען פֿון ניצליכער קאָמונאַלער אַרבייט, פֿון וועלכע מיר האָבען גערעדט בעפֿאָר. די קאָמונאַלע אַרבייטען האָבען די בויערן געמאַכט אויף זייער אַלטען שטייגער מיט דעם פֿרייווילליגען איינפֿערשטענדניס פֿון אַלע מיטגלידער פֿון דער געמיינדע. אָבער די הונדערטער און טויזענדער בויערן, וועלכע מען האָט אונטער מיליטערישער בעוואַכונג טראַנספּאָרטירט פֿון זייערע פֿערוואָרפֿענע דערפֿלאַך נאָך בעשטימטע פּלעצער פֿון דער מדינה, זיינען געווען געצוואונגען צו טהאָן גאַנץ אַנדערע אַרבייטען. זיי האָבען געמוזט בויען פֿעסטונגען און ברייטע „נאַציאָנאַלע", ד.ה. מיליטערישע וועגען אין שאָסעען, כדי די זעלנער זאָלען זיי קענען בעסער אונטערדריקען; זיי האָבען געמוזט פֿיהרען גרויסע טראַנספּאָרטען מיט לעבענס־מיטלען פֿאַר די אַרמעען פֿון דעם קעניג אָדער פֿון די קלענערע פֿירסטען, אָדער מען האָט זיי געצוואונגען צו מאַרשירען צוזאַמען מיט די אַרעל־מענער, ווען די לעצטע האָבען געהאַלטען מלחמה, אום צו פֿערכאַפּען מעהר שלעסער און מעהר לייבאייגענע. אַנדערע האָבען געמוזט אַרבייטען אין די מינען און פֿאַבריקען פֿון'ם שטאַאַט; נאָך אַנדערע האָבען געאַרבייט אונטער דער אויפֿזיכט און בייטש פֿון שטאַאַטליכע בעאַמטע, אום צו בעפֿרידיגען די פֿערברעכערישע קאַפּריזען פֿון זייערע האַררען: זיי האָבען אויסגעגראָבען וואַסער־גראָבענס אַרום די שלעסער, פֿערפֿלאַנצט גערטנער, געבויט פּאַלאַצען פֿאַר די קעניגע, די באַראָנען און זייערע מעטרעסען און קורטיסאַנעס, אין דער צייט, ווען זייערע פֿרויען און קינדער האָבען אויפֿגעגעסען דאָס גראָז פֿון די לאָנקעס, אום איינצושטילען זייער הונגער, אָדער זיי זיינען געפֿאַלען פֿון די קוילען פֿון די זעלנער, ווען דער הונגער האָט זיי געטריבען צו מאַכען אַן אָנפֿאַל אויף אַ קאָרן־טראַנספּאָרט, וועלכען מען האָט אַוועקגעשיקט אין אויסלאַנד צו מאַכען געלד פֿאַר די לאָרדען.

עס איז געווען געצוואונגענע אַרבייט, וועלכע די ערקאָבערער האָבען אַרויפֿגעלייגט אויף די אונטערדריקטע, אַקוראַט ווי די ענגלענדער, פֿראַנצויזען, דייטשען און רוסען טהוען נאָך היינט מיט די שוואַרצע ראַסען אין אַפֿריקאַ און מיט די מאָנגאָלען אין אזיען. שפּעטער האָט מען אַרויפֿגעלייגט געצוואונגענע אַרבייט אויף די פּלייצעס פֿון אַלע אָרעמע לייט.

מיט איין וואָרט — ניט אַ פּרייוויליגער איינפֿערשטענדעניס, נאָר ברוטאלע געוואַלט איז געוועזן דער אייגענטליכער אורשפּרונג פֿון די אָבגאַבען, וואָס מיר צאָהלען היינט אַוועק דעם שטאַאַט. וואָס פֿאַר אַ וואונדער איז עס, וואָס דער סיסטעם פֿון בעשטייערונג טראָגט נאָך היינט צו טאָג אויף זיך דעם שטעמפּעל פֿון זיין ענטשטעהונג.

* * *

עס איז זיכער געוועזן אַ גרויסע פֿערלייכטערונג פֿאַר די איינוואוינער פֿון די דערפֿער, ווען קורץ בעפֿאָר דעם אויסברוך פֿון דער גרויסער רעוואָלוציאָן, האָט מען אַוועקגעמאַכט אין פֿראַנקרייך מיט דער געצוואונגענער אַרבייט און איינגעפֿיהרט אויף איהר פּלאַץ אַ בעשטימטע יעהרליכע טאַקסע אין געלד.*) אָבער ביז דעם היינטיגען טאָג האָט די בעשטייערונג בעהאַלטען איהר אורשפּרינגליכען כאַראַקטער. ליעגענדיג ביי די געזעץ-געבער אין די הענד, האָט זי געהאַלטען אין איין וואַקסען און הויפּטזעכליך צו גונסטען זייערע אייגענע אינטערעסען. מיט דער הילפֿע פֿון אָבגאַבען און טאַקסעס האָט דער שטאַאַט — די אַליאַנץ פֿון דעם קעניג, דער קירכע, דעם ריכטער און דעם אַדעל מאַן — שטענדיג פֿערגרעסערט דעם פֿעלד פֿון זיין טהעטיגקייט און בעהאַנדעלט דאָס פֿאָלק ווי די איינוואוינער פֿון אַ פֿערכאַפּטען לאַנד. צו דאַנקען אָט דעם קלוגען אינסטרומענט, דער בעשטייערונג, מיט וועלכען מען קען בערויבען די מאַסען און זיי זאָלען זיך אפילו ניט שטאַרק בעקלאָגען אויף דער רויבעריי, זיינען די פֿעלקער היינט געוואָרען לייבאייגענע פֿון'ם שטאַאַט, אַקוראַט ווי זייערע עלטערן זיינען פֿריהער געוועזן לייבאייגענע פֿון די גרויסע לאָרדען.

האָט איהר, ווען עס איז, אויסגערעכענט, וואָס פֿאַר אַ סומע פֿון אונזער אַרבייט מיר גיבען יעהרליך אַוועק צום שטאַאַט? קיין עקאָנאָמיסט האָט עס ביז איצט ניט געטהאָן. קיינער פֿון זיי האָט ביז איצט ניט פֿערזוכט אויסצורעכענען, וויפֿיעל טעג פֿון זייער אַרבייט דער פֿעלדאַרבייטער און דער אינדוסטריע-אַרבייטער זיינען געצוואונגען אַוועקצוגעבען יעדעס יאָהר צו יענעם באַבילאָנישען געצען-בילד — דעם שטאַאַט. און אויב מיר נעהמען זיך אונטער עס אַליין אויסצוגעפֿינען, צוזאַמענצעהלענדיג אַלע יעהרליכע איינגאַהמען פֿון דעם שטאַאַט, די פּראָווינציאַל-

---

*) אין ענגלאַנד איז די געצוואונגענע אַרבייט איינגעפֿיהרט געוואָרען נאָך דער שוואַרצער פּעסט (1349—1351). אונטער דער הערשאַפֿט פֿון דער קעניגין עליזאַבעטה איז איהר פּלאַץ פֿערנומען געוואָרען פֿון בעשטימטע אַרבייטס-פּרייזען, און אין 1814 זיינען אויך די לעצטע אָבגעשאַפֿט געוואָרען.

פֿערוואַלטונגען און די געמיינדעס, וועלען מיר אויך ניט קומען צו קיין ריכטיגען רעזולטאַט, ווייל דאָס, וואָס מיר ווילען וויסען, איז ניט וויפֿיעל געלד עס איז אַריינגעקומען, נאָר וויפֿיעל אַרבייטס־שטונדען פֿון די פּראָדוצירער עס זיינען ענטהאַלטען אין די מיליאָנען פֿונטען, וועלכע גיסען זיך אַריין אין די פֿערשידענע קאַסען פֿון׳ם שטאַאַט. אַלעס, וואָס מיר קענען זאָגען, איז, אַז די קוואַנטיטעט אַרבייט, וועלכע יעדער פֿון אונז גיט אַוועק דעם שטאַאַט, איז זעהר אַ גרויסע און פֿאַר אַסך קלאַסען מאַכט עס אויס מעהרער ווי די דריי טעג אַ וואָך, וועלכע דער לייבאייגענער האָט געדאַרפֿט אַוועקגעבען דעם לאָרד אָדער בישאָף. דען מיר דאַרפֿען ניט פֿערגעסען, אַז וואָס עס זאָל ניט געטהאָן ווערען צו רעפֿאָרמירען דעם בעשטייערונגס־סיסטעם, וועט דער אַרבייטער שטענדיג זיין דער יעניגער, וועלכער וועט מוזען טראָגען די גאַנצע לאַסט. יעדער גראָשען, וואָס קומט אַריין אין דער שטאַאַטס־קאַסע, ווערט נאָך אַלע גליקען בעצאָהלט פֿון דעם אַרבייטער, פֿון דעם פּראָדוצירער.

דער שטאַאַט מעג זיך צונעהמען אַ מעהר אָדער וויינינגער גרויסען חלק פֿון די איינקינפֿטע פֿון דעם רייכען; אָבער אימיצער דאַרף שאַפֿען די איינקינפֿטע און קיינער קען עס ניט ווי נור דער, וואָס פּראָדוצירט עפּעס דורך זיין אַרבייט. דער שטאַאַט פֿאָדערט זיין חלק פֿון דער גנבה ביי דעם רייכען. אָבער פֿון וואַנען נעהמט זיך די גנבה, וועלכע שטעלט פֿאָר מיט זיך אַזוי און אַזוי פֿיעל פֿערקויפֿטע אייזען, קאָרן, פּאָרצעלאַן אָדער באַוועל? זי נעהמט זיך פֿון דער פּראָדוקטיווער טהעטיגקייט פֿון די אַרבייטער און פֿאַר קיין פֿאַל ניט פֿון ערגעץ אַנדערש. און שוין ניט רעדענדיג פֿון די רייכטהימער, וועלכע קומען פֿון אויסלאַנד און וועלכע שטעלען פֿאָר מיט זיך די פֿרוכט פֿון דער אויסבייטונג פֿון אַזוי און אַזוי פֿיעל רוסען, הינדוס, שפּאַניער, אַפֿריקאַנער אָדער פּוטומאַיאָ־אינדיאַנער, איז עס דער אַרבייטער פֿון דעם לאַנד גופא, וועלכער דאַרף אַוועקלייגען אַזוי און אַזוי פֿיעל אַרבייטס־שטונדען, אום צו פֿערגרעסערן דעם פֿערמעגען פֿון זיינע הערען און צו צאָהלען די טאַקסעס און אָבגאַבען, וועלכע דער שטאַאַט צווינגט איהם צו צאָהלען.

אויב די אָבגאַבען דאָ אין ענגלאַנד שיינען צו זיין אַביסעל לייכטער, ווי אין די איבעריגע לענדער פֿון אייראָפּאַ, איז עס צוליעב צוויי אורזאַכען: איין אורזאַכע איז, וואָס איין העלפֿט פֿון דעם ענגלישען פּאַרלאַמענט בעשטעהט פֿון גרונד־בעזיצער, וועלכע בעגינסטיגען זייערע קלאַסען־גענאָסען ווי ווייט מעגליך און לייגען ניט אַרויף אויף זיי קיין גרויסע

טאַקסעס; אָבער די וויכטיגסטע אורזאַכע איז, וואָס ענגלאַנד איז צווישען אַלע לענדער די יעניגע, וועלכע לייגט אַרויף די העכסטע טאַקסעס אויף דער אַרבייט פֿון די פּראָדוצירער פֿון אַנדערע לענדער.*)

* * *

מען דערצעהלט אונז זעהר אָפֿט, דאָס אַ פּראָגרעסיווע בעשטייערונג פֿון די פֿערמעגענס, ד.ה. אַ טאַקסע, וואָס פֿע־העבערט זיך פּראָפּאָרציאָנעל צו די יעהרליכע איינקינפֿטע, וואָלט געווען אַ מיטעל צו צווינגען דעם רייכען צו צאָהלען מעהרער ווי דער אָרעמער. דאָס איז אויך געווען די אידעע פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, וועלכע האָט געוואָלט איינפֿיהרען אַזאַ הויכע טאַקסע, דאָס יעדע איינקונפֿט, וואָס וועט אַריבערשטייגען £1000 אַ יאָהר, זאָל קאָנפֿיסקירט ווערען. אָבער אַלעס, וואָס אַ בעשיידענע פּראָגרעסיווע בעשטייערונג קען היינט אויפֿטהון, איז ניט מעהר, ווי צונעהמען פֿון דעם רייכען נאָך אַ שטיקעלע פֿון דאָס, וואָס ער האָט פֿערכאַפּט פֿון דעם פּראָלעטאַריער. דאָס איז אַלעס. אָבער עס וועט שטענדיג זיין דער אַרבייטער, וועלכער וועט דאַרפֿען צאָהלען, און ער וועט דאַרפֿען צאָהלען פֿיעל מעהר, ווי די איינקונפֿט־טאַקסע, וואָס דער שטאַאַט וועט אַרויפֿלייגען אויף דעם רייכען.

———

*) פֿון די גרינדליכע און אויספֿיהרליכע אונטערזוכונגען, וועלכע זיינען פֿערעפֿענטליכט געוואָרען אין דעם „Journal of the Statistical Society", קען מען דערזעהן, אַז די בעשטייערטע איינקינפֿטע פֿון ענגלישע קאַפּיטאַליסטען פֿאַר הלוואות צו פֿרעמדע שטאַאַטען און שטעדט און פֿאַר די סומען, וואָס זיי האָבען אינוועסטירט אין אויסלענדישע אייזענבאַהנען, שיף־פֿאַהרט, טעלעגראַפֿען, בענק און אינדוסטריען, בעטרעפֿט מעהר (פֿיעל מעהר) ווי £300.000.000 אַ יאָהר. דער ריינער פּראָפֿיט פֿון דעם גאַנצען ענגלישען עקספּאָרט פֿון היימישע פּראָדוקטען איז וויינער ווי £75 000.000 אַ יאָהר — אַ קליינע סומע אין פֿערגלייך מיט די אונגעהייערע פּראָפֿיטען, וואָס ווערען געמאַכט דורך שניידען קופּאָנען פֿון די שערס, וועלכע בעלאַנגען צו ענגלישע קאַפּיטאַליסטען. מען קען רוהיג זאָגען, אַז די וויכטיגסטע אינדוסטריע דאָ אין ענגלאַנד איז געלד אויסלייהען. ענגלאַנד געהט פֿערנעהמען דעם פּלאַץ, וואָס האָלאַנד האָט פֿערנומען אין דעם 17טען יאָהרהונדערט — דער גרויסער מלוה פֿון דער וועלט. דערנאָך קומט פֿראַנקרייך און זאָגאַר די קליינע בעלגיען, פּראָפּאָרציאָנעל צו דער צאָהל פֿון איהר בעפֿעלקערונג. לויט דער בערעכנונג פֿון אַלפֿרעד נעימאַרק, בעטרעפֿט די יעהרליכע איינקונפֿט פֿון פֿראַנקרייך £75.000.000 אָבער דער יעהרליכער פּראָפֿיט פֿון פֿראַנצויזישע קאַפּיטאַליסטען פֿאַר אויסלענדישע הלוואות בעטרעקט £100.000.000

די מייסטע מענשען בעגרייפֿען דאָס ניט; אָבער עס איז שטענדיג אזוי. ניט לאַנג צוריק האָבען מיר אַליין געהאַט די געלעגענהייט צו בעאָבאַכטען די דאָזיגע ערשיינונג אין בראַזיל. דאָרט איז די טאַקסע אויף בעוואוינטע הייזער פֿערהעכערט געוואָרען מיט פֿיער שילינג א יאָהר פֿאַר אַלע קליינע הייזלאַך, וועלכע ווערען בעוואוינט פֿון אַרבייטער. אָבער באַלד נאָך דער פֿערהעכערונג פֿון דער הויז־טאַקסע האָבען די הויז־בעזיצער געפֿאָדערט מיט זעקס פֿענס מעהר דירה־געלד א וואָך. דער רעזולטאַט איז געווען, אַז יעדער איינוואוינער האָט ניט נור געמוזט בעצאָהלען די פֿערהעכערטע טאַקסע, נאָר נאָך צוויי־און־צוואַנציג שילינג מעהר, ווי דער שטאַאַט האָט אַרויפֿגעלייגט אויף דעם הויז בעזיצער.

וואָס אָנבעלאַנגט די אונדירעקטע אָבגאַבען, ווייסען מיר אַלע, אַז עס זיינען פונקט די זאַכען, מיט וועלכע דער אַרבייטער בעניצט זיך, וואָס ווערען אַם העכסטען בעשטייערט; אין אונזערע „טאַריף רעפֿאָר־מערס" טרוימען איצט זאָגאַר צו בעשטייערן די וויכטיגסטע נאַהרונג פֿון דער בעפֿעלקערונג — ברויט. און מיר ווייסען אויך, אַז ווען די אָבגאַבען פֿערהעכערן זיך מיט עטליכע פענים, דאַרף דער קויפֿער בעצאָהלען צוויי מאָל און דריי מאָל אַזוי פֿיעל פֿאַר זיינע פראָדוקטען.

* * *

עס איז אַזוי קלאָר, אַז נור דער, וואָס פראָדוצירט עפּעס, דער, וואָס שאַפֿט נייע רייכטהימער דורך זיין אַרבייט, איז דער יעניגער, וואָס קען בעצאָהלען די אָבגאַבען, אַז מיר דאַרפֿען עס גאָר ניט לענגער בעטאָנען. מיר קענען אָלזאָ רוהיג בעהויפּטען, אַז שוין ניט ריידענדיג פֿון די טאַקסעס אויף אַזעלכע איינקינפֿטע, וואָס נעהמען זיך פֿון דער עקספּלאָטאַציע פֿון פֿרעמדע אַרבייטער אין דער פֿאָרם פֿון יעהרליכע פראָצענטען פֿאַר אויסלענדישע הלואות, ווערען אַלע אַנדערע טאַקסעס, וואָס דער שטאַאַט לייגט אַרויף אויף זיינע בירגער, אויסשליסליך בעצאָהלט פֿון די כמעט צוועלף מיליאָן אַרבייטער אין דיזען לאַנד. און דאָסזעלבע איז דער פֿאַל אין אַלע אַנדערע לענדער.

דאָ אין ענגלאַנד צאָהלט דער אַרבייטער זיינע אָבגאַבען, קאָנסומי־רענדיג ביער, בראַנפֿען, טהעע, קאַפֿע; צאָהלענדיג דירה־געלד צאָהלט ער אין דערזעלבער צייט די הויז־טאַקסע פֿאַר דעם הויז־בעזיצער און זאָגאַר מעהר ווי דאָס. ווען ער קויפֿט ברויט, צאָהלט ער אין דערזעלבער צייט די גרונד־טאַקסע, די הייז־טאַקסע, די טאַקסעס, וואָס דער בעקער צאָהלט אַוועק דעם שטאַאַט, דעם געהאַלט פֿון די בעקערײַ־אינספּעק־טאָרס, די אויסגאַבען פֿון די פֿינאַנץ־מיניסטעריום פֿאַר איינצוקאָלעקטירען

די פֿערשידענע אָבגאַבען א.ז.וו. ווען ער קויפֿט קוילען, ווען ער מאַכט אַ רייזע מיט דער אייזענבאַהן, בעצאָהלט ער ניט נור די אייגענטהימער פֿון די מאָנאָפּאָלען, וועלכע דער שטאַאַט האָט געשאַפֿען צו גונסטען די קאַפּיטאַליסטען, נאָר ער דאַרף אויך נאָך צאָהלען דעם טהייל פֿון דער גנבה, וועלכע די מאָנאָפּאָליסטען צאָהלען דעם שטאַאַט אין דער פֿאָרם פֿון טאַקסעס. מיט איין וואָרט — עס איז דער אַרבייטער, וועלכער צאָהלט אַלע טאַקסעס און אָבגאַבען, וועלכע דער שטאַאַט, די פּראָווינץ, די שטאָדט לייגען אַרויף אויף זייערע בירגער, וואָס עס זאָל ניט זיין דער כאַראַקטער פֿון די דאָזיגע אָבגאַבען.

וויפֿיעל אַרבייטס־טעג רעפּרעזענטירען אָט די אַלע טאַקסעס און אָבגאַבען? איז ניט מעגליך, אַז אויב מיר זאָלען אַלעס צוזאַמענרעכענען, וועלען מיר געפֿינען, אַז דער אַרבייטער גיט היינט אַוועק מעהר טעג פֿון זיין אַרבייט צום שטאַאַט, ווי זיינע עלטערן האָבען געדאַרפֿט אַוועקגעבען פֿאַר דעם פֿעאָדאַל־באַראָן?

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס!

דער פֿאַקט איז, אַז די בעשטייערונג גיט אונזערע רעגירער די מעגליכקייט צו ענטוויקלען די אויסבייטונג פֿון דעם אַרבייטער ביז צו אַזאַ שטופֿע, ווי עס וואָלט, אונטער אַנדערע אומשטענדען, קיינמאָל ניט מעגליך געווען; זי האַלט די מאַסען אין אַן אָבגרונד פֿון עלענד, און ניט ברעכענדיג דעם געזעץ אפילו, שאַפֿט זי אַזעלכע פֿערמעגענס, וועלכע דער קאַפּיטאַל אַליין וואָלט קיינמאָל ניט געווען אימשטאַנד אָנצוקלייבען. מיט איין וואָרט, די בעשטייערונג — ווי מיר וועלען זעהן אין דעם נעכסטען קאַפּיטעל — איז אַ מיטעל צו פֿערגרעסערן דעם עלענד פֿון דעם פּראָלעטאַריער און דעם רייכטהום פֿון דעם מאָנאָפּאָליסט.

IV.

די בעשטייערונג — א מיטעל צו מאכען דעם רייכעו רייכער.

דער סיסטעם פֿון בעשטייערונג איז אַזוי בעקוועם! די נאַאיווע מענשעלאַך — די „טהייערע בירגער", ווי מען אַדרעסירט זיי אין די וואַהל־פּעריאָדען — האָבען זיך צוגעוואוינט צו זעהן אין דעם דאָזיגען סיסטעם דעם מיטעל פֿאַר אויסצופֿיהרען די גרויסע ווערק פֿון דער ציוויליזאַציאָן,

וועלכע זיינען ניצליך פֿאַר דער נאַציאָן. אָבער די רעגירער ווייסען גאַנץ גוט, אַז די בעשטייערונג איז פֿאַר־זיי דער בעקוועמסטער מיטעל צו מאַכען גרויסע פֿערמעגענס אויף דעם חשבון פֿון קליינע; צו פֿעראָרעמען די מאַסען און צו בערייכער־ן איינינע; אַ מיטעל, אום דעם בויער און אַרבייטער בעסער אַריינצוגעבען אין די הענד פֿון דעם פּראָצענטניק און דעם פֿאַבריקאַנט; צו ערמוטהיגען איין אינדוסטריע אויף דעם רעכ־נונג פֿון אַן אַנדערער און אַלע אינדוסטריען אויף דעם חשבון פֿון דער אַגריקולטור און דעם בויער אָדער אויף דעם חשבון פֿון דער גאַנצער נאַציאָן.

ווען אימיצער וואָלט היינט פֿאָרגעשלאָגען דעם פֿראַנצויזישען פּאַר־לאַמענט צו בעווילינען פֿופֿציג מיליאָן פֿראַנק צו גונסטען די גרויסע גרונד־בעזיצער — אַזוי ווי סאָליסבורי האָט אין 1900 געטהאָן אין ענגלאַנד, אום צו בעלוינען זיינע קאָנסערוואַטיווע וועהלער — וואָלט זיך גאַנץ פֿראַנקרייך אויפֿגעהייבען ווי איין מאַן, און די רעגירונג וואָלט באַלד געמוזט אָבדאַנקען. אָבער מיט דער הילפֿע פֿון מאַקסעס און אָב־גאַבען נעהמט מען אַרויס אָט דיזעלבע פֿופֿצעהן מיליאָן פֿון די קעשעד־נעס פֿון די אָרעמע, אים דערמיט אָנצופֿילען די מאַשען פֿון די פּריווי־ליגירטע, און דאָס אַלעס ווערט געטהאָן אויף אַזאַ כיטרען אופֿן, אַז די קבצנים בעמערקען אפילו ניט דעם בעטרוג. קיינער שרייט ניט, קיינער פּראָטעסטירט ניט, און אַלעס געהט אַזוי ווי געשמירט, אַזוי גלאַט, דאָס אפילו די, וואָס בעשעפֿטיגען זיך ספּעציעל מיט דעם שטודיום פֿון דער בעשטייערונג, בעמערקען ניט די אויבען דערמאָהנטע פֿונקציאָן פֿון דעם בעשטייערונגס־סיסטעם.

* * *

אַלעס געהט אַזוי איינפֿאַך! עס איז צ.ב. גענוג צו בעשטייערן דעם בויער מיט עטליכע סאַנטים מעהרער, זיין פֿערד, זיין וואָגען אָדער בעסער, זיינע פֿענסטער*), אום דורך דעם צו רואינירען מיט איין קלאַפּ די עקזיסטענץ פֿון צעהנדליגע טויזענדער אַקער־בויער. די, וואָס האָבען שוין סיי ווי סיי איבערגעטראָגען די ערגסטע ליידען, אום אויפֿצוהאַלטען די נאַקעטע עקזיסטענץ, די, וועלכע די קלענסטע קליינינקייט האָט געקענט רואינירען און אַראָבשליידערן אין די רייהען פֿון דעם פּראָלעטאַריאַט, ווערען דאָס

---

*) די זאָגענאַנטע „פֿענסטער טאַקסע' איז אפילו אָפֿיציעל אָבגעשאַפֿט געוואָרען אין פֿראַנקרייך, אָבער זי עקזיסטירט נאָך אימער אינטער אַנדערע פֿאָרמען.

(דער איבערזעצער.)

מאָל פֿערניכטעט דורך אַ קליינע פֿערהעכערונג פֿון די אָבגאַבען. זיי פֿערקויפֿען זייער שטיקעל ערד און געהען אַריין אין שטאָדט, אום צו פֿערקויפֿען דאָרט זייערע צעהן פֿינגער צו ערגעץ אַ פֿאַבריקאַנט. אַנדערע פֿערקויפֿען זייער פֿערד און אַרבייטען איינגעֿ'עקשן'טערהיים מיט דער לאָפּעטע, האָפֿענדיג, אַז עס וועט זיך זיי איינגעבען זיך צוריק אַרויפֿ־אַרבייטען. אָבער אַ נייע פֿערהעכערונג פֿון די אָבגאַבען מיט אַ פּאָר יאָהר שפּעטער גיט זיי דעם לעצטען קלאַפּ: איצטער ווערען זיי אייך פּראָלעטאַריער ווי זייערע פֿאָרגעננער.

אָט די דאָזיגע פּראָלעטאַריזירונג פֿון די שוואכע דורך דעם שטאַאַט, דורך די רעגירער געהט אָן יאָהר איין יאָהר אויס, אָהן אַ שום אָבשטעל; זיי רופֿט ניט אַרויס קיין שום פּראָטעסטען, אויסער ביי די, וואָס זיינען רואינירט געוואָרען; און וועמעס שטימען מען קען ניט דערהערען אין דער ברייטער עפֿענטליכקייט. וועהרענד די לעצטע פֿערציג יאָהר האָט זיך די דאָזיגע ערשיינונג מאַניפֿעסטירט אויף אַ גרויסען שטיינער אין רוסלאַנד, הויפּטזעכליך אין צענטראַל־רוסלאַנד, וואו דער חלום פֿון די גרויסע אינדוסטריע־באַראָנען — צו שאַפֿען אַ פּראָלעטאַריאַט — איז פֿער־ווירקליכט געוואָרען שטילערהייט מיט דער הילפֿע פֿון טאַקסעס און אָבגאַבען. ווען אַ געזעץ וואָלט פּלוצלינג רואינירט עטליכע מיליאָנען בויערן דורך אַן איינפֿאַכען שטריך מיט דער פֿעדער, וואָלט זיך אויפֿגע־הויבען אַ געשריי אין דער גאַנצער וועלט, זאָגאַר אין רוסלאַנד אונטער אַן אַבסאָלוטיסטישער רעגירונג. די בעשטייערונג האָט אויסגעפֿיהרט אויף אַ גלאַטען, שטילען אופן דאָס, וואָס דער געזעצגעבער וואָלט קיין מאָל ניט געהאַט דעם מוטה אויסצופֿיהרען עפֿענטליך.

און אונזערע עקאָנאָמיסטע, וועלכע שטאָלצירען מיט זייער טיטעל אַלס „מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט", דערצעהלען אונז נאָך פֿון די גע־זעצע, וועלכע זיינען „דיקטירט" געוואָרען פֿון דער „עקאָנאָמישער ענט־וויקלונג", פֿון דעם „קאַפּיטאַליסטישען פֿאַטאַליזם", דעם קאַפּיטאַליזם, וואָס „מאַכט זיך אַליין דעם טויט", אין דער צייט, ווען אַן איינפֿאַכער שטודיום פֿון דעם בעשטייערונגס־סיסטעם וואָלט זיי ערקלערט אַ גוטע העלפֿט פֿון אַלעם דאָס, וואָס זיי שרייבען צו צו דעם פֿאַטאַליזם פֿון די עקאָנאָמישע געזעצע. אויף אַזאַ שטייגער רואינירט מען דעם בויער און רויבט פֿון איהם אַוועק זיין לאַנד — אין ענגלאַנד איז דאָס געטהאָן געוואָרען אין'ם 17טען יאָהרהונדערט; מאַרקס פֿלעגט עס אָנרופֿען די „פּרימיטיווע אָנזאַמלונג פֿון'ם קאַפּיטאַל" — און דערזעלבער פּראָצעס

געהט אָן ביז היינט צו טאָג, יאָהר איין יאָהר אויס מיט דער הילפע פון יענעם בעקוועמען אינסטרומענט — דער בעשטייערונג.

די גאַנצע בעהויפּטונג, אַז דער קאַפּיטאַל איז געצוואונגען אָנצואַ־וואַקסען אַלץ מעהר און מעהר, לויט די אינערליכער געזעצע פון זיין איי־גענער ענטוויקלונג, האָט קיין שום וויסענשאַפטליכען ווערטה ניט; די מאַכט פון׳ם קאַפּיטאַל וואָלט שוין לאַנג פּאַראַליזירט געוואָרען, אָהן דער הילפע פון זיין געטרייען דיענער, דעם שטאַאַט. פון איין זייט שאַפט דער שטאַאַט שטענדיג נייע מאָנאָפּאָלען — מינען, אייזענבאַהנען, וואַסער־פערזאָרגונג, טעלעפאָנען, דערצו נאָך מאַסרעגלען געגען די אַר־בייטער־אָרגאַניזאַציאָנען, פערפאָלגונגען פון סטרייקערס, פּריווילעגירטע ערציהונג א.ז.וו. א.ז.וו. — און פון דער אַנדערער זייט שאַפט ער ריעזיגע פערמעגענס און רואינירט די ברייטע מאַסען פון די אַרבייטער מיט דער הילפע פון טאַקסעס און אָבגאַבען.

אויב דער קאַפּיטאַליזם האָט מיטגעהאָלפען שאַפען דעם היינטיגען שטאַאַט, האָט אָבער אויך דער מאָדערנער שטאַאַט מיטגעהאָלפען שאַפען און ענטוויקלען דעם קאַפּיטאַליזם. — לאָמיר דאָס קיינמאָל ניט פערגעסען.

* * *

אַדאַם סמיטה האָט שוין אין דעם פערגאַנגענעם יאָהרהונדערט בע־טאָנט די גרויסע מאַכט פון דעם בעשטייערונגס־סיסטעם, אָבער ער האָט ניט פאָרטגעזעצט זיינע אונטערזוכונגען, וועלכע ער האָט אויפגעבויט אויף אַ זעהר ברייטען באַזיס; און ווען מיר ווילען היינט בעווייזען די דאָזיגע מאַכט פון דער בעשטייערונג, מוזען מיר נעהמען אונזער ביישפּיעל פון איבעראַל.

לאָמיר אָננעהמען פאַר אונזער ערשטען ביישפּיעל די גרונד-טאַקסע, די בעשטייערונג פון דער ערד, וועלכע איז איינע פון די מעכטיגסטע וואַפען אין די הענד פון׳ם שטאַאַט. דער אַכטער בעריכט פון דעם אַרבייטס־ביוראָ פון דעם שטאַאַט אילינאָיס אין אַמעריקאַ ענטהאַלט אַן איבערפלוס פון בעווייזען, וועלכע צייגען אונז, ווי אפילו אין אַ דעמאָ־קראַטישען שטאַאַט ווערען געמאַכט פערמעגענס פון מיליאָנען איינפאַך דורך די מעטהאָדען, מיט וועלכע דער שטאַאַט האָט געטראָפען דאָס גרונד־איינגענטהום אין שיקאַגאָ.

אָט די ריעזיגע שטאָדט האָט זיך פערגרעסערט מיט אַן אויסערגע־וועהנליכער שנעלקייט און דערגרייכט אַ בעפעלקערונג פון 1.500.000 אין פופציג יאָהר צייט. דער שטאַאַט, אַרויפלייגענדיג אַ הויכע טאַקסע אויף גרונד־איינגענטהום מיט הייזער דערויף, האָט אָבער בלויז געפאָדערט גאַנץ

קליינע אָבנאַבען פֿאַר דער ערד, וואָס איז נאָך נים פֿערבוים געווען אפילו אין די הויפּט-גאַסען, אין צענטער פֿון דער שטאָדט; אויף אַזאַ אופן האָט דער שטאַאַט געשאַפֿען פֿערמעגענס פֿון מיליאָנען. שטיקער לאַנד אין דער אָדער יענער גרויסער גאַס, פֿאַר וועלכע מען האָט בעצאָהלט מיט פֿופֿציג יאָהר צוריק £200 פֿאַר אַ צעהנט-חלק פֿון אַ העקטאַר, זיינען היינט ווערטה £200 000.

עס איז אַלזאָ גאַנץ קלאָר, אז ווען די בעשטייערונג פֿון דער ערד וואָלט געווען אַ „מעטרישע", מיט אַנדערע ווערטער, אייב די טאַקסע פֿאַר יעדען קוואַדראַט-מעטער לאַנד — צי די ערד איז פֿערבוים צי נים— וואָלט געווען דיזעלבע; אָדער, נאָך בעסער, ווען די ערד וואָלט איבערהויפּט בעלאַנגט צו דער געמיינדע, וואָלט געווען אונמעגליך, דאָס אַזעלכע ריעזיגע פֿערמעגענס זאָלען זיך קענען אָנקלייבען. די שטאָדט נופא וואָלט פּראָפּיטירט דורך דער פֿערמעהרונג פֿון דער בעפֿעלקערונג, אראָבנעהמענדיג די טאַקסע פֿון אַזוי און אַזוי פֿיעל הייזער, וועלכע ווערען בעוואוינט פֿון אַרבייטער. היינט אָבער איז פונקט פֿערקעהרט — און די הייזער פֿון זעקס ביז צעהן שטאָק הויך, וואו די אַרבייטער וואוינען, צאָהלען דעם גרעסטען חלק פֿון די טאַקסעס. עס איז דער אַרבייטער, וועלכער איז געצוואונגען צו אַרבייטען, אום צו מאַכען דעם רייכען נאָך רייכער, ווי ער איז; און צום דאַנק דערפֿאַר צווינגט מען איהם צו לעבען אין שמוציגע, אונגעזונדטע לעבער, וועלכע — אַלע ווייסען עס — זיינען דער ערנסטער אָבהאַלט פֿאַר דער גייסטיגער ענטוויקלונג פֿון איהרע בעוואוינער און גיבען אַרוים בעסערע פּראָדוקטען פֿאַר דער אויסבייטונג דורך דעם פֿאַבריקאַנט. דער גאַנצער בעריכט*) איז פֿול מיט אינטערעסאַנטע איינצעלהייטען און איבערראַשענדע פֿאַקטען וועגען דער דאָזיגער פֿראַגע.

* * *

אָדער נעהמט, למשל, דעם ענגלישען אַרסענאַל פֿון וואולימש. אַמאָל איז די גאַנצע געגענד, וואו וואולימש געפֿינט זיך היינט, געווען אַ וועלדעל, וואו נור קראָליקעס האָבען געוואוינט. אָבער זייט דער שטאַאַט האָט דאָרט אויפֿגעבוים זיין גרויסען אַרסענאַל, איז וואולימש און די אַרומיגע געמיינדעס געוואָרען אַ גרויסע שטאָדט, וואו 20.000 אַרבייטער זיינען

---

*) Eighth Biennial Report of the Bureau of Labour Statistics of Illinois; Taxation, 1904.

בעשעפטיגט אין די פאַבריקען פון׳ם שטאַאַט מיט דער פראָדוקציאָן פון צושטערונגס-מאַשינען.

אין יוני 1899 האָט אַ דעפוטאַט געפאָדערט פון דער רעגירונג, זי זאָל פערהעכערן דעם לוין פון די ארבייטער. — „וואָס פאַר אַ נוצען וועט עס ברייננען?" האָט געענטפערט דער מיניסטער און עקאָנאָמיסט גאָשען. „די גרונד-בעזיצער וועלען סיי ווי סיי אַלעס איינשליננען!... וועהרענד די לעצטע צעהן יאָהר ציים איז דער לוין פון די אַרבייטער פערהעכערט געוואָרען מיט צוואַנציג פראָצענט; אָבער די רענט, וואָס דער אַרבייטער דאַרף צאָהלען, האָט זיך אין דערזעלבער ציים פערהעכערט מיט פופציג פראָצענט. די פערהעכערונג פון די אַרבייטס-פרייזען (איך גיב דאָ איבער דעם מיניסטער׳ס איינגענע ווערטער) האָט אַלזאָ בלויז געהאַט איין רעזולטאַט: זי האָט אַריינגעבראַכט די גרונד-בעזיצער און לענדלאָרדס אַ גרעסערע סומע אין זייערע טאַשען." (פיעלע פון זיי זיינען שוין געוואָרען מיליאָנערען.) עס פערשטעהט זיך, אַז דער ארגומענט פון דעם מיניסטער איז ניט פאַלשטענדיג ריכטיג געווען; אָבער דער פאַקט, אַז די מיליאָנערען האָבען איינגעשלונגען דעם גרעסטען חלק פון די פערהעכערטע אַרבייטס-פרייזען איז ווערטה אונזער בעזונדערע אויפמערקזאַמקייט. ער איז פאָלקאָם ריכטיג.

פון דער אַנדערער זייט זיינען די איינוואוינער פון וואָלימש די גאַנצע ציים געצוואונגען — אַזוי ווי עס איז דער פאַל אין יעדער גרויסער שטאָדט — צו פערדאָפלען און צו פערדרייפאַכען זייערע טאַקסעס, פאַר אויסטריקענען די ערד, צו קאַנאַליזירען און אויסצופלאַסטערן די גאַסען פון דער שטאָדט, וועלכע איז שוין היינט ניט מעהר אַזוי פערפעסטעט ווי אַמאָל. אָבער צו דאַנקען דעם סיסטעם פון דער גרונד-טאַקסע און דער היינט עקזיסטירענדער איינענטהום-שטייער אין אַלגעמיין, איז אָט די אונגעהייערע סומע געלד בלויז געווען אַ מיטעל צו פערגרעסערן דעם רייכטהום פון די גרונד-בעזיצער. „די גרונד-איינענטהימער לאָזען זיך אַלזאָ פון די שטייער-צאָהלערס נאָך אַמאָל בעצאָהלען אין קליינעם פאַר די סאַניטאַרע פערבעסערונגען פון דער שטאָדט, פון וועלכע זיי אַליין האָבען געהאַט דעם גרעסטען נוצען און וועלכע זיינען אויסגעפיהרט געוואָרען מיט דעם געלד פון דיזעלבע שטייער-צאָהלערס", אַזוי זאָגט זעהר ריכטיג די „קאָמריידשיפ", דער אָרגאַן פון די קאָאָפּערטאַטאָרס אין וואָלימש.

נאָך אַ ביישפּיעל: אין וואָלימש האָט מען געמאַכט אַ ראַמפּף־פראָהם פאַר אַריבערצופאָהרען די טהעמס און צו פערבינדען וואָלימש

מיט לאָנדאָן. צוערשט איז דאָס געווען אַ מאָנאָפּאָל, וואָס דער פּאַרלאַמענט האָט געשאַפען צו גונסטען אַ געוויסען קאַפּיטאַליסט, געבענדיג איהם די ערלויבניש צו עטאַבלירען אַ פערבינדונגס-מיטעל אין דער פאָרמע פון אַ דאַמפּף־פּראָהם. אָבער נאָך דעם ווי עס איז אַריבער אַ געוויסע צייט און דער מאָנאָפּאָליסט האָט גענומען צו טהייער בע־צאָהלט פאַר דער איבערפאָהרט, האָט די מוניציפּאַל-פערוואַלטונג אָב־געקויפט ביי איהם דאָס רעכט אַליין אָנצוהאַלטען דעם דאָזיגען דאַמפּף־פּראָהם. פאַר דאָס אַלעס האָבען די שטייער-צאָהלערס געמוזט צאָהלען £220.000 אין אַכט יאָהר צייט. אָבער דערנאָך האָט זיך דער ווערטה פון אַ שטיקעל לאַנד נעבען דעם פּראָהם פערהעכערט מיט £3000, אַ מציאה, וועלכע דער גרונד-אייגענטהימער, פערשטעהט זיך, האָט אַריינ-געכאַפּט. און אַזוי ווי דער ווערטה פון דעם דאָזיגען שטיק לאַנד האַלט אין איין וואַקסען, איז דורך דעם ענטשטאַנען אַ נייער מאָנאָפּאָל, אַ נייער קאַפּיטאַליסט צו דער גרויסער צאָהל, וועלכע דער ענגלישער שטאַאַט האָט שוין בעשאַפען.

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס. די אַרבייטער פון די רעגירונגס־פאַבריקען אין וואָוליטש האָבען געגרינדעט אַ טרייד־יוניאָן, און עס האָט זיך זיי איינגעגעבען צו בעקומען אַ העכערן לוין ווי מען צאָהלט אין אַנדערע פאַבריקען פון דערזעלבער אינדוסטריע. זיי האָבען אויך געגרינ-דעט אַ קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציאָן און האָבען פערקלענערט זייערע אויסגאַבען צום לעבען מיט אַ פערט־חלק. איצט איז געקומען „די שניט-צייט" פאַר די עקספּלאָטאַטאָרס. ווען איינעם פון די דאָזיגע העררען האָט זיך פערוועלט פערקויפען אַ שטיק פון זיין ערד, האָט זיין אַגענט אין די לאָקאַלע צייטונגען פערעפענטליכט די פאָלגענדע אַנאָנסע: — „נעה־מענדיג אין אָנבעטראַכט די הויכע אַרבייטס-פּרייזען, וואָס מען צאָהלט די אַרסענאַל-אַרבייטער צו דאַנקען זייער טרייד־יוניאָן און די עקזיסטענץ פון אַ בליהענדער קאָאָפּעראַטיווער אָרגאַניזאַציאָן אין וואָוליטש, איז די געגענד אויסערגעוועהנליך גינסטיג פאַר צו בויען אַרבייטער־וואוינונגען." (די אַנאָנסע איז ווערטליך איבערגעגעבען.) מיט אַנדערע ווערטער מיינט דאָס: „עס מאַכט ניט אויס, מיינע העררען, אַז איהר וועט צאָהלען טהייער פאַר דעם שטיקעל ערד; די אַרבייטער, וואָס וועלען וואוינען אין אייערע הייזער, וועלען אייך שוין צוריקקעהרען אייער געלד מיט פּראָ־צענט!" און מען צאָהלט, מען קויפט לאַנד צום בויען, און מען בויט, וויסענדיג, אַז דער אַרבייטער וועט שפּעטער מוזען בעצאָהלען פאַר אַלעס.

אָבער דאָס איז נאָך אויך ניט אַלעס. — איינינע ענטהוזיאַסטען

האָבען אַוועקגעלייגט אַסך מיה און אַ געוואַלטיגע אַרבייט, ביז עס האָט
זיך זיי איינגעגעבען צו גרינדען אין דיזעלבע וואולימש אַ מין קאָאָפּע־
ראַטיווע שטעדטעל פֿון קליינע הייזלאַך פֿאַר אַרבייטער. אַ קאָאָפּעראַ־
טיווע אָרגאַניזאַציאָן האָט געקויפֿט די ערד, מען האָט איהר אויסגע־
טריקענט, קאַנאַליזירט, געמאַכט די גאַסען — אַלעס אויף אַ קאָאָפּע־
ראַטיווען אופן. דערנאָך האָט מען פֿערקויפֿט די שטיקלאַך ערד איינציג־
ווייז צו די אַרבייטער און דיזעלבע קאָאָפּעראַציאָן האָט זיי געגעבען די
מעגליכקייט צו בויען זייערע הייזלאַך אונטער זעהר בעקוועמע פֿינאַנ־
ציעלע בעדינגונגען. די גרינדער פֿון דער אונטערנעהמונג זיינען געווען
גליקליך. זיי האָבען געהאַט אַ פֿאָלשטענדיגען ערפֿאָלג, און זיי האָבען
זיך ערקונדיגט אונטער וועלכע בעדינגונגען זיי קענען קויפֿען נאָך אַ
העקטאַר פֿון די אַרומיגע לאַנד. זייער ערשטע שטיקעל לאַנד האָבען זיי
בעצאָהלט מיט £1480 פֿאַר אַ העקטאַר. — איצטער האָט מען פֿון זיי
געפֿאָדערט £3000 פֿאַר אַ העקטאַר. — פֿאַר וואָס? זעהר איינפֿאַך: —
„מיינע הערען, אייער קאָאָפּעראַטיווע שטאָדט האָט זיך אויסגעצייכענט
ענטוויקעלט, און דעריבער האָט זיך דער ווערטה פֿון דעם לאַנד פֿער־
דאָפּעלט.“

נאַניז נאַטירליך! איב דער שטאַאַט האָט געשאַפֿען און האַלט אויף
דעם מאָנאָפּאָל פֿון גרונד־איינענטהום צו גונסטען דיזען אדער יענעם
הערר, איז עס דערפֿאַר, אַז דער דאָזיגער הערר זאָל זיך קענען בעריי־
כערן און אום צו פֿערהינדערן, אַז די אַרבייטער-שטאָדט זאָל זיך ווייטער
ענטוויקלען, ווי עס איז געווען די אַבזיכט פֿון די אַרבייטער.

„עס לעבע דער שטאַאַט!“

„אַ־ביים פֿאַר אונז, אָרעמע בהמה, וואָס דו גלויבסט, אַז דו קענסט
פֿערבעסערן דיין שיקזאַל דורך קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציאָנען, ניט האָ־
בענדיג דעם מוטה זיך צוצו־יהרען אין דערזעלבער צייט צום פּריוואַט-
איינענטהום און צו דעם בעשטייערונגס-סיסטעם פֿון׳ם שטאַאַט.“

* * *

אָבער עס איז גאָר ניט נייטיג צו געהן נאָך שיקאַגאָ אָדער וואו־
ליטש; זעהען מיר דען ניט אין יעדער גרויסער שטאָדט, אַז דורך דעם
וואָס דער שטאַאַט בעשטייערט די פֿינף און זעקס־שטאָקיגע הייזער, וואו
די אַרבייטער וואוינען, פֿיעל העכער ווי דעם פּריוואַט-האָטעל פֿון דעם
רייכען, שאַפֿט ער אַ געוואַלטיגען פּריווילעגיום פֿאַר דעם לעצטען? ער
ערלויבט איהם צו געניסען דעם מעהר־ווערטה, וואָס זיין איינענטהום
בעקומט דורך דער פֿערגרעסערונג און פֿערשעהנערונג פֿון דער שטאָדט;

אָבער עס ווינען די טאַקסעס פֿון די זעקס־שטאָקינגע הייזער, וואו דאָס עלענד יאַווענט זיך, די טאַקסעס, וועלכע ווערען בעצאָהלט מיט די אָרעמע לוינען פֿון די אַרבייטער, פֿון וועלכע מען נעהמט הויפּטזעכליך די מיט-לען צו פֿערשעהנערן די שטאָדט!

מען וואונדערט זיך, וואָס די שטעדט פֿערגרעסערן זיך אַזוי שנעל אויף דעם חשבון פֿון די דערפֿער. מען וויל איינפֿאַך ניט זעהן, אַז די גאַנצע פֿינאַנץ־פּאָליטיק פֿון דעם 19טען יאָהרהונדערט איז געווען צו בעשטייערן דעם אַקער־בויער — דעם אמת'ן פּראָדוצירער, דערפֿאַר וואָס ער קען היינט דריי, פֿיער און צעהן מאָל מעהר פּראָדוקטען אַרויסבעקומען פֿון דער ערד ווי אַמאָל — פֿאַר דעם נוצען פֿון די שטעדט, ד.ה. פֿאַר דעם נוצען פֿון די באַנקירען, אַדוואָקאַטען, קאָמער־ציאַנטען און פֿאַר דער גאַנצער באַנדע פֿון ליידיג־געהער און רעגירער.

זאָל מען אונז ניט דערצעהלען, אַז די דאָזיגע גרינדונג פֿון מאָנאָ־פּאָלען צו גונסטען די רייכע איז ניט דער אייגענטליכער וועזען פֿון דעם מאָדערנעם שטאַאַט און די אורזאַכע פֿון דער סימפּאַטיע, וועלכע ער געפֿינט ביי די רייכע און געבילדעטע, וואָס האָבען דורכגעמאַכט די העכערע שטאַאַטס־שולען. אָט האָט איהר אַן אויסגעצייכענטען ביישפּיעל, וועלכער איז נאָך גאַנץ ניי, מכח דער אָנווענדונג פֿון דער בעשטייערונגס-סיסטעם אין אַפֿריקאַ.

עס איז בעקאַנט, אַז דער הויפּט־מאָטיוו פֿון דער מלחמה צווישען ענגלאַנד און די באָערס, איז געווען אָבצושאַפֿען דעם געזעץ פֿון די באָ-ערס, וועלכער האָט ניט ערלויבט, אַז מען זאָל קענען צווינגען די שוואַרצע צו אַרבייטען אין די גאָלד־מינען. די ענגלישע קאָמפּאַניס, ייאָס האָבען זיך געגרינדעט צו עקספּלאָטירען די מינען, האָבען ניט געמאַכט דעם פּראָפֿיט, וועלכען זיי האָבען ערוואַרטעט. אָט זיינען איינינע ווערטער, וואָס דער גראַף גרעי האָט געזאָגט אין פּאַרלאַמענט: „איהר דאַרפֿט זיך איין פֿאַר אַלע מאָל אַרויסשלאָגען דעם געדאַנק פֿון קאָפּ, אַז איהר וועט קענען ענטוויקלען אייערע מינען דורך די אַרבייט פֿון די ווייסע... מען וואָלט עס געקענט אויספֿיהרען, ווען מען זאָל בעשטייערן יעדען הייזעל פֿון די שוואַרצע מיט אַ פֿונט, אַזוי ווי מיר האָבען שוין געטהאָן אין באַזוטאָ-לאַנד; אויך וואָלט מען געקענט איינפֿיהרען אַ קליינע אַ־בייטס-טאַקסע (15 שילינג) פֿאַר די שוואַרצע, וועלכע קענען ניט בעווייזען שוואַרץ אויף ווייס, אַז זיי האָבען געאַרבייט פֿיער מאָנאַט (אַ יאָהר) ביי ווייסע.״*)

*) Hobson, The War in South Africa, p. 234.

אויף אזא שטייגער איז די לייבאייגענשאַפֿט, וועלכע מען האָט ניט
געהאַט קיין מוטה ווידער עפֿענטליך איינצופֿיה־ען, צוריק עטאַבלירט
געוואָרען מיט דער הילפֿע פֿון דעם בעשטייערונגס־סיסטעם.
ליינט אַרויף אויף יעדעס אָרעמע הייזעל אַ טאַקסע פֿון אַ פֿינט, און די
לייב־אייגענשאַפֿט שטיינט ווידער אויף תחת־המתים! און ראַד, דער
אַנענט פֿון סעסיל ראָודס, האָט אַליין אַרויסגעלאָזט די קאַץ פֿון זאַק,
שרייבענדיג: „אויב מיר האָבען אויסגעשלאַגט מיט אונזערע טאַקסיס
קאַנאָנען צעהן ביז צוואַנציג טויזענד דערווישעס, ווייל די אינטערעסען
פֿון דער ציוויליזאַציאָן האָבען עס כלומר׳שט געפֿאָדערט, דאַן איז עס
זיכער ניט קיין געוואַלט־אַקט צו צווינגען די איינגעבוירענע פֿון זיד־
אַפֿריקאַ, זיי זאָלען אָבגעבען דריי מאָנאַט אין אַ יאָהר פֿאַר
עהרליכע אַרבייט.״ שטענדיג דיזעלבע צוויי אָדער דריי טעג אַרבייט
אַ וואָך פֿאַר דעם האַ־ר — מען קען פֿון זיי קיינמאָל ניט פּטור ווערען!
וואָס אָנבעלאַנגט די בעצאָהלונג פֿאַר דער „עהרליכער אַרבייט“, ערקלערט
אונז ראַד אויסדריקליך, אַז צוויי פֿונט צעהן אָדער צוויי פֿונט פֿופֿצעהן
אַ מאָנאַט איז אַ „קראַנקהאַפֿטע סענטימענטאַליטעט“. אַ פֿערט חלק פֿון
דער דאָזיגער סומע איז פֿאָלשטענדיג גענוג. אויף אַזאַ אופֿן וועט דער
שוואַרצער קיינמאָל ניט קענען אָנקלייבען רייכטהימער און וועט שטענדיג
מוזען בלייבען אַ לייבאייגענער. מען דאַרף אַוועקרויבען פֿון אידם
אין דער פֿאָרם פֿון טאַקסעס אין אָבגאַבען דאָס, וואָס ער בעקומט אַלס
לוין פֿאַר זיין אַרבייט; מען דאַרף זעהן, אַז ער זאָל זיך ניט קענען אָבּ־
רוהען!

און ווירקליך, זייט די ענגלענדער זיינען געוואָרען די הערשער פֿון
טראַנסוואַל און פֿון די „שוואַרצע“, איז די אייבגאָבונג פֿון גאָלד גע־
וואַקסען פֿון £12 480.000 אויף £35.000.000. אין ערך צוויי הונדערט
טויזענד „שוואַרצע“ זיינען איצטער געצוואונגען צו אַרבייטען אין די גאָר־
גריבער, אום צו פֿערמעהרען דעם רייכטהום פֿון די קאָמפּאַניס, וועלכע
זיינען געוועזן די הויפּט פֿעראורזאַכער פֿון דער מלחמה.

אָבער דאָס, וואָס די ענגלענדער האָבען געטהאָן אין אַפֿריקאַ,
אַריינפֿיהרענדיג די שוואַרצע אין אַ צושטאַנד פֿון שטענדיגען עלענד, כדי זיי
זאָלען זיין געצוואונגען צו אַרבייטען פֿאַר די קאָמפּאַניס; דאָסזעלבע האָט
געטהאָן דער שטאַאַט געגען די בויערן וועהרענד דריי הונדערט יאָהר
צייט אין גאַנץ אייראָפּאַ; און ער טהוט עס נאָך היינט, אום צו צווינגען
די אַרבייטער אין די שטעדט צו אַרבייטען פֿאַר זייערע האַ־רען.

און טראָץ דעם דערצעהלען אונז אונזערע אוניווערזיטעטס־געלעהרטע נאָך אַלץ מכח די „אונפּע־מיידליכע און אונפּערענדערליכע געזעצע" פֿון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע!

אָט האָט איהר נאָך אַ ביישפּיעל אויס דער מאָדערנער געשיכטע, וועלכער צייגט אונז, וואָס די בעשטייערונג קען אויפֿטהאָן פֿאַר דעם קאַ־פּיטאַליסט. מען וואָלט דעם דאָזיגען ביישפּיעל געקענט אָנרופֿען: „ווי אַזוי די בריטישע רעגירונג נעהמט צו £184.000 פֿון דער נאַציאָן און גיט עס אַוועק צו די גרויסע טהעע־הענדלערס, — אַ דראַמאַטישע סקיצע אין איין אַקט." שבת דעם 3טען מערץ 1900 האָט מען זיך דערוואוסט אין לאָנדאָן, אַז די רעגירונג געהט פֿערהעכערן די טאַקסע אויף טהעע, וואָס קומט אַריין אין ענגלאַנד, מיט צוויי פּענס מעהר אויף ן פֿונט. באַלד דערויף, שבת און מאָנטאָג, האָט מען אַרויסגענומען צוויי־און־צוואַנציג מיליאָן פֿונט טהעע פֿון דעם לאָנדאָנער צאָל־הויז, פֿאַר וועלכע די אייגענ־טהימער האָבען נאָך בעצאָהלט די אַלטע טאַקסע. אָבער דיענסטאָג איז דער טהעע שוין פֿערקויפֿט געוואָרען אין גאַנץ לאָנדאָן מיט צוויי פּענס טהייערער פער פֿונט. ווען מיר רעכענען אַלזאָ נור די דאָזיגע 22.000.000 פֿונט טהעע, מאַכט דאָס אַליין אַ פּראָפֿיט פֿון 44.000.000 פּענים פֿאַר די גרויסע טהעע־הענדלער. אָבער דיזעלבע געשיכטע האָט זיך אָבגעשפּיעלט אין אַלע איבעריגע צאָל־הייזער, אין ליווערפּול, אין שאָטלאַנד א.ז.וו., שיין ניט רעדענדיג פֿון דעם טהעע, וואָס מען האָט שוין פֿריהער אַרויסגענומען פֿון די צאָל־הייזער, נאָך איידער מען האָט זיך דערוואוסט וועגען דער פֿערהעכערונג פֿון דער טאַקסע. אַלעם צוזאַמען וועט עס זיכער אויסמאַכען אַן ערך £400.000, וועלכע דער שטאַאַט האָט איינ־פֿאַך אַוועקגעשיינקט צו די רייכע טהעע־הענדלער.

דאסזעלבע איז געוועזען דער פֿאַל מיט טאַבאַק, ביער, בראַנפֿען, וויין,— און אויף אַזאַ שטייגער זיינען די רייכע געוואָרען רייכער מיט אַן ערך א מיליאָן פֿונט אויף דעם חשבון פֿון די אָרעמע. „עס לעבע די בעשטיי־ערונג! לעבען זאָל דער שטאַאַט!"

און איך, די קינדער פֿון די אָרעמע, לערנט מען אין די פֿאָלקס־שולען — די קינדער פֿון די רייכע לערנען עפּעס אַנדערש אין די אוני־ווערזיטעטען — אַז דער בעשטייערונגס־סיסטעם איז ספּעציעל געמאַכט געוואָרען, כדי די אָרעמע, גוטע בויערן זאָלען מעהר ניט זיין געצוואונגען צו אַרבייטען אומזיסט עטליכע טעג אין דער וואָך און בעסער צאָהלען אַ קליינינקייט יעדעס יאָהר אין די קאסען פֿון׳ם שטאַאַט. און איצט דערצעהלט אייערע עלטערן, וועלכע זיינען איינגעבויגען פֿון דער אַרבייט און פֿון

דער היימישער ווירטשאַפֿט, אז מען לערנט אייך אַ גרויסע און שעהנע וויסענשאַפֿט — די פּאָליטישע עקאָנאָמיע!...

* * *

און לאָמיר ווירקליך נעהמען פֿאַר אַ ביישפּיעל דעם עפֿענטליכען אינטערריכט! מיר האָבען דורכגעמאַכט אַ גוט שטיקעל פּראָגרעס פֿון יענע צייט אָן, ווען אין דער קאמונע גופא האָט זיך געפֿונען א הויז פֿאַר דער שולע, און ווען דער לעהרער, דער וויסענשאַפֿטס־מאַן, דער פֿיזיקער, דער פֿילאָזאָף האָבען גרופירט ארום זיך פֿרייווילינגע שילער, אום זיי בעקאַנט צו מאַכען מיט די געהיימניסע פֿון זייער וויסענשאַפֿט אָדער פֿון זייער פֿילאָזאָפֿיע. היינט אבער בעקומען מיר די ערציהונג פֿריי דורך דעם שטאַאַט און אויף אונזער חשבון, פֿערשטעהט זיך; מיר האָבען גימנאַזיומס, אוניווערזיטעטען, די אַקאַדעמיע, וויסענשאַפֿטליכע געזעלשאַפֿטען, וועלכע ווערען אונטערשטיצט פֿון׳ם שטאַאַט, וויסענשאַפֿטליכע מיסיאָנען און ווייס איך, וואָס נאָך.

אַזוי ווי דער שטאַאַט פֿאָדערט גאָר ניט קיין בעסערע זאַך, ווי שטענדיג צו פֿערברייטערן דעם געביעט פֿון זיין טהעטיגקייט, און אַזוי ווי די בירגער זיינען העכסט צופֿרידען, וואָס זיי דאַרפֿען זיך ניט זאָרגען און צוברעכען די קעפּ וועגען אַנגעלעגענהייטען פֿון אַלגעמיינער וויכטיגקייט — זיי זיינען שטענדיג צופֿרידען, ווען זיי קענען זיך „בעפֿרייען" פֿון זייערע מיטבירגער אין איבערלאָזען די געמיינשאַפֿטליכע אַנגעלעגענהייטען צו אַ דריטען — געהט אַלצדינג אַזוי ווי געשמירט. — „דעם אונטערריכט, וואָס אייערע קינדער וועלען ערהאַלטען, מיינע הויך־געשעצטע הערען און דאַמען?" זאָגט דער שטאַאַט. „כדי אייך צו פֿערלייכטערן אייערע זאָרגען, וועלען מיר אייך אפילו ניט ערלויבען, איהר זאָלט זיך אַריינמישען אין דער ערציהונג. מיר וועלען אויסאַרבייטען די פּראָגראַמען, — און קיין קריטיק. זייט אַזוי גוט! פֿריהער פֿון אַלעס וועלען מיר פּאַראַליזירען די מוחות פֿון אייערע קינדער מיט דעם שטודיום פֿון אַלטע שפּראַכען און פֿון דער גרויסקייט פֿון׳ם רוימישען רעכט. דערמיט מאַכט מען זיי אונטערטהעניג און געהאָרכזאַם. דערנאָך וועלען מיר איינפֿלאַנצען אין זיי דעם רעספּעקט צום שטאַאַט און צו דער רעגירונג און אין דערזעלבער צייט די פֿעראַכטונג צו דער גרויסער בעהערשטער מאַסע, כדי דער רעוואָלוציאָנערער גייסט זאָל ניט האָבען קיין ווירקונג אויף זיי. מיר וועלען זיי מאַכען גלויבען, אַז די, וואָס האָבען געלערנט לאַטייניש, זיינען דאָס זאַלץ פֿון דער ערד, די אָנטרייבענדע קראַפֿט פֿון׳ם פּראָגרעס, אָהן וועלכע די מענשהייט וואָלט ניט

געקענט עקזיסטירען. איהר וועט קלייבען נחת דערפֿון; און זיי וועלען גלויבען אין דעם דאָזיגען נס און ווערען שטאָלץ און אַמביציעז ווי דער טייוועל אַליין. אָט דאָס ווילען מיר גראַדע. מיר וועלען זיי לערנען, אַז דאָס עלענר פֿון די מאַסען איז אַ „געזעץ פֿון דער נאַטור". און זיי וועלען זיין ענטציקט עס צו לערנען און וועלען שטענדיג ווידערהאָלען די דאָזיגע „וואַהרהייט". פֿערשטעהט זיך, אַז מיר וועלען מאָדיפֿיצירען דעם אונטעררריכט לויט דער פֿערענדערליכקייט פֿון דעם געשמאַק אין די פֿערשידענע צייטען; מיר וועלען זיי איינמאָל ערקלערען, דאָס עס איז גאָט'ס ווילען און אַן אַנדעריש מאָל, דאָס עס איז אַן „אייזערנער געזעץ", אַז דער אַרבייטער בלייבט שטענדיג אָרעם, אַנשטאָט צו ווערען רייכער, דערפֿאַר וואָס ער פֿערגעסט זיך אין זיין וואָהלזיין, ביז וואַנען ער האָט צו פֿערזאָרגען קינדער. די גאַנצע ערציהונג האָט דעם צוועק איינצורײדען אייערע קינדער, דאָס אויסערהאַלב דער השגחה פֿון דעם שטאַאַט איז ניטאָ קיין גליק. און איהר, פֿערשטעהט זיך, וועט דאָך אפּלאָדירען!

„און נאָך דעם ווי דאָס פֿאָלק האָט אונז פֿריהער בעצאָהלט די קאָסטען פֿאַר דעם גאַנצען אונטעררריכט — עלעמענטאַרע, העכערע, אַקאַדעמישע און אוניווערזיטעטס־ערציהונג, וועלען מיר אַלעס איינריכטען אויף אַזאַ שטייגער, אַז די זיהן פֿון דער בורזשואַזיע זאָלען בעקומען דעם בעסטען טהייל. און דאָס פֿאָלק, אָט דער גרויסער גוטער מאַן מיט די אָפֿענע הענד וועט שטאָלצירען מיט זיינע אוניווערזיטעטען און זיינע ווי־סענשאַפֿטס־מענער און וועט אפילו ניט בעמערקען, ווי מיר פֿערשאַפֿען דער רעגירונג אַ מאָנאָפּאָל פֿאַר די, וואָס האָבען גענוג געלד, אום צו שיקען זייערע קינדער אין די גימנאַזיאומס און אוניווערזיטעטען. ווען מיר וואָל־טען זיי געזאָגט דעם ריינעם אמת: מען וועט אייך לאָזען רעגירען, ריכ־טען, אָנקלאָגען און פֿערטהיידיגען, ערציהען און פֿערדומען דורך רייכע פֿאַר די אינטערעסען פֿון די רייכע — וואָלטען זיי געוויס רעוואָלטירט געגען אַזאַ פֿערזוך. אָבער מיט דער הילפֿע פֿון דעם בעשטייערונגס־סיסטעם און אייניגע גוטע, זעהר „ליבעראַלע" געזעצע דערצעהלט מען דעם פֿאָלק, אַז מען דאַרף פֿריהער אָבגעבען צוואַנציג עקזאַמענס, איי־דער מען קען בעקומען די שטעלונג פֿון אַ ריכטער אָדער אַ מיניס־טער. — און דאָס פֿאָלק איז צופֿרידען און געפֿינט עס גאַנץ אין דער אָרדנונג."

אָט אַזוי דרעהט זיך דאָס רעדעל: די רעגירונג פֿון די גרונד־בעזיצער און די רייכע בורזשואַזי, געגען וועלכע דאָס פֿאָלק האָט פֿריי־הער רעוואָלטירט, ווען עס האָט געזעהן אין איהר אמת'ער

געשטאַלט, איז היינט צוריק אויפֿגעבייט געוואָרען אונטער אַן אַנדער פֿאָרמע מיט דער צושטימונג און כמעט מיט דער בעגייסטערונג פֿון׳ם פֿאָלק — אונטער דער מאַסקע פֿון דער בעשטייערונג.

* * *

מיר ווילען שוין איצט ניט רעדען וועגען דער מיליטער־בעשטייערונג, ווייל יעדער ווייסט היינט שוין, וואָס דאָס איז אַזוינס. איז דען די אַרמעע ניט שטענדיג געוועזען אַ מיטעל אײַפֿצוהאַלטען די שקלאַפֿעריי פֿון׳ם פֿאָלק? און איז דען אַ רעגולערע אַרמעע, ווען עס איז, געוועזען אימשטאַנד צו פֿערכאַפּען אַ לאַנד, ווען זי האָט זיך בעגעגענט מיט אַ בעוואָפֿענטען פֿאָלק?

אָבער פֿערשטעהט נור די וויכטיגקייט פֿון דער דאָזיגער בעשטייערונג — צי זי איז אַ דירעקטע אָדער אַן אינדירעקטע: אויף דער ערד, אויף דעם יעהרליכען איינקונפֿט אָדער אויף דער קאָנסומציאָן, פֿאַר צו קאָנצענטרירען די חובית פֿון׳ם שטאַאַט אָדער אום זיי כלומר׳סט צו בעצאָהלען (דען מען טהוט עס קיינמאָל ניט); נעהמט למשל די בעשטייערונג פֿאַר דעם קריעג אָדער פֿאַר דעם עפֿענטליכען אונטערריכט — אַנאַליזירט איהר, זעהט פֿון וואַנען מען נעהמט איהר אין לעצטער ליניע, און איהר וועט זיין איבערראַשט פֿון דער געוואַלטיגער און אַלמעכטיגער קראַפֿט, וועלכע מיר האָבען אַריינגעלייגט אין די הענד פֿון אונזערע רעגירער.

די בעשטייערונג איז די בעקוועמסטע פֿאָרם פֿאַר די רייכע צו האַלטען דאָס פֿאָלק אין אַ צושטאַנד פֿון שטענדיגען עלענד. זי איז דער מיטעל, מיט וועלכען מען רואינירט גאַנצע קלאַסען בויערן און אינדוסטריע־אַרבייטער, נאָך דעם ווי עס האָט זיך זיי איינגעגעבען דורך געוואַלטיגע אָנשטריינגונגען צו פֿערבעסערן אַביסעל זייער צושטאַנד. זי איז אויך אין דערזעלבער צייט דער בעקוועמסטער אינסטרומענט צו מאַכען די רעגירונג צום אייביגען מאָנאָפּאָל פֿון די רייכע. און זי שאַפֿט אויך אונטער פֿערשיעדענע פֿאָרמען די מעגליכקייט צו שמיעדען וואַפֿען, וועלכע וועלען דיענען אַלס די שרעקליכע פֿערניכטונגס־מיטלען נעגען דאָס פֿאָלק, אין דעם מאָמענט, ווען עס וועט זיך אויפֿהויבען נעגען זיינע אינטערדריקער.

אַזוי ווי אַ פּיאַווקע מיט טויזענד קעפּ און טויזענד מיילער, עהנליך צו יענע ים־מאָנסטערס, פֿון וועלכע די אַלטע ערצעהלונגען בעריכטען אונז, אַזוי הילט דער שטאַאַט היינט איין די גאַנצע געזעלשאַפֿט און קאַנאַליזירט אַלע אינדיווידועלע קרעפֿטע אויף אַזאַ שטיינער, אַז זיי פֿיהרען

שטענדיג צו דער בערייכערונג און צום שטאַאַטס-מאָנאָפּאָל פֿון די פּריווילעגירטע קלאַסען.

און אַזוי לאַנג ווי דער שטאַאַט וועט עקזיסטירען, בעוואַפֿענט מיט דעם בעשטייערונגס-סיסטעם, אַזוי לאַנג וועט דער אַרבייטער קיינמאָל ניט בעפֿרייט ווערען, ניט אויף דעם וועג פֿון רעפֿאָרמען און אפילו ניט דורך אַ רעוואָלוציאָן. דען אויב די רעוואָלוציאָן וועט ניט פֿערניכטען אַט די פּיאַווקע, אָבשניידען איהר איהרע טויזענד קעפּ מיט די טויזענד מיילער — וועט דער מאָנסטער דערשטיקען די רעוואָלוציאָן. די רעוואָלוציאָן גופא וועט מוזען דיענען אַלס אַ מיטעל פֿאַר דעם מאָנאָפּאָל, אַזוי ווי עס איז געווען דער פֿאַל אין 1793.

V.

די מאָנאָפּאָלען.

לאָמיר פֿאָרטזעצען אונזער אונטערזוכונג, ווי אַזוי דער מאָדערנער שטאַאַט, אין דער פֿאָרמע ווי ער האָט זיך ענטוויקעלט אין אייראָפּאַ נאָך דעם 16טען יאָהרהונדערט און שפּעטער אין די יונגע רעפּובליקען פֿון נאָרד-און זיד-אַמעריקאַ, לאָמיר פֿאָרטזעצען אונזער אונטערזוכונג, ווי אַזוי דער שטאַאַט האָט אונטעריאָכט דעם אינדיווידואום. נאָך דעם ווי ער האָט פֿריהער אָנערקענט די פּערזענליכע בעפֿרייאונג פֿון געוויסע שיכטען אין דער געזעלשאַפֿט, וועלכע האָבען אין די פֿרייע שטעדט צובראָכען דעם יאָך פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט, האָט ער זיך בענוצט מיט אַלע מיטלען, אום אויפֿצוהאַלטען וואָס לענגער די לייב-אייגענשאַפֿט פֿון די בויערן און האָט שפּעטער צוריק איינגעפֿיהרט די עקאָנאָמישע לייבאייגענשאַפֿט פֿון אַלע אונטער אַ נייער פֿאָרמע, אַרויפֿלייגענדיג אויף זיינע אונטערטהאַנען דעם יאָך פֿון זיינע בעאמטע און פֿון אַ גאַנץ נייער קלאַס פֿון פּריווילעגירטע: די ביוראָקראַטיע, די קירכע, די גרונד-אייגענטהימער, די קויפֿלייט און די קאַפּיטאַליסטען. און מיר האָבען געזעהן, ווי קלוג דער שטאַאַט בענוצט זיך מיט דעם בעשטייערונגס-סיסטעם, אום צו דערגרייכען דעם דאָזיגען צוועק.

איצטער וועלען מיר זיך אַביסעל נעהנטער צוקוקען צו אַן אַנדער וואַפֿע, מיט וועלכע דער שטאַאַט פֿערשטעהט זיך אַזוי גוט צו בענוצען,—

די גרינדונג פֿון פּריווילעגיעס און מאָנאָפּאָלען צו געסטען איינינע פֿון זיינע אונטערטהאַנען און צום שאָדען פֿון אַלע איבעריגע. אָט דאָ זעהען מיר דעם שטאַאט אין זיין איינענטליכער פֿונקציאָן, ערפֿילענדיג זיין אמת׳ע מיסיאָן. ער האָט ערפֿילט די דאָזיגע אויפֿגאַבע פֿון דעם סאַמע אָנפֿאַנג פֿון זיין עקזיסטענץ; זי אַליין האָט איהם געגעבען די מעגליכקייט צו ענטוויקלען זיך און צו פֿעראייניגען אונטער זיין פּראָטעקציאָן דעם גרונד־בעזיצער, דעם סאָלדאַט, דעם פּריעסטער און דעם ריכטער. נור פֿאַר דיזען פּרייז האָט מען אָנערקענט דעם הערשער. און צו דער דאָזיגער מיסיאָן איז ער געבליבען געטריי ביז דעם היינטיגען טאָג; ווען ער וואָלט פֿערנאַכלעסיגט אָט די אויפֿגאַבע, ווען ער וואָלט אויפֿגעהערט צו זיין אַ געגענזייטיגע פֿערזיכערונגס־קאָמפּאַניע פֿון די פּריווילעגירטע, וואָלט עס געווען זיין אונטערגאַנג, — דער טויט פֿון דער אינסטיטוציאָן, וועלכע האָט קיינמאָל ניט אַרויסגעלאָזט פֿון אויג דעם אויבען דערמאָהנטען ציעל אין פֿערלויף פֿון איהר היסטאָרישער ענטוויקלונג און וועלכע מיר רופֿען אָן מיט דעם נאָמען שטאַאט.

עס איז העכסט אינטערעסאַנט צו זעהן, ביז צו וועלכען גראַד די עטאַבלירונג פֿון די מאָנאָפּאָלען צום נוצען פֿון די יעניגע, וועלכע זיינען שוין פֿריהער געווען די בעזיצער פֿון מאָנאָפּאָלען דורך זייער אָבשטאַמונג אָדער דורך זייער טהעאָקראַטישע אָדער מיליטערישע מאַכט, איז געווען דער אייגענטליכער קווינטעסענץ פֿון יענער אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע האָט זיך וועהרענד דעם 16טען יאָהרהונדערט ענטוויקעלט אין איראָפּאַ, אום צו פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון די פֿרייע שטעדט פֿון׳ם מיטעלאַלטער.

עס מאַכט ניט אויס, וועלכע נאַציאָן מיר וועלען נעהמען פֿאַר אַ ביישפּיעל — צי פֿראַנקרייך, ענגלאַנד, צי די דייטשע, איטאַליענישע אָדער סלאַווישע שטאַאַטען — דער שטאַאט האָט איבעראַל אַרויסגעצייגט דעמזעלבען כאַראַקטער. אָט דעריבער איז פֿאָלשטענדיג גענוג צו וואַרפֿען אַ בליק אויף דער ענטוויקלונג פֿון די מאָנאָפּאָלען פֿון איין נאַציאָן — לאָמיר זאָגען פֿון ענגלאַנד, למשל, וואו מען האָט אַם גרינדליכסטען שטודירט די דאָזיגע ענטוויקלונג — אום מיר זאָלען פֿערשטעהן און בעגרייפֿען די אייגענטליכע ראָלע פֿון דעם שטאַאט אין דעם לעבען פֿון אַלע מאָדערנע נאַציאָנען.*) ניטאָ קיין שום אויסנאַהמע!

* * *

---

*) פֿאַר ענגלאַנד האָבען מיר דאָס ווערק פֿון פּראָפֿעסאָר הערמאַן ליווי, „מאָ-נאָפּאָלען, קאַרטעלען און טראַסטס״, וועלכעס איז ערשיענען אין 1909 און איבערזעצט

מען קען גאַנץ דייטליך בעמערקען, ווי די עטאַבלירונג פֿון דעם מאָדערנעם שטאַאט אין ענגלאַנד, זייט די ענדע פֿון׳ם 16טען יאָהרהונדערט, און די ענטשטעהונג פֿון די מאָנאָפּאָלען געהען האַנד אין האַנד.*)

שוין בעפֿאָר דער רעגירונג פֿון קעניגין עליזאַבעטה, ווען דער ענגלישער שטאַאַט האָט נאָך דורכגעמאַכט די ערשטע פֿאַזען פֿון זיין ענטוויקלונג, האָבען די קעניגע פֿון דער טיודאָר דינאַסטיע געהאלטען אין איין שאַפֿען מאָנאָפּאָלען פֿאַר זייערע אָנהייגנער. אונטער דער רעגירונג פֿון עליזאַבעטה, ווען דער זעע־האַנדעל האָט זיך אָנגעהויבען ענטוויקלען, און ווען מען האָט איינגעפֿיהרט אין ענגלאַנד אַ גאַנצע רייהע פֿון נייע אינדוסטריען, האָט זיך דער דאָזיגער שטרעבען נאָך דייטליכער אַרויסגעצייגט. יעדע נייע אינדוסטריע האָט זיך פֿערוואַנדעלט אין אַ נייען מאָנאָפּאָל, סיי צו גונסטען די פּרעמדע, וואָס האָבען בעצאָהלט דער קעניגין דערפֿאַר, סיי צו גונסטען די הויף־לייט, וועלכע האָבען געוואַרט אויף בעלוינונגען. די אויסבייטונג פֿון די אַלוין פלעצער אין יאָרקשיר, פֿון די זאַלץ־ווערק, די צין־ און קוילען־גריבער פֿון ניוקאַסל, פֿון דער גלאָז־אינדוסטריע, פֿון דער פֿערבעסערטער פֿאַבריקאַציאָן פֿון זייף, פֿון שפּילקעס א.ז.וו. — דאָס אַלעס איז מאָנאָפּאָליזירט געוואָרען, האָט פֿערהינדערט די ענטוויקלונג פֿון דער אינדוסטריע און געציעלעוועט צו פֿערניכטען די קליינע אינדוסטריע־בעזיצער. אום צו בעשיצען די הויף־לייט, וועלכע מען האָט בעשאָנקען מיט דעם זייף־מאָנאָפּאָל, איז מען צ.ב.ש. געגאַנגען אַזוי וויט צו פֿערביטען פּריוואַט־פּערזאָנען צו מאַכען זייף אין דערהיים פֿאַר זייער אייגענעם געברויך.

אונטער דושיימס דעם צווייטען האָט די בעשאַפֿונג פֿון נייע אינדוסטריעלע פּריווילעגיעס און די אויסטהיילונג פֿון פּאַטענטען געהאלטען

---

*) זעה: *G. Unwin, Industrial Organisation, Oxford, 1904; H. Price, English Patents and Monopolies, Boston, 1906; W. Cunningham, The Growth of English Industry* און איבערזעצט די ווערק פֿון הערמאַן ליוויי און פֿון מאקראָססטי.

געוואָרען אין ענגליש אין 1911 אונטער דעם טיטעל: "*Monopoly and Competition*". דאָס דאָזיגע ווערק האָט די מעלה, וואָס דער אויטאָר בעשעפֿטיגט זיך איבערהויפּט ניט מיט דער ראָלע פֿון׳ם שטאַאט; ער האַנדעלט אויסשליסליך מיט די עקאָנאָמישע אורזאַכען פֿון די מאָנאָפּאָלען און שרייבט אַלזאָ ניט אלס אַ געגנער פֿון׳ם שטאַאט.

אין איין יואקסען ביז 1624, ווען מען האט שוין דערפֿיהלט די נאָהנטקייט פֿון דער רעוואלוציאָן; דאמאלס איז געמאכט געוואָרען א געזעץ געגען די מאָנאָפּאָלען, אָבער דאָס דאזיגע געזעץ האָט געהאט צווי פֿערשידענע פּנים'ער: פֿון איין זייט האָט עס פֿערדאמט די מאָנאָפּאָלען, און פֿון דער אנדערער זייט האָט עס ניט בלויז אויפֿגעהאלטען די מאָנאָפּאָלען, וואָס האָבען שוין עקזיסטירט, נאָר עס האָט אויך געשאַפֿען און סאנקציאָנירט נייע און זעהר וויכטיגע מאָנאָפּאָלען. איבערהויפּט איז דאס געזעץ באלד פֿערגוואַלטיגט געוואָרען, גלייך ווי עס איז נור ארויס. מען האָט זיך בענוצט מיט געוויסע פּאַראַגראַפֿען. וועלכע האָבען בעגינסטיגט די אַלטע צעכען און די שטעדט. און האָט עטאבלירט מאָנאָפּאָלען, צוערשט אין געוויסע שטעדט און שפּעטער איבער גאנצע געגענדען. פֿון 1630 ביז 1650 האָט זיך די רעגירונג בענוצט מיט די „פּאַטענטען", אום צו שאַפֿען נייע מאָנאָפּאָלען.

ערשט די רעוואלוציאָן פֿון 1648 ביז 1688 האָט געמאכט א סוף צו אט דער יום־טוב'דיגער צייט פֿון די מאָנאָפּאָלען. אין 1689, ווען דער נייער פּאַרלאַמענט — אַן אַליאַנץ צווישען דער קאָמערציעלער און אינדוסטריעלער בורזשואזיע און די אַריסטאָקראַטישע גרונד־בעזיצער געגען דעם קעניגליכען אַבסאָלוטיזם און דער קאַמאַרילאַ — האָט אָנגעהויבען פֿונקציאָנירען, האָט מען געשאַפֿען מאַסרעגלען געגען דער גרינדונג פֿון נייע מאָנאָפּאָלען דורך דער קעניגליכער מאַכט. די עקאָנאָמישע היסטאָריקער בעהויפּטען זאָגאַר, אַז פֿאַר כמעט הונדערט יאָהר צייט נאָך 1689, איז דער ענגלישער פּאַרלאַמענט געווען זעהר פֿאָרזיכטיג ניט צוצולאָזען די גרינדונג פֿון אינדוסטריעלע מאָנאָפּאָלען צו גונסטען פֿון געוויסע אינדוסטריע־בעזיצער און צום שאָדען פֿון אַנדערע.

און מיר מוזען ווירקליך אָנערקענען, אַז די רעוואָלוציאָן און דער ערשטער רעזשים פֿון דער בורזשואַזיע זיינען געווען אַזוי קאָנסעקווענט;— אַט דעריבער האָבען גרויסע אינדוסטריען, ווי למשל, די באַוועל־אינדוסטריע, די וואָל־אינדוסטריע, די אייזען־אינדוסטריע, די קוילען־אינדוסטריע א.ז.וו. זיך געקענט ענטוויקלען אויף אַזאַ אופֿן, ווייל די מאָנאָפּאָליסטען האָבען ניט געהאַט די מעגליכקייט צו פֿערהינדערן זייער ענטוויקלונג. זיי האָבען זיך זאָגאַר געקענט ענטוויקלען אויף אזאַ שטייגער, אַז זיי זיינען געוואָרען נ אַ צ י אָ נ א ל ע אינדוסטריען, אין וועלכע אַ מאַסע קליינע אונטערנעהמער האָבען געקענט נעהמען אַן אַנטהייל. אויף אַזאַ אופֿן האָבען טויזענדער אַרבייטער געהאַט די געלעגענהייט אויסצואַרבייטען טויזענדער

פערבעסערונגען אין די קליינע ווערקשטאַטען, אָהן וועלכע די ראָזינע אינדוסטריען וואָלטען זיך קיינמאָל ניט געקענט פערפאָלקאָמען.

* * *

אָבער די ביוראָקראַטיע פון׳ם שטאַאַט האָט זיך עטאַבלירט וועה־רענד דער צייט און בעפעסטיגט איהר פּאָזיציאָן. די צענטראַלי־זאַציאָן פון דער רעגירונג, וועלכע איז דער קווינטעסענץ פון יעדען שטאַאַט, האָט זיך ענטוויקעלט אַליין ווייטער און ווייטער, און באַלד דערנאָך זיינען געשאַפען געוואָרען נייע מאָנאָפּאָלען אויף גאַנץ נייע גע־ביעטען, אָבער דאָסמאָל אויף אַ גאַנץ אַנדערן מאַסשטאַב, ווי אין דער צייט פון די טיודאָרס. דאַמאָלס איז די קונסט צו מאָנאָפּאָליזירען ערשט געווען אין איהרע קינדער־יאָהרען. איצטער האָט דער שטאַאַט ערשט דער-גרייכט זיין פעריאָדע פון רייפקייט.

ווען דער פּאַרלאַמענט איז פון די פערטרעטער פון דער לאָקאַלער בורזשואַזיע ביז צו אַ געוויסען גראַד פערהינדערט געוואָרען זיך אַריינ־צומישען, אין ענגלאַנד גופא, אין דעם ענטוויקלונגס-גאַנג פון די יונגע אינדוסטריען און צו בעגינסטיגען די איינע צום שאָדען פון די אַנדערע, האָט ער איבערגעטראָגען זיין מאָנאָפּאָליסטישע טהעטיגקייט אויף די קאָלאָניען. דאָרטען האָט ער געאַרבייט אויף אַ גרויסען שטייגער. די אינדישע האַנדעלס-קאָמפּאַניע, די האָדסאָן-בעי קאָמפּאַניע אין קאַנאַדאַ האָבען זיך ענטוויקעלט אַלס אונגעהייער רייכע מלוכות, וועלכע מען האָט איבערגעגעבען צו אַ הייפּעל פּריוואַט-מענשען. שפּעטער פערוואַנדלען זיך די לאַנד-פּריווילעגיעס אין אַמעריקאַ, די גאָלד־פעלדער אין אויסטראַליען, די פּריווילעגיעס פאַר דער שיף־פאַהרט און די מאָ־נאָפּאָליזירונג פון אַנדערע צווייגען פאַר דער אויסבייטונג אין די הענד פון׳ם שטאַאַט אין מיטלען צו פערשאַפען זייגע פּריווילעגירטע אונגע־הייערע רייכטהימער. קאָלאָסאַלע פערמעגענס זיינען געמאַכט געוואָרען אויף אַזאַ שטייגער.

נעטריי צו דעם דאָפּעלטען כאַראַקטער פון זיין צוזאַמענשטעלונג — די בורזשואַזיע אין די „הויז אָוו קאָמאָנס" און די אַריסטאָקראַטישע גרונד-בעזיצער אין די „הויז אָוו לאָרדס" — האָט דער ענגלישער פּאַרלאַמענט וועהרענד דעם גאַנצען 18טען יאָהרהונדערט זיך אָבגעגעבען מיט דער פּראָ-לעטאַריזירונג פון די בויערן און האָט זיי איבערגעגעבען געבונדענערהייט אין די הענד פון די גרויסע גרונד-בעזיצער. מיט דער הילפע פון די זאָגע־נאַנטע „פערצאַמונגס־געזעצע" (Inclosure Acts), דורך וועלכע דער פּאַרלאַמענט האָט בעשטימט, אַז די קאָמונאַלע ערד, ווי באַלד דער

גרונד-בעזיצער האט איהר אַרומגערינגעלט מיט אַ צאַם, וועט פון איצט
אָן און ווייטער בעטראַכט ווערען אַלס זיין פּערזענליכעס אייגענטהום —
האט מען פון 1709 ביז 1869 אַיועקגעריבט ניט וויינינער ווי דריי
מיליאָן העקטאַר קאָמונאַלע ערד און איהר איבערגעגעבען צו די גרונד-
בעזיצער*). דער אַלגעמיינער רעזולטאַט פון אָט דער מאָנאָפּאָליסטישער
געזעץ־געבענדער טהעטיגקייט פון'ם ענגלישען פּאַרלאַמענט איז דער
פאַקט, דאָס אַ דריט-חלק פון דער קולטיווירבאַרער ערד אין ענגלאַנד
בעלאַנגט היינט צו 523 פאַמיליעס.

די פערצאַמונגס-געזעצע שטעלען פאָר מיט זיך אַן אַקט פון אָפּע־
נער רויבעריי; אָבער אין 18טען יאָהרהונדערט האט דער שטאַאט, וועל-
כער איז בעניים געוואָרען דורך דער רעוואָלוציאָן, זיך שוין געפיהלט
גענוג שטאַרק, אום איינצושטילען די אונצופרידענע און צו אונטערדריקען
רעוואָלטען פון די בויערן, אויב עס וועט זיין נייטיג. האט ער דען ניט
געקענט רעכענען אויף דער הילפע פון דער בורזשואַזיע!

און ווען דער פּאַרלאַמענט האט פערזאָרגט די לאָרדען מיט גרונד-
אייגענטהום, האט ער דערמיט אויך בעגינסטיגט די אינדוסטריעלע
בורזשואַזיע. אַרויסטרייבענדיג די בויערן פון זייערע דערפער אין די
שטעדט, האט ער פערזאָרגט די אינדוסטריע־באַראָנען מיט די „הענד"
פון די אויסגעהונגערטע בויערן. נאָך מעהר! צו דאַנקען דער אויס־
טייטשונג פון דעם זאָגענאַנטען „אָרעמען-געזעץ" דורך דעם פּאַרלאַמענט,
האָבען די אַגענטען פון די באַוועל־פאַבריקאַנטען בעזוכט די „אַרבייטס-
הייזער (workhouses), ד.ה. די געפענגניסע, אין וועלכע מען האט גע־
האַלטען פערשפאַרט די אַרבייטסלאָזע פּראָלעטאַריער מיט זייערע פאַמי-
ליעס, און האָבען פון דאָרט אַרויסגענומען די קינדער, די „לעהר־אינג־
לאַך" פון די אַרבייטס-הייזער, וועלכע מען האט געצוואונגען צו אַרבייטען
פערצעהן און זעכצעהן שטונדען אַ טאָג אין די פאַבריקען פון די רייכע
באַוועל־באַראָנען. מאַנכע שטאָדט אין לאַנקאַשיר טראָגט נאָך היינט צו

*) וועגען די איבלען, וועלכע די פערצאַמונגס געזעצע האָבען פעראורזאַכט,
גיט אונז דר. גילבערט סלייטער אויסגעצייכענטע אויסקונפט אין זיין ווערק *The English Peasantry and the Inclosure of Common Fields, London 1907.*
וואָס אָנבעלאַנגט די אַגראַרישע פראַגע אין אַלגעמיין און די אויספלינדערונג פון
דער נאַציאָן דורך די געזעץ-געבער, זעה דאָס ווערק פון אַלפרעד ראַסעל וואַלייס,
דעם מיט-ענטדעקער פון דאַרווין'ס לעהרע *Land Nationalisation: its Necessity and its Aims.*

טאָג אויף זיך דעם שטעמפעל פֿון איהר אורשפרונג אין דעם פֿיזישען אויסזעהן פֿון איהרע איינוואוינער. דאָס שלעכטע בלוט פֿון אָט די אויסגעהונגערטע קינדער, וועלכע מען האָט אַרויסגענומען פֿון די וואָרקהייזער אין דרום ענגלאַנד, אום זיי זאָלען פֿערגרעסערן דעם פֿערמעגען פֿון דעם בורזשואַ אין מיטעל־ענגלאַנד, און וועלכע האָבען זעהר אָפֿט שוין געמוזט אַרבייטען, ווען זיי זיינען אַלט געוועזען זיבען יאָהר, אָנגעטריבען דורך דעם בייטש פֿון די אויפֿזעהער, ציינט זיך נאָך איצט דייטליך אַרויס ביי דער פֿערקריפעלטער און בלוט־אָרעמער בעפֿעלקערונג פֿון יענער געגענד. — און דער דאָזיגער גרויזאַמער צושטאַנד האָט עקזיסטירט ביז דעם ערוואַכען פֿון דער אַרבייטער־קלאַס אין 1830 ביז 1848.

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס: כדי צו העלפֿען די ניי־געבוירענע אינדוסטריען דאָ אין ענגלאַנד, האָט דער פאַרלאַמענט צושטערט די נאַציאָנאַלע אינדוסטריען אין די קאָלאָניען דורך דער געזעצגעבונג. אויף אַזאַ שטייגער האָט מען צושטערט די וועבעריי אין אינדיען, וועלכע האָט דערגרייכט אַזאַ הויכע שטופֿע פֿון קינסטלערישער פֿאָלקאָמענהייט. מען האָט איינפֿאַך איבערגעגעבען אָט דעם געוואַלטיג רייכען האַנדעל אין די הענד פֿון די ענגלישע פֿושער. די טוך־וועבעריי אין אירלאַנד איז פֿערניכטעט געוואָרען אייף דעמזעלבען שטייגער, צו גונסטען די באַוועלקעניגע פֿון מאַנטשעסטער.

דער בורזשואַזער פאַרלאַמענט, ווי מיר זעהען, וועלכער איז שטענדיג אויסען צו בעררייכערן זיינע קונדען דורך דער ענטוויקלונג פֿון גרויסע נאַציאָנאַלע אינדוסטריען, ווען ער האָט אפילו וועהרענד דעם 18טען יאָהרהונדערט פֿערזוכט צו פֿערהינדערן, דאָס איינצעלנע פֿאַבריקאַנטען אָדער איינצעלנע צווייגען פֿון דער ענגלישער אינדוסטריע זאָלען ווערען בעגינסטיגט אויף דעם חשבון פֿון אַנדערע; האָט ער אָבער פֿון דער אַנדערער זייט ווידער פֿעררייכט, וואָס ער האָט פֿערזאַמט, דורך דער פראָלעטאַריזירונג פֿון דער אַגראַרישער בעפֿעלקערונג און פֿון די קאָלאָניען, וועלכע ער האָט דירעקט איבערגעגעבען אַלס קרבנות פֿון דער שענדליכסטער אויסבייטונג צו די מעכטיגע מאָנאָפאָליסטען אין די הענד אַריין. און אין דערזעלבער צייט האָט ער אויפֿגעהאַלטען און בעגינסטיגט אין ענגלאַנד גופא — וואו ער האָט נור געהאַט אַ מעגליכקייט — די מאָנאָפאָלען איבער די מינען, וועלכע זיינען עטאַבלירט געוואָרען אין דעם פֿריהערדיגען יאָהרהונדערט, ווי, למשל, דער מאָנאָפאָל פֿון די קוילען־גריבער אין ניוקאַסל, וועלכער האָט עקזיסטירט ביז 1844, אָדער דער מאָנאָפאָל פֿון די קופּער־מינען, וועלכער האָט עקזיסטירט ביז 1820.

VI.

די מאנאפאלען אין דעם 19טען יאהרהינדערט.

אין דעם ערשטען העלפט פון'ם 19טען יאהרהונדערט ווינען ענטשטאַנען נייע מאָנאָפאָלען אונטער דער פּראָטעקציאָן פון'ם געזעץ, אין פערגלייך מיט וועלכע די אַלטע ווינען מעהר ניט געווען ווי קינדערשפּיעלערייען.

צוערשט האָבען די געשעפטס־ספּעקולאַנטען קאָנצענטרירט וייער אויפמערקזאַמקייט אויף די אייזענבאַהנען און די גרויסע שיפס־פערבינדונגען מיט ווייטע לענדער, וועלכע זיינען פון'ם שטאַאט אונטערשטיצט געוואָרען. אונגעהייערע פערמעגענס זיינען געמאַכט געוואָרען אין עטליכע צעהנדליגער יאָהר אין ענגלאַנד און פראַנקרייך מיט דער הילפע פון דער „געזעצליכער ערלויבניש“, וועלכע מען האָט געגעבען צו פּריוואַט־מענשען אָדער קאָמפּאַניס פאַר דער קאָנסטרוקציאָן פון אייזענבאַהנליניעס, געוועהנליך מיט דער גאַראַנטיע פון געוויסע איינקינפטע.

דערצו זיינען נאָך צוגעקומען די גרויסע געזעלשאַפטען אין דער מעטאַל־ און מינען־אינדוסטריע, אום צו פּערזאָרגען די אייזענבאַהנען מיט רעלצען, מיט אייזענד און שטאָהל־בריקען, וואַגאָנען און ברענדמאַטעריאַל — אַלעס צו דעם צוועק, אום צו מאַכען קאָלאָסאַלע פּראָפיטען און געוואַלטיגע גרונד־ספּעקולאַציעס. די גרויסע קאָמפּאַניעס פאַר דער קאָנסטרוקציאָן פון אייזערנע שיפען און הויפּטזעכליך פאַר דער פאַבריקאַציאָן פון אייזען, שטאָהל, קופּער אַלס קריעגס־מאַטעריאַל, און פאַר דעם מאַטעריאַל גופא — פּאַנצער־שיפען, קאַנאָנען, ביקסען, שווערדען א.ז.וו. ; — די גרויסע קאַנאַל־אונטערנעהמונגען (סועץ־קאַנאַל, פּאַנאַמאַ־קאַנאַל א.ז.וו.) און ענדליך דאָס, וואָס מען רופט אָן, „די ענטוויקלונג“ פון די לענדער, וועלכע זיינען ריקשטענדיג מיט וייער אינדוסטריע — דאָס אַלעס איז שפּעטער ביסלעכווייז צוגעקומען. די מיליאָנערען זיינען געוואַקסען ווי אויף הייוועז דורך דער אונערמידליכער טהעטיגקייט פון האַלב פערהונגערטע אַרבייטער, וועלכע מען האָט דערשאָסען אָהן רחמנות אָדער פּעראורטהיילט צו קאַטאָרגע, ווען זיי האָבען געמאַכט דעם קלענסטען פערזוך צו רעוואָלטירען.

די קאָנסטרוקציאָן פון אינגעהייערע אייזענבאַהן־נעצען אין רוסלאַנד (אָנפאַנגענדיג אין די 60גער יאָהרען פון דעם פערגאַנגענעם יאָהרהונדערט) אין איטאַליען, שפּאַניען, פּאָרטוגאַל, אין דער טערקיי, די פעראייניגטע שטאַאַטען, אין מעקסיקאָ, אין די רעפּובליקען פון זיד־אַמעריקאַ — דאָס

אַלעס זיינען געוואָרען קוועלען פֿאַר אונבעשרייבליכע רייכטהימער, וועלכע האָבען זיך אָנגעקליבען דורך אמת'ע רויבערייען אונטער דער פּראָטעקציאָן פֿון'ם שטאַאַט. וואָס פֿאַר אַן עלענד דאָס איז געוועזען אין יענע אַלטע צייטען, ווען אַ פֿעאָדאַל-באַראָן האָט אויסגעפּלינדערט עטליכע קאַראַוואַנעס קויפֿלייט, וועלכע האָבען אַדורכמאַרשירט זיין געביעט! היינט אָבער זיינען עס הונדערטער מיליאָנען פֿון דער מענשליכער סטאַדע, וועלכע ווערען בערויבט פֿון די געשעפֿטס-ספּעקולאַנטען מיט דער אָפֿענער איינשטימונג פֿון די שטאַאַטען, פֿון די אויטאָקראַטישע, פּאַרלאַמענטאַרישע אָדער רעפּובליקאַנישע רעגירונגען.

* * *

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס. עס האָט גאָר ניט גענומען קיין לאַנגע צייט און צו די פֿריהער דערמאָהנטע מאָנאָפּאָלען זיינען צוגעקומען נייע: פֿערשידענע שטאַאַטען האָבען פֿינאַנציעל אונטערשטיצט דעם בוי פֿון האַנדעלס-שיפֿען; מען האָט סובווענסיאָנירט שיפֿס-ליניעס, קייבעלס, טעלעגראַפֿען, קאַנאַל-פֿערבינדונגען צווישען פֿערשידענע ימים, טונעלען, די פֿערשעהנערונג פֿון שטעדט, וועלכע נאַפּאָלעאָן דער דריטער האָט איינגעפֿיהרט,—און ענדליך די הלואות פֿון די שטאַאַטען און די בענק, וועלכע ווערען אונטערשטיצט פֿון די רעגירונגען,—אָט דאָס שטייגט אַריבער אַלעס אַנדערע, אַזוי ווי דער אייפֿעל-טורעם אין פּאַריז שטייגט אַריבער אַלע אַרומיגע הייזער.

אָט דער טאַנץ פֿון די מיליאַרדען ווערט אויפֿגעפֿיהרט מיט דער הילפֿע פֿון די זאָגענאַנטע „קאָנצעסיאָנען", ד.ה. מיט בעזונדערע געזעצליכע רעכטע, וועלכע דער שטאַאַט גיט איבער צו פּריוואַט-מענשען און קאָמפּאַניס. די פֿינאַנץ, דער האַנדעל, דער קריעג, די נאַציאָנאַלע בעוואַפֿנונג, די ערציהונג — אָט דאָס אַלעס האָט געמוזט דיענען צו שאַפֿען מאָנאָפּאָלען און צו פֿאַבריצירען מיליאַרדערען.

זאָל מען ניט פֿערזוכען צו רעכטפֿאַרטיגען אָט די אַלע מאָנאָפּאָלען אין קאָנצעסיאָנען מיט דער בעהויפּטונג, אַז דאָס איז דער איינציגער וועג אויסצופֿיה־ען אַזוי גרויסע און ניצליכע אונטערנעהמונגען. דען פֿאַר יעדען מיליאָן קאַפּיטאַל, וועלכער ווערט פֿערווענדעט אויף אַ ניצליכען איפֿן אין די דאָזיגע אינטערנעהמונגען, נעהמען די גרינדער פֿון די קאָמפּאַניס דריי, פֿיער, פֿינף און מאַנכעס מאָל ביז צעהן מיליאָן אַרוים פֿאַר זיך אין פֿערמעהרען דערמיט די עפֿענטליכע חובות. מען דאַרף זיך בלויז דערמאָהנען אין דער פּאַנאַמאַ-אַפֿער, וואו מיליאָנען זיינען איינגעשלונגען געוואָרען, אום צו געבען די קאָמפּאַניס אַ מעגליכקייט „אָנצוגעהן",

און נור אַ צעהנט-חלק פֿון דעם געלד, וואָס די אַקציאָנערען האָבען איינגעלייגט, איז פֿערווענדעט געוואָרען פֿאַר דער ווירקליכער אויסגראָבונג פֿון דעם קאַנאַל. אָבער די פּאַנאַמאַ-אַפֿערע איז פֿאַר קיין פֿאַל ניט געוועזען קיין אויסנאַהמע — דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט אַלע אונטערנעהמונגען אָהן אַ שום אויסנאַהמע—אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען פֿון אַמעריקאַ און אין די מאָנאַרכיען פֿון איראָפּאַ. „כמעט אַלע אונזערע אייזענבאַהן-קאָמפּאַניס און אַנדערע אונטערנעהמונגען," זאָגט העגרי דזשאָרדזש אין זיין ווערק „פּראָגרעס און אָרעמקייט", „זיינען איבערלאַדען אויף דעמזעלבען אופֿן. דאָרט, וואו מען האָט ווירקליך איינגעשטעלט איין דאָלאַר, האָט מען אַרויסגעגעבען אָבליגאַציעס פֿאַר צוויי, דריי, פֿיער, פֿינף און זאָגאַר פֿאַר צעהן דאָלאַרס; און פֿאַר אָט די סומען, וועלכע עקזיסטירען בלויז אין דער פֿאַנטאַזיע, בעצאָהלט מען פּראָצענטען און דיווידענדען."

און ווען דאָס וואָלט שוין געוועזען דאָס ערגסטע! ווי באַלד אָט די גרויסע קאָמפּאַניס זיינען געגרינדעט געוואָרען, איז זייער מאַכט אויף דער געזעלשאַפֿט אַזעלכע, אַז מען קען איהר נור צוגלייכען צו דער מאַכט פֿון יענע באַנדיטען, וועלכע פֿלעגען זיך אַמאָל אַרומטרייבען אויף די וועגען פֿון'ם לאַנד און פֿאָדערן אַ טאַקסע פֿון יעדען פֿוס-געהער אָדער פֿון דעם אָנפֿיהרער פֿון יעדער האַנדעלס-קאַראַוואַנע*). און פֿאַר יעדען מיליאָנער, וואָס ווערט געשאַפֿען מיט דער הילפֿע פֿון'ם שטאַאַט, רעגענען אַריין מיליאָנען אין די מיניסטעריומס.

* * *

*) העגרי דזשאָרדזש אין זיין בוך *Protection and Free Trade* דערצעהלט אונז די פֿאָלגענדע טהאַטזאַכע וועגען אַן אייזען גרוב אין דעם שטאַאַט מיטשיגען. די אייגענטהימער פֿון דער דאָזיגער גרוב האָבען געקויפֿט דאָס לאַנד פֿאַר דריי דאָלאַר דעם העקטאַר. זיי האָבען אָבגעטראָטען דאָס רעכט אויסצובייטען די גרוב צו אַ געוויסען קאָלבי, מיט דער בעדינגונג, אַז ער וועט זיי צאָהלען 38 סענט פֿון יעדען טאָן, וואָס ער וועט אַרויסנעהמען פֿון דער מינע. קאָלבי ווייטער האָט אָבגעטראָטען זיין רעכט צו מאָרס און קאָ. פֿאַר 50 סענט פער טאָן; און מאָרס און קאָ. האָבען פֿערהאַנדעלט זייער רעכט צו אַ געוויסען סעלוואוד פֿאַר 82 סענט פער טאָן. סעלוואוד האָט זיך אַליין אויך ניט בעשעפֿטיגט מיט דער בעאַרבייטונג פֿון דער אייזען-גרוב, נאָר ער האָט געדונגען אַן אונטערנעהמער פֿאַר דעם דאָזיגען צוועק, וועמען ער האָט בעצאָהלט $12\frac{1}{2}$ סענט פער טאָן. דער אונטערנעהמער האָט אויך געצאָהלט פֿאַר אַלעס — אַרבייטס-לוין, מאַשינען, פֿערוואַלטונג א.ז.וו. —

די פֿערכאַפֿונג פֿון די נאַציאָנאַלע רייכטהימער, וועלכע האָט שטאַט־געפֿונען און וועלכע פֿינדעט נאָך שטאַט מיט דער צושטימונג און הילפֿע פֿון'ם שטאַאַט — איבערהויפּט דאָרט, וואו עס גיט נאָך צו פֿערכאַפּען נאַטירליכע רייכטהימער — איז איינפֿאַך שענדליך. אַ גוטע אילוסטראַציאָן, ווי אַזוי דער שטאַאַט אויטאָריזירט די נאַציאָנאַלע אויספּלינדערונג אויף אַ גרויסען שטייגער, איז די „קענעדיען פּאַסיפֿיק ראַלוויי קאָמפּאַני". דאָס בעסטע לאַנד ביי די ברעגעס פֿון די גרויסע זעען אין נאָרד־אַמעריקאַ און אין די גרויסע שטעדט ביי די ברעגעס פֿון די טייכען אין קאַנאַדאַ בעלאַנגט צו דער דאָזיגער קאָמפּאַניע, צו וועלכער מען האָט איבערגעגעבען דעם פּריווילעגיום צו בויען אַן אייזענבאַהן־ליניע פֿון דעם אַטלאַנטישען ביז דעם שטילען אָקעאַן. אַן אונגעהייערער שטרייפֿען לאַנד פֿון זיבען מיט אַ האַלב קילאָמעטער די ברייט, וועלכער ציהט זיך אויס פֿון איין ברעג ים ביז דעם אַנדערן, האָט מען אַוועקגעגעבען צו די קאַפּיטאַליסטען, וואָס האָבען זיך אונטערגענומען צו בויען די טראַנס־קאַנאַדישע אייזענבאַהן. אָבער אַזוי ווי די באַהן, אויסציהענדיג זיך אַלס ווייטער און ווייטער קיין מערב־זייט, האָט אויך דורכגעשניטען אַזעלכע טהיילען, וועלכע זיינען ווייניג פּראָדוקטיוו, האָט מען אויסגעגליכען דעם פֿעהלערסט דורך דעם, וואָס מען האָט דער קאָמפּאַניע כמעט איבעראַל נאָך צוגעגעבען נייע שטיקער לאַנד אין פֿרוכטבאַרע געגענדען, וועלכע האָבען באַלד בעקומען אַ הויכען ווערטה. דאָרט, וואו דער שטאַאַט האָט נאָך אויסגעטהיילט שטיקער ערד אָהן בעצאָהלט צו די ניי אָנגעקומענע

---

10 סענט פּער טאָן, אַזוי אַז עס האָט זיך איהם אָבגעשטעלט אַ ריינער פּראָפֿיט פֿון $2\frac{1}{2}$ סענט פֿון טאָן. אויסגעגראָבען האָט מען יעדען טאָג 1200 טאָנס; דער אונטערנעהמער האָט אַלזאָ געהאַט אַן איינקונפֿט יעדען טאָג פֿון 30 דאָלאַר. אויסערדעם האָט סעלוואור געהאַט אַ טעגליכען געווין פֿון 90 דאָלאַר; מאָרס און קאָ פֿון 1680 דאָלאַר; קאָלבי פֿון 150 דאָלאַר; און די אייגענטהימער פֿון דער גרוב פֿון 480 דאָלאַר. צוזאַמען מאַכט דאָס אַ געווין פֿון 2430 דאָלאַר אַ טאָג. אָט דאָס איז דער פּרייז פֿון דעם מאָנאָפּאָל, וועלכער ענטוויקעלט זיך אונטער דעם שוץ פֿון'ם שטאַאַט. און דיזע אונגעהייערע איבערלאַסט מוז בעצאָהלט ווערען פֿון די קאָנסומענטען, דערפֿאַר וואָס זיי האָבען געגעבען דעם שטאַאַט דאָס רעכט צו גרינדען מאָנאָפּאָליען. — דער דאָזיגער ביישפּיעל איז נור אַ קליינער בילד פֿון דעם, וואָס עס ווערט אויס געפֿיהרט אויף אַ גרויסען שטייגער מיט דער הילפֿע פֿון די „קאָנצעסיאָנען", פֿון די געזעצליכע רעכטע, וואָס דער שטאַאַט גיט איבער צו די קאָמפּאַניעס פֿאַר אייזענבאַהנען, קאַנאַלען, שיף־פֿערבינדונגען, בעוואַפֿנונג א.ז.וו. א.ז.וו.

קאָלאָניסטען, איז דאָס לאַנד, וואָס מען האָט אַוועקגעשאָנקען צו די
קענעדיען פּאַסיפיק ראַלוויי קאָמפּאַני", צוזאַמען געוואָרען אין „לאָטס"
פֿון סויזענד קוואַדראַטען און אויף אַזאַ אופן ווי די שוואַרצע קעסטלאַך
אויף אַ שאַך-ברעטעל, אין מיטען דער ערד, וועלכע דער שטאַאט האָט
אוועקגעגעבען צו די קאָלאָניסטען. די פֿאָלגע איז געווען, אַז היינט, ווען
אַלע שטיקער לאַנד, וועלכע דער שטאַאט האָט אַוועקגעגעבען צו די
עמיגראַנטען, זיינען שוין בעזעצט, האָט זיך דער ווערטה פֿון די לאַנד,
וואָס די קאַפּיטאַליסטען פֿון דער אויבען דערמאָהנטער קאָמפּאַניע האָבען
בעקומען, פֿערהעכערט מיט מיליאָנען דאָלאַרס. און וואָס אנבעלאַנגט דעם
קאַפּיטאַל, וועלכען די קאָמפּאַניע ערקלערט צו האָבען אויסגעגעבען פֿאַר
דעם בוי פֿון דער אייזענבאַהן ליניע, איבערטרעפֿט ער דריי אָדער פֿיער
מאָל די סומע, וועלכע איז ווירקליך אויסגעגעבען געוואָרען.

וואו מיר זאָלען ניט וואַרפֿען אונזער בליק, וועלען מיר איבעראַל געפֿינען
אַבסאָלוט דיזעלבע ערשיינונג. אַזוי, אַז עס וואָלט געווען אַ שווערע אויפ-
נאַבע אָנצודייטען כאָטש אויף איין גרויסען פֿערמעגען, וועלכער איז אויס-
שליסליך ערוואָרבען געוואָרען דורך דער אינדוסטריע, אָהן דער הילפֿע,
פֿון ערגענד אַ מאָנאָפּאָל, וואָס די רעגירונג האָט בעשטימט אין בעשטע-
טיגט. אין די פֿעראייניגטע שטאַאטען — ווי הענרי דזשאָרדזש האָט שוין
בעמערקט — איז דאָס איבערהויפּט אונמעגליך.

אויף אַזאַ אופן איז ענטשטאַנען דער גאַנצער אונגעהייערער פֿער-
מעגען פֿון דער פֿאַמיליע ראָטהשילד. דער באַנקיר ראָטהשילד, דער איי-
נענטליכער גרינדער פֿון דעם רייכטהום פֿון דער פֿאַמיליע, האָט ער-
וואָרבען דעם אונגעהייערען פֿערמעגען זיינעם דורך דעם, וואָס די קעניגע
האָבען ביי איהם גענומען הלוואות פֿאַר צו האַלטען מלחמה מיט אַנדערע
קעניגע אָדער מיט זייערע אייגענע אונטערטאַנען.

דער ריעזיגער פֿערמעגען פֿון די דוקעסען פֿון וועסטמינסטער,
וועלכער איז זיכער ניט קלענער ווי ראָטהשילד'ס, איז אויסשליסליך
ענטשטאַנען דאדורך, וואָס מען האָט זייערע עלטערן אוועקגעשינקט —
צום פֿערגניגען פֿון די קעניגע — די ערד, אויף וועלכער עס איז היינט
אויפֿגעבויט אַ גרויסער טהייל פֿון דער שטאָדט לאָנדאָן. אין דער ראָזוי-
נער פֿערמעגען האָט זיך אויף נור דערפֿאַר, ווייל דער ענגלישער פּאַר-
לאַמענט, האַנדעלענדיג נעגען יעדען פּרינציפּ פֿון גערעכטיגקייט, וויל
ניט אויפֿהויבען די פֿראַגע מכח דער שענדליכער בערויבונג פֿון דער
נאַציאָן דורך די לאָרדען.

וואָס אָנבעלאַנגט די פֿערמעגענס פֿון די אַמעריקאַנער מיליאָרדע-רען — די אַסטאָרס, די וואַנדערבילס, די גולדס, די טראָסטס פֿון די נאַפֿט-קוועלען, פֿון די שטאָהל- און קוילען-גריבער, פֿון די אייזען-באַהנען, אפילו פֿון די שוועבעלאך א.ז.וו. — זיינען זיי אַלע ענטשטאַנען פֿון מאָנאָפּאָלען, וועלכע דער שטאַאַט האָט געשאַפֿען.

מיט איין וואָרט, ווען אימעצער זאָל זיך נעהמען אין אַ שעהנעם טאָג צו דער אַ־בייט און פֿערצייכענען די אַלע רייכטהימער, וועלכע די פֿינאַנץ־מענער אין געשעפֿטס־ספעקולאַנטען האָבען פֿערקאַפט מיט דער הילפֿע פֿון די פּריווילעגיעס און מאָנאָפּאָלען, וועלכע די פֿערשידענע שטאַאַטען האָבען געשאַפֿען; ווען אימיצער וואָלט ענדליך געהאַט די מעגליכקייט אָבצושאַצען דעם ווערטה פֿון די אונגעהייערע רייכטהימער, וועלכע ווערען אויף אַזאַ שטייגער אַוועקגערויבט פֿון דעם געזעלשאַפֿטליכען פֿערמעגען דורך אונזערע פּאַרלאַמענטאַרישע, מאָנאַרכיסטישע און רע־פּובליקאַנישע רעגירונגען און אַריינגעגעבען אונטער מעהר אָדער וויינינער פֿערמאַסקירטע פֿאָרמען אין די הענד פֿון די מאָנאָפּאָליסטען — וואָלטען די אַרבייטער איינפֿאַך איבערראַשט און עמפּעהרט געוואָרען. אָט די אונ-געהייערע צאָהלען וואָלטען זעהר שווער פֿערשטענדליך געוועזען פֿאַר די, וועלכע זיינען געצוואונגען צו לעבען פֿון זייער מאָגערן לוין.

אין פֿערגלייך מיט די דאָזיגע צאָהלען, וועלכע זיינען דער פּראָדוקט פֿון דער געזעצליכער אויספּלינדערונג, זיינען די, פֿון וועלכע מען רעדט אין די לעהר־ביכער פֿון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע מיט אַזוי פֿיעל רעספּעקט און פֿייערליכקייט, ניט מעהר ווי אונבעדייטענדע קלייניגקיי־טען, ברעקלאַך, וואָס פֿאַלען אַראָב פֿון טיש. ווען די עקאָנאָמיסטען ווי־לען אונז איינריידען, אַז דער קאַפּיטאַל איז ענטשטאַנען דורך די אָרעמע צונויפֿגעקליבענע פּענים, וועלכע די אייגענטהימער האָבען זיך אָבגע־שפּאָרט פֿון טייל צו גונסטען זייערע אינדוסטריעלע אונטערנעהמונגען, זיינען אָט די הערען אָדער איגנאָראַנטען, אָדער אָבער זיי פֿערשווייגען בעוואוסטערהייט דעם אמת. די בערויבונג, די פֿערקאַפּונג, די אויספּלינ-דערונג פֿון די נאַציאָנאַלע רייכטהימער מיט דער הילפֿע פֿון׳ם שטאַאַט, אין וועלכע די רעגירער זיינען „פֿעראינטערעסירט", — אָט דאָס זיינען די אמת׳ע קוועלען פֿון די ריעזיגע פֿערמעגענס, וועלכע קלייבען זיך אָן יעדעס יאָהר אין די הענד פֿון די גרונד־בעזיצער און בורזשואַס.

* * *

אָבער אפשר וועט מען אונז זאָגען, אַז מיר רעדען בלויז פֿון דער פֿערקאַפּונג פֿון די רייכטהימער אין יונגע לענדער, וועלכע זיינען נראַר

וואָס ערקבערט געוואָרען דורך די אינדוסטריעלע ציוויליזאַציאָן פֿון'ם 19־טען יאָהרהונדערט. — „אין די עלטערע לענדער קען אַזאַ זאַך ניט טרעפֿען, אין דעם פּאָליטישען לעבען פֿון ענגלאַנד אָדער פֿראַנקרייך איז ניטאָ קיין פּלאַץ פֿאַר אַזעלכע ערשיינונגען".

ליידער איז אָט דער אַרגומענט קיין אַרגומענט ניט, ווייל אפילו אין די לענדער, וועלכע זיינען אַם מעהרסטען פֿאָרטגעשריטען אין זייער פּאַליטישען לעבען, בעגעגענען מיר זיך מיט גענוי דיזעלבע ערשיינונגען. די רעגירער פֿון דיזע שטאַאטען געפֿינען שטענדיג איזס נייע געלעגענהייטען צו שינדען זייערע בירגער די הויט, צו גונסטען זייערע פּריווילעגירטע. איז דען די „פּאַנאַמאַ אַפֿערע", וועלכע האָט געדיענט די געשעפֿטס־ספּעקולאַנטען אַלס אַזאַ פֿאָרטרעפֿליכער מיטעל צו פֿערמעהרען זייער רייכטהום, ניט געווען אַ ריין פֿראַנצויזישע אָנגעלעגענהייט? איז דען דאָס ניט געווען די פּראַקטישע אָנווענדונג פֿון דעם פּאַס־וואָרט: „בּערייכערט זיך!" וועלכען מען האָט צוגעשריבען צו גיזאָ? און שוין ניט ריידענדיג פֿון דער פּאַנאַמאַ־אַפֿערע, וועלכע האָט זיך געענדיגט מיט אַזאַ שרעקליכען סקאַנדאַל; האָבען מיר דען ניט געהאַט הונדערטער אַנדערע עהנליכע סקאַנדאַלען ביז דעם הייטיגען טאָג? מיר דאַרפֿען זיך בלויז דערמאָהנען אין דער מאַראָקאָ אַפֿערע, אין די רויבערייען אין טריפּאָלי און קאָרעאַ, אין דער אויספּלינדערונג פֿון פּערסיען א.ז.וו. אָט אַזעלכע אַקטען פֿון דער העכערער רויבעריי מאַכען זיך יעדען טאָג און זיי וועלען ניט פֿערשווינדען, ביז וואַנען עס וועט קומען די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן.

קאַפּיטאַל און שטאַאַט וואַקסען און ענטוויקלען זיך שטענדיג פּאַראַלעל; איינער קען ניט עקזיסטירען אָהן דעם צווייטען, און דערפֿאַר איז נייטיג אָנצופֿיהרען דעם קאַמפּף געגען ביידע און אין דערזעלבער צייט. קיינמאָל אין לעבען וואָלט דער שטאַאַט אַליין ניט געווען איטשטאַנד צו פֿעראייניגען אַזאַ געוואַלטיגע מאַכט אין זיינע הענד ווי היינטצוטאָג, אַ מאַכט, וואָס שטייגט אַריבער די מאַכט פֿון די רוימישע קייזערס און פֿון די קעניגע אין די אַלטע עגיפּטען, אַסיריען א.ז.וו. — אויב ער וואָלט ניט האָבען בענוצט, אַזוי ווי ער האָט עס געטהאָן, די ענטוויקלונג פֿון דעם קאַפּיטאַל פֿון די גרונד־בעזיצער אין פֿאַבריקאַנטען און דעם סיסטעם פֿון מאַכען־אויסבייטונג: — צוערשט פֿון די אַרומוואַנדערענדע שטאַמען פֿון פּאַסטוכער, דערנאָך פֿון די בויערן און צולעצט פֿון די אינדוסטריע־אַרבייטער. אונטער דעם שוץ פֿון זיין קנוט און זיין שווערד האָבען די יעניגע, וועמען ער האָט געגעבען די מעגליכקייט צו

פערכאַפּען די ערד און (צוערשט דורך אָפּענע בערויבונג און שפּעטער דורך די געצוואונגענע אַרבייט פון די בעזיעגטע) צו פערזיכערן זיך מיט געוויסע געצייג צו קולטיווירען די ערד אָדער צו פאַבריצירען אינדוס־טריעלע פּראָדוקטען, מיטגעהאָלפען צו פערשטאַרקערן זיין מאַכט; און צווינגענדיג די יעניגע, וועלכע האָבען ניט פערמאָגט קיין זאַך, צו אַר־בייטען פאַר די, וועלכע זיינען געוועזן די בעזיצער פון דער ערד, די געצייג, די שקלאַפען, האָט זיך ביסלעכווייז ענטוויקעלט יענע געוואַל־טיגע אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע מיר רופען שטאַאַט. אין אויב דער קאַפּיטאַ־ליזם וואָלט קיינמאָל ניט דערגרייכט זיין איצטיגע פאָרם אָהן דער שטענ־דיגער און אויסגערעכענטער הילפע פון'ם שטאַאַט, וואָלט אָבער דער שטאַאַט אויך קיינמאָל ניט דערגרייכט זיין איצטיגע געוואַלטיגע מאַכט, די מעגליכקייט צו האַלטען אין זיינע הענד דעם לעבען פון יעדען בירגער, ווי עס איז היינט צו טאָג דער פאַל, ווען ער וואָלט ניט גע־אַרבייט אָהן אַן אָבשטעל, מיט געדולד און אויף אַ סיסטעמאַטישען אופן, צו ענטוויקלען דעם קאַפּיטאַל. אָהן דער הילפע פון'ם קאַפּיטאַל וואָלט די קעניגליכע מאַכט זיך קיינמאָל ניט געקענט בעפרייען פון דער קירכע, און אָהן דער הילפע פון דעם קאַפּיטאַליסט וואָלט דער שטאַאַט קיינמאָל ניט געווען אימשטאַנד אַרויפצולייגען זיין האַנד אויף די גאַנצע עקזיסטענץ פון דעם מאָדערנעם מענשען פון די ערשטע טעג, וואָס ער געהט אין שוהל ביז צום קבר.

אָט דערפאַר האָט די בעהויפּטונג, אַז דער קאַפּיטאַליזם האָט זיך ערשט אָנגעפאַנגען מיט דעם 15טען אָדער 16טען יאָהרהונדערט, נור אַ געוויסע פּראַקטישע בעדייטונג, אויף וויפיעל זי קען דיענען, אום פעסטצושטעלען דעם פּאַראַלעלען כאַראַקטער אין דער ענטוויקלונג פון שטאַאַט און קאַפּיטאַל. נאָר דער פאַקט איז, אַז די אייסבייטונג דורך דעם קאַפּיטאַליסט האָט שוין עקזיסטירט דאָרט, וואו עס האָבען זיך אַרויסגעצייגט די ערשטע סמנים פון דעם אינדיווי־דועלען גרונד־אייגענטהום, דאָרט, וואו איינצעלנע פּריוואַט־מענשען האָבען געהאַט דאָס רעכט אַרויסצושיקען די פיעה אויף אַ געוויסע שטיק לאַנד, אָדער דאָרט, וואו עס האָט זיך שפּעטער ענטוויקעלט די מעגליכ־קייט צו קולטיווירען אַ געוויסע שטיק ערד דורך געצוואונגענע אַרבייט, אָדער דורך דעם וואָס איינצעלנע האָבען פערדונגען אַ געוויסע שטיק לאַנד צו אנדערע. מיר קענען זאָגאַר זעהן היינט צו טאָג ביי די מאָנ־גאָלישע פאַסטוכער, וועלכע זיינען קוים וואָס אַרויס פון דעם שבטים־סיסטעם, ווי דער קאַפּיטאַליזם פאַנגט שוין אָן דאָרטען זיין צושטערענדע

טהעטינקייט. עס איז גענוג, אַז דער אייסטויש זאָל אַרויסגעהן פֿון דער פֿאַזע פֿון'ם שטאַט־סיסטעם (אונטער דעם שטאַט־סיסטעם האָט קיין מיטגליד ניט געקענט עפּעס פֿערקויפֿען צו אַן אַנדער מיטגליד) און אָנ־נעהמען אַן איינדיווידועלע פֿאָרמע, אום צו שאַפֿען דעם קאַפּיטאַליזם. און ווי באַלד נור דער שטאַאַט (צי ער איז געקומען פֿון דרויסען צי ער האָט זיך ענטוויקעלט אין דעם שטאַט גופא) האָט אַרויפֿליינט זיין האַנד אויף דעם שטאַט דורך דער בעשטייערונג און זיינע בעאַמטע, ווי עס איז געווען דער פֿאַל ביי די מאָנגאָלישע שטאַטען, דאַמאָלס האָט שוין שטאַטגעפֿונען די געבורט פֿון דעם פּראָלעטאַריאַט און דעם קאַפּיטאַליזם און ביידע ענטוויקלען זיך אויף אַ גיכען אופֿן. עס איז אויסשליסליך דערפֿאַר, אום צו ברייננגען די קאַבילען, די מאַראָקאַנער, די אַראַבער, די טריפּאָליטאַנער, די עגיפּטישע פֿעלאַהס, די פּערסער א.ז.וו. אונטער דעם יאָך פֿון די אימפּאָרטירטע אייראָפּעאישע קאַפּיטאַליסטען, וואָס די אייראָפּעאישע שטאַאַטען מאַכען איצט־ער זייערע עראָבערונגען אין אַזיען און אַפֿריקאַ. און אין יענע לענדער, וועלכע זיינען געראַד וואָס פֿערכאַפּט געוואָרען, קען מען זעהן קלאָר און דייטליך, ווי איינג פֿערבינדען עס זיינען קאַפּיטאַל און שטאַאַט, ווי דער איינער שאַפֿט דעם אַנדערן און ווי אַזוי זיי מאַכען דורך געמיינשאַפֿטליך דעם פּאַראַלעלען גאַנג פֿון זייער ענטוויקלונג.

VII.

די מאָנאָפּאָלען אין די קאָנסטיטוציאָנעלע ענגלאַנד. — אין דייטשלאַנד. — די קעניגע פֿון דער עפּאָכע.

די עקאָנאָמיסטען, וועלכע האָבען לעצטענס שטודירט די ענטוויקלונג פֿון די מאָנאָפּאָלען אין די פֿערשידענע שטאַאַטען, האָבען בעמערקט אַז ניט נור אין דעם 18טען יאָהרהונדערט, נאָר אויך וועהרענד דעם 19טען יאָהרהונדערט האָט די גרינדונג פֿון מאָנאָפּאָלען אין די נאַציאָנאַלע אינדוסטריען דאָ אין ענגלאַנד און פֿון די זאָגענאַנטע „קאַרטעלען" און „טראָסטס" פֿון די פֿאַבריקאַנטען, אום צו פֿערהעכערן די פּרייזען פֿון זייערע פּראָדוקטען, קיינמאָל ניט דערגרייכט אַזאַ פֿער־שפּרייטונג, ווי מיר האָבען לעצטענס געזעהן אין דייטשלאַנד.

אָבער די דאָזיגע מהאַטזאַכע איז פֿאַר קיין פֿאַל נים קיין בעווייז פֿאַר דער פֿאָרטרעפֿליכקייט פֿון דער פּאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן פֿון'ם ענגלישען שטאַאַט — דער ענגלישער שטאַאַט איז מאָנאָפּאָליסטיש ווי אַלע אַנדערע שטאַאַטען — און דיזעלבע עקאָנאָמיסטען ערקלערען אַליין, אַז זי איז נים מעהר ווי אַ רעזולטאַט פֿון ענגלאַנד'ס פּאָזיציאָן אַלס אַן אינזעל־שטאַאַט, וועלכער ערלויבט דעם ביליגען אימפּאָרט פֿון די סחורות; און פֿון דעם פֿריי־האַנדעל סיסטעם, וועלכער איז די פֿאָלגע פֿון דעם דאָזיגען צושטאַנד.

פֿון דער אַנדערער זייט האָט ענגלאַנד פֿערכאַפּט אַזעלכע רייכע קאָלאָניען ווי אינדיען — אויך צו דאַנקען איהר געאָגראַפֿישע לאַגע אַלס אַן אינזעל־שטאַאַט — און אַזעלכע ריעזיגע טעריטאָריעס ווי נאָרד־אַמעריקאַ און אויסטראַליען; און אין יענע לענדער געפֿינט דער ענגלישער שטאַאַט אַזוי פֿיעלע און אומבעגרענעצטע געלעגענהייטען צו שאַפֿען מאָנאָפּאָלען פֿון אַ קאָלאָסאַלען כאַראַקטער, אַז עס לוינט זיך איהם בעסער צו ענטוויקלען דאָרטען זיין הויפּט טהעטיגקייט אין דער דאָזיגער ריכטונג.

ווען נים פֿאַר אָט די צוויי אורזאַכען, וואָלט דער צושטאַנד אין ענגלאַנד געווען דערזעלבער ווי איבעראַל.

אפילו אַדאַם סמיטה האָט שוין בעמערקט, אַז עס טרעפֿט קיינמאָל נים, אַז דריי פֿאַבריקאַנטען זאָלען זיך צונויפֿקומען, נים מאַכענדיג קיין קאָנספּיראַציע געגען זייערע אַרבייטער — און פֿאָלגליך אויך געגען די קאָנסומענטען. דער שטרעבען צו שאַפֿען פֿעראיינינגונגען פֿון די פֿאַבריקאַנטען — קאַרטעלען אָדער טראָסטס — האָט פֿון שטענדיג אָן עקזיסטירט, און אין די ווערק פֿון מאַקאַסטי געפֿינען מיר אַ גאַנצע רייהע פֿאַקטען, וועלכע צייגען אונז, אויף וואָס פֿאַר אַן אופן די פֿאַבריקאַנטען האָבען געמאַכט קאָנספּיראַציעס געגען די קאָנסומענטען.

דער ענגלישער פּאַרלאַמענט, אַקוראַט ווי אַלע אַנדערע רעגירונגען, האָט בעגינסטיגט די דאָזיגע קאָנספּיראַציעס פֿון די פֿאַבריקאַנטען; דאָס געזעץ האָט זיך בלויז געריכטעט געגען די אַרבייטער, וועלכע זיינען בעשטראָפֿט געוואָרען אַלס קאָנספּיראַטאָרים געגען דער זיכערהייט פֿון'ם שטאַאַט.

פֿון דער אַנדערער זייט אָבער האָט עקזיסטירט דער פֿריי־האַנדעל סיסטעם, וועלכער איז איינגעפֿיהרט געוואָרען אין די פֿערציגער יאָהרען פֿון דעם פֿינפֿצעהנטען יאָהרהונדערט, און די ביליגע פּרייזען פֿון דעם זעע־אימפּאָרט, וועלכע האָבען זעהר אָפֿט צושטערט די קאָנספּיראַציעס

פון די פאבריקאנטען. ענגלאנד איז געווען דאס ערשטע לאנד, וואס האט איינגעפיהרט ביי זיך די גרויסע אינדוסטריע; די לעצטע האט ווייניג וואס מורא געהאט פאר דער קאנקורענץ פון אויסלאנד און האט געפאדערט דעם פרייען אימפארט פון די רוי־שטאפען; פון דער אנדערער זייט האט מען איבערגעגעבען צוויי דריט־חלק פון דער ערד צו א הויפעל לארדען, וועלכע האבען פערטריבען די בויערן פון זייערע איטעניעס; ענגלאנד איז דערפאר געווען געצוואונגען צו בעציהען כארן, ווייץ, גערשט, האבער, פלייש א.ז.וו. פון אויסלאנד אדער פון איהרע קאלאניען — מיט איין ווארט, ענגלאנד איז געווען געצוואונגען איינצוהאלטען דעם פריי־האנדעל סיסטעם.*)

אבער דער דאזיגער סיסטעם האט אויך ערלויבט צו אימפארטירען אינדוסטריעלע פראדוקטען. און הערמאן ליווי צייגט אונז זעהר גוט, ווי יעדעס מאל, ווען פאבריקאנטען האבען געמאכט א פערזוך צו פעראייניגען זיך, אום צו פערהעכערן די פרייזען — סיי פון פארים צום נעהען, סיי פון סעמענט, סיי פון גלאז־ארטיקלען — האט מען איינפאך אימפארטירט די דאזיגע סחורות פון אויסלאנד. אבוואהל די קוואליטעט פון די אימפארטירטע פראדוקטען איז מייסטענטהיילס געווען ערגער, האבען זיי אבער פארט ערפילט זייער צוועק פאר דער קאנקורענץ. שוין דערפאר, וואס מען האט אין פאראויס אנערקענט, אז זיי זיינען ניט אזוי גוט ווי די ענגלישע. אויף אזא שטייגער, האבען די פלענער פון די פאבריקאנטען צו פארמירען א קארטעל אדער א כארט טראסט, קיינמאל ניט געקענט האבען דעם געווינשטען ערפאלג. אבער וויפיעל קעמפפע זיינען נויטווענדיג געווען, אום איינצוהאלטען דעם סיסטעם פון פריי־האנדעל, וועלכער איז ניט געווען נאך דעם געשמאק פון די גרויסע גרונד־בעזיצער און זייערע פעכטערס!

פון דעסטוועגען האבען מיר געזעהן, אז אין דער פעריאדע פון

---

*) מען אימפארטירט אלצדינג, אפילו דאס פיטער פאר די ווייניגע בהמות, וועלכע מען האדעוועט אין ענגלאנד. עהלקבען פאר די פערד, היי, פערשידענע סארטען מעהל א.ז.וו. וואס אנבעלאנגט פלייש, האבען די ענגלישע בויערן ערשט אנגעהויבען עסען רינד־פלייש און שעפסען־פלייש, ווען מען האט אין די 60גער יאהרען פון דעם פערגאנגענעם יאהרהונדערט אימפארטירט פערשידענע סארטען פלייש פון אמעריקא און שפעטער פון אויסטראליען און ניו זילענד. ביז דאמאלס איז פלייש געווען א לוקסוס ארטיקעל פאר די בויערן, צו וועלכען זיי האבען זיך ניט געקענט דערשלאגען.

1895—1896 זיינען אויך דאָ אין ענגלאַנד ענטשטאַנען גרויסע קאַרטעלען אָדער טראָסטס פֿון פֿאַבריקאַנטען, וועלכע האבען מאָנאָפּאָליזירט געוויסע אינדוסטריען, אַזוי ווי איבעראַל. די אורזאכע פֿון דער דאָזיגער ערשיינונג — איצטער האָבען מיר איהר אויסגעפֿונען — בעשטעהט אין דעם, וואָס די פֿעראייניגונגען פֿון די פֿאַבריקאַנטען נעהמען איצט אָן אַן אינטערנאַציאָנאַלען כאַראַקטער; זיי נעהמען אַרום די אינטערנעהמער פֿון דיזעלבע אינדוסטריען אין די לענדער, וועלכע לעבען אונטער דעם סיסטעם פֿון פּראָטעקציאָן, אַקוראַט ווי די פֿאַבריקאַנטען פֿון ענגלאַנד.*) אויף אַזאַ אופֿן פֿערשפּרייטען זיך די פּריווילעגיעס, וועלכע מען האָט עטאַבלירט אין דייטשלאַנד און רוסלאַנד צו גונסטען די דייטשע און רוסישע פֿאַבריקאַנטען, איצט אויך אין דעם לאַנד פֿון דעם פֿריי־האַנדעל סיסטעם. דער איינפֿלוס פֿון אָט די אינטערנאַציאָנאַלע פֿעראייניגונגען פֿון די פֿאַבריקאַנטען, פֿיהלט זיך היינט איבעראַל, זיי זיינען איינע פֿון די הויפּט אורזאַכען פֿון דער פֿערהעכערונג פֿון די פּרייזען. און זיי פֿערהעכערן ניט בלויז דעם פּרייז פֿון די ספּעציעלע פּראָדוקטען, מיט וועלכע די פֿעראייניגונג פֿון די פֿאבריקאַנטען בעשעפֿטיגט זיך, נאָר — מען דאַרף דאָס גוט נעהמען אין אָנבעטראַכט — זיי פֿערהעכערן די פּרייזען פֿון אַלע פּראָדוקטען.

**) די דאָזיגע פֿעראייניגונגען, אַריינגעהמענדיג אַלץ מעהר און מעהר די ענגלישע פֿאַבריקאַנטען אין זייערע רייהען, — די גרעסטע פֿאבריקאַנטען פֿון דער פֿאָדים-אינדוסטריע, דער גלאָז-אינדוסטריע, דער סעמענט-אינדוסטריע א.ז.וו. — פֿערהינדערן אויף אַזאַ אופֿן, אַז צוליעב דער אויסלענדישער קאָנקורענץ זאָלען פֿאַלען די פּרייזען אין ענגלאַנד. אַמאָל האָבען די דייטשע און רוסישע פֿאַבריקאַנטען פֿון דיזעלבע פּראָדוקטען — נאָך דעם ווי זיי האָבען פֿריהער פֿערקויפֿט א געוויסע קוואַנטיטעט ביי זיך אין דערהיים פֿאַר אַ הויכען פּרייז (צו דאַנקען דעם פּראָטעקציאָנס סיסטעם, וועלכער לייגט אַרויף אַ טאַקסע אויף פּראָדוקטען, וואָס ווערען אימפּאָרטירט פֿון אויסלאַנד — געקענט שיקען א געוויסע קוואַנטיטעט קיין ענגלאַנד, ווען די וויכטיגסטע פֿאַבריקאַנטען דאָרט האָבען זיך פֿערשטענדיגט און פֿאַרמירט א קאַרטעל אָדער טראָסט, אום צו פֿערהעכערן דעם פּרייז פֿון זייערע פּראָדוקטען. היינט אָבער, ווען די ענגלישע פֿאַבריקאַנטען זיינען געוואָרען מיטגלידער פֿון אַן אינטערנאַציאָנאַלער פֿעראייניגונג פֿון פֿאַבריקאַנטען, דאַרפֿען זיי שוין ניט מורא האָבען פֿאַר דער קאָנקורענץ, דערפֿאַר וואָס די דייטשע און רוסישע פֿאַבריקאַנטען האָבען זיך פֿערפֿליכטעט ניט צו שיקען זייערע פּראָדוקטען נאָך ענגלאַנד אין אַזאַ פֿאַל.

איז עס נויטווענדיג נאָך צוצווערצען אַז די דאָזיגע סינדיקאַטען אָדער טראָסטס פֿון די קאַפּיטאַליסטען געניסען אונטער טויזענדער פֿערשידענע בעציהונגען (בענק א.ז.וו.) די הויכע פּראָטעקציאָן פֿון די שטאַאַטען, אין דער צייט ווען דיזעלבע רעגירונגען פֿערפֿאָלגען און אונטערדריקען די אינטערנאַציאָנאַלע סינדיקאַטען און טרייד־יוניאָנס פֿון די אַרבייטער? אַזוי האָט די פֿראַנצויזישע רעגירונג אונטערדריקט די „אינטערנאַציאָנאַלע“ אין פֿראַנקרייך, אין די רעגירונגען פֿון בעלגיען און דייטשלאַנד האָבען באַלד אַרויסגעשיקט דעם ענגלישען אַגיטאַטאָר, ווען ער איז געקומען, אום מיטצוהעלפֿען שאַפֿען אַ געווערקשאַפֿטליכע אָרגאַניזאַציאָן פֿון די אַרבייטער. אָבער מען האָט נאָך קיינמאָל ניט געזעהן, דאָס וואָס פֿאַר עס איז ניט רעגירונג זאָל אַרויסשיקען אַן אַגענט פֿון אַ טראָסט*).

נאָר לאָמיר זיך שוין קעהרען צוריק צום ענגלישען פּאַרלאַמענט, אום אויפֿצוצייגען, אַז ער האָט קיינמאָל ניט פֿערנאַכלעסיגט זיין אייגענטליכע מיסיאָן, די מיסיאָן פֿון אַלע רעגירונגען אין אַלטע און מאָדערנע שטאַאַטען:— צו בעגינסטיגען די אויסבייטונג פֿון די אָרעמע דורך די רייכע. וועהרענד דעם גאַנצען 19טען יאָהרהונדערט, אקוראַט ווי בעפֿאָר, האָט ער קיינמאָל ניט פֿערזוימט צו שאַפֿען מאָנאָפּאָלען, ווי באַלד עס האָט זיך נאָר געמאַכט אַ געלעגענהייט. אַזוי איז פּראָפֿעסאָר ליווי, וועלכער וויל אויפֿווייזען אויף וויפֿיעל ענגלאַנד שטעהט העכער אין דיזער הינזיכט פֿון דייטשלאַנד, געצוואונגען צו אָנערקענען, אַז דאָרט, וואו די לייכטזיניגקייט

---

*) וואָס אָנבעלאַנגט די מאָדערנע ענטוויקלונג פֿון די אינטערנאַציאָנאַלע קאַרטעלען, ערלויב איך זיך דאָ איבערצוגעבען אַ קורצען אויסצוג פֿון דעם, וואָס אַנדרע מאַריזע האָט געשריבען אין די "Guerre Sociale" פֿון'ם 6טען פֿעברואַר 1912 וועגען דער אינטערנאַציאָנאַלער אַליאַנץ, וועלכע עקזיסטירט אין דער ליפֿערונג פֿון פּאַנצער פּלאַטען פֿאַר קריעגס שיפֿען א.ז.וו. אין אָנהויב האָבען עקזיסטירט צעהן טהייל נעהמער, מיט קרופּ, שניידער, מאַקסים, קאַרנעגי א.ז.וו., וועלכע האָבען זיך צוטהיילט אויף פֿיער גרופּען. אַן ענגלישע, אַ דייטשע, אַ פֿראַנצויזישע און אַן אַמעריקאַנישע. די דאָזיגע צעהן טהייל-נעהמער האָבען זיך אָרגאַניזירט צווישען זיך, אַז זיי וועלען צוטהיילען די בעשטעלונגען פֿון די רעגירונגען צווישען זיך אויף אַזאַ שטייגער, אַז איינער זאָל ניט קאָנקורירען מיט די אַנדערע. דער יעניגער פֿון די טהייל-נעהמער, וועלכער האָט ערהאַלטען אַ בעשטעלונג, האָט אָנגעגעבען אַ געוויסען פּאַסיגען פּרייז, און די איבעריגע מיטגלידער פֿון דעם קאַרטעל האָבען אָנגעגעבען אַביסעל העכערע פּרייזען, ווען די בעטרעפֿענדע רעגירונג האָט זיך נאָכגעפֿרעגט ביי זיי. עס האָט זאָגאַר עקזיסטירט אַ „פּול“, ד.ה. אַ בעזונדערער פֿאָנד,

פֿון דעם אויסלענדישען אימפּאָרט איז ניט געווען קיין הינדערניס, האָט דער ענגלישער פּאַרלאַמענט קיינמאָל ניט פֿערפֿעהלט די געלעגענהייט צו בעגינסטיגען די מאָנאָפּאָלען.

אויף אַזאַ שטייגער איז דער מאָנאָפּאָל פֿון די קוילען־הענדלער אין ניוקאסל אויף דעם לאָנדאָנער קוילען־מאַרק דירעקט בעגינסטיגט געוואָרען דורך דאָס געזעץ פֿון 1830, אין דער קאַרטעל פֿון די דאָזיגע הענדלער איז ערשט צוּבראָכען געוואָרען אין 1844, ווען עס איז אָנגעגאַנגען די מעכטיגע אַגיטאַציאָן פֿון די טשאַרטיסטען פֿון יענער עפּאָכע. און ניט שפּעטער ווי פֿון 1870 ביז 1880 האָבען זיך פֿאָרמירט יענע פֿעראייניגונגען פֿון די שיף־קאָמפּאַניס, די זאָגענאַנטע „Shipping Rings“, פֿון וועלכע מען האָט אַזוי פֿיעל גערעדט, — ס'איז גאָר ניט נייטיג צו בעמערקען, אַז זיי זיינען בעגינסטיגט געוואָרען פֿון'ם שטאַאַט.

אָבער וואָלט דאָס כאָטש אַלעס געווען. אַלעס, וואָס מען האָט נור געקענט מאָנאָפּאָליזירען, איז מאָנאָפּאָליזירט געוואָרען דורך דעם ענגלישען פּאַרלאַמענט.

ווי באַלד מען האָט אָנגעהויבען צו בעלייכטען די שטעדט מיט גאַז, צו בויען גרויסע וואַסער־לייטונגען, אום צו פֿערזאָרגען די איינוואוינער מיט ריינע וואַסער, צו קאַנאַליזירען די גאַסען, צו בויען טראַמווייס און — ווי עס איז געווען דער פֿאַל גאָר ניט לאַנג צוריק — איינצופֿיהרען טעלעפֿאָנען, האָט דער ענגלישער פּאַרלאַמענט קיינמאָל ניט פֿערפֿעהלט צו פֿאָרמירען מאָנאָפּאָלען פֿון די אַלע צווייגען פֿאַר דעם עפֿענטליכען לעבען,

אין וועלכען יעדער מיטגליד האָט געמוזט איינצאָהלען אַ געוויסען פּראָצענט פֿון יעדער בעשטעלונג, און דער דאָזיגער פֿאָנד האָט געהאַט דעם ספּעציעלען צוועק אויסצוגלייכען די פּראָפֿיטען פֿון די פֿערשידענע בעשטעלונגען. זייט 1899 האָט מען אריינגענומען נאָך דריי גרויסע קאָמפּאַניס אין דעם קאַרטעל, אום צו פֿערהינדערן זייער קאָנקורענץ. — עס איז בעקאַנט, וואָס פֿאַר אַ קאָלאָסאַלע מאַכט דער דאָזיגער קאַרטעל בעזיצט. ניט נור וואָס ער איז אַ מיטעל אויסצופֿליגדערן די קאַסען פֿון די שטאַאַטען און צו מאַכען געוואַלטיגע פּראָפֿיטען, נאָר ער האָט אויך דעם גרעסטען אינטערעס צו אינספּירירען אַלע שטאַאַטען, צי קליינע צי גרויסע, זיי זאָלען בויען פּאַנצער־שיפֿען. דאָס איז די אורזאַכע, ווארום עס עקזיסטירט אַ צטער איא פֿיבער־האַפֿטע טהעטיגקייט צו בויען „דרעדנאָטס“ און „סופּער־דרעדנאָטס“. די באַנקירען, וואָס זיינען פֿעראינטערעסירט אין דעם דאָזיגען סינדיקאַט, פֿאָדערן קיין בעסערע זאַך ניט, ווי אויסצובאָרגען די רעגירונגען די נייטווענדיגע געלדער פֿאַר דעם דאָזיגען צוועק און צו פֿערמעהרען די עפֿענטליכע חובות. — „עס לעבע דער שטאַאַט!“

צו נונסטען פּריווילעגירטע קאָמפּאַניס. די אַרבייט איז אַזוי גרינדליך געמאַכט געוואָרען, אַז די איינוואוינער פֿון די שטערט אין דער פּראָווינץ קענט אין פֿון עטליכע אַנדערע פּראָווינצען צאָהלען נאָך היינט אַ לעכערליך הויכען פּרייז פֿאַר זייער וואַסער, און זיי האָבען ניט קיין שום מעגליכקייט צו פֿערשאַפֿען זיך אַליין וואַסער אין צו פֿערטהיילען די נויטווענדיגע קוואַנטיטעטען אין די הייזער; דע־פֿאַר וואָס דער פּאַרלאַמענט האָט איבערגעגעבען דעם דאָזיגען פּריווילעגיום צו עטליכע קאָמפּאַניס. אין אַנדערע פּלעצער איז דאָסועלבע דער פֿאַל געוועזען מיט גאַז אָדער מיט די טראַמוויים, און ביז דעם ערשטען יאַנואַר 1912 האָט איבעראַל עקזיסטירט דער מאָנאָפּאָל פֿון די טעלעפֿאָנען.

די ערשטע טעלעפֿאָנען זיינען דאָ אין ענגלאַנד איינגעפֿיהרט געוואָרען דורך עטליכע פּריוואַט־קאָמפּאַניס. און דער שטאַאַט, דער פּאַרלאַמענט, פֿערשטעהט זיך, האָט זיך אונטערגעאיילט זיי איבערצוגעבען דעם מאָנאָפּאָל איינצופֿיהרען טעלעפֿאָנען אין דער און דער שטאָדט אָדער אין דער און דער געגענד פֿאַר איין אין דרייסיג יאָהר צייט. עס האָט ניט גענומען קיין לאַנגע צייט און די אַלע קאָמפּאַניעס האָבען זיך פֿעראייניגט אין איין מעכטיגע נאַציאָנאַלע קאָמפּאַניע, און אַזוי איז ענטשטאַנען אַ סקאַנדאַלעזער מאָנאָפּאָל. מיט איהרע ליניעס אין געזעצליכע „קאָנצעסיאָנען" איז די נאַציאָנאַלע טעלעפֿאָן־קאָמפּאַניע געוועזען אימשטאַנד צו נעהמען פֿון דעם ענגלענדער זעקס אָדער זיעבען מאָל אַזוי פֿיעל געצאָהלט פֿאַר איהרע דיענסטען, ווי מען האָט בעצאָהלט אין אַלע איבעריגע לענדער פֿון אייראָפּאַ פֿאַר דער בענוצונג פֿון די טעלעפֿאָנען. און אַזוי ווי די קאָמפּאַניע, מיט דער וואַפֿע פֿון איהר מאָנאָפּאָל, האָט מיט אַ יעהרליכער אויסגאַבע פֿון £3.000 000 געהאַט אַ ריינעם פּראָפֿיט פֿון £1 080.000 אַ יאָהר, האָט זי זיך, פֿערשטעהט זיך, ניט געאיילט צו פֿערמעהרען די צאָהל פֿון איהרע סטאַנציעס; זי האָט בעסער פֿאָרגעצויגען צו בעצאָהלען איהרע אַקציאָנערען פֿעטע דיווידענדען און צו פֿערמעהרען איהרע רעזערווע־פֿאָנדס, וועלכע האָבען דערגרייכט אין פֿופֿצעהן יאָהר צייט די סומע פֿון £4.000.000. דאָס אַלעס האָט פֿערהעכערט דעם „ווערטה" פֿון דער קאָמפּאַניע אין פֿאָלגליך די סומע, וועלכע דער שטאַאַט וועט איהר מוזען צאָהלען, אויב ער וועט וועלען צוריק צונעהמען פֿון איהר דעם פּריווילעגיום, איידער די איין און דרייסיג יאָהר וועלען זיין צו ענדע. דער רעזולטאַט פֿון דעם דאָזיגען צושטאַנד איז געוועזען, אַז דער פּריוואַט־טעלעפֿאָן, וועלכער איז אַ גאַנץ געוועהנליכע זאַך אויף דעם קאָנטינענט, האָט אין ענגלאַנד בלויז עקזיסטירט פֿאַר די רייכע אין די

קאָמערציאַנטען. ערשט דעם 1טען יאנואר 1912 האָט די פּאָסט און טע־לעגראַפאָן-פערוואַלטונג איבערגענומען דעם טעלעפאָן סיסטעם פון דער מאָנאָפּאָליסטישער קאָמפּאַניע, נאָכדעם ווי די מאָנאָפּאָליסטען האָבען זיך פריהער בערייכערט מיט אַ שעהנע פּאָר מיליאָן פונט.

אָט מיט אַזעלכע מיטלען האָט מען געשאַפען אַ בורזשואַזיע, וועלכע האַלט זיך אין איין פערמעהרען, און וועלכע בעזיצט אונגלויבליכע רייכ־טהימער אין מיטען אַ נאַציאָן, וואו אַ העלפט פון די ערוואַקסענע, ד.ה. מעהר ווי פיער מיליאָן מענשען, פערדינען ווייניגער ווי 27 שילינג אַ וואָך און העכער דריי מיליאָן מענשען ווייניגער פון אַ פונט אַ וואָך. אָבער 27 שילינג אַ וואָך אין ענגלאַנד, מיט די איצטיגע פרייזען פון די לעבענס-מיטלען, איז קיים גענוג צו בעפרידיגען די נויטווענ־דיגסטע און פרימיטיווסטע בעדערפּנישען פון אַ פאַמיליע, בעשטעהענדיג פון צוויי ערוואַקסענע און צוויי קינדער; עס איז גראָד גענוג אויף לעבענס-מיטלען און אויף פיער שילינג דירה-געלד אַ וואָך. די גרינדליכע און זעהר פאָרזיכטיגע אונטערזוכונגען פון פּראָפעסאָר באָיאי און ראַונטרי אין יאָרק, וועלכע זיינען נאָך ערגענצט געוואָרען פון קיאָזאַ מאָני, האָבען דאָס פאָלשטענדיג בעוויזען.

* * *

דאָס איז, וואָס אָנבעלאַנגט די מאָנאָפּאָלען אין ענגלאַנד. אָבער ווען דאָס איז דער צושטאַנד פון אַ לאַנד, וואָס לעבט אונטער דעם פריי־האַנדעל סיסטעם, וואָס קען מען שוין ערוואַרטען פון די פּראָטעקציאָנאַ־ליסטישע לענדער, וואו עס איז ניט נור אויסגעשלאָסען די קאָנקורענץ פון אויסלענדישע פּראָדוקטען, נאָר וואו די גרויסע אינדוסטריען — די אייזען אינדוסטריע, די פאַבריקאַציאָן פון אייזענבאַהן-רעלצען, די צוקער-אינדוסטריע א.ז.וו. ווערען נאָך שטענדיג סובווענציאָנירט דורך דעם שטאַאַט? דייטשלאַנד, פראַנקרייך, רוסלאַנד, די פעראייניגטע שטאַאַטען זיינען אַמת'ע אויסבריהונגס-פאַבריקען פאַר מאָנאָפּאָלען און קאַפּיטאַליס־טישע סינדיקאַטען אונטער דער פּראָטעקציאָן פון'ם שטאַאַט. די דאָזיגע אָרגאַניזאַציאָנען, וועלכע זיינען זעהר גרויס אין צאָהל און מאַנ־בעסמאָל זעהר מעכטיג, האָבען די מעגליכקייט צו פערהעכערן דעם פרייז פון זייערע פּראָדוקטען אויף אַ געוואַלטיגען שטייגער.

דאָס ערין — כמעט אַלע סאָרטען ערין — די מעטאַלען, דער רויה־צוקער, די צוקער-זידערייען, דער אַלקאָהאָל אָדער וויין גייסט, וואָס ווערט געברויכט אין דער אינדוסטריע און גאַנצע רייהען ספּעציאַליזירטע אינ־דוסטריען (נעגעל, טעפּעריי-אַרטיקלען), טאַבאַק, די ריינינגונג פון נאַפט

א.ז.וו. א.ז.וו. — אָט פֿאַר דער אויסבייטונג פֿון די אַלע זאַכען האָט מען געשאַפֿען מאָנאָפּאָלען, קאַרטעלען אָדער טראָסטס — פֿערשטעהט זיך, שטענדיג דורך דער אַריינמישונג פֿון׳ם שטאַאט און זעהר אָפֿט אונטער זיין פּראָטעקציאָן.

איינער פֿון די בעסטע ביישפּיעלען אין דיזער הינזיכט זיינען די דייטשע צוקער סינדיקאַטען. די צוקער־פּראָדוקציאָן, זייענדיג אַן אינדוסטריע, וועלכע שטעהט אונטער דער אויפֿזיכט פֿון׳ם שטאַאט און ביז צו אַ געוויסען גראַד אונטער זיין פֿערוואַלטונג, בעשטעהט פֿון 450 צוקער זיעדערייען, וועלכע האָבען זיך פֿעראייניגט אונטער דער פּראָטעקציאָן פֿון׳ם שטאַאט, אום צו עקספּלאָטירען דעם פּובליקום. די ראַפֿינירטע אויסבייטונג איז אָנגעגאַנגען, ביז עס האָט שטאַטגעפֿונען דער קאָנפֿערענץ אין בריסעל, וועלכער האָט אַביסעל בעשריינקט די פּראָטעקציאָן פֿון דער צוקער־אינדוסטריע דורך די דייטשע און רוסישע רעגירונג, אום צו בעגינסטיגען די ענגלישע צוקער־פֿאַבריקאַנטען.

דיזעלבע ערשיינונג מאַניפֿעסטירט זיך אין דייטשלאַנד אין פֿיעלע אַנדערע אינדוסטריען, ווי צ.ב.ש. דער סינדיקאַט פֿון די בראַנפֿען פֿאַבריקאַנטען, דער וועסטפֿעהלישער קוילען סינדיקאַט. דער סינדיקאַט פֿון די שטיינגוט פֿאַבריקען (טעפּערייען), די פֿעראייניגונג פֿון די פֿאַבריקאַנטען, וועלכע פּראָדוצירען נעגעל פֿון דייטשע דראָהט־אייזען א.ז.וו., שוין ניט רעדענדיג פֿון געוויסע שיף־קאָמפּאַניס, פֿון די אייזענבאהן־סינדיקאַטען, פֿון די קאָמפּאַניס פֿאַר דער פֿאַבריקאַציאָן פֿון קריעגס־מאַטעריאַל א.ז.וו. ביז צו די סינדיקאַטען פֿאַר דער אויסבייטונג פֿון די ערץ גריבער אין בראַזיליען און פֿיעלע אַנדערע.

וואָס אָנבעלאַנגט אַמעריקאַ, איז דער צושטאַנד דאָרט דערזעלבער. ניט נור אין דער צייט פֿון דער קאָלאָניזירונג און וועהרענד דער ערשטער פּעריאָדע פֿון דער מאָדערנער אינדוסטריע, נאָר אויך היינט געהט ניט אַריבער אַ טאָג, וואו עס זאָלען ניט ענטשטעהן די שענדליכסטע מאָנאָפּאָלען אין יעדער אַמעריקאַנער שטאָדט. און איבעראַל מאַניפֿעסטירט זיך דערזעלבער שטרעבען, דיזעלבע טענדענץ — צו בעגינסטיגען און צו פֿערשטאַרקען די אויסבייטונג פֿון די אָרעמע דורך די בעזיצענדע און שעדליכע עלעמענטען אין דער געזעלשאַפֿט, אונטער דער פּראָטעקציאָן פֿון׳ם שטאַאט. יעדער פֿאָרטשריט פֿון דער ציוויליזאַציאָן שאַפֿט נייע מאָנאָפּאָלען, נייע מעטהאָדען פֿון דער אויסבייטונג, בעגינסטיגט דורך דעם שטאַאט, אין אַמעריקאַ פּונקט ווי אין די אַלטע שטאַאטען פֿון אייראָפּאַ.

ניטאָ קיין שום אונטערשיעד צווישען אַריסטאָקראַטיע און דעמאָקראַטיע — ווי באַלד נור זיי געפֿינען זייער פּלאַץ אין דעם מעכאַניזם פֿון׳ם שטאַאַט, האַנדלען ביידע אויף דעמזעלבען שטייגער. ווי באַלד נור די איינע אָדער די אַנדערע בעקומט אַריין די מאַכט אין איהרע הענד, זיינען זיי ביידע דיזעלבע שונאים פֿון דער איינפֿאַכסטער גערעכטיגקייט, ווען עס האַנדעלט זיך וועגען דעם פּראָדוציררער פֿון אַלע רייכטהימער — דעם אַרבייטער*).

אָבער ליידער איז אָט די שענדליכע אויסבייטונג פֿון אַ גאַנצער בעפֿעלקערונג דורך דעם שטאַאַט, אום צו בערייכערן אַ געוויסע צאָהל פֿאַבריקאַנטען, קאָמפּאַניס אָדער באַנקירען, נאָך ניט דאָס ערגסטע. דער איבעל איז פֿיעל, פֿיעל טיעפֿער! אָט די אַלע גרויסע קאָמפּאַניס פֿון אייזענבאַהנען, שטאָהל־פֿאַבריקען, קוילען־גריבער, נאַפֿט־קוועלען, קופּער־מינען א.ז.וו. די גרויסע באַנק־קאָמפּאַניס און די גראָבע פֿינאַנץ מענער שטעלען פֿאַר מיט זיך אַ געוואַלטיגע פּאָליטישע מאַכט אין אַלע מאָדערנע שטאַאַטען. מען דאַרף זיך נור דערמאָהנען, איף וואָס פֿאַר אַ שענדליכען אופן די באַנקירען און די גרויסע פֿינאַנץ־מענער בעהערשען די רעגירונגען אין דער פֿראַגע פֿון קריעג אָדער פֿריעדען. עס איז

*) דעלעסי האָט אונז געגעבען אַן אויסגעצייכענטען ביישפּיעל פֿון אַ סינדיקאַט — דעם סינדיקאַט פֿון סענט אָבאַן — וועלכער איז געבווירען געוואָרען אונטער דער רעגירונג פֿון לואי דעם 15טען און וועלכער האָט פֿון דאַמאָלס אָן שטענדיג געהאַט גוטע ערפֿאָלגען, דערפֿאַר וואָס ער האָט אימער געזוכט זיינע אַקציאָנערען אין די העכערע קרייזען פֿון די רעגירענדע. אין אָנפֿאַנג האָט ער זיך אויסגעקליבען זיינע אַקציאָנערען און בעשיצער ביים הויף פֿון די קעניגע; שפּעטער צווישען דער אימפּעריאַליסטישער אַריסטאָקראַטיע פֿון נאַפּאָלעאָן דעם ערשטען; דערנאָך צווישען דער הויכער אַריסטאָקראַטיע פֿון דער רעסטאָראַציאָנס־פּעריאָדע; צולעצט ביי דער רעפּובליקאַנישער בורזשואַזיע. ער האָט איבערגעביטען דעם קרייז פֿון דער אויסבייטונג, לויט די פֿערשידענע פּעריאָדען, און ער עקזיסטירט און בליהט נאָך היינט צו טאָג אונטער דער הויכער פּראָטעקציאָן פֿון לעזשיטימיסטען, באָנאַפּאַרטיסטען און רעפּובליקאַנער, וועלכע האָבען זיך פֿעראייניגט צו דעם געמיינשאַפֿטליכען צוועק פֿון דער אויסבייטונג. די פֿאָרם פֿון דעם שטאַאַט האָט זיך וועהרענד דער עקזיסטענץ פֿון דעם דאָזיגען סינדיקאַט אַ שעהנע פּאָר מאָל איבערגעביטען, אָבער אַזוי ווי זיין אינערליכסטער וועזען בלייבט שטענדיג דערזעלבער, קען דער מאָנאָפּאָל, דער טראָסט שטענדיג עקזיסטירען, און די אויסבייטונג פֿון די אָרעמע צו גונסטען די רייכע געהט רוהיג אָן ווי בעפֿאָר.

בעקאַנט, אַז די פערזענליכע סימפּאַטהיע פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטען און פון דער קעניגין וויקטאָריאַ צו דייטשלאַנד האָט אין 1870 געהאָט אַ שטאַרקען איינפלוס אויף דער רוסישער און ענגלישער פּאָליטיק און האָט בייגעטראָגען צו פראַנקרייך'ס מפלה. און מיר האָבען שפּעטער גע-זעהען וויפיעל די פערזענליכע סימפּאַטהיע פון עדוארד דעם 7טען האָט בייגעטראָגען צו דער פראַנצויזיש-ענגלישער אַליאַנץ. אָבער עס איז פאַר קיין פאַל ניט קיין איבערטרייבונג צו זאָגען, אַז די סימפּאַטהיע אָדער אַנטיפּאַטהיע פון דער פאַמיליע ראָטהשילד און די אינטערעסען פון דער הויכער באַנק אין פּאַריז און פון דער קאַטהאָלישער באַנק אין רוים זיינען פיעל מעכטיגער ווי די סימפּאַטהיען און אינטערעסען פון די קעניגע און קעניגינען. עס איז צ.ב.ש. בעקאַנט, אַז די האַלטונג פון די פעראייניגטע שטאַאַטען צו קובאַ און שפּאַניען איז פיעל מעהר בעשטימט געוואָרען דורך די מאָנאָפּאָליסטישע סענאַטאָרען אין דער צוקער-אינדוסטריע, ווי דורך די סימפּאַטהיע פון די אַמעריקאַנישע שטאַאַטס-מענער צו די אינ-סורגענטען פון קובאַ.

VIII.

די מלחמה.

די אינדוסטריעלע קאָנקורענץ.

שוין אין 1883, ווען ענגלאַנד, דייטשלאַנד, עסטרייך און רומעניען, פּראָפּיטירענדיג פון פראַנקרייך'ס איזאָלירונג, האָבען זיך פעראייניגט געגען רוסלאַנד, און ווען אַ שרעקליכער אייראָפּעאישער קריעג האָט געהאַלטען ביים אויסברעכען, האָבען מיר אויפגעצייגט אין דער ציימונג „לע רעוואָלטע" די אמת'ע מאָטיווען פון דער געגענזייטיגער קאָנקורענץ צווישען די שטאַאַטען אין פון די מלחמות, וועלכע זיינען די פאָלגען פון דער דאָזיגער קאָנקורענץ.

די אורזאַכע פון די היינטיגע מלחמות איז שטענדיג דיזעלבע, — עס איז דער קאַמפּף פאַר די מערק, דער קאַמפּף פאַר דעם רעכט צו עקספּלאָאַטירען אַזעלכע נאַציאָנען, וועלכע זיינען הינטערשטעליג אין זייער אינדוסטריע. מען שלאָגט זיך היינט מעהר ניט אין אייראָפּאַ פאַר די עהרע פון די קעניגע. מען שיקט אַרמעען איינע געגען די אַנדערע, אום

צו פֿערזיכערן די איינקינפֿטע פֿון די אַלמעכטיגע העררען ראָטהשילד אָדער שניידער, פֿון דער העכסט עהרען־ווערטהער קאָמפּאַניע פֿון אַנזען אָדער פֿון דער הייליגער קאַטהאָלישער באַנק אין רוים. די קעניגע שפּיעלען היינט אַ קנאַפּע ראָלע.

דער פֿאַקט איז, דאָס אַלע מלחמות, וואָס האָבען שטאַטגעפֿונען אין אייראָפּאַ זייט די לעצטע הונדערט מיט פֿופֿציג יאָהר, זיינען געווען מלחמות פֿאַר די אינטערעסען פֿון דעם קאָמערץ און פֿאַר די רעכטע פֿון דער אויסבייטונגג.

* * *

ביי די ענדע פֿון'ם 18טען יאָהרהונדערט האָט די גרויסע אינ־דוסטריע און דער וועלט־האַנדעל, מיט דער הילפֿע פֿון אַ שטאַרקער קריעגס־פֿלאָטע און קאָלאָניען אין אַמעריקאַ (קאַנאַדאַ) און אַזיען (אינ־דיען), אָנגעהויבען זיך ענטוויקלען אין פֿראַנקרייך. דערנאָך איז געקומען ענגלאַנד, וועלכע האָט שוין פֿריהער פֿערניכטעט איהרע קאנקורענטען שפּאַניען און האָלאַנד, אין האָט פֿערזוכט צו בעהאַלטען פֿאַר זיך אַליין דעם מאָנאָפּאָל פֿון'ם זעע־האַנדעל, די הערשאַפֿט איבער אַלע ימים און די מאַכט פֿון אַ גרויסען קאָלאָניאַל־רייך. אויסנוצענדיג די פֿראַנצויזישע רעוואָלוציאָן, האָט זי אָרגאַניזירט אַ גאַנצע סעריע פֿון מלחמות געגען פֿראַנקרייך. זי האָט באַלד פֿערשטאַנען, וואָס עס איז נויטווענדיג פֿאַר דעם מאָנאָפּאָליזירטען פֿערקויף פֿון די פּראָדוקטען, וועלכע איהר יונגע אינדוסטריע האָט אַרויסגעגעבען.

זייענדיג געגנוג רייך, אום צו בעצאָהלען די אַרמעען פֿון פּרייסען, עסטרייך און רוסלאַנד, האָט ענגלאַנד אָרגאַניזירט אַ גאַנצע רייהע פֿון שרעקליכע און צושטערענ־ע מלחמות געגען פֿראַנקרייך פֿאַר אַ פֿערטעל יאָהרהונדערט. פֿראַנקרייך האָט געמוזט אַרויספּרעסען פֿון זיך דעם לעצ־טען גראָשען, אום אָנצופֿיהרען די דאָזיגע מלחמות; און נור פֿאַר דיזען פּרייז איז זי געווען אימשטאַנד אויפֿצוהאַלטען איהר רעכט צו פֿערבלייבען אַ „גרויס מאַכט" אין אייראָפּאַ. דאָס הייסט, אַז זי האָט געמוזט איינ־שטעלען איהרע לעצטע כחות, אום אויפֿצוהאַלטען פֿאַר זיך דאָס רעכט זיך ניט צו אונטערוואַרפֿען צו אַלע בעדינגונגען, וועלכע די ענגלישע מאָנאָפּאָליסטען האָבען געוואָלט אויף איהר אַרויפֿצווינגען, צוליעב די אינטערעסען פֿון זייער קאָמערץ. פֿראַנקרייך האָט בעהאַלטען דאָס רעכט צו האָבען אַ קריעגס־פֿלאָטע און קריעגס־האַפֿענס. איהרע פֿלענער מכח איהרע קאָלאָניען אין נאָרד־אַמעריקאַ (זי האָט פֿערלוירען קאַנאַדאַ) און אינדיען (זי האָט געמוזט אָבטרעטען פֿון דאָרטען) זיינען צושטערט

געוואָרען; דערפאַר אָבער האָט זי בעקומען די ערלויבעניש צו שאַפען זיך אַ קאָלאָניאַל־רייך אין אַפריקאַ — מיט דער בעדינגונג, אַז זי וועט זיך ניט צוריהרען צו עגיפטען — און צו בערייכערן איהרע מאָנאָפּאָליסטען דורך דער אויסבייטונג פון די אַראַבער אין אַלזשיר.

* * *

שפעטער, אין דעם צווייטען העלפט פון׳ם 19טען יאָהרהונדערט, איז געקומען דייטשלאַנד אָן די רייהע. נאָך דעם ווי די לייב־אייגענשאַפט איז דאָרט אָבגעשאַפט געוואָרען דורך די אויפשטענדע פון 1848 און דורך דעם וואָס די פערניכטונג פון דעם קאָמונאַלען גרונד־אייגענטהום האָט די יונגע בויערן געצוואונגען צו אַנטלויפען אין גרויסע מאַסען פון זייערע דערפער אַריין אין די שטעדט, וואו זיי האָבען אָנגעבאָטען זייערע „ליידיגע הענד" צו די אינדוסטריע־אונטערנעהמער פאַר אמת׳ע הונגער־פרייזען, האָט זיך די גרויסע אינדוסטריע שטאַרק ענטוויקעלט אין פערשידענע דייטשע שטאַאָטען. די דייטשע פאַבריקאַנטען האָבען באַלד פערשטאַנען, אַז ווען דאָס פאָלק וועט בעקומען אַ גוטע רעאַליסטישע און מעכנישע ערציהונג, וועלען זיי זעהר שנעל קענען אייניאָגען די לענדער פון דער גרויסער אינדוסטריע ווי ענגלאַנד און פראַנקרייך — מיט דער בעדינגונג, פערשטעהט זיך, אַז דייטשלאַנד וועט זיי פערזיכערן מיט גוטע מערק פאַר זייערע פראָדוקטען אויסערהאַלב די דייטשע גרענעצען. זיי האָבען געוואוסט — וואָס פרודהאָן האָט אַזוי גוט בעוויזען — אַז דער פאַבריקאַנט וועט קיינמאָל ניט זיין אימשטאַנד אָנצוקלייבען גרויסע רייכטהימער, ווען ער וועט ניט האָבען די מעגליכקייט צו שיקען אַ גרויסען טהייל פון זיינע פראָדוקטען אין אַזעלכע לענדער, וואו מען צאָהלט פאַר זיי אַזעלכע פרייזען, וועלכע עס וואָלט קיינמאָל ניט מעגליך געווען ארויסצובעקומען פון די איינוואוינער אין דעם אייגענעם לאַנד.

אויף אַזאַ אופן איז ענטשטאַנען אין אַלע קלאַסען פון דער געזעלשאַפט — ביי די עקספּלאָטירטע און ביי די עקספּלאָטאַטאָרס — דער לײדענשאַפטליכער וואונש צו פעראייניגען דייטשלאַנד, וואָס עס זאָל ניט קאָסטען; צו שאַפען אַ גרויס מעכטיג קייזער־רייך, וועלכעס וועט זיין אימשטאַנד אויפצוהאַלטען אַ געוואַלטיגע אַרמעע, אַ שטאַרקע קריעגס־פלאָטע, אום צו קענען פערכאַפען עטליכע האַפענס ביי די ברעגעס פון דער נאָרד־זעע אָדער פון׳ם אַדריאַטישען מעער, און שפעטער פיליכט, אין אַפריקאַ אָדער אין די אָריענטאַלישע לענדער — מיט איין וואָרט,

אַ קייזער־רייך, וועלכעס זאָל האָבען די מאַכט צו דיקטירען אייראָפּאַ דעם עקאָנאָמישען געזעץ.

צו דעם איז אָבער נויטווענדיג געווען צו ברעכען די קראַפט פון פראַנקרייך, וועלכע איז געווען אַן אָבהאַלט צו דעם ראָזיגען פּלאַן און נענוג מעכטיג איהם צו פערהינדערן.

די פאָלגע איז געווען די שרעקליכע מלחמה פון 1870 מיט איהרע אַלע טרויעריגע קאָנזעקווענצען פאַר דעם אַלגעמיינעם פראָגרעס, פון וועלכע מיר האָבען נאָך איצט צו ליידען.

דורך דער ראָזיגער מלחמה און דעם ראָזיגען זיעג איבער פראַנקרייך איז פערווירקליכט געוואָרען אַ דייטשעס קייזער־רייך, דער טרוים פון די ראַדיקאַלען און סאָציאַליסטען און טהיילווייז פון די קאָנסערוואַטיווען זייט 1848; און עס האָט ניט גענומען קיין לאַנגע צייט, ביז מען האָט דער־פיהלט און אָנערקענט זיין פּאָליטישע מאַכט און זיין רעכט צו דיקטירען דעם געזעץ פון אייראָפּאַ.

באַלד דערויף האָט זיך אָנגעפאַנגען אין דייטשלאַנד אַ פעריאָדע פון אַן אויסערגעוועהנליכער יוגענדליכער טהעטיגקייט, אַזוי אַז די אינדוס־טריעלע פּראָדוקטיוויטעט האָט זיך פערדאָפּעלט, פערדרייפאַכט, פער־צעהנפאַכט. און איצט פערגלוסט זיך דעם דייטשען בורזשואַ נאָך נייע קוועלען צו פערגרעסערן זיין רייכטהום; עס פערגלוסט זיך איהם נאָך די פלאַכע פעלדער פון פּוילען, נאָך די סטעפּעס פון אונגארן, נאָך די בערג־לענדער פון אַפריקאַ און הויפּטזעכליך נאָך די געביעטען אַרום דער באַגדאַד־אייזענבאַהן — נאָך די רייכע טהאָלען פון קליין־אַזיען, וועלכע פערזאָרגען דעם דייטשען קאַפּיטאַליסט מיט אַ ביליגער און פליי־סיגער בעפעלקערונג צום עקספּלאָאַטירען, אונטער דעם שעהנסטען הימעל פון דער וועלט; און ווער קען וויסען, פיליכט וועט ער אויך נאָך וואַר־פען זיינע אויגען, אין אַ שעהנעם טאָג, אויף עגיפּטען.

דער אַפּעטיט פון דעם דייטשען געשעפטס־ספּעקולאַנט איז אונ־בעגרענעצט: ער איז הונגעריג נאָך די האַפענס פאַר דעם עקספּאָרט און איבערהויפּט נאָך די קריעגס־האַפענס פון דער אַדריאַטישער זעע און פון׳ם מיטעלענדישען מעער, נאָך די ברעגעס פון׳ם אינדישען אָקעאַן, פון דעם פּערזישען גאָלף און פון דעם מזרח־זייט פון אַפריקאַ. און שפּעטער וועט מען זיך נעהמען צו די ברעגעס פון׳ם שטילען אָקעאַן — אָט דאָס איז דער חלום פון די דייטשע קאָלאָניאַל־פּאַטריאָטען — און זייער דיענער, דאָס דייטשע קייזער־רייך מיט זיינע אַרמעען און קריעגס־שיפען איז פאַרטיג פאַר זייער בעפעהל.

* * *

אָבער איבעראַל, וואו אָט די נייע עראָבערער זאָלען זיך ניט דרעהען און קעהרען, בעגעגענען זיי זיך מיט אַ מעכטיגען קאָנקורענט, דעם ענגלענדער, וועלכער פֿערשטעלט זיי דעם וועג.

ענגלאַנד, פֿערשטעהט זיך, זוכט אויפֿציהאַלטען מיט אַלע מיטלען איהר אויבער־מאַכט איבער די ימים און איהרע קאָלאָניען פֿאַר דער אויסבייטונג פֿון איהרע מאָנאָפאָליסטען; אָט דערפֿאַר קוקט זי מיט אייפֿערזיכטיגע אויגען אויף יעדען ערפֿאָלג פֿון דער דייטשער קאָלאָניאַל־פאָליטיק און אויף דער שטאַרקער ענטוויקלונג פֿון דער דייטשער קריעגס־פֿלאָטע, און זי פֿערדאָפעלט איהרע אָנשטריינגונגען, אום צו האָבען אַזאַ פֿלאָטע, וועלכע זאָל זיין אימשטאַנד צו צושמעטערן די דייטשע קריעגס־פֿלאָטע. זי זוכט אויך איבעראַל פֿריינדשאַפֿטליכע פאָליטישע פֿערבינדונגען מיט אַנדערע שטאַאטען, אום אָבצושוואַכען די מיליטערישע מאַכט פֿון דייטשלאַנד אויף דער יבשה. און ווען די ענגלישע פרעסע פֿערשפרייט דעם קלאַנג און ענטוויקעלט ביי דער ענגלישער נאַציאָן אַ מין מורא פֿאַר אַן אָנפֿאַל פֿון די דייטשען אויף ענגלאַנד, ווייס זי אָבער זעהר גוט, דאָס אַזאַ געפֿאַהר עקזיסטירט איבערהויפט ניט. די געפֿאַהר איז דאָרטען, וואו דייטשלאַנד קען אַטאַקירען אַ קאָלאָניע פֿון דער בריטישער מלוכה; — אין איינפֿערשטענדניס מיט דער טערקיי, פֿערשטעהט זיך — לאָמיר זאָגען עגיפטען. אָט דאָרט בעשטעהט ווירקליך די נויטווענדיגקייט אָנצוהאַלטען אַ שטענדיגע ענגלישע אַרמעע. דער גאַנצער געשריי אין דער ענגלישער פרעסע האָט נור געהאַט דעם צוועק צו שאַפֿען אין ענגלאַנד גופא אַ שטאַרקע „טעריטאָריאַלע" אַרמעע, וועלכע זאָל זיין אימשטאַנד — אויב עס וועט זיך מאַכען אַ נויטווענדיגקייט — צו דערטרינקען אין בלוט יעדען אויפֿשטאַנד פֿון די אַרבייטער. אָט פֿאַר דעם צוועק אונטערריכטעט מען היינט הויפטזעכליך די בורזשואַזע יוגענד אין דער קריעגס־קונסט און אָרגאַניזירט איהר אין די זאָגענאַנטע „סקאַוטס בריגיידס".

די ענגלישע בורזשואַזיע וויל היינט דאָסזעלבע טהאָן צו דייטשלאַנד, וואָס זי האָט געטהאָן ביי צוויי געלעגענהייטען צו רוסלאַנד, אום אָבצושטעלען די ענטוויקלונג פֿון דער רוסישער זעע־מאַכט אויף פֿופֿציג יאָהר צייט: איינמאָל אין 1855 מיט דער הילפֿע פֿון דער טירקיי, פֿראַנקרייך אין פיעמאָנט; דעם צווייטען מאָל אין 1904, בענוצענדיג זיך מיט יאַפאַן, אום צו פֿערניכטען די רוסישע פֿלאָטע און איהר קריעגס־האַפֿען ביים שטילען אָקעאַן.

אָט דאָס איז די אורזאכע, פֿאַר וואָס מיר ערוואַרטען וויט די לעצטע צוויי יאָהר צייט דעם אויסברוך פֿון אַ געוואַלטיגער אייראָפּעאישער מלחמה, וועלכע קען אויסברעכען יעדען טאָג, היינט אָדער מאָרגען.

* * *

מיר דאַרפֿען אויך ניט פֿערגעסען, אַז די אינדוסטריעלע כוואַליע, בעוועגענדיג זיך פֿון מערב קיין מזרח, האָט שוין דערגרייכט איטאַליען, עסטרייך און רוסלאַנד. און די דאָזיגע שטאַאַטען, פֿערשטעהט זיך, פֿאָדערן אויך זייער „רעכט" — דאָס „רעכט" פֿון זייערע מאָנאָפּאָליסטען אויף גנבות אין אַפֿריקאַ און אַזיען.

די רויבערייען פֿון די רוסען אין פערסיען, די רויבערייען פֿון די איטאַליענער נעגען די אַראַבער אין דער וויסטעניש פֿון טריפּאָלי, די רויבערייען פֿון די פֿראַנצויזען אין מאַראָקאָ זיינען די פֿאָלגען פֿון דעם דאָזיגען צושטאַנד.

דער קאָמיטעט פֿון די באַנדיטען, וואָס שטעהט אין דיענסט פֿון די מאָנאָפּאָליסטען, וועלכע בעהערשען אייראָפּאַ, האָט „ערלויבט" פֿראַנקרייך צו פֿערכאַפּען מאַראָקאָ, אַקוראַט ווי ער האָט „ערלויבט" די ענגלענדער צו פֿערכאַפּען עגיפּטען. ער האָט „ערלויבט" די איטאַליענער צו פֿערכאַפּען אַ טהייל פֿון דער אָטאָמאַנישער מלוכה, אום צו פֿערהינדערן, אַז דייטשלאַנד זאָל עס ניט טהאָן; ער האָט „ערלויבט" רוסלאַנד צו פֿערכאַפּען דעם צפון-זייט פֿון פערסיען, כדי די ענגלענדער זאָלען קענען אַוועקרויבען אַ גוטען שטיק פֿון דעם ברעג פֿון'ם פערסישען גאָלף, איידער די דייטשע באַגדאַד-אייזענבאַהן וועט דאָרט דערגרייכען.

און צוליעב דעם דאָזיגען צוועק האָבען די איטאַליענער אויסגע'הרג'ט אויף אַזאַ שענדליכען אופן וועהרלאָזע אַראַבער; צוליעב דעם האָבען די פֿראַנצויזען אויסגעשלאַכט די מאַראָקאַנער; און צוליעב דעם האָבען די נערונגענע מערדער פֿון דעם צאַר געהאַנגען די פערסישע פּאַטריאָטען, וועלכע האָבען געוואָלט בעניייען זייער פֿאָטערלאַנד מיט אַביסעל פּאָליטישע פֿרייהייט.

זאָלאַ איז טאַקע גערעכט געווען, ווען ער האָט געזאָגט: „וואָס פֿאַר שופֿטען דאָס זיינען, אָט די אָנשטענדיגע לייט!"

* * *

די הויכע פֿינאַנץ.

מיר האָבען פֿריהער ערקלערט, דאָס אַלע שטאַאַטען, ווי באַלד די גרויסע אינדוסטריע ענטוויקעלט זיך ביי אַ נאַציאָן, זיינען געצוואונגען

אַרויסצורופען מלחמות. זיי זיינען געצוואונגען דורך זייערע אינדוסטריעלע אונטערנעהמער און אפילו דורך די אַרבייטער, אום צו פערבאַפען נייע מערק — נייע קוועלען צו ערווערבען גרויסע פערמעגענס אויף אַ לייכטען אופן.

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס. אין יעדען שטאַאַט עקזיסטירט היינט צו טאָג אַ קלאַס — אָדער לאָמיר בעסער זאָגען אַ קליק — וועלכע איז נאָך פיעל מעכטיגער ווי די קעניגע פון דער גרויסער אינדוסטריע, און די דאָזיגע קליק איז נאָך אַ פאַקטאָר, וועלכער טרייבט דעם שטאַאַט צו דער מלחמה. דאָס איז די הויכע פינאַנץ, די גרויסע באַנקירען, וועלכע מישען זיך אַריין אין די אינטערנאַציאָנאַלע בעציהונגען צווישען די פערשידענע שטאַאַטען און רופען אַרויס מלחמות.

דאָס ווערט היינט געמאַכט אויף אַ זעהר איינפאַכען שטייגער.

צו ענדע פון׳ם מיטעלאַלטער האָבען די מייסטע גרויסע שטאָדט־רעפובליקען אין איטאַליען אויפגעהערט צו עקזיסטירען, דורך דעם וואָס זיי זיינען פשוט דערטרונקען געוואָרען אין אַ ים פון חובות. ווען זיי זיינען אַריינגעטראָטען אין דער פעריאָדע פון דער דעהאַרענס, האָבען זיי פערזוכט צו פערכאַפען די רייכע מערק פון׳ם אָריענט; אָבער די פאָלגע פון דעם דאָזיגען שטרעבען איז געוועזען אַ גאַנצע סעריע פון שטענדיגע מלחמות צווישען די שטאָדט־רעפובליקען, און די שטעדט זיינען ענדליך געקומען אַזוי וויט צו קאָנטראַקטירען זייערע אונגעהייערע חובות ביי זייערע אייגענע גילדעס פון די גרויסע קויפלייט.

דיזעלבע ערשיינונג מאַניפעסטירט זיך היינט אין דעם לעבען פון די שטאַאַטען, צו ווען די סינדיקאַטען פון די באַנקירען זיינען זעהר צופרידען אויסצובאָרגען זייערע געלדער, מיט דער אויסרעכנונג, אַז זיי וועלען אין אַ שעהנעם טאָג קענען פער׳משכונ׳ען זייערע איינקינפטע.

פערשטעהט זיך, אַז דאָס איז הויפּטזעכליך דער פאַל מיט די קליינע שטאַאַטען. די באַנקירען באָרגען זיי אויס געלדער אויף 7, 8, 10 פראָצענט, ווייסענדיג, אַז זיי וועלען נור „רעאַליזירען" די הלואה אויף 70 אָדער 80 פראָצענט. דאָס ווערט געמאַכט דורך דעם אָבצוג פון די זאָגענאַנטע באַנק־„קאָמיסיעס" אָדער פון פערמיטלערס, וועלכע דינגען זיך אויס פון צעהן ביז צוואַנציג און אפילו דרייסיג פראָצענט פאַר זייער „אַרבייט", אַזוי אַז דער שטאַאַט בעקומט זאָגאַר ניט דריי פערטעל פון די סומען, וועלכע זיינען פערשריבען אין זיין הויפט־בוך.

פאַר אָט די סומען געלד, וועלכע זיינען אויף דעם פריהער דערמאָהנטען אופן פערגרעסערט געוואָרען, דאַרף דער פערשולדיגטער

שטאַאַט פֿון איצט אָן צאָהלען די בעשטימטע פּראָצענטען און אָבצאָהלונגס-געלדער. אויב ער טהוט עס ניט אין דער בעשטימטער צייט, זיינען די באַנקירען העכסט צופֿרידען, דען זיי ווינשען זיך גאָר קיין בעסערע זאַך, ווי צוצושטעלען די הינטערשטעליגע פּראָצענטען און אָבצאָהלונגס-געלדער צו דער אַלגעמיינער הלואה.

וואָס ערגער עס איז דער פֿינאַנציעלער צושטאַנד פֿון דעם פֿערשולדיגטען שטאַאַט, אַלץ גרעסער זיינען די אויסגאַבען פֿון זיינע פֿאַרשטעהער — און מיט דעם גרעסטען פֿערגניגען פֿערזוכט מען איהם אָנצובּיטען נייע הלואות. ביז אין אַ שעהנעם טאָג קומט זיך צונויף דער „קאָנסאָרטיום" פֿון די באַנקירען און בעשליסט אַרויפֿצולייגען זיין האַנד אויף געוויסע טאַקסען, אָדער אויף געוויסע אָבצאָהלונגען אויף אימפּאָרטירטע פּראָדוקטען, אָדער אויף געוויסע אייזענבאַהן ליניעס.

אויף אַזאַ שטייגער האָבען די גרויסע פֿינאַנץ-מענער רואינירט עגיפּטען און איהר שפּעטער געלאָזט אַנעקטירען דורך די ענגלענדער. וואָס וואַהנזיניגער עס זיינען געווען די אויסגאַבען פֿון דעם קהעדיוו, אַלץ מעהר האָט מען איהם ענקוראַזשירט. דאָס איז געווען די אַנעקסיאָן אין קליינע שטיקלאַך.

און אויף דעמזעלביגען אופן האָט מען רואינירט די טערקיי, אום ביסלעכווייז אַרויסצורייסען פֿון איהר איהרע פּראָווינצען. און דאָסזעלבע איז געווען דער פֿאַל מיט גריכענלאַנד, ווי מען זאָגט אונז; אַ קליינע גרופּע פֿון פֿינאַנץ-מענער האָט איהר געצוואונגען צו האַלטען מלחמה מיט דער טערקיי, אום באַלד צו פֿערכאַפּען אַ טהייל פֿון די איינקינפֿטע פֿון די בעזיעגטע גריעכענלאַנד.

אויף דעמזעלבען שטייגער האָט די הויכע פֿינאַנץ פֿון ענגלאַנד און די פֿעראייניגטע שטאַאַטען עקספּלאָטירט יאַפּאַן, ווען זי האָט אָנגעפֿיהרט איהרע ביידע מלחמות געגען כינאַ און רוסלאַנד.

וואָס אָנבעלאַנגט כינאַ, איז זי שוין זייט מעהרערע יאָהרען שטילערהייט צוטהיילט געוואָרען פֿון אַ סינדיקאַט, וועלכער רעפּרעזענטירט די גרויסע בענק פֿון ענגלאַנד, פֿראַנקרייך, דייטשלאַנד און די פֿעראייניגטע שטאַאַטען. און זייט דער כינעזישער רעוואָלוציאָן אַרבייטען רוסלאַנד און יאַפּאַן מיט אַלע כחות, אום מען זאָל זיי לאָזען נעהמען אַן אַנטהייל אין דעם דאָזיגען סינדיקאַט. זיי ווילען פּראָפֿיטירען, פֿערגרעסערן דעם קרייז פֿון זייערע אינטערעסען, ניט בלויז דעם געביעט פֿאַר דער אויסבייטונג, נאָר אויך זייער טעריטאָריום. די צוטהיילונג פֿון כינאַ,

וועלכע ווערט פֿאַרבעריטעט דורך די באַנקירען, שטעהט היינט אויף דער טאַגעס־אָרדנונג.

מיט איין וואָרט, אין די שטאַאַטען, וועלכע באַרגען אויס געלדער צו אַנדערע, עקזיסטירט אַ גאַנצע אָרגאַניזאַציאָן פֿון שטאַאַטס־מענער, באַנקירען, איניציאַטאָרס פֿון קאָמפּאַניס, געשעפֿטס־ספּעקולאַנטען און אַנדערע מענשען פֿון אַ צווייפֿעלהאַפֿטען כאַראַקטער, וועלכע זאָלאַ האָט אַזוי גלענצענד פֿאָרגעשטעלט אין זיין ווערק „געלד“, וועלכע העלפֿען זיך איינע די אַנדערע, אום אויסצובייטען גאַנצע שטאַאַטען.

דאָרט, וואו נאַאיווע מענשען ריידען זיך איין צו דערקענען טיעפֿע פּאָליטישע אורזאַכען אָדער מאַניפֿעסטאַציאָנען פֿון דעם נאַציאָנאַלען האַס, עקזיסטירען ניט מעהר ווי אויסגערעכנעטע קאָמפּלאָטען פֿון די באַנדיטען פֿון דער פֿינאַנץ. זיי בענוצען זיך מיט אַלעס און פּראָפֿיטירען פֿון יעדער זאַך: פֿון דער פּאָליטישער און עקאָנאָמישער קאָנקורענץ, פֿון דער נאַציאָנאַלער פֿיינדשאַפֿט, פֿון דיפּלאָמאַטישע טראַדיציאָנען און רעליגיעזע שטרייטיגקייטען.

אין אַלע מלחמות, וועלכע האָבען שטאַטגעפֿונען וועהרענד די לעצטע פֿינף און צוואַנציג ביז דרייסיג יאָהר, קען מען איבעראַל דערקענען די האַנד פֿון דער גרויסער פֿינאַנץ. די עראָבערונג פֿון טראַנסוואַל און עגיפּטען, די אַנעקסיאָן פֿון טריפּאָלי און מאַראָקאָ, די צוטהיילונג פֿון פּערסיען, די מערדערייען אין מאַנטשורי, די אינטערנאַציאָנאַלע בלוט־באָדען און רויבערייען אין כינאַ נאָך דעם אויפֿשטאַנד פֿון די באָקסערס, די מלחמות פֿון יאַפּאַן — אָט די אַלע פּאַסירונגען זיינען די אַרבייט פֿון די גרויסע בענק. איבעראַל האָט די גרויסע פֿינאַנץ געהאַט די ענטשיידענדע שטימע. און ווען די גרויסע איראָפּעאישע מלחמה האָט ביז איצט נאָך ניט אויסגעבראָכען, איז עס דערפֿאַר ווייל די גרויסע פֿינאַנץ איז נאָך ניט געקומען צו קיין בעשטימטען בעשלוס. עס איז נאָך צו אונבעשטימט, אויף וואָס פֿאַר אַ זייט עס וועט זיין דער שווער־געוויכט פֿון די מיליאַרדען, וואָס מען וועט דאַרפֿען איינשטעלען. זיי ווייסען נאָך ניט, אויף וואָס פֿאַר אַ פֿערד זיי זאָלען וועטען און איינשטעלען זייערע מיליאַרדען.

וואָס אָנבעלאַנגט די הונדערט טויזענדער מענשליכע לעבענס, וועלכע די מלחמה וועט איינשלינגען — האָט זיך די פֿינאַנץ ניט וואָס צו זאָרגען וועגען דעם. דאָס איז ניט איהר פֿאַך. דער גייסט פֿון דעם פֿינאַנץ־מאַן רעכענט זיך בלויז מיט ציפֿערן און זעהט, אַז די איינע זאָלען זיך אויסגלייכען מיט די אַנדערע. אַלעס איבעריגע בעלאַנגט ניט צו איהם. ער

בעזיצט אפילו ניט די נויטווענדיגע איינבילדונגס־קראַפֿט צו רעכענען זיך מיט מענשליכע לעבענס אין זיינע ספּעקולאַציאָנען.

* * *

וואָס פֿאַר אַ העסליכע און נידעריגע וועלט עס עפֿענט זיך אויף פֿאַר אונזערע אויגען, אויב מיר גיבען זיך בלויז די מיה צו וואַרפֿען אַ בליק הינטער די קוליסען פֿון דער הויכער פֿינאַנץ! מען קען זיך פֿאָרשטעלען, וואָס דאָרט געהט אָן, דערזעהענדיג דעם קליינעם ווינקעל, פֿון וועלכען „ליסיס" האָט אויפֿגעהויבען דעם שלייער אין זיינע אַרטיקלען אין „לאַ רעווי"*).

אין די דאָזיגע אָבהאַנדלונגען ווערט אויפֿגעוויזען ווי אַזוי פֿיער אָדער פֿינף גרויסע בענק — דער „קרעדיט ליאָנע", די „סאָסיעטע זשענעראַל", דער „קאָנטואַר ד'עסקאָנט" און דער „קרעדיט ענדיסטריעל ע קאָמערסיאַל" — בעזיצען אין פֿראַנקרייך אַ פֿאָלשטענדיגען מאָנאָפּאָל פֿאַר אַלע גרויסע פֿינאַנציעלע אָפּעראַציאָנען.

דער גרעסטער טהייל — כמעט אַכט צעהנטעל — פֿון אַלע אָבגעשפּאָ־טע געלדער אין פֿראַנקרייך, וועלכע בעטרעפֿען אַן ערך צוויי מיליאַ־דען פֿראַנק א יאָהר, פֿליסט אַדורך די קאַנאַלען פֿון די דאָזיגע גרויסע בענק; און ווען גרויסע אָדער קליינע אויסלענדישע רעגירונגען, אייזענבאַהן־קאָמפּאַניעס, שטעדט אָדער אינדוסטריעלע געזעלשאַפֿטען פֿון אַלע פֿינף טהיילען פֿון דער וועלט קומען צו געהן נאָך פּאַריז פֿאַר אַ הלואה, ווענדען זיי זיך צו אָט די פֿיער אָדער פֿינף גרויסע בענק. די דאָזיגע בענק האָבען דעם מאָנאָפּאָל פֿאַר אויסלענדישע הלואות און בעזיצען דעם נויטווענדיגען מעכאַניזם, וואָס מאַכט פֿליסען די מיליאָנען.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז עס איז ניט דער טאַלאַנט פֿון די דירעקטאָרען פֿון די דאָזיגע בענק, וועלכער האָט געשאַפֿען פֿאַר זיי אַזאַ גלענצענדע סיטואַציאָן. עס איז דער שטאַאַט — די פֿראַנצויזישע רעגירונג, וועלכע האָט פֿריהער בעשיצט און בעגינסטיגט אָט די בענק, פֿערשאַפֿט זיי אַ פּריווילעגירטע שטעלונג, וועלכע איז כמעט געוואָרען אַ מאָנאָפּאָל. און די איבעריגע שטאַאַטען, די וואָס נעהמען הלואות, פֿערשטאַרקערן נאָך אָט דעם מאָנאָפּאָל. דער „קרעדיט ליאָנע", למשל, וועלכער האָט מאָנאָפּאָליזירט די רוסישע הלואות, האָט צו פֿערדאַנקען זיין

---

*) די דאָזיגע אַרטיקלען זיינען ערשינען אין 1908 אין אַ בוך־פֿאָרם אונטער דעם טיטעל: *Contre l'oligarchie financière en France.*

פּריווילעגירטע שטעלונג צו די פֿינאַנץ־אַגענטען פֿון דער רוסישער רעגירונג און צו די פֿינאַנץ־מיניסטאָרען פֿון׳ם צאַר.

די געשעפֿטס־ספּעקולאַציאָנען פֿון די דאָזיגע פֿיער אָדער פֿינף נעגעלשאַפֿטען האַנדלען מיט מיליאַרדען. אין פֿערלויף פֿון צוויי יאָהר, אין 1906 און 1907 האָבען זיי אויסגעבאָרגט אין דער פֿאָרם פֿון פֿערשידענע הלוואות זיבען מיט אַ האַלבע מיליאַרד; — פֿון 7500 מיליאָן זיינען אַוועק 5500 מיליאָן אויף אויסלענדישע הלוואות (זעה ליסיס, זייטע 101). און ווען מען דערוויסט זיך נאָך, אַז די „קאָמיסיאָן" פֿון די דאָזיגע קאָמפּאַניעס פֿאַר צו אָרגאַניזירען פֿרעמדע הלוואות איז פֿינף פּראָצענט פֿאַר דעם “Syndicat d'apporteurs” (ד.ה. פֿאַר דער קאָמפּאַניע, וואָס „ברייננט צונויף" די נייע הלוואות), פֿינף פּראָצענט פֿאַר דער קאָמפּאַניע פֿאַר די נייטיגע זיכערהייט און זיבען ביז צעהן פּראָצענט פֿאַר דער קאָמפּאַניע, אָדער בעסער געזאָגט, פֿאַר דעם טראָסט פֿון די אויבען דערמאָהנטע פֿיער אָדער פֿינף בענק — דאַמאָלס קען מען ערשט פֿערשטעהן, וואָס פֿאַר אונגעהייערע סומען געלד די דאָזיגע מאָנאָפּאָליסטען שלינגען איין.

אַזוי האָט איין איינציגער פֿערמיטלער, וואָס האָט „צונויפֿגעבראַכט" אין 1906 די הלוואה פֿון 1250 מיליאָן פֿראַנק פֿאַר דער רוסישער רעגירונג, אום זי זאָל קענען אונטערדריקען די רעוואָלוציאָן, גענומען אַ קאָמיסיאָן פֿון צוועלף מיליאָן פֿראַנק.

מען קען אַלזאָ פֿערשטעהן דעם דונקעלען איינפֿלוס פֿון די דירעקטאָרען פֿון די דאָזיגע פֿינאַנץ־געזעלשאַפֿטען אויף דער אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטיק מיט זייער געהיימניספֿולען רעכנונגס־סיסטעם און מיט דער געוואַלטיגער מאַכט, וועלכע זיי ערווערבען זיך שטילערהייט; דען מען דאַרף זיין גוט פֿערשוויגען, ווען מען צאָהלט אַ געוויסען העררן צוועלף מיליאָן פֿראַנק אָדער 250.000 פֿראַנק צו אַ מיניסטער אָדער אַזוי און אַזוי פֿיעל מיליאָנען צו דער פּרעסע.

ניטאָ קיין איינציגע גרויסע צייטונג, זאָגט „ליסיס", אין גאַנץ פֿראַנקרייך, וועלכע ווערט ניט בעצאָהלט פֿון די בענק. און דאָס איז זעלבסטפֿערשטענדליך. מען קען זיך גאַנץ לייכט פֿאָרשטעלען, אַז מען האָט געמוזט אונטערקויפֿען די פּרעסע, ווען מען האָט פֿאָרבערייטעט אין 1906 און 1907 די גאַנצע סעריע פֿון רוסישע הלוואות (פֿאַר דעם שטאַאַט, אייזענבאַהנען א.ז.וו.). אַז מאַנכער צייטונגס־שמירער האָט געשלונגען פֿעטע בראָקען פֿון די דאָזיגע הלוואות, דאָס קען מען זעהן פֿון דעם בוך פֿון „ליסיס". און ווירקליך, וואָס פֿאַר אַ טהייערע געלעגענהייט דאָס איז

געוועזן! די רעגירונג פון א גרויסען שטאאט בעפאר אן אבגרונד! צודער־שטיקען א רעוואלוציאן! אזא זאך טרעפט נים יעדען טאג.

די גאנצע וועלט איז מעהר אדער וויינינער בעקאנט מיט די אלע זאכען. ניטא קיין איינציגער פאליטיקער, וואס קען נים די איינענטליכע אור־זאכען פון די אלע שווינדלערייען, קיינער, וואס וויים ניט די נעמען פון מענער און פרויען אין פאריז, וועלכע האבען „פערדיענט" גרויסע סומען געלד נאך יעדער הלואה, צי זי איז געוועזן קליין אדער גרויס, צי א רו־סישער אדער א בראזיליאנישע.

און יעדער איינציגער, וואס האט נור די קלענסטע פארשטעלונג פון אזעלכע אפערען, וויים אויך גאנץ גוט, אז די גאנצע ארגאניזאציאן פון דער הויכער פינאנץ איז א פראדוקט פון'ם שטאאט — א נאטירלי־כער און עלעמענטארער צייכען פון'ם שטאאט.

און דאס וועט אימער זיין דער פאל, אט דאס וועט שטענדיג זיין דער שטאאט — דער שטאאט, וועמענס מאכט מען איז צו פארזיכטיג צו פערקלענערן, וועמענס פונקציאנען מען וויל פאר קיין פאל ניט בעשריינ־קען, דער שטאאט, וועלכער — לויט דער מיינונג פון אונזערע שטאאטס־רעפארמערס — מוז פערוואנדעלט ווערען אין א ווערקצייג פאר דער בעפרייאונג פון די מאסען!

וואס עס זאל ניט זיין די אורזאכע פון אזא מין בעהויפטונג, צי דומהייט, אונוויסענהייט אדער בעטרוג — איז זי פאר קיין פאל ניט צו ענטשולדיגען ביי מענשען, וואס גלויבען, אז זיי האבען די מיסיאן צו בעשטימען דעם שיקזאל פון די פעלקער.

IX.

די מלחמה און די אינדוסטריע.

לאמיר זיך איצט אביסעל טיעפער אראבלאזען און זעהן, ווי אזוי דער שטאאט האט בעשאפען אין דער מאדערנער אינדוסטריע א גאנצע קלאס מענשען, וועלכע זיינען דירעקט פעראינטערעסירט צו מאכען פון די נאציאנען מיליטערישע לאגערס, אונגעהייערע ארמעען, וועלכע זיינען פארטיג צו ווארפען זיך איינע אויף די אנדערע.

פֿאַרהאַן געוואַלטיגע אינדוסטריען היינט צו טאָג, וועלכע בעשעפֿטיגען מיליאָנען מענשען און וועלכע עקזיסטירען אויסשליסליך, אום צו פֿערפֿאַ־טיגען מאַטעריאַל פֿאַר דער מלחמה. די פֿאָלגע איז, אַז די אייגענטהימער פֿון די דאָזיגע פֿאַבריקען און די קאַפּיטאַליסטען, וועלכע פֿערזאָרגען ווי מיט די נייטיגע געלדער, האָבען אַ דירעקטען אינטערעס אַרויסצורופֿען מלחמות און אויפֿצוהאַלטען די שטענדיגע מורא ביי די נאַציאָנען פֿאַר דעם אויסברוך פֿון מלחמות.

מיר רעדען דאָ ניט פֿון יענע פֿאַבריקאַנטען, וועלכע פּראָדוצירען שלעכטע פֿייער־וואַפֿען, שווערדען, רעוואָלווערען א.ז.וו. וועלכע מען קען איבערהויפּט ניט געברויכען, ווי מיר האָבען געזעהן אין בירמינגהעם, ליעזש. א.ז.וו. אַזעלכע זאַכען צעהלען שוין כמעט ניט מעהר, אָביוואָהל דער האַנדעל מיט אַזעלכע וואַפֿען דורך די יעניגע, וועלכע קוקען אויס פֿאַר „קאָלאָניאַלע" מלחמות, האָט יאָ אַ געוויסע בעדייטונג. אַזוי איז בעקאַנט, אַז ענגלישע קויפֿלייט האָבען פֿערזאָרגט די מאַטאַבעלעס מיט וואַפֿען אין דער צייט, ווען די לעצטע האָבען זיך צוגעגרייט צום אויפֿשטאַנד געגען די ענגלענדער, וועלכע האָבען אַרויפֿגעצוואונגען אויף זיי די לייבאייגענשאַפֿט. שפּעטער זיינען עס געווען פֿראַנצויזישע און זאָגאַר גוט בעקאַנטע ענגלישע פֿאַבריקאַנטען, וועלכע האָבען זיך ערוואָרבען גרויסע פֿערמעגענס, פֿערזאָרגענדיג די באָערס מיט ביקסען, קאַנאָנען און מוניציע. און פּונקט איצט רעדט מען דערפֿון, דאָס ענגלישע קויפֿלייט האָבען אימפּאָ־טירט גרויסע קוואַנטיטעטען וואַפֿען אין אראביען;— דאָס וועט, אָהן אַ צווייפֿעל, אַרויסרופֿען אויפֿשטענדע פֿון די דאָרטיגע שטאַמען, אויספּלינדערונגען פֿון עטליכע קויפֿלייט און אַן ענגלישע „אינטערווענציאָן", פֿאַר צוריק „איינצופֿיהרען די אָרדנונג" און צו פֿערכאַפּען עטליכע נייע שטיקער לאַנד.

נאָר אין אַלגעמיין האָבען־אָט די קליינע פֿאַקטען אַ קנאַפּע וויכטיגקייט. מען וויים, וואָס צו האַלטען פֿון דעם בורזשואַזען „פּאַטריאָטיזם", און מיר האָבען לעצטענס געזעהן ערגערע זאַכען. אָט, למשל, זיינען די יאַפּאַנער אונטערשטיצט געוואָרען מיט ענגלישע גאָלד וועהרענד דער רוסיש־יאַפּאַנישער מלחמה, כדי זיי זאָלען פֿערניכטען די יונגע רוסישע זעע־מאַכט אין דעם שטילען אָקעאַן, אויף וועלכע ענגלאַנד האָט געקוקט מיט מיסטרויאישע אויגען. אָבער פֿון דער אַנדערער זייט האָבען ענגלישע קוילען־קאָמפּאַניעס פֿערקויפֿט פֿאַר זעהר הויכע פּרייזען 300 000 טאָנען קוילען צו רוסלאַנד, כדי זי זאָל קענען אַ־ויסשיקען ראָזשעסטווענסקי'ס פֿלאָטע נאָך דעם וויטען מורח. מען האָט אויף אַזאַ אופן געכאַפּט צוויי

פליענען מיט איין קלאפ. די קוילען־קאמפאניס אין ווילס האבען געמאכט א גוטען געשעפט, און די פינאנץ־מענער פון לאמבארד סטריט האבען אויסגעבארגט זייערע געלדער פאר דער יאפאנער הלואה אויף ניין אדער צעהן פראצענט און האבען זיך פערזיכערט מיט א גוטען טהייל פון די איינקינפטע פון זייערע „טהייערע בונדס־גענאסען."

און דאס אלעס זיינען ניט מעהר ווי קליינע פאקטען צווישען טויזענדער עהנליכע טהאט־זאכען. מען וואלט אסך געקענט לערנען פון זיי, מכח דער שעהנער וועלט פון אונזערע רעגירער, ווען די בורזשואזיע וואלט ניט פערשטאנען אזוי גוט אבצוהיטען איהרע סעקרעטען. — לאמיר זיך איצט ווענדען צו אן אנדער סארט פאקטען.

* * *

עס איז בעקאנט, דאס אלע גרויסע שטאאטען האבען בעגינסטיגט, אויסער זייערע אייגענע ארסענאלען, די גרינדונג פון געוואלטיגע פריוואט אונטערנעהמונגען פאר דער פאבריקאציאן פון קאנאנען, פאנצער־פלאטען, קריעגס־שיפען פון די קלענסטע פארמען, גראנאטען, פולווער, פאט־אנעס א.ז.וו. אונגעהייערע סומען זיינען אויסגעגעבען געווארען פון אלע שטאאטען פאר דער גרינדונג פון אזעלכע פריוואט־אונטערנעהמונגען, וואו מען קען היינט געפינען די פעהיגסטע ארבייטער און אינזשענירען.

עס איז גאנץ קלאר, אז די קאפיטאליסטען, וועלכע האבען אריינגעלייגט זייער קאפיטאל אין אזעלכע אונטערנעהמונגען, זיינען דירעקט פעראינטערעסירט, אז עס זאלען שטענדיג ארומגעהן קלאנגען וועגען א נאהנטער מלחמה, אז מען זאל אויסגעבען וואס מעהר געלדער פאר דער בעוואפנונג און אז די פעלקער זאלען זיך שטענדיג געפינען אין א צושטאנד פון פאניק. און דאס איז ווירקליך דער פאל.

און ווען די מעגליכקייטען פון אן אייראפעאישער מלחמה פערגרינגערן זיך אויף א מאמענט, ווען די העררען רעגירער — טראץ דעם וואס זיי זיינען פערזענליך פעראינטערעסירט אלס אקציאנערען פון די אויבען דער־מאהנטע גרויסע פאבריקען (אנזען, קרופ, ארמסטראנג א.ז.וו.), אקוראט ווי די גרויסע אייזענבאהן קאמפאניעס, די אקציאנערען פון די קוילען־גריבער א.ז.וו. — ווען די רעגירער שענקען מאנכעס מאל ניט די נייטיגע אויפמערקזאמקייט צו די אלע קריעגס־געשרייען, צווינגט מען זיי איינפאך צו הערען, פאבריצירענדיג דעם שאוויניסטישען גייסט אין דער פרעסע אדער זאגאר דורך דער פארבערייטונג פון אויפשטענדע.

האָבען מיר דען ניט געזעהן, אַז עס איז געװעזען אָט די פּראָסטיטוטקע, די גרױסע פּרעסע, װעלכע האָט פּרעפּאַרירט דעם גײסט פֿון די נאַציאָנען פֿאַר נײע מלחמות, אַרױסגערופֿען װאָס ניכער אַזעלכע מלחמות, פֿון װעלכע מען האָט גערעכענט, אַז זײ װעלען פֿריהער אָדער שפּעטער מוזען אױסברעכען, און װעלכע האָט אַם װײניגסטענס געצװאונגען די רעגירונגען צו פֿערדאָפּלען אָדער צו פֿערדרײפֿאַכען די נאַציאָנאַלע בעװאַפֿנונג? האָבען מיר דען ניט געזעהן אין ענגלאַנד גופא, װעהרענד די צעהן יאָהר בעפֿאָר דער מלחמה מיט די באָערס, װי די גרױסע פּרעסע און הױפּטזעכליך איהרע מיטהעלפֿער פֿון די אילוסטרירטע בלעטער האָבען אױף אַ קלוגען אופֿן פֿאָרבערײטעט די שטימונג פֿאַר דער נױטװענדיגקײט פֿון אַ מלחמה, אום צוריק „אױפֿצולעבען דעם פּאַטריאָטיזם?״ פֿאַר דעם דאָזיגען צװעק האָט מען זיך בענוצט מיט אַלע מיטלען. מען האָט פֿערעפֿענטליכט אונטער געװאַלטיגע סענזאַציאָנעלע רעקלאַמעס ראָמאַנען מכח דער צוקונפֿטיגער מלחמה, װאו עס װערט דערצעהלט, װי די ענגלענדער, װעלכע װערען צוערשט געשלאָגען איבעראַל, מאַכען אַ לעצטען געװאַלטיגען פֿערזוך, צושטערען די דײטשע פֿלאָטע און בעזעצען זיך אין ראָטערדאַם. אַ געװיסער לאָרד האָט אױסגעבראַכט אונגעהײערע סומען געלד, אום אױפֿצופֿיהרען אַ פּאַטריאָטישע פּיעסע אין אַלע טהעאַטערע פֿון גאַנץ ענגלאַנד. דאָס שטיק איז געװעזען צו לעכערליך, אום עס זאָל זיך בעצאָהלען, אָבער עס איז נױטװענדיג געװעזען פֿאַר יענע העררען, װעלכע האָבען אָנגעפֿיהרט זײערע שװינדלערײען אין אַפֿריקאַ צוזאַמען מיט סעסיל ראָודס, אום ענדליך צו פֿערכאַפּען די גאָלד-גריבער פֿון טראַנסװאַל און צו צװינגען די שװאַרצע צו דער אַרבײט.

פֿערגעסענדיג אין אַלעס, האָט מען זאָגאַר װידער אױפֿגעלעבט דעם קולטוס — יאָ, דעם קולטוס פֿאַר נאַפּאָלעאָן דעם ערשטען, דעם בלוט-שונא פֿון ענגלאַנד. און פֿון דאַמאָלס אָן האָט זיך די אַרבײט אין דער דאָזיגער ריכטונג קײנמאָל ניט אָבגעשטעלט. אין 1905 האָט מען שױן אױף אַזױ פֿיעל פּראָגרעסירט, אַז עס האָט שױן געהאַלטען דערבײ, אַז פֿראַנקרײך, אונטער דער רעגירונג פֿון קלעמאַנסאָ און דעלקאַסע, זאָל האַלטען מלחמה מיט דײטשלאַנד. לאָרד לענסדאַון, דער קאָנסערװאַטיװער מיניסטער פֿון די אױסערליכע אָנגעלעגענהײטען אין ענגלאַנד, האָט פֿערשפּראָכען צו אונטערשטיצען די פֿראַנצױזישע אַרמעע מיט אַן ענגלישער אַרמעע אױף דעם קאָנטינענט. און עס האָט ניט פֿיעל געפֿעהלט אין יענעם מאָמענט, אַז דעלקאַסע, װעלכער האָט זיכער צוגעשריבען צו אָט דעם צװײפֿעלהאַפֿטען

פֿערשפּרעכען אַ צו גרויסע וויכטיגקייט, זאָל פֿראַנקרייך אַריינשלע־פּען אין אַ שרעקליכע מלחמה.

אין אַלגעמיין זעהען מיר, אַז וואָס מעהר אונזער שטאַאַטליך־בור־זשואַזע ציוויליזאַציאָן ענטוויקעלט זיך, אַלץ וויינעגער איז די פּרעסע דער אויסדרוק פֿון דעם, וואָס מיר רופֿען אָן די „עפֿענטליכע מיינונג", נאָר זי פֿאַבריצירט אַליין די מיינונג פֿון דער עפֿענטליכקייט און בענוצט זיך דערביי מיט די נידעריגסטע און שענדליכסטע מיטלען. אין אַלע גרויסע שטאַאַטען בעלאַנגט די פּרעסע שוין איצט צו צוויי אָדער דריי קאָמפּאַניעס פֿון גרויסע געשעפֿטס־ספּעקולאַנטען אין דער פֿינאַנציעלער וועלט, וועלכע מאַכען די עפֿענטליכע מיינונג אויף אַזאַ אופֿן, אַז זי זאָל זיין גינסטיג צו זייערע אונטערנעהמונגען. די גרויסע צייטונגען בעלאַנגען צו זיי, און די איבעריגע צעהלען ניט מיט: מען קען זיי כמעט האָבען פֿאַר נאָרנישט.

* * *

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס: די אינערליכע צופֿוילטקייט איז נאָך פֿיעל טיעפֿער. די מאָדערנע מלחמות זיינען ניט מעהר ווי אונגעהייערע הריגות, וואו הונדערטער טויזענדער מענשען ווערען אויסגעשאָכטען אין יעדער שלאַכט; — די יעניגע, וואָס האָבען ניט נאָכגעפֿאָלגט די איינ־צעלהייטען פֿון די גרויסע שלאַכטען אין דער מאַנדזשוריע און ביי דער בעלאַגערונג און פֿערטהיידיגונג פֿון פּאָרט אַרטהור, האָבען ניט די קלענסטע פֿאָרשטעלונג פֿון אָט די שוידערליכע גרויזאַמקייטען, וואָס זיינען פֿערבונדען מיט אונזערע היינטיגע מלחמות. די דריי גרויסע היסטאָרישע שלאַכטען פֿון גראַוועלאָט, פּאָטאָמאַק און באָראָדינאָ, פֿון וועלכע יעדע איז אָנגעגאַנגען דריי טעג און אין יעדער זיינען געפֿאַלען אַכציג ביז הונדערט טויזענד טויטע און פֿערוואונדעטע אויף ביידע זייטען, זיינען ניט מעהר ווי אַ קינדער־שפּיעל אין פֿערגלייך צו אונזערע היינטיגע מלחמות!

די גרויסע שלאַכטען שפּיעלען זיך היינט אָב אויף אַ ליניע פֿון פֿופֿציג אָדער זעכציג קילאָמעטער; זיי געהען אָן ניט דריי טעג, נאָר זיבען טעג, ווי ביי לאַאָ יאַנג און צעהן טעג, ווי ביי מוקדען און דער פֿערלוסט איז הונדערט טויזענד—הונדערט, ניט פֿופֿציג טויזענד מענשען, אויף יעדער זייט.

די שרעקליכע ווירקונג פֿון די גראַנאַטען, וועלכע מען שליידערט אויף פֿינף, זעקס און זיבען קילאָמעטער מיט דער גרעסטער פּינקטליכ־קייט, — צוליעב דעם פּולווער אָהן רויך קען מען זאָגאַר ניט אויסגע־פֿינען, פֿון וואַנען זיי קומען — זיינען איינפֿאַך אונבעשרייבליך. מען

שיסט היינט ניט מעהר אויף גוט גליק. מען מאַכט אַ צייכנונג פֿון די וויכטיגסטע פּאָזיציאָנען, וואו דער שונא האָט זיך בעזעצט, טהיילט איהר איין אין רעגעלמעסיגע קוואַדראַטען און קאָנצענטרירט דעם פֿייער פֿון אַלע באַטעריעס כסדר פֿון איין קוואַדראַט צום אַנדערן, אום צו צושטערען אַלצדינג, וואָס עס געפֿינט זיך דאָרט.

ווען דער פֿייער פֿון עטליכע הונדערט אייזערנע מיילער ווערט קאָנצענטרירט אויף אַ קוואַדראַט פֿון איין קילאָמעטער די לענג, אַזוי ווי מען טהוט עס היינט, בלייבט ניט איבער אַ שטיקעל פּלאַץ פֿון צעהן קוואַדראַט־מעטער, וועלכער זאָל ניט בעקומען א גראַנאַט; קיין בוים, קיין קוסט ווערט נים געשאַנעוועט פֿוו די שרעקליכע מאָנסטערס, וועלכע קומען צופֿליהען, מען ווייסט ניט פֿון וואו. די סאָלדאַטען ווערען איינפֿאַך וואַהנזיניג, ווען זיי שטעהען זעקס אָדער זיבען טעג אין אַזאַ שרעקליכען פֿייער. און ווען די רייהען פֿון די אָנגרייפֿער, נאָך דעם ווי מען האָט זיי אַכט אָדער צעהן מאָל געטריבען צוריק, געווינען דאָך יעדען מאָל עטליכע מעטער און דערגרייכען ענדליך די שאַנצען פֿון דעם שונא — דאַמאָלס הייבט זיך אָן דער מערדערישער קאַמפּף פֿון מאַן געגען מאַן. נאָך דעם ווי זיי האָבען פֿריהער געשליידערט האַנד־גראַנאַטען און שטיקער פּיראָקסילין איינער אויף די אַנדערע (די יאַפּאַנער האָבען זיך בענוצט מיט צוויי שטיקער פּיראָקסילין, וועלכע זיינען פֿערבונדען געוועזן דורך אַ שטריקעל) האָבען די רוסישע און יאַפּאַנישע סאָלדאַטען זיך געוואַלגערט אין די פֿעסטונג־גראַבענס פֿון פּאָרט אַרטהור ווי ווילדע חיות, זיך צושמעטערט די קעפּ, געשטאָכען מיט מעסערס און זיך אַרויסגעריסען שטיקער פֿלייש מיט די צייהנער איינער דעם אַנדערן...

די אַרבייטער אין מערב־אייראָפּאַ קענען זיך אפילו ניט פֿאָרשטעלען אַזאַ שרעקליכע צוריקקעהרונג צו דער שווידערליכסטער ווילדקייט, וועלכע די מאָדערנע מלחמה שטעלט פֿאָר מיט זיך, און די בורזשואַס, וועלכע וויסען עס יאָ, זיינען צו פֿאָרזיכטיג, אום אויסצוזאָגען פֿון חדר.

* * *

אָבער די מאָדערנע מלחמות זיינען ניט נור שרעקליכע הריגות, אַ וואַהנזין פֿון מאָרד, אַ צוריקקעהרען זיך צו דער ווילדקייט; זיי זיינען אויך אין דערזעלבער צייט אַ קאָלאָסאַלע צושטערונג פֿון מענשליכער אַרבייט, און די ווירקונגען פֿון דער דאָזיגער צושטערונג מאַניפֿעסטירען זיך שטענדיג אויף דעם שאַרפֿסטען איפן צווישען אונז גופא אין *דער צייט פֿון פֿריעדען* דורך די פֿערמעהרונג פֿון דעם עלענד פֿון די

אָרמע, וועלכער ענטוויקעלט זיך פּאַראַלעל מיט דער בערייכערונג פֿון די רייכע.

יעדע מלחמה מיינט די צושטערונג פֿון געוואַלטיגע מאַסען מאַטע־ריאַל, און ניט בלויז קריעגס־מאַטעריאַל אין דעם געוועהנליכען זין, נאָר אויך די צושטערונג פֿון די נויטוועגדיגסטע זאַכען פֿאַר דעם אַל־טעגליכען לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט: ברויט, פֿלייש, גרינצייג, אַלע סאָרטען עסען־וואַרג, לעדער, קוילען, מעטאַלען, קליידער א.ז.וו. דאָס אַלעס שטעלט פֿאָר מיט זיך די ניצליכע אַרבייט פֿון מיליאָנען מענשען פֿאַר צעהנדליגער יאָהרען, און דאָס אַלעס ווערט אויסגעבראַכט, פֿע־ברענט, אַריינגעוואָרפֿען אין וואַסער אין וויינינגע מאָנאַטען. און דאָס אַלעס ברייגגט מען שוין אויס היינט, ווען די מלחמה האָט זיך נאָך גאָר ניט אָנגעפֿאַנגען.

און אַזוי ווי דער קריעגס־מאַטעריאַל, די פֿערשידענע מעטאַלען, די פֿערזאָרגונג פֿון דער אַרמעע מיט די נייטיגע קליידער אין לעבענס־מיטלען א.ז.וו. מוז שטענדיג אָנגעגרייט ווערען אין פֿאָראויס, אָט דע־ריבער קען די איינפֿאַכע מעגליכקייט פֿון אַ נייע מלחמה אַרויסרו־פֿען אַ שטיל־שטאַנד אָדער אַ קריזיס אין אונזערע אַלע אינדוסטריען, וועלכע בעריהרען יעדען איינציגען פֿון אונז. איהר, איך, מיר אַלע צו־זאַמען דערפֿיהלען די ווירקונג אין די קלענסטע איינצעלהייטען פֿון אונ־זער לעבען. דאָס ברויט, וואָס מיר עסען, די קוילען, וועלכע מיר פֿער־ברענען, דער אייזענבאַהן בילעט, וואָס מיר קויפֿען, דער פּרייז פֿון יע־דער זאַך, מיט וועלכער מיר בענוצען זיך, דאָס אַלעס איז אָבהייננגיג פֿון די קלאַנגען און די וואַהרשיינליכקייטען פֿון אַ מלחמה, וועלכע ווערען פּעריאָדיש פֿערשפּרייט און פּראָפּאַגאַנדירט פֿון די ספּעקולאַנטען.

* * *

אינדוסטריעלע קריזיסען, פֿעראורזאַכט דורך דער פֿאָרויס־זעהונג פֿון אַ מלחמה.

די נויטוועגדיגקייט צוצוגרייטען אין פֿאָרויס אַ געוואַלטיגע מאַסע קריעגס־מאַטעריאַל און גאַנצע בערג מיט אַלע סאָרטען פּראָדוקטען מוז אונבעדינגט אַרויסרופֿען קאַטאַסטראָפֿען און קריזיסען אין אַלע אינדוס־טריען, פֿון וועלכע אַלע, נאָר אַם מייסטען די אַרבייטער, האָבען שרעק ליך צו ליידען. ניט לאַנג צוריק האָבען מיר געזעהן אַזאַ ערשיינונג אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען.

אַלע דערמאָהנען זיך נאָך אין דעם מורא'דיגען אינדוסטריעלען קרי־זיס, וועלכער האָט דורכגענומען די גאַנצע פֿעראייניגטע שטאַאַטען וועה־רענד די לעצטע דריי אָדער פֿיער יאָהר; טהיילווייז בעהערשט ער נאָך

יצט דאָס לאַנד. דער אורשפּרונג פֿון דעם דאָזיגען קריזיס — עס איז
יטהווענדיג, אַז די „חכמים” פֿון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע, וועלכע
ינען בעקאַנט מיט די שריפֿטען פֿון זייערע פֿאָרגעננער, נאָר ווי אינ־
אָרירען דעם ווירקליכען לעבען, זאָלען זיך דערוויסען — דער אמת'ער
ורשפּרונג פֿון דעם דאָזיגען קריזיס איז געווען די איבערטריבענע פּראָ־
וקציאָן אין די וויכטיגסטע אינדוסטריען, וועלכע איז אָנגעגאַנגען עטליכע
אָהר צייט, דערפֿאַר וואָס מען האָט זיך געריכט אויף אַ גרויסע מלחמה
ין אייראָפּאַ און אויף אַ מלחמה צווישען די פֿעראייניגטע שטאַאַטען און
אַפּאַן. די יעניגע, וואָס זיינען געווען פֿעראַנטוואָרטליך פֿאַר דער דאָזיגער
עפּאָהר, האָבען גוט געוואוסט, וואָס פֿאַר אַ ווירקונג זי וועט האָבען
ויף דער אמעריקאַנישער אינדוסטריע. און ווירקליך, פֿאַר צוויי אָדער
ריי יאָהר צייט איז אָנגעגאַנגען אַ פֿיבערהאַפֿטע טהעטיגקייט אין דער
ועטאַל־אינדוסטריע, אין דער קוילען־אינדוסטריע, אין דער פֿאַבריקאַציאָן
ון אייזענבאַהן מאַטעריאַל, קליידער און קאָנסערווירטע לעבענס־מיטלען.

די אויסגראָבונגען אין די אייזען־גריבער און די פֿאַבריקאַציאָן פֿון
טאָהל אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען האָט וועהרענד די דאָזיגע פּאָר
אָהר דערגרייכט אַזאַ פּראָפּאָרציאָן, פֿון וועלכע מען האָט פֿריהער אפילו
יט גע'חלום'ט. דער שטאָהל שפּיעלט אין די מאָדערנע מלחמות די וויכ־
יגסטע ראָלע, און די פֿעראייניגטע שטאַאַטען האָבען דערפֿון אָנגעקליבען
ונגעהייער גרויסע מאַסען און אין דערזעלבער צייט אויך אַנדערע מעטאַלען,
י ניקעל און ברוינשטיין, וועלכע זיינען נויטווענדיג פֿאַר דער פֿאַבריר־
אַציאָן פֿון בעשטימטע סאָרטען שטאָהל אַלס קריעגס־מאַטעריאַל. אָט
ויף דעם וואַפֿאַס פֿון גוס־אייזען, שטאָהל, קופּער, בליי און ניקעל האָט
ען אַם מייסטען ספּעקולירט.

אין דאָסזעלבע איז געווען דער פֿאַל, אום אָנצוקלייבען וואַפּאַסען פֿון
אָרן, ווייץ, קאָנסערווירטע פֿלייש, פֿיש און גרין־צייג. שפּעטער איז נאָך
וגעקומען באַיועל, טוך און לעדער. און אַזוי ווי יעדע גרויסע אינדוסטריע
עלעבט אַרום זיך אַ געוויסע צאָהל קליינע אינדוסטריען, האָט זיך ענט־
יקעלט אַ פֿיבערהאַפֿטע פּראָדוקציאָן, וועלכע האָט ווייט אַריבערגע־
טיגען דעם פֿערלאַנג. די קאַפּיטאַליסטען, וואָס האָבען אויסגעבאָרגט
יער קאַפּיטאַל אָדער בעסער געזאָגט, זייער קרעדיט פֿאַר דער דאָזיגער
ראָדוקציאָן, האָבען פֿון דער גאַנצער פֿיבערהאַפֿטער טהעטיגקייט נאָך
עהר פּראָפֿיטירט ווי די פֿאַבריקאַנטען גופא.

מיט אַמאָל אָבער האָט זיך אָט די גאַנצע אונגעהייערע טהעטינקי
פלוצלינג אָבגעשטעלט, און מען איז אפילו ניט געווען אים שטאַנד
ערקלערען כאָטש איין איינציגע אורזאַכע פון דעם קריזיס, וועלכער האָ
פלוצלינג אַרומגענומען די וויכטיגסטע אינדוסטריען. און דאָך איז
ערקלערונג ניט געווען אַזוי שווער. ווי באַלד נור די הויכע פינאַנץ א
אייראָפּאַ האָט זיך איבערציינגט, אַז יאַפּאַן, וועלכע איז רואינירט געוואָר
דורך דער מלחמה אין דער מאַנדזשורי, וועט זיך ניט דערוועגען
אַטאַקירען די פעראייניגטע שטאַאַטען און דאָס קיין אייראָפּעאישע נאַ
ציאָן פיהלט זיך ניט גענוג זיכער, אַז זי וועט אַרויס דער זיעגער פון
גרויסער מלחמה אין אייראָפּאַ גופא, האָבען די אייראָפּעאישע קאַפּיטאַ
ליסטען זיך אַנטזאָגט צו געבען זייערע בעלי־חובות אין אַמעריקאַ, וועלכ
האָבען געשפּייזט די אויבען דערמאָהנטע איבער־פּראָדוקציאָן מיט זייע
געלדער, נייעם קרעדיט. און דאָסזעלבע האָבען זיי געטהאָן צו די יאַ
פאַנער „נאַציאָנאַליסטען".

„קיין מלחמה פאַר אַ קורצע ווײַלע!" — און די שטאָהל־פאַבריק
די קופּער־גריבער, די גרויסע שמעלץ־אויוועגס, די אויסלאַדונגס־פּלעצ
פאַר די שיפען, די לעדער־פאַבריקען, די קאָרן־ספּעקולאַנטען — אַ
האָבען מיט אַמאָל אָבגעשטעלט זייער טהעטיגקייט, זייערע בעשטעלו
גען, זייערע איינקויפען.

דאָס איז שוין געווען מעהר ווי אַ געוועהנליכער קריזיס — עס איז געווע
אַן אונגליק, אַ נאַציאָנאַלע קאַטאַסטראָפע. מיליאָנען אַרבייטער, מענ
און פרויען, האָט מען אַרויסגעוואָרפען אין גאַס אַריין, אין אַן אָבגרו
פון שוידערליכען עלענד. גרויסע און קליינע פאַבריקען האָבען זיך פע
מאַכט, דער קריזיס האָט זיך פערשפּרייט, אַזוי ווי אַן עפּידעמיע און הא
איבעראַל אַרויסגערופען שרעק און מורא.

ווער וועט אונז, ווען עס איז, בעריכטען פון די ליידען פון מיליאָנ
מענער, פרויען און קינדער, פון די מענשליכע לעבענס, וואָס זיינען צ
בראָכען געוואָרען וועהרענד דעם דאָזיגען קריזיס, אין דער צייט וו
אונגעהייערע פערמעגענס זיינען געמאַכט געוואָרען, ווייל מען האָט גערעכע
אויף צוריסענע גליעדער, אויף בערג מיט טויטע מענשליכע קערפּע
און גרויסע שלאַכטען!

אָט דאָס איז די מלחמה; אויף אַזאַ שטייגער מאַכט דער שטאַ
די רייכע רייכער און האַלט די אָרעמע אין נויט און עלענד, אום
מאַכען פון זיי אַלץ בעסערע און געהאָרכזאַמערע אונטערטאַנען.

* * *

אינטער וועט העכסט וואהרשיינליך אויסברעכען אַן עהנליכער קריזים אין אייראָפּאַ און הויפּטזעכליך אין ענגלאַנד, צוליעב דיזעלבינע אורזאַכען, וועלכע האָבען אַרויסגערופען דעם קריזיס אין די פערייניגטע שטאַאַטען.

אין מיטען 1911 איז די גאַנצע וועלט איבעררא‍ַשט געוואָרען פון דער גיכער און אונגעריכטער פערגרעסערונג פון דעם ענגלישען עקספּאָרט. קיין זאַך אין דער עקאָנאָמישער וועלט האָט אונז אָנגעדייטעט, אַז מיר מעגען זיך ריכטען אויף דער דאָזיגער ערשיינונג. עס איז ניט געווען קיין שום גרונד פאַר אַזאַ ערשיינונג, און די איינציגע ערקלערונג דערפאַר איז די, אַז די בעשטעלונגען פון דעם קאָנטינענט זיינען געמאַכט געוואָרען, ווייל מען האָט זיך געריכט אויף אַ מלחמה צווישען ענגלאַנד און דייטשלאַנד. אַזוי ווי מיר ווייסען, האָט די ערוואַרטעטע מלחמה געראַרפט אויסברעכען אין יולי 1911, אָבער אויב דאָס וואָלט יאָ געווען דער פאַל, וואָלטען פראַנקרייך, רוסלאַנד, איטאַליען און עסטרייך געווען געצוואונגען צו נעהמען אַן אַנטהייל אין דערינען.

עס איז גאַנץ קלאָר, אַז די פערטרעטער פון דער הויכער פינאַנץ, וועלכע פערזאָרגען די ספּעקולאַנטען פון מעטאַל, לעבענס-מיטלען, טוך, לעדער א.ז.וו. מיט זייער קרעדיט, זיינען געוואָרענט געוואָרען; מען האָט זיי איינפאַך איבערגעגעבען, אַז די געגענזייטיגע בעציהונגען צווישען דיביידע קאָנקורענטען אויף דעם ים האָבען אָנגענומען אַ דראָהענדען כאַראַקטער. זיי האָבען געוואוסט, אַז די רעגירונגען פון ביידע לענדער האָבען געמאַכט פיבערהאַפטע מיליטערישע פאָרבערייטונגען פאַר אַ מלחמה, אין דערפאַר האָבען זיי זיך אונטערגעאיילט צו מאַכען זייערע בעשטעלונגען, וועלכע האָבען פערגרעסערט דעם ענגלישען עקספּאָרט אין 1911 ווי קיינמאָל בעפאָר.*)

---

*) אַ פּאָר צאָהלען וועלען אונז בעסער מאַכען צו פערשטעהן די אורזאַכע פון אָט די גיכע עקאָנאָמישע פערענדערונגען. אין דער צייט פון 1900 ביז 1904 איז דער עקספּאָרט פון בריטישע פּראָדוקטען פון דעם פעראייניגטען קעניגרייך געווען אַ נאָרמאַלער און האָט אָנגעטראָפען אַן ערך £300.000.000. אין 1904 איז ענטשטאַנען אַ קלאַנג, אַז עס וועט אויסברעכען אַ גרויסע מלחמה; די פעראייניגטע שטאַאַטען האָבען אָנגעטריבען זייער פּראָדוקציאָן, און דער ענגלישער עקספּאָרט איז געוואַקסען אין דריי יאָהר צייט פון £300.000.000 ביז £426.000.000. אָבער די מלחמה, נאָך וועלכער מען האָט אַזוי געבענקט, האָט ניט אויסגעבראָכען, און די בעשטעלונגען האָבען זיך פּלוצלינג אָפּגעשטעלט אין די פעראייניגטע שטאַאַטען;

דיזעלבע אורזאַכע האָט אויך אַרויסגערופֿען די אויסערגעוועהנליכע פֿערהעכערונג פֿון די פּרייזען פֿאַר אַלע לעבענס-מיטלען, אָהן אַ שום אויסנאַהמע, וועהרענד דער לעצטער צייט, ד.ה. אין אַ פּעריאָדע, ווען ניט דער רעזולטאַט פֿון דער לעצטער שניט-צייט און ניט די אָנזאַמלונג פֿון אַלע סאָרטען פּראָדוקטען אין די מאַגאַזינען האָט געקענט רעכט-פֿאַרטיגען די הויכע פּרייזען. דער פֿאַקט איז, אַז עס זיינען ניט נור געווען די פּרייזען פֿון די לעבענס-מיטלען, וואָס האָבען זיך פֿערהעכערט; אַלע סאָרטען פּראָדוקטען זיינען געוואָרען טהייערער. בעשטעלונגען נאָך בעשטעלונגען זיינען געמאַכט געוואָרען אין דער צייט, ווען עס איז ניט געווען קיין שום אורזאַכע פֿאַר אַזאַ אויסערגעוועהנליכען פֿערלאַנג, ווי נור די ערוואַרטונג פֿון אַ מלחמה.

איצטער וואָלט געווען גענוג, אַז די גרויסע קאָלאָניאַל ספּעקולאַנטען פֿון דייטשלאַנד און ענגלאַנד זאָלען קומען צו אַן איינפֿערשטענדניס איינע מיט די -אַנדערע מכח יעדען'ס חלק אין דער צוטהיילונג פֿון אָסט-אַפֿריקאַ און אין בעצוג צו די „ספֿערעס פֿון זייער איינפֿלוס" אין אַזיען און אַפֿריקאַ, ד.ה. מכח די נעכסטע עראָבערונגען, און אַ גיכער אָבשטעל פֿון דער אינדוסטריע אין גאַנץ אייראָפּאַ וואָלט געווען די פֿאָלגע, עהנ-ליך צו דעם קריזיס, פֿון וועלכען די פֿעראייניגטע שטאַאַטען האָבען גע-ליטען ניט לאַנג צוריק.

אין דער אמת'ן האָט זיך שוין געפֿיהלט אַ געוויסע בעשריינקונג אין דער פּראָדוקציאָן אין 1912. און דאָס איז געווען די אייגענטליכע

האָט זיך אָנגעפֿאַנגען דער קריזיס, פֿון וועלכען מיר האָבען פֿריהער גערעדט, און דער עקספּאָרט פֿון ענגלישע פּראָדוקטען איז צוריק געפֿאַלען אויף £327 000.000. אין 1910 אָבער האָט עס אויסגעזעהן, אַז די לאַנג ערוואַרטעטע אייראָפּעאישע מלחמה וועט ענדליך דאָך פֿערווירקליכט ווערען, און אין יענער צייט, ד.ה. 1910 און 1911, האָט דער עקספּאָרט פֿון ענגלישע פּראָדוקטען דערגרייכט אַזאַ שטופֿע, אויף וועלכע מען האָט זיך אַבסאָלוט ניט געריכט און וועלכע איז קיינמאָל ניט דערגרייכט געוואָרען בעפֿאָר. פֿין דעסטוועגען האָט קיינער ניט געקענט ערקלערען דעם דאָזיגען פֿאַקט. אין 1911 האָט דער ענגלישער עקספּאָרט דערגרייכט די סומע פֿון £454 000 000 און אין 1912 מעהר ווי £487.000,000. קוילען, שטאָהל, גיכע שיפֿען, פּאַנצער שיפֿען, פּאַטראָנעס, טוך, באַוועל, שיך, לעדער, קאָנסערווירטע עסען ווארג, — אַלצדינג האָט זיך געפֿאָדערט און איז אַרויסגעשיקט געוואָרען אין גרויסע קוואַנטיטעטען. גאַנצע פֿער-מעגענס האָבען זיך אָנגעקליבען בעפֿאָר אינזערע אויגען. מענשען זיינען פֿאַרטיג געווען צו דער'הרג'ענען זיך איינער דעם אַנדערן; וואָס פֿאַר אַ גליק, וואָס פֿאַר אַ גוטער גע-שעפֿט דאָס איז געווען!

זורזאַכע, וואַרום די קוילען־קאָמפּאַניעס און די באַוועל־לאָרדען פֿון ענג־ 'אַנד האָבען ניט געוואָלט הערען פֿון קיין שום קאָמפּראָמיס מיט זייערע ארבייטער און האָבען זיי דירעקט געצוואונגען צו סטרייקען. זיי האָבען ויינפֿאַך פּאַראויסגעזעהן אַ פֿערמינדערונג פֿון די בעשטעלונגען, ווען זיי האָבען שוין געהאַט אָנגעקליבען אַ צו גרויסען זאַפּאַס פּראָדוקטען אין ייערע מאַגאַזינען און צופֿיעל קוילען אַרום זייערע קוילען־גריבער.

* * *

ווען מיר שטודירען און אַנאַליזירען גרינדליך די פֿאַקטען, וועלכע יאַקסען אַרויס פֿון דער טהעטיגקייט פֿון די מאָדערנע שטאַאַטען, וועלען זיר פֿערשטעהן, אויף וויפֿיעל דער גאַנצער לעבען פֿון אונזער ציווילי־ ירטער געזעלשאַפֿט איז איבערהויפּט ניט אָבהיינגיג פֿון די „פֿאַקטען" ון דער עקאָנאָמישער ענטוויקלונג פֿון די נאַציאָנען, נאָר פֿון דער ורם און ווייזע ווי אַזוי פֿערשידענע גרופּען מאָנאָפּאָ־ יסטען און פּריווילעגירטע מענשען, מעהר אָדער ווייניגער בענינסטיגט פֿון'ם שטאַאַט, ווירקען צוריק וויף די דאָזיגע פֿאַקטען.

אויף אַזאַ אופן איז גאַנץ קלאָר, אַז דער איינטריט פֿון אַזאַ מעכ־ זיגען פּראָדוצירער אין דער עקאָנאָמישער אַרענאַ, ווי די מאָדערנע ייטשלאַנד מיט איהרע שולען, מיט איהר טעכנישער ערציהונג, וועלכע יערט פֿערשפּרייט מיט פֿולע הענד צווישען איהרע פֿאָלקס־מאַסען, מיט איהר יונגער גייסטיגער קראַפֿט און איהרע אָרגאַניזאַטאָרישע פֿעהיגקייט־ זען האָט נויטווענדיגערווייזע געמוזט בריינגען אַן איבערבייט אין די בע־ יהונגען צווישען די נאַציאָנען. אַ נייע איינאָרדנונג פֿון די קרעפֿטען איז עווען אונפֿערמיידליך. אָבער צו דאַנקען דער ספּעציפֿישער אָרגאַניזאַ־ יאָן פֿון די מאָדערנע שטאַאַטען וועט אָט די איינאָרדנונג פֿון די קאָנאָמישע קרעפֿטען פֿערהינדערט דורך אַן אַנדער פֿאַקטאָר פֿון פּאָליטישען אורשפּרונג: דורך די פּריווילעגיעס און מאָנאָפּאָלען, יאָס דער שטאַאַט האָט געשאַפֿען און וועלכע ער האַלט אויף.

אין דער ווירקליכקייט ווערען מאָדערנע שטאַאַטען ספּעציעל גע־ רינדעט מיט דעם צוועק צו שאַפֿען פּריווילעגיעס פֿאַר די רייכע אויף יעם חשבון פֿון די אָרעמע. די מענער פֿון דער הויכער פֿינאַנץ זיינען וין יעדען לאַנד די יעניגע, וועלכע בעשטימען דעם געזעץ פֿאַר אַלע ויכטיגע פּאָליטישע אָנגעלעגענהייטען. „וואָס וועט באַראָן ראָטשילד זאָ־ ען דערצו?" „וואָס פֿאַר אַ שטעלונג וועט נעהמען דער סינדיקאַט פֿון י גרויסע באַנקירען אין פּאַריז, וויען און לאָנדאָן?" אָט די פֿראַגען

האָבען בעקומען אַ דאָמינירענדע וויכטיגקייט אין פּאָליטישע אַפּערען און אין די בעציהונגען צווישען די נאַציאָנען. עס איז די אָנערקענונג אָדער נ י ט אָנערקענונג פֿון די פינאַנץ־מענער, וועלכע מאַכט און שטירצט מיניסטעריומס אין גאַנץ אייראָפּאַ. אמת, אין ענגלאַנד דאַרף מען זיך אויך נאָך רעכענען מיט דער שטאַאַטס־קירכע און די רייכע ביער־ברוי־ערס; אָבער די קירכע און די ברויערס געהען שטענדיג האַנד אין האַנד מיט די גרויסע פינאַנץ־מענער, וועלכע זיינען זעהר פּאָרזיכטיג זיך צו־צוריהרען צו די איינקינפֿטע פֿון זייערע אָנהייגגער. נאָך אַלע גליקען איז אַ מיניסטער ניט מעהר ווי אַ מאַן, וואָס זוכט צו בעהאַלטען זיין פּאָסטען, זיין מאַכט און די מעגליכקייט צו קלייבען רייכטה׳מער פֿאַר זיך און זיינע מיטהעלפֿער, וועלכע זיין שטעלונג פֿערשאַפֿט איהם. די נויטווענ־דיגע פֿאָלגע דערפֿון איז די, אַז די פֿראַגע וועגען אינטערנאַציאָנאַלע בעציהונגען איז היינט צו טאָג בלויז בעשריינקט דערויף צו וויסען, צי דער בעגינסטיגטער מאָנאָפּאָליסט אין אַ געוויסען שטאַאַט וועט אָננעהמען אַזאַ און אַזאַ שטעלונג צו די פּריווילעגירטע פֿון דעמזעלבען סאָרט אין אַן אַנדער שטאַאַט.

מיט אַנדערע ווערטער מיינט עס, אַז ד ע ר צ ו ש ט אַ נ ד פֿ ו ן ד י ע ק אָ נ אָ מ י ש ע ק ר ע פֿ ט ע ן, וועלכע זיינען טהעטיג, ווערט בעשטימט דורך דער טעכנישער ענטוויקלונג פֿון פֿערשידענע נאַציאָנען אין אַ גע־וויסע פּעריאָדע פֿון זייער געשיכטע; אָבער דער ג ע ב ר ו י ך, וואָס וועט געמאַכט ווערען מיט די דאָזיגע קרעפֿטען, ווענדט זיך אין גאַנצען אין דעם ג ר אַ ד פֿ ו ן ש ק ל אַ פֿ ע ר י י, וועלכע די פֿעלקער האָבען ערלויבט זייערע רעגירונגען אַרויפֿצולייגען אויף זיי. די עקאָנאָמישע קרעפֿטען, וועלכע וואָלטען געקענט שאַפֿען האַרמאָניע און וואָהלשטאַנד און אַ נייעם שטרעבען צו אַ פֿרייהייטליכער קולטור, אויב זיי וואָלטען נור געהאַט די מעגליכקייט צו קענען זיך פֿריי ענטוויקלען אין דער געזעלשאַפֿט — אָט די קרעפֿטען ווערען דירעקטירט דורך דעם שטאַאַט, ד.ה. דורך אַן אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע איז ספּעציעל ענטוויקעלט געוואָרען צו מאַכען די רייכע רייכער, ווי זיי זיינען שוין, און צו מאַכען פֿון דעם גאַנצען מאָדערנעם פֿאָרטשריט אַ מיטעל פֿאַר די אינטערעסען פֿון די פּריווילעגירטע קלאַסען; און אויף אַזאַ אופן ענטוויקלען זיך דיזעלבע קרעפֿטען אַלס אַן אינסטרומענט פֿון אונטערדריקונג, פֿון מאָנאָפּאָליסטען און שטענדיגע מלחמות. זיי טרייבען אונטער די בערייכערונג פֿון די בעגינסטיגטע און פֿערגרעסערן דעם עלענד און די פֿערשקלאַפֿונג פֿון די אָרעמע

אין דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואָרום יענע עקאָנאָמיסטען, וועלכע
אַנדלען נאָך אלץ אויסשליסליך מיט די עקאָנאָמישע קרעפֿטען אַליין,
ט אַנאַליזירענדיג די גרענעצען, וועלכע רינגלען אַרום היינט צו טאָג
נָם קרייז פֿון זייער טהעטיגקייט, און ניט רעכענדיג זיך מיט דער
ידעאָלאָגיע פֿון׳ם שטאַאַט, אָדער מיט די קרעפֿטען, מיט וועלכע
דער שטאַאַט אונטערשטיצט היינט נייטוועןדיגערווייזע דעם רייכען,
י ער זאָל קענען ווערען רייכער אויף דעם חשבון פֿון דעם אָרעמען—
אָס איז די אורזאַכע, וואַרום אַזעלכע עקאָנאָמיסטען האָבען איבערהויפּט
ין שום שייכות ניט צו דער אמת׳ער ווירקליכקייט פֿון דער עקאָנאָ-
ישער און סאָציאַלער וועלט.

X.

די הויפּט־צונגען פֿון׳ם שטאַאט.

מיר האָבען געגעבען אַ קורצען איבערבליק איבער איינינע פֿון די
כטיגסטע פֿונקציאָנען פֿון׳ם שטאַאַט: זיין געזעץ־געבונג מכח דעם
יגענטהום, די בעשטייערונג, די גרינדונג פֿון מאָנאָפּאָלען און ענדליך
׳ פֿערטהיידיגונג פֿון׳ם לאַנד — אָדער, מיט אַנדערע ווערטער — דאָס
עכט פֿון מלחמה.
און מיר האָבען אויפֿגעוויזען און פעסטגעשטעלט דעם פֿאַקט, וועל-
ער צייגט זיך אַרויס מיט דער גרעסטער דייטליכקייט, אַז אין יעדער
יינציגער פֿון די אייבען דערמאָהנטע פֿינקציאָנען האָט דער שטאַאַט
נשטרעבט און שטרעבט נאָך צו דערזועלבען ציעל: — איבערצוגעבען
׳ ברייטע מאַסע פֿון דער בעפֿעלקערונג, וועלכע ער רעגירט, צו די
ערשידענע קאַטעגאָריעס פֿון אויסבייטער, צו פֿערזיכערן און צו פֿער-
ענגערן דאָס רעכט פֿון די לעצטע צו עקספּלאָטירען דאָס פֿאָלק. אָט צו
נָם צוועק איז דער שטאַאַט געגרינדעט געוואָרען — און דאָס איז ביז
יינט צו טאָג זיין וויכטיגסטע. זיין איינענטליכע מיסיאָן.
די געזעץ־געבונג פֿון די שטאַאַטען וועגען דעם אייגענטהומס־רעכט
אָט קיינמאל ניט געהאַט דעם צוועק צו פֿערזיכערן יעדען בירגער, ער
זל קענען געניסען די פֿרוכט פֿון זיין ארבייט, ווי די אָפֿיציעלע רעכטס-
יסענשאַפֿט בעהויפּטעט. פונקט פֿערקעהרט, דאָס געזעץ פֿון׳ם שטאַאַט

האָט שטענדיג געהאַט און האָט נאָך די אויפגאַבע אַוועקצוורויבען פון די ברייטע מאַסען פון דער נאַציאָן אַ גרויסען טהייל פון זייער אַרבייטס נוצען פון עטליכע פריווילעגירטע. צו האַלטען די מאַסען שטענדיג אין אַ צושטאַנד פון עלענד און קאָנאָמישער אונזיכערהייט און זיי אַריינ־צוגעבען אין די הענד — אין די גאַנץ אַלטע צייטען אין די הענד פון די שקלאַפען בעזיצער און פריעסטער, אין מיטעל־אַלטער אין די הענד פון די פעאָדאַל באַראָנען, די גלחים און די קויפלייט, און היינט צו טאָג אין די הענד פון די אינדוסטריעלע אונטערנעהמער און די בערזען־ספעקולאַנטען, וועלכע זיינען נאָך צוגעקומען צו די פריהער דערמאָהנטע דריי — אָט דאָס איז געווען די אייגענטליכע פונקציאָן פון אַלע שטאַאַטען, צי זיי האָבען געהאַט אַ טהעאָקראַטישע, אַן אָליגאַרכישע אָדער אַ דע־מאָקראַטישע פאָרם.

די בעשטייערונג, ווי מיר האָבען געזעהן, איז אַן אונגעהייער מעכ־טיגער אינסטרומענט, מיט וועלכען דער שטאַאַט בענוצט זיך צו דעם ראָזיגען צוועק. מיט דער הילפע פון אָט דעם אינסטרומענט האָבען די רעגירער די מעגליכקייט צו עקספראָפריאירען די אָרעמע צו גונסטען די רייכע; די היינטיגע פערפאָלקאָמענטע עקספראָפריאַציאָן וואַרפט זיך ניט באַלד אין די אויגען, אָבער די ווירקונג איהרע איז פון דעסטוועגען ניט גרינגער. די בעשטייערונג ערלויבט די פריווילעגירטע אויפצוהאַלטען די אָרעמקייט אויף אַ קינסטליכען אופן, ניט קוקענדיג, וואָס די פראָדוק־טיוויטעט פון דער מענשליכער אַרבייט האָט זיך אונגעהייער ענטוויקעלט און פערגרעסערט; — און אין דערזעלבער צייט קענען זיי אייסמיידען אַלע ברוטאַלע פאָרמען פון אַ דירעקטער בערויבונג, מיט וועלכער מען פלעגט זיך בענוצען אין די פערגאַנגענע צייטען. דאָס, וואָס דער פעאָ־דאַל־באַראָן האָט פריהער געטהאָן, אום אויסצופרעסען זיינע לייבאייגענע אונטער דעם שוץ פון'ם שטאַאַט — דאָסעלבע טהוט דער שטאַאַט היינט אין אַ „קאָרעקטער" פאָרם מיט דער הילפע פון דער בעשטייערונג. אָבער שטענדיג טהוט ער עס צו גונסטען ערגעץ אַ רייכען, און ער פערגעסט קיינמאָל ניט צו צוטהיילען אַ געוויסען חלק פון דער גנבה צווישען דעם רייכען און זיינע צאָהלרייכע בעאַמטע.

מיר האָבען שפעטער געזעהן, ווי אַזוי דער שטאַאַט האָט זיך בע־נוצט און בענוצט זיך נאָך מיט דעם אינדוסטריעלען, קאָמערציעלען און פינאַנציעלען מאָנאָפאָל; ווי אַזוי ער ערלויבט צו איינצעלנע גרופען פון פאַבריקאַנטען און געשעפטס־ספעקולאַנטען אָנצוקלייבען אונגעהייערע פערמעגענס אויף דעם שנעלסטען אופן, דורך דעם וואָס זיי רויבען אַוועק

פון זיינע אונטערטאַנען די פרוכט פון זייער ארבייט. און מיר האָבען געצייגט, ווי אַזוי עס קומט, אַז די אַלע נייע קוועלען פון רייכטהום, וועלכע עקזיסטירען היינט פאַר די ציוויליזירטע נאציאָנען, סיי צוליעב דעם פראָגרעס פון דער וויסענשאַפט און טעכניק, סיי דורך דער פערכאַפונג פון אַזעלכע לענדער, וועלכע זיינען ריקשטענדיג אין זייער אינדוסטריע, געפינען זיך שטענדיג אין די הענד פון אַ קליינער מינדערהייט פון פריווילעגירטע. און די לעצטע, פון זייער זייט, ערלויבען דעם שטאַאַט אָנצופילען זיינע קאַסעס און שטענדיג צו פערגרעסערן דעם קרייז פון זיין מאַכט.

און צום סוף האָבען מיר געזעהן, וואָס פאַר אַ שרעקליכע וואַפע דער שטאַאַט בעזיצט, אום צו פעראייביגען די סאָציאַלע אונגלייכהייט, די מאָנאָפּאָלען און אַלע סאָרטען פריווילעגיעס, אין דער פאָרם פון זיינע שטענדיגע אַרמעען און דאס רעכט פון מלחמה. אונטער דעם מאַנטעל פון'ם פאַטריאָטיזם און פון דער נויטווענדיגקייט צו פערטהיידיגען דאָס פאָטערלאַנד, בענוצט זיך דער שטאַאַט מיט דער אַרמעע און די מלחמות פאַר דעמזעלבען צוועק. אין אַלע צייטען, פון דעם גרויען אַלטערטהום ביז היינט, האָבען די עראָבערונגען שטענדיג געהאַט דעמזעלבען צוועק: איבערצוגעבען נייע פעלקער צו דער אויסבייטונג פון די קלאַסען, וועלכע דער שטאַאַט האָט בעגינסטיגט. און דאָזעלבע איז אויך היינט דער פאַל: אַלע מלחמות ווערען געמאַכט פאַר דעם פראָפיט פון די באַנקירען, די ספעקולאַנטען, די פריווילעגירטע. און די אונגעהייערע סומען, וואָס מען גיט אויס פאַר דער מיליטערישער בעוואַפנונג אין דער צייט פון פריעדען און די הלואות פון די שטאַאַטען ערלויבען די רעגירער ווידער אַמאָל צו שאַפען אונגעהייערע פערמעגענס און נייע אויסבייטער, וועלכע זיי קלייבען אויס פון די רייהען פון זייערע ליעבלינגס.

אָט דער דאָזיגער איינגעוואָרצעלטער שטרעבען צו בערייכערן געוויסע קאַטעגאָריעס פון בירגער אויף דעם חשבון פון דער אַרבייט פון דער גאַנצער נאַציאָן און איהרע אָפּפערס, פערקערפערט מיט זיך דעם קווינטעסענץ פון יענער פאָרם פון אַ פּאָליטיש־צענטראַליזירטער אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע מיר רופען ש ט אַ אַ ט און וועלכע האָט זיך ערשט געקענט ענטוויקלען אין אייראָפּאַ ביי יענע פעלקער, וועלכע האָבען צושטערט דעם רוימישען קייזער־רייך, נאָך דער פעריאָדע פון די פרייע שטעדט, ד.ה. וועהרענד דעם 16טען און 17טען יאָהרהונדערט.

* * *

און פֿערגעסט ניט, אַז מיר רעדען דאָ ניט װעגען דעם, װאָס מען רופֿט געװעהנליך „מיסברויכען די מאַכט", פֿון די אַלע גרויזאַמקייטען, װעלכע אַלע רעגירונגען פֿלעגען שטענדיג בעגעהן געגען זייערע אונטערטאַנען אָדער געגען אונטערדריקטע נאַציאָנען, אַזוי לאַנג װי עס האָבען עקזיסטירט מענשען פֿון די פּריװילעגירטע קלאַססען, װעלכע האָבען זיך געגייטיגט אין דעם שוץ פֿון אַ רעגירונג. מיר רעדען דאָ אַבסאָלוט ניט װעגען די גנבות פֿון די בעאַמטע, װעגען אונגעזעצליכע האַנדלונגען, װעלכע װערען בעגאַנגען פֿון אַלע רעגירער, װעגען די בעליידיגונגען און ליידען, װאָס זיי פֿעראורזאַכען צו אַלע אונטערדריקטע; מיר רעדען דאָ זאָגאַר ניט מכח דעם האַס געגען אַנדערע נאַציאָנען, װעלכע זיי פּראָפּאַגאַנדירען און האַלטען אויף. אין דיזער בעציהונג איז גענוג צו דערמאָהנען, אַז „מאַכט" און „מיסברויכען די מאַכט" געהען שטענדיג האַנד אין האַנד, און דאָס צװישען בעאַמטע ענטװיקעלט זיך אונפֿערמיידליך אַ סאָלידאַריטעט, װעלכע איננאָרירט און פֿערשװיינט אַלצדינג, װאָס מען האָט ליעב אָנצורופֿען „די טרױעריגע נויטװענדיגקייטען צו געברויכען די מאַכט".

מיר שטעלען זיך ניט אָב ביי די „טרויעריגע נויטװענדיגקייטען". עס איז פֿאַר אונז גענוג צו האַנדלען מיט דעם איינענטליכען װעזען פֿון דער דאָזיגער אָרגאַניזאַציאָן, װעלכע האָט זיך אין פֿערשידענע צייטען עטליכע מאָל ענטװיקעלט אין דער מענשליכער געזעלשאַפֿט, און װעלכע האָט יעדעס מאָל געהאַט דעמזעלבען כאַראַקטער — די געגענזייטיגע פֿערזיכערונגס-געזעלשאַפֿט פֿון דער קירכע, דעם מיליטערישען פֿיהרער און דעם גרונד-בעזיצער, מיט דעם צװעק צו לעבען אויף דעם חשבון פֿון דער אַרבייט פֿון די מאַסען. דער גאַנצער אונטערשיעד צװישען אַמאָל און היינט בעשטעהט נור אין דעם, װאָס צו דער דאָזיגער דריי-איינינקייט זיינען נאָך צוגעקומען דער מאָדערנער בורזשואזער קאָמערציאַנט, דער פֿאַבריקאַנט, דער בערזען ספּעקולאַנט און אַ גאַנצע מחנה פֿון בעאַמטע.

עס איז צוליעב די אינטערעסען פֿון די פּריװילעגירטע, ניט צוליעב די אינטערעסען פֿון דער נאַציאָן, װען דער שטאַאַט פֿערכאַפּט די ערד פֿון די בויערן און גיט איהר איבער צו קליינע מינדערהייטען פֿון װאַוכערער און ספּעקולאַנטען און װען ער טרייבט אַרויס אַ היבשע צאָהל איינװאוינער פֿון די דערפֿער. און װי באַלד עס קלייבען זיך אָן מאַסען פֿון אַרבייטסלאָזע פּראָלעטאַריער אין די שטעדט, קומט די געזעץ-געבונג פֿון דעם שטאַאַט און גיט איבער אָט די אויסגעהונגערטע מאַסען צו די

פּריווילעגירטע פֿון דער מאָנאַרכיע, צו די רייכע פֿאַבריקאַנטען, און שפּעטער צו די פּראָצענטניקעס, די געשעפֿטס־ספּעקולאַנטען און צו די מענער פֿון דער גרויסער פֿינאַנץ. אָט דיזע אונגעהייערע מאַסע, וואָס יאָגט זיך אין די גאַסען פֿון די שטעדט, איז אין גאַנצען אריינגעגעבען געוואָרען אין די הענד פֿון די ליעבלינגס פֿון דער רעגירונג.

שפּעטער, ווען די פּריווילעגירטע קלאַסען, וועלכע האָבען אויסגע־אַרבייט מיט אַזוי פֿיעל געשיקליכקייט און קלוגשאַפֿט אָט די פּאָליטישע פֿאָרם, וואָס מיר רופֿען שטאַאַט, האָבען אָנגעהויבען צו בעמערקען, אַז די עקספּלאָאַטירטע מאַסען ווילען אַראָבוואַרפֿען פֿון זיך דעם שווערען יאָך, האָבען זיי באַלד געזעהן אויסצוגעפֿינען אַ נייעם מיטעל, ווי צו פֿער־גרעסערן דעם פֿונדאַמענט פֿון זייער עקספּלאָאַטאַציאָן. די עראָבערונג איז אין אַלע צייטען געווען אַ מיטעל פֿאַר אָנצוקלייבען נייע רייכטהימער, ניט חס־ושלום פֿאַר די עראָבערענדע נ אַ צ י אָ נ ע ן — צו זיי האָט מען איבערגעלאָזט דעם „כבוד“ — אָבער פֿאַר די הערשענדע קלאַסען פֿון די דאָזיגע נאַציאָנען. מען דאַרף זיך בלויז דערמאָהנען אין די רייכטהימער, וועלכע נאַפּאָלעאָן דער ערשטער האָט איבערגעגעבען צו זיינע גענעראַלען און צו זיין נייער „מיליטערישער אַריסטאָקראַטיע“. און שפּעטער, ווען די טעכנישע ערפֿינדונגען און דער פּראָגרעס פֿון דער שיף־פֿאַהרט האָט די שטאַאַטען ערלויבט אָנצוהאַלטען גרויסע אַרמעען און קריעגס־פֿלאָטען, האָבען די הערשענדע קלאַסען באַלד געזעהן צו בענוצען זיך מיט די דאָזיגע אַרמעען און קריעגס־פֿלאָטען, אום צו פֿערכאַפּען „קאָלאָניען“. אויף אַזאַ אופֿן האָט די האָלענדישע, די ענגלישע, די פֿראַנצויזישע, די בעלגישע, די דייטשע און אפילו די רוסישע בורזשואַזיע נאָכאַנאַנד אי־בערגענומען די ראָלע צו פֿערכאַפּען די נאַציאָנען, וואָס זיינען ריקשטענ־דיג אין זייער אינדוסטריע, און צוליעב דיזעלבע אורזאַכען ווילען זיי איצט צוטהיילען צווישען זיך אַזיען און אַפֿריקאַ.

די דאָזיגע שטאַאַטען, ד.ה. די בורזשואַזיע פֿון יענע לענדער — ווייל די אַרבייטער געווינען קיין זאַך ניט, סיידען עטליכע ברעקלאַך, וואָס פֿאַלען אַראָב פֿון די טישען פֿון די רייכע — די בורזשואַזיע פֿון יענע לענדער איז אויף אַזאַ שטייגער געוואָרען בעהערשער און אויסביי־טער אין איין פּערזאָן פֿון ברייטע פֿעלקער־שאַפֿטען, שוין ניט ריידענדיג פֿון איהרע „טהייערע“ מיטבירגער. וואָס אָנבעלאַנגט די אַרבייטער, האָבען זיי זיך געלאָזט אַריינגנאַרען פֿון זייערע הערען, וועלכע האָבען זיי פֿער־שפּראָכען אַ פֿעטען ביסען פֿון דער גנבה. זיי פֿאָדערן פֿון צייט צו צייט „פּראָטעקציאָן“, געוויסע אָבגאַבען אויף אויסלענדישע פּראָדוקטען געגען

דער פֿרעמדער קאָנקורענץ, און שטעהענדיג אונטער דעם איינפֿלוס פֿון אַ פֿערברעכערישער פרעסע, וועלכע ווערט בעצאָהלט פֿון די קאַפּיטאַליסטען, זיינען זיי פֿאַרטיג, אַרויפֿצוואוואַרפֿען זיך אויף זייערע שכנים, אום צו האַלטען מלחמה מיט זיי פֿאַר דער גנבה, אָנשטאָט צו רעוואָלטירען געגען זייערע אייגענע עקספּלאָטאַטאָרס און געגען זייער אַלטעכטיגע וואַפֿע — דעם שטאָאַט.

XI.

צי קען דער שטאאט דיענען אלס א מיטעל פאר דער בעפרייאונג פון די ארבייטער?

אָט דאָס איז, וואָס די אַלטע און מאָדערנע געשיכטע צייגט אונז. און דאָך זעהען מיר, אַז די ראַדיקאַלע דעמאָקראַטען און סאָציאַליסטען, שטעהענדיג אונטער דעם איינפֿלוס פֿון אַ פֿאַלשער אויפֿפֿאַסונג, וועלכע האָט שוין הײנט בעקומען אַ ווירקליך טראַגישע בעדייטונג, פֿאָדערן, אַז דער שטאָאַט, וואָס פּראָדוצירט די מערדערישסטע וואַפֿען, אום צו פֿעראָעמען דעם בויער און אַרבייטער און צו בערייכערן מיט זייער אַרבייט דעם גרונד־בעזיצער, דעם פריעסטער, דעם בורזשואַ, דעם ספּעקולאַנט און די אַלע פּריווילעגירטע און פֿון דער רעגירונג בעשיצטע גנבים — אָט דערזעלבער שטאָאַט, דער בורזשואַזער שטאַאַט, דער שטאָאַט, וואָס עקספּלאָטירט אַליין, דער פּראָטעקטאָר פֿון די עקספּלאָטאַטאָרס — זאָל זיי בעשיצען געגען דער אויסבייטונג פֿון די מאָנאָפּאָליסטען. און ווען מיר ערקלערען, אַז די אָבשאַפֿונג פֿון דעם שטאָאַט איז דער ציעל, צו וועלכען מיר מוזען שטרעבען, ענטפֿערט מען אונז אויף אַזאַ שטייגער: „לאָמיר פֿריהער אַוועקמאַכען מיט די פֿערשידענע קלאַסען אין דער געזעלשאַפֿט; דערנאָך וועט מען דעם שטאָאַט קענען אריינשטעלען אין אַ מוזעאום פֿון אַלטערטהימער צוזאַמען מיט דער שטיינערנער האַק און דעם שפּין־ראָד פֿון פֿערגאַנגענע צייטען!"

אָט מיט דעם זאָנדערבארען אַרגומענט האָט מען זיך אַרויסגעדרעהט, אין די פֿופֿציגער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט, פֿון דער דיסקוסיאָן, וועלכע פּרודהאָן האָט דאַמאַלס אָנגעפֿיהרט מכח דער

אָבשאַפֿונג פֿון דער אינסטיטוציאָן שטאַאט אין די מיטלען, ווי צו דערגרייכען דעם דאָזיגען ציעל. און מיט דעמזעלבען אויסרייד בענוצט מען זיך נאָך היינט. — „לאָמיר פֿריהער פֿערכאַפּען די מאַכט אין דעם שטאַאט"— דעם היינטיגען בורזשואזען שטאַאט, פֿערגעסט עס ניט — „און דערנאָך וועלען מיר מאַכען די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן!" — אָט דאָס איז דער פּאַס־וואָרט אין דער מאָדערנער סאָציאַליסטישער בעוועגונג.

פּרודהאָן האָט די ארבייטער איינגעלאַדען צו דיסקוטירען די פֿראַגע אויף אַזאַ אופֿן: — „ווי אַזוי וואָלט די געזעלשאַפֿט זיך געקענט אָרגאַניזירען, ניט אָנקומענדיג ביי דעם שטאַאט, וועלכער האָט זיך ענטוויקעלט אין די פֿינסטערסטע פּעריאָדען פֿון דער געשיכטע מיט דעם צוועק צו האַלטען די מאַסען אין אַ צושטאַנד פֿון עקאָנאָמישען און גייסטיגען עלענד און צו עקספּלאָטירען זייער אַרבייט?" און מען האָט איהם געענטפֿערט מיט אַ סאָפֿיזם.

אוןווירקליך, ווי אַזוי איז נאָר מעגליך צו רעדען וועגען דער אָבשאַפֿונג פֿון די קלאַסען, ניט צוריהרענדיג זיך צו דער אינסטיטוציאָן, וועלכע איז געוועזען דער אינסטרומענט צו גרינדען די קלאַסען און וועלכע איז נאָך היינט דער אינסטרומענט זיי אויפֿצוהאַלטען פֿאַר אַלע ציַיטען? אָבער אָנשטאָט די דאָזיגע פֿראַגע גרינדליך צו אונטערזוכען, די וויכטיגסטע פֿראַגע, וועלכע די גאַנצע מאָדערנע ענטוויקלונג האָט אונז געשטעלט — וואָס טהוט מען?

„דער שטאַאט, וועלכער האָט זיך אויסגעאַרבייט אין דער געשיכטע פֿון דער ציוויליזאַציאָן, אום צו געבען דער איסבייטונג פֿון די מאַסען דורך די פּריווילעגירטע קלאַסען אַ לעגאַלען כאַראַקטער, צי קען ער זיין אַ ווערקצייג פֿאַר דער בעפֿרייאונג פֿון די אונטערדריקטע?" — וואָלט דען אָט די פֿראַגע ניט געדאַרפֿט זיין די ערשטע, מיט וועלכע דער סאָציאַלער רעפֿאָרמאַטאָר וואָלט זיך געדאַרפֿט בעשעפֿטיגען?

און פֿון דער אַנדערער זייט וואָלט מען געדאַרפֿט זעהן, צי עס מאַניפֿעסטירען זיך ניט שוין אין דער ענטוויקלונג פֿון דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט אַנדערע גרופּירונגען, אויסער דעם שטאַאט — אַזעלכע גרופּירונגען, וועלכע קענען שאַפֿען אין דער געזעלשאַפֿט די צוזאַמענשטעלונג אין האַרמאָניע פֿון די אינדיווידועלע קרעפֿטען און ווערען אַן אינסטרומענט פֿאַר דער בעפֿרייאונג פֿון די מאַסען, אַזוי אַז מען דאַרף איבערהויפּט ניט אָנקומען ביי דער פּיראַמידאַלער היעראַרכיע פֿון'ם שטאַאט? למשל די קאָמונע, די פֿאַך־אָרגאַניזאַציאָנען פֿון די אַרבייטער, די גרופּירונגען פֿון די קוואַרטאַלען און סעקציאָנען, וועלכע האָבען עקזיסטירט אין די

פֿרייע שטערט בעפֿאָר דער ענטשטעהונג פֿון'ם שטאַאט; די טויזענדער געזעלשאַפֿטען, וועלכע וואַקסען היינט אַרויס איבעראַל פֿאַר דער בעפֿרידינונג פֿון טויזענדער סאָציאַלע בעדערפֿנישען; דער פֿעדעראַטיווער פּרינציפּ, מיט וועלכע די מאָדערנע גרופּירונגען בענוצען זיך; — גיבען אונז דען ניט די דאָזיגע פֿאָרמען פֿון אָרגאַניזאַציאָן אַ פֿעלד פֿאַר אונזער טהעטיגקייט, וועלכער פֿערשפּרעכט אונז אַ בעסערן ערפֿאָלג פֿאַר אונזער בעפֿרייאונג, איידער די אַרויסגעוואָרפֿענע אַרבייט צו פֿערכאַפּען דעם שטאַאט און זיין צענטראַליזאַציאָן און צו מאַכען איהם נאָך מעכטיגער ווי ער איז שוין היינט?

וואָלט דאָס ניט געדאַרפֿט זיין די ערשטע און וויכטיגסטע פֿראַגע, וועלכע דער סאָציאַלער רעפֿאָרמאַטאָר וואָלט זיך בעדאַרפֿט שטעלען, איידער ער געהט אָננעהמען אַ בעשטימטע שטעלונג.

אָבער אָנשטאָט די דאָזיגע פֿראַגע גרינדליך צו אונטערזוכען, ווילען די בירגערליכע און סאָציאַליסטישע דעמאָקראַטען פֿון קיין אַנדער זאַך ניט וויסען און הערען, ווי נור פֿון'ם שטאַאט. און עס איז ניט דער צוקינפֿטיגער שטאַאט, דער „פֿאָלקס-שטאַאט" פֿון זייערע אַמאָליגע חלומות, נאָר איינפֿאַך דער בורזשואַזער שטאַאט, דער שטאַאט, ווי ער שטעהט און געהט. דער שטאַאט מוז פֿערנעהמען דאָס גאַנצע לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט, זאָגען זיי — אַלע עקאָנאָמישע, אינטעלעקטועלע, אָרגאַניזאַטאָרישע און ערציהונגס-טהעטיגקייטען; די אינדוסטריע, דעם אויסטויש פֿון די פּראָדוקטען, דעם עפֿענטליכען אונטערריכט, דאָס געריכט, די פֿערוואַלטונג פֿון אַלעס, וואָס שטעלט פֿאָר מיט זיך אונזער געזעלשאַפֿטליכעס לעבען!

און צו די אַרבייטער, וועלכע ווילען זיך בעפֿרייען, זאָגט מען אַזוי: „לאָמיר נור פֿריהער פֿערנעהמען אונזער פּלאַץ אין דער מאָדערנער פּאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן פֿון'ם שטאַאט, וועלכע איז אויסגעאַרבייט געוואָרען פֿון די גרונר־בעזיצער, די בורזשואַס און קאַפּיטאַליסטען, כדי זיי זאָלען אייך קענען אויסבייטען!" מען בענוצט זיך מיט דעם דאָזיגען אויסרייד, וויסענדיג גאַנץ גוט דורך אַלע לעהרען פֿון דער געשיכטע, אַז קיין שום נייע עקאָנאָמישע פֿאָרם האָט זיך ביז איצט ניט געקענט ענטוויקלען אין דער געזעלשאַפֿט, אויב עס איז אין דערזעלבער צייט ניט אויסגעאַרבייט געוואָ־ען אַ נייע פּאָליטישע פֿאָרם, פֿון די, וואָס האָבען פֿערזוכט זיך צו בעפֿרייען.

די לייב־אייגענשאַפֿט — און די אַבסאָלוטע מאָנאַרכיע; די קאָר־פּאָראַטיווע אָרגאַניזאַציאָן — אין די פֿרייע שטערט, אין די רעפּובליקען פֿון'ם

12טען ביז דעם 15טען יאָהרהונדערט; די הערשאַפֿט פֿון די קוויליוט — און דיזעלבע רעפּובליקען אונטער דער רעגירונג פֿון די פּ אָ ר ע ס ט אַ ס און קאָנדאָטיערי: דער אימפעריאַליזם — און די מיליטער־שטאַאַטען פֿון׳ם 17טען און 18טען יאָהרהונדערט; די הערשאַפֿט פֿון דער בור־זשואַזיע — און די רעפּרעזענטאַטיווע רעגירונג; — אַט די אַלע פֿאָרמען זיינען געגאַנגען האַנד אין האַנד. איז דאָס ניט דער בעסטער און פֿאָל־שטענדיגסטער בעווייז?

כדי זי זאָל זיך קענען ענטוויקלען, ווי זי האָט זיך ענטוויקעלט, און אום צו קענען אויפהאַלטען איהר מאַכט צום טראָץ דעם פּראָגרעס פֿון דער וויסענשאַפֿט און פֿון דעם דעמאָקראַטישען גייסט, האָט די בורזשו־אַזיע אויסגעאַרבייט אויף אַ זעהר קלוגען אופן די רעפּרעזענטאַטיווע רע־גירונג וועהרענד דעם 19טען יאָהרהונדערט.

און די פּאַס־ווערטער פֿון דעם מאָדערנעם פּראָלעטאַריאַט זיינען אַזוי מורא׳דיג, אַז זיי ריהרען זיך אפילו ניט צו צו דעם פּראָבלעם, וועלכען די רעוואָלוציאָן פֿון 1848 האָט אַרויסגעשטעלט: דער פּ־אָבלעם צו וויסען, וואָס פֿאַר אַ פּאָליטישע פֿאָרמע דער מאָדערנער פּראָלעטאַ־ריאַט מוז און קען ענטוויקלען, אום אויסצופֿיהרען זיין בעפֿרייאונג? ווי אַזוי צו אָרגאַניזירען די בײדע וויכטיגסטע פֿונקציאָנען פֿון יעדער געזעל־שאַפֿט: די געזעלשאַפֿטליכע פּראָדוקציאָן פֿון אַלעס, וואָס עס איז נויט־ווענדיג צום לעבען און דער געזעלשאַפֿטליכער אויסטויש פֿון די פּראָ־דוקטען? ווי אַזוי צו פֿערזיכערן יעדען איינציגען — ניט מיט ווערטער, נאָר אין דער ווירקליכקייט — מיט דעם פֿולען פּראָדוקט פֿון זיין אַר־בייט, אויף אַזאַ אופן, אַז ער זאָל האָבען די גאַראַנטיע צו פֿערזיכערן דעם איינציגנעם וואָהלזיין דורך דעם אויסטויש פֿון זיין אַרבייט? „די אָר־גאַניזאַציאָן פֿון דער אַרבייט“ קען ניט געמאַכט ווערען דורך דעם שטאַאַט, און אויב זי וועט דורכגעפֿיהרט ווערען פֿון די אַרבייטער גופא, וואָס פֿאַר אַ פֿאָרמע וועט זי אָננעהמען?

אָט דאָס איז, וואָס די פֿראַנצויזישע אַרבייטער, האָבענדיג די ער־פֿאַהרונג פֿון 1793 און 1848, פֿאָדערן היינט פֿון זייערע גייסטיגע פֿיהרער.

און וואָס ענטפֿערט מען זיי? מען ווייסט נור צו ווידער־האָלען די אַלטע פֿראַזע, וועלכע זאָגט זיי קיין זאַך ניט, און וועלכע איז ניט מעהר ווי אַ מיטעל אויסצומיידען אַ בעשטימטען ענטפֿער: „לאָמיר פֿערכאַפּען די מאַכט פֿון דעם בורזשואַזען שטאַאַט! בענוצט זיך מיט דער דאָזיגער

טאַכט, אום צו פֿערמעהרען די פֿונקציאָנען פֿון דעם מאָדערנעם שטאַאַט— און דער פּראָבלעם פֿון אייער בעפֿרייאונג וועט געלייזט ווערען!

און נאָך אַמאָל בעקומט דער פּראָלעטאַריער בלויז אָנשטאָט ברויט, און דאָסמאָל פֿון די, צו וועלכע ער האָט צוטרוי געהאַט און פֿאַר וועלכע ער האָט פֿערשפּריצט זיין בלוט.

צו ערוואַרטען פֿון אַן אינסטיטוציאָן, וועלכע שטעלט פֿאָר מיט זיך אַ היסטאָרישען ענטוויקלונגס־פּראָצעס, אַז זי זאָל דיענען אַלס אַ מיטעל צו צושטער־ען דיזעלבע פּריווילעגיעס, וועלכע זי האָט זיך אַליין גענומען צו ענטוויקלען, מיינט ניט מעהר ווי אָנערקענען זיין אייגענע אונפֿעהיגקייט צו פֿערשטעהן דאָס, וואָס עס איז אין דעם לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט אַ היסטאָרישער ענטוויקלינגס־פּראָצעס. עס מיינט ניט מעהר, ווי מיס־צופֿערשטעהן אָט די אַלגעמיינע רעגעל אין דער גאַנצער אָרגאַנישער נאַטור — אַז נייע פֿונקציאָנען פֿאָדערן נייע אָרגאַנען, וועלכע מוזען זיך אויסאַרבייטען פֿון זיך אַליין. עס מיינט איינפֿאַך, אַז מען איז צו פֿויל און גייסטיג צו מורא'דיג, אום צו דיינקען אין אַ נייער ריכטונג, צו וועלכער די מאָדערנע ענטוויקלונג פֿיהרט אונז.

* * *

די גאַנצע געשיכטע איז דאָ אַלס אַ לעבעדיגער בעווייז, דאָס יעדע נייע סאָציאַלע געבורט האָט זיך מאַניפֿעסטירט דורך אַזאַ טהעטיגקייט און אינטעליגענץ, וועלכע איז געווען אין איינקלאַנג מיט איהרע אייגענע בעדערפֿנישען; און יעדעס מאָל, ווען די מאַסען האָבען פֿערזוכט צו ענטוויקלען אַ נייע שעפּפֿערישע קראַפֿט אויף דעם געביעט פֿון דער עקאָנאָמישער פּראָדוקציאָן, האָבענדיג אין זינען זייערע אייגענע אינטערעסען אין פֿון דער געזעלשאַפֿט אין אַלגעמיין, — האָבען זיי אין דערזעלבער צייט אויך געזוכט נייע פֿאָרמען פֿון אַ פּאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן. און די דאָזיגע נייע פּאָליטישע פֿאָרמען ערלויבען די נייע געזעלשאַפֿטליכע פֿערזוכען אַרויפֿצודריקען זייער כאַראַקטער אויף דער עפּאָכע, וועלכע זיי האָבען אויפֿגעעפֿענט. קען אַ סאָציאַלע רעוואָלוציאָן מאַכען אַן אויסנאַהמע פֿון דער דאָזיגער רעגעל? קען זי אויסקומען אָהן די דאָזיגע שעפּפֿערישע טהעטיגקייט?

אַזוי האָט דער אויפֿשטאַנד פֿון די קאָמונעס אין דעם 12טען יאָהרהונדערט (אין איטאַליען אין דעם 11טען יאָהרהונדערט) און די אָבשאַפֿונג פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט אין די דאָזיגע קאָמונעס, וועלכע האָבען זיך בעפֿרייט פֿון דעם בישאָף, דעם פֿעאָדאַל־באַראָן און פֿון דעם קעניג, פֿאָרגעשטעלט מיט זיך דעם איינטריט פֿון אַ נייע קלאַס אין דער

נעשיכטע. און די ראָזינע קלאַס — אַזוי ווי מיר האָבען נעזעהן אין אונזער פֿריהערדינער שטודיע — ארבייטענדיג פֿאַר איהר בעפֿרייאונג, האָט באַלד געשאַפֿען אַ נייע קולטור און אין דערזעלבער צייט אַזעלכע אינסטיטוציאָנען, וועלכע האָבען איהר נענעבען די מעגליכקייט איהר צו ענטוויקלען.

דער האַנד־ווערקער האָט פֿערנומען דעם פּלאַץ פֿון דעם בויער. ער איז געוואָרען אַ פֿרייער מענש, און אונטער דעם שוץ פֿון די מויערן פֿון זיין קאָמונע האָט ער אינספּירירט די ענטוויקלונג פֿון די טעכנישע „קינסטע" און די וויסענשאַפֿט, וועלכע האָט באַלד דערנאָך, מיט גאַלילעָ, אויפֿגעעפֿענט אַ נייע ערא פֿאַר דעם בעפֿרייטען מענשליכען גייסט. מיט דער הילפֿע פֿון די דיינקער און קינסטלער, וועלכע האָבען ניט געוואוסט קיין בעסערע זאַך, ווי צו בענוצען זיך מיט זייער גייסטינער קראַפֿט אין דער ריכטונג פֿון אינטעלעקטועלער פֿרייהייט, האָט דער מענש פֿון יענער צייט צוריק אויסגעפֿינען דעם וועג צו די עקזאַקטע וויסענשאַפֿטען און צו דער גריעכישער פֿילאָזאָפֿיע, וועלכע זיינען ביידע אין גאַנצען פֿערגעסען געוואָרען וועהרענד דער פֿינסטערער פּעריאָדע פֿון דעם רוימישען רייך און אין דער באַרבאַרישער עפּאָכע, אין וועלכער דאָס רוימישע רייך האָט זיך לאַנגזאַם אויפֿגעלייזט. ער האָט געשאַפֿען אַ גראַנדיאָזע אַרכיטעקטור, וועמענס גלייכען מיר האָבען ביז איצט מעהר ניט נעזעהן; ער האָט אויסגעפֿונען די מיטלען און געהאַט דעם נייטיגען מוטה, אום אויסצופֿיהרען וויטע רייזען איבער אונבעקאַנטע ימים. ער האָט ערעפֿענט די עפּאָכע פֿון דער רענעסאַנס מיט איהר הומאַניסטישען פּראָגראַם.

אָבער וואָלטען דען אונזערע עלטער־פֿאָטער׳ס געקענט ענטוויקלען אַזאַ פֿרוכטבאַרע טהעטינקייט, ווען זיי וואָלטען זיך צונעכאַפּט מיט מורא׳דיגע הערצער צו די אינסטיטוציאָנען, וועלכע האָבען עקזיסטירט אין אייראָפּא פֿון דעם 5טען ביז דעם 12טען יאָהרהונדערט? די איבערבלייבאַכץ פֿון צעזאַריסטישע פֿאָרמען אויס דער צייט פֿון דעם רוימישען קייזער־רייך, אויסגעמישט מיט טהעאָקראַטישע, פֿון׳ם אריענט איִמפּאָרטירטע פֿאָרמען, אָט דיזע אָבשטאַרבענדע אינסטיטוציאָנען פֿון א פֿערשקלאַפֿטער פֿערגאַנגענהייט וואָלטען דאָך דערשטיקט דעם לעבעדיגען פֿעדעראַטיווען גייסט און דעם רעספּעקט צו דער פּערזענליכקייט, וועלכען די זאָגענאַנטע סקאַנדינאַווישע, גאַלישע, זעקסישע און סלאַווישע „באַרבאַרען" האָבען נעבראַכט מיט זיך. און צי אָט די צופֿווילטע פּאָליטישע

פאָרמען האָט זיך דער מענש, וואָס האָט געזוכט זיך צו בעפרייען, גע־יאָלט צוכאַפּען, אַזוי ווי די וואָרט־פיהרער פון די אַרבייטער מאַסען טהוען עס היינט?

גאַנץ געוויס ניט! — אויך די בירגער פון די בעפרייטע שטעדט האָבען באַלד דעם ערשטען טאָג פערזוכט דורך זייערע „פערשווערונגען", ד.ה. דורך זייער געגענזייטיגע שבועה, צו שאַפען נייע אינסטיטוציאָנען אין דעם קרייז פון זייערע פעסטע שטעדט. אין דעם קירכען־דיסטריקט, וועלכער איז אָנערקענט געוואָרען אַלס אַן אונאָבהייגיגע און סואווע־רענע איינהייט; אין דער גאַס און אין דעם „קוואַרטאַל" אָדער אין דער „סעקציאָן" (די פעדעראַציאָן פון די גאַסען) און פון דער אַנדערער זייט אין דער גילדע, וועלכע איז אויך געווען פאָלשטענדיג אונאָבהיינגיג; אין די אָרגאַניזירטע און סואווערענע „קינסטע" (יעדע האָט געהאַט איהר אייגענע „יוסטיץ", איהר באַנער, איהר מיליץ), און ענדליך אין דעם פאָרום, דער אַלגעמיינער פאָלקס־פערזאַמלונג, וועלכע האָט רעפרעזענטירט די פעדעראַציאָן פון די קירכען־דיסטריקטען און די גילדעס, האָט מען געזוכט די אָרגאַניזאַציאָן פון די פערשידענע עלעמענ־טען פון דער שטאָדט. אַ גאַנצע רייהע פון אינסטיטוציאָנען, וועלכע זיינען געווען אין אַ דירעקטען געגענזאַץ צו דעם גייסט פון דעם רוימי־שען שטאַאַט און צו דעם טהעאָקראַטישען שטאַאַט פון'ם אָריענט, האָט זיך ענטוויקעלט אין פערלויף פון די פאָלגענדע דריי אָדער פיער הונ־דערט יאָהר.

אויב מיר ציהען ניט בעסער פאָר איינפאַך צו איגנאָרירען דאָס לעבען פון די פרייע קאָמונעס פון יענער צייט, אַזוי ווי די אָנהיינגער פון'ם שטאַאַט טהוען — די ווירדיגע שילער פון אונזערע שטאַאַטליכע שולען, וועלכע ערנידעריגען דעם גייסט פון'ם מענשען — ווי אַזוי קענען מיר נאָך צווייפלען פאַר אַ מאָמענט, אַז עס זיינען געווען אָט די נייע אינסטיטוציאָנען, וואָס האָבען זיך געגרינדעט אויף דעם פעדע־ראַטיווען פרינציפ און אויף דעם רעספעקט פאַר דער אינדיווידואַליטעט — ווי אַזוי קענען מיר נאָך צווייפלען, אַז זיי זיינען עס געווען, וועלכע האָבען ערלויבט די קאָמונעס אין מיטעל־אַלטער צו ענטוויקלען אין אַ פעריאָדע פון פינסטערניש אַזאַ רייכע קולטור, אָט די קונסט, די וויסענשאַפט, וועלכע מיר געפינען אין דעם 15טען יאָהרהונדערט?

XII.

דער מאָדערנער קאָנסטיטוציאָנעלער שטאַאט.

דאָסזעלבע איז געווען מיט דער אינדוסטריעלער און קאָמערציעלער בורזשואַזיע. צוליעב אורזאַכען, וועלכע מיר האָבען ערקלערט אין אונזער אָבהאַנדלונג וועגען דער היסטאָרישער ראָלע פֿון'ם שטאַאט (די אָנפֿאַלען פֿון די מאָנגאָלען, טערקען און מאָרען און די אינערליכע דעקאַדענץ פֿון די אַלע קאָמונעס), האָט דער קעניגליכער מיליטער־שטאַאט געהאַט די מעגליכקייט צו בעפֿעסטיגען זיך אין אייראָפּאַ וועהרענד דעם 16טען, 17טען און 18טען יאָהרהונדערט איף די חורבות פֿון די פֿרייע קאָמונעס. אָבער נאָך דעם ווי דער דאָזיגער רעזשים האָט עקזיסטירט העכער צוויי הונדערט יאָהר, האָט די אינדוסטריעלע און אינטעלעקטועלע בורזשואַזיע — פֿריהער אין ענגלאַנד אין 1648 און מיט הונדערט און פֿערציג יאָהר שפּעטער אין פֿראַנקרייך — געמאַכט אַ נייעם שריט פֿאָרווערטס. זעהענדיג שוין האַלב און האַלב אין פֿאָרזים איהר צוקינפֿטיגע אַל־וועלטליכע ראָלע, האָט זי פֿערשטאַנען, אַז עס וועט זיין אַבסאָלוט אונמעגליך פֿאַר איהר צו דערגרייכען איהר פֿולע אינדוסטריעלע, קאָמערציעלע און אינטעלעקטועלע ענטוויקלונג, אַזוי לאַנג ווי די מענשליכע סטאַדעס וועלען פֿערבלייבען אונטער דער הערשאַפֿט פֿון אַ ריעזיגער ביוראָקראַטיע, וועלכע גרופּירט זיך אַרום אַ הויף, וואו אַ לואי דער 14טער האָט געקענט זאָגען: „דער שטאַאט בין איך!" זייט מאָנטעסקיע האָבען די דיינקער פֿון דער בורזשואַזיע — און זי האָט געהאַט בעדייטענדע דיינקער — בעגריפֿען, אַז די אינדוסטריע, דער האַנדעל, די ערציהונג, די וויסענשאַפֿט, די טעכניק, די קינסטע, די געזעלשאַפֿטליכע מאָראַל וועלען זיך קיינמאָל אין לעבען ניט קענען ענטוויקלען לויט זייערע אינערליכע פֿעהיגקייטען, און אַז די ברייטע מאַסען וועלען זיך קיינמאָל ניט קענען אַרויסאַרבייטען פֿון דעם שוידערליכען עלענד, אין וועלכען זיי זיינען פֿערזונקען געוואָרען, אַזוי לאַנג ווי דער שיקזאַל פֿון דער בעפֿעלקערונג וועט ליגען אין די הענד פֿון אַ קאַמאַרילאַ און פֿון די גלחים — מיט אַנדערע ווערטער, אַזוי לאַנג ווי דער שטאַאט, דער שעפּפֿער פֿון אַלע פֿערגאַנגענע און צוקינפֿטיגע פּריווילעגיעס, וועט בלייבען אין די הענד פֿון דער קירכע און פֿון'ם הויף מיט זייערע בעגינסטיגטע און מעטרעסען.

און ווען זיי זיינען געווען גענוג שטאַרק — וואָס האָבען זיי דאַמאָלס געטהאָן, די בורזשואַזע קלאַסען אין ענגלאַנד און פֿראַנקרייך?

האָבען זיי זיך אפשר בענוגט מיט אַן איינפֿאַכען איבערבייט פֿון דער דינאַסטיע? זיינען זיי צופֿרידען געווען צו פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון דעם קעניג אין דעם ריין ראָיאַליסטישען שטאַאַט? — פֿאַר קיין פֿאַל ניט! וייערע אַקטיווע עלעמענטען האָבען בעסער פֿאָרגעצויגען אַריינצושלעפּען די מאַסען אין געוואַלטיגע עקאָנאָמישע רעוואָלוציאָנען, איידער שטענדיג צו בלייבען אין דעם פֿערפֿוילטען זומפּ פֿון אַן אַבסאָלוטער מאָנאַרכיע. און דורך די דאָזיגע רעוואָלוציאָנען זיינען די פּאָליטישע אינסטיטוציאָנען, וואָס האָבען זיך ענטוויקעלט אונטער דער קעניגליכער זעלבסטהערשונג, אין גאַנצען איבערגעבויטעט געוואָרען.

צוערשט האָבען זיי געגלויבט, אַז עס איז גענוג צו בעשריינקען די מאַכט פֿון דעם קעניגטהום און זיין אומגעבונג אויף אַ גאָר נישט, אַרויסצונעהמען די מאַכט פֿון די הענד פֿון די הויף־לייט און פֿון דער קירכע און איהר איבערצוגעבען צו די פֿערטרעטער פֿון דעם זאָגענאַנטען „דריטען שטאַנד". אָבער זיי האָבען באַלד בעמערקט, אַז דאָס איז ניט גענוג: אַז מען דאַרף צושטערען דעם גאַנצען אַלטען רעזשים און איבערבייטען אַלע פֿונדאַמענטען פֿון דער אַלטער געזעלשאַפֿט. און ווען זיי האָבען געזעהן, ווי די גאַנצע אונגעהייערע מאַכט פֿון דעם קעניגטהום הויבט זיך אויף געגען זיי און וויל ניט אָנערקענען זיין מפּלה, האָבען זיי זיך ניט אָבגעשרעקט פֿאַר אַ מאָמענט צו ענטוויקלען אַלע ליידענשאַפֿטען און דעם גאַנצען האַס פֿון די עלענדע געגען די פֿעאָדאַל־באַראָנען און גלחים, אום אַוועקצונעהמען פֿון זיי זייער אייגענטהום, די הויפּט־קוועלע פֿון זייער מאַכט.

— „פֿון דעסטוועגען האָבען זיי ניט פֿערזוכט צו צושטערען דעם שטאַאַט", וועט מען אונז זיכער ענטפֿערן. „זיי זיינען אַרויסגעטראָטען מיט זייער גאַנצער קראַפֿט און ענערגיע, ווען זיי האָבען בעמערקט, אַז דאָס פֿאָלק האָט געוואָלט געהן פֿיעל ווייטער און צושטערען דעם שטאַאַט, אום אַוועקצושטעלען אויף זיין פּלאַץ די פֿעדערירטע קאָמונעס און סעקציאָנען און אַ גאַנץ נייע עקאָנאָמישע אָרגאַניזאַציאָן."

— אמת. אָבער די ענגלישע און פֿראַנצויזישע בורזשואַזיע האָט קיינמאָל ניט פֿערזוכט צו פֿערניכטען יענע אינסטיטוציאָנען, וועלכע האָבען איהר ערלויבט צו שאַפֿען פּריווילעגיעס צו ז י י ע ר גונסטען. זי האָט בלויז געוואָלט פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון דער אַריסטאָקראַטיע און פֿון די גלחים און פּראָפֿיטירען פֿון די פּריווילעגיעס. פֿאָלגליך האָט דער בורזשואַ ניט געקענט שטרעבען צו דער פֿערניכטונג פֿון'ם שטאַאַט. די אינסטיטוציאָן, וועלכע האָט געדיענט, אום צו שאַפֿען רייכטהימער

פאַר דער אַריסטאָקראַטיע און קירכע, האָט געמוזט בלייבען. איצטער האָט זי געמוזט דיענען, אום צו שאַפען רייכטהימער פאַר דער בורזשואַזיע. אמת, די בורזשואַזיע האָט אויפגעעפענט נייע וועגען צו בעררייכערן זיך, דורך דער ענטוויקלונג פון דער אינדוסטריע און וויסענשאַפט, דורך דער פערשפרייטונג פון דעם וויסען און דורך דער איינפיהרונג פון דער פרייער אַרבייט — אָבער דער שטאַאַט איז שטענדיג געווען דער מיטעל פאַר איהר, צו קענען זיך בענוצען מיט דער נאַציאָנאַלער אַרבייט, אום אָנצוקלייבען רייכטהימער, אַקוראַט ווי די אַריסטאָקראַטען און די קירכע האָבען זיך פריהער בערייכערט מיט דער הילפע פון'ם שטאַאַט.

נאָך דעם ווי זי איז אַליין געוואָרען דער יורש פון די פריווילעגיעס, וואָס האָבען עקזיסטירט, האָט די בורזשואַזיע גאַנץ געווים ניט פערזוכט אַוועקצומאַכען מיט דעם שטאַאַט. פערקעהרט, זי האָט געאַרבייט צו פערשטאַרקערן זיין מאַכט און צו פערמעהרען זיינע פונקציאָנען, וויסענדיג, אַז זי און איהרע קינדער, וועלכע פערנעהמען מייסטענטהיילס די פלעצער פון די הויכע בעאַמטע, וועלען דורך דעם פראָפיטירען.

עס איז נור געווען דאָס פאָלק, אָדער בעסער געזאָגט, אַ געוויסער טהייל פון די פאָלקס-מאַסען — דיזעלבע מאַסען, צו וועלכע קאַמיל דעמולען פלעגט „מעהר און עפטער אַפעלירען ווי מאַראַט" — וועלכער האָט געוואָלט די בעפרייאונג, ניט זוכענדיג אין דערזעלבער צייט אַנדערע עלעמענטען פון דער געזעלשאַפט צו עקספלאָאַטירען און צו בעהערשען. און דער דאָזיגער עלעמענט האָט טאַקע אָנגעפאַנגען אויסאַרבייטען די פונדאַמענטען פון אַ נייער פאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע האָט געזאָלט פערנעהמען דעם פלאַץ פון'ם שטאַאַט. דאָס איז געווען די ק אָ מ ו נ ע. און ווען אָט די דעצענטראַליזאַציאָן איז נאָך ניט געווען גענוג פאַר די גרויסע שטעדט, איז מען געגאַנגען נאָך ווייטער — ביז צו דער ס ע ק צ י אָ ן.

און עס איז ווירקליך פאַרהאַן אַ כאַראַקטעריסטישע ערשיינונג, וועלכע האָט זיך מאַניפעסטירט וועהרענד דער רעוואָלוציאָן פון 1789. אַזוי ווי די נאַציאָנאַל-פערזאַמלונג איז נויטוועגדיגערווייזע צוזאַמענגעשטעלט געוואָרען פון פערטרעטער פון דער פערגאַנגענהייט, שונאים פון אַלעס, וואָס די רעוואָלוציאָן האָט אויסגעפיהרט, וועלכע האָבען איינפאַך מורא געהאַט, אַז די פאָלקס-מאַסען זאָלען זיך ניט ווירקליך אין גאַנצען בעפרייען, זיינען עס געווען די קאָמונעס, וואָס האָבען אָנגעטריבען די בעוועגונג ווייטער און ווייטער. עס איז געווען אַ מוניציפאַלע רעוואָלוציאָן, ווי מישלע און אָלאַר האָבעי אַזוי ריכטיג בעמערקט, וואָס האָט זיך

מאַניפֿעסטירט אין 1789. און אַזוי ווי אַ רעוואָלוציאָן קען ניט געמאַכט ווערען דורך דעקרעטען, אַזוי ווי אויף יערען אָרט גופא מוז די בעוועגונג איבערקעהרען דעם גלייכגעוויכט פֿון דער מאַכט אין דער געזעלשאַפֿט, זיינען עס געוועזען די „קאָמונאַל־פֿערוואַלטונגען" אין די דערפֿער און אַגראַרישע דיסטריקטען, וועלכע האָבען זיך גענומען צו דער אַרבייט און אָבגעשאַפֿט, יעדע אויף איהר אָרט, די פֿעאָדאַלע רעכטע. נאָך אייי־דער די נאַציאָנאַל־פֿערזאַמלונג האָט בעשלאָסען אָבצושאַפֿען, אין פּרינציפּ, דעם פֿעאָדאַליזם, דעם 4־טען אויגוסט 1789, און לאַנג בעפֿאָר דער קאָנווענט האָט מיט פֿיער יאָהר שפּעטער, נאָך דער אויס־שליסונג פֿון די זשיראָנדיסטען, פּראָקלאַמירט די אָבשאַפֿונג פֿון די פֿעאָדאַלע רעכטע, האָבען די מוניציפּאַל פֿערוואַלטונגען אין געוויסע טהיילען פֿון פֿראַנקרייך שוין געהאַנדעלט אין דעם דאָזיגען זין.

אָבער די מוניציפּאַל פֿערוואַלטונגען און איבערהויפּט די פֿאָרטגע־שריטענע סעקציאָנען פֿון די גרויסע שטעדט האָבען זיך ניט בעגנוגט מיט דעם. ווען די נאַציאָנאַל פֿערזאַמלונג האָט ענדליך בעשלאָסען צו קאָנפֿיסקירען די אימעניעס פֿון די גלחים און זיי צו פֿערקויפֿען, האָט דער שטאַאַט ניט געהאַט די נייטיגע אָרגאַנען, אום צו קענען פֿערווירקליכען דעם דאָזיגען בעשלוס. דאַמאָלס זיינען עס געוועזען די קאָמונעס און אין די גרויסע שטעדט די סעקציאָנען, וועלכע האָבען זיך אָנגענומען אויס־צופֿיהרען אָט דעם געוואַלטיגען רעוואָלוציאָנערען איבערבייט פֿון די פֿערמעגענס. זיי אַליין זיינען געוועזען אימשטאַנד צו טהון די דאָזיגע אַר־בייט און זיי האָבען טאַקע איהר אויסגעפֿיהרט.

אָבער אין 1792, ווען די מלחמה האָט זיך אָנגעפֿאַנגען, האָט זיך נאָך בעסער אַרויסגעצייגט דער קאָנסטרוקטיווער גייסט פֿון׳ם פֿאָלק אויטערהאַלב דעם שטאַאַט. ווען דער בעוואַפֿענטער קאַמפּף איז געוואָרען אַ פֿראַגע פֿון לעבען און טויט פֿאַר דער רעוואָלוציאָן, ווען די פֿרעמדע אַרמעען האָבען איבערפֿלייצט פֿראַנקרייך, פֿאָלגענדיג דעם רוף פֿון דעם פֿראַנצויזישען קעניגטהום, און ווען עס האָט אויסגעזעהן אונמעגליך אַרויסצוטרייבען די פֿרעמדע פֿון׳ם לאַנד, דערפֿאַר וואָס עס זיינען ניט געוועזען קיין רעפּובליקאַנישע אָפֿיצירען און קיין אַרמעע צו דעם דאָזיגען צוועק — דאַמאָלס האָבען די סעקציאָנען און קאָמונעס זיך אונטערגענומען אויסצופֿיהרען אָט די געוואַלטיגע אויפֿגאַבע, פֿאַר וועלכע דער שטאַאַט האָט אפילו ניט געהאַט דעם נויטווענדיגען מעכאַ־ניזם: צו פֿערשרייבען די פֿרייוויליגע זעלנער, ד.ה. אויסקלייבען די מענשען, אויסצוגעפֿינען צו וועמען פֿון זיי מען קען געבען שיך, ברויט,

אַ ביקס, בליי און פּולווער — דען אין יענעם ערהאַבענעם מאָמענט האָבען די רעפּובליקאַנער קיין זאַך ניט פֿערמאָגט; עס איז ניט געוועזען קיין ברויט, קיין בליי, קיין ביקסען, קיין שיך און קיין קליידער.

און ווירקליך, ווי אַזוי האָט מען געזאָלט אויסקלייבען די מענשען, וועלכע האָבען זיך אָנגעבאָטען צו מאַרשירען אַלס פֿרייוויליגע? ווי אַזוי איז מען געוועזען זיכער, אַז דער זעלבער פֿרייוויליגער — נאָך דעם ווי ער האָט ערהאַלטען „אייזען, בליי און ברויט", וועט ניט אוועקוואַרפֿען דעם ביקס אויף דער ערשטער עטאַפּע אָדער זיך גאָר פֿעראייניגען מיט די ראָיאַליסטישע באַנדעס? און פֿון וואַנען האָט מען געזאָלט נעהמען טוך און לעדער? ווער האָט געזאָלט נעהען די קליידער און אויסקראַצען די קעלערס, אום צו געפֿינען סאַלפּעטער? ווי אַזוי האָט דער פֿרייוויליגער, שטעהענדיג ביים גרענעץ געזאָלט דערגעהן דעם אמת, מכח דעם פּראָגרעס פֿון דער רעוואָלוציאָן אין זיין היימאַט און די אינטריגעס פֿון די קאָנטרע־רעוואָלוציאָנערען? ווי אַזוי האָט מען געזאָלט אָנצינדען אין זיין האַרץ דעם הייליגען פֿייער, אָהן וועלכען עס איז אונמעגליך צו בעזיעגען דעם שונא? — עס זיינען געוועזען די סעקציאָנען און קאָמונעס, וועלכע האָבען אויסגעפֿיהרט אָט די גיגאַנטישע אַרבייט. די היסטאָריקער פֿון דעם שטאַאַט מעגען דאָס אַלעס איגנאָרירען, אָבער דאָס פֿראַנצויזישע פֿאָלק וועט עס קיינמאָל ניט פֿערגעסען; און ביי איהם האָבען מיר געלערנט די אמת׳ע געשיכטע פֿון דער רעוואָלוציאָן.

וואָלטען דען די באַסטילע און די טוילעריען, ווען עס איז, געשטורמט געוואָרען, אָהן די קראַפֿט פֿון דעם פֿאָלק, פֿין די אונבעקאַנטע מאַסען? און וואָלט איבער־הויפּט מעגליך געוועזען, אַז די רעפּובליקאַנער זאָלען אַרויסטרייב׳ען דעם שונא פֿון לאַנד, פֿערניכטען דאָס קעניגטהום אין דעם פֿעאָדאַליזם, אויב זיי וואָלטען ניט פֿערשטאַנען — אפשר האָבען זיי עס ניט אויסגעדריקט אין דיזעלבע ווערטער ווי מיר — אַז כדי צו שאַפֿען אַ נייע פֿאַזע אין דעם סאָציאַלען לעבען, דאַרף מען האָבען אַן אָרגאַניזם, וועלכער קען דיענען איהר צו ענטוויקלען? און אויב זיי וואָלטען ניט געפֿונען דעם דאָזיגען אָרגאַניזם אין דער קאָמונע מיט איהר אָפּערוויליגקייט און מיט דער טהעטיגקייט פֿון איהרע רעוואָלוציאָנערע סעקציאָנען, וועלכע זיינען כמעט געוועזען אין גאַנצען אונאָבהייננגיג פֿון דער קאָמונע און פֿערבונדען איינע מיט די אַנדערע דורך פּראָוויזאָרישע קאָמיטעס, וועלכע האָבען זיך פֿאַר־מירט יעדעס מאָל, ווען די נויטווענדיגקייט האָט עס געפֿאָדערט —

וואָלטען זיי דאַן איבערהויפּט אימשטאַנד געווען אויסצופֿיהרען אָט די ריע-זיגע אַרביים?

XIII.

איז עס פֿערנינפֿטיג צו פֿערשטאַרקערן דעם היינטיגען שטאַאט.

עס איז אַלזאָ אַבסאָלוט נויטווענדיג פֿאַר דער בעפֿרייאונג פֿון די מאַסען, אַז זיי, וואָס פּראָדוצירען אַלצדינג און האָבען נים קיין שום רעכט צו רעגולירען דעם קאָנסום פֿון זייערע פּראָדוקטען, זאָלען אַליין אויסגעפֿינען די מיטלען, וועלכע גיבען זיי די מעגליכקייט צו ענטוויקלען זייערע שעפֿפֿערישע קרעפֿטע און אויסצואַרבייטען נייע פֿאָרמען פֿאַר דער פּראָדוקציאָן און קאָנסומציאָן אויף דעם באַזיס פֿון עקאָנאָמישער און סאָציאַלער גלייכהייט.

דער שטאַאט און די נאַציאָנאַלע פֿערטרעטונגס-קערפּערשאַפֿטען קענען ניט אויסגעפֿינען די דאָזיגע פֿאָרמען. דאָס לעבען גופא פֿון דעם קאָנסומענט און פּראָדוצירער, זיין אינטעליגענץ, זיין אָרגאַניזאַטאָרישער גייסט מוזען עס אויסגעפֿינען און שטענדיג פֿערפֿאָלקאָמענען די נייע פֿאָרמען, לויט די בעדערפֿנישען פֿון דעם אַל טעגליכען לעבען.

דאָסזעלבע איז אויך דער פֿאַל מיט די פֿאָרמען פֿון דער פּאָלטישער אָרגאַניזאַציאָן. אויב די מאַסען ווילען זיך בעפֿרייען פֿון דער אויסבייטונג, וועלכע געהט אָן אונטער דער פּראָטעקציאָן פֿון דעם שטאַאַט, קענען זיי ניט לענגער דולדען די הערשאַפֿט פֿון אַזעלכע פֿאָרמען, וועלכע זיינען אַ הינדערניס צו דער ענטוויקלונג פֿון דער איניציאַטיווע פֿון'ם פֿאָלק. די דאָזיגע פֿאָרמען זיינען אויסגעאַרבייט געוואָרען פֿון די רעגירונגען מיט דעם צוועק צו פֿעראייביגען די שקלאַפֿעריי פֿון די מאַסען צו פֿערהינדערן די ענטוויקלונג פֿון זייער שעפֿפֿערישער טהעטיגקייט און די גרינדונג פֿון נייע אינסטיטוציאָנען פֿאַר דער געגענזייטיגער הילפֿע, לויט די פּרינציפּען פֿון דער סאָציאַלער גלייכהייט. מען דאַרף אויסגעפֿינען נייע פֿאָרמען, וועלכע זאָלען ריענען צו פֿערווירקליכען אַ ציעל, וואָס פֿערקערפּערט מיט זיך דעם דירעקטען געגענזאַץ צו דעם היינטיגען צושטאַנד פֿון אויסבייטונג און אונטערדריקונג.

* * *

אויב מיר אָנערקענען אָבער, אַז די קלאַס פֿון די פּראָדוצירער וועט מוזען איבערבייטען די פּאָליטישע אָרגאַניזאַציאָנס־פֿאָרמען פֿון דער געזעלשאַפֿט, כדי זי זאָל קענען שאַפֿען נייע פֿאָרמען אין דער אָרגאַניזאַציאָן פֿון פּראָדוקציאָן און קאָנסומציאָן, דאַן וועלען מיר אויך לאָגישערווייזע פֿערשטעהן, ווי פֿאַלש עס איז צו פֿערשטאַרקען די מאַכט פֿון דעם היינטיגען בורזשואַזען שטאַאַט דורך דעם, וואָס מען וועט אַריינגעבען אין זיינע הענד — אויסער די פּאָליטישע מאָנאָפּאָלען, וועלכע ער בעזיצט שוין — די פֿערוואַלטונג פֿון אונגעהייערע עקאָנאָמישע מאָנאָפּאָלען אויף דעם געביעט פֿון דער אינדוסטריע און דעם אויסטויש פֿון די פּראָדוקטען.

לאָמיר איצט ניט רעדען פֿון יענעם שטאַאַט, וואָס עקזיסטירט נור אין דער פֿאַנטאַזיע, וואו די רעגירונג יועט בעשטעהן פֿון ריינע מלאכים, וועלכע וויינען דירעקט אַראָבגעקומען פֿון יענער וועלט זיך דורכרעדען איינע מיט די אַנדערע, אום צו פֿערהיטען אַלע שלעכטע פֿאָלגען, וועלכע וואָלטען געקענט אַרויסוואַקסען פֿון אַזאַ מאַכט. צו שאַפֿען אַזעלכע אידעאַלע מאָפּיעס, מיינט ניט מעהר און ניט וויינינגער ווי אַרויספֿיהרען דאָס שיף פֿון דער רעוואָלוציאָן אויף בעהאַלטענע שפּיציגע פֿעלזען, וואו זי מוז אונטערגעהן. מיר מוזען נעהמען דעם היינטיגען בורזשואַזען שטאַאַט, אַזוי ווי ער געהט און שטעהט, און זיך שטעלען די פֿראַגע, צי עס איז פֿערנינפֿטיג צו פֿערשטאַרקען וואָס ווייטער אַלץ מעהר די אונגעהייערע מאַכט פֿון אָט דער אינסטיטוציאָן?

איז עס פֿערנינפֿטיג די דאָזיגע אינסטיטוציאָן, וועלכע עקזיסטירט היינט נור צו דעם צוועק, אום אויפֿצוהאַלטען די שקלאַפֿעריי פֿון דעם אַרביימער — און ווער צווייפֿעלט נאָך, אַז דאָס איז היינט די וויכטיגסטע פֿונקציאָן פֿון דעם שטאַאַט? — איז עס פֿערנינפֿטיג צו פֿערשטאַרקען דעם שטאַאַט דורך דעם, וואָס מען גיט איהם איבער אַ ריעזיגען נעץ פֿון אייזענבאַהנען אָדער די מאָנאָפּאָלען פֿון אַלקאָהאָלישע געטריינק, פֿון טאַבאַק, צוקער א.ז.וו. ווי אויך דעם מאָנאָפּאָל פֿון דעם באַנק־קרעדיט — נאָך צו די אַלע מאָנאָפּאָלען, וועלכע ער בעזיצט שוין איצט: — די יום־מיץ, די עפֿענטליכע ערציהונג, די פֿערטהיידיגונג פֿון׳ם לאַנד און די קאָלאָניאַל׳ע רויבערייען?

צו האָפֿען, אַז דער אויף אַזאַ אופֿן פֿערשטאַרקערטער אונטערדריי־קונגס־מעכאַניזם קען ווערען פֿערוואַנדעלט אין אַ ווערקצייג פֿון דער רעוואָלוציאָן — מיינט דען דאָס ניט צו איגנאָרירען אַלע לעהרען, וועלכע די געשיכטע האָט אונז געגעבען מכח דעם כאַראַקטעריסטישען גייסט

פֿון יעדער ביוראָקראַטיע און וועגן דער ווידערשטאַנדס־קראַפֿט פֿון אינסטיטוציאָנען? הייסט דען דאָס ניט מאַכען דעמזעלבען טעות, אין וועלכען מען בעשולדיגט די רעוואָלוציאָנערען אַזוי אָפֿט: זיך איינרעדען, אַז עס איז מעגליך צו שאַפֿען אַ רעפּובליק, דורך דעם וואָס מען וואַרפֿט אַראָב אַ קעניג אָדער צו פֿערווירקליכען דעם קאָלעקטיוויזם דורך אַ סאָ-ציאַליסטישען דיקטאַטאָר?

האָבען מיר דען ניט קירצליך געזעהן אין רוסלאַנד (1905—06), ווי געפֿעהרליך עס איז צו פֿערשטאַרקערן די מאַכט פֿון אַ רעאַקציאָנערען שטאַאַט, דורך דעם וואָס מען גיט איהם איבער די אייזענבאַהנען און אַלע סאָרטען מאָנאָפּאָלען?

ווען די רעגירונג פֿון לואי דעם 16טען איז געשטאַנען בעפֿאָר דעם פֿינאַנציעלען באַנקראָט, איז זי געוועזן געצוואונגען זיך אונטערצוגעבען צו דער בורזשואַזיע, וועלכע האָט געפֿאָדערט די קאָנסטיטוציאָן; דאָסזעלבע איז געוועזן דער פֿאַל מיט דער מאַנטשו־דינאַסטיע אין כינאַ, נאָך דעם ווי עס האָט זיך איהר ניט איינגעגעבען אויסצובאָרגען די נייטיגע מי־ליאָנען פֿאַר צו בעקעמפֿען די רעפּובליקאַנער. די דינאַסטיע פֿון די ראָמאַנאָווס אָבער, וועלכע האָט שוין געהאַלטען ביים שטאַרבען צו דאַנ-קען דעם טריאומפֿ פֿון דער רעוואָלוציאָן אין 1905, האָט מיט לייכ־טיגקייט נעקראָגען אין פֿראַנקרייך (1906) אַן הלואה פֿון 1200 מילי־אָנען. און ווען די מיטגלידער פֿון דער רוסישער דומאַ האָבען אַרויסגע־לאָזט אַ מאַניפֿעסט, אום צו וואָרענען די אויסלענדישע באַנקירען, זיי זאָלען ניט באָרגען קיין געלד, „דערפֿאַר וואָס דער רוסישער שטאַאַט האַלט ביים באַנקראָטירען", האָבען די באַנקירען, וועלכע זיינען בעסער אינפֿאָרמירט געוועזן, זיי געענטפֿערט: — „אַזוי ווי איהר האָט איבער־געגעבען צו אייער שטאַאַט 60.000 קילאָמעטער אייזענבאַהנען, וועלכע ער האָט אָבגעקויפֿט ביי די קאָמפּאַניעס, וואָס האָבען זיי געבויט; און אַזוי ווי איהר האָט אַריינגעגעבען אין זיינע הענד דעם געוואַלטיגען מאָנאָפּאָל פֿון אַלקאָהאָלישע געטריינק, האָבען מיר קיין מורא ניט פֿאַר אַ באַנקראָט. דאָס איז ניט די מאָנאַרכיע פֿון לואי דעם 16טען, וועלכע האָט קיין זאַך מעהר ניט פֿערמאָגט!"

און זיי האָבען טאַקע געבאָרגט די 1200 מיליאָן.

און אויף אַזאַ אופן פֿערמעהרען היינט אונזערע ראַדיקאַלען און סאָ-ציאַליסטען דעם קאַפּיטאַל פֿון די מאָדערנע בירגערליכע שטאַאַטען. זיי געבען זיך אפילו ניט די מיה צו דיסקוטירען די פֿראַגע — ווי די ענגלישע קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציאָנען האָבען אַמאָל געפֿאָדערט פֿון

זיר — צי עס איז ניטאָ קיין מיטעל, ווי אַזוי איבערצוגעבען די אייזענ- אהנען דירעקט צו דער יוניאָן פֿון די אייזענבאַהנער, אום צו בע־ וריען דעם דאָזיגען צווייג פֿון דער אינדוסטריע פֿון דעם קאַפּיטאַליס־ זישען יאָך, אָנשטאָט צו שאַפֿען אַ נייעם קאַפּיטאַליסט, וועלכער איז אָך געפֿעהרליכער ווי די בורזשואַזע קאָמפּאַניעס — דעם שטאַאַט.

אַך ניין! אונזערע זאָגענאַנטע שטאַאַטס-גלויביגע אינטעליגענטען האָבען אין דער שולע מעהר ניט געלערנט ווי דעם גלויבען אין דעם זשיח שטאַאַט, דעם אַלמעכטיגען שטאַאַט, און ווי האָבען זיך זאָגאַר קיינמאָל ניט געוואָלט צוהערען צו די, וועלכע האָבען ויי צוגערופֿען: וויט פֿאָרזיכטיג, עס איז דאָ אַ געפֿאַהר!" היפנאָטיזירט פֿון דעם קאַ־ יטאַליסטישען שטאַאַט און פֿון וויראַל׳ס שטאַאַט־קאָלעקטיוויזם, וועלכער איז היינט ווידער אויפֿגעשטאַנען תחית־המתים אונטער דעם נאָמען „ווי־ סענשאַפֿטליכער סאָציאַליזם", האָבען זיי זיך אפילו ניט אַרומגעקוקט.

דעם רעזולטאַט זעהען מיר היינט, ניט נור אין אַ קריטישען מאָ־ מענט ווי אין רוסלאַנד, נאָר איבעראַל און יעדען טאָג אין גאַנץ אייראָפּאַ. ־אָרט, וואו די אייזענבאַהנען בעלאַנגען צום שטאַאַט, איז גענוג פֿאַר ־ער רעגירונג, ווען זי האָט מורא פֿאַר אַ סטרייק, אַרויסצולאָזען אַ דע־ קרעט פֿון צוויי שורות, אום צו „מאָביליזירען" אַלע אייזענבאַהנער; און פֿון דעם סטרייק ווערט באַלד אַן אויפֿשטאַנד. צו דערשיסען די סטריי־ קענדע אייזענבאַהנער מיינט דאַן שוין מעהר ניט טהאָן אַ געפֿעלינקייט ־ער פלוטאָקראַטיע, נאָר אַן אַקט פֿון איבערגעבענהייט צום פֿאָטערלאַנד.

דיזעלבע זאַך איז מיט די קוילען-גריבער, די גרויסע פֿאַבריקען, וואו מען פראָדוצירט קריעג־מאַטעריאַל, די שטאָהל-פֿאַבריקען און מיט ־י פֿערשידענע צווייגען פֿאַר דער פראָדוקציאָן פֿון לעבענס־מיטלען. אויף אַזאַ אופן ענטוויקעלט זיך אַ גאַנץ נייער סאָרט פֿון דענקען אין דער געזעלשאַפֿט — ניט בלויז ביי די בורזשואַס, נאָר אויך ביי די אַרבייטער. ־י אויסבייטונג פֿון דער אַרבייט, ניט נור וואָס זי ווערט ניט בעשריינקט, שטעהט איצט אונטער דעם שטענדיגען שוץ פֿון׳ם געזעץ. זי ווערט אַן אינסטיטוציאָן פֿון דערזעלבער בעדייטונג ווי דער שטאַאַט גופא, מיט אַנדערע ווערטער: זי ווערט אַ טהייל פֿון דער קאָנסטיטוציאָן, אַקוראַט ווי די לייבאייגענשאַפֿט אין פֿראַנקרייך, ביז צו דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, אָדער אַ בעשטימטע אָבטהיילונג פֿון די פֿערשידענע קלאַסען פֿון בויערן, האַנדווערקער, קויפֿלייט מיט זייערע אויסגעאַרבייטע פֿליכטען צו די יידע אַנדערע קלאַסען — די אַריס־ טאָקראַטען און גלחים — ווי עס איז נאָך היינט דער פֿאַל אין רוסלאַנד.

„די פּליכט צו לאָזען זיך עקספּלאָטירען!“ — אָט דאָס איז דער רעזולטאַט פֿון דער מאָדערנער שטאַאַטס־קאַפּיטאַליסמישער אידעע.

XIV.

שלוס־בעטראַכטונגען.

נאָך די אַלע פֿאַקטען, זעהט מען, ווי פֿאַלש עס איז, צו זעהן אין דעם שטאַאַט ניט מעהר זוי אַ היעראַרכישע אָרגאַניזאַציאָן פֿון בעאַמטע, וועלכע זיינען בעשטימט אָדער אויסערוועהלט געוואָרען, אום צו פֿער־וואַלטען די פֿערשידענע צווייגען פֿון דעם געזעלשאַפֿטליכען לעבען און האַרמאָניש צוזופּאַסען זייער טהעטיגקייט איינע צו די אַנדערע. אויך האָבען מיר געזעהן, ווי פֿאַלש עס איז צו דיינקען, דאָס אַן איבערבייט פֿון די פּערזאָנען איז גענוג, אום די שטאַאַטס־מאַשין זאָל זיך בע־וועגען אין דיזער אָדער יענער ריכטונג.

אויב דאָס וואָלט ווירקליך געווען די גאַנצע היסטאָרישע פֿונקציאָן פֿון דעם שטאַאַט, זיין פּאָליטישע און סאָציאַלע פֿונקציאָן, וואָלט ער געווים ניט צושטערט די גאַנצע פֿרייהייט פֿון די לאָקאַלע אינסטיטוציאָנען, ווי ער האָט עס געטהאָן; ער וואָלט ניט צענטראַליזירט יעדע זאַך: — די יוסטיץ, די ערציהונג, די רעליגיאָן, די קונסט, די וויסענשאַפֿט, די אַרמעע א.ז.וו. — אין זיינע מיניסטעריעס; ער וואָלט זיך קיינמאָל ניט בענוצט מיט דער בעשטייערונג, ווי ער האָט עס געטהאָן — פֿאַר די אינטערעסען פֿון די רייכע און אַלס אַ מיטעל צו האַלטען די אָרעמע שטענדיג אונטער דער זאָגענאַנטער „עלענדס־ליניע“, ווי די יונגע ענג־לישע עקאָנאָמיסטען פֿלעגען עס רופֿען; ער וואָלט ניט אָנגעגאַנגען מיט די מאָנאָפּאָלען אויף אַזאַ אופֿן, אַז די רייכע זאָלען קענען אַרויסציהען דעם גאַנצען מאַטעריעלען נוצען פֿון דעם פֿאָרטשריט פֿון דער טעכניק און וויסענשאַפֿט, ווי עס איז טהאַטזעכליך דער פֿאַל געווען.

ניין, דער שטאַאַט איז פֿיעל מעהר, ווי אַן אָרגאַניזאַציאָן פֿון דער פֿערוואַלטונג, אום צו ענטוויקלען די „האַרמאָניע“ אין דער געזעלשאַפֿט, ווי מען האָט אונז געלערנט אין די אוניווערזיטעטען. ער איז אַן אָרגאַ־ניזאַציאָן, וועלכע האָט זיך לאַנגזאַם אַרויפֿגעאַרבייט און פֿערפֿאָלקאָמענט

אין פֿערלויף פֿון דריי יאָהר־הונדערטער, אום איפּצוהאַלטען דאָס זאָגענאַנטע רעכט פֿון געוויסע פּריווילעגירטע קלאַסען צו לעבען אויף דעם חשבון פֿון די פּראָדוצירענדע מאַסען. זיין וויכטיגסטע איפֿגאַבע איז שטענדיג געווען צו פֿערברייטערן דעם דאָזיגען רעכט און צו שאַפֿען נייע פּריווילעגיעס, אַזוי אַז עס איז ענטשטאַנען אַ נייע לייבאייגענשאַפֿט פֿון די בירגער, וועלכע זיינען דורך דער געזעץ־געבונג פֿעראָרעמט געוואָרען, צו גונסטען קליינע גרופּען מענשען, וועלכע די רעגירונגס־היערארכיע האָט בעגינסטיגט. אָט דאָס איז דער אמת'ער כאַראַקטער פֿון'ם שטאַאַט. אַלעס אַנדערע זיינען ניט מעהר ווי פּוסטע ווערטער, וועלכע דער שטאַאַט האָט אַליין איינגעפֿלאַנצט אין די מוחות פֿון'ם פֿאָלק, און וועלכע מען חזר'ט שטענדיג איבער, ווייל מען איז צו פֿויל צו דיינקען און צו אַנאַליזירען זייער בעדייטונג. אָבער די דאָזיגע ווערטער זיינען דיזעלבע ליגענס ווי יענע, וועלכע די קירכע האָט אונז געלערענט, אום צו פֿערדעקען איהר דורשט נאָך מאַכט, רייכטהום און נאָך אַמאָל מאַכט!

עס איז ווירקליך שוין צייט צו אַנאַליזירען אָט די ווערטער אויף אַ קריטישען אופן און צו שטעלען די פֿראַגע, ווי אַזוי עס קומט, אַז די ראַדיקאַלען פֿון'ם 19טען יאָהרהונדערט און זייערע סאָציאַליסטישע נאָכפֿאָלגער זיינען אַזוי ענטציקט פֿון אַן אַלמעכטיגען שטאַאַט. דאַמאָלס וועט מען זעהן, אַז שולדיג אין דעם איז הויפּטזעכליך די פֿאַלשע איפֿפֿאַסונג, וועלכע עס האָט זיך אויסגעאַרבייט וועגען די יאַקאָבינער און וועגען דער גרויסער רעוואָלוציאָן אין אַלגעמיין — אָט די לעגענדע, וועלכע עס האָט זיך ענטוויקעלט, אָדער וועלכע איז געשאַפֿען געוואָרען מכח דעם קלוב פֿון די יאַקאָבינער. דען די בירגערליכע היסטאָריקער פֿון דער רעוואָלוציאָן מיט דער אויסנאַהמע פֿון מישלע — האָבען צוגעשריבען דעם גאַנצען כבוד פֿאַר די גרויסע פּרינציפּען, וועלכע די רעוואָלוציאָן האָט ענטוויקעלט און פֿאַר די אַלע שרעקליכע קעמפּפֿע נעגען דאָס קעניגטהום און זיינע אָנהייננער, צו דעם יאַקאָבינער־קלוב.

עס איז צייט צו געבען דער דאָזיגער לעגענדע איהר ריכטיגען פּלאַץ, צווישען די אַלע אַנדערע לעגענדען פֿון דער קירכע און שטאַאַט. מען הויבט שוין אָן ביסלעכווייז צו דערקענען די וואַהרהייט מכח דער רעוואָלוציאָן? מען פֿאַנגט אָן צו פֿערשטעהן, אַז דער קלוב פֿון די יאַקאָבינער איז ניט געווען דער קלוב פֿון'ם פֿאָלק, נאָר דער קלוב פֿון דער בורזשואַזיע, וועלכע האָט זיך אַרויפֿגעאַרבייט צו מאַכט און רייכטהום; עס איז ניט געווען אַ קלוב פֿון דער רעוואָלוציאָן, נאָר דער קלוב פֿון די יעניגע, וואָס האָבען פּראָפֿיטירט דורך דער רעוואָלוציאָן. ער האָט

קיינמאָל ניט בעלאַנגט צו דעם „אַוואַן־גאַרד" אין די גרויסע מאָמענטען פֿון דעם רעוואָלוציאָנערען שטורם, נאָר ער האָט שטענדיג פֿערזוכט איינצושטעלען די דראָהענדע כוואַליעס פֿון דער רעבעליאָן צווישען די ענגע ראַהמען פֿון דעם שטאַאַט; און אום זיי אָבצושיואַכען, האָט ער געטויטעט די מוטהיגע עלעמענטען, וועמענס אידעען עס זיינען געגאַנגען וויטער ווי די אַנשויאונגען פֿון דער בורזשואַזיע, וועלכע דער קלוב האָט פֿערטראָטען.

אַלס אַ שולע פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון בעאַמטע, פֿון וואַנען די רעגירונג האָט אַרויסגענומען אַסך פֿון זיי נאָך יעדען פֿאָרטשריט פֿון דער רעוואָלוציאָן (10טער אויגוסט, 31טער מאַי), איז דער יאַקאָבינער־קלוב געוואָרען אַ פֿעסטונג פֿון דער מעכטיג געוואָרענער בורזשואַזיע געגען די גלייכהייטס־שטרעבונגען פֿון די מאַסען. און פונקט דערפֿאַר — ווייל ער האָט פֿערשטאַנען אָבצושטעלען דאָס פֿאָלק אויף זיין מאַרש צו דער גלייכהייט און צום קאָמוניזם — ווערט דער יאַקאָביניזם אַזוי שטאַרק פֿערהערליכט פֿון די מייסטע היסטאָריקער.

עס איז גאָר קיין צווייפֿעל, אַז דער קלוב פֿון די יאַקאָבינער האָט געהאַט אַ גוט אויסגעאַרבייטען אידעאַל: — דער אַלמעכטיגער שטאַאַט, וועלכער דולדעט ניט קיין שום לאָקאַלע מאַכט, ווי די אויטאָנאָמע קאָמונע, קיין שום פראָפֿעסיאָנעלע מאַכט, ווי די טרייד־יוניאָנס פֿון די אַרבייטער, קיין שום אַנדער ווילען, ווי נור דעם ווילען פֿון די יאַקאָבינער און פֿון דעם קאָנווענט. און די דאָזיגע שטרעבונגען האָבען אונפֿערמיידליך און נויטווענדיגערווייזע געמוזט פֿיהרען צו דער דיקטאַטור פֿון דעם פאָליציי־קאָמיטעט פֿאַר דער אַלגעמיינער זיכערהייט און שפעטער צו דער דיקטאַטור פֿון דעם ערשטען קאָנסול און צום קייזער־רייך. אָט דערפֿאַר האָבען די יאַקאָבינער געבראָכען די קראַפֿט פֿון די קאָמונעס, איבערהויפט די קראַפֿט פֿון דער פּאַריזער קאָמונע און איהרע סעקציאָנען, נאָך דעם ווי זיי האָבען זיי פֿריהער פֿערוואַנדעלט אין איינפֿאַכע פאָליציי־ביוראָס אונטער דעם אויפֿזיכט פֿון דער זיכער־הייטס־קאָמיטע; אָט דערפֿאַר האָבען זיי אויך אָנגעפֿיהרט דעם קאַמפף געגען דער קירכע, אָבער זיי האָבען אין דערזעלבער צייט שטענדיג גע־זעהן, אַז עס זאָל עקזיסטירען אַ רעליגיעזער קולטוס און פריעסטער אַלס זיינע פֿערטרעטער; דערפֿאַר האָבען זיי ניט איבערגעלאָזט קיין ברעקעל פראָווינציעלע אונאָבהייננגיקייט, קיין סמן פֿון זעלבסטשטענדיגקייט אין

דער פֿערוואַלטונג, אין די פּראָפֿעסיאָנעלע פֿעראײנען, אין דער עפֿנטלי־
כער ערציהונג, אין די וויסענשאַפֿטליכע פֿאָרשונגען און אין דער קונסט.

די ווערטער פֿון לואי דעם 14טען: „דער שטאַאַט — דאָס בין איך!"
זײנען ניט מעהר ווי אַ קינדערשפּיעל אין פֿערגלײך צו דעם פּאַס־וואָרט
פֿון די יאַקאָבינער: „דער שטאַאַט — דאָס זײנען מיר!" דער יאַקאָביניזם
האָט אײנגעשלונגען דאָס גאַנצע נאַציאָנאַלע לעבען און האָט עס קאָנ־
צענטרירט אין אַ ריעזיגע פּיראַמידע פֿון בעאַמטע. און דאָס אַלעס האָט
געמוזט דיענען אַלס אַ מיטעל צו בערײכערן אַ געוויסען קלאַס און צו
האַלטען דעם איבעריגען טהייל פֿון דער בעפֿעלקערונג אין אָרעמקייט
און עלענד. עס איז ניט מעהר געווען יענע אַבסאָלוטע אָרעמקייט, יענע
בעטעל־אָרעמקייט ווי אין דער צייט פֿון דעם אַלטען רעזשים — דער
בורזשואַ קען ניט געברויכען קײן אויסגעהונגערטע בעטלער פֿאַר זײנע
אונטערנעהמונגען — נאָר אַן אָרעמקייט, וועלכע צווינגט דעם מענשען
צו פֿערקויפֿען זײן אַרבייטס־קראַפֿט צו יעדען אײסבײטער און פֿאַר אַזאַ
פּרייז, וואָס גיט איהם קײן שום מעגליכקייט — ניט ריידענדיג פֿון
וויינינע אויסנאַהמען — ער זאָל זיך קענען אַרויסכאַפּען פֿון דער
קלאַס פֿון די לוין פּראָלעטאַריער.

אָט דאָס איז דער אידעאַל פֿון דעם יאַקאָבינער־שטאַאַט. לײענט
איבער די גאַנצע ליטעראַטור פֿון יענער עפּאָכע — מיט דער אײנציגער
אויסנאַהמע פֿון די שריפֿטען פֿון די, וואָס מען פֿלעגט רופֿען די „אַנראַזשע",
די אַנאַרכיסטען און וועלכע מען האָט דער־פֿאַר גיליאָטינירט אָדער אונ־
טערדריקט אויף אַן אַנדער שטײגער — און איהר וועט זעהן, אַז דאָס
איז געווען דער אמת'ער יאַקאָבינישער אידעאַל.

* * *

איצט אָבער שטעלט זיך אַן אַנדער פֿראַגע: ווי אַזוי קומט עס, וואָס
די סאָציאַליסטען אין דעם צווייטען העלפֿט פֿון דעם 19טען יאָהרהונ־
דערט האָבען אָנגענומען דעם אידעאַל פֿון דעם יאַקאָבינער שטאַאַט,
ניט קוקענדיג דערויף, וואָס זאָגאַר פֿון אַ ריין בורזשואַזען שטאַנדפּונקט
האָט מען איהם אָנערקענט אַלס דעם דירעקטען געגענזאַץ צו די שטרע־
בונגען פֿון גלײכהייט און קאָמוניזם, וועלכע האָבען זיך מאַניפֿעסטירט
וועהרענד דער רעוואָלוציאָן? — אָט איז דער רעזולטאַט, צו וועלכען
מײן שטודיום האָט מיך געפֿיהרט, און איך דײנק, אַז ער איז ריכטיג.

דער פֿערבינדונגס־גליעד צווישען דעם יאַקאָבינער קלוב פֿון 1793
און די שטאַאַטס־סאָציאַליסטען — לואי בלאַן, קאַבעט, ווידאַל, לאַסאַל,
די מאַרקסיסטען — איז די פֿערשווערונג פֿון באַבעף. ניט אומזיסט

האָבען די שטאַאטס-סאָציאַליסטען איהר אַרומגערינגעלט מיט אַ הייליגען שיין.

באַבעף, אַ דירעקטער און אונפֿערפֿעלשטער זוהן פֿון דעם יאַקאָבינער-קלוב פֿון 1793, איז געווען מיט דער מיינונג, אַז עס איז מעגליך דורך אַ רעוואָלוציאָנערען אויפֿשטאַנד, וועלכען מען דאַרף פֿאָרבערייטען דורך אַ פֿערשווערונג, קען מען פֿראַנקרייך פֿיהרען צו אַ קאָמוניסטישער דיקטאַטור. נאָר זייענדיג אַן אמת'ער יאַקאָבינער, האָט ער געגלויבט, אַז די קאָמוניסטישע רעוואָלוציאָן קען געמאַכט ווערען דורך דעקרעטען, און דעריבער איז ער געקומען צו נאָך צוויי אַנדערע שליסע:— צוערשט זאָל די דעמאָקראַטיע פֿאָרבערייטען דעם קאָמוניזם; און דערנאָך וואָלט אַן איינצעלנער מענש, אַ דיקטאַטאר — פֿאָראויסגעזעצט, אַז ער האָט דעם שטאַרקען ווילען צו ערלייזען די וועלט — דעם קאָמוניזם געקענט איינפֿיהרען.*)

אין דער דאָזיגער אַנשויאונג, וועלכע איז פֿון די קאָנספּיראַטיווע געזעלשאַפֿטען וועהרענד דעם גאַנצען 19טען יאָהרהונדערט ענטוויקעלט געוואָרען אַלס אַ טראַדיציאָן, ליגט בעהאַלטען דער סוד, פֿאַר וואָס די סאָציאַליסטען אַרבייטען ביז היינט צו טאָג פֿאַר דער פֿערווירקליכונג פֿון אַן אַלמעכטיגען שטאַאט. דער גלויבען — ווייל נאָך אַלע גליקען איז עס ניט מעהר ווי אַ געוויסע פֿאָרם פֿון דער אַלטער משיח-אידעע—דאָס אין אַ שעהנעם טאָג וועט זיך געפֿינען אַ מענש, וועלכער האָט „דעם שטאַרקען ווילען צו ערלייזען די וועלט" דורך דעם קאָמוניזם, דערזעלבער גלויבען, וועלכער האָט זיך שפּעטער קריסטאַליזירט אין דער אידעע מכח דער „דיקטאַטור פֿון'ם פּראָלעטאַריאַט", אום צו פֿערווירקליכען דעם קאָמוניזם דורך דעקרעטען, איז געלעגען ווי אַ שווערע לאַסט אויף דעם גאַנצען 19טען יאָהרהונדערט. מען קען דעם דאָזיגען גלויבען טהאַטזעכליך בעאָבאַכטען וועהרענד אַ פּעריאָדע פֿון פֿינף און צוואַנציג יאָהר אין דעם „צעזאַריזם" פֿון נאַפּאָלעאָן דעם דריטען; און לאַסאַל, דער פֿיהרער פֿון די רעוואָלוציאָנערע סאָציאַליסטען אין דייטשלאַנד, נאָך דעם ווי ער האָט זיך דורכגערעדט מיט ביסמאַרק'ן מכח אַ פֿעראייניגטע דייטשלאַנד, האָט ערקלערט, אַז אין דייטשלאַנד וועט דער סאָציאַליזם פֿערווירקליכט ווערען דורך אַ קעניגליכע דינאַסטיע, אָבער וואַהרשיינליך ניט דורך דער דינאַסטיע פֿון די האָהענצאָלערן.

---

*) זעה מיין ווערק איבער די פֿראַנצויזישע רעוואָלוציאָן, קאַפּיטעל 58.

שטענדיג דער אַלטער גלויבען, אַז משיח וועט קומען! עס איז דערזעלבער גלויבען, וועלכער האָט געשאַפֿען די פּאָפּולאַריטעט פֿון ליאָ נאַפּאָלעאָן נאָך דער יוני-שלאַכט פֿון 1848, דערזעלבער גלייבען אין דער אַלמעכטיגקייט פֿון דער דיקטאַטור, פֿערבונדען מיט דער מורא פֿאַר גרויסע מאַסען-אויפֿשטענדע, וועלכער ערקלערט אונז דעם טראַגישען ווידערשפּרוך אין דער מאָדערנער ענטוויקלונג פֿון דעם שטאַאטס-סאָציאַליזם. ווען די פֿערטרעטער פֿון דער דאָזיגער ריכטונג פֿאָדערן, פֿון איין זייט, די בעפֿרייאונג פֿון דעם אַרבייטער פֿון דער קאַ-פּיטאַל'סטישער אויסבייטונג, און ווען זיי אַרבייטען, פֿון דער אַנדערער זייט פֿאַר דער פֿערשטאַרקערונג פֿון'ם שטאַאַט, וועלכער איז דאָך דער איינענטליכער שעפּפֿער און פֿערטהיידיגער פֿון דער קאַפּיטאַליסטישער בורזשואַזיע, איז עס, אָהן צווייפֿעל, דערפֿאַר, ווייל זיי לעבען נאָך איצטער מיט דעם אַלטען גלויבען, אַז זיי וועלען געפֿינען אין אַ שעהנעם טאָג זייער נאַפּאָלעאָן, זייער ביסמאַרק, זייער לאָרד ביקאָנספֿיעלד, וועלכער וועט זיך בענוצען מיט די קאָנצענטרירטע קרעפֿטען פֿון'ם שטאַאט, אום אָנצופֿיהרען דעם קאַמפּף געגען זיין אייגענע מיסיאָן, געגען דעם גאַנצען מעכאַניזם זיינעם און זיינע אַלע טראַדיציאָנען.

* * *

די יעניגע, וואָס וועלען זיך געבען די מיה גוט איבערצודיינקען די אידעען, וועלכע זיינען ענטוויקעלט געוואָרען אין דיביידע אָבהאַנדלונגען איבער דעם היסטאָרישען שטאַאַט און דעם מאָדערנעם שטאַאט, וועלען פֿערשטעהן איינעם פֿון די גרונד־עלעמענטען פֿון'ם אַנאַרכיזם. זיי וועלען בעגרייפֿען, פֿאַרוואָס די אַנאַרכיסטען ענטזאָגען זיך צו אונטערשטיצען דעם שטאַאַט, אין וואָס פֿאַר אַן אופֿן עס זאָל ניט זיין און וואָרום זיי ווילען ניט מאַכען פֿון זיך אַליין אַ טהייל פֿון דער שטאַאטס מאַשינעריע, זיי וועלען בעגרייפֿען, וואָרום די אַנאַרכיסטען — בענוצענדיג זיך מיט די שטרעבונגען פֿון יענע צייטען, ווען טויזענדער גרופּירונגען האָבען פֿערזוכט צו פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון די אַלע פֿונקציאָנען, וועלכע דער שטאַאַט האָט מאָנאָפּאָליזירט — וואָרום די אַנאַרכיסטען גיבען אָב זייער טהעטיגקייט, כדי די אַרבייטער מאַסען פֿון די פֿעלדער און פֿאַבריקען זאָלען אַליין ענטוויקלען נייע אָרגאַניזמען אין דער דאָזיגער ריכטונג, פֿול מיט לעבענס־קראַפֿט און ענערגיע, איידער צו העלפֿען פֿערשטאַרקען דעם שטאַאט און אָבציעהען זייער קראַפֿט און אינטעליגענץ פֿאַר אַזאַ צוועק.

זיי וועלען אויך פֿערשטעהן, ווארום און ווי אַזוי די אַנאַרכיסטען זיינען אויסען צו צושטערען דעם שטאַאַט, דורך דעם וואָס זיי זוכען איבעראַל, וואו נור זיי האָבען אַ מעגליכקייט, צו פֿערניכטען די אידעע פֿון דער טעריטאָריאַלער צענטראַליזאַציאָן און דער צענטראַליזאַציאָן פֿון די פֿערשידענע פֿונקציאָנען; און דורך דעם וואָס זיי שטעלען איהר אַנטקעגען די לאָקאַלע זעלבסטשטענדיגקייט פֿון יעדער גרופּירונג, וועלכע גרינדעט זיך צוליעב וואָס פֿאַר עס איז נים געזעלשאַפֿטליכער טהעטיגקיים. זיי וועלען פֿערשטעהן, פֿאַרוואָס זיי זוכען די איינהיים אין דער אַקציאָן גופא: נים אין אַ פּיראַמידאַלער היעראַרכיע אָדער אין די בעפֿעהלען פֿון דעם צענטראַל־קאָמיטע פֿון אַ געהיימער אָרגאַניזאַציאָן, נאָר אין דער פֿרייער, פֿעדעראַטיווער גרופּירונג פֿון דעם איינפֿאַכען צו דעם קאָמפּליצירטען.

און דערנאָך וועלען זיי אויך בעגרייפֿען, וויפֿיעל קוועלען פֿון אַ נייעם לעבען עס וועלען זיך געפֿינען אין די דאָזיגע פֿרייע אָרגאַניזאַציאָנען, אין וועלכע די מענשליכע אינדיווידואַליטעט וועט רעספּעקטירט ווערען; ווען דער געפֿיהל פֿון אונאָבהייננגיקייט, פֿון פֿרייוויליגער סאָלידאַריטעט און די אַנאַליטישע פֿאָרשונג מכח די היסטאָרישע און סאָציאַלע פֿאַקטען וועלען פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון דעם גייסט פֿון פֿרייוויליגער קנעכטשאַפֿט און פֿון דעם אַלטען גלויבען אין משיח — מיט איין וואָרט, ווען דער מענש וועט זיך ענדליך האָבען בעפֿרייט פֿון די אויטאָריטערע און האַלב־רעליגיעזע פֿאָרשטעלונגען, וועלכע די שולע און די בורזשואַזע שטאַאַטס־פֿריינדליכע ליטעראַטור האָבען איינגעפּלאַנצט אין אונזערע מוחות.

און דורך דעם נעבעל פֿון אַ ניט ווייטער צוקונפֿט וועלען זיי דערזעהן, וואָס פֿאַר אַ שטופֿע דער מענש וועט אַמאָל קענען דערגרייכען, ווען ער וועט זיך בעפֿרייען פֿון זיין שקלאַפֿעריי און זוכען זיין בעפֿרייאונג אין דער פֿרייער טהעטיגקייט פֿון פֿרייע מענשען, וועלכע שטעהען סאָלידאַריש צוזאמען פֿאַר אַ געמיינשאַפֿטליכען ציעל: צו פֿערזיכערן זיך געגענזייטיג אַ געוויסען מינימום פֿון וואָהלזיין דורך זייער קאָלעקטיווע אַרבייט, כדי דער איינצעלנער זאָל דערנאָך האָבען די פֿולע מעגליכקייט צו ענטוויקלען זיינע אַלע פֿעהיגקייטען, אויסצואַרבייטען זיין אינדיווידואַליטעט, ביז ער וועט ענדליך דערגרייכען זיין „אינדיוויודואַציאָן", פֿון וועלכע מען האָט אונז, נים לאַנג צוריק, אַזוי פֿיעל דערצעהלט.

און זיי וועלען ענדליך אויך בעגרייפֿען, אַז די „אינדיווידואַציאָן," ד.ה. די פֿאָלשטענדיגסטע ענטוויקלונג פֿון דער אינדיווידואַליטעט, וואָס

איז נור מעגליך, בעשטעהט ניט אין דעם, — ווי די בורזשואַזיע און איהרע מיטעלמעסינקייטס-אַפּאָסטאָלען לערנען אונז — אַז דער מענש זאָל אָבטהיילען פֿון זיין שעפֿערישער טהעטינקייט די געזעלשאַפֿטליכע אינסטינקטען און סאָלידאַרישע שטרעבונגען, אום עס זאָל מעהר ניט איבערבלייבען ווי דער קליינגייסטיגער און אונזיניגער אינדיווידואַליזם פֿון דער בורזשואַזיע, וועלכער פּריידיגט די איגנאָרירונג פֿון דער געזעלשאַפֿט און דעם קולטוס פֿון דעם אָבגעזונדערטען אינדיווידואום. זיי וועלען פֿערשטעהן, אַז עס זיינען נור די געזעלשאַפֿטליכע נייגונגען און די קאָלעקטיווע שעפּפֿונג, וועלכע ערלויבען דעם אינדיווידואום צו דערגרייכען זיין פֿולע ענטוויקלונג און זיך אויפֿצוהויבען ביז צו יענע ספֿערעס, וועלכע די גרויסע זשעניעס פֿון דער מענשהייט האָבען ביז איצט נור דערגרייכט אין איינינע שעהנע שעפּפֿונגען פֿון דער קונסט.

(ענדע).

אנהאנג.

הערבערט ספּענסער און זיין פילאזאפיע.

הערבערט ספּענסער, געבאָרען אין 1820 און געשטאָרבען דעם 8טען דעצעמבער 1903, איז געווען איינער פון דער בריליאַנטענער גרופּע פון געלעהרטע אין ענגלאַנד, צו וועלכער דאַרווין, האָקסלי, לייעל, דזשאָהן סטואַרט מיל, בעין און נאָך אַנדערע האָבען בעלאַנגט. דאָס איז געווען יענער צירקעל, וועלכער האָט אַזוי פיעל ביינעטראָגען צו דער גלענצענדער ערוואַכונג פון די נאַטור־וויסענשאַפטען און צום טריאומפף פון דער אינדוקטיווער מעטהאָדע אין די זעכציגער יאָהרען פון נייננצעהנטען יאָהרהונדערט. אַחוץ דעם איז ספּענסער געגאַנגען אויף איין וועג מיט אַזעלכע ראַדיקאַלען ווי קאַרלייל, ראַסקין, דזשאָרדזש עליאָט, וואָס זיינען געווען בעאיינפלוסט פון ראָבערט אָוען, די פוריערייסטען, די סען־סימאָניסטען, און פון׳ם פּאָליטישען ראַדיקאַליזם פון די „טשאַרטיס־טען”, און האָבען אויף אַזאַ אופן געגעבען דער אידעען־בעוועגונג פון די יאָהרען 1860—1870 אין ענגלאַנד אַ ראַדיקאַלען, האַלב סאָציאַליס־טישען כאַראַקטער.

אַריינגעטראָטען אין לעבען האָט ספּענסער אַלס אינזשעניר פון איי־זענבאַהנען; דערנאָך זעהען מיר איהם אַלס עקאָנאָמישען שרייבער. און אין יענער צייט (צווישען די יאָהרען 1848—1852) איז ער שטאַרק בע־פריינדעט געוואָרען מיט דעם פיזיאָלאָג דזשאָרדזש לואיס און זיין פרוי, די פערפאַסערין פון „פעליקס האָלט”, „אַדאַם בעדע” און אַנדערע ראַ־דיקאַלע ראָמאַנען, וועלכע זי האָט געשריבען אונטער דעם פּסעוודאָנים „דזשאָרדזש עליאָט”. דיזע וואונדערבאַרע פרוי, וועמען די ענגלישע היפּאָקריטען קענען נאָך עד היום ניט מוחל זיין דערפאַר וואָס זי האָט זיך פעראייניגט מיט לואיס׳ן פריי, אָהן דער הילפע פון קירכע און שטאַאַט, האָט אויף ספּענסער׳ן געמאַכט אַ טיעפען רושם.

דאַן (אין 1850) האָט ער אויפֿגעשריבען זיין בעסטען ווערק „דהי סאָשיאַל סטאַטיקס" (די סאָציאַלע גלייכגעוויכט), וואו די „איינענטליכע בעדינגונגען ווי אַזוי צוצוקומען צום מענשליכען גליק ווערען אויסגערעכענט און אַ טהייל פֿון זיי צוגלידערט".

אין יענער צייט האָט ער נאָך ניט געהאַלטען אזוי שטאָל און אייזען פֿאַר דאָס בורזשואַזע אייגענטהום, און ער האָט נאָך ניט פֿעראַכטעט די בעזיענטע אין קאַמפּף אום'ס דאַזיין — דאָס וואָס מען געפֿינט אין זיינע שפּעטערדיגע ווערק. דאַן האָט ער זיך גאָר פּשוט אויסגעשפּראָכען פֿאַר די נאַציאָנאַליזאַציאָן פֿון דער ערד, דאָס הייסט, אַז די ערד דאַרף בעלאַנגען צום גאַנצען פֿאָלק. אין די „סאָשיאַל סטאַטיקס" איז דאָ אַ הויך פֿון אידעאַליזמוס.

עס איז אמת, אַז ספּענסער האָט קיינמאָל ניט אָנגענומען דעם שטאַאַטס-סאָציאַליזמוס פֿון לואי בלאַן, אָדער שטאַאַטס-קאָלעקטיוויזמוס פֿון פּעקער און זיינע דייטשע נאָכפֿאָלגער. שוין אין 1842 האָט ער ענטוויקעלט זיינע אידעען געגען רעגירונג, אונטער דעם טיטול: „די איינענטליכע ספֿערע פֿון דער רעגירונג". אָבער ער האָט צוגעגעבען, אַז דער באָדען, די ערד דאַרף בעלאַנגען צו דער נאַציאָן, און אין די „סטאַטיקס" געפֿינט מען אַזעלכע פּלעצער, וואו מען פֿיהלט דעם הויך פֿון קאָמוניזם.

שפּעטער האָט ער רעווידירט דיזעס ווערק, געמאַכט ענדערונגען פּלעצערווייז, און ער האָט אָבגעשוואַכט דיזע שטעלען. דאָך איז אין איהם אימער געבליבען דער פּראָטעסט געגען די פֿערכאַפּער פֿון דער ערד, אַזוי ווי געגען יעדע עקאָנאָמישע, פּאָליטישע, אינטעלעקטועלע אָדער רעליגיעזע אונטערדריקונג. ער האָט שטענדיג פּראָטעסטירט געגען דער „פּרינציפּענלאָזער" פּאָליטיק פֿון די רעאַקציאָנערען. ביי דעם לעצטען קריעג אין אַפֿריקאַ האָט ער זיך אָפֿען ערקלערט געגען דעם דרוק פֿון די ענגלענדער, און ערשט ניט לאַנג צוריק האָט ער זיך אויסגעשפּראָכען געגען דעם פּראָטעקציאָניזמוס פֿון דעם אַוואַנטוריסט טשיימבערליין. ביים לעבען לאַנג האָט ער ניט געוואָלט וויסען פֿון די גראַפֿסקע טיטלען און פֿון די „מעדאַלען", מיט וועלכע מען האָט איהם אַלץ געוואָלט מזכה זיין; און זאָגאַר ווען אַן אוניווערזיטעט האָט איהם צוגעשיקט אַן עהרען-טיטעל האָט ער עס אויך ניט אָנגענומען.

דערפֿאַר האָט מען עס אימער געמאַכט אַזאַ שוויג וועגען ספּענסער'ן.

* * *

אָבער דער עיקר פֿון ספּענסער'ס לייסטונג ליגט פֿונדעסטוועגען ניט אין זיין ווערק „סאָשיאַל סטאַטיקס". זיין הויפּט אַרבייט בעשטעהט אין דער אויסאַרבייטונג פֿון זיין „סינטהעטישער פֿילאָזאָפֿיע", וועלכע קען פֿיליכט בעטראַכטעט ווערען פֿאַר דאָס פֿילאָזאָפֿישע ווערק פֿון נייני־צעהנטען יאָהרהונדערט.

די פֿילאָזאָפֿען פֿון'ם ניינצעהנטען יאָהרהונדערט, און איבערהויפּט די ענציקלאָפּעדיסטען, האָבען שוין געפּרואווט אויפֿשטעלען אַ סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע פֿון'ם אוניווערזום, פֿון גאַנצען וועלט־אַל אַ צוזאַמענשטעלונג פֿון די עיקרים, די הויפּט־זאַכען וואָס מיר ווייסען וועגען דער נאַטור און דעם מענשען: וועגען די פּלאַנעטען און די שטערן, די פֿיזישע און כעמישע קרעפֿטע (אָדער בעסער געזאָגט, די פֿיזישע און כעמישע בעוועגונגען פֿון די מאָלעקולען); מכח די ערשיינונגען אין'ם לעבען פֿון פּלאַנצען און טהיערע; וועגען דער פּסיכאָלאָגיע, דאָס לעבען פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען, די ענטוויקלונג פֿון זייערע אידעען, פֿון זייער מאָראַלישען אידעאַל. אַ מין „בילד פֿון דער נאַטור", ווי האָלבאַך האָט עס פּרובירט מאַכען, פֿון'ם שטיין וואָס פֿאַלט פֿון דער לופֿטען ביז דעם טרוים פֿון'ם פּאָעט, אַלעס קלאָהר און דייטליך אַזוי ווי אַ זאַך וואָס האָט אַ ממשות, וואָס מען קען אָנטאַפּען מיט די הענד.

שפּעטער האָט אויגוסט קאָמט אויפֿגענומען דיזעלבע אַרבייט. ער האָט געפּרואווט אויפֿבויען אַ פּ אָ ז י ט י װ ע פֿ י ל אָ ז אָ פֿ י ע וועלכע האָט געזאָלט אַריינגעהמען אין זיך די הויפּט־זאַכען, וואָס מיר ווייסען איבער דער נאַטור, ניט אַריינמישענדיג אין דעם, ניט די השגחה פֿון אירגענד וועלכען גאָט, פֿון וואָס פֿאַר עס איז געהיימע קראַפֿט. און וואָגאַר ניט קיין מעטאַפֿיזישע ווערטער, וועלכע פֿיהרען ניט ווילענדיג צו דיינקען פֿון איבערנאַטירליכע כחות.

די פּאָזיטיווע פֿילאָזאָפֿיע פֿון קאָמט האָט געמאַכט אַ רושם אויף דעם גאַנצען געדאַנקען־גאַנג פֿון ניינצעהנטען יאָהרהונדערט, כאָטש די דייטשען און די ענגלענדער בילדען זיך איין, אַז זיי זיינען פֿון איהר לחלוטין ניט בעאיינפֿלוסט געוואָרען. זי האָט דאָס אַרויסגערופֿען די גרויסע ערוואַכונג פֿון די נאַטירליכע וויסענשאַפֿטען פֿון די זעכציגער יאָהרען, וועגען וועלכע מיר האָבען גערעדט אין אונזער אָבהאַנדלונג איבער די „מאָדערנע וויסענשאַפֿט און די אַנאַרכיע" פֿון איהר האָבען עס אַזעלכע געלעהרטע ווי מילל, האָקסלי און אַנדערע גענומען די גאַנצע בעגייסטערונג, און זי האָט דאָס אַרויפֿגעפֿיהרט ספּענסער'ן אויף'ן געדאַנק אויפֿצושטעלען זיין סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע.

אָבער קאָמט'ס פֿילאָזאָפֿיע, — שוין ניט ריידענדיג פֿון איהר פֿונ־דאַמענטאַלען רעליגיעזען תעות, — האָט געהאַט אַ וויכטיגען פֿעהלער. קאָמט איז ניט געווען קיין נאַטוראַליסט. די זאָאלאָגיע (די לעהרע וועגען דעם לעבען פֿון די חיות) און די באָטאַניק (די לעהרע וועגען די פֿלאַנ־צען) זיינען איהם געווען אונבעקאַנט. ער האָט ניט געגלויבט, אַז די סאָרטען פֿערענדערן זיך. און צוליעב דעם, פֿערשטעהט זיך, האָט ער ניט געקענט בעגרייפֿען די עוואָלוציאָן, די ענטוויקלונג, אַזוי ווי מיר פֿערשטעהען עס היינט צו טאָג.

* * *

שוין אין 1801 האָט דער גרויסער נאַטוראַליסט לאַמאַרק, וועלכער האָט געמאַכט אַ שריט ווייטער איבער די אידעען פֿון ביפֿאָן, בעשטע־טיגט, אַז די פֿערשידענע מינים פֿלאַנצען און חיות, וואָס געפֿינען זיך אויף דער ערד, האָבען זיך ענטוויקעלט שטופֿענווייז, פֿון מדרגה צו מדרגה. זיי זיינען אַרויסגעקומען פֿון אַנדערע סאָרטען פֿלאַנצען און חיות, וועלכע האָבען אונטער דעם איינפֿלוס פֿון'ם קרייז, אין וועלכע זיי האָבען זיך געפֿונען, אָנגענומען אַלץ נייע און נייע פֿאָרמען. אין אַ זעהר טרוקענעם קלימאַט, וואו די פֿייכטקייט ווערט לייכט פֿערוואַנדעלט אין דאַמפֿ, ענדערט זיך די הויט פֿון די בלעטער. די בלעטער אַליין קענען אָפֿטמאָל פֿערשוואונדען ווערען און אויף זייער פּלאַץ ענטשטעהען האַרטע און טרוקענע שפּיצען. אַ חיה וואָס איז געצוואונגען אַרומצולויפֿען אין מדבריות וועט מיט דער צייט, ביסלאַכווייז, בעקומען אַ לייכטערען, פֿלינקערען קערפער, ווי דאָס טהיער וואָס לעבט אין אַ וואַלד.

אַלעס ענדערט זיך אין דער נאַטור. די פֿאָרמען בלייבען ניט די־זעלבע אויף שטענדיג, און די פֿלאַנצען אַזוי גוט ווי די חיות, וועלכע מיר געפֿינען היינט צו טאָג, זיינען אַרויסגעקומען פֿון אַ לאַנגזאַמע אָנפּאַסונג צו בעדינגונגען און אומשטענדען, וועלכע האָבען זיך אַליין אויך איטער געהאַלטען אין איין ענדערן.

אָבער די רעאַקציאָן, וועלכע האָט אָנגעפֿאַנגען צו הערשען נאָך דער גרויסער רעוואָלוציאָן, איז געווען אַזוי מורא'דיג, אַז דיזע אידעען פֿון לאַמאַרק זיינען פֿערגעסען, באַיקאָטירט געוואָרען. די דייטשע מעטאַ־פֿיזיק האָט דאַן געהערשט און, צוזאַמען מיט דער פֿערגעטערונג פֿון קעניגטהום, האָט זי צוריק אויפֿגענומען דעם גאָט פֿון די העברעער און די „השארת הנפש", די אונשטערבליכקייט פֿון דער זעעלע, וואָס איז איינענטליך אַ שטיק פֿון דיזען גאָט.

דאָך איז די אידעע פֿון דער נאַטירליכער ענטוויקלונג, פֿון דער עוואָלוציאָן זיך גענאַנגען איהר וועג. אייב אונזער פּלאַנעטען־סיסטעם און אונזער זונן זיינען געקומען דורך א לאַנגזאַמע ענטוויקלונג— ווי לאַפּלאַס און קאַנט האָבען עס שוין בעוויזען — וואָס זשע זיינען די מאַסען פֿון געבעלדיגען שטאָף וואָס מיר זעהען איבער'ן אויסגעשטערענטען הימעל, אויב נים קיין וועלטען, וואָס האַלטען זיך אין אויסבילדען?

וואָס איז דאָס אוניווערזום, אייב נים אַ וועלט פֿון זונען־סיסטעמען, וואָס קומען ארויס פֿון דער אונענדליכקייט און האַלטען זיך אין איין ענטוויקלען? אויב ביפֿאָן און לאַפּלאַס האָבען ענטדעקט, אַז דער לייב, דער טיגער און דער דושיראַף זיינען אַזוי גוט צוגעפּאַסט צו די קרייזען, אין וועלכע זיי געפֿינען זיך, ווייל אַט די קרייזען האָבען פֿון זיי געמאַכט דאָס וואָס זיי זיינען, — האָבען די פּאַקטען, וואָס זיינען געזאַמעלט געוואָרען פֿון אַלע זייטען דורך די רייזענדע אין אָנפֿאַנג פֿון יאָהרהונדערט, געבראַכט יעדען טאָג נייע בעווייזע, אַז די סאָרטען פֿערענדערען זיך.

די פֿאָרמען־אומוואַנדלונג און, פֿערשטעהט זיך, די ענטוויקלונג פֿון נייע סאָרטען, איז געוואָרען אַן אונבעשטרייטבאַרער פֿאַקט. אין דערזעלבער צייט האָט די געאָלאָגיע (די וויסענשאַפֿט וואָס גיט זיך אָב מיט דער ענטוויקלונג פֿון דער ערד) פֿעסטגעשטעלט, אַז עס זיינען אַריבער מיליאָנען יאָהרען, איידער די ערשטע פֿיש, דערנאָך די ערשטע שלאַנגען, דאַן די ערשטע פֿויגעל, דערנאָך די זויג־טהיערע און ענדליך דער מענש האָבען זיך בעוויזען אויף דער ערד. דיזע אידעען זיינען שטאַרק פֿערבריטעט געוואָרען אין דער ערשטער העלפֿט פֿון ניינצעהנ־יאָהרהונדערט, — נאָר מען האָט נאָך נים געוואָגט זיי צו בעשטעטיגען אין דער עפֿענטליכקייט. זאָגאַר אין 1840, ווען טשיימבערס האָט זיי סיסטעמאַטיש צוזאַמענגענומען אין זיין בוך „די שפּורען פֿון דער שעפּ־פֿונג", וואָס האָט אָנגעמאַכט אַזאַ טומעל, האָט ער אויך נים געוואַגט אַרויסצוגעבען זיין נאָמען, און פֿערציג יאָהר נאָכאַנאַנד האָט מען נים געוואוסט ווער עס איז דער פֿערפֿאַסער פֿון דיזען ווערק.

ווען די מעטאַפֿיזיקער זאָגען אונז: אַלזאָ הייגט, אַז העגעל האָט דאָס ענטדעקט אָדער אפילו פּאָפּולאַריזירט די אידעע פֿון פֿערענדערונג, פֿון עוואָלוציאָן — צייגען דיזע העררען, אַז די געשיכטע פֿון די נאַטור־וויסענשאַפֿטען איז זיי פֿרעמד, פּונקט ווי דער תמצית נופא פֿון דיזע וויסענשאַפֿטען און זייער מעטהאָדע.

מיר האָבען געזעהן, אַז די אידעע פֿון עוואָלוציאָן האָט דורכגעדרונגען אַלע וויסענשאַפֿטען. עס איז אַלזאָ געווען זעהר נייטיג איהר אָנצואווענדען, זיך צו בענוצען מיט איהר פֿאַר דער ערקלערונג פֿון'ם גאַנצען סיסטעם פֿון דער נאַטור, אויך די מענשליכע אינסטיטוציאָנען, די רעליגיאָנען און די אידעען פֿון מאָראַל. זי האָט געמוזט אַזוי אויסגעברייטעט און פֿער־גרעסערט ווערען, אַז זי זאָל אַרומנעהמען אלעס וואָס לעבט און ענטווי-קעלט זיך אויף דער ערד. — דאָס האָט זיך ספענסער אונטערנומען צו טהאָן.

* * *

אַזוי ווי דאַרווין איז ער אויך געווען אַ „שוואַכער" אין געזונד. אָבער לעבענדיג נאָך אַ שטרענגער פֿיזישער און אינטעלעקטועלער היגיענע, אָב-היטענדיג און שפּאָרענדיג זיינע כחות, איז עס איהם געלונגען צו ענדי־גען דיזע אונגעהייער גרויסע אַרבייט.

ער האָט ווירקליך אויפֿגעשריבען אַ פֿאָלשטענדיגען סיסטעם פֿון סינטהעטישער פֿילאָזאָפֿיע; וועלכע בעהאַנדעלט, ערשטענס, די פֿיזישע און כעמישע קרעפֿטע; דאַן דאָס לעבען פֿון די אונצעהלבאַרע זונען, וואָס געפֿינען זיך אין'ם וועלט־אַל, סיי די וואָס האַלטען זיך אין אויס־בילדען און סיי די וואָס דאַרפֿען שוין אָבשטאַרבען. דערנאָך קומט די עוואָלוציאָן, די ענטוויקלונג פֿון אונזער זונען־סיסטעם און פֿון אונזער פּלאַנעט. דאָס שטעלט צוזאַמען איין טהייל פֿון זיין ווערק: „די ערשטע פּרינציפּען".

דערנאָך קומט די ענטוויקלונג פֿון די לעבעדיגע ברואים אויף אונ־זער ערד־קוגעל, וועלכע ווערט בעהאַנדעלט אין די „פּרינציפּען פֿון דער ביאָלאָגיע". דאָס איז אַ גרויס טעכנישעס ווערק, אין וועלכען ספענסער האָט אַריינגעלייגט אַ מאַסע אָריגינעלע אַרבייט און וואו ער צייגט, ווי אַזוי דאָס לעבען האָט געמוזט ערשיינען אויף אונזער ערד, דורך דער טהעטיגקייט פֿון די כעמישע קרעפֿטע; ווי אַזוי די אונגעהייערע מאַסע פֿון פֿערשידענע מינים פֿלאַנצען און טהירע, פֿון די איינפֿאַכסטע ביז די קאָמפּליצירטסטע, האָט זיך געקענט שטופֿענווייז ענטוויקלען, אָנפֿאַנגענ־דיג פֿון קליינע אָנהויפּונגען פֿון מיקראָסקאָפּישע, קליינטשינקע צעלבעלאַך. אין דעם רייצענדען קליינעם ביכעל פֿון ער. פּעריע: „די טהירישע קאָ־לאָניען", וועלכער איז געשריבען אין אַ פּאָפּולערען סטיל, קען מען גע־פֿינען אַ קיצור פון אַ טהייל פֿון ספענסער'ס וואונדערבאַרען ווערק. דאָ איז ספענסער טהיילווייז אַוועק ווייטער פֿון דאַרווינען. און אויב ער האָט ניט געהאַט יענעם קענטניסע, אויב ער האָט זיך ניט געקענט אַזוי

גרינדליך פֿערטיפֿעץ אין יעדער פֿראַגע, ווי דאַרווין האָט עס געטהאָן, האָט ער אָבער אָפֿטמאָל געזעהן אַסך ברייטער און אַסך ריכטיגער ווי זיין גרויסער צייט־גענאָסע און מייסטער.

נאָך ספּענסער'ס מיינונג קומען די נייע סאָרטען פֿון פֿלאַנצען און חיות אַרויס, ערשטענס, ווי לאַמאַרק האָט עס שוין געזאָגט, פֿון דעם דירעקטען איינפֿלוס וואָס דער קרייז האָט אויף די אינדיווידועץ, אויף די איינצעלנע. דאָס האָט ער גערופֿען „די דירעקטע אָנפּאַסונג". דיזע נייע פֿערשידענאַרטיגע ברואים, וועלכע ענטשטעהען דורך דער טרוקענער אָדער פֿייכטער לופֿט, דורך אַ קאַלטען אָדער וואַרעמען קלימאַט, דורך דעם סאָרט פֿון שפּייז, א.ז.וו. א.ז.וו. — דיזע נייע וועזענס, אויב זיי זיינען צו געפֿעהרליך און קענען ניט זיין ניצליך אין קאַמפּף אום'ס דאַזיין, ניבען נאַכהער די מעגליכקייט, אַז די אינדיווידועץ, די איינצעלנע, וועלכע האָבען זיי אין די הענד און זיינען דאַרום בעסער אָנגעפּאַסט, זאָלען ווי אַריבערלעבען און זאָלען איבערלאָזען אַ געוונטערען דור. דאָס איז אייגענטליך דאַרווין'ס „סערווייוועל אָף דהי פֿיטעסט" (דאָס לעבען־בלייבען פֿון די וואָס זיינען בעסער צוגעפּאַסט), וואָס ספּענסער האָט גערופֿען „די אינדירעקטע אָנפּאַסונג".

דער פֿאָלגענדער טהייל פֿון ספּענסער'ס פֿילאָזאָפֿיע איז זיין ווערק איבער די „פּרינציפּען פֿון פּסיכאָלאָגיע", דאָ שטעהט ער אין גאַנצען אויף דעם מאַטעריאַליסטישען שטאַנדפּונקט. ער דערמאָהנט אפילו ניט דאָס וואָרט מאַטעריאַליזמוס. נאָר, אַזוי ווי בעין, געזעגענט ער זיך פֿאָלשטענדיג מיט דער מעטאַפֿיזיק, מיט דער נשמה און דערגלייכען. ער לייגט דעם יסוד, דעם גרונד־שטיין פֿון דער מאַטעריאַליסטישער פּסיכאָלאָגיע.

דערנאָך גיט ער אונז די „פּרינציפּען פֿון סאָציאָלאָגיע" — די גרונד־לאַגען פֿון דער וויסענשאַפֿט פֿון געזעלשאַפֿטען, בעגרינדעט, אַזוי ווי קאָמט האָט עס שוין פֿאָראויסגעזעהן, אויף דער גראַדענווייזער ענטוויקלונג פֿון די מנהגים און אינסטיטוציאָנען.

און ענדליך קומען זיינע „פּרינציפּען פֿון עטהיק", ס'הייסט פֿון דער מאָראַל. אַזוי האָבען מיר אַ פֿאָלשטענדיגע סיסטעם פֿון דער ענט־וויקלונגס־פֿילאָזאָפֿיע.

* * *

ספּענסער'ס גאַנצע פֿילאָזאָפֿיע, אַריינגערעכענט אין דעם אויך זיינע „פּרינציפּען פֿון דער עטהיק", איז אַבסאָלוט פֿריי פֿון אירגענד וועלכען קריסטליכען איינפֿלוס. דאָס איז אַ גרויסע זאַך. ווען מען בערעכענט אויף

וויפֿיעל אַלצדינג, וואָס ווערט אין אונזער צייט געשריבען איבער דער פֿילאָזאָפֿיע; און דער עיקר איבער די פֿראַגען פֿון מאָראַל, איז נאָך אונטערוואָרפֿען דעם איינפֿלוס פֿון קריסטענטהום, קען מען ערשט ריכטיג אַנערקענען דאָס וואָס ספּענסער, האָט אין דער הינזיכט אויפֿגעטהאָן.

פֿאַר איהם האָט אונז קיינער ניט געגעבען אַן אַ נ נ אָ ס ט י ש ע ן, אַן אַבסאָלוט פֿריידיינקערישען, ניט קריסטליכען סיסטעם פֿון'ם וועלט־אַל, פֿון די אָרגאַניזמען, פֿון'ם מענשען, פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען און פֿון זייערע מאָראַלע בעגריפֿע. פֿאַר ספּענסער'ן איז דאָס קריסטענטהום אַ רעליגיאָן פּונקט ווי אַלע אַנדערע רעליגיאָנען, געבאָרען פֿון דעמזעלבען אַבערגלויבען, פֿון'ם זעלבען ציטערען און שרעקען זיך, פֿון דיזעלבע לעגענדען, די בבא מעשיות וואָס זיינען אַריבער פֿון איין מויל אין אַנדערען; אַ רעליגיאָן וואָס האָט קיין אַנדער אינטערעסע ניט נאָר אַלס פֿאַקט פֿון דער געשיכטע פֿון די געזעלשאַפֿטען, — פּונקט ווי די בעגריפֿע איבער רעבט, וואָס האָבען זיך אויסגעאַרבייט ביי די ווילדע, אָדער זייערע חתונה־צערעמאָניען וועלכע ספּענסער שטודירט און זוכט אויסצוגעפֿינען זייער אורשפּרונג און זייער ענטוויקלונג. זאָגאַר דאַן, ווען ער רעדט פֿון מאָראַל, אינטערעסירט ער זיך ניכער מיט דעם אורשפּרונג און מיט דער ענטוויקלונג פֿון אַ מנהג אָדער מאָראַלען פּרינציפּ, איידער מיט די אינדיווידוען, מיט די מענשען, וואָס די גלחים, די מולאַהס און די „שאַמאַנס" (ווילדע מכשפֿים) שטעלען כלומר'שט פֿאָר אַלס די גרינדער פֿון דיזער און דיזער רעליגיאָן אָדער פֿון יענער און יענער מאָראַלער לעהרע.

אָבער עטוואָס פֿעהלט דאָך ספּענסער'ן, און דאָס איז דער גייסט פֿון אָנגריף, דער בעקעמפֿונגס־גייסט. זיין סיסטעם פֿון אוניווערזום, פֿון'ם וועלט־אַל שטעלט ער, אמת, אויף אָהן אַ גאָט, אָהן אַ בורא, אָבער עס וואָלט זיך אויך געוואָלט זעהן, ווי אַזוי ער צושטערט און פֿערניכטעט דירעקט דעם אַבערגלויבען, די פֿאָראורטהיילע, וועלכע פֿערפֿינסטערען די מוחות פֿון די מענשען און הינדערען זיי אָנצונעהמען דיזען סיסטעם. ספּענסער געהט אַריבער איבער זיי שווייגענדיג, אָדער ער קומט אָב מיט אַ וואָרט פֿון פֿעראַכטונג, וואָס ער וואַרפֿט זיי צו מן הצד.

* * *

ספּענסער'ם סטיל איז אָפֿטמאָל שווער. זעהר אָפֿט זיינען זיינע בעווייזע ניט גענוג אייך צו איבערצייגען, (דיזע בעמערקונג האָט שוין דאַרווין געמאַכט). אחוץ דעם פֿיהלט מען ביי איהם, אַז עס פֿעהלט דער פֿאָעט, דער אַרטיסט. אָבער אַז איהר האָט געלייענט זיינע ווערקע —

װאָנאַר אין אַן אָבגעקירצטער אויסגאַבע — דערפֿיהלט איהר, אַז איהר בעקומט אַ פֿאָלשטענדיגען בעגריף פֿון׳ם אוניװערזום — פֿון דער גאַנצער נאַטור, אין װעלכער עס בלייבט ניט איבער קיין שום פּלאַץ פֿאַר דאָס פֿערבאָרגענע. דאָס געהיימניספֿולע, דאָס איבערנאַטירליכע. די פֿערשידענע בעגריפֿע פֿון א בורא עולם, פֿון אַ הימלישען הערשער, פֿון אַ „סובסטאַנץ״, װאָס װערט פֿאָרגעשטעלט אלס „געטליכער גייסט״. און װאָנאַר פֿון דעם „גרויסען געאָמעטער״ — דאָס אלעס קומט אייך פֿאָר אַזוי קליין, אַזוי אונניצליך און אויסגעטראַכט. דורך דער אונװיסענהייט. איהר פֿיהלט װי איבעריג דאָס איז, װי באַלד איהר קענט האָבען אַ קלאָהרען און ריכטיגען בעגריף פֿון דער ערד און װייזע זי אַזוי עס לעבען די װעלטען, די זונען־סיסטעמען, די פּלאַנעטען און דיזע קליינטשינקע ברואים׳לאך, װעלכע מאַכען פֿון זיך אַזאַ װעזען, — די מענשען!

ספּענסער הויבט זיך ניט אויף אַזוי הויך אייך צו געבען גרויסע און שעהנע בילדער פֿון׳ם גרויסען גאַנצען, פֿון׳ם װעלט־אַל. ער בעפֿרידיגט ניט אונזערע פּאָעטישע געפֿיהלען, װעלכע װערען ארויסגערופֿען אין אונז, װען מיר פֿערטראַכטען און פֿערקיקען זיך אויף׳ן אוניװערזום. אָבער ער ניט אייך צו פֿערשטעהן װי אַזוי דאָס לעבען האָט געמוזט ענטשטעהן אויף אונזער פּלאַנעט, דורך דער טהעטיגקייט פֿון די כעמישע און פֿיזישע קרעפֿטע; װי אַזוי די איינפֿאַכסטע פּלאַנצען האבען, טאקע דורך דער טהעטיגקייט פֿון דיזעלבע קרעפֿטע, געמוזט ערשיינען, און װי אַזוי די קאָמפּליצירטערע פּלאַנצען האָבען זיך געמוזט ענטװיקלען, דורך אַ גאַנצע רייהע פֿון קאָמפּליצירטע און װאָס װייטער אַלץ קאָמפּליצירטערע אויפֿפֿאַסונגען. ער װייזט אייך װי אַזוי די אַנדערע טהייל, די חיות, האָט אויך געמוזט קומען אויף דער ליכטיגער װעלט; װי אַזוי די טהיערע, פּונקט װי די פּלאַנצען, האָבען זיך געמוזט ענטװיקלען ביז דעם מענשען, װעלכער האָט זיך אַלץ מעהר געמוזט פֿערפֿאָלקאָמענען און װעט זיך נאָך אַמאָל אַריבערשטייגען אין דער ענטװיקלונג.

און אַז מען װאָלט איהם אַ שטייגער געפֿרעגט: װאו איז ערגעץ דער בורא, דער שעפּפֿער פֿון דעם אַלעמען? װאו איז דער פּלאַן פֿון׳ם אוניװערזום? װאו איז די אידעע װאָס פֿיהרט אין דירעקשירט? — װאָלט ספּענסער דערויף געענטפֿערט מיט דערזעלבער תשובה װאָס לאַפּלאַס האָט אַמאָל געגעבען: „איהר זעהט גאַנץ גוט, אַז איך האָב אין ערגעץ ניט געפֿיהלט קיין שום נויטװענדיגקייט אַנצונעהמען דיזע היפּאָטהעזע ריזע השערה!״

* * *

אין זיינע „פּרינציפּען פון דער סאָציאָלאָגיע" וויקעלט ספּענסער פונקט אויף אַזאַ אופן פונאַנדער די מענשליכע אינסטיטוציאָנען, די גלויבענס, די אַלגעמיינע אידעען, די ציוויליזאַציאָנען, פון די איינפאַכסטע ביז די קאָמפּליצירטעסטע פון זיי. אין די איינצעלהייטען קען ער פערשטעהט זיך, אַמאָל מאַכען פעהלערן — ער האָט זאָגאַר אָפּטמאָל אַ טעות. אונזער בעגריף פון דער ענטוויקלונג פון די געזעלשאַפטען אונטערשיידעט זיך גאַנץ שטאַרק פון זיינעם.

אָבער ספּענסער האָט אונז געגעבען די מעטהאָדע ווי אַזוי צו פערטייטשען די געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען, — די מעטהאָדע, וועלכע בעשטעהט אין דעם צו זוכען די ערקלעהרונג פאַר די סאָציאַלע ערשיינונגען אין די נאַטירליכע אורזאַכען און ניט אין איבערנאַטירליכע כחות, אָדער אין היפּאָטהעזען, אין השערות וואָס ווערען געבאָרען פון מעטאַפיזישע אַנאַליזען. אַז מען ווערט נאָר צוגעוואוינט צו דיזער מעטהאָדע, זעהט מען ווירקליך אַרוים, אַז אַלע אונזערע אינסטיטוציאָנען, אונזערע עקאָנאָמישע פערהעלטניסע, אונזערע שפּראַכען, אונזערע רעליגיאָנען, אונזער מוזיק, אונזערע אידעען פון מאָראַל, אונזער פּאָעזיע א.ז.וו. — דאָס אַלעס ערקלעהרט זיך דורך דיזעלבע שייכות מיט די נאַטירליכע ערשיינונגען, ווי עס ערקלעהרען זיך די בעוועגונגען פון די זונען און פון די שטויבען, די קאָלירען פון'ם רעגען־בויגען און פון דער זומער־פייגעלע, די פאָרמען פון די בלומען און פון די חיות, די זיטען פון די מוראַשקעס און פון די עלעפאַנטען.

עס איז אמת, אַז ספּענסער לאָזט אונז ניט אָנטאַפּען מיט דער האַנד די דאָזיגע איינינקייט פון דער נאַטור; ער גיט אונז ניט צו פיהלען די שעהנקייט, די פּאָעזי פון דיזער סינטהעטישער פערטייטשונג פון'ם וועלטאַל. דערצו פעהלט איהם דער זשעני פון לאַפּלאַס, דאָס פּאָעטישע געפיהל פון הומבאָלדט, די שעהנקייט פון דער פאָרמע, מיט וועלכע עליזע רעקלו צייכענט זיך אויס. אָט די און נאָך אַנדערע אייגענשאַפטען פעהלען איהם. אָבער ער גיט אונז צו פערשטעהן ווי אַזוי עס דיינקט דער נאַטוראַליסט, אַזוי גיך ווי ער האָט זיך נאָר בעפרייט פון דער רעליגיעזער, סכאָלאַסטישער ערציהונג, דורך וועלכער מען האָט געזוכט צו פּאַראַליזירען זיין גייסט.

* * *

אָבער — מוז מען זיך פרעגען — האָט זיך ספּענסער אַליין בעפרייט פון דער שווערער, טויטליכער לאַסט פון דעם רעליגיעזען, פּלפּול׳־דיגען אונטערריכט? — יאָ, כמעט, נאָר ניט אין גאַנצען.

אין יעדער וויסענשאַפֿט, ווען מיר שטודירען זי דורך ביז'ן גרונד, קומען מיר צו אַ געוויסען גרענעץ, וואָס ביז אַהין קענען מיר געהן און ווייטער ניט. אָט מחמת דעם טאַקי בלייבט די וויסענשאַפֿט אימער יונג, אימער אינטערעסאַנט און אָנציהענד. וואָס פֿאַר אַ בעגייסטערונג האָבען מיר דורכגעלעבט אין מיטען פֿון ניינצעהנטען יאָהרהונדערט, ווען עס זיינען געמאַכט געוואָרען אַזעלכע שעהנע ענטדעקונגען אין דער אַסטראָנאָמיע, אין דער פֿיזיק, אין דער וויסענשאַפֿט פֿון לעבען, אין דער פסיכאָלאָגיע!... וואָס פֿאַר שעהנע האָריזאָנטען האָבען זיך דאָס אויפֿגעעפֿענט פֿאַר אונזערע אויגען אין יענער צייט, ווען די בעגרענעצונגען פֿון דער וויסענשאַפֿט זיינען מיט אַמאָל פֿונאַנדערגעצויגען, ברייטער געוואָרען! — ברייטער זיינען זיי דאַן געוואָרען, אָבער אָבגעמעקט אין גאַנצען האָבען זיי זיך ניט, ווייל באַלד האָבען זיך בעוויזען נייע בעגרענעצונגען, נייע פּראָבלעמען צום לייזען זיינען אויפֿגעשטאַנען פֿון אַלע זייטען.

אַזוי האַלט די וויסענשאַפֿט אַלץ אין איין פֿונאַנדערשפּרייטען, אין איין ברייטער מאַכען דעם שטח, דעם אומפֿאַנג, וועלכען זי פֿערנעהמט; איהרע גרענעצען ווערען אַלץ אוועקגעשטופּט ווייטער און ווייטער. דאָרט, וואו זי האָט זיך אָבגעשטעלט און ניט געקענט ווייטער געהן מיט אַ צוואַנציג יאָהר צוריק, איז זי היינט־צו־טאָג ווי ביי זיך אין דער היים. דער אַלטער גרענעץ איז אַוועקגערוקט. אָבער נאָכדעם ווי די וויסענשאַפֿט מאַכט עטליכע טריט פֿאָרווערטס, שטעלט זי זיך אָב פֿון דאָס ניי, אום צונויפֿצונעהמען איהרע קרעפֿטען און זאַמלען נייע פֿאַקטען, איידער זי מאַכט אַ נייע אָנשטרענגונג, אַ נייעם שפּרונג ווייטער.

מיט פֿופֿציג יאָהר צוריק האָבען מיר אַזוי געזאָגט: „אָט איז אַ גרופּע פֿון נאַטור־ערשיינונגען — צוציהונגען און אָבשטויסונגען — וועלכע האָבען אירגענד וועלכע שייכות צווישען זיך. לאָמיר זיי אָנרופֿען „עלעקטרישע ערשיינונגען," און די אורזאַכע וואָס רופֿט אַרויס דיזע ערשיינונגען, די אורזאַכע, וועלכע איז לעת עתה אונבעקאַנט, זאָל הייסען „עלעקטריציטעט". און ווען די אונגעדולדיגע האָבען אונז געפֿרעגט: „וואָס איז אַזוינס עלעקטריציטעט?" זיינען מיר געווען עהרליך גענוג צו ענטפֿערן, אַז מיר ווייסען וועגען דעם גאָר ניט — דערווייל.

היינט האָט מען שוין געמאַכט אַ קליינעם שריט ווייטער. מיר האָבען געפֿונען אַ שטיקעל עהנליכקייט צווישען דעם קלאַנג, די היץ, דאָס ליכט — און די עלעקטריציטעט. אַז אַ גלאָק קלינגט, ניט ער אַרויס אַזעלכע לופֿט־כוואַליעס, וועלכע דריקען זיך צוזאַמען און ציהען זיך אויס

און לויפֿען נאָך איינע די אַנדערע, ווי די כוואַליעס אויף דער אויבערפֿלעכע פֿון אַ קליין וואַסערעל.

אין דער לופֿט געהען דיזע כוואַליעס מיט דער שנעלקייט פֿון אַן ערך דריי הונדערט מעטער אין אַ סעקונדע, און זיי צושפּרייטען זיך אויף אַן אופֿן וואָס איז אונז אַזוי גוט בעקאַנט, אַז מיר קענען עס בערעכענען מאַטהעמאַטיש. דאָס איז שוין זייט אַ לאַנגע צייט געווען בעקאַנט. אָבער איצט האָט מען ענטדעקט, אַז די היץ און דאָס ליכט און אויך די עלעקטריציטעט פֿערשפּרייטען זיך אָקוראַט אויף דעמזעלבען אופֿן, נאָר מיט אַ גיכקייט פֿון 300 טויזענד קילאָמעטער (טויזענד מעטער) אין אַ סעקונדע. דאָס איז פֿילייכט אַזאַ שטאָף וואָס ציהט זיך אויס מעהר און לייכטער ווי די לופֿט און ווערט צוטרייסעלט דורך די עלעקטרישע ערשיינונגען; אָבער די עלעקטריציטעט קומט פֿון דיזען ציטערן. פֿון דיזע צוטרייסלונגען, וועלכע זיינען אַבסאָלוט עהנליך צום ציטערען וואָס דער גלאָק מאַכט אָן אין דער לופֿט.

געוויס, דאָס הייסט נאָך [illegible] אלעס וועגען די עלעקטריציטעט; דאָס אונבעקאַנטע רינגעלט אונז אַרום פֿון אַלע זייטען. אָבער על כל פנים עפּעס איז דאָס פֿאָרט. דערמיט קענען זיך וייטע לענדער צונויפֿריידען איינע מיט די אַנדערע, זאָגאַר אָהן אַ קייבער אונטער'ן ים, און מען לאָזט אייך וויסען די פּאַסירונגען פֿון טאָג, בשעת איהר געפֿינט זיך אויף אַ שיף וואָס לויפֿט מיט דער פֿולסטער שנעלקייט איבער'ן אָצעאַן.

„אָבער וואָס איז דאָס אַזוינס, דיזע מאַטעריע, דיזער שטאָף וואָס טרייסעלט זיך, וואָס ציטערט?“ וועט איהר פֿילייכט פֿרעגען. — „איך וויים גאָר ניט וועגען דעם, רעדרוויל, — פּונקט ווי איך האָב גאָר ניט געוואוסט מכח דער עלעקטריציטעט און היץ מיט פֿופֿציג יאָהר צוריק.“ דאָס וועט זיין דער ענטפֿער. און אויב איהר טרעט ניט אָב, אויב איהר פֿרעגט: „וועט מען עפּעס וויסען דערפֿון פֿון היינט איבער פֿופֿציג יאָהר?“ וועט אייך קיינער ניט קענען געבען קיין ריכטיגע תשובה דערויף. ווי אַזוי האָבען מיר אין 1860 געקענט פֿאָראויסזאָגען, אַז בייס ענדע פֿון'ם יאָהרהונדערט וועט מען האָבען אַ פֿערבינדונג צווישען אירלאַנד און ניו יאָרק דורך עלעקטרישע וויבראַציאָן (טרייסלונגען), ווען מיר האָבען נאָך ניט געוואוסט, אַז די עלעקטריציטעט בעשטעהט פֿון וויבראַציאָנען, וועלכע זיינען עהנליך צו די וויבראַציאָנען פֿון ליכט? לאָמיר נאָר אונטערריכטען אין אינזערע שולען וואָס וועניגער נאַרישקייטען, רעליגיעזע ווי וועלטליכע. לאָמיר זעהן, אַז די נאַטור־וויסענשאַפֿטען זאָלען געלערנט

ווערען בעסער, אום צו ענטוויקלען אין די יונגע מוחות וואָס מעהר דרייס־טיגקייט צום דיינקען — און אַז מען וועט לעבען וועט מען זעהן!

אָט דאָס איז אַלעס וואָס די וויסענשאַפֿט קען אייך זאָגען.

* * *

וועל, ספענסער האָט נאָך מעהר געזאָגט, און דאָס איז שוין געווען צופֿיעל.

ער האָט בעהויפּטעט, אַז אויף יענער זייט פֿון אַ געוויסען גרענעץ געפֿינט זיך — נ י ט ד אָ ס א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע, וואָס וועט אפשר בעקאַנט ווערען איבער הונדערט יאָהר, — נאָר ד אָ ס א ו נ ע ר ק ע נ ב אַ ר ע, דאָס וואָס מיר קענען מיט אונזער שכל ניט ד ע ר ק ע נ ע ן. דערויף האָט דער ענגלישער פּאָזיטיוויסט פֿרעדעריק האַריסאָן איהם געמאַכט די פֿאָלגענדע אַבסאָלוט גערעכטע בעמערקונג: — „אַזוי נאָר! אָבער זאָגט מיר, איך בעט אייך, איהר אַליין פּרעטענדירט דאָך צו וויסען גאָר אַסך וועגען דאָס דאָזיגע אונבעקאַנטע, וואָס איהר מאַכט אונקענבאַר, בעהויפּ־טענדיג, אַז עס ק ע ן נ י ט דערקענט ווערען?"

אין דער אמת'ן אום צו זאָגען, אַז דאָס, וואָס געפֿינט זיך נאָך אויף „יענער זייט" איז נ י ט צ ו ק ע נ ע ן, מוז מען זיין זיכער, אַז עס אונ־טערשיידעט זיך לחלוטין פֿון אַלצדינג, וואָס מיר האָבען קענען געלערענט ביז היינט צו טאָג. אָבער דאַן הייסט עס, אַז מען ווייס שוין גאָר אַסך וועגען דעם וואָס איז נאָך „אונבעקאַנט". דאָס הייסט בעהויפּטען, אַז דאָס אונבעקאַנטע אונטערשיידעט זיך אַזוי שטאַרק פֿון די אַלע מעכאַנישע, כעמישע, אינטעלעקטועלע און ליידענשאַפֿטליכע ערשיינונגען, וועגען וועלכע מיר ווייסען דאָך עפּעס, — אַז עס וועט קיינמאָל ניט קענען פֿערנעהמען אַ פּלאַץ צווישען די זאַכען וואָס זיינען אונז בעקאַנט. צו מאַכען אַ בעהויפּטינג מכח אַ זאַך וואָס מען זאָגט אַליין, אַז מען קען זי ניט; איז אַ מורא'דיגער ווידערשפּרוך. דאָס הייסט זאָגען אין איין און דערזעלבער צייט: „איך ווייס וועגען דעם גאָרנישט"; און „איך ווייס וועגען דעם גענוג, אום צו בעהויפּטען, אַז עס האָט ניט קיין שום עהנ־ליכקייט מיט אַלצדינג וואָס איך ווייס!"

אויב מיר ווייסען עפּעס מכח דעם אוניווערזום, וועגען זיין אַמאָ־ליגער עקזיסטענץ און די געזעצע פֿון זיין ענטוויקלונג; אויב מיר זיינען פֿעהיג אויסצוגעפֿינען די שייכות וואָס עקזיסטירט לאָמיר זאָגען, צווישען די וויטע שטערען וואָס שיידען אונז אָב פֿון דעם „מילך וועג" און די זונען־בעוועגונג, אַזוי ווי פֿון די מאָלעקולען וואָס פֿילען

אָן דיזעז רוים; אויב, מיט איין יואָרט, די וויסענשאַפֿט פֿון׳ם וועלטאַל איז מעגליך, — איז דאָס נאָר דערפֿאַר, ווייל צווישען דיזען אוניווערזום און אונזער מוח, אונזער נערווען־סיסטעם און אונזער אָרגאַניזאַציאָן בכלל, עקזיסטירט אַן עהנליכקייט אין דער צוזאַמענשטעלונג.

ווען אונזער מוח וואָלט געווען צוזאמענגעשטעלט פֿון אַן אַנדער שטאָף ווי דער, וואָס שטעלט צוזאַמען דעם אוניווערזום פֿון די זונען, די שטערען, די פֿלאַנצען און די אַנדערע חיות; ווען די געזעצע מכח די וויבראַציאָנען פֿון די מאָלעקולען און די כעמישע פֿערוואַנדלונג אין אונזער מוח און אין אינזער רוקען־מאַרך, וואָלטען זיך אונטערשיידעט פֿון די געזעצע, וואָס עקזיסטירען אויסערהאַלב פֿון אונזער פלאַנעט; ווען דאָס ליכט, וואָס לויפֿט דורך אין רוים צווישען די שטערען און מיין אויג וואָלט אונטערוואָרפֿען געוואָרען אַנדערע נאַטור־געזעצע ווי די, וואָס עקזיסטירען אין מיין אויג, אין מיין זעה־נערוו און אין מיין מוח, — וואָלט איך קיינמאָל ניט געקענט וויסען דעם אמת וועגען אוניווערזום און די געזעצע, וואָס פֿיהרען איהם. ווערהענד איצט ווייסען מיר גענוג, אום צו קענען פֿאָראויסזאָגען אַ גאַנצע מאַסע פֿון זאַכען, און די געזעצע גופא, וועלכע גיבען אונז די מעגליכקייט דאָס פֿאָראויסצוזאָגען, זיינען ניט מעהר און ניט וויינינגער ווי די שייכות צווישען אונזער מוח און דעם אוניווערזום.

אָט טאַקי דערפֿאַר איז עס ניט נאָר אַ ווידערשפּרוך צו ריידען פֿון דעם *וואָס איז ניט מעגליך צו קענען* דאַן, ווען עס האַנדעלט זיך פֿון עטוואָס וואָס *איז דערווייל אונבעקאַנט*, נאָר ארדבה, עס איז גיכער צו גלויבען, אַז אין דער נאַטור איז ניטאָ קיין זאַך וואָס זאָל ניט האָבען זיין גלייכען אין אונזער מיח — אַ טהייל, אַ שטיק פֿון דערזעלבער נאַטור, וועלכע איז צוזאַמענגעשטעלט פֿון דיזעלבע פֿיזישע און כעמישע עלעמענטען. עס איז דאַרום ניטאָ קיין זאַך אין דער נאַטור, וואָס מוז אויף אייביג בלייבען אונבעקאַנט. דאָס הייסט וואָס זאָל ניט קענען געפֿינען אַן אָבשפּיגלונג אין אונזער מוח.

אין גרונד גענומען, אַז מען רעדט פֿון דעם וואָס איז *ניט ערקענבאַר*, הייסט אייגענטליך זיך אונבעוואוסטערהייט אומקעהרען צו די גרויסע פֿראַזען פֿון די רעליגיאָנען; און טאַקי מחמת דעם וואָס די רעליגיעזע וועלען מן הסתם איסניצען דיזען טעות, וואָס ספּענסער האָט געמאַכט, לאָזען מיר זיך אַריין אין דיזע, אַביסעל צו שווערע איינצעלהייטען. אָננעהמען ספּענסער׳ס „אונערקענבארעס", הייסט זיך פֿאַרשטעלען, אַז עס איז דאָ אַ קראַפֿט, וועלכע איז אַסך העכער ווי די כחות, וואָס אַרבייטען אין אונזער שכל און דריקען זיך אויס אין דער

טהעטיגקייט פֿון אונזער מוח, וועהרענד קיין זאַך, לחלוטין קיין זאַך ערלויבט אונז ניט זיך פֿאָרצושטעלען אַזאַ קראַפֿט. פֿאַר דעם נאַטוראַליסט זיינען די בעגריפֿע: „אַבסטראַקט", „אַבסאָלוטער", „גאָט", „דאָס אינערקענבאַרע" אלץ איין און דיזעלבע השערה, פֿאַר וועלכער לאַפּלאַס האָט ניט געהאַט קיין שום נויטווענדיגקייט אין זיין וועלט סיסטעם, און וועלכע איז פֿאַר אונז פונקט אַזוי איבעריג, אום צו קענען ערקלעהרען ניט נאָר דעם אוניווערזום, נאָר אויך דאָס לעבען אויף אונזער ערד־קוגעל, מיט אַלע איהרע מאַניפֿעסטאַציאָנען. עס איז א לוקסוס־זאַך, אַן איבעריגע, אוננוצליכע שטיק געביידע, אַ זאַך וואָס האָט אָבגעלעבט איהר צייט און דאַרף פֿערגעסען ווערען.

* * *

אַחוץ דעם מעות מכח דאָס „אינערקענבאַרע", וואָס מיר האָבען שוין אָנגעצייגט אין אונזער פֿריהערינגען אַרטיקעל, גיט אונז ספּענסער'ס פֿילאָזאָפֿיע די מעגליכקייט זיך אָבצוגעבען רעכנונג פֿון אַלע נאַטור־ערשיינונגען, די פֿיזישע, ביאָלאָגישע, פּסיכישע, היסטאָרישע און מאָראַלע, זיך אימער האַלטענדיג אָן דער וויסענשאַפֿטליכער, אינדוקטיווער מעטהאָדע, וואָס ציהט די שליסע פֿון איין פֿאַקט איף'ן צווייטען.

אַז איהר לייענט זיינע ווערקע, זעהט איהר, ווי אַזוי דיזע אלע פֿאַקטען, וואָס זיינען אַזוי פֿערשידען און וועלכע געהערען צו אַזוי פֿיעל בעזונדערע וויסענשאַפֿטען, בינדען און קייטלען זיך פֿונדעסטוועגען צוזאַמען; ווי אַזוי אלע זיינען די אויסדריקע פֿון דיזעלבע פֿיזישע כחות, און ווי אַזוי מען פֿערשטעהט זיי און מען אורטהיילט איבער זיי, אויב מען בענוצט זיך נאָר כסדר מיט דיזעלבע מעטהאָדען ווי צו אורטהיילען, פונקט ווי זיי וואָלטען געווען פֿיזישע ערשיינונגען.

איז דערפֿון געדרונגען, אַז אלע שליסע, וואָס ספּענסער האָט אויף אַזאַ אופֿן, דורך דער דאָזיגער מעטהאָדע, געצויגען, זיינען ריכטיג און וואַהר? אַז ער האָט תמיד פֿאָלשטענדיג אנגעווענדעט די גוטע מעטהאָדע? — געוויס ניט! צי דאָס איז אַ בוך פֿון ספּענסער אָדער פֿון אַן אַנדער דענקער, עס בלייבט אימער פֿאַר אונז אַליין, פֿאַר אונזער אייגענעם שכל, צו זעהן, אויב דער פֿערפֿאַסער ציהט די ריכטיגע שליסע, אויב ער בלייבט טריי זיין אייגענע מעטהאָדע. אויף אַזאַ אופֿן נאָר קען די וויסענשאַפֿטליכע מעטהאָדע אויסזעהן ווי עס דאַרף צו זיין.

ז' צווינגט דעם פֿערפֿאַסער אַרויסצושטעלען זיינע פֿאַקטען און זיינע שליסע אַזוי, אַז איהר זאָלט זיי קענען אָבשאַצען און בעאורטהיילען מיט אייער אייגענעם פֿערשטאַנד. דאָס איז ניט קיין גאָט וואָס רעדט צו אייך, עס

איז אייער גלייכען, אַ מענש ווי איהר, וואָס דענקט און אורטהיילט און וויל, אַז איהר זאָלט טהאָן דאָסזעלבע.

גו, כל זמן ספּענסער האָט צו טהאָן מיט פיזיק, כעמיע, ביאָלאָגיע און זאָגאַר פסיכאָלאָגיע (ס'הייסט אונזערע זעעלען־בעוועגונגען, די אַרט און ווייזע ווי אַזוי מיר פיהלען, דיינקען און האַנדלען), זיינען זיינע שליסע כמעט שטענדיג ריכטיג. — אָבער אַז ער קומט צו דער סאָציאָלאָגיע (געזעלשאַפטס־לעהרע) און צו דער סאָציאַלער מאָראַל, בעקומט שוין די זאַך אַן אַנדער פנים.

* • *

ביז דאַן האָט ער געזוכט — און ער האָט געפונען. דאָ — מען דערפיהלט עס באַלד פון אָנהויב — האָט ער שוין פיקס און פאַרטיגע אידעען: די אידעען פון'ם בורזשואַזען ראַדיקאַליזם, וואָס ער האָט ענטוויקעלט זייט 1850, אין זיין „סאָשיאַל סטאַטיקס", איידער ער האָט נאָך אָנגעפאַנגען אויסצואַרבייטען דעם סיסטעם פון זיין פילאָזאָפיע. און דערצו האָט ער נאָך זייט דעמאָלט געענדערט די דאָזיגע אידעען, נאָך אין אַ שטאַרקערען בורזשואַזען זין.

עס פערשטעהט זיך, אַז ביי יעטוועדער וויסענשאַפטליכער פאָרשונג האָט יעדער איינער שוין, באַלד אין אָנפאַנג, אַ געוויסע פאָרשטעלונג — אַ השערה, וואָס ער וויל ערפאָרשען, ענטוועדער מיט דעם צוועק זי פעסטצושטעלען אָדער זי צו פערוואַרפען. און זאָגאַר אין נאַטור־וויסענשאַפטען קומט אַמאָל פאָר, אַז דער פאָרשער אַליין איז שטאַרק פערליעבט אין זיין היפּאָטהעזע, אין זיין השערה, אין דער צייט וואָס די אַנדערע, די זייטיגע מענשען זעהען גאַנץ גוט די פעהלערען.

אָבער אַסך ערגער איז נאָך אין אַלצדינגג וואָס האָט צו טהאָן מיט'ן לעבען פון די געזעלשאַפטען. אין דעם דאָזיגען ענין האָט יעדער איינער, זיך נעהמענדיג צו דער פאָרשונגס־אַרבייט, שוין זיין אייגענעם אידעאַל פון אַ געזעלשאַפט. פון זיין לעבען און זיין ערפאַהרונג האָט ער שוין אַרויסגעשעפּט אַ געוויסען אופן, ווי אַזוי צו דענקען און צו אורטהיילען מכח די פּריווילעגיען פון פערמעגען און געבורט, וועלכע ער בעזיצט אָדער ער פערוואַרפט; ער האָט זיך שוין זיין מאָס פאַר די קלאַסען, פאַר די פערשידענע טהיילען פון דער געזעלשאַפט; ער איז בעאיינפלוסט פון טויזענדער זאַכען, וואָס קומען פון זיין צירקעל, פון'ם קרייז, אין וועלכען ער לעבט. און אַזוי ווי די וויסענשאַפטען, וואָס גיבען זיך אָב מיט די געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען, זיינען נאָך אין זייער קינדהייטס־צושטאַנד, אין אַזוי ווי ספּענסער איז געווען דער ערשטער וואָס האָט

ריכטיג אָנגעווענדעט אַ וויסענשאַפטליכע מעטהאָדע צו ערקלערען דיזע סאָציאַלע ערשיינונגען, איז עס גאַנץ נאַטירליך, אז ער האָט זיך ניט געקענט בעפרייען פון׳ם איינפלוס פון די בורזשואזנע אידעע פון זיין קרייז.

אָט אַזוי קומט עס כסדר פאָר, אז מען ווערט איינפאַך ערשטוינט פון די שליסע, צו וועלכע ספענסער קומט. פונקט ווי מען בעוואונדערט זיינע אָנדייטונגען אין די „פרינציפען פון ביאָלאָגיע", אַקוראט אַזוי דערפיהלט מען גלייך די ענגקייט פון זיינע אַנשויאונגען בשעת ער רעדט, למשל, מכח דעם שייכות צווישען קאַפּיטאַל און אַרבייט אין דער געזעלשאַפט.

* * *

עס וועט זיין גענוג אָנצוגעבען איין זעהר וויכטיגען ביישפיעל. ספענסער איז ערצויגען געוואָרען אין דער בורזשואזער און רעליגיעזער אידעע פון גערעכטער בעלוינונג, פון „שכר ועונש". יעדען איינעם ווי ער פערדיענט זיך: איהר האָט שלעכט געהאַנדעלט — וועט מען אייך בעשטראָפען; איהר זייט אַ גוטער, זעהר פעהיגער אינזשענער — וועט אייך דער בעל הבית אייערער מוסיף זיין אַ שילינג א וואָך אויף אייערע שכירות... ספענסער גלייבט, על כל פנים, אין דעם, און אויף אַזאַ אופן ווערט דער דאָזיגער פרינציפּ פון „גערעכטער בעלוינונג" ביי איהם אַ נאַטור-געזעץ.

וואָס איז שייך צו קינדער, צו יונגע מענשען, אידער ווי זיינען אימשטאַנדע זיך אַליין צו ערנעהרען, דאַרף די בעלוינונג, זאגט ער, ניט זיין פּראָפּאָרציאָנעל צו זייערע כחות; דאס איז אינפערמיידליך, עס מוז אזוי זיין. אָבער „צווישען ערוואַקסענע מענשען מוז אנגעווענדעט ווערען דאָס געזעץ, לויט וועלכען דאָס נעצאָהלטס, די בענעפיטס וואס מען קריגט, דאַרפען זיין פּראָפּאָרציאָנעל צו די פערדיענסטען, צו דעם, וואס יעדער איינער טהוט אויף. די פערדיענסטען ווערען אָבגעמאָסטען דורך די כחות, וואָס יעדער איינער האָט זיך אַליין אויפצוהאַלטען.

און ווייטער זאָגט ער: „דאָס זיינען די געזעצע, נאָך וועלכע די סאָרטען עקזיסטירען; און אויב מיר גיבען צו, אַז עס איז ווינשענסווערטה, אַז אַזאַ און אַזאַ מין זאָל עקזיסטירען, זאל אויפגעהאַלטען ווערען ביים לעבען, — איז עס אונזער פליכט זיך צו אונטערוואַרפען דיזע געזעצע, וועלכע מיר קענען אָנרופען האַלב-עטהישע אָדער זאָגאָר עטהישע." („דזשאַסטיס", זייטע 4).

ווי מען זעהט אַלזאָ, פּאַסט אָט די גאַנצע שפּראַכע, מיט זיין אי־דעע פֿון בעלוינונג, געזעץ, פּליכט גאָרניט פֿאַר אַ נאַטוראַליסט. דאָס רעדט שויז צו אייך ניט אַ פֿאָרשער, אַ בעאָבאַכטער פֿון דער נאַטור; דאָס זיינען די רייד פֿון אַ שרייבער פֿון געזעץ, פֿון פּאָליטישע עקאָנאָמיע, וועלכער לערנט אייך דרך ארץ.

נו, די זאַך ערקלעהרט זיך גאַנץ איינפֿאַך: ספּענסער קען דעם סאָציאַליזמוס. ער פֿערוואַרפֿט איהם זאָגענדיג, אַז ווען יעדער איינער וועט ניט בעלוינט ווערען שטרייננג נאָך זיין אַרבייט, נאָך זיינע פֿער־דיענסטען, וועט די געזעלשאַפֿט דורך דעם אָבשטאַרבען. און כדי פֿעסט צו שטעלען דיזען פּרינציפּ, אָן וועלכען ער האַלט זיך אַזוי שטאָל און אייזען און וועלכער איז ביי איהם אין די אויגען גאָר אונבעשטרייטבאַר, זוכט ער דערפֿון צו מאַכען אַ נאַטור־געזעץ. דאָס צווינגט איהם אַוועק־צואוואַרפֿען אויף אַ ווייל די וויסענשאַפֿטליכע מעטהאָדע, און דאָס גיט אונז אויך גלייך די מעגליכקייט צו דערקענען זיין טעות.

* * *

די וויסענשאַפֿט פֿון די געזעלשאַפֿטען — די מאָדערנע סאָציאָלאָגיע בענוגענט זיך שוין ניט מעהר, צו בעשטימען אויף אַ געוויסען אופן „די גייסטעס־געזעצע", ווי די העגעליאַנער האָבען עס געטהאָן. זייט קאָמט'ן שטודירט זי די פֿערשידענע שטופֿען, וואָס די מענשהייט האָט דורכגע־מאַכט, זייט די ווילדע צייטען פֿון דער שטיין־פּעריאָדע ביז אויף היינ־טיגען טאָג, און זי ענטדעקט אויף אַזאַ אופֿן, אַז אין אונזערע מאָדערנע אינסטיטוציאָנען געפֿינט זיך אַ גאַנצע מאַסע פֿון איבערבלייבאַכצען, שיריים פֿון אַזעלכע אינסטיטוציאָנען, וואָס האָבען נאָך עקזיסטירט אין דער שטיין פּעריאָדע. אונזערע רעליגיאָנען, אונזערע געזעץ־ביכער, אונ־זערע מנהגים אַרום די טויטע, די גרויסע יעהרליכע ימים טובים, אונ־זערע צערעמאָניעס — אַלצדינג איז נאָך פֿול מיט שטיקלאַך פֿון די אַמאָליגע, אַלטע צייטען. און נור דאַן, ווען מען שטודירט די עוואָלו־ציאָן, די רעגעלמעסיגע ענטוויקלונג פֿון די אינסטיטוציאָנען און די אַבערגלויבענס, קומט מען דערצו, צו פֿעראַכטען אונזערע געזעצליכע, שטאַאַטליכע, רעליגיעזע און אַנדערע סאָרטען אינסטיטוציאָנען, און אין דערזעלבער צייט אויך אויסצוגעפֿינען די צוקינפֿטיגע ענטוויקלונג פֿון אונזערע געזעלשאַפֿטען.

ספּענסער האָט אַזוי געטהאָן, אָבער ער האָט ניט געקענט קיין אַנדערע אינסטיטוציאָנען אויסער די, וואָס מען קען בעגעגענען אין ענג־לאַנד, ביי די גרויסע מאַיאָריטעט פֿון די ענגלענדער. אַחוץ דעם האָט

ער ניט געקענט די מענשען. ער האָט ניט געוויזט (בסך הכל איז ער געוועזען איינמאָל אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען און איין מאָל אין איטאַליען, וואו ער האָט זיך געפֿיהלט אונגליקליך אין א קרייז, וואָס איז ניט געוועזען זיין איינגעוואוינטער ענגלישער קרייז), און ער האָט קיינמאָל ניט פֿערשטאַנען דעם אינסטיטוציאָנען-גייסט פֿון די ניט ציוויליזירטע פֿעלקער.

אָט טאַקי מחמת דעם בעגעגענען מיר כסדר אין זיין „סאָציאָלאָגיע" און אין זיין „עטהיק" בעהויפּטונגען, וואָס זיינען אַבסאָלוט פֿאַלש, סיי דאָרט, וואו עס האַנדעלט זיך צו ערקלערען די אַלטע מנהגים, סיי דאָרט וואו עס איז אַ פֿראַגע פֿון דער צוקונפֿט.

אויב דער קאָמוניסטישער אַנאַרכיסט האָט דאָס רעכט צו מאַכען ספּענסער'ן די פֿאָרווירפֿע וואָס מיר האָבען דערמאָנט אין פֿאָריגען אַרטיקעל, — מוז מען אָבער דאָך זוגעבען, אַז זיינע סאָציאָלאָגישע און עטהישע קאָנצעפּסיאָנען (די געזעלשאַפֿטליכע מאָראַל) זיינען אסך פֿאָרטגעשריטענער ווי די נאָכגעבונגעז, וואָס מען געפֿינט אין אַלע שטאַאַטסטהעאָריען פֿון דער געזעלשאַפֿט, און וועלכע זיינען ביז אויף היינטיגען טאָג געמאַכט געוואָרען פֿון אַלע בורזשואַזנע שרייבער.

פֿון זיין נעלעהרטער אַנאַליזע (צוגלידערונג) קען מען ציהען פֿאָלגענדען שלוס: אַז די ציוויליזירטע געזעלשאַפֿטען שטרעבען דערצו, זיך פֿאָלשטענדיג פֿריי צו מאַכען פֿון אַלע אַלטע איבערגעבליבענע רעליגיעזע, הערשאַפֿטליכע און מיליטערישע אינסטיטוציאָנען, וואָס עקזיסטירען נאָך אין אונז עד היום.

אויף ווי וויט מען קען פֿאָראויסזעהן די צוקונפֿט, שטודירענדיג די פֿערגאַנגענהייט, שטרעבען די מענשליכע געזעלשאַפֿטען צו א צושטאַנד, אין וועלכען דער גייסט פֿון מלחמה און דער מיליטערישער בנין און גאַנצען וועלען אָבטרעטען זייער פּלאַץ פֿאַר דעם גייסט פֿון אינדוסטריע און פֿאַר אַן אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע וועט זיין בעגרינדעט אויף די געגענזייטיגקייט און אויף די פֿרייוויליגע קאָאָפּעראַציאָן. און אויף אַזוי וויים ווי די אַלטע קריעגערישע אינסטיטוציאָנען — קעניגטהום, אַריסטאָקראַטיע, אַרמעע, שטאַאַט — וועלען וואָס וויטער אַלץ מעהר פֿערשווינדען, וועט אויך וואַקסען אין דער געזעלשאַפֿט דער אַלטרואיסטישער, געמיינשאַפֿטליכער גייסט. פּונקט ווי די געזעלשאַפֿט — און אין דעם געהט זיך ספּענסער צונויף מיט די אַנאַרכיסטען וועט קומען צו אַ צושטאַנד, אין וועלכען די טהעטיגקייט פֿון יעדען איינציגען וועט שוין מעהר ניט האָבען אַלס צוועק צו פֿערשקלאַפֿען די אַנדערע, נאָר אדרבה זי וועט בייטראָגען דערצו, צו פֿערגרעסערען דאָס וואָהלזיין פֿון אַלעמען און צו

גאַראַנטירען די אונאָבהייננינקייט פֿון יעדען איינעם; און דאָס וועט געשעהן אָהן אירגענד וועלכען אויסערליכען דרוק, נאָר דורך די געזעלשאַפֿטליכע איינפֿיהרונגען גופא.

דאָרט, וואו אַלע טהעאָרעטיקער פֿון דער שטאַאַטס אידעע האָבען געפּריידיגט דיסציפּלין, אונטערוואָרפֿענהייט, קאָנצענטראַציאָן פֿון דער שטאַאַטס-מאַכט, האָט ספּענסער פֿאָראויסגעזעהן די בעזייטיגונג פֿון שטאַאַט, די בעפֿרייאונג פֿון'ם אינדיווידואום, די פֿאָלשטענדיגע פֿרייהייט. און כאָטש ער אַליין איז געוועזן אַ בורזשואַ, אַן אינדיווידואַליסט, שטעלט ער זיך אָבער נים אָב ביי דער שטופֿע פֿון א י נ ד י ו ו י ד ו א ל י ז מ ו ס, וועלכע איז דער אידעאַל פֿון דער איצטינער בורזשואַזיע: ער זעהט ווי אַזוי די פֿ ר י י ע ק אָ אָ פּ ע ר אַ צ י אָ ן (דאָס וואָס מיר רופֿען דער „פֿרייער קאָמוניסטישער אָבמאַך") שפּרייט זיך אויס איבער אַלע צווייגען פֿון דער מענשליכער טהעטיגקייט און פֿיהרט די געזעלשאַפֿט צו דער פֿ אָ ל-ש ט ע נ ד י ג ע ר ע נ ט וו י ק ל ו נ ג פֿ ון ד ע ר מ ע נ ש ל י כ ע ר פּ ע ר ז אָ ן, מיט אַלע איהרע פּערזענליכע, אינדיווידועלע שטריכען — צו דער „אינדיווידואַציאָן", די פֿעראיינצעלנונג, ווי ספּענסער רופֿט עס.

* * *

אַזוי ווי די ערד איז דאָס אייגענטהום פֿון'ם כלל, פֿון אַלעמען, און אַלצדינג וואָס זי גיט אַרויס בעלאַנגט דעריבער צו דער געזעלשאַפֿט — ניט צום איינצעלנעם — וועט ניט נייטיג זיין, דיינקט ספּענסער, (און אין דעם האָט ער, פֿערשטעהט זיך, אַ טעות) אָנצוריהרען דאָס אינדיווידועלע אייגענטהום אין דער אינדוסטריע. די פֿרייוויליגע, פֿערניגפֿטיגע קאָאָפּעראַציאָן וועט זיין גענוג. עס מוז בלויז בעמערקט ווערען, אַז אונטער קאָאָפּעראַציאָן מיינט ספּענסער ניט די שעהר־האָלדער קאָמפּאַניס פֿון פֿערטען שטאַנד, וועלכע רופֿען זיך היינט צו מאָג קאָאָפּעראַציאָן. מיט דעם וואָרט „קאָאָפּעראַציאָן" פֿערשטעהט ער די פֿעראייניגטע כחות פֿון די איינצעלנע, סיי צו פּראָדוצירען, סיי צו קאָנסומירען צוזאַמען. אָהן דיזע אידעען פֿון פּראָפֿיט און פֿון עקספּלאָטאַציע דורך די שעהר־האָלדערס, וואָס איז אייגענטליך די נשמה, דער עיקר פֿון די איצטיגע קאָאָפּעראַציעס. ער זעהט דאָס וואָס אַנאַרכיסטען רופֿען: אַ „פֿרייער צירקעל."

דאָס וועט זיין אַ געזעלשאַפֿט, זאָגט ער, „אין וועלכער דאָס אינדיווידועלע לעבען וועט געטריבען ווערען זיך אויסצובּרייטען וואָס מעהר, געהענדיג האַנד אין האַנד מיט'ן לעבען אין דער געזעלשאַפֿט, און דאָס געזעלשאַפֿטליכע לעבען וועט ניט האָבען קיין שום אַנדער צוועק נאָר אויפֿצוהאַלטען די פֿאָלשטענדיגסטע ענטוויקלונג פֿון'ם אינדיווידועלען

לעבען.״ ער האָט שוין אַזוי געקענט געהן ביז צום „פֿרייען קאָמוניסטישען איינפֿערשטעהן־זיך״, וועמענס ציעל איז די ברייטסטע ענטוויקלונג פֿון׳ם אינדיווידועלען לעבען, — די העכסטע „אינדיווידואַציאָן״, פֿעראיינצעלונג, ווי ספּענסער רופֿט עס אָן אין נעגענזאַץ צום „אינדיווידואַליזמוס״. אונטער אינדיווידואַציאָן פֿערשטעהט ער די פֿאָלקאָמענסטע ענטוויקלונג פֿון יעטוועדען׳ס פֿעהיגקייטען, און ניט דעם נאַרישען אינדיווידואַליזמוס פֿון דעם בורזשואַ, וועלכער דרש׳ענט: יעדער פֿאַר זיך און „גאָט פֿאַר אַלעמען״.

נאָר אַלס אמת׳ער בורזשואַ בעגעגענט זיך ספּענסער אויף יעדען ווינקעלע מיט׳ן שרעקענס־בילד פֿון׳ם „פֿוילענצער״, וועלכער וועט אויפֿהערען צו אַרבייטען, ווען זיין עקזיסטענץ וועט זיין פֿערזיכערט אין אַ קאָמוניסטישער געזעלשאַפֿט. איבעראַל האָט ער געזעהן דעם „לאַופֿער״, דעם היימלאָזען „טרעמפּ״, וואָס וועט ליגען ביי דער טהיר פֿון אַ קלוב און וועט אָבוואַרטען ביז וואַנען דער בורזשואַ וועט אַרויסקומען, כדי איהם צו העלפֿען אַריינגעהן אין זיין קאַרעטע און אויסבעטלען ביי איהם (אָה, וואָס פֿאַר אַן עלענדע בריאה!) אַ פּעני! אַזוי רייבט מען זיך אָפּט די אויגען, בשעת מען לייענט ספּענסער׳ן, און מען מוז זיך פֿרעגען, צי איז דאָס טאַקי ער, אַזאַ אינטעליגענטער מאַן ווי ער איז, וואָס שיסט מיט אַזעלכע מאָדנע קוילען אויף דעם באָרוועסען; צי איז דאָס ווירקליך ספּענסער, וועלכער איז אַזוי שטאַרק ברוגז דערפֿאַר, וואָס ער איז פֿערפֿליכטעט צו געבען אַן עקזעמפּלאַר פֿון זיינע ווערק אומזיסט אין דער ביבליאָטהעק פֿון בריטיש מוזעאום, אָדער וואָס גראַמבעלט אַזוי געגען די אומזיסטע ערציהונג פֿאַר אַלעמען?!...

דער בעשריינקטער גייסט פֿון׳ם בורזשואַ קומט אויף אַזאַ אופֿן אַרויס אין רעכטען מיטען פֿון די העכסטע אויפֿפֿאַסונגען — און דעריין האָט ספּענסער אַ מערקווירדיגען צוזאַמענהאַנג, אַ שייכות מיט פֿוריע׳ן, מיט יענעם טאַלאַנטפֿולען מאַן, וועלכער האָט אויך אָפֿט געמאַכט אַזעלכע קרעמערישע חשבנות אין רעכטען מיטען זיינע שעהנסטע איבערבליקען. מען דאַרף אויך ניט פֿערגעסען די קאָלעקטיוויסטען, וועלכע האָבען אויך דיזעלבע מורא פֿאַר׳ן „פֿוילענצער״, מעהר ניט זייער מורא איז פֿערשלייערט מיט אַסך פּוסטע רייד און מיט פֿאָרמילען!

* * *

אָבער פּרובירט נאָר ענדערן ספּענסער׳ס שליסע, דאָרט וואו ער רעדט מיט צופֿיעל זיכערהייט געגען דעם, וואָס די פֿאָרשונג פֿון די מענשען לערענט אונז. אונטערזוכט מיפֿער זיין שטאַרקסטען בורזשואַזען

געדאַנק, אום צו דערגעהן די אמת'ע אורזאַכע, וואָס האָט איהם געפֿיהרט דערצו — און וואָס וועט אימער זיין דער האַס געגען יעדען דרוק אויף דעם מענשען'ס פֿולע און פֿאָלשטענדיגע פֿרייהייט, דער וואונש, אַרויסצורופֿען אין'ם מענשען די גרעסטע סומע פֿון איניציאַטיווע, פֿון פֿרייהייט און פֿין צוטרויען אין זיינע אייגענע כחות. פֿעררעכט נאָר דעם סיסטעם, דאָרט וואו ספענסער האָט זיך ניט פֿערטיעפֿט גענוג אין די פֿאָלגען פֿון'ם מאָדערנעם קאַפּיטאַליזמוס. זוכט דעם וואַהרען גרונד פֿון זיין רעספּעקט פֿאַר דעם אייגענטהום, וואָס וועט שטענדיג זיין, אַזוי ווי ביי פּרודהאָן'ן, די שנאה צום שטאַאַט און די מורא פֿאַר'ן מאָנאַסטיר און פֿאַר דער קאַזאַרמע. פּרובירט נאָר מאַכען די אויסבעסערונגען — און דאָס איז די שעהנקייט און די מעלה פֿון יעדע אינדוקטיווע, וויסענשאַפֿטליכע פֿאָרשונג, וואָס איהר קענט פֿערריכטען די פֿעהלערן, ניט אָנריהרענדיג דאָס גאַנצע — און איהר וועט געפֿינען ביי ספּענסער'ן אַ געזעלשאַפֿטליכען סיסטעם, וואָס איז זעהר שטאַרק עהנליך צו דעם סיסטעם פֿון די קאָמוניסטישע אַנאַרכיסטען.

אויב די אַנאַרכיסטען־אינדיווידואַליסטען, אַזוי ווי טאָקער, האָבען אָנגענומען ספּענסער'ן ווי ער שטעהט און געהט, מיט זיין בורזשואַזען אינדיווידואַליזמוס פֿאַר דאָס אינדוסטריעלע אייגענטהום און זיין בורזשואַזע אידעע פֿון „בעלוינונג", האָבען זיי גיכער אָנגענומען דאָס ווערטליכע פֿון זיין סיסטעם, ניט דעם גייסט דערפֿון. ווייל עס איז נור גענוג צו מאַכען די אויסבעסערונגען, וועלכע ספּענסער אַליין ערלויבט אונז צו מאַכען, דערמיט וואָס ער האָט אונז געגעבען זיין פֿרייע „קאָאָפּעראַציאָן" און זיין אָנגריף אויף די אינדיווידועלע בעלי בתים, די פֿערכאַפּער פֿון דער ערד, — און מיר קומען צו אונזערע שליסע. דאָס האָבען אויך מיט האַרצוועהטאָג עראינערט איניגע גרויסע ענגלישע צייטונגען אין זייערע הספדים, וואָס זיי האָבען געמאַכט נאָך ספּענסער'ס טויט.

אין אַלע טהעאָריען פֿון דער געזעלשאַפֿט, וואָס די פֿילאָזאָפֿען האָבען אונז ביז יעצט געגעבען, ווערט דער אינדיווידואום, דער איינצעלנער אויפֿגעאָפּפֿערט פֿאַר'ן שטאַאַט. קאָמט, נאָך קאַנט'ן און פֿיעלע אַנדערע, האָט געהאַט דעמזעלבען טעות, און די דייטשע מעטאַפֿיזיקער האָבען געלויבט און געגריסט און אויף אַ ווילדען אופֿן פֿערגעטערט דעם שטאַאַט.

ספּענסער'ס סיסטעם איז דאָס ערשטע, וואָס בעפֿרייט זיך, פֿון איין זייט, פֿון יעדען רעליגיעזען אַבערגלויבען, פֿון יעדע מעטאַפֿיזישע העבערע קראַפֿט, און פֿון דער אַנדער זייט ערקלעהרט עס פּראָסט־פּשוט און גאַנץ פֿריי און אָפֿען, אַז קיין העכערער פֿון'ם איינצעלנעם איז ניטאָ.

דער שטאַאַט פֿערנעהמט שוין מעהר ניט דעם אויבען־אָן, דעם ערשטען פּלאַץ, אלס צוועק פֿון דער מענשליכער ענטוויקלונג („נוסח אשכנז" — ווי די דייטשען ווילען האָבען). אדרבה, דער אינדיווידואום, דער איינצעלנער קומט צום אַלעם ערשטען אין בעטראַכט; ער איז דער אמת'ער יחסן, און ער אַליין קען זיך אויסקלייבען וואָס פֿאַר אַ געזעלשאַפֿט ער וויל; ער אַליין קען בעשטימען, אויף ווי ווייט ער וויל זיך הינגעבען, ווערען אַ טהייל פֿון דער דאָזיגער געזעלשאַפֿט.

ספענסער לערנט אונז, אז מיר דאַרפֿען אין'ם מענשען בעקעמפֿען די צו גרויסע מאָס פֿון אונטערוואַרפֿענהייט, דאָס נאָכשלעפּען זיך צוזאַמען מיט דער גאַנצער סטאַדע — אבער לחלוטין ניט זיין זעלבסטשטענדיגקייט; וועהרענד אַלע רעליגיאָנען און אַלע געזעלשאַפֿטליכע סיסטעמען האָבען אויסדריקליך בעקעמפֿט דעם גייסט פֿון זעלבסטשטענדיגקייט, מורא האָבענדיג, זיי זאָלען חלילה ניט מאַכען קיין רעבעלען.

צום אונגליק בלייבט ספענסער אויך דאָ ניט געטריי צו זיך אַליין. אָט מאַכט ער אַ רעוואָלוציאָנערע בעהויפּטונג — און טאַקע תיכף ומיד איילט ער זיך אונטער, זי אָבצושוואַכען, זי מילדער צו מאַכען, דורך דעם וואָס ער לייגט פֿאָר אַ קאָמפּראָמיס. און קוים האָט ער זיך נאָר אריינגעלאָזט אין אַזאַ וועג, איז ער שוין געצוואונגען צו געהן פֿון איין קאָמפּראָמיס צום צווייטען, אַזוי, אַז ער האָט סוף כל סוף קאָמפּראָמיטירט זיין גאַנץ ווערק.

* * *

אָט דאָס זיינען, אין קורצען, די דייטליכסטע שטריכען פֿון ספענסער'ס אַרבייט.

אויפֿשטעלען אַ ס י נ ט ה ע ט י ש ע פֿילאָזאָפֿיע, וואָס נעהמט אַרום דעם סך־הכל פֿון די מענשליכע קענטניסע און וואָס ערקלעהרט אַלע נאַטור־ערשיינונגען, אַזוי גוט ווי דאָס גאַנצע אינטעלעקטועלע לעבען פֿון'ם מענשען אין פֿון די געזעלשאַפֿטען — דאָס איז אַן אונגעהייער גרויס ווערק. ספענסער האָט עס צושטאַנדע געבראַכט.

אָבער, אין דערזעלבער צייט וואָס מיר אָנערקענען די גרויסע נוצען, וואָס ער האָט געבראַכט, וואָלט עס פֿונדעסטוועגען געווען פֿאַלש, זיך צו לאָזען הינרייסען פֿון אונזער בעגייסטערונג אויף אַזוי ווייט, צו גלויבען, אַז ספענסער'ס ווערק ענטהאַלט ווירקליך די לעצטע רעזולטאַטען פֿון די וויסענשאַפֿטען און פֿון דער אינדוקטיווער מעטהאָדע, אָנגעווענדעט אויף'ן מענשען. דער עיקר, די הויפּט אידעע פֿון דיזען ווערק איז ריכטיג. אָבער בשעת'ן אָנווענדען איז זי פֿיעלע מאָל פֿערדאָרבען געוואָרען צוליעב

פֿערשידענע אורזאַכען. עטליכע ביישפּיעלע האָבען מיר אין דיזע אַרטיקלען געבראַכט. ווענען די אַנדערע, אַזוי ווי די פֿעהלערהאַפֿטע מעטהאָדע פֿון אנאַלאָגיען, פֿערגלייכונגען און איבערהויפּט די צו גרויסע, איבערטריבענע געוויכט, וואָס ווערט געלייגט אויף׳ן קאַמפּף אום׳ס דאַזיין צווישען די אינדיווידוען פֿון זעלבען סאָרט, און די קנאַפּע אויפֿמערקזאַמקייט, וואָס ווערט געגעבען דער „געגענזייטיגער הילפֿע" — אַן אַנדער פּרינציפּ פֿון דער נאַטור — האָבען מיר גערעדט אין דער בראָשורע „די מאָדערנע וויסענשאַפֿט און די אַנאַרכיע".

מיר קענען ניט אָננעהמען אַלע שליסע, צו וועלכע ספּענסער קומט מיר מוזען זאָגאַר אויסבעסערען דעם גרעסטען טהייל פֿון זיין „סאָציאָלאָגיע", אַזוי ווי דער רוסישער שרייבער מיכאַילאָווסקי האָט עס געטהאָן אין בעצוג צו דער טהעאָריע פֿון פּראָגרעס. דאָ קומט אונז אויס צו בליי-בען טריי דער וויסענשאַפֿטליכער מעטהאָדע; דאָרט מוזען מיר זיך בע-פֿרייען פֿון געוויסע פֿאָראורטהיילע; אָדער מאַכען אַ טיעפֿערע אונטער-זוכונג פֿון געוויסע ערשיינונגען...

אָבער טראָץ דעם אַלעמען בלייבט אַ זעהר וויכטיגער פֿאַקט, וואָס ספּענסער האָט בעוויזען.

אַז מען וויל אויפֿשטעלען אַ סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע פֿון אוניווער-זום, פֿון׳ם וועלט-אַל, אַריינגערעכענט אין דעם אויך דאָס לעבען פֿון די געזעלשאַפֿטען, מוז מען נויטווענדיגערווייזע קומען, — ניט נאָר צו דער פֿערניינונג, צו דער אָבלייקענונג פֿון אַ גאָט, אַ בורא, וואָס הערשט איבער דער וועלט; ניט נאָר צו דער אָבלייקענונג פֿון דער אונשטערב-ליכער זעעלע אָדער פֿון אַ ספּעציעלער לעבעדיג-בלייבענדער קראַפֿט — נאָר מען קומט אויך דערצו צו פֿערניכטען דעם אַנדער גאָט, דעם שטאַאַט — די הערשאַפֿט פֿון איין מענשען איבער׳ן צווייטען. מען קומט דער־צו, אין דעם וואָס איז שייך צו דער צוקונפֿט פֿון די ציווילי-זירטע געזעלשאַפֿטען, — פֿאָראויסצוזעהן די אַנאַרכיע.

אין דעם זין האָט הערבערט ספּענסער פֿיעל בייגעטראָגען, אַז די פֿילאָזאָפֿיע פֿון׳ם יאָהרהונדערט, אין וועלכען מיר האָבען נאָר וואָס אַריינ-געטראָטען, זאָל זיין אַן אנאַרכיסטישע.

ביילאגע.

ערקלעהרענדע נאטיצען

(איינינע ביאָגראַפֿיען פֿון אויטאָרען און טעכנישע טערמינען בענוצט אין'ם בוך.)

אינדוקטיוו-דעדוקטיווע מעטהאָדע — די מעטהאָדע פֿון דער מאָדערנער וויססענשאַפֿט, וועלכע לאָזט זיך ערקלערען אויף אזא אופֿן: 1) דורך בעאָבאַכטונג און עקספּערימענטען זוכען מיר זיך צו פֿערשאַפֿען וואָס מעהר קענטניסע איבער אן ערשיינונג, וועלכע מיר נעהמען זיך אונטער צו שטודירען. 2) דערנאָך דיסקוטירען מיר די געקליבענע פֿאַקטען און זעהען, אויב זיי קענען אונז פֿיהרען צו אַ געוויססען אַלגעמיינעם שלוס אָדער צו אַ געוויססער היפּאָטעזע, וועלכע גיט אונז די מעגליכקייט צו פֿערבינדען אַלע פֿאַקטען איינע מיט די אַנדערע (ווי צ.ב.ש. די היפּאָטעזע, וועלכע לאַפּלאַס האָט געמאַכט, אום צו ערקלערען די פֿאַקטען, וועלכע ער האָט אויסגעפֿונען אין דער פֿאָרם אָדער אין דעם בוי פֿון אונזער פּלאַנעטען-סיסטעם; אָדער דאַרווין'ס אָבשטאַממונגס-היפּאָטעזע, אום צו ציינען, דאָס אַלע פֿערשידענע מינים פֿלאַנצונגען און חיות, וועלכע עקזיסטירען היינט, אָדער וועלכע האָבען עקזיסטירט אין פֿערגאַנגענע געאָלאָגישע פּעריאָדען, האָבען דיזעלבע געמיינשאַפֿטליכע אָבשטאַממונג). 3) דערנאָך ציהען מיר שלוססע פֿון דער דאָזיגער היפּאָטעזע, וועלכע גיבען אונז די מעגליכקייט פֿאָראויסצוזעהן נייע פֿאַקטען; און די דאָזיגע שלוססע דאַרפֿען אַרויסקומען ריכטיג, אויב אונזער „אינדוקציאָן", ד.ה. דער אַלגעמיינער שלוס, צו וועלכע מיר זיינען געקומען, פֿערבינדענדיג אונזערע געקליבענע פֿאַקטען, איז געוועזען ריכטיג. 4) מיר פֿערגלייכען אונזערע שלוססע — דעדוקציאָן — מיט די פֿאַקטען, וועלכע מיר האָבען שוין פֿריהער צונויפֿגעקליבען, אויב עס איז נייטיג מאַכען מיר נייע בעאָבאַכטונגען און עקספּערימענטען, כדי מיר זאָלען זיין זיכער צי די היפּאָטעזע אונזערע איז אין איינקלאַנג מיט דער ווירקליכקייט, און די היפּאָטעזע ווערט אָדער אין גאַנצען פֿערוואָרפֿען אָדער מאָדיפֿיצירט, ביז וואַנען מיר געפֿינען איינע, וועלכע איז אין איינקלאַנג

מיט דעם איצטיגען צושטאַנד פֿון אונזער וויסענשאַפֿט. אויב אַ היפּאָטעזע איז אויף אַזאַ אופֿן בעשטעטיגט געוואָרען, אָנערקענען מיר איהר פֿאַר אַ טהעאָריע; ווען די טהעאָריע האָט אויסגעהאַלטען אַלע פּראָבעס און ווען מיר האָבען ריכטיג אויסגעפֿונען די אורזאַכע אָדער דעם גרונד פֿון דער היפּאָטעזע, דאַן רופֿען מיר דאָס אַ נאַטור-געזעץ. אַזוי אָנערקענען מיר די שליסע, וועלכע ניוטאָן האָט געצויגען מכח דער גראַוויטאַציאָן אָדער דער צוציהונגס-קראַפֿט אין וועלט-רוים, אַלס אַ בעוויזענע טהעאָריע, דערפֿאַר ווייל זי איז בעשטעטיגט געוואָרען דורך אַן אונגעהייער גרויסער צאָהל פֿאַקטען, פֿון וועלכע אַסך האָבען אויף דעם ערשטען אויגענבליק אויסגעזעהן ווי אַ ווידערלייגונג פֿון ניוטאָן׳ס טהעאָריע. אָבער טראָץ דעם וואָס מיר ריידען אָפֿטמאָל פֿון דעם גראַוויטאַציאָנס-„געזעץ", איז דער דאָזיגער אויסדרוק ניט אין גאַנצען ריכטיג, ווייל די אורזאַכע פֿון דעם פֿאַקט פֿון גראַוויטאַציאָן איז ביז איצט נאָך ניט אויסגעפֿונען געוואָרען; מיר האָבען איהר בלויז פֿאָראויסגעזעהן.

דאַרווין, טשאַרלס (1808-1882), דער אַם מייסטען בעקאַנטער נאַטור-פֿאָרשער פֿון אונזער צייט. די וויסענשאַפֿט האָט איהם צו דאַנקען דעם בעוויז פֿאַר דער פֿערענדער־ליכקייט פֿון די מינים אין דער וועלט פֿון די פֿלאַנצונגען און חיות, וועלכען ער האָט גע־גרינדעט אויף אַזאַ געוואַלדיגע מאַסע פֿון פֿאַקטען, אַז די גאַנצע ביאָלאָגישע וויסענשאַפֿט האָט געפֿיהלט די ווירקונג פֿון זיין ווערק. ביפֿאָן און לאַמאַרק האָבען שוין אין דער צייט פֿון 1801-1809 בעשטעטיגט די פֿערענדערליכקייט פֿון די מינים און דעם געמיינשאַפֿט־ליכען אורשפּרונג פֿון אַלע סאָרטען פֿלאַנצונגען און חיות פֿון עטליכע געמיינשאַפֿטליכע אור-עלטערן. דאַרווין האָט אויסגעאַרבייט די דאָזיגע היפּאָטעזע אויף אַ וויסענשאַפֿטליכען באַזיס און האָט פֿערזוכט צו בעווייזען, אַז נעהמענדיג אין אָנבעטראַכט די אונגעהייער גרויסע צאָהל פֿון אינדיווידועלע פֿערענדערונגען, וועלכע מאַניפֿעסטירען זיך, אָהן אַן אויפֿהער, אין יעדען מין, וואָלט די נאַטירליכע אויסוואַהל אין דעם קאַמף אום דאַזיין געווען אַ גענוגענדע ערקלערונג פֿאַר דער גראַדענווייזער ענטוויקלונג פֿון אַלע עקזיסטי־רענדע מינים פֿון פֿלאַנצונגען און חיות — דעם מענשען אויך אַריינגערעכענט — און געקענט אָנגענומען ווערען אַלס די גרונד-אורזאַכע פֿון דער וואונדערבאַרער צופּאַסונג פֿון די מייסטע מינים צו די אַרומיגע אומשטענדען. די דאָזיגע ווירקונג פֿון נאַטירליכע אור־זאַכען מאַניפֿעסטירט זיך אַזוי דייטליך, אַז מיר האָבען גאָר ניט נייטיג אַריינצומישען אַ פֿיהרענדע קראַפֿט. דאַרווין׳ס טהעאָריען זיינען אויף אַ וואונדערבאַרען און העכסט איינפֿאַכען אופֿן ערקלערט געוואָרען פֿון פּראָפֿעסאָר האָקסלי (פֿאָרלעזונגען צו אַרבייטער). זיינע צוויי הויפּט-ווערק זיינען „די ענטשטעהונג פֿון די מינים" (1859) און די „אָבשטאַ־מונג פֿון׳ם מענשען" (1871).

מענדעלעוו, דמיטרי (1834-1907), אַ בעריהמטער רוסישער כעמיסט, וועלכער איז הויפּטזעכליך בעקאַנט צוליעב זיין ענטדעקונג פֿון דעם „פּעריאָדישען געזעץ פֿון די עלעמענ־טען". מיר ווייסען, דאָס אַלע קערפּערס, וועלכע געפֿינען זיך אויף דער איבערפֿלעך פֿון דער ערד, צי זיי בעשטעהען פֿון לעבעדיגע צי פֿון טויטע מאַטעריע, זיינען צוזאַמענגעשטעלט פֿון אַן ערך אַכציג אָדער נייניציג פֿערשידענע שטאָפֿען, וועלכע לאָזען זיך ניט צוטהיילען און דערפֿאַר רופֿען מיר זיי „עלעמענטען". די דאָזיגע עלעמענטען פֿעראייניגען זיך איינע מיט די אַנדערע אין אונצעהליגע פֿערבינדונגען. מענדעלעוו׳ס ענטדעקונג בעשטעהט אין דעם: ווען מיר נעהמען אַ שטיק פּאַפּיר און מאַכען דערויף אַכט גלייכוועכטיגע ליניעס פֿון אויבען נאָך אונטען און דערנאָך צוועלף ליניעס אין דער ברייט, אויף אַזאַ אופֿן, דאָס

עס ענטשטעהען 96 גלייכע קעסטעלאַך; און ווען מיר צוטהיילען די איינצעלנע עלע־מענטען אין די פֿערשידענע קעסטעלאַך, לויט דעם וואַקסענדען צוזאַמענבונד איבער דער פֿערוויקלונג פֿון זייערע מאָלעקולען, ד. ה. פֿון זייערע קלענסטע טהיילכעלאַך, שיינט עס אונז, דאָס אַלע עלעמענטען אין די קעסטעלאַך, וואָס שטעהען איינע אונטער די אַנדערע, האָבען געוויסע געמיינשאַפֿטליכע כעמישע אייגענשאַפֿטען; און אין דערזעלבער צייט געפֿינען מיר, אינטערזוכענדיג די עלעמענטען אין די קעסטעלאַך, וועלכע שטעהען איינע נעבען די אַנדערע, אַז די קראַפֿט פֿון די דאָזיגע כעמישע אייגענשאַפֿטען האַלט אין איין וואַקסען פֿון דעם ערשטען ביז דעם לעצטען קעסטעלע. די דאָזיגע ערשיינונג ברענגט אונז צו דער אידעע, ערשטענס, דאָס דער מאָלעקול פֿון יעדען עלעמענט איז, ווי עס ווייזט אויס, אַ פֿערוויקעלטער סיסטעם פֿון נאָך קלענערע מאָלעקולען, אָדער בעסער, אַטאָמען, וועלכע האַלטען זיך אין איין בעוועגען איינע אַרום די אַנדערע, אַזוי ווי עס איז דער פֿאַל מיט די פּלאַנעטען יופּיטער און סאַטורן און זייערע פֿערשידענע לבנות; און צווייטענס, דאָס אין דעם איפּבוי פֿון די דאָזיגע סיסטעמען עקזיסטירט אַ געוויסע „פֿעריאָדישקייט", ד. ה. אַ ווידערהאָלונג פֿון אַ געוויסער פֿאָרם אין דעם אויפֿבוי, אין דער צוזאַמענשטעלונג. די דאָזיגע ענטדעקונג האָט אונגעהייער פֿיעל בייגעטראָגען צו דער ענטוויקלונג פֿון דער כעמיע. מענדעלעיעוו׳ס אָנווייזונג וועגען דעם קאָמבינירען טהער אַלס מאַטעריע, וועמענס אַטאָמען עס טרייסלען זיך אַזוי שנעל, אַז זיי קענען ניט פֿיקסירט און געהאַלטען ווערען אין מעהר אָדער ווייניגער שטענדיגע כעמישע פֿערבינדונגען, איז אפילו ווייניגער בעקאַנט, אָבער פֿון דערזעלבער וויכטיגקייט.

לאַפּלאַס, פּיער (1749-1827), איינער פֿון די גרעסטע אַסטראָנאָמען און מאַטהעמאַטיקער פֿון אַלע צייטען. זיינע הויפּט-ווערק זיינען די „ערקלערונג פֿון׳ם וועלט-סיסטעם", און וועלכען ער האָט ערקלערט דעם וואַהרשיינליך ריין פֿיזיקאַלישען אורשפּרונג פֿון אונזער פּלאַנעטען-סיסטעם פֿון אַ מאַסע וויים-גליהענדער, גאַז-אַרטיגער מאַטעריע: און זיין „אָבהאַנדלונג" איבער דער וועלט-מעכאַניק. לאַפּלאַס האָט געלייזט אַלע פּראָבלעמען פֿון דער אַסטראָנאָמיע דורך אַ ריין פֿיזיקאַלישער אַנאַליזירונג.

קאַנט, עמאַנועל (1724-1804) אַ דייטשער פֿילאָזאָף, וועמענס לעהרע עס האָט געהאַט אַ בעדייטענדען און טיעפֿען איינפֿלוס אין׳ם 19-טען יאָהרהונדערט. און זיינע ערשטע ווערק האָט ער זיך הויפּטזעכליך בעשעפֿטיגט מיט דער נאַטור-וויסענשאַפֿט, און האָט כמעט אין דערזעלבער צייט ווי לאַפּלאַס, פֿאָרמולירט אַ היפּאָטעזע, וועלכע איז זעהר ענהליך צו דער ערקלערונג, וואָס לאַפּלאַס האָט אונז געגעבען וועגען דעם אורשפּרונג פֿון אונזער פּלאַנעטען-סיסטעם. זיין גרעסטעס ווערק אָבער איז זיין „קריטיק פֿון דער ריינער פֿערנונפֿט", וואו ער האָט פֿערזוכט צו בעווייזען די עקזיסטענץ פֿון צוויי פֿערשידענע וועלטען: 1) די וועלט פֿון די פֿיזישע ערשיינונגען, וועלכע מיר קענען זעהען אין דעם רוים און אין דער צייט; אָבער לויט דער פֿילאָזאָפֿיע פֿון זיין קריטיציזם, טראַנסצענדענטאַלען אידעאַליזם עקזיסטירען די דאָזיגע ערשיינונגען אין דער ווירקליכקייט איבערהויפּט ניט און זיך אַליין, 2) די וועלט פֿון די מיט אונז געבוירענע אידעען, „די זאַכען פֿאַר זיך אַליין", וועלכע מיר קענען וויסען אין דער צייט, אָבער ניט אין׳ם רוים דעם רעכטהעניש פֿון אַ וועלט פֿון די „זאַכען פֿאַר זיך אַליין", וועלכע ליגט בעהאַלטען הינטער די פֿיזישע ערשיינונגען, האָט קאַנט פֿערזוכט צו לייזען דורך דער מאָראַל-פֿילאָזאָפֿיע („קריטיק פֿון דער פּראַקטישער פֿערנונפֿט"). און זיין דאָזיגען צווייטען גרויסען ווערק האָט ער פֿערזוכט צו בעווייזען, אַז די פֿערנונפֿט האָט די אייגענשאַפֿט צו דיקטירען

זיך איהרע אייגענע געזעצע, און דאָס דער מאָראַלישער מענש האָט די פֿליכט צו פֿאָלגען די דאָזיגע פֿאָרשריפֿטען פֿון זייער פֿערנונפֿט — דעם „קאַטעגאָרישען אימפעראַטיוו" אויף דער אידעע פֿון דעם זיטליכען בעוואוסטזיין האָט קאַנט געגרינדעט די אידעען פֿון גאָט, אונשטערבליכקייט און פֿרייהייט. אין זיין רעכטס-פֿילאָזאָפֿיע האָט ער פֿערטראָטען די אידעע, אַז דער אַבסאָלוטער רעספעקט פֿאַר מאָראַלישער פֿרייהייט דאַרף זיין דער פֿונדאַמענט פֿון יעדער געזעלשאַפֿט און פֿון׳ם שטאַאַטליכען לעבען, און די פֿערווירקליכונג פֿון דעם דאָזיגען פֿרייהייטס-אידעאַל איז פֿאַר איהם געוועזן דער צוקינפֿטיגער ציעל פֿון דער גאַנצער היסטאָרישער ענטוויקלונג.

ענציקלאָפעדיסטען: דעם דאָזיגען נאָמען האָט מען געגעבען די בעגרינדער, מיטאַרבייטער און פֿערלעגער פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער „ענציקלאָפעדיאַ" (1751). די פראָמינענטסטע צווישען זיי זיינען געוועזן ד׳אַלאַמבער און דידראָ. דאָס דאָזיגע ווערק האָט געהאַט אַ געוואַלדיגע בעדייטונג פֿאַר דער פֿילאָזאָפֿישער ענטוויקלונג פֿון אייראָפאַ, דען עס איז ניט בלויז געוועזן אַ פֿערזוך איבערצוגעבען אַלע מענשליכע קענטניסע פֿון יענער צייט אין די מאַטעמאַטישע וויסענשאַפֿטען, די נאַטור-וויסענשאַפֿטען, אין דער געשיכטע, קונסט און ליטעראַטור — אַלע בעהאַנדעלט אויף אַן אונפאַרטייאישען שטייגער — נאָר עס איז אין דערזעלבער צייט אויך געוועזן דער אָרגאַן פֿאַר די פֿאָרטגעשריטענע, אפיקורסישע און ראַציאָנאַליסטישע אידעען, וועלכע די גרויסע פֿראַנצויזישע דיינקער פֿון׳ם 18טען יאָהרהונדערט האָבען פֿערטראָטען. דעם נאָמען ענציקלאָפעדיסטען האָט מען אויך צוגעלייגט צו אַלע די, וועלכע זיינען איינשטימיג געוועזן מיט זייערע אידעען.

האָטשעסאָן, פֿראַנסיס (1694-1747), איינער פֿון די הויפט פֿערטרעטער פֿון דער זאָגענאַנטער שאָטישער פֿילאָזאָפֿישער שולע, וועלכע האָט געגרינדעט איהר סיסטעם פֿון עטהיק אויף די פרינציפען פֿון געגענזייטיגער סימפאַטהיע. ער האָט פֿערזוכט צו בעווייזען, דאָס אָבוואָהל מיר מאַכען אַן אונטערשיעד אין די מאָטיווען, וועלכע בעאיינפֿלוסען אונזער ווילען, צווישען עגאָאיסטישע און אַלטרואיסטישע מאָטיווען, אָנערקענען מיר דאָך נור די לעצטע און פֿאָדערען זייער פראַקטיצירונג. דאָס איז די פֿאָלגע פֿון אַ „מאָראַלישען חוש", מיט וועלכען די נאַטור האָט אונז בעשאָנקען. ער האָט ענטוויקעלט די דאָזיגע אידעען אין זיינע ווערק: „אינטערזוכונג מכח דעם אורשפרונג פֿון אונזערע אידעען וועגען שעהנהייט און טוגענד", „עססייס וועגען דער נאַטור" און „דער כאַראַקטער פֿון ליידענשאַפֿטען און געמיטס-בעוועגונגען".

סמיטה, אַדאַם (1723-1790), ענגלישער עקאָנאָמיסט און פֿילאָזאָף; גרינדער פֿון דער פאָליטישער עקאָנאָמיע אַלס אַ וויסענשאַפֿט אויף דעם באַזיס פֿון בעאָבאַכטונג און מיט דער הילף פֿון אינדוקטיווע מעטהאָדען, וועלכע ער האָט ענטוויקעלט אין זיין קלאַסישען ווערק „דער רייכטהום פֿון די נאַציאָנען". אין דעם דאָזיגען ווערק האָט ער אָנערקענט דעם רייכטהום אַלס אַ פראָדוקט פֿון דער אַרבייט און האָט קריטיקירט די פֿיעלע הינדערניסען דורך וועלכע די רעגירונג פֿון יענער צייט האָט אָבגעשטעלט די ענטוויקלונג פֿון אינדוסטריע און האַנדעל. אויף אַזאַ אַרט איז ער געוואָרען דער גרינדער פֿון דער זאָגענאַנטער „ליבעראַלער שולע" אין דער פאָליטישער עקאָנאָמיע. אין זיין פֿיעל ווייניגער בעקאַנטען, שטאַרק באָיקאָטירטען און זעהר טיעפֿען ווערק „די טהעאָריע פֿון מאָראַלישע געפֿיהלען" האָט ער ענטוויקעלט אַ פֿאָלשטענדיגע טהעאָריע פֿון עטהיק אויף דעם באַזיס פֿון געגענזייטיגער סימפאַטהיע.

האָלבאַך, פּויל (1723-1789), אַ פראַנצויזישער פילאָזאָף און איינער פון די ענציקלאָפּעדיסטען, וועלכער האָט געאַרבייט צו עטאַבלירען אַ פערשטענדליכען סיסטעם פון אונזער וויסען מכח דער נאַטור און דעם מענשען אויף אַן אויסגעשפּראָכענעם מאַטעריאַליסטישען באַזיס. ער האָט עס געטהאָן אין זיין הויפּט-ווערק „סיסטעם פון דער נאַטור". אין זיינע אַנדערע ווערק, „די אַלגעמיינע מאָראַל" און „די נאַטירליכע פּאָליטיק", האָט ער אויפגעוויזען, אַז די רעליגיאָן איז ניט בלויז אומנוציליך, נאָר זי איז אויך שעדליך פאַר דער עפענטליכער מאָראַל און דעם וואָהלזיין פון'ם פאָלק.

לאַוואָסיע, אַנטואַן (1743-1794), דער גרויסער פראַנצויזישער בעגרינדער פון דער כעמיע, איז געוועזען דער ערשטער, וועלכער האָט אויפגעלייזט וואַסער אין זויערשטאָף און וואַסער שטאָף. ער האָט שטודירט די טהעאָריע פון פערברענען, וואַרעמקייט און געהרונג און איז געוועזען דער ערשטער, וועלכער האָט אויפגעוויזען די אומצושטערבאַרקייט פון דער מאַטעריע דורך עקספּערימענטען. זיין הויפּט-ווערק איז „עלעמענטאַרעס לעהרבוך פון דער כעמיע".

לאָמאָנאָסאָוו מיכאַאיל (1711-1765), רוסישער שרייבער און פערשידענע צווייגען, פערפאַסער פון לידער, פון אַ רוסישער גראַמאַטיק, פון ווערק איבער היסטאָריע און פון פערשידענע וויכטיגע ביכער איבער פיזיק, מינעראַלאָגיע, כעמיע און פיזישער געאָגראַפיע. אין איינע פון די לעצטע האָט ער זעהר בעשטימט אויסגעדריקט זיין מעכאַנישע טהעאָריע פון וואַרעמקייט.

מעכאַנישע טהעאָריע פון וואַרעמקייט, איינע פון די גרעסטע ענטדעקונגען פון דער מאָדערנער וויסענשאַפט. זי בעווייזט אונז, דאָס אַלע ערשיינונגען, וועלכע מיר רופען די „ערשיינונגען פון וואַרעמקייט" — די אָנוואַרעמונג פון אַ קערפּער, זיין אָבקיהלונג, צושמעלצונג אָדער קאָכען; די פערוואַנדלונג פון אַ פליסיגקייט אין אַ גאַז א.א.וו. — זיינען די רעזולטאַטען פון שווינגונגען פון די מאָלעקולען אין פיזישע קערפּערס. ווען די סומע פון די דאָזיגע שווינגונגען, וועלכע געהען צ.ב.ש. אין אַ שטיק אייזען און וועלכע מיר קענען ניט זעהען מיט אונזערע אויגען, האַלט אין וואַקסען, וואַקסט אויך די טעמפּעראַטור פון דעם שטיק אייזען, און פערקעהרט אויך. וואַרעמקייט איז אַלזאָ אַ געוויסע פאָרם פון בעוועגונג. דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואַרום מיר קענען פּראָדוצירען וואַרעמקייט דורך רייבונג. די בעוועגונג פון אַן אייזענבאַהן-צוג ווערט פלוצלונג אָבגעשטעלט דורך דעם דרוק פון מעכטיגע טאָרמאַזען צוליעב דער רייבונג פון די רעדער אויף די רעלסען. דאָרט פערוואַנדעלט זיך די רייבונג אין וואַרעמקייט, און דערפאַר זעהען מיר אַרויסשפּריצען פונקען פון די רעלסען פון אונטער די רעדער. די קוואַנטיטעט פון מעכאַנישער קראַפט, וועלכע איז נויטהווענדיג, אום אָנצואוואַרעמען אַ פונט וואַסער אויף אַזאַ און אַזאַ גראַד קען אויסגעמאָסטען ווערען; און זי איז אויסגערעכענט געוואָרען מיט דער גרעסטער פּינקטליכקייט. די דאָזיגע קוואַנטיטעט איז בעקאַנט אַלס דער „מעכאַנישער עקוויוואַלענט אָדער די מעכאַנישע גלייכווערטיגקייט פון וואַרעמקייט'. די מעכאַנישע טהעאָריע פון וואַרעמקייט איז שוין פאָראויסגעזעהן געוואָרען און האָט זאָגאַר געפונען אַ געוויסען אויסדרוק אין'ם 18טען יאָהרהונדערט. שפּעטער, אין די צוואַנציגער יאָהרען פון'ם 19טען יאָהרהונדערט, איז די דאָזיגע היפּאָטהעזע פערטראָטען געוואָרען פון סעגען, וועלכער האָט שוין געמאַכט די נויטהווענדיגע בערעכנונגען. רודאָלף מייער, אַ דייטשער דאָקטאָר, איז געוועזען דער ערשטער, וועלכער האָט איהר דעם ערשטען מאָל פאָרמולירט (1845) אין אַ קלאָרער און פערשטענדליכער פאָרם; אָבער מען האָט איהם ניט

געוואָלט הערען. דזשאַול איז געוועזן דער ערשטער וואָס האָט פּינקטליך אויסגעמאָסטען די מעכאַנישע גלייכוועַרטיגקייט פֿון וואַרעמקייט אין 1856. זייט 1860 האָט מען אָנגעהויבען בעטראַכטען די מעכאַנישע טהעאָריע פֿון וואַרעמקייט אַלס איינע פֿון די גרעסטע ענטדע-קונגען פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט, און זי ווערט אָנגעווענדעט אין אונצעהליגע פֿעלדע אין דער וויסענשאַפֿט און אינדוסטריע.

לאַמאַרק זשאַן באַפּטיסט (1744-1829), אַ פֿראַנצויזישער נאַטור-פֿאָרשער. ער האָט פֿערזוכט צו געבען אונז אַ פֿאָלשטענדיגע קלאַסיפֿיקאַציאָן פֿון די חיות און פֿלאַנצונגען, האָבענדיג אויסגעאַרבייט אַ פֿאָלשטענדיגען סיסטעם אויף דעם באַזיס פֿון דער פֿערענדערליכקייט פֿון די מינים אין דער וועלט פֿון די חיות און פֿלאַנצונגען, מוז מען איהם אָנערקענען אַלס דעם וויכטיגסטען פֿאָרגענגער פֿון דאַרווין. ער האָט ער-קלערט די פֿערענדערליכקייט פֿון די אָרגאַניזמען דורך זייער פֿעהיגקייט צוצופּאַסען זיך צו זייער אומגעבונג ווי אויך דורך דעם געברויך אָדער דורך דער פֿערנאַכלעסיגונג פֿון זייערע פֿערשידענע אָרגאַנען — אַן אידעע, וועלכע איז פֿון קאָוויע בעקעמפֿט געוואָרען אויף דעם ביטערסטען אופֿן. זיין הויפּט ווערק איז די „זאָאָלאָגישע פֿילאָזאָפֿיע".

רוסאָ, זשאַן זשאַק (1712-1778), פֿראַנצויזישער פֿילאָזאָף; אַ פֿאָרגענגער פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, וועמענס שריפֿטען, צוזאַמען מיט די שריפֿטען פֿון מאַבלי, האָבען געהאַט דעם גרעסטען איינפֿלוס אויף די הויפּט-פֿיגורען פֿון דער רעוואָלוציאָן, איבערהויפּט אויף דעם יאַקאָבינסטישען פֿליגעל. ער האָט געפּרעדיגט דעם צוריקקעהרען זיך צו אַן איינפֿאַכען און נאַטירליכען לעבען, גלייכהייט, דעמאָקראַטישע און רעפּובליקאַנישע אינסטיטוציאָנען, אַ געזונדע ערציהונג, וועלכע זאָל פֿעראייניגען אין זיך וויסענשאַפֿט און האַנד-אַרבייט און האָט פֿערזוכט צו בעגרינדען אַ נאַטירליכע רעליגיאָן, וועלכע זאָל פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון דעם קירכען-קריסטענטהום. טאָלסטאָי איז געוועזן זיין איבערגעבענער נאָכפֿאָלגער. זיינע הויפּט-ווערק זיינען, „מכח דעם אור-שפּרונג פֿון אונגלייכהייט צווישען די מענשען", „דער סאָציאַלער קאָנטראַקט", „עמיל", „דער כאַוואָיאַרדישער וויקאַר", „די נייע העלאָאיזע" און „מיינע ווידויס".

יאַקאָבינער: דער נאָמען פֿון די מיטגלידער פֿון אַ קלוב, וועלכער איז בעשטאַנען פֿון בורזשואַזע ראַדיקאַלען און וועלכער האָט געשפּיעלט אַ פּראָמינענטע ראָלע אין דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן פֿון 1789—1794. די מייסטע בעקאַנטע רעוואָלו-ציאָנערע רעפּובליקאַנער האָבען בעלאַנגט צום יאַקאָבינער-קלוב, וועלכער איז זעהר שטאַרק בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון ראָבעספּיער. די יאַקאָבינער האָבען אָנגעפֿיהרט אַ מוטהיגען קאַמף געגען דער קעניגליכער מאַכט, אָבער ווען די לעצטע איז געפֿאַלען, האָבען זיי אויך בעקעמפֿט דעם קלוב פֿון די „קאָרדיליעס", וואו דאַנטאָן, העבערט און די מייסטע איינפֿלוסרייכע מיטגלידער פֿון דער פּאַריזער קאָמונע פֿלעגען זיך צונויפֿקומען. אין דער פּעריאָדע פֿון טעראָר האָט זיך דער יאַקאָבינער-קלוב פֿערוואַנדעלט אין אַ סאָרט בעשולדיגונגס-טריבונאַל. נאָך דער נידערלאַגע פֿון ראָבעספּיער און זיין פּאַרטיי אין יולי 1794, איז דער קלוב פֿערמאַכט געוואָרען. דאָס וואָרט „יאַקאָבינער" דיענט היינט אַלס אַ נאָמען פֿאַר די פֿערטהיידיגער פֿון אַ מעכטיגער, צענטראַליזירטער רעוואָלוציאָ-נערער רעגירונג.

באַבעף, פֿראַנסאָאַ נאָעל (1764-1797), אַ פֿראַנצויזישער קאָמוניסט, וועל-כער האָט גענומען אַן אַנטהייל אין דער רעוואָלוציאָן און אַרויסגעגעבען אַ צייטונג, דעם „פֿאָלקס טריבון", וואו ער האָט געפּרעדיגט די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן. נאָך דעם אונטערגאַנג

פֿין ראָבעספּיער און זיין פּאַרטיי האָט ער אָרגאַניזירט, צוזאַמען מיט סילווען מאַרעשאַל, דאַרטהע און פּערשידענע אַנדערע, א קאָנספּיראַטיווע קאָמוניסטישע געזעלשאַפֿט, מיט דעם צוועק אַראָבצוּוואַרפֿען די רעגירונג און צו גרינדען אַ קאָמוניסטישען דירעקטאָריום. די פֿערשווערונג איז פֿעררעטהען געוואָרען און איהרע הויפּט פיהרער זיינען געשטאָרבען אויף דער גיליאָטינע (1797).

באָנאַראָטי, פֿיליפּאָ (1761-1837) אַן איטאַליענישער אַדוואָקאַט, וועלכער איז בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון די אידעען פֿין רוסאָ. צוליעב זיין רעוואָלוציאָנערער פּראָפּאַגאַנדאַ האָט מען איהם אַרויסגעשיקט פֿין איטאַליען, קאָרסיקאַ און סאַרדיניען. וועהרענד דער גרויסער רעוואָלוציאָן איז ער געקומען נאָך פּאַריז און האָט זיך פֿעראייניגט מיט באַבעף פֿאַר דער פּראָפּאַגאַנדאַ פֿין׳ם רעוואָלוציאָנערען סאָציאַליזם. ער האָט גענומען אַן אַנטהייל אין באַבעף׳ס פֿערשווערונג אין 1795 און איז פֿעראורטהיילט געוואָרען צו געפֿענגניס. אין דער געפֿאַנגענשאַפֿט האָט ער אָנגעשריבען אַ געשיכטע פֿין „באַבעף׳ס פֿערשווערונג“, שפּעטער איז ער געוואָרען דער הויפּט אינספּיראַטאָר פֿין די געהיימע קאָמוניסטישע געזעלשאַפֿטען אין פֿראַנקרייך און איטאַליען, וועלכע האָבען עקזיסטירט אין די צוואַנציגער און דרייסיגער יאָהרען פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט.

סעגען, מאַרק (1786-1875), אַ פֿראַנצויזישער אינזשעניר, וועלכער האָט צוערשט אויסגערעכענט די מעכאַנישע גלייכווערטיגקייט פֿין וואַרעמקייט.

דזשאַול, דזשיימס פּרעסקאָט (1818-1889), אַן ענגלישער פֿיזיקער, וועלכער האָט בעשטעטיגט די מעכאַנישע גלייכווערטיגקייט פֿין וואַרעמקייט.

גראָוו, ווילליאַם ראָבערט (1811-1896), אַן ענגלישער פֿיזיקער, וועלכער האָט אָנגעשריבען אין 1842 אַן אייסגעצייכענטע קלענערע שריפֿט און אין 1856 אַ בוך איבער דער איינהייט פֿין די פֿיזישע קרעפֿטען. אין די דאָזיגע שריפֿטען האָט ער אויפֿגעצייגט, אַז קלאַנג, וואַרעמקייט, ליכט, עלעקטריציטעט, מאַגנעטיזם און כעמישע פּראָצעסען זיינען ניט קיין בעזונדערע „סובסטאַנצען“, אַזוי ווי מען פֿלעגט ווי פֿריהער פֿאָרשטעלען, נאָר זיי זיינען בלויז פֿערשידענע פֿאָרמען פֿין די ציטערדיגע בעוועגונגען פֿין די מאָלעקולען, וועלכע שטעלען צונויף אַלע פֿיזישע קערפּערס. דיזע אַלע פֿערשידענע פֿאָרמען פֿין דער בעוועגונג פֿון די מאָלעקולען (פֿריהער פֿלעגט מען זיי רופֿען „קרעפֿטען“) קענען פֿערוואַנדעלט ווערען איינע אין די אַנדערע; און זיי אַלע זיינען ניט מעהר ווי פֿערשידענע פֿאָרמען פֿון מעכאַנישער בעוועגונג. אַ מעכאַנישע מאַסען-בעוועגונג, ווי צ.ב.ש. דער קלאַפּ פֿון אַ האַמער איף דער קאָוואַדלע אָדער די אומדרעהונג פֿין די רעדער פֿין אַן אייזענבאַהן, ווען מען שטעלט איהר פּלוצלינג אָב, קענען אַרויסרופֿען אָט די אַלע פֿאָרמען פֿין דער בעוועגונג: קלאַנג, וואַרעמקייט, ליכט, עלעקטריציטעט, מאַגנעטיזם. און פֿערקעהרט — די אַלע בעוועגונגען פֿין די מאָלעקולען: קלאַנג, וואַרעמקייט, ליכט, עלעקטריציטעט, מאַגנעטיזם און כעמישע טהעטיגקייטען, קענען פֿערוואַנדעלט ווערען איינע אין די אַנדערע — וואַרעמקייט אין ליכט אָדער עלעקטריציטעט א.א.וו. — אָדער אין א מאַסען בעוועגונג פֿין פֿיזישע קערפּערס, ווי ביי דער דאַמפֿ-מאַשין אָדער ביי אונזערע עלעקטרישע אייזענבאַהנען. גראָוו האָט זאָגאַר געהאַט דעם מוטה אויפֿצוהויבען די פֿראַגע, צי די צוציהונגס-קראַפֿט אין וועלט-רוים איז ניט בלויז אַ רעזולטאַט פֿין אָט די בעוועגונגען פֿין מאָלעקולען, וועלכע קומען פֿאָר אין דעם גאַנצען אוניווערזום.

שעלינג, פֿרידריך (1775-1854), אַ דייטשער פֿילאָזאָף פֿין דער רעאַקציאָנערער פּעריאָדע, וועלכער האָט פֿערזוכט אויפֿצובויען אַ סיסטעם, וואָס האָט געזאָלט איינשליסען

די גאַנצע נאַטור, אָבער צוליעב דעם מאַנגעל אין נאַטור-וויסענשאַפטליכע קענטניסע און זיינע אין פֿאָראויס בעשטימטע אידעען, איז ער צולעצט אין גאַנצען אונטערגעגאַנגען אין דער מעטאַפיזיק.

ריקאַרדאָ, דאַוויד (1772-1823), אַן ענגלישער עקאָנאָמיסט, פֿון דער שולע, וועלכע מען רופט אין די אוניווערזיטעטען די „קלאַסישע". נאָך אַדאַם סמיטה האָט ער פֿאָלשטענדיג ענטוויקעלט די טהעאָריע אַז דער נייטווענדיגער קוואַנטום אַרבייט, וועלכער איז פֿערקערפערט אין אַ פּראָדוקט, איז דער מאַסשטאַב פֿאַר דעם אויסטויש-ווערטה פֿון אַלע פּראָדוקטען, וועלכע ווערען געמאַכט פֿאַר דעם פֿערקויף. אויסערדעם איז ער געווען דער ערפֿינדער פֿון אַ טהעאָריע וועגען דעם גרונד-שטייער, צו וועלכער די אוניווערזיטעטען האָבען צוגעשריבען אַ וויסענשאַפטליכע בעדייטונג. זיין הויפּט-ווערק איז געווען: „איבער די פּרינציפּען פֿון פּאָליטישער עקאָנאָמיע און בעשטייערונג" (1817).

בענטהעם, דזשערימי (1748-1832), אַן ענגלישער פּאָליטישער שרייבער, וועמען דער רעפּובליקאַנישער קאָנווענט האָט געגעבען דאָס פֿראַנצויזישע בירגער-רעכט פֿאַר זיין ווערק איבער דער רעפֿאָרם פֿון דער געזעצגעבונג. בענטהעם איז געווען דער בעגרינדער פֿון דער ענגלישער עטהישער שולע פֿון „אוטיליטאַריזם", וועלכע בעטראַכט די פֿערזיכערונג פֿון וואָס מעהר וואוילזיין פֿאַר אַ וואָס גרעסערע צאָהל מענשען אַלס דעם ציעל פֿון יעדער סאָציאַלער אָרגאַניזאַציאָן. דזש. ס. מילל האָט ענטוויקעלט די דאָזיגע אידעען אין זיין גוט בעקאַנטען עסיי „אוטיליטאַריזם".

פֿאָגט, קאַרל (1817-1895), אַ שווייצער נאַטור-פֿאָרשער און פּאָליטיקער, פּראָ-פֿעסאָר פֿון געאָלאָגיע און זאָאָלאָגיע. אין 1848 האָט ער גענומען אַן אַנטהייל אין דער רעוואָלוציאָן אין דייטשלאַנד. פֿאָגט איז געווען דער אויטאָר פֿון פֿערשידענע ריין וויסענ-שאַפטליכע ווערק, אַן אויסגעצייכענטער פּאָפּולאַריזאַטאָר, אויסגעשפּראָכענער מאַטעריאַ-ליסט און נאָכפֿאָלגער פֿון דאַרווין, נאָכדעם ווי „דער אורשפּרונג פֿון די מינים" איז ער-שיענען. זיין ביכעל: „בלינדער גלויבען און וויסענשאַפֿט" האָט געהאַט אַ גרויסען איינפֿלוס וועהרענד דער אויפֿבלעבונגס-פּעריאָדע פֿון דער וויסענשאַפֿט אין 1856 ביז 1862. אַנדערע פֿון זיינע ווערק זיינען: „זאָאָלאָגישע בריעף", „אַלטעס און נייעס וועגען דעם לעבען פֿון חיות און מענשען", „פֿאָרטרעגע איבער דעם מענשען".

לואיס, דזשאָרדזש הענרי (1817-1878), אַן ענגלישער פיזיאָלאָג און פֿילאָזאָף, וועלכער האָט בעהאַנדעלט די פּראָבלעמען פֿון׳ם געדאַנק אויף אַ פיזיאָלאָגישען באַזיס. לואיס האָט געהאַט אַן אויסערגעוועהנליכע פֿעהיגקייט צו ערקלערען וויסענשאַפֿטליכע פֿראַגען אויף אַ פֿערשטענדליכען אופֿן. זיינע הויפּט ווערק זיינען: „פּראָבלעמען פֿון׳ם לעבען און געדאַנק" (ענטהאַלט אַ ספּעציעלען באַנד „דער פֿיזישער באַזיס פֿון געדאַנק"), „די געשיכטע פֿון פֿילאָזאָפֿיע" און „די פֿיזיאָלאָגיע פֿון׳ם אַלטעגליכען לעבען".

מילל, דזשאָן סטיואַרט (1806-1873), אַ פֿאָרטרעפֿליכער ענגלישער עקאָנאָ-מיסט און פֿילאָזאָף; איינער פֿון די בעדייטענדסטע פֿערטרעטער פֿון׳ם „עמפּיריציזם", ד. ה. פֿון אַן אונטערזוכונגס-מעטהאָדע, וועלכע גרינדעט זיך אויף דער בעאָבאַכטונג. אין זיין „סיסטעם פֿון לאָגיק" האָט ער אויף אַ וואונדערבאַרען אופֿן ענטוויקעלט די טהעאָריע פֿון דער אינדוקטיווער מעטהאָדע. מילל איז געווען דער אויטאָר פֿון די „פּרינציפּען פֿון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע", „עסיים וועגען פֿרייהייט" און „די רעפּרעזענטאַטיווע רעגירונג".

בערטהעלאָט, מאַרסעלען (1827-1907), אַ פֿראַנצויזישער כעמיקער, וועל-כער האָט געשאַפֿען אַ גאַנץ נייע פֿעלד פֿון וויסענשאַפֿטליכע אונטערזוכונגען דורך זיינע

וואונדערבאַרע צוזאַמענזעצונגען פון אָרגאַנישע קערפּערס, פערבינדונגען און זיין לאַבאָראַטאָריום פערשידענע כעמישע עלעמענטען ווי וויער שטאָף, וואַסער שטאָף, שטיק־שטאָף, קוילען שטאָף א.ז.וו. האָט ער פּראָדוצירט פערשידענע שטאָפען, וועלכע פערבינדען זיך איינע מיט די אַנדערע אין לעבעדיגע קערפּערס אָדער וועלכע ענטוויקלען זיך אין אַזעלכע קערפּערס: וואַסער־קוילען שטאָפען, אַלען, פעטס א.ז.וו. זיין גאַנצעס ווערק איז געווען א פּראַכטפולע אילוסטראַציאָן פאַר דער איינהייט פון די פיזישע קרעפטען, וועלכע — צוזאַמען מיט יענער אַנדערער געוואַלדיגער ענטדעקונג: די פערוואַנדלונג פון מעכאַנישער בעוועגונג אין וואַרעמקייט — שטעלט פאָר מיט זיך דעם גרעסטען ערפאָלג פון דער וויסענשאַפט פון 19טען יאָהרהונדערט. בערטהעלאָט איז ביז צו זיין טויט געווען פעסט איבערצייגט, אַז די מאַכט פון דער וויסענשאַפט פאַר דעם וואוילזיין פון דער מענשהייט איז אומבעגרענעצט; און אין זיין פילאָזאָפיע און זיינע פּראַקטישע בעמיהונגען איז ער געבליבען געטריי צו די בעסטע טראַדיציאָנען פון די ענציקלאָפּעדיסטען. ער האָט פער־עפענטליכט ניט ווייניגער ווי 1,200 וויסענשאַפטליכע געדרוקטע ארבייטען. זיינע הויפּט־ווערק זיינען: „אָרגאַנישע כעמיע אויף דעם באַזיס פון סינטהעזיס", 1860; „פאָרלעזונגען איבער די אַלגעמיינע מעטהאָדען פון סינטהעזיס", 1864; „פאָרלעזונגען איבער דער גלייכ־הייט פון די כעמישע צוזאַמענזעצונגען" (אייזאָמעריע), 1865; „כעמישער סינטהעזיס", 1876.

בערנאַרד, קלאָד (1813-1878), א גרויסער פראַנצויזישער פיזיאָלאָג, וועלכער איז איבעראַל בעקאַנט צוליעב זיינע ענטדעקונגען אין דער פיזיאָלאָגיע און הויפּטזעכליך צוליעב זיין עקספּערימענטאַלען ווערק, וואָס ער האָט פערזוכט צו שאַפען דעם באַזיס פון א פיזיאָלאָגישער פּסיכאָלאָגיע. זיינע הויפּט־ווערק זיינען: „לעקציעס איבער עקספּערימענטאַלע פיזיאָלאָגיע", 1855; „איבער גיפטיגע שטאָפען", 1857 און „איבער די פיזיאָלאָגיע פון'ם נערוועז־סיסטעם", 1858.

מאָלעשאָט, יאַקאָב (1822-1893), א מאַטעריאַליסטישער פיזיאָלאָג פון האָלענדישער אָבשטאַמונג. ער האָט געשריבען אסך ווערק אין דייטש, אום צו פּאָפּולאַריזירען די מאַטעריאַליסטישע פילאָזאָפיע. זיין ווערק „דער קרייזלויף פון'ם לעבען" איז זעהר פיעל פערשפּרייט געוואָרען.

לייעל, טשאַרלס (1797-1875), א בעקאַנטער ענגלישער געאָלאָג. זיין גרויסעס ווערק, „פּרינציפּען פון געאָלאָגיע" פון וועלכע עס זיינען ערשינען אכט אויפלאַגען, האָט געשאַפען א נייע עפּאָכע אין דער געאָלאָגיע. דען עס האָט בעוויזען, אָהן א שום צווייפעל, די לאַנגזאַמע און גראַדועללע פערענדערונגען פון דער ערדים איבערפלאַכע דורך דער אָנזאַמלונג פון קרעפטען, וועלכע ווירקען נאָך איצט ביי דער ארבייט. די דאָזיגע אויפפאַסונג איז געווען אין געגענזאַץ צו אַלע פריהערדיגע טהעאָריען. לייעל האָט אויך אַזאַ אופן פאָרבערייט די מוחות אָנצונעהמען די ענטוויקלונגס־טהעאָריע, וועלכע איז שפּעטער פערטראַטען געוואָרען פון דאַרווין. זיין ווערק, „איבער דעם עלטער פון'ם מענשען", וועלכעס איז ערשיענען אין 1863 האָט בעוויזען דעם גרויסען עלטער פון די ערשטע מענשען עהנליכע בעשעפענישען אויף דער וועלט אין דעם פּעריאָד פון א פערטער אייז־פּעריאָדע.

ביין, אַלעקסאַנדער (געבוירען 1818), איינער פון די וויכטיגסטע פערטרעטער פון פיזיאָלאָגישער פּסיכאָלאָגיע אין ענגלאַנד. זיינע הויפּט־ווערק זיינען: „גייסט און קערפּער"; „די חושים און דער פערשטאַנד".

העגעל, געאָרג ווילהעלם (1770-1831), אַ דייטשער פֿילאָזאָף, וועמענס אידעען עס האָבען געהאַט אַ גרויסען איינפֿלוס אויף דעם גייסטיגען לעבען פֿון'ם 19טען יאָהרהונדערט אין דייטשלאַנד, וועהרענד דער פּעריאָדע פֿון רעאַקציאָן, וועלכע האָט זיך אָנגעפאַנגען נאָך דער נידערלאַגע פֿון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן. העגעל'ס פֿילאָזאָפֿישעס סיסטעם בעשטעהט פֿון דריי גרויסע געדאַנקען-קרייזען; 1) די לאָגיק, די וויסענשאַפֿט פֿון דער אידעע „אין זיך"; 2) די פֿילאָזאָפֿיע פֿון דער נאַטור, וועלכע בעשעפֿטיגט זיך מיט דעם „זיין" פֿון דער אידעע ווי מיט עפּעס, וואָס מאַניפֿעס-טירט זיך אין ריין נעגאַטיווע פֿאָרמען — מיט אַנדערע ווערטער די נאַטור איהרע בע-שעפֿענישען און ערשיינונגען; 3) די פֿילאָזאָפֿיע פֿון'ם גייסט, וועלכע צייגט אונז דעם ענטוויקלונגס-פּראָצעס, וועלכען די אידעע האָט דורכגעמאַכט, צוערשט האָבען מיר די לאָגיק — די „אידעע אין זיך"; — דערנאָך פערוואַנדעלט זיך די אידעע אין די ערשיי-נונגען פֿון דער נאַטור; — די „אידעע אויסער זיך" — און צולעצט פֿעראייניגט זיך אַלעס אין דעם „גייסט" — אין דער „אידעע אָן און פֿאַר זיך". די דאָזיגע דריי פֿאָרמען פֿון דער אידעע זיינען בעקאַנט אַלס די טהעזע, די אַנטי-טהעזע און די סינטהעזע. דער שאָדען, וועלכע אָט די פֿילאָזאָפֿיע האָט אָנגעמאַכט איז געווען מורא'דיג. זי האָט די וויסענשאַפֿטליכע אונטערזוכונג אַראָבגעפֿיהרט פֿון דעם געזונדען וועג, וועלכען זי האָט געשאַפֿען פֿאַר זיך אין דער לעצטער פּעריאָדע פֿון'ם 18טען יאָהרהונדערט און האָט צוגעגעבען אַ נייע אויטאָריטעט צו דער ביבלישער אויסטייטשונג פֿון דער נאַטור און צו דער הערשאַפֿט פֿון אַלגעמיינע גענעראַליזירונגען, וועלכע האָבען זיך געגרינדעט אויף דעם געברויך פֿון מעטאַפֿיזישע ווערטער מיט אַן אונבעשטימטער און פֿערענדערליכער בעדייטונג. ווי גרויס דער דאָזיגער שאָדען איז געווען, קענען מיר אַם בעסטען פֿער-שטעהן, ווען מיר דערמאָהנען זיך, אַז די אַלע ענטדעקונגען, וועלכע מען האָט שוין אַזוי גלענצענד פֿאָרבערייט צו ענדע פֿון'ם 18טען יאָהרהונדערט, זיינען פערשפּעטיגט גע-וואָרען מיט פֿולע פופציג יאָהר, און ווען מיר שטודירען דעם איינפֿלוס פֿון דער דאָזיגער פֿילאָזאָפֿיע אויף דעם פּאָליטישען לעבען: דען העגעל'ס אָנהייגער, ערקלערענדיג, דאָס „אַלעס, וואָס עקזיסטירט, איז פֿערנינפֿטיג", האָבען דערמיט ענטשולדיגט און גערעכט-פֿערטיגט די ערגסטע פֿאָרמען פֿון פּאָליטישער און רעליגיעזער רעאַקציאָן.

קאָמט, אָגיסט (1798-1857), דער בעגרינדער פֿון פּאָזיטיוויזם. זיין „קורס פֿון פּאָזיטיווער פֿילאָזאָפֿיע" איז געווען אַ פֿערזוך אויסצואַרבייטען אַ סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע פֿון'ם גאַנצען מענשליכען וויסען אויף אַ ריין וויסענשאַפֿטליכען באַזיס. קאָמט'ס אויפֿפֿאַ-סונג איבער דער „פּאָזיטיווער פֿילאָזאָפֿיע" איז געווען די פֿאָלגענדע: אַלע מענשליכע קענטניסע האָבען זיך צוערשט מאַניפֿעסטירט אין דער פֿאָרם פֿון טהעאָלאָגישע פֿאָרשטעלונגען, אַזוי צ.ב.ש. האָט דער מענש בעטראַכט דעם דונער אַלס אַ צייכען פֿון דער געטליכער אונצופֿרידענהייט, און אַלע פֿאַקטען פֿון דער נאַטור זיינען פֿאַר איהם געווען ניט אַנדערש ווי מאַניפֿעסטאַציאָנען פֿון דעם ווילען פֿון די פֿערשידענע געטער. דערנאָך האָט זיך אָנגעהויבען די מעטאַפֿיזישע פּאַזע אין דער מענשליכער ענטוויק-לונג, ווען דער מענש ערקלערט זיך אַלע אַקטען פֿון דער נאַטור אַלס די ווירקונג פֿון אַבסטראַקטע קרעפֿטען („לעבענס-קרעפֿטען", „זעעלע פֿון דער נאַטור", א.א.וו.). צולעצט פֿאַנגט זיך אָן די פּאָזיטיווע פּאַזע, ווען דער מענש זוכט ניט מעהר אויסצו-געפֿינען די „לעצטע אורזאַכען" און „סובסטאַנצען" און פֿערזוכט נור צו דערגעהן די גע-זעצע פֿון די ערשיינונגען, וועלכע זאָלען בלויז אויסדריקען די בעציהונגען צווישען

די פֿערשידענע ערשיינונגען און װײַטערע פֿאָרגען, און זײַן צװייטען װערק, „די פּאָזיטיװע פּאָליטיק" האָט קאָמט — אין געגענזאַץ צו דעם אײַגענטליכען גרונד־געדאַנק פֿון זײַן פֿילאָזאָפֿיע — פֿערזוכט צו גרינדען אַ רעליגיאָן, און װעלכע די „מענשהײט" זאָל פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון דער גאָטהײט. די פּאָזיטיװע פֿילאָזאָפֿיע האָט געהאַט אַ גרױסען אײַנפֿלוס אױף דער װיסענשאַפֿט און פֿילאָזאָפֿיע אין דעם צװייטען העלפֿט פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט.

ליטרע, מאַקסימיליאַן עמיל (1801-1881), אַ פֿראַנצױזישער פֿילאָזאָף און שפּראַך פֿאָרשער, װעלכער איז געװען אַן איבערגעבענער נאָכפֿאָלגער פֿון אָגיסט קאָמט׳ס „פּאָזיטיװער פֿילאָזאָפֿיע" און האָט זעהר פֿיעל געטהאָן איהר צו פּאָפּולאַריזירען. ליטרע האָט צוזאַמענגעשטעלט דעם גרױסען מאָנומענטאַלען דיקציאָנער פֿון דער פֿראַנצױזישער שפּראַך.

ביפֿאָן, זשאָרזש (1707-1788), אַ גרױסער פֿראַנצױזישער נאַטור־פֿאָרשער, װעלכער האָט געמאַכט דעם ערשטען פֿערזוך אױסצואַרבײטען אַ פֿאָלשטענדיגען סיסטעם פֿון דער נאַטור און צו געבען אַ פֿאָלשטענדיגע בעשרײַבונג פֿון דער װעלט פֿון די חיות אױף דעם באַזיס פֿון פֿערגלײַכענדער אַנאַטאָמיע. אײנער פֿון זײַנע גרעסטע פֿערדיענסטען בעשטעהט אין דעם, װאָס ער האָט געמאַכט אַ סוף צו דעם אַרײַנמישען זיך פֿון דער טהעאָלאָגיע אין נאַטור־װיסענשאַפֿטליכע פֿראַגען, ניט שרעקענדיג זיך פֿאַר אַ געפֿעהרליכער אָפּאָזיציאָן און פֿאַר די דראָהונגען פֿון דער קירכע. זײַן הױפּט־װערק איז די „נאַטור־געשיכטע".

סענט סימאָן (1760-1825), צוזאַמען מיט פֿוריע און ראָבערט אָוען אײנער פֿון די דרײַ גרױסע בעגרינדער פֿון׳ם סאָציאַליזם אין׳ם 19טען יאָהרהונדערט. סענט סימאָן האָט פֿערזוכט צו גרינדען זײַנע אידעען אױף אַ גרינדליכען שטודיום פֿון די עקאָנאָמישע בעציהונגען, װעלכע עקזיסטירען אין דער הײַנטיגער געזעלשאַפֿט, און אױף די געזעצע פֿון זײער ענטװיקלונג. אַז דערפֿאַר האָט זײַן לעהרע, דער „סענט סימאָניזם" געפֿינען אַזאַ אָנהײנגער און האָט אינספּירירט פֿיעלע פֿון די בעסטע דענקער פֿון׳ם נײַנצעהנטען יאָהרהונדערט — װי אָגיסט קאָמט, היסטאָריקער װי אָגיסטען טהיערי, עקאָנאָמיסטען װי סימסאָנדי און פֿערשידענע אינדוסטריעלע פֿילאַנטראָפּען. די פּראַקטישע שליסע, װעלכע ער האָט געצױגען, האָבען איהם געפֿיהרט צו אַ פֿעראײניגונג פֿון קאַפּיטאַל און אַרבײט. אַלע טהעאָרעטישע גרונד־אידעען פֿון דעם װאַגנאַנטען „װיסענשאַפֿטליכען סאָציאַליזם" אָדער „מאַרקסיזם" זײַנען ניט מעהר װי אַ װײַטערע ענטװיקלונג פֿון די טהעאָריען, װעלכע סענט סימאָן האָט געפּרעדיגט.

פֿוריע, פֿראַנסאָאַ מאַריע שאַרל (1772-1837), אַ פֿראַנצױזישער סאָציאַליסטישער שרײַבער און אײנער פֿון די דרײַ הױפּט־בעגרינדער פֿון דעם מאָדערנעם סאָציאַליזם. די גרונד־אידעע פֿון זײַן טהעאָריע לאָזט זיך אױסדריקען אױף אַזאַ אופֿן: אום צו פֿערזיכערן דעם װאױלזײַן און די טוגענד פֿון דער געזעלשאַפֿט איז פֿריהער פֿון אַלעם נױטהװענדיג אַ פֿאָלשטענדיגע ענטװיקלונג פֿון דער מענשליכער נאַטור, פֿרײַ פֿון אַלע קינסטליכע בעשרענקונגען. עלענד און פֿערברעכען זײַנען די אומפֿערמײַדליכע פֿאָלגען פֿון די אונאַטירליכע בעדינגונגען, װעלכע די הײַנטיגע געזעלשאַפֿט האָט אַרױפֿגעלעגט אױף׳ן מענשען, אַפֿילו װען זי ערלױבט איהם צו אַרבײטען, אום צו בעפֿרידיגען זײַנע בעדערפֿנישען. פֿון דעם נעהמט זיך די נױטהװענדיגקײט צו רעאָרגאַניזירען די געזעלשאַפֿט אױף דעם באַזיס פֿון אַ פּלאַנמעסיגער פֿעראײניגונג. זײַנע הױפּט־װערק זײַנען: „די טהעאָריע

פֿון די פֿיזיר בעוועגונגען", 1808; „די נייע אינדוסטריעלע וועלט", 1829. זיינע אָנהייגער צו וועלכע עס האָבען בעלאַנגט אַזעלכע מענער ווי קאָנסידעראַן, לערו און פֿיעלע אַנדערע, האָבען געשאַפֿען אַ וויכטיגע שולע פֿון'ם סאָציאַליזם.

ספּענסער, הערבערט (1820—1903), אַן ענגלישער פֿילאָזאָף, וואָס האָט ענטוויקעלט אַ פֿאָלשטענדיגען סיסטעם פֿון אַ סינטהעטישער פֿילאָזאָפֿיע אויף אַ מאַטעריאַליסטישען באַזיס, וועלכער שליסט איין די פֿאָלגענדע ווערק: „די ערשטע פּרינציפּען", „די פּרינציפּען פֿון ביאָלאָגיע", „די פּרינציפּען פֿון פּסיכאָלאָגיע", „די פּרינציפּען פֿון סאָציאָלאָגיע" און אַ ווערק איבער „עטהיק". ספּענסער איז אויך דער אויטאָר פֿון דעם בעקאַנטען ווערק „דער מענש געגען דעם שטאַאַט" און פֿון דעם אויסגעצייכענטען ביכעל איבער „ערציהונג". אויסעדעם האָט ער אָנגעשריבען אַ פּאָלעמיק געגען וויסמאַן מכח דער דירעקטער אַקציאָן פֿון די אַרומיגע בעדינגונגען און איבער דער נאַטירליכער אויסוואַהל א.א.וו. אין „זיינע פּרינציפּען פֿון ביאָלאָגיע" האָט ספּענסער ענטוויקעלט אַ פֿאָלשטענדיגע טהעאָריע פֿון עוואָלוציאָן, וועלכע גרינדעט זיך הויפּטזעכליך אויף די אידעען פֿון לאַמאַרק'ס „טראַנספֿאָרמיזם", דאָס הייסט איף דער דירעקטער אַקציאָן פֿון די אַרומיגע בעדינגונגען, וועלכע מאָדיפֿיצירען די אָרגאַניזמען דורך דעם וואָס זיי צווינגען זיי זיך צוצופּאַסען צו דער סביבה, און וועלכער זיי ענטוויקלען זיך („דירעקטע צופּאַסונג"); די נאַטירליכע אויסוואַהל („אונדירעקטע צופּאַסונג") העלפֿט בלויז אויפֿהאַלטען די, וואָס זיינען געוועזען אַם פֿעהיגסטען זיך צוצופּאַסען („דער איבערלעבען פֿון די פֿעהיגסטע") און גיט דער צופּאַסונג די נייטיגע סטאַביליטעט.

קלויסיוס, רודאָלף (1822—1888), אַ דייטשער פֿיזיקער, וועלכער איז בעקאַנט געוואָרען, צוליעב זיינע שטודיעס איבער אָפּטישע און עלעקטרישע ערשיינונגען און הויפּטזעכליך צוליעב דער מעכאַנישער טהעאָריע פֿון וואַרעמקייט, דערפֿאַר וואָס ער האָט פֿעסטגעשטעלט איינעם פֿון די פֿונדאַמענטאַלע געזעצען פֿון דער דאָזיגער טהעאָריע.

העלמהאָלץ, הערמאַן לודוויג (1821—1894), אַ גרויסער דייטשער פֿיזיאָלאָג און פֿיזיקער, וועלכער האָט זעהר פֿיעל בייגעטראָגען צו פֿערשפּרייטען די מעכאַנישע אויפֿפֿאַסונגען פֿון יעדער פֿיזיאָלאָגישער טהעטיגקייט און די אידעע פֿון דער איינהייט פֿון אַלע פֿיזישע קרעפֿטען.

וואָלליס אַלפֿרעד ראָססעל (געבוירען 1822), אַן ענגלישער נאַטור פֿאָרשער, וועלכער האָט אין דערזעלבער צייט ווי דאַרווין, אין 1857, ענטוויקעלט די טהעאָריע מכח דער ענטוויקלונג פֿון די מינים דורך נאַטירליכע אויסוואַהל אין'ם קאַמף אום דאַזיין. זיין ווערק „דאַרוויניזם" איז אַ וואונדערבאַרע ערקלערונג פֿון דער פֿראַגע, אָנגעשריבען אין אַ זעהר פּאָפּולערער שפּראַך און דורך און דורך וויסענשאַפֿטליך. אין זיין יוגענד איז ער שטאַרק בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון ראָבערט אָוען'ס לעהרען, און ער איז נאָך הוינט אַן אָנהייגער פֿון דער נאַציאָנאַליזירונג פֿון דער ערד.

האָקסלי, טהאָמאַס (1825—1895), אַן ענגלישער ביאָלאָג, וועלכע איז הויפּטזעכליך בעקאַנט געוואָרען דורך זיין גלענצענדע פֿערטהיידיגונג פֿון דאַרווין'ס ענטוויקלונגס טהעאָריע, אין אַ צייט, ווען דאַרווין איז פֿון אַלע זייטען אַטאַקירט געוואָרען אויף דעם ווילדעסטען אופֿן. זיינע הויפּט-ווערק זיינען: „דעם מענשען'ס פּלאַץ אין דער נאַטור" (1863) און „פֿערגלייכענדע אַנאַטאָמיע".

העקעל, ערנסט, (געבוירען אין 1834), אַ דייטשער ביאָלאָג און פֿילאָזאָף; וועלכער איז געוועזען איינער פֿון די ערשטע און ענטוזיאַסטישע אָנהייגער פֿון דאַרווין, באַלד

נאָך דעם ווי עס איז ערשיענען „דער אורשפּרונג פֿון די מינים", האָט ער אַרויסגעגעבען (1866) א העכסט בעדייטענדעס ווערק „אַלגעמיינע מאָרפֿאָלאָגיע": דורינען האָט ער פֿערפֿעלקאָממט די „נאַטירליכע שעפּפֿונגס-געשיכטע", וואו ער האָט געמאַכט דעם ערשטען פֿערזוך אויסצוגעפֿינען די פֿאָרטשריטע שטופֿען פֿון ענטוויקלונג פֿון דעם איינ־פֿאַכסטען אָרגאַניזם ביז דעם מענשען. אין זיינע שפּעטערע יאָהרען האָט ער אָנגעשריבען צוויי ביכער, וועלכע זיינען היינט וויית פֿערשפּרייט, „דער מאָניזם אַלס אַ באַנד צווישען רעליגיאָן און וויסענשאַפֿט" און „די וועלט-רעטענישען", וואו ער מאַכט אַוועק מיט דעם רעליגיעזען דואַליזם, וועלכער מאַכט אַן אונטערשייד צווישען הימעל און ערד, צווישען גוף און נשמה א.א.וו., אָבער אָנשטאָט צו קומען צו אַ ריין דינאַמישער אויפֿפֿאַסונג פֿון דער וועלט, אַזוי ווי מען האָט אייגענטליך געדאַרפֿט ערוואַרטען, נעהמענדיג אין אַכט זיינע פֿריהערדיגע ווערק, איז ער געקומען צו דער מעטאַפֿיזישער (אַזוי ווי העגעל) אויפֿפֿאַסונג, אַז דער „גייסט" איז אַן אויסגוס פֿון דער „מאַטעריע".

מ ע י ן, ה ע נ ר י (1822—1888), אַן ענגלישער פֿאָרשער פֿון דעם אַלטען און מאָ־דערנעם געוואוינהייטס רעכט און דער אויטאָר פֿון איניגע בעדייטענדע ווערק איבער די ערשטע דאָרף קאָמונעס, זיינע הויפּט ווערק זיינען: „די דאָרף קאָמונעס אין מזרח און מערב" און „פֿאָרטרעגע איבער דער פֿריה-צייטיגער געשיכטע פֿון די געזעלשאַפֿטליכע אינסטי־טוציאָנען".

ט ה י ע ר ר י, אָ ג י ס ט ע ן (1795—1856) אַ בעקאַנטער פֿראַנצויזישער היסטאָ־ריקער, וועלכער האָט פֿעראייניגט אין זיך אַ וואונדערבאַרען בעשרייבונגס-טאַלאַנט מיט גרינדליכע קענטניסען איבער די פּרימיטיווע אינסטיטוציאָנען פֿון דער פֿאָרגאַנגענער „באַר־באַרישער" פּעריאָדע. זיינע „בריעף איבער דער געשיכטע פֿון פֿראַנקרייך" זיינען דער בעסטער שליסעל, אום צו פֿערשטעהען די דאָזיגע עפּאָכע און די נאָכפֿאָלגענדע פּעריאָדע פֿון די אונאָבהענגיגע שטאָדט רעפּובליקען אין פֿראַנקרייך. טהיערי האָט אויך אָנגעשריבען אַ געשיכטע פֿון דער נאָרמאַנישער ערּאָבערונג פֿון ענגלאַנד.

מ ו י ר ע ר, ג ע אָ ר ג ל ו ד ו ו י ג (1796—1872) אַ דייטשער היסטאָריקער, וועלכער האָט אויסגעשטעלט דעם שטודיום פֿון די אַלטע דאָרף קאָמונעס אויף אַ וויסענשאַפֿט־ליכען באַזיס. זיין הויפּטווערק איז: „איינליישונג צו דער געשיכטע פֿון דער מאַרק-, הויף-, און שטאָדט-פֿערפֿאַסונג".

ק אָ ס ט אָ מ אַ ר אָ ו, נ י ק אָ ל י, (1817—1885) אַ גלענצענדער רוסישער היסטאָ־ריקער, דער גרינדער פֿון דער פֿעדעראַליסטישער שולע אין דעם שטודיום פֿון דער רוסי־שער געשיכטע.

ב י ע ל אַ י ע ו (1810—1873) אַ רוסישער היסטאָריקער און פֿאָרשער פֿון דעם רוסישען געזעץ, וועלכער האָט בעסער פֿון אַלע אַנדערע היסטאָריקער בעשריבען דאָס אינערליכע לעבען פֿון די מיטעל-אַלטערליכע רעפּובליקען פֿון נאָוגאָראָד און פּסקאָוו אין פֿיער קליינע בענדער — „ערצעהלונגען פֿון דער רוסישער געשיכטע". ביעלאַיעוו האָט אויך אָנגעשריבען אַ פֿאָרטרעפֿליכע געשיכטע פֿון דעם רוסישען בויערנשטאַנד און אַ ווערק איבער רוסישע געשיכטס-ביכער.

ב אַ ק ו נ י ן, מ י כ אַ א י ל (1814—1876), אַ פּאָליטישער שריפֿטשטעלער און אַן אומערמידליכער רעוואָלוציאָנער, וועלכער האָט גענומען אַן אַקטיווען אַנטהייל אין אַלע רעוואָלוציאָנערע און סאָציאַליסטישע בעוועגונגען פֿון זיין צייט אין דייטשלאַנד, דער שווייץ, איטאַליען, עסטרייך און פּוילען. באַקונין האָט געשפּיעלט אַ פּראָמינענטע ראָלע אין דער

מאַי-רעוואָלוציאָן פֿון דרעסדען אין 1849. נאָך זיין נידערלאגע איז ער פֿעראורטהיילט געוואָרען צו לעבענס-לענגליכער געפֿאנגענשאַפֿט און די זאַקסישע רעגירונג האָט איהם איבערגעגעבען צו עסטרייך. נאָך צוויי יאָהר געפֿאנגענשאַפֿט אין אַן עסטרייכישער פֿעסטונג, וואו מען האָט איהם צוגעשמיעדט צו דער וואַנד, ביז מען האָט איהם איבערגעגעבען צו דעם רוסישען צאַר, ניקאָליי דעם ערשטען, וועלכער האָט איהם פֿערשפּאַרט אין דער פֿעסטונג פֿון סט.-פּעטערבורג ביז 1856, נאָך דעם טויט פֿון ניקאָליי איז באַקונין פֿערשיקט געוואָרען נאָך סיביר: דער גענעראַל-גובערנאַטאָר פֿון מזרח סיביר, נ. מוראַוויאָוו-אַמורסקי, האָט איהם פֿריינדליך עמפּפֿאַנגען. אין 1862 האָט זיך איהם איינגעגעבען צו אַנטלויפֿען פֿון וולאַדיוואָסטאָק. ער איז געקומען קיין לאָנדאָן און האָט באַלד ווידער גענומען דעם לעבעדיגסטען אַנטהייל אין דער רעוואָלוציאָנערער אַגיטאַציאָן אין אייראָפּאַ. ער איז באַלד געוואָרען אַ מיטגליעד פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער-אַסאָציאַציאָן“ און האָט זיך אָנגעשלאָסען צו דער יוראַ-פֿעדעראַציאָן. די דאָזיגע פֿעדעראַציאָן האָט פֿערקערפּערט מיט זיך די אידעע פֿון דעם דירעקטען עקאָנאָמישען קאַמף: זי איז געווען די פֿעסטונג פֿון די פֿעדעראַליסטישע, אַנטי-שטאַאַטליכע און רעוואָלוציאָנערע שטרעבונגען אין דער „אינטערנאַציאָנאַלע“ און געווען אין אָפּאָזיציאָן צו דעם גענעראַל קאָמיטע אין לאָנדאָן, אויף אַזאַ אופֿן האָט זיך ענטוויקעלט דער קאָנפֿליקט צווישען באַקונין און מאַרקס און ענגעלס, וועלכע זיינען געווען די קעפּ פֿון דעם לאָנדאָנער גענעראַל-קאָמיטע און וועלכע האָבען זיך אין יענער צייט געגעבען די גרעסטע מיה אַראָבצופֿיהרען די „אינטערנאַציאָנאַלע“ פֿון דעם געביעט פֿון'ם דירעקטען עקאָנאָמישען קאַמף און צו מאַכען פֿון איהר אַ פּאַרלאַמענטאַרישע פּאַרטיי. אויף דעם האַאַגער קאָנגרעס אין 1872 האָט זיך מאַרקס איינגעגעבען, מיט דער הילפֿע פֿון אַ קינסטליך פֿאַבריצירטער מאַיאָריטעט, אויסצושליסען די יורא פֿעדעראַציאָן און איהרע פֿעהיגסטע פֿערטרעטער, באַקונין און דזשיימס גיאָם, פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע“, די פֿאָלגע איז געווען, אַז די שפּאַנישע, איטאַליענישע און אָפט בעלגישע פֿעדעראַציאָנען האָבען אָבגעבראָכען אַלע פֿערבינדונגען מיט דעם גענעראַל-קאָמיטע. מאַרקס און זיינע אָנהיינגער האָבען איבערגעטראָגען דעם גענעראַל-קאָמיטע נאָך ניו יאָרק, וואו ער איז באַלד אין גאַנצען פֿערשוואונדען. די איבעריגע פֿעדעראַציאָנען האָבען געשלאָסען צווישען זיך אַ פֿעדעראַטיווע אַליאַנץ, אָבשאַפֿענדיג יעדע צענטראַלע אויטאָריטעט און האָבען פֿאָרטגעזעצט די אַרבייט פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע“ אויף אַ פֿעדעראַליסטישען באַזיס. ביז 1878 האָבען זיי אָבגעהאַלטען זייערע יעהרליכע אינטערנאַציאָנאַלע קאָנגרעסען, ביז וואַנען די פֿערפֿאָלגונגען פֿון די רעגירונגען האָבען זיי פֿערהינדערט אין דעם. וועהרענד דער דאָזיגער פּעריאָדע האָט באַקונין אָנגעשריבען אַ געוויסע צאָהל שריפֿטען, אין וועלכע ער האָט ענטוויקעלט די פּרינציפּען פֿון'ם אַנאַרכיזם. די וויכטיגסטע דערפֿון זיינען: „די שטאַאַטס-אידעע און דער אַנאַרכיזם“, „בריעף צו אַ פֿראַנצויז“ איבער דער מלחמה פֿון 1870-71, „דאָס קנוטאָ-גערמאַנישע קייזער-רייך און די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן“, די בעקאַנטע בראָשורע „גאָט און דער שטאַאַט“ איז אַן אָבשניט פֿון דעם לעצטען ווערק, דר. מ. נעטלוי האָט אָנגעשריבען אַן אויספֿיהרליכע ביאָגראַפֿיע פֿון באַקונין אין דריי גרויסע בענדער. פֿון דעם דאָזיגען ווערק איז ערשינען אַ קורצער אויסצוג.

מ אַ ר ק ס, ק אַ ר ל (1818—1883), דער גרינדער פֿון דער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער שולע אין דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג. זייענדיג געצוואונגען צו פֿערלאָזען דייטשלאַנד צוליעב פּאָליטישע אורזאַכען, האָט ער זיך צוערשט בעזעצט אין פּאַריז, וואו ער האָט

אַרויסגעגעבן אַ ראַדיקאַלע דייטשע צייט-שריפֿט צוזאַמען מיט אַרנאָלד רוגע. נאָכדעם ווי ער איז אין 1844 אַרויסגעשיקט געוואָרען פֿון פֿראַנקרייך און אין 1848 פֿון בעלגיען, האָט ער זיך בעזעצט אין לאָנדאָן, וואו ער איז אין 1864 געווען איינער פֿון די הויפּט-גרינדער פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַססאָציאַציאָן“ און דער גייסטיגער פֿיהרער פֿון דעם גענעראַל-קאָמיטעט פֿון דער דאָזיגער אָרגאַניזאַציאָן. זיינע וויכטיגסטע ווערק זיינען: „דאָס עלענד פֿון דער פֿילאָזאָפֿיע“ (1847), אַן ענטפֿער אויף פּרודהאָן'ס ווערק „די פֿילאָזאָפֿיע פֿון'ם עלענד“; „דער קאָמוניסטישער מאַניפֿעסט“ (1848), — וועגען דעם אורשפּרונג פֿון דער דאָזיגער שריפֿט, זעה בישעריקעסקו'ס „בלעטער פֿון דער סאָציאַליסטישער געשיכטע“ (1896) און פּראָפֿעסאָר אַדלער'ס „היסטאָרישע איינליטונג“ צו דער פֿראַנצייזישער אויסגאַבע פֿון דעם „קאָמוניסטישען מאַניפֿעסט“ (1901) — און זיין הויפּט-ווערק, „דאָס קאַפּיטאַל“, פֿון וועלכן דער ערשטער און וויכטיגסטער באַנד איז ערשינען אין 1867. דאָס דאָזיגע ווערק ענטהאַלט אַ בעמערקענסווערטע אַנאַליזירונג איבער דעם אורשפּרונג פֿון קאַפּיטאַל, וועלכער איז געוואָרען דער פֿונדאַמענט פֿון די עקאָנאָמישע אידעען פֿון דער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע. נאָך 2 בענדער פֿון דעם „קאַפּיטאַל“ זיינען ערשינען נאָך דעם טויט פֿון קאַרל מאַרקס אַרויסגעגעבן און רעדאַקטירט פֿון פֿרידריך ענגעלס.

א נ ט ה ר אָ פּ אָ ל אָ ג י ע, די וויסענשאַפֿט וואָס בעשעפֿטיגט זיך מיט דעם שטודיום פֿון'ם מענשען: מיט זיין פֿיזישער קאָנסטיטוציאָן און פֿערשיעדענע קלימאַטען, זיינע ראַסען, זיין פֿיזישער ענטוויקלונג און מיט דער ענטוויקלונג פֿון זיינע אינסטיטוציאָנען און זיינע סאָציאַלע, מאָראַלישע און רעליגיעזע פֿאָרשטעלונגען. עס איז נייטיג צו בעמערקען, אַז דער שטודיום פֿון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען און די סאָציאַלע, מאָראַלישע און רעליגיעזע אַנשויאונגען ווערען אָפֿטמאָהל בעטראַכט אַלס אַ טהייל פֿון דער עטהנאָלאָגיע. ווען מיר רעדען פֿון דער „אַנטהראָפּאָלאָגישער שולע“, מיינען מיר די פֿאָרשער, וועלכע האָבען זיך, אין דעם צווייטען העלפֿט פֿון'ם 19טען יאָהרהונדערט, געשטעלט די אויפֿגאַבע צו שטודירען דעם אורשפּרונג און די ענטוויקלונג פֿון די מענשליכע בעגריפֿען און די סאָציאַלע אינסטיטוציאָנען פֿון אַ נאַטור-וויסענשאַפֿטליכען שטאַנדפּונקט, ניט בענוצענדיג זיך מיט איבערנאַטירליכע פֿאָרשטעלונגען און ניט פֿערזוכענדיג אויסצופֿילען דעם מאַנגעל פֿון קענטניסע מיט אונבעשטימטע אונפֿערשטענדליכע מעטאַפֿיזישע ווערטער.

ב י כ נ ע ר, ל ו ד ו ו י ג (1824—1901), אַ דייטשער נאַטור-פֿאָרשער און פֿילאָזאָף, וועלכער איז הויפּטזעכליך בעריהמט געוואָרען דורך זיין ווערק „קראַפֿט און שטאָף“. דאָס דאָזיגע ווערק שטעלט פֿאָר מיט זיך אַ פֿערזוך צו שאַפֿען אַן אַטאָמיסטיש-מאַטעריאַליסטישע וועלט-אַנשויאונג אויף דעם באַזיס פֿון דער מאָדערנער נאַטור-וויסענשאַפֿט און איז אָנגעשריבען אין אַ וואונדערבאַרער פּאָפּולערער און פֿערשטענדליכער פֿאָרם. הונדערט טויזענדער עקזעמפּלאַרען פֿון דעם דאָזיגען ווערק זיינען פֿערשפּרייט געוואָרען אין דייטשלאַנד, פֿראַנקרייך און רוסלאַנד. ביכנער האָט אויך אָנגעשריבען אַ ווערק איבער „ליעבע“, וואו ער בעשרייבט די סאָציאַביליטעט און די אינסטינקטען פֿון מיטלייד ביי די חיות. איבעריגענס איז ער דער פֿערפֿאַסער פֿון „דער מענש און זיין שטעלונג אין דער נאַטור“, אַ ווערק, וואָס איז אויך זעהר פֿיעל פֿערשפּרייט געוואָרען אין דייטשלאַנד און פֿראַנקרייך; פֿון אַ פּאָפּולערער ערקלערונג פֿון „דער דאַרווינישער טהעאָריע“; פֿון „ליעבע און בעציהונגען פֿון ליעבע אין דער וועלט פֿון די חיות“ (1885); פֿון „די לעצטע ווערטער פֿון מאַטעריאַליזם“ א.א.וו. דורך דיזע אַלע ווערק האָט ער זעהר פֿיעל בייגעטראָגען צו דער פֿערשפּרייטונג פֿון אַ מאַטעריאַליסטישער, ד.ה. אַ דינאַמיסטישער אויפֿפֿאַסונג פֿון דער נאַטור.

האָבּס, טהאָמאַס (1588—1679), איינער פֿון די אָריגינעלסטע ענגלישע פּאָליטישע שרייבער און פֿילאָזאָפֿען. זיינע הייפּט ווערק זיינען: „לעוויאַטהאַן', „דע סיוויע', „דע קאָרפּאָרע פּאָליטיקאָ'. האָבּס האָט פֿערטראָטען דעם שטאַנדפּונקט, אַז מאַכט איז רעכט; קיין זאַך איז ניט רעכט אָדער אונרעכט אָן און פֿאַר זיך. ער איז געוועזען מיט דער מיינונג, אַז די ווילדע שטאַמען פֿיהרען אַן אַ שטענדיגען קאַמף איינער מיט די אַנדערע, די מורא, וואָס איין מענש האָט פֿאַר דעם צווייטען און די נויטהוענדיגקייט אַרויס-צוקומען פֿון אָט דעם עלענד פֿון זייערע פּרימיטיווע בעדינגונגען, איז פֿאַר איהם געוועזען די הויפּט אורזאַכע פֿאַר דער ענטשטעהונג פֿון׳ם שטאַאַט. עס פֿערשטעהט זיך, דאָס אַ מענש מיט אַזעלכע אַנשויאונגען האָט לאָגישער ווייזע געמוזט זיין אַן ענערגישער פֿער-טהיידיגער פֿון דער אַבּסאָלוטער קעניגס-מאַכט; און ער האָט טאַקע בעהויפּטעט, אַז דער אַבּסאָלוטיזם פֿון די קעניגע האָט געמאַכט שלום צווישען די ווילדע שטאַמען און זיי געגעבען די מעגליכקייט צו לעבען אונטער בעסערע בעדינגונגען. פֿון דער אַנדערער זייט איז האָבּס געוועזען אַ ביטערער געגנער פֿון דער קירכע אַלס אַ פּאָליטישע מאַכט. ער איז געוועזען דער ערשטער, וועלכער האָט אויסגעאַרבּייט אַ פֿאָלשטענדיג אַנטי-רעליגיעזע און מאַטעריאַליסטישע וועלט-אַנשויאונג.

שאַמאַן איז דער נאָמען, וואָס מען האָט געגעבען די כשוף-מאַכערס ביי די פֿער-שידענע פֿעלקערשאַפֿטען אין צפֿון-זייט פֿון אַזיען. מען גלויבט, אַז די שאַמאַנען האָבען בעציהונגען צו די דונקעלע קרעפֿטען פֿון דער נאַטור, און דאָס מיט זייערע בעצויבערונגען און טעניץ קענען זיי בעשווערען קראַנקהייטען און אַלע סאָרטען אונגליק.

בּריהאָנס. — ביי אַלע פֿרייע קעלטישע, זעקסישע, סקאַנדינאַווישע און פֿינישע שטאַמען, וועלכע זיינען ניט געוועזען אונטערוואָרפֿען צום רוימישען קייזער-רייך, און וועלכע האָבען ניט געהאַט קיין שום געשריבענע געזעצע וועהרענד די ערשטע יאָהרהונדערטער פֿון דער קריסטליכער ערא, האָבען עקזיסטירט בעזונדערע מענער, וועלכע האָבען גע-האַלטען אין זכרון די טראַדיציאָנען פֿון׳ם געזעץ, ד.ה. די ענטשיידונגען פֿון די פֿאָלקס-פֿערזאַמלונגען אין פֿריהערדיגע פֿעלע. די דאָזיגע מענער פֿלעגען געוועהנליך איבּהאַלטען זייערע קענטניסע אין זייערע פֿאַמיליעס אָדער אין בעזונדערע גילדעס. עס איז געוועזען זייער פֿליכט עפֿענטליך פֿאָרצוטראָגען דעם טראַדיציאָנעלען געזעץ אין דער צייט פֿון די פֿאָלקס ימים-טובים, וועלכע מען האָט געוועהנליך געפֿייערט, ווען די גרויסע פֿאָלקס-פֿער-זאַמלונגען פֿון די פֿעדערירטע שטאַמען פֿלעגען שטאַטפֿינדען. צו אָט דעם צוועק איז דאָס געזעץ אָפֿטמאָל פֿאָרגעטראָגען געוואָרען אין דער פֿאָרם פֿון גראַמען אָדער טריאַדען, כדי מען זאָל עס קענען בעסער בעהאַלטען אין זכרון. די דאָזיגע געוואוינהייט איז נאָך היינט צו טאָג ווייט פֿערשפּרייט ביי די פֿעלקער און שטאַמען אין מערב-זייט פֿון אַזיען. אין אירלאַנד זיינען די דאָזיגע היטער פֿון דעם געזעץ בעקאַנט געוועזען אונטער דעם נאָמען „בּריהאָנס', און זיי פֿלעגען דאָרט פֿאָראייניגען זייער טהעטיגקייט מיט פּריעסטערליכע פֿונקציאָנען. די זאַמלונג פֿון דעם אירישען געוואוינהייטס-רעכט, וועלכע איז צוזאַמענגע-שטעלט געוואָרען אין מיטען 5-טען יאָהרהונדערט, און וועלכע איז בעקאַנט אַלס דער „סענטשוס מאָר' („דאָס גרויסע אַלטערטהום'), איז איינער פֿון די מערקווירדיגסטע דאָקו-מענטען צווישען די פֿיעלע עהנליכע זאַמלונגען פֿון דעם אונגעשריבענעם געזעץ פֿון דער דאָזיגער פּעריאָדע. מאָדערנע היסטאָריקער מאַכען שטענדיג דעם פֿעהלער פֿאָרצושטעלען די בּריהאָנס און עהנליכע דעקלאַמאַטאָרס פֿון דעם געזעץ אַלס געזעץ-געבער; אָבער זיי דאָזיגע פֿאָרשטעלונג איז אַ פֿאַלשע. די אייגענטליכע געזעץ-געבער זיינען געוועזען די

פאָלקס-פערזאַמלונגען. די בריהאָנס, וועלכע האָבען געשפּיעלט דיזעלבע ראָלע ווי די „קניאַושעס״ ביי די סלאַוואָניער א.ז.וו., זיינען בלויז געוועזען די היטער פון דעם געזעץ און זיינע אַלטע פאָרמען.

פּרודהאָן, דזשאָזעף פּיער (1809—1865), אַ פראַנצויזישער סאָציאַליסט, דער געוואַלדיגסטער קריטיקער פון דעם קאַפּיטאַליסטישען סיסטעם, פון׳ם שטאַאַט און פון די אוטאָפּיסטישע סאָציאַליסטישע און קאָמוניסטישע סיסטעמען. וועגען זיין אייגענעם סיסטעם פון מוטואַליזם זעה דעם טעקסט פון דיזער שריפט. זיינע הויפּט-ווערק זיינען: „וואָס איז אייגענטהום?״ „סיסטעם פון די עקאָנאָמישע ווידערשפּרעכונגען״; „די ווידוי פון אַ רעוואָלוציאָנער״; „אַלגעמיינע אידעען וועגען דער רעוואָלוציאָן פון׳ם 19טען יאָהרהונדערט״; „מכח די פּאָליטישע פעהיגקייטען פון דעם אַרבייטער-קלאַס״, א.ז.וו.

בלאַן, לואי (1811—1882), אַ פראַנצויזישער סאָציאַליסט און היסטאָריקער. בלאַן האָט בעוויזען, אַז דאָס עלענד פון די מאַסען ווערט פעראורזאַכט דורך דעם אינדיווידואַליזם און דורך דער אינדוסטריעלער און קאָמערציעלער קאָנקורענץ, וועלכע איז די אונפערמיידליכע פאָלגע פון דעם ערשטען. ער האָט פּראָפּאַגאַנדירט די רעקאָנסטרוקציאָן פון דער געזעלשאַפט אויף דעם באַזיס פון סאָלידאַריטעט און איז געווען מיט דער מיינונג, אַז די סאָציאַליזירונג פון די פּראָדוקציאָנס-אינסטרומענטען דאַרף זיין דער ערשטער שריט צו אַזאַ צושטאַנד. דערפאַר האָט ער געפּרעדיגט די „אָרגאַניזאַציאָן פון דער אַרבייט״ און די גרינדונג פון סאָציאַליסטישע ווערקשטאַטען מיט דער הילף פון׳ם שטאַאַט. צוזאַמען מיט פּעקער און ווידאַל איז ער געוועזען איינער פון די ערשטע פערטרעטער פון׳ם שטאַאַטס-סאָציאַליזם. וועהרענד דער רעוואָלוציאָן פון 1848 איז בלאַן געוואָרען אַ מיטגליעד פון דער פּראָוויזאָרישער רעגירונג און דער פּרעזידענט פון אַ בעזונדערער קאָמיטע פאַר דער רעאָרגאַניזאַציאָן פון דער פּראָדוקציאָן. זיינע הויפּט-ווערק זיינען: „די אָרגאַניזאַציאָן פון דער אַרבייט״; „די געשיכטע פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן״ און אַכט בענדער, געשריבען פון אַ יאַקאָביניסטישען שטאַנדפּונקט; „די געשיכטע פון 10 יאָהר״ (1830—1840) א.ז.וו. נאָך דעם שטאַאַט-שטרייך פון נאַפּאָלעאָן דעם 3טען האָט ער אַ לאַנגע צייט געלעבט אין ענגלאַנד.

דידראָ, דעניס (1713—1784), אַ פראַנצויזישער פילאָזאָף. נאָך דעם ווי ער איז פערפאָלגט געוואָרען פאַר זיין שריפט „פילאָזאָפישע געדאַנקען״ אין 1746 און אַריינגעזעצט געוואָרען אין געפענגניס פאַר זיינע „בריעף צו די בלינדע״ אין 1749, האָט ער אויסגעאַרבייט און רעאַליזירט דעם געדאַנק אַרויסצוגעבען אַן „אַלגעמיינע ענציקלאָפּעדיע״. צוזאַמען מיט ד׳אַלאַמבער, האָלבאַך, און די בעסטע דענקער און וויסענשאַפטס-מענער פון יענער צייט, האָט ער דורכגעפיהרט אָט די געוואַלדיגע אַרבייט אין צוויי-און-צוואַנציג יאָהר צייט, פון 1751—1772, צום טראָץ די אַלע אינטריגעס, וועלכע די אויטאָריטעטען פון דער קירכע און שטאַאַט האָבען אָנגעפיהרט געגען איהם.

גאָדווין, וויליאַם (1756—1836), אַן ענגלישער פּאָליטישער שרייבער. זיין הויפּט-ווערק איז געווען „אַן אינטערזוכונג וועגען דער פּאָליטישער גערעכטיגקייט און איהר איינפלוס אויף דער אַלגעמיינער טוגענד און גליק״. די ערשטע אויסגאַבע פון דעם ווערק איז ערשינען אין 1793, אין צוויי בענדער אין לאָנדאָן און האָט דעם ערשטען מאָל ענטוויקעלט די אידעען פון׳ם קאָמוניסטישען אַנאַרכיזם. אונטער „פּאָליטישער גערעכטיגקייט האָט גאָדווין פערשטאַנען די פערווירקליכונג פון די פּרינציפּען פון מאָראַליטעט און וואַהרהייט אין דעם לעבען פון דער געזעלשאַפט. ער האָט אויפגעוויזען אין זיין ווערק,

דאָס אַ רעגירונג, דורך דעם פֿאַקט פֿון איהר עקזיסטענץ גופא און צוליעב איהר אינערליכען כאַראַקטער, איז שטענדיג אַ הינדערניש פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון מאָראַלישע געוואוינהייטען און מנהגים; דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט פּריוואַט-אייגענטהום. גאָדווין האָט פֿאָראויסגעזעהן אַ צייט, ווען יעדער מענש וועט האַנדלען נאָך זיין אייגענעם ווילען, פֿריי פֿון יעדען צוואַנג, פֿאַר דעם וואוילזיין פֿון דער געזעלשאַפֿט — די פֿערנונפֿט אַליין וועט בעשטימען די האַנדלונגען פֿון אַלעמען. גאָדווין און זיינע פֿריינד זיינען בעשולדיגט געוואָרען אַלס יאַקאָבינער און רעפּובליקאַנער, און עס האָט ניט געפֿעהלט פֿיעל, אַז מען וואָלט זיי פֿערפֿאָלגט. דערפֿאַר האָט ער אין דער צווייטער אויסגאַבע פֿון זיין ווערק אויסגעלאָזט אַלע קאָמוניסטישע שטעלען פֿון דער ערשטער אויסגאַבע.

אָוען, ראָבערט (1771—1858), צוזאַמען מיט פֿוריע און סענט סימאָן איינער פֿון די דריי גרעסטע בעגרינדער פֿון'ם מאָדערנעם סאָציאַליזם—הויפּטזעכליך פֿון אַ פֿעראייניגטען טרייד-יוניאָניזם און פֿון פֿעדערירטע קאָאָפּעראַציאָנען. אָוען האָט געהאַט אַ טיעפֿען איינפֿלוס אויף זיינע צייט-גענאָסען אין ענגלאַנד, אויף דעם אַרבייטער קלאַס ווי אויך אויף דער אינטעליגענץ און האָט איינגעפֿלאַנצט אין ביידע העכערע אידעאַלען פֿון גלייכהייט, פֿרייהייט און גערעכטיגקייט. אין 1831 האָט ער און זיינע אָנהייננער געגרינדעט די גרויסע יוניאָן פֿון אַלע טריידס, וועלכע האָט געהאַט די אויפֿגאַבע צו פֿעראייניגען די אַרבייטער פֿון אַלע ציוויליזירטע לענדער און וועלכע איז אויף אַזאַ אופן געוועזן דער פֿאָרגעגנער פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָסיאַציאָן". אָבער די גרוזאַמע פֿערפֿאָלגונגען פֿון דער רעגירונג האָבען אָוען און זיינע אָנהייננער געצוואונגען צו בעשריינקען זייער טהעטיגקייט און צו פּראָפּאַגאַנדירען פֿריעדליכע קאָאָפּעראַציאָנען און אַ געמעסיגטען טרייד-יוניאָניזם. זיינע וויכטיגסטע ווערק זיינען: „דער פּלאַן פֿון אַ ראַציאָנאַלען סיסטעם"; „דאָס בוך פֿון דער נייער מאָראַלישער וועלט"; און „די גייסטיגע און פּראַקטישע רעוואָלוציאָן פֿון דער מענשליכער ראַסע". אויסערדעם האָט ער נאָך אַרויסגעגעבען אַסך קלענערע שריפֿטען און צייטונגען און האָט געשאַפֿען אַ שולע פֿון ענגלישע סאָציאַליסטען, וועלכע איז לײדער היינט פֿערגעסען געוואָרען.

אַנאַבאַפּטיזם — אַ רעליגיעזע פֿאָלקס-בעוועגונג אין דער צייט פֿון דער רעפֿאָרמאַציאָן. די דאָזיגע בעוועגונג האָט זיך געריכטעט געגען די אויטאָריטעט פֿון דער קאַטהאָלישער קירכע, אָבער זי איז געגאַנגען פֿיעל ווייטער ווי די, וואָס לוטהער האָט אָנגעפֿיהרט. די אַנאַבאַפּטיסטען האָבען פֿערטראָטען די פֿאָלשטענדיגע פֿרייהייט אין אַלע אינדיווידועלע, רעליגיעזע און מאָראַלישע פֿראַגען; וואָס אָנבעלאַנגט זייער שטעלונג צו די סאָציאַלע פֿראַגען, האָבען זיי געפּרעדיגט די גלייכהייט און די אָבשאַפֿונג פֿון פּריוואַט-אייגענטהום. זיי האָבען אויך פֿערוואָרפֿען אַלע פֿאָרמען פֿון צוואַנג — די שבועה, די געריכטס-טריבונאַלען פֿון די פֿעאָדאַלע גרונד בעזיצער, די מיליטער-פֿליכט, און יעדע געהאָרכזאַמקייט צו דער רעגירונג, וועלכע זיי האָבען ערקלעהרט פֿאַר ניט קריסטליך. ערשט אין 1520, ווען די פֿערפֿאָלגונגען פֿון צוויקוי האָבען זיך אָנגעהויבען, האָט מען אָנגעפֿאַנגען צו שײנקען אויפֿמערקזאַמקייט צו דער בעוועגונג. אין דער ווירקליכקייט אָבער האָט זי זיך אָנגעפֿאַנגען מיט דער וויקליף-בעוועגונג פֿון'ם 14טען יאָהרהונדערט און מיט דער בעוועגונג פֿון די הוסיטען אין בעהמען צו ענדע פֿון'ם 14טען יאָהרהונדערט. לאַנג בעפֿאָר לוטהער האָט אַרויסגעשטעלט זיינע „טהעזען" אויף דער טהיר פֿון דער קירכע אין וויטענבערג, איז שוין אָנגעגאַנגען אַ בעוועגונג צווישען די בויערן און האַנד-ווערקער געגען דער קירכע, דעם שטאַאַט און דאָס געזעץ. די דאָזיגע בעוועגונג האָט פֿאָרגעשטעלט

מיט זיך דעם לינקען פֿליגעל פֿון לוטהער'ס בעוועגונג און האָט איהר געגעבען איהר אמת'ע קראַפֿט. אין דער צייט פֿון דעם גרויסען בויערן-קריעג (1525) און מיט דער פּראָקלאַמאַציאָן פֿון דער קאָמונע אין דער שטאָדט ליידען דורך טהאָמאַס מינצער (1535) האָבען די אַנאַבאַפּטיסטען אָפֿען רעוואָלטירט געגען אַלע עקזיסטירענדע אויטאָריטעטען. די ביידע רעוואָלוציאָנען זיינען דערטרונקען געוואָרען אין בלוט; טיזענדער אַנאַבאַפּטיסטען זיינען דער'הרג'עט אָדער ׳עבעדיגערהייט פֿערברענט געוואָרען. שפּעטער איז אַן עהנליכע בעוועגונג אַריבערגעטראָגען געוואָרען פֿון עמיגראַנטען קיין ענגלאַנד; נאָר דאָרטען האָט זי אָנגענומען געמעסיגטערע פֿאָרמען. דייטשע עמיגראַנטען האָבען די בעוועגונג פֿערשפּרייט אין עסטרייך, רוסלאַנד און ואָנגאַר און גרענלענד און אין די אַלע פֿערשידענע לענדער האָט זי געטראָגען אויף זיך אַ מעהר אָדער ווייניגער קאָמוניסטישען כאַראַקטער. (זעהע די דייטשע ווערק פֿון קעלער, האַיע און קאָרנעליוס און די אויסגעצייכענטע קליינע ענגלישע שריפֿט „אַנאַבאַפּטיזם" פֿון ריטשארד דיטהס, 1895).

קאָנסידעראַן, וויקטאָר (1802—1893), אַ פֿראַנצויזישער סאָציאַליסטישער שרייבער און נאָכפֿאָלגער פֿון פֿוריע, וועמענס ווערק ער האָט פֿאָרטגעזעצט. אין 1837 האָט קאָנסידעראַן אַרויסגעגעבען די צייטונג „לאַ פֿהאַלאַנזש" און אין 1845 די „דעמאָקראַטיע פּאַסיפֿיק". שפּעטער האָט ער פּערזוכט צו גרינדען אַ פֿוריעריסטישע קאָלאָניע אין טעקסאַס. ער האָט ענטוויקעלט פֿוריע'ס אידעען אין אַ סעריע פֿון שריפֿטען, וועלכע האָבען אַ גרויסען ווערטה. זיינע וויכטיגסטע ווערק זיינען: „דאָס סאָציאַלע אונגליק" (1834), „די טהעאָריע פֿון אַ נאַטירליכער און אַטראַקטיווער ערציהונג" (1835) „פּרינציפּען פֿון סאָציאַליזם: מאַניפֿעסט פֿון דער פֿריעדליכער דעמאָקראַטיע". די לעצטע שריפֿט איז צוערשט ערשיענען אין 1843 און איז באַלד איבערגעדריקט געוואָרען. אַ צווייטע אויפֿלאַגע איז ערשינען אין 1847. די עקאָנאָמישע פּרינציפּען פֿון דער דאָזיגער שריפֿט — אַזוי ווי זי, טשערקעסאָוו האָט עס בעוויזען — זיינען דיזעלבע ווי די, וואָס מאַרקס און ענגעלס האָבען שפּעטער ענטוויקעלט אין זייער „קאָמוניסטישען מאַניפֿעסט". די שריפֿט „דער סאָציאַליזם בעפֿאָר דער אַלטער וועלט", וועלכע איז ערשינען אין 1848, איז אַ גלענצענדער איבערבליק איבער די פֿערשידענע שולען און ריכטונגען פֿון'ם סאָציאַליזם אין יענער צייט.

קאַבעט, עטיען (1788—1856), אַ פֿראַנצויזישער קאָמוניסט, וועלכער האָט ענטוויקעלט זיינע אידעען אין זיין צייטונג „לע פּאָפּולער". אין 1842 האָט ער אַרויסגעגעבען זיין הויפּט ווערק, „אַ רייזע נאָך איקאַריען", וואו ער האָט פֿאָלשטענדיג ענטוויקעלט די אידעען פֿון'ם אוטאָריטערען שטאַאַטס-קאָמוניזם. דאָס בוך איז פֿיעל געלעזען געוואָרען און ערשינען אין אַסך אויפֿלאַגען. די אויסגאַבען פֿון 1856 ענטהאַלטען אַן אַנאַליזע וועגען די פֿאָרגענגער פֿון קאַבעט, וועלכע שליסט אויך איין די קאָמוניסטען פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן. אין 1848 האָט קאַבעט פֿערזוכט צו פֿערווירקליכען זיינע אידעען אין טעקסאַס און שפּעטער אין איללינאָיס: אָבער ביידע פֿערזוכען האָבען זיך געענדיגט מיט אַ פֿיאַסקאָ. פֿון דעסטוועגען האָט די קאָלאָניע „יונג איקאַריען" עקזיסטירט ביז אין די 80-גער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט.

בייקאָן, פֿראַנסיס (1561—1626), אַ גרויסער ענגלישער פֿילאָזאָף, וועלכער איז בעקאַנט אַלס דער פֿאָטער פֿון דער „אינדוקטיווער" מעטהאָדע אין וויסענשאַפֿטליכע אונטערזוכונגען, דערפֿאַר וואָס ער איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט אויפֿגעוויזען, אַז די אַרבייט פֿון אונטערזוכונג און ענטדעקונג וועט נור דאַן קענען פּראָגרעסירען, ווען דער

מענשליכער גייסט וועט זיך צוגעוואוינען צו בעטראַכטען די פּראַקטישע ב ע אָ ב אַ כ ט ו נ ג און די פֿרייע, מעטהאָדישע, ע ק ס פּ ע ר י מ ע נ ט אַ ל ע אונטערזוכונג אַלס דעם איינציגען מיטעל, ווי אויסצוגעפֿינען נאַטור געזעצע און די אמת׳ע אורזאַכען פֿון די ערשיינונגען. די סקאָלאַסטישע חכמה, וועלכע שפּיעלט זיך בלויז מיט ווערטער, מוז פֿערשווינדען; ווייל אמת׳ע קענטניסע קענען בלויז ערוואָרבען ווערען דורך א י נ ד ו ק צ י אָ ן, ד.ה. דורך דעם גרינדליכען שטודיום פֿון יעדער בעזונדערער ערשיינונג גופא, איידער מיר געהען אויסאַרבייטען אַלגעמיינע שליסע. דאָס איז געווען די גרונד-אידעע פֿון בייקאָן׳ס ווערק און דעריבער בעטראַכטען מיר איהם אַלס דעם פֿאָטער פֿון דער מאָדערנער וויסענשאַפֿט. (זעה די ערקלעהרונג וועגען דער „אינדוקטיווו-דעדוקטיווער מעטהאָדע׳).

ה ע ר צ ע ן, אַ ל ע ק ס אַ נ ד ע ר (1812—1870), אַ פּאָליטישער רוסישער שריפֿטשטעלער. נאָך זיין פֿערשיקונג נאָך איינע פֿון די פּראָווינצען אין מזרח-זייט האָט ער פֿערלאָזען רוסלאַנד און איז אַוועק קיין פֿראַנקרייך און איטאַליען, וואו ער האָט געהאַט פֿריינדשאַפֿטליכע בעציהונגען צו אַלע פֿאָרטגעשריטענע סאָציאַליסטען און ראַדיקאַלען. נאָך דער מפּלה פֿון דער רעוואָלוציאָן אין 1848 האָט ער פּרודהאָן׳ן געהאָלפֿען אַרויסגעבען זיין צייטונג „לע פּעפּל׳. ווען מען האָט איהם אַרויסגעשיקט פֿון פֿראַנקרייך איז ער געפֿאָהרען נאָך ענגלאַנד. דאָרטען האָט ער געגרינדעט די ערשטע „פֿרייע רוסישע פּרעסע׳, און צו די ענדע פֿון די פֿופֿציגער האָט ער אַרויסגעגעבען דעם „קאָלאָקאָל׳ מיט דער מיטאַרבייטערשאַפֿט פֿון זיין פֿריינד אָגאַרעוו און טורגעניעוו און שפּעטער פֿון באַקונין. די דאָזיגע צייטשריפֿט, אין וועלכער הערצען (אין אַ וואונדערבאַרען סטיל) האָט געקעמפֿט מיט ענערגיע פֿאַר דער אָבשאַפֿונג פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט און אויפֿגעדעקט אַלע גרויזאַמקייטען פֿון דעם אַבסאָלוטיסטישען רעזשים, האָט געהאַט אַ גוטען נאָמען און אַ גרויסען איינפֿלוס אין רוסלאַנד אין דער צייט פֿון דער בעפֿרייאונג פֿון די לייבאייגענע. אין 1863, ווען עס האָט זיך אָנגעפֿאַנגען דער אויפֿשטאַנד אין פּוילען, האָבען באַקונין און הערצען וואַרים פֿערטהיידיגט די רעבעלען. אָבער מיט דעם זיעג פֿון דער רעאַקציאָן אין דעמזעלבען יאָהר האָט זיך געענדיגט דער איינפֿלוס פֿון דעם „קאָלאָקאָל׳. צו דאַנקען זיינע גרויסע היסטאָרישע און פֿילאָזאָפֿישע קענטניסע, איז הערצען געווען איינער פֿון די בעסטע פּאָליטישע שרייבער פֿון זיין צייט אין אייראָפּאַ. זיינע „בריעף פֿון פֿראַנקרייך און איטאַליען״ און זיין בוך „פֿון׳ם אַנדער ברעג״, וועלכע זיינען געשריבען געוואָרען נאָך דער מפּלה פֿון דער 1848גער בעוועגונג, זיינען אמת׳ע ליטעראַרישע קונסט-ווערק, שוין ניט רעדענדיג פֿון זייער פּאָליטישער בעדייטונג. דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט זיין זאָיטאָביאָגראַפֿיע „פֿערגאַנגענעס און ערלעבטעס״.

3 1761 07347364 7